زنجیرەی هزری هاوچەرخی ئیسلامی ١٥

ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر

وەرگێران و ئامادەکردنی

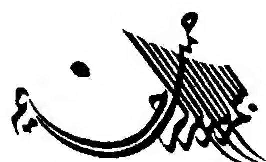
نەوا محمد سعید

چاپی شەشەم

2008

ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر

مەبەست لە زنجیرەی هزری هاوچەرخی ئیسلامی

- دەوڵەمەندکردنی کتێبخانەی کوردییە بە گرنگترین و کاریگەرترین دەقی ئەو کتێبانەی کە مەشخەڵی سەرڕێی هزری هاوچەرخی ئیسلامین.
- ئاشناکردنی خوێنەرو لاوی موسڵمانی کوردە بە دەقی ئەو کتێبانەی کە سەرچاوەن بۆ ڕۆشنبیری ئیسلامی و سازێنەری ڕابوونی ئیسلامین.
- شارەزاکردنی ڕاستەوخۆی لاوی کورد بەم سەرچاوانە، ئازادکردنیان لە گشت کۆت و بەند و بۆچوونی تەسکی حزبایەتی و تاکڕەوی و ڕەوتگەرایی.
- بناغەیەک بێ بۆ بنیادنانی کەسایەتییەکی ئیسلامی بەهێز بۆ هەرتاکێکی موسڵمانی کورد، تا توانای ئەنجامدانی ئەو گۆڕانکارییانە هەبێ، کە خوای پەروەردگار پێی سپاردووە.

دەگەڵ ڕێزو تەقدیرمان بۆ بیروڕای نووسەرانی ئەم زنجیرەیە، مەرجیش نییە ئێمە پابەندی هەموو بیرو بۆچوونەکانیان بین.

با دەستووریشمان لە وەرگرتن فەرمایشتەکەی خوای پەروەردگار بێت:

ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٨﴾ سورة الزمر

التفسير

ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر

نووسینی

محمود مهدي الاستانبولي

وەرگێڕان و ئامادەکردنی

نەوال محمد سعید

چاپی یەکەمی وەرگێڕان – ١٩٩٥
چاپی دووەمی وەرگێڕان – ١٩٩٧
چاپی سێیەمی وەرگێڕان – ٢٠٠١
چاپی چوارەمی وەرگێڕان – ٢٠٠٣
چاپی پێنجەمی وەرگێڕان – ٢٠٠٥
چاپی شەشەمی وەرگێڕان – ٢٠٠٨

بۆ بڵاوکردنەوە و ڕاگەیاندن

(٤)

ناوی کتێب بە عارەبی: الزواج الإسلامي السعيد

ناوی نوسەر: محمود مهدي الاستانبولي

ناوی کتێب بەکوردی: ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر

ناوی وەرگێڕ: نەوا محمد سعید

چاپ و بڵاوکردنەوەی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن/ هەولێر

کۆمپیوتەر: نوسینگەی تەفسیر

خەت: نەوزاد کۆیی

بەرگ: ئەمین مخلص

دیزاینی ناوەوە: عزالدین محمد

نۆرە و ساڵی چاپ: شەشەم ١٤٢٩ك - ٢٠٠٨ز

تیراژ: ٥٠٠٠ دانە

ژمارەی سپاردن: ٢٦٤ ساڵی ٢٠٠٣

تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە و ڕاگەیاندن
هەولێر- شەقامی دادگا - ژێر ئوتێلی شیرین پالاس
ت: ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨- ٢٥١٨١٣٨
مۆبایل: ٢٢ ٥١ ٦٠ ٤٦٠ ٠٧٥٠ - ٩١ ٧٢ ١٣٨ ٠٧٧٠
tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com

www.al-tafseer.com

پێشکەشە

بەو کوڕو کچە مسوڵمانەی کە سورە لەسەر ژیانی داوێن پاکیو، ئارەزومەندی ژیانێکی شادەو هەوڵی پێکەوەنانی نەوەیەکی بەهێزی بڕوادار دەدات .

بە بۆنەی پێشڕەوی کردنیان دەربارەی هاوسەر گرتن، ئەم نامەیان پێشکەش دەکەم.

خوای گەورە لەسەر بەختی باش پیرۆزی بکات.

پێشەکی چاپی شەشەمی وەرگێڕان

تەنها بە ناوی خوای تاكو پاك

سوپاس‌و ستایشی بێ‌ژمار بۆ خودای بەخشندەی میهرەبان درودو سڵاو بڕژێ بەسەر پێغەمبەرو ئالی بەیت‌و یارانی.

سەری نەوازش بە ملکەچیەوە بۆ پەروەردگاری جیهان دادەنوێنم، کە فەزڵ‌و چاکەی ناوازەی پێ‌بەخشیم، کە جارێکی تر بۆ شەشەمین جار کتێبی (ژن‌و مێردی ئیسلامی بەختەوەر)، جیاکار لە چاپەکەی پێشوو، بە قەبارەی گەورەو بە بژارکردنی هەڵەکان‌و ڕاستکردنەوەیان، دنیای چاپ ببینێتەوەو، خوێنەرانی لە ئاوی سازگاری تێنوێتیان بشکێنن.

دیارە چاپی پێنجەم، کە لە چاپخانەیەکی بەغدا بە چاپ گەیشت، هەڵەی زۆری لەخۆ گرتبوو، لە مۆنتاژیش هەڵە کرابوو، کە دوو بابەت دووبارە دانرابۆوە، کە ئەمەش بە دەر لە ویستی ئێمەبوو، چونکە کارمەندانی چاپخانەکە شارەزای زمانی کوردی نەبوون. هەر بۆیە داوای لێبوردن دەکەین، کە بەم شێوەیە کەوتە بەردەستی خوێنەران.

دەمەوێ ئاماژە بەوە بکەم، کە لە چاپی یەکەمیشدا ئاماژەم پێداوە، کە بابەتانێ هەبوون، نوسەر بە پێی بارو ڕەوشی ناوچەکەی خۆی دایبەزاندووەو، بۆ ئەوێ مایەی سود لێوەرگرتن بووە، بە پێویستم نەزانیوە تەرجەمەکەی بکەم، هەروا پرسیارە جنسیەکانیش، زۆرینەی پرسیارەکان لە یەك تەوەرەدا دەخولانەوە، بۆیە ئەوانیشم بە پێی پێویستی و بە چڕکراوەیی تەرجەمە کردووە.

حەز دەکەم خوێنەرانی ئازیزم زانیاریان هەبێ، کە ئەم کتێبـە هـەر لـە چاپی یەکەمەوە (١٩٩٥) تا چاپی شەشەم (٢٠٠٨)، پازدە هـەزار دانـەی چاپکراوە، ئەمەش مایەی دڵخۆشیو ئاسودەییە، گەر خودای میهرەبان لە بەندەی گوناهبار وەربگرێو، بیکاتە مایـەی سـڕینەوەی گوناهـەکانمو لـە نامەی کردەوە باشەکان بۆم تۆمار بکات.

نەوا محمد سعید

١٠ی ڕەمەزانـی ١٤٢٨

٢٣ / ٩ / ٢٠٠٧ ز

هەولێر

پێشەکی چاپی پێنجەمی وەرگێڕان

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا اله الاّ الله وأشهد أن محمداً عبده ورسوله وبعد:

سوپاس و ستایشی بێپایان بۆ پەروەردگاری جیهانیان، کە بواریدا ئەم پەرتوکە بۆ پێنجەم جار بەزمانی شیرینی کوردی بە پوختەکراوی‌و هەڵەبژێری لەسەر ئەرکی نوسینگەی تەفسیر چاپ بکرێتەوە، خوای گەورە پاداشتیان بداتەوە.

دیارە لە چاپدانەوەی ئەم کتێبە بۆ جاری پێنجەم مانای زۆرو بەڵگەی بەنرخیی‌و زیندوویی‌و واقیعیەتی بابەتەکانی‌و سەرکەوتویی دەبەخشێ.

هەر بۆیە کە چوار جار چاپ کراو کەوتە بەر دیدی خوێنەرانیەوە، بە هەموو چین و توێژێکەوە بە گەرمی‌و بە پەرۆشەوە ئامێزیان بۆ گرتەوە، ئەویش بە مەبەستی شارەزابون لە چۆنیەتی مامەڵەی هاوسەرایەتی ئیسلامی، کە دەمێکە پەردەی بەسەردا دراوەو خەڵك لێی غافڵ بوونە.

سەرەڕای ئەمە دیارە هێشتا تینویەتی زۆرانی نەشکاندوەو پێویستی بە ئاودێرکردنیان هەیە، لەبەر ئەوە بە پێویستی ئەمڕۆ زانرا چاپ بکرێتەوەو مسوڵمانانی کوردستان لە چۆنیەتی مامەڵەکردنی ژن‌و مێرد لەگەڵ یەکتری لە دیدو روانگەی ئیسلامدا، خۆیانی پێ برازێننەوەو زانینیان پێی هەبێ. هەروەها چاویان بەو ئایەت‌و فەرمودانەی پێغەمبەرﷺ تایبەت بە هاوسەرگرتن و پەیوەندی نێوانیان رۆشن بێتەوە.

خوێنەری ئازیز:

ئەوەی پێویستە ئاماژەی پێ بکرێ ئەوەیە لە چاپە عەرەبیەکەی ئەم کتێبە بابەتو پەراوێزی وا هەبون پێویستی خوێنەری کورد نەبونو نوسەر بەپێی بارودۆخی ناوچەی خۆی نوسیوەو بۆ ئەوان پێویست بوە، بۆیە ئێمە بەچاکمان نەزانیوە وەربگێڕینە سەر زمانی کوردیو پەراوی پێ زیاد بکەین.

بۆ راڤەکردنی ئایەتەکان هەولّم داوە بە زۆریی تەفسیرە وەرگێڕاوەکەی مامۆستا هەژار بەکار بێنم.

بەپێویستی دەزانم ئاماژە بەوە بکەم لە سالّی ١٩٩٩ چاپێکی ئەم کتێبە بە قەبارەی (١١٨) لاپەڕە، کە لێی نوسراوە چاپی سێهەمو بێ‌دیاری کردنی سالّی چاپەکە کەوتە بازاڕ، بێ‌ئەوەی لێی ئاگادار بم و پرسم پێ بکرێ، کە ئەمە مافێکی یاسایی بەندەیە.

جا ئەوەی هەلّساوە بە چاپ دانەوەی مەبەستی بازرگانی کردنو پارە پێ‌پەیداکردن بوە، نەك کاری خەیرو سود بەخشین، پێچەوانەی یاسای مافی لەچاپ دانەوەی ئەنجام داوەو کارێکی ناشەرعی کردوە. دیاریشە کە مافی لە چاپ دانەوە پارێزراوە بۆ نوسەر، نەك هەر کەسێك بۆی گونجا چاپی بکاتەوە.

جا چاپی ئەم کتێبە بە مەرەدی کتێبەکەی شێخ محمد ناصرالدین ألبانی چو، کە بەبێ پرسو ئاگاداری ئەو، کتێبێکی لەچاپ درایەوە، ئەویش لە (تمام المنة)دا فەرمودەیەکی پێغەمبەرﷺ دەکاتە بەلّگەی ناشەرعی لەچاپ دانەوەی بێ ئاگاداری نوسەر، کە دەفەرموێ: (**لا یحل مال إمريء الاّ بطیب النفس منه**).

لەبەر ئەوە کتێبی (ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر) کە چاپی سێهەمی لەسەر نوسراوەو بە رەنگی سور نوسراوەو وێنەکەیشی بە ردنگی پرتەقاڵی رەنگ کراود، هەمان چاپی یەکەمەو بە ناشەرعی لەچاپ دراوەو بۆ بازرگانی پێ کردن بوە.

ئومێدەوارم مسولمانان کتێبی ژنو مێردی ئیسلامی، بکەنە مەنهەجو پەیڕەوی پەیوەندی پیرۆزی هاوسەرێتیو، لەپاش تێلانە بیکەنە دیاری بۆ بوكو زاوا لە جیاتی بردنی کەلوپەلو پارەیەك، کە بە سینگ فراوانیەوە نابەخشرێ.

لەخوای پەروەردگار داواخوازم چاپی پێنجەمی شەرعی کتێبی (ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر) ببێتە تێگەیشتنی راستەقینەی ئیسلامیانە لە هاوسەرگرتنو رێنمایی کردنی مسولمانان.

لەخوای بەخشندەم داوایە وەرگێڕانی ئەم کتێبەم بۆ بکاتە کردەوەی باش و، توێشوی رێگا بۆ ڕۆژی سەختی قیامەتو، لە تاریکاییەکانیو گەرمی ئەو ڕۆژەم بپارێزێ.

نەوا محمد سعید

١٠ / محرم / ١٤٢٦

٢٠٠٥ / ٢ / ١٩

پێشـەكی چاپی دووەمی وەرگێڕان

سوپاس و ستایش بۆ خـوای پـەروەردگار، هـەزاران درودو سـڵاو بـڕژێ بەسەر گیانی پێـشەواو پێـشەنگمان محمـدﷺ وە لەسـەر یـارو یـاوەرانی و شوێنكەوتوانی تا ڕۆژی دوایی.

كۆمەڵگەی كوردی دەمێكە دوچـاری دەردی بـێ ئاگـاو دورەپـەرێزیو كـەنارگیری فەرمایـشتەكانی خـوای گـەورەو فـەرمودە شـیرینەكانی پێغەمبەرﷺ بوە، هەروەها دوچاری بێئاگایی بوە لە یاساو دابو نـەریتی ڕەسـەنی ئیـسلامی. بـەڵێ" گـەلی كـورد بـە گـشتیی چـەند دروشمێكـی ئیسلامیی وەك نوێژو ڕۆژوو زەكاتو حەجی داماڵراو ڕوتو بێگیـان پیـادە دەكات، بەڵام بەبێ تەواوكردنی پێداویستیو تەواوكەرەكانیو، باقی بنەماو بنەڕەتو یاسا بنچینەییەكانی تری كـە كاكڵـەو ماهییـەتی ئیـسلامن، فەرامۆش كراوە.

یەكێ لەو بنەما كاریگەرو قوڵە، كە كۆمەڵگەكەمان بـە دواوەی نـاوەو پشت گوێی خستوە، هاوسەرگرتنی ئیسلامیو پەیوەستی پەیوەندییەكانی ژن و مێردو، چارەسەركردنی كێشەكانیانە لە ڕوانگەی ئیسلامدا.

دیارە خێزان پێكەوەنان گەر لەسەر بنەماو بنـچینەیەكی (ضـبط)كـراو بنیات نەنرێ، ئەوا هەرگیز خێزانێكی پتەو و ڕێكوپێكو بەختیار دروسـت نابێت، ضبط كـردنیش تـەنها لـە بەرنامـە داڕێژراوەكـەی خـوای گـەورە دەستەبەر دەكرێ، نەك بیرۆكەو ڕێچكەی دەستكردی هەواو ئارەزوبازان.

جا بۆ ئەوەی گەنج و لاوی مسوڵمان (كچ و كوڕ) شارەزا و ئاگـادار بـن بە پەیوەندیو مافەكانی ژنو مێردو هەڵسوكەوتو مامەڵە لەگەڵ یـەكتری

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە، بە خەم ئەوە بوم کتێبێکی ئیسلامی چڕوپڕی لـە مەڕ ژن و مێردی ئیسلامیم دەست کەوێ، کە بە قەڵەمی یەکێك لـە زانـا هاوچەرخەکان نوسرابێ بۆ ئەوەی بەندە لێی بەهرەمەند بێو پیادەی بکات، پاشانیش کۆمەڵگەکەمان لە حەقیقەت و واقیعیەتی ئیسلام تێبگات، ئەو تەمەی کە خراوەتە سەر چاوەکان لا ببرێت، ڕاستییەکانی پێ ببینرێت.

ئەم کتێبەی دانراوی مامۆستا (محمود مهدی الاستانبولی) بەڕای بەندە، تاکە کتێبە کە بە پاکی و ڕاستگۆیی‌و واقیع بینانە لەژێر تیشکی ڕێنمایی یەکانی فەرمایشتی خوای گەورەو فەرمودەکانی پێغەمبەرﷺ و زانایـان و زانست باس لە پەیوەندی‌و ڕەفتاری ژن‌و مێرد بکات، چارەسەری بـڕدر بـۆ کێشەکانیان دابنێت.

بـە هـۆی گرنگـی دان‌و بەدەمـەوەهاتنی خوێنـەرانی‌و نەمانـەوەی لـە کتێبخانەکان بۆ دووەمین جار چاپ کراوەتەوە، جا لەبەرئەوەی بـە ئـەرکی سەر شانم زانی ئەم کارە پیرۆزە بخەمە ئەستۆ و بە ناوی خـوای تـاکی پـاك دەست بکەم بە وەرگێڕانی بۆ سەر زمانی شیرینی کوردی، ئەوە بو لە ساڵی ١٩٩٤ دەست کرا بەم کارەو لە ساڵی ١٩٩٥ سوپاس بۆ خـوا بـە هـەوڵی خێرخوازێك لە چاپ درا، بوە مایەی بڵاوبونـەوەی ڕۆشـنبیرییەکی گـشتی لەمـەڕ هاوسـەرگرتن و هۆشـیاربونەوەی مـسوڵمانان لـەم مەسـەلەیەداو، کردنەوەی گرێ کوێرەی زۆر لە گەنج‌و لاوی مسوڵمان. تەنانەت بابایەك بە خوێندنـەوەی کتێبەکـەو دەرك کردنـی بـە حەقیقـەتی کراوەیـی ئیـسلام، مسوڵمانیەتی خۆی ئاشکرا کرد.

جێی ئاماژەیە خوێنەران لـێی ئاگاداربن، کەوا پێشەکی چاپی یەکەمی وەرگێڕانەکە ئامـاژە بـۆ وەرنـەگێڕانی هەنـدێ بابـەت‌و گـشتی پرسـیارە جنسییەکان کرابو، بـەڵام چـاپی ئـەجارە زۆربـەی بابەتـە بنەڕەتییـەکان‌و

پوختەیەکی گوشراوی پێویست لە پرسیارەکانی گرتۆتە خۆ.

لە خوای بەخشندە خوازیارم بە چاپ گەیەنەرانی چاپی دوەم: (پرۆژەی چاپی تەفسیری قورئانی پیرۆز) پاداشتی بە خەیریان بداتەوە، لە نیعمەتەکانی خۆشی بەهەشت بێبەش نەکات.

هەروەها لە خوای میهرەبان ئاواتە خوازم ئەم کارەم بۆ بکاتە (صدقة جارية)، کە ببێتە وەسیلەیەك بۆ لێخۆش بون لە گوناهەکانم.

وەرگێـــڕ

١٩ی جەمادی یەکەم-١٤١٨ك

١٥ / ٩ / ١٩٩٧

ژیانی ژن و مێردایەتی لە ئیسلامدا بە خواپەرستی دادەنرێ

((ژن هێنان و شوکردن لە نیعمەتەکانی خوایە))

گوزەران و ژیان بەسەربردن لەسەر زەوی، گەر بەشی خۆشی‌و شادی‌و ئارەزوە حەلاڵەکانی تێدا نەبو، ئەو ژیانە ژیانێکی وشك و ناخۆش دەبێت، لەبەر ئەوە حیکمەتی خوای میهرەبان گشت غەریزەکانی مانەوە لەسەر زەوی بەهۆی ڕابواردنی حەلاڵ و چێژو خۆشییەوە ڕاگیر کردوە.

بیرکردنەوەش لەم حیکمەتە وا لە مرۆڤ دەکات بزانێ مەبەستی ئەم خۆشی‌و ڕابواردنە حەلاڵە چیە، ئەوەش تەنها ئامانجێك نیە بۆ گەیشتن بەم خۆشییە، بەڵکو ڕێگەیەکە.. وەسیلەیەکە بۆ گەیشتن بە چەند ئامانجێکی چاك. دیاریشە کە لقی چاك لە ئەسڵێکی چاك‌و باش نەبێ پەیدا نابێ، کە ئەوەش ژیانی حەلاڵی ژن‌و مێردە. خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾(الروم ٢١). واتە: لە بەڵگەو نیشانەکانی گەورەیی خوا ئەوەیە کە لەخۆتان هاوسەری بۆ بەرهەم هێنان کە پێیان بحەسێنەوەو خۆشەویستی‌و ئەوینی خستۆتە ناوتان.[١] لەمەدا بۆ کەسانێ

---

١) ژنێك لە شەوی بوکێنیدا دوای جوتبونی لەگەڵ مێردەکەی لە ئامێزی مێردەکەی بو، بە مێردەکەی گوت: من بە بەختەوەریم قەرزاری تۆم، نازانم چۆن هەندێك چاکەت بدەمەوە، مێردەکەش وەڵامی دایەوە گوتی: (جوانترین شت کە بم دەیەوە ئەوەیە، کە ئێستا لە ئامێزم دای!)

کە بەوردی سەرنج بدەن بەڵگە زۆرن.

بە گوێرەی ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەوە دەردەکەوێ، کە بنەماو بنەڕەتو بناغەی ژنو مێرد لەسەر خۆشەویستیو ڕێزلێنانو تەباییو بە بەزەیی لەگەڵ یەکتریدا دامەزراوە، نەك لەسەر بنەمای سەیرکردنی ژن بە چاوی خزمەتکارو بێڕێزو، مامەڵە لەگەڵدا کردنی ئاژەڵیانە، دیارە ئافرەت وەك پیاو نەفسی هەیە.. ئارەزوی هەیە.. هتد. خوای بەخشندەش ئافرەت دەدات بە پیاو وەك هاوسەری ژیان، وەك ئەمانەتێك.. وەك ڕاسپاردەیەك دەیدات بە پیاو بۆ پێك هێنانی خێزانێکی بەختەوەرو سەرفرازو دڵشاد.

ئافرەت لە کۆندا بە چاوی ئاژەڵێکی بێگیان سەیر دەکراو، بێبەش دەکرا لە گشت مافە ڕەواکانی. تا لە ساڵی ٥٨٦ دا بیرکراوە، کە ئافرەت بەچاوی مرۆڤ سەیر بکرێو بڕیاری بە مرۆڤ دانانیان داو، بڕیاریشیان دا، کە ئافرەت ئاژەڵ نیەو... مرۆڤێکە بۆ خزمەتکاری پیاوان دروستکراوە.. بەڵام ئیسلام چواردە سەدە پێش ئێستا بەگوێرەی ئایەتەکەی، کە باسکرا بڕیاری داوە ئافرەت بەڵگەیەکە لە بەڵگەکانی خوای گەورە!...کەوا ئافرەتی لە لاشەی پیاو دروستکردوە، نەك لە قوڕێکی جیا، هەروەها دروستیشی کردوە تا هاوسەری ژیانی پیاو بێ، نەك خزمەتکار. خوای باڵا دەفەرموێ: ﴿**هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا**﴾(الاعراف- ١٨٩)، واتە: خوای بەدیهێنەر ئێوەی لەیەك کەس وددی هێناوە" ژنەکەشی هەر لە ماکی ئەو پێك هێنا، کە لەوڕا بحەسێتەوە.

قورئانی پیرۆز بە دەقی ئەم ئایەتە، بەردی بناغەی ژیانێکی پڕ لە سۆزو عاتیفەو خۆش وهێمن دادەنێ. ژن شوێن تامگەو خۆشیو شادی و

حەوانــەوەی مێردەکەیــەتی، چـونکە کاتێـك مێردەکـەی لـەدوای هـەوڵو کۆشـشو مانـدوبونێکی زۆرو، لـەپێناو پەیـداکردنو دابینکردنـی ژیـانی ڕۆژانەی دەگەڕێتەوە لای ژنەکەی، کە ئەویش دەبـێ بـە ڕویـەکی خـۆشو گەشو بە سینەیەکی فراوانەوە بەرەو ڕوی بـێو پێـشوازی بکـاتو سـۆزو خۆشەویستی بۆ دەربڕێ، ئا لەو کاتەدا مەیلی بەلادا دەچێ و دەگاتە ئـەم خۆشییە... ئەم حەوانەوەیە.. ئەم شوێن تامگەیەی کـە باسـکرا. چـونکە بەهۆی ئەم ڕەفتارو هەڵسوکەوتەوە ماندویەتیو خەمو پەژارەی ژیان لـەبیر مێردەکەی دەباتەوە.

((محمود بن الشريف لە کتێبەکەی (الإسلام والحياة الجنسية)دا دەڵێ: ژن سوکناو شوێنی حەوانــەوەو دڵنیاکـەرو دڵنـەوایی مێردەکەیـەتی، چـونکە ئافرەت لەژێر سێبەری خۆشەویستیو تـەباییو بـەزەییو داوێـن پاکیـدا، تینویەتی جنسی پیاو دەشکێنێو، لە خراپەکاریدا جنسو دڵ ئارامو هێمن دەکاتەوەو، ئەندامەکانی لەش لە کردەوەی بەدڕەفتارو ناشیرین دەپـارێزێ، هەروەها لە خلیسکان بۆ ناو لیتاوی گوناهو تاوانکاریی دەیپارێزێ!)).

لێرەدا پرسیارێك دێتە کایەوە: ئایا ئەو ئافرەتەی لـە دەرەوەی مـاڵ بـۆ ماوەی چەند سـەعاتێك کـار دەکـات، دەتوانـێ هەڵـسێ بـە دڵنـەواییو پیشاندانی ڕوخۆشیو خەندەی لێو بۆ مێردەکەی؟ یان دەتوانـێ لـە خـەمو پەژارەو ماندوبونی هاوسەرەکەی کەم بکاتەوە؟!

هانـدان بۆ ژن هێنـانو شـوکردن

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾(النساء -٣)، واتە: ژن مارە ببڕن لەوانەی کە بۆتان حەڵاڵە، دوان یان سیان یان چواریش بن هەروایە. ئەگەر ترسان نەتوانن ژنەکانتان وەکو یەك تەماشا بکەن، ئەوا دەبێ یەك ژن بهێنن.

بۆیەش خوای گەورە وای باس دەکات، چونکە بە یەکسان تەماشا نەکردنو بەخێو نەکردنیان بە یەکسانیو ماف نەدانیان وەك یەك، ستەم لێ کردنیانەو، وە بەر کاری حەرام دەکەوێ.

ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژەی (واجب) بونی ژن هێنان و شوکردن دەکات، جا ئەو کەسانەی نایانەوێ ژن بهێنن و داوێنیان لە خراپەکاری ناپارێزن، دەست دەکەن بە پڕوپاگندە بۆ پەشیمان بونەوە لە ژن هێنانو گاڵتەکردن بە هاوسەرگرتن. ئەوانەی ئەم کارە دەکەن، لە ڕاستەڕێی خواو لەم کارە پیرۆزە دور دەکەونەوە، کە خوای گەورە لە قورئان دایناوەو هانی ئەنجامدانی داوە.

خوای میهرەبان لە بارەی فەزڵی ژن هێنانو شوکردنو، دانانی ژنو پیاو بەیەك لاشە لەژێر یەك پۆشاکدا دەفەرموێ: ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ﴾[1](البقرة- ١٨٧) ئیمامی طەبەری لە تەفسیری ئەم ئایەتە زۆر بەجوانی بۆی چوەو دەڵێ: ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ﴾، واتە: ژن و پیاو پۆشاكو بەرگی

---

١) خێزانەکانتان پۆشاکن بۆ ئێوەو ئێوەش پۆشاکن بۆ ئەوان.

یەکترین، چونکە لەکاتی نوستن و بە ڕوتی لەیەك پۆشاك کۆدەبنەوە، لەیەکتر نزیکبونەوەی هەر یەکێکیشیان بۆ لای یەکتری، وەك ئەوە وایە یەك پۆشاك، یەك جل وبەرگ بەیەك لەشدا دوراوە. تەفسیری دیش هەیە، کە گوتویانە ئەم ئایەتە بە واتای: (ژن و مێرد پۆشاکی یەکترین).

یەکێك لە نوسەرە گەورەکان لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾ باس دەکات دەڵێ: ئەم چەند وشە کەمە، وێنە هێنانەوەیەکی زۆرجوانە بۆ بەدیار خستنی پەیوەستیی لەش (الجسد) و گیان (الروح) لە یەك کاتدا. چونکە پۆشاك گرنگترین پێویستی مرۆڤەو، بۆ ئادەمیزادیش دانراوە.

لە ڕاستیدا لە هەمو شت زیاتر کە پێکەوە دەنوسێن ژن و مێردە کاتێك کە جوت دەبن بەیەك جەستەو یەك گیان پێك دەگەن و لە چرکەساتێکدا لەناو لەزەتێکی بێسنوردا بۆ یەکتری دەتوێنەوە.

ژن و مێرد داپۆشەری یەکترین، لەبارەی جەستەیی (جسدي)دا، کە دەبنە پارێزەری داوێن و ئەندامی لەشیان لە گوناهو تاوان. داپۆشەری گیانیی و دەرونین بۆ یەکتری و، هیچ کەسێکیش وەك ژن و مێرد داپۆشەری یەکتر نین، چونکە هەردوکیان دەبنە پاسەوانی پاراستنی سومعەو ماڵ و سامان و نەفس و نهێنی یەکتری. جا وەك ئەو جل وبەرگ و پۆشاکە پارێزەرە وایە کە ئەو کەسەی جلەکە لەبەردەکات لە گەرمای هاوین و سەرمای زستان دەیپارێزێ.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((اذا تزوج العبد فقد استكمل نصف دينه،

فليتق الله في النصف الباقي))[١]، واتە: گەر بەندەى خوا ژن بهێنێ یـان شـو بكات، ئەوا نیوەى ئیمان و دینەكەى تەواو كردوە، با بۆ نیوەكەى تـر كـە ماویەتی لە خوا بترسیٚو خۆی لە گوناهو تاوان پارێز كات.

چونكە ژن هێنان دەبێتە بڕیاردانی نیوەى چارەنوسی مسوڵمانو، دەبێتە مایەى ئەوەى بانگی بكات بۆ بایەخ دان بە بـاش هەڵبـژاردنی هاوسـەرو، لێكۆڵینەوەى وردو ئیستیخـارەى شـەرعی، ئیـستخارەكەش بریتیـە لـە دو ركعات نوێژ پاشان ئەو دوعایە دەخوێنرێ، كە لە پێغەمبەرەوە هاتوە، جـا ئەوەى دواى ئەمە رودەدات ئەوە خەیرو چاكەیە، دوعـاى ئیستیخارەش بەم شێوەیە كە بوخاری لە (صحيح)ەكەیدا گێڕاویەتیەوە:

((اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي)).

هەروەها پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((الدنيا متاع، وخير متاعها المـرأة الصالحة))[٢] ، واتە: ژیانی دنیـا ڕابـواردنو خۆشـییە، چـاكترین خۆشـی دنیاش ژنێكی (صالحة)یە.. ژنێكی خاوەن ئیمانو تەقوایە.

هەروەها دەفـەرموێ: ((ثلاثة حق على الله عونهم: المكاتب الذي يريد

---

١) رواه البيهقي-حديث حسن لطرقه .

٢) رواه مسلم .

الأداء، والناكح الذي يريد العفاف، والمجاهد في سـبيل الله))[١]، واتـه: سێ كەس حەقن، كه خوای گەوره یارمەتیان بـدات: ئـەو كۆیلەیـەی، كـه دەیەوێ بە پارە خۆی ئازاد بكات، جا ئـیش‌و كـارو هـەوڵی بـۆ دەدا، تـا پارەكەی دەستكەوێ، هەروەها ئەو كەسەی دەیـەوێ ژن بهێنـێ تـا خـۆی داوێن پاك ڕاگرێ، ئەو كەسەی لەپێناوی خوادا جیهاد دەكات.[٢]

زۆربەی ئەو كەسانەی ژن ناهێنن و توانای ژن هێنانیشیان هەیە، دیـاره ئەوانە بیر لە داوێن پیسی دەكەنەوە، داوێن پیـسیش مرۆڤـ لەسـەر ڕێی ئیمان دور دەخاتەوە. ئەو مسوڵمانەش كه ژن ناهێنێ‌و شو ناكات، ئەوا لە دینەكەی تێنەگەیشتوەو ناشارەزایە، با بـاش بزانـێ ئـەو جـۆرە كەسـانە نقومی گوناهو تاوانن. بۆ ئاگادار كردنەوەشیان ئەم گوتەیەی ئیبن مەسعود بخەینە ڕو كه دەڵێ: ((گەر لە تەمەنم دە ڕۆژ بمێنێ، حەز دەكـەم ژن بهێـنم بۆ ئەوەی كاتێك، كه مردم بەبێ ژنی نەچمە لای خوای بەرزو مەزن)).

جـا مـسوڵمانانی پێـشین، گـەر منداڵەكـەی بـاڵغ بوبـاو توانـای هاوسـەرگرتنی هـەبا، قـسەی دەربـارەی هاوسـەرایەتی لەگـەڵ دەكـردو، یارمەتی دەداو هانی دەداو ئافرەتێكی دیندار لە ماڵە پاك‌و پارێزگارەكانی بۆ دەستنیشان دەكرد. ئا ئەمە شێوازێكە بۆ پاك ڕاگرتنی ژیـان‌و پاڵنـانی بۆ ڕێیەكی سـاغ‌و ڕاسـت[٣].

---

١) رواه الترمذي والنسائي.

٢) ئەم فەرمودەیە چەند بەرزو گەورەیە، كه هاوسەرگرتن‌و جیهادكردن لە ڕێی خواو ئازادكردنی بەندەی یەكسان كردوە.

٣) (الحياة الزوجية) .

بـەرز ڕاگـرتنى غـەريزەى جنسـى

مەبەست لە بەرز ڕاگرتنى غەريزەى جنسى ئەوەيە، كە زۆربەى زانايانى دەروونناس ناويان لـێ ناوەو دەستەواژەيان بۆ داناوە، ئەوەش بـە پێويـستى بـەرز ڕاگرتنـى غـەريزەى جنـسىو بەرزكردنەوەيـەتى بـەرەو ئاسـۆيەكى زانستىو ئەدەبىو هونەرى بەكەڵك، لە حاڵێكدا كـە يـەكێك نـەتوانێ ژن بهێنێو خۆى بەداوێن پاكى ڕاگـرێ. پێغەمبـەريشﷺ فـەرمانى بـەبێ ژن داوە كە بەڕۆژو ببێ ئەوەش بۆ پاراستنى ئەسڵى غەريزەكە، كـە جـۆرێكى بەرزە لە جۆرەكانى بەرزبونەوەى غەريزەى جنسى كە ئيسلام دەست پێشخەرى كردوە، ئەمـەش ئەوە ناگەيەنێ، كە مـرۆڤ بـە هەميـشەيىو هـەردەم بـەو شێوەيە بمێنێتەوە وەك، كە هەندێ لە پياوانى ئايينى مەسـيحى پـەيڕەوى دەكەن، بە واتاى ژن ناهێنن! بڵندوبەرزى ئەم غەريزەيەش چـەند سـودێكى گرنگ دەبەخشێ لە جيهانى تۆژينەوەداو لێكۆڵينەوەو بەرهەم هێناندا.

ئەوەى باسكرا كە ئاڕاستەيەكى جنسى پاكە لـەكوێ و بانگەوازيەكـەى فرۆيدى جولەكە، كە دەيكات لەكوێ، كە مرۆڤ هەڵدەنێ بە پەلە ئـارەزوە جنسييەكانى تێر بكات، كە چەواشەى خەڵك دەكات بەوەى گەر جنس تێر نەكرێت جا بە هەر شێوەيەك بێت، ئەوا توشى كپ بونى جنسىو خەمۆكىو نەخۆشى نەفسى دەبێ.

دكتۆر ئەلكسيس كاريل لە كتێبەكەيدا بەناوى (الإنسان ذلك المجهـول)دا دەڵـێ: (لە راستيدا زێـدەڕۆيى كـردن لـە كـردارى جنـسى دەبێتـە هـۆى ڕێگەگرتن لە چالاكييەكانى عەقلى، دياريشە كە ژيرى (عقل) پێويستى بە ڕژێنە جينسييەكى باش هەيە، تا بتوانێ بگاتە ئەوپەڕى پلەى بەهێزى).

کورتەی تیۆر (نظرية)ی فرۆید بریتیە لە بانگەوازیـەکی جولەکـەیی بـۆ ئەوەی ڕێگە نەگیرێ لە تێرکردنـی جنـسی بـە حـەرامیو، نقـوم بـون لـە زەلکاوی ئارەزوبازیدا، بە مەبەستی بێهێزیو لاواز کردنی جنـسی مـرۆڤ. ئەوەش بە پێی نەخشەی جولەکەی جیهانی، کە لە (پرۆتۆکۆلات)ی سەرانی جولەکەیە، کە دەڵێ: (پێویستە هەوڵ بدەین کاربکەین بۆ ئەوەی ڕەوشت لە گشت شوێنێك بڕوخێ، جا ئەو کاتە دەسەڵاتمان بە سەریاندا ئاسـان دەبـێ، فرۆیدیش لە ئێمـەی جولەکەیـە، کـە بـە بـەردەوامی باسـی پەیوەندییـە سێکسی یەکان دەکات بێ پەرواو بە ئاشکرا، تا هـیچ شـتێکی پـیرۆز بـە پیرۆزی نەمێنی!! ئەو کاتەش ئـەو کەسـانە هـەمو مەبەسـتێکیان، تـەنها گرنگی دان بە چۆنیەتی تێرکردنی جنسی دەبێت، جا بە هـەر وەسـیلەیەك بێت، جا ڕەوشت و ئاکاری بەرز هیچی نامێنی!!).

گەرچی تیۆری فرۆید لە زۆربـەی وڵاتـانی دنیـا فـرێدراو بـەلاوە نـرا، هـەروەها لـە یـەکێتی سـۆڤیەتیش، چـونکە ئاسـەوارو ئاکامـە پـیسو خراپەکەی ڕون بویەوەو بەدیار کەوت، بەڵام لە زۆربەی پـەیمانگاکانمان وەك ڕاستییەکی سەلمێنراو دەخوێندرێ.

ئەمە کورتەیەك و پێشەکییەکی باسەکەمان بو، جا لەمبارەوە با بێینە سەر مەسەلەی ڕاگرتنی جنس بە پاکی لـەژێر تیـشکی فـەرمودەی خـواو پێغەمبەرﷺ.

خوا دەفەرموێ: ﴿**وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ**﴾(النور- ٣٣)، واتە: با ئەوانەی توانای زەماوەندیان نیە، خـۆ ڕا بگرن هەتا خودا لەچاکەی خـۆی دەروێکیـان لـێ دەکاتـەوەو کاردەکـەیان مەیسەر دەکات.

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((یا معشر الشباب! من استطاع منکم الباءة فلیتزوج[1] فإنه أغض للبصر، وأحصن للفرج. ومن لم یستطع فعلیه بالصوم فإنّه له وجاء))[2]، واتە: ئەی کۆمەڵی گەنج و لاوان! هەر کەسێك لە ئێوە گەر پارەو سامانو پێداویستییەکانی ژن هێنانو توانای جنسی هەیە با ژن بهێنێ، چونکە بەهۆی ژن هێنانەوە چاو لە ئاست حەرام دەپارێزرێ، هەروەها ژن هێنان دەبێتە قەڵای پاراستنی داوێن لە داوێن پیسی. هەر کەسێکیش توانای ژن هێنانێ نەبو با بەرۆژو بێ، چونکە بەرۆژوبون بۆوی قەڵغانەو لە خراپەکردن دەیپارێزێ.

پێغەمبەرﷺ کە دەفەرموێ: ((ومن لم یستطع)) لێرەدا شتێك دەخەینە ڕو، ئەویش ئەوەیە گەر گەنج بیەوێ ژن بهێنێ، بەڵام لەبەر نەبونی پارە نەتوانێ بیهێنێ، ئەو نەتوانینە لە کاتێکدا بوە، کە ئیسلام تازە بناغەی داکوتابو، بەڵام کە دەوڵەتی ئیسلامی دادەمەزرێو سەرمایەی دەبێو (بیت المال)ی دەبێ، ئەوا ئەو کاتە هەمو گەنجێکی مسوڵمان بۆیهەیەو دەبێ ژنی بۆ بهێنرێو، دەبێ دەوڵەت لە دارایی پارەی ژن هێنانی بۆ بدات، گەر ئەو گەنجە مسوڵمانە قەرزیشی کرد بو، دەوڵەت دەبێتە دابینکەری قەرزەکەی لە بەشی قەرزاران لە پارەی زەکاتدا، چونکە زەکات بە قەرزاران دەدرێ. نمونەیەکی واقیعیش دەخەینە ڕو، کە لە کتێبی ئیبن الحکم دا لە ژیاننامەی عومەری کوڕی عبدالعزیزدا هاتۆتە دی، کە

١) دەقەکانی قورئانو سوننەت ئاماژە بەوە دەکەن، ئەو کەسەی دەتوانێ هاوسەر بگرێ، ئەوا پێویستە لەسەری، نازانم چۆن هەندێك پێشەوا دەڵێن ئەم فەرمانە بۆ (استحباب)، یان ڕێ پێدانە؟

٢) رواه البخاري ومسلم

دەڵێ: ((کوڕێکی عومەری کوڕی عبدالعزیز داوای لە باوکی کرد، کە ژنی بۆ بهێنێ‌و لە (بیت المال)دا پارەی مارەیی بۆ بدات. عومەر لە کوڕەکەی توڕە بو، چونکە کوڕەکەی ژنی هەبو و دەیویست ژنێکی تر بهێنێ. جا نامەیەکی بۆ نوسی‌و گوتی: نامەکەتم بەدەست گەیشت، کە داوای پارەت کردوە لە (بیت المال)ی مسوڵمانان بۆت کۆ بکەمەوە، لە کاتێکدا کوڕە موهاجیرەکان یەکێکیان ژنیان نیە، لەبەرئەوە پارەت لە دارایی مسوڵمانان بۆ نادەم، پاشان نامەیەکی تری بۆ نوسی کە تیایدا نوسیبوی، کە ئەو مس (نحاس)و کەلوپەلەی پێشتر بومانە بیفرۆشە بۆ خۆت))[١].

خەلیفە سەری نەسوڕماو بە لایەوە شتێکی نامۆ نەبو، کە کوڕەکەی داوای پارەی لە (بیت المال)ی لێ بکات بۆ ژنهێنان، بەڵام ژنهێنانی کوڕی موهاجیرەکانی بەلاوە (واجب) ترو پێویست تر بو.

هەر لەم بارەیەوە عومەری کوڕی عبدالعزیز نوسراوێکی بۆ کارمەندانی سەرپەرشتی کارانی (بیت المال) نوسی و پێی گوتن: ئەو کەسانەی، کە قەرزارن پارەکەیان بۆ بدەن و قەرزیان بۆ بدەنەوە. ئەوانیش لە وەڵام دا بۆیان نوسی: ئێمە کەسی وا دەبینین خانوی هەیە... خزمەتکاری هەیە... ماینی هەیە... کەلو پەلی ماڵەوەی هەیە، چۆن قەرزی بۆ بدەین. عومەریش بۆی نوسین: پیاوی مسوڵمان دەبێ خانوی هەبێ، کە تێیدا جێگیر ببێ.. خزمەتکاری هەبێ ئیش‌و کاری بۆ بکات.. ماینیشی[٢] هەبێ دژی دوژمنان تا جیهادی پێ بکات ، دەبێ مسوڵمان خاوەنی شتومەکی ماڵەوە بێ بۆ خێزان‌و منداڵەکانی. لەبەر ئەوە گەر خاوەنی ئەم

١) لاپەڕە: ١٢٥.

٢) کە ئێستا (ئۆتۆمبیل) دەگرێتەوە. وەرگێڕ

شتانەش بێ ئەوا هەر بە قەرزار دەژمێردرێو هەرچی قەرزێکی هەیە دەبێ بۆی بدەنەوە[1].

دەربارەی ئەمەش فەرمودەیەکی (صحیح) هاتوە، کە لەسەر دەوڵەت پێویستە، ژنو خانو و خزمەتکار بۆ فەرمانبەرانی خۆی دابین بکات.

پێغەمبەرﷺ کە دەفەرموێ: ((فعليه بالصوم)) لەم بارەیەوە شتێك دەخەینەرو: لە ئیسلامدا، کە دەڵێ مرۆڤ دەبێ خۆی داوێن پاك ڕابگرێ، تا کاتی ئاسان بونی ژن هێنانی، نوسەر دەڵێ: بە پێویستم زانی وەڵامی لایەنگرانی تیۆری (فرۆید)ی تاوانباری جولەکە بدەمەوە، کە خەڵك هان دەدەن بە بەتاڵ کردنی وزەی جینسیو ئەنجامدانی داوێن پیسی بە بیانوی ئەودی داوێن پاکیو بەتاڵ نەکردنی جینس دەبێتە هۆی مەترسیو کاریگەری لەسەر تەندروستی مرۆڤ.

(هنری میلەر)ی زانا دەڵێ: باشترین هۆو وەسیلە بۆ پاراستنی لەش لە نەخۆشی، بەتاڵ نەکردنی جنسە پێش ژن هێنان، جا بەهەر وەسیلەیەك بێت. هەروەها دەڵێ: ملکەچیو تەسلیم بون بۆ هەر هەل (فرصة)یێك بۆ کرداری سێکسی (زیناکردن)، ئەوا ئەو تەسلیم بونە دەبێتە هۆی دابەزاندنی ئیرادەو شەخسیەتی ئەو کەسە. شەخسیەتیش لەسەر ئیرادە بەهێزی وەستاوە! لە هۆیەکانی بەهێز کردنی کەسایەتی، سنور دانانی غەریزەی جنسییە. ملکەچیو تەسلیم نەبون بۆ ئارەزوە جنسییەکان (بە حەرامی) لە ئەوەڵەوە، لەوانەیە زەحمەتو سەخت بێ، بەڵام بە ڕاهێنانی نەفس، وردە وردە ئاسانو مەیسەر دەبێ. ئەو کەسەش پەیوەندی لەگەڵ ئافرەتان دەبەستێو پاشانیش ژن دەهێنێ، ئەو جۆرە کەسە حاڵەت و نەفسیەتی جێگیر (مستقر) نابێو، هەرگیز لە سۆزو عاتیفەی دڵی خێزانەکەی ناگات،

---

١) سيرة عمر عبدالعزيز لإبن الحكم ص١٦٤.

بەڵام کەسانێك کە داوێنیان.. جنسیان بەپاکی ڕادەگرن، تا کاتی ژن هێنانیان، بەڕاستی ئەوانە ڕیزی ئافرەتو ژنەکانیان دەگرن، کە بە هاوسەری ژیانیانو.. دایکی منداڵەکانیان دادەنێن کە لە خۆشەویستی دەربڕیندا خەڵاتێکی هەمیشەیی بەدی دەکەن.

لە کۆتاییدا با ئەوە بڵێین، کە ڕادە دانانو سنور دانان بۆ جوتبون لەگەڵ خێزاندا شتێکی پێویستە، چونکە زۆر حاڵەت هەیە پیاو ناچار دەکات لەگەڵ خێزانەکەی جوت نەبێ وەك: سك پڕیو حەزکردن بە درێژکردنەوەی ماوەی منداڵ نەبون، هەندێ نەخۆشی تایبەتی ئافرەت و... هتد. لەبەر ئەوە کاتێك مرۆڤ پێش ژن هێنانی گەر خۆی ڕاهێنابو لەسەر سنور دانانو قەدەغەکردنی کرداری جنسی، ئەو کاتە دەتوانێ لەم حاڵەتانەدا خۆی بگرێ، و سور بێ لەسەر بەرژەوەندی خێزانەکەی.

ڕەنگە پێم بڵێی: ئەمە شتێکی جوانە، بەڵام ئایا ئەمە دەکرێ؟.. بەڵێ! مرۆڤی ئاسایی دەتوانێ خۆی لە خلیسکان و ڕەتڵ بردن بپارێزێ، تەنانەت لەکاتی زەواجیشدا، نمونەی ئەمەش زۆرە!.. ڕەنگە پێم بڵێی: بەڵام ئایە خۆگرتنەوە لە جوتبون زیان بە تەندروستی ناگەیەنێ؟ ئا لێرەوە بەم شێوەیە وەڵامی ئەم قسەیەت دەدەمەوە:

١/ هەندێ کەس وا گومان دەبەن، کە خۆگرتنەوە لە جوتبون دەبێتە هۆی کزیو لاوازی ئەندامی زاوزێ (الأعضاء الجنسية)، بەڵام لە راستیدا پێچەوانەکەی راستە! گەر سەردانی پزیشکان بکەیت، پێت دەڵێن: ئەو باوکانەی کرداری جنسی بە باشترین شێوە ئەنجام دەدەن، ئەوانەن کە بەر لە ژن هێنان توانیویانە داوێن پاکی خۆیان ڕابگرن.

٢/ هەندێ کەس دەڵێن: خۆگرتنەوە لە جوتبون ئەندامی زاوزێ دەوروژێنێ؟ راستیەکەی ئەوەیە، کە ئەنجام دانی کرداری جنسی، دەیروژێنێ، چونکە

مومارەسەكردنی كرداری جنسی وا لـە ئەنـدامی زاوزێ دەكـات، كـە هەردەم لەباری وریاییـدا بێـت، پاشـانیش ڕۆژێـك دادێ كـە ویـستو بەرگری (مقاومـة) ناتوانـێ خـۆی لەبـەر ڕاگـرێ. بـەڵام خۆگرتنـەوەی كردەیی (فیعلی)، زۆر ئارەزوكردنی جوتبون كەم دەكاتەوە بە مـەرجێك بیركردنەوەو تێڕوانینەكان هێدیو هێمن بن.

٣/ كەسانی تر پێت دەڵێن: خۆگرتنەوە لە جوتبونو كرداری جنسی، خەڵك ڕادێنـێ لەسـەر دەسـتپەڕكردن (الأسـتمناء)، بـە دڵنیاییـەوە دەڵـێم: هاوڕێیەتی كردنی خراپـەكارانو، تەماشـاكردنی وێنـە ورووژێنـەرەكان، گەنجان كێش دەكا بۆ ئەم كردارە. هەر كەسـێكیش یـەكجار ملكەچـی دەستپەڕ بو، ئەوا زۆر جاری تریش ملكەچی دەبـێو ئـەنجامی دەدات، چونكە لەدەستدانی ویـست (إرادة) یارمـەتی ئەمـە دەدات. هـەروەها ئەوانەی لە بەندیخانەكان بەندكراون زۆرینەیان ئەم كارە ئەنجام دەدەن، بەڵام شتێك هەیە، كە لە سەرەتاوە داوامان كردوە، ئەویش بـەهێزی ویـست (إرادە)و پاك داوێنیدو شتن، كە ناهێڵن ئەم كارە ئەنجام بدرێ، ئەوەشمان لەبیر نەچێ ئەوانەی بەدوای ژنان دەكەون، ئەوانە لە كەسانی تـر زۆرتـر بەرەو ڕوی ئەم كـارەوە دەچـن، بەتایبـەتی گـەر ئافرەتێكیـان دەسـت نەكەوێ، كە ئارەزوی خۆیان لـێ تێر بكەن، ئا ئەوانە دەستپەڕكردن بـە هۆو وەسیلەیەكی ئاسـانتر دەبیـنن بـۆ تێركردنـی پێویـستی جەسـتە. كەواتە زەروریو پێویستە بەر لە هەمو شتێك قەناعەت هەبێ بـەوەی، كە خۆگرتنەوە لەكرداری جنسی بەسودو پێویستە.

٤/ دەڵێن: خۆگرتنەوە لە كرداری جنـسی سەردەكێـشێ بـۆ دو مەترسـی، یەكەم: لە دەستدانی مادەی مەنی، درێژە دەدات بە خۆگرتنەوە، بـەڵام ڕاستیەكەی ئەوەیە، كە ئەمە نەخۆشـــــیەكە لـەئـەنجامی بـەردەوام

مومارەسەکردنی کرداری جنسیەوە دێتە کایەوە، کەواتە ئەو نەخۆشیە لە ئاکامی خۆگرتنەوە نیە، بەڵکە لە ئەنجامی مومارەسەکردنە.دووەم: شەیتان پێکەنین، واتە ئەو دەرهاوێژ (إفراز)انەی، کە هاودەمی نوستنە. جا ئەم شەیتان پێکەنینە گەر یەکەمجار خەو بینینی لەگەڵ بو، ئەوا وەسیلەیەکی سروشتییە، کەوا ئامێری زاوزێ (چوك) ئەوەی لێی زیادەیە دەری دەچوێنێ و، هیچ خراپەیەکی تێدا نیە، بەڵام مەترسیدارە گەر وا لە گەنج بگەیەنرێ، کە ئەم وەسیلەیە زیانبەخشە، چونکە بە ترسان لێی ملکەچی چەند بیرکردنەوەیەکی ڕەش دەبێ، ئەم بیرکردنەوە ڕەشانەش تەنها لە هەڵەی ئەم تێگەیشتنەوە دێتە کایەوە..

با وریای شتێك بین، زۆر بیرکردنەوە لەلایەنی جنسی، دەبێتە هۆی زۆر شەیتان پێکەنین (تیحتیلام)، ئەو کاتەش دەرچونی ئەم دەرهاوێژە دەبێتە کردەیەکی ویستی (إرادي) ناڕاستەوخۆ، کەواتە کەوتنەوەی ئەم ئەنجامە، لە خۆگرتنەوە لە کرداری جنسی نیە، بەڵکە لە ئەنجامی دابەزینی گیان (روح)ەودیە، کە ئەویش بەرپرسیارە.. ئەو کزی جنسیەش کە لە هەندێ کەسانەوە رویداوە، سەرچاوەکەی خۆگرتنەوە لە کرداری جنسی نیە، بەڵکە لە ئەنجامی زێدەڕۆیی کردنە لە دەستپەڕکردن (الإستمناء)، یان لە ئەنجامی زێدەڕۆیی کردنە لە کرداری جنسی..

لێکۆڵینەوەو باسکردن لەم بابەتە درێژە دەکێشێ، لەبەر ئەوە خوێنەر رەوانەی بەناوبانگترین پزیشك و دانراوەکانیان دەکەین، ئەو کاتەش دەبینین ئێمە لە خۆمانەوە قسەمان نەکردوە، بەڵکە ئەمە ئەزمونو تۆژینەوەی واقیعی تەندروستیە.

ئافرەت خۆشترین خۆشی ژیانە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾ (الروم- ٢١)، لە واتای (مودة)دا لەم ئایەتە پیرۆزەدا، مانای بەرزی ئەمەی بە دەرخستوەو بەدەری دەخات، کە پەیوەندی نێوان ژنو مێرد تەنها پەیوەندی سەرجێیی نیە، بەڵکو پەیوەندیی چاوەدێریو سەرپەرشتیو خۆشەویستیو دڵنەرمیو ڕێزو سۆزو عاتیفەییە. ئەوەش ڕیزی کەسایەتی ئافرەت وبەرزی پلەی ئافرەت دەردەخات.

پێغەمبەرﷺ دەربارەی خۆشویستنی ئافرەت دەفەرموێ: ((حُبِّبَ الَيّ من دنياكم: النساء والطيب! وجعلت قرة عيني في الصلاة)).[1] واتە: لە دنیادا دو شتم لە لا خۆشەویست کراوە: ئافرەتو بۆن خۆشی! نوێژیش ڕونو ڕۆشنایی چاومە.

پێغەمبەر کە دەفەرموێ: لە لام خۆشەویست کراوە، واتە خوای گەورە ئەم دو شتەی لە هەمو شتەکانی دنیا هەڵبژاردوەو خۆشەویستی کردوە، کە هەر یەکەیان نیعمەتێکەو تایبەتمەندیو تام و چێژی خۆی هەیە. ئافرەت خۆشەویستە چونکە چراو ڕۆشناییو دڵنەواکەرو سوکنایی ماڵەوەیەو، پەروەردەکەرو هۆی بونی منداڵە. بۆن خۆشیش بۆیە خۆشەویست کراوە، چونکە دڵ و دەرون فێنك دەکاتو گوشادی دەکات، هەروەها دڵخۆشکەری فریشتەکانە. نوێژیش ڕونی چاوو دڵخۆشیو پاڕانەوەو نزاو داواکردنی

١) رواه النسائي، والإمام أحمد في المسند، والحاكم وسنه صحيح.

سەرفرازیو رزگارییە لە نێوان بەندەو پەروەردگاریدا. لەم نزاو پاڕانەوەدا خۆشیو شادی دەدات بە دڵی بەندە، ئەوەش بەختیارترینو سەربەرز ترین حاڵەتی مرۆڤە))[١].

ئیمام (ابن الجوزي) لە کتێبی (نوادر الأذکیاء) باس دەکات، کە شاعیرێك بەلای چەند ئافرەتێکدا تێپەڕ بودو جوانیەکەیان، سەرنجی ڕاکێشاوەو ئەم هەڵبەستەی گوتوە:

إن النساء شياطين خلقن لنا نعوذ بالله من شرّ الشياطين

واتە: ئافرەتان شەیتانن بۆ ئێمە دروست بون، پەنا بەخوا لە خراپەی شەیتانان.

یەکێك لە ئافرەتەکان وەڵامی دایەوەو گوتی:

إن النساء رياحين خلقن لكم وكلكم يشتهي شم الرياحين!!

واتە: ئافرەتان رەیحانن بۆ ئێوە بەدیهێنراون، هەموشتان حەز دەکەن بۆنی رەیحانتان بکەن.

لەسەر ئەو قسەیەی کە دەڵێ: ئافرەتان رەیحانەن، خاوەنی کتێبی (واجب الآداب) دەگێڕێتەوە: رۆژێك خالیدی کوڕی یەزیدی کوڕی معاویە باسی عبداللەی کوڕی زوبەیر دەکات کەوا ڕەزیلە، خێزانەکەشی رەملەی کچی زوبەیر، کە خوشکی عبداللەیە دانیشتبو، بێدەنگ بوو قسەی نەکرد، خالد پێی گوت: ئەوە بۆ قسە ناکەیت! بە قسەکەم ڕازی، یان هەر حەز ناکەیت وەڵامم بدەیتەوە؟! ئەویش گوتی: نە ئەمیانو نە ئەویان! ژن بۆ ئەوە دروست نەبون دەست بخەنە کاری پیاوان، لە راستیدا ئێمە رەیحانەین بۆ بۆن کردنو لەئامێزگرتنین! چیمان داوە دەست بخەینە کارتانەوە؟! دەڵێ: بە قسەکەی سەرسام بوو نێوچاوانی ماچ کرد!

---

١) التاج الجامع للأصول.

پەلە کردن بۆ پیشەکێش کردنی خواپەرستی چەوت و لاڕێ

ئیمامی بوخاری ریوایەتی کردوە کە: ((سێ پیاو چونە ماڵی خێزانەکانی پێغەمبەرﷺ، لە چۆنیەتی خواپەرستی پێغەمبەریان پرسی، کە چۆن خواپەرستی دەکات، کاتێك چۆنیەتی خواپەرستییەکەیان پێ گوترا، ئەوانیش گوتیان: ئێمە لە کوێین لەچاو خواپەرستی پێغەمبەر، خوای گەورە لە گوناهەکانی پێش‌و دوایی ئەو خۆش بوە!

یەکێك لەو پیاوانە گوتی: کەواتە من هەمو شەو شەونوێژ دەکەم.

یەکێکی تر گوتی: بەدرێژایی ساڵ هەمو رۆژ بەرۆژو دەبم.

یەکێکی تریش گوتی: هەرگیز ژن ناهێنم.

کاتێك پێغەمبەرﷺ ئەم قسانەی پێ گەیشتەوە چوە لایان‌و فەرموی: ئەوە ئێوە ئەم جۆرە قسەیەتان گوتوە؟! بەخوا با پێتان بڵێم!! من لە هەموانتان زیاتر لەخوا ئەترسم‌و خۆم لە گوناهان پارێز رادەگرم، لەگەڵ ئەوەشدا بەرۆژو دەبم‌و رۆژوش ئەشکێنم، نوێژیش دەکەم‌و ئەخەوم، ژنیش دەهێنم، هەر کەسێکیش واز لە سوننەت‌و رێبازی من بهێنێ، ئەوا لەمن نیە.

هەروەها ئیمامی بوخاری‌و ترمذی ریوایەتیان کردوە پێغەمبەرﷺ، سەلمانی فارسی‌و ئەبو دەردائی کرد بە برا، کاتێك سەلمان چوە لای لە ماڵەوە، ئوم دەردائی بینی جلی ئیش‌وکاری لەبەردا بو، وازی لە جل‌وبەرگی جوان هێنابو. سەلمان بە ئوم دەردائی گوت: بۆچی ئەم جۆرە جل‌وبەرگەت لەبەردو خۆت بۆ مێردەکەت جوان ناکەیت؟ ئوم دەردائیش

گوتی: ئەبو دەردائی برات، بە شەو شەونوێژ دەکاتو بە ڕۆژ بەڕۆژو دەبێ، ئەو پێویستی بەدنیا نیەو وازی لە دنیا هێناوە!.. کاتێکیش ئەبو دەرداء هاتەوە ماڵ پێشوازی کردو سەلامی لێ‌کرد. سەلمان خواردنی بۆ ئەبو دەرداء هێنا، پێی گوت: خواردن بخۆ! ئەبودەرداء گوتی: بەڕۆژوم. سەلمانیش گوتی: سوێندم لەسەرت خواردوە، کە دەبێ ڕۆژو بشکێنی، منیش نان ناخۆم تا تۆ نان نەخۆی. ئەبو دەرداء بەقسەی کردو نانی لەگەڵ خوارد، پاشان سەلمان لە شەودا لای ئەبو دەرداء مایەوە. کاتێکیش شەو داهات ئەبو دەرداء ویستی هەڵسێ بۆ شەونوێژ، بەڵام سەلمان نەیهێشتو بە ئەبو دەردائی گوت: جەستەو لەشت مافی بەسەرتەوە هەیەو خێزانیشت مافی بەسەرتەوە هەیە، بەڕۆژو بەو ڕۆژوش بشکێنە، نوێژیش بکەو سەرجێییش لەگەڵ خێزانەکەت بکە!!بۆ هەمو شتێك مافی خۆی بدەرێ. کاتێك کە بەیانی داهات سەلمان گوتی: ئێستاکە هەڵسە نوێژ بکە، مەبەستی نوێژی پێش بەیانی. ئەبودەردائیش هەڵساو دەست نوێژی گرت دو رکات نوێژی سونەتی پێش نوێژی بەیانی کردو پاشان بەیەکەوە چون بۆ مزگەوت بۆ کردنی نوێژی بەیانی. ئەبو دەرداء لە پێغەمبەر نزیك بۆوەو، ئەوەی سەلمان پێی گوتبو بە پێغەمبەری ڕاگەیاند، تا بزانێ حوکمی ئەوە چۆنە. پێغەمبەرﷺ پێی فەرمو: ئەبو دەرداء! جەستەو لاشەت حەقو مافیان بەسەرتەوە هەیە وەك سەلمان گوتی.. (لە ریوایەتێکی تردا پێغەمبەرﷺ فەرموی: سەلمان ڕاست دەکات).

لێکدانەوەی ((وأعط كل ذي حق حقه)) هەمو شتێك حەقی خۆی بدەیێ، ئەوەش کە سەلمان بە ئەبو دەردائی گوت. ئەوەیە: ئیسلام کە بەرنامەی ژیانە، نابێتە بەربەستو ڕێگر لەبەردەم ئارەزو و غەریزەی

جنسی حەڵاڵ. بەڵکو بە پێچەوانەوە هان دەدات و ڕێگەی بۆ خۆش دەکات. دیارە ئەوەش شتێکی سەر سوڕهێنەر نیە، چونکە تەنها ئارەزوی جنسی حەڵاڵە، کە دەبێتە هۆی مانەوەی ئادەمیزاد لەسەر زەوی. دژایەتی کردنو بەربەست کردنی جنس بە حەڵاڵی، ئەوپەڕی نالەباریو گەوجیەتییە. بەختیاریو بەردەوامیی ژیان لەوە دایە، کە جنس بە ئاراستەیەکی ڕاستو دروستو شەرعیانە ئاراستە بکرێو، مەنهەجیشی بۆ دابنرێ.

با خوێنەریش لە لای نامۆو غەریب نەبێ، گەر وتمان ئیسلام هەوڵ دەدات بۆ بەدەست هێنانو بەردەوامی خۆشیو ڕابواردنی دروستو ژیانی بەختەوەر. کاتێکیش داوێن پیسیو زیناو مەی خواردنەوە حەرام و یاساغ دەکات، ئامانج ئەوەیە، کە جەستەو لاشەی مرۆڤ بە دروستیو ساغی بمێنێتەوە، تا تامو چێژ لە جنسی حەڵاڵ بە بەردەوامی وەرگرێ. بینیشمان چۆن پێغەمبەرﷺ لەو کۆمەڵە کەسانە توڕە بو، کە ڕێگایەکی چەوت و لاریان بۆ خۆیان دانابو، بێئەوەی ئارەزوی جنسییان تێر بکەن، کە ئەوەش پێچەوانەو دژی سروشتی ئادەمیزادە، ئەم کۆمەڵە کەسە وایان گومان دەبرد، کە بەهۆی ئەم کارەوە لەخوای گەورە نزیك دەبنەوە، بەڵام پێغەمبەری مەزنﷺ پێی ڕاگەیاندن، کە بە ئەنجام دانی ئەم کارەتان ئێوە لە ئیسلامو بنەماو بنەڕەتەکانی فیترەتو سروشتی ساغ دور دەکەونەوە!!

هەروا بە بە بەرگریکردنی ئارەزوی جنسی، ئازارەکانی وەسوەسەی شەیتان دەناڵێننو خۆیان سەرقاڵ دەکەن، هەمو ئەمانەش لەبەر ئەوەیە، کە ڕەبەنی هەموی خراپەو شەڕە، دەگمەنێك نەبێت، ئەگینا کەسانی تر لە گوناهەکانی دەربازیان نابێ، گەر سەریش کەوتن ئەوا زۆرجار لەو فەرزەیان دەکات، کە خوای گەورە فەرزی کردوە.

ئیبن عەباس گوتویەتی: ژن بێنن چونکە ڕۆژێك لەگەڵ هاوسەرگرتندا باشترە لە خواپەرستی ئەوەندە ساڵە!

ئیبن مەسعود لە کاتێکدا کە پێکراوەو بریندار کراوە گوتویەتی: ژنم لێ مارەبکەن، چونکە حەزناکەم بە ڕەبەنی بە خزمەت خوا بگەم!

گوتراوە ئەحمەدی کوڕی حەنبەل لە ڕۆژی دوەمی مردنی ژنەکەی، کە دایکی عبداللە بو، ژنی هێنایەوەو گوتی: حەزناکەم بە ڕەبەنی بمێنمەوە!

هەڵبژاردنی هاوسەری چاك

زۆربەی زۆری ئەو گیروگرفتانەی دێنە پێش ژن هێنانو شوکردن، هەڵبژاردنی هاوسەری ژینە بەبێ لێکۆڵینەوەو بەدوادا چونو سۆراغ کردن، چەند کورو کچی لاو هەبون پەلەیان لە هەڵبژاردنی هاوسەرەکەیان کردوە ، تەنها لەبەر ئەوەی شەیدای جوانیەکەی بوە، کە بەهۆیەوە توشی نەگبەتیو ماڵ وێرانی بوە.

ئیسلام هانی ئەوەی داوەو گرنگیشی پێ دەدات، کە ئەو کەسەی هاوسەر هەڵدەبژێرێ خاوەن ڕەوشتو دینو داوێن پاكو خاوەن ئیمانێکی پتەو بێو ملکەچی یاساکانی قورئان بێ.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ﴾ (الحجرات-١٣)، واتە: بەڕێزترو نزیکترو پایەبەرز ترینتان لای خوا ئەو کەسەیە، کە زیاتر لە خوا دەترسێو خۆی پارێز دەکات لە ئاست گوناهو تاواندا.[١]

هەروەها خوا دەفەرموێ: ﴿وَأَنْكِحُوا الأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (النور: ٣٢)، واتە: مارەیی ببڕن کە ئەوە بانگەوازە بۆ (وەلی ئەمر)ەکان، بۆ ئەو کەسانەی کە ژنیان نیە یان شویان نەکردوەو مێردیان نیە. لەو کەسانە مارەیی ببڕن، کە لە خۆتانن‌و (صالحن) لەو عەبدە پیاوو ژنانەی، کە لە لاتان کار دەکەن. ئەگەر لەبەر فەقیریو هەژاری، ژنیان بۆ نەهێنن،

---

١) نەیفەرموە بەڕێزترتان لای خوا ئەو کەسەیە، کە خاوەن خانوو سامانو خاوەن ئۆتۆمبیلو شەهادەو ناوو شۆرەت بێ. بەڵکو پێوەر لای خوا زیاتر پابەندبونە بە یاساکانی خواو خۆ نزیك کردنەوەیە بەکرداری جوان. (وەرگێڕ)

یان بەشویان نەدەن، ئەوا خوای بەخشندە بە میهرەبانی خۆی دەوڵەمەندیان دەکات‌و خوای باڵاش سۆزو رەحمەتی فراوان‌و زانایە بە حاڵی بەندەکانی.

لەم ئایەتەدا کە دەفەرموێ ﴿والصالحين﴾ بۆمان دەردەکەوێ، کە هاوشانی (كفاءة)ی هاوسەر هەڵبژاردن تەنها مەرجی (الصلاح)ی داناوە. (الصلاح)یش دین‌و رەوشت‌و تەقواو توانای مارەیی دان دەگرێتەوە.

خوای گەورە بەڵێنی بەو کەسانە داوە، کە ژن دێنن و ژنیان هێناوە، گەر فەقیری روی تێ‌کردن دەوڵەمەندیان دەکات. هاوشانی (كفاءة)یش مانای پابەندنەبون و تەواوکاری بنەماکانی ئیسلام دەگەیەنێ. هەروەها بۆ هاوشانی زانیاریشی وەگەڵ دەکەوێ. مەبەست لە زانیاری دیراسە کردن‌و کردەوە پێ‌کردنی قورئان‌و سوننەتە.

لە ئیسلامدا کەفائەتی ماڵ‌و سامان‌و ناوو شۆرەت‌و شەهادەو رەچەڵەك‌و دەسەڵاتداریی هیچ کێشێکی بۆ دانانرێ، نمونەشمان لەمبارەیەوە پێغەمبەرەﷺ، ئەوە بو کە کچی پوری بەشودا بە زەیدی کوڕی حاریسە، لە صەحابەکانیش (عبدالرحمن)ی کوڕی عەوف خوشکی خۆیدا بە بیلالی حەبەشی، ئەبوحوذەیفە هیندی کچی عوتبەی کوڕی رەبیعەی لە سالم مارەبڕ کرد، کە بەندەی ئازادکراوی ژنێکی ئەنصاری بو..

نمونەی دەقی فەرمودەی پێغەمبەرﷺ هەیە دەربارەی رەچاو نەکردنی هیچ پلەو پایەیەك، تەنها دین‌و ئاکاری‌و رەفتاری جوان نەبێ، وەك دەفەرموێ: ((**إذا خطب إليكم من ترضون دينه وخلقه فزوجوه!! إلاّ تفعلوا تكن فتنة في الأرض...!! وفساد عريض!!**))[1]، واتە: گەر یەکێك خوازبێنی کچەکەتانی کردو ئێوەش لە ئایین‌و خورەوشتی رازی بون، ئەوا

---

١) رواه الترمذي، حديث صحيح.

بیدەنیّ، گەر نەیدەنیّ ئەوا فیتنەو خراپەکاری لەسەر زەوی بلاّودەبێتەوە..

هەروەها دەفەرمویّ: ((تنكح المرأة لأربع: لمالها، ولحسبها، ولدينها، ولجمالها، فاظفر بذات الدين تربت يداك))[1]، واتە: ئافرەت لەبەر چوار شت مارە دەکریّتو دەهێنریّ: لەبەر ماڵو سامانەکەی یان سامانی باوکی، یان لەبەر ڕەچەڵەكو ناودارییەکەی، یان لەبەر دینو ڕەوشتی ئافرەتەکە، یان لەبەر جوانیو شۆخو شەنگی ئافرەتەکە. ئەو ژنە بێنە کە خاوەن دینو ڕەوشتە، ئەگەر وا نەکەیت دەستت بە قوڕدا دەچیّ[2].

گەر سەرنجێك بدەینە ئەم فەرمودەیە، دەبینین بۆ هاوسەریەتی، دین و ڕەوشتی هەڵبژاردوە، لەبەرئەوەی (دین) گرنگترین مەرجە بۆ هاوشانی. ئەو پیاوەی پابەندی فەرمانەکانی ئیسلام دەبیّو شتێك کە قەدەغە کرابیّ خۆی لیّ دور دەخاتەوە، ئەوا ئەو پیاوە هەڵسوکەوتو مامەڵەو ڕەفتاری بەرامبەر خێزانەکەی چاكو باش دەبێتو، ڕیزی دەگریّو خۆشی دەویّو دەبێتە پارێزگاری خێزانەکەی لە هەمو بوارەکان دا. ئافرەتێکیش خاوەن دینو ڕەوشت بیّ، ئارەزوی نەفس کاری تیّ ناکاتو چەواشەی ناکاتو خۆیشی بەرامبەر بە نەفس بە سوك دانانیّو کاروباری ناوماڵ فەرامۆش ناکاتو، لە پەروەردەکردنی منداڵەکانیداو لە مافەکانی مێردەکەی بیّئاگا نابیّ.

با ئەوەش بزانین کاتێك کە پێغەمبەر دەفەرمویّ: ژن بۆ جوانی مارە

١) رواه البخاري ومسلم وأبوداود والنسائي.

٢) (تربت يداك) واتە: دەستت بە قوڕدا چیّ، ئەوەش کینایەیە بۆ هەژاریی، ئەم قسەیە بە مانای دوعا لێکردنە، بەڵام مەبەست پیّی دوعالێکردنی ڕاستەقینە نیە، بەڵکە مەبەست لەم قسەیە ئەوەیە کە پیاو ئافرەتی دیندار بکاتە هاوسەری خۆی.. بڕوانە (المفصل في أحكام المرأة والبيت المسلم)ی عبدالكريم زيدان، بەرگی شەشەم، ل٤٣.. (وەرگێڕ)

دەکرێ، لێرەدا مەبەست لەمە ئەوە نیە، کە هیچ ڕەچاوی جوانی نەکرێ، بەڵکو مەبەست ئەوەیە، کە نابێ تەنها جوانی بکرێ بە مەرج. ئەگینا جوانیش ئیعتباری خۆی هەیە، وەك لە فەرمودەی: ((أنظر إليها، فإنه أحرى أن يؤدم بينكما)) بەدەردەکەوێ. کاتێك ژنێك خۆی پێشکەش بە پێغەمبەرﷺ دەکات، پێغەمبەریش دوای رامان لێی‌و سەرنجدانی، نەرێ دەکات.

ئەنەس دەڵێ: ئەبو طەڵحە ئوم سولەیمی مارەکردو مارەییەکەشی ئیسلام بونی ئەبوطەڵحە بو!

چونکە ئوم سولەیم لەپێش ئەبو طەڵحە مسوڵمان ببوو، کاتێك ئەبو طەڵحە داخوازی ئوم سولەیمی کرد، ئوم سولەیم گوتی: من مسوڵمان بوم، گەر تۆش مسوڵمان ببیت، شوت پێدەکەم. ئەبو طەڵحەش مسوڵمان بو، مسوڵمانیەتیەکەی بو بە مارەیی ئوم سولەیم[1].

بۆ هەڵبژاردنی هاوسەر، ئەم ئامۆژگاری‌یانەی خوارەوە دەخەینە ڕو، کە لەلایەن هەندێ شارەزاوە دانراوە:

١- لەو قوتابخانەیە بپرسە، کە ئەو کچەی تێدا فێر بوەو دەرچوە، پێش ئەوەی لەو ماڵە بپرسی، کە تیایدا پەروەردە بوە.

٢- کچی دایکێکی چاك‌و براوادارو چاك (صالحة) بخوازە.

٣- هاوسەریەتی ژن‌و پیاو، هاوبەشییەکی ژیانی‌و گوزەرانییە، ئافرەتێك هەڵبژێرە، کە لەگەڵ سروشت (طبيعة)و خواردنەوەو خورەوشتت دا دەگونجێ‌و یەك دەگرێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿الزَّانِي لاَ يَنكِحُ إلاَ زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ

---

١) رواه النسائي (حديث صحيح).

لاَ يَنكِحُهَا إِلاَّ زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور- ٣)،
واتە: پیاوی زیناکەر ئافرەتێکی زیناکەری وەك خۆی نەبێ مارە ناکاتو ناشبێ مارەی بکات، چاویشی لە ئافرەتی داوێن پاك نیە بۆ مارەکردنی، هەروەها چاوی لە ئافرەتێکی موشریکەیە کە شوی پێ بکات. بە هەمان شێوە ئافرەتی زیناکەرو داوێن پیس پیاوێکی داوێن پیس نەبێ مارەی ناکاتو نابێ پیاوی داوێن پاك ئافرەتی داوێن پیس مارە بکات. جا مارەکردنی پیاوی بڕوادار بۆ ئافرەتی داوێن پیسو موشریکەو مارەکردنی ئافرەتی داوێن پاك بۆ پیاوی داوێن پیسو موشریك حەرامە.

ئیمام ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەڵێ: نابێ پیاوی مسوڵمانو داوێن پاك، ئافرەتی داوێن پیس مارە بکات، لەبەر ئەوەی مارەیی‌یەکەی دروست نیە، تا ئەو کاتەی ئافرەتەکە تەوبە دەکات. گەر تەوبەی کرد ئەو کاتە مارەیی ئافرەتەکە دروستە، ئەگینا دروست نیە. هەروەها نابێو دروست نیە ئافرەتێکی مسوڵمانو داوێن پاكو بە ڕەوشت بە شو بدرێتە پیاوێکی خراپەکارو فاسقو فاجر. مارەبڕینی دروست نیە تا ئەو پیاوە نەگەڕێتەوە لای خواو تەوبە نەکات، دروست نیە ئافرەتی مسوڵمانی بەشو بدرێتێ، چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەمە لەسەر بڕواداران حەرام کراوە.

جێگەی داخو دڵگرانی‌یە کە ئەم پێوان (قیاس)ە لەلای زۆربەی خێزاناندا هیچ نرخو بایەخی نیە. گەر پێیان بڵێی: ئەو کەسەی هاتوە بۆ داخوازی کچەکەتان نوێژ ناکات، پێت ئەڵێن: ئێستا ماوەتی نەفامو گەنجە. گەر بڵێی: عەرەقو شتی تری سەرخۆشکەر ئەخوات، دەڵێن: خوا گوناهەکانی ئەسڕێتەوەو لێی خۆش ئەبێ. گەر بڵێی: عەقیدەو بیروباوەڕی ئەم کوڕە پیسو خراپەو لەگەڵ ئیسلامدا ناگونجێ، ئەوا بەشتێکی بچوکی

دادەنێن. بەڵام کە پێت گوتن: ئەم کوڕە حاڵەتی ماددی مام ناوەندییەو پارەی زۆری نیە، یەکسەر هاواریان لێ هەڵئەستێو نەرێ دەکەن، گەرچی کوڕێکی مسوڵمانو باشو ڕێكو پێكو خاوەن ڕەوشتێکی باش بێت. بەڵام ماڵ وێرانیو بەدبەختیو ژیان تاڵی بۆ ئەو کچەی کە شو بەو جۆرە پیاوە دەکات، کە ئەم سیفەتە جوانانەی ئیسلامی تێدا نیە. چونکە ژیانی کچەکە دەکەوێتە مەترسیو کارەساتو ئاشوبو ئاژاوەو خراپەکاریەوە، ئەویش بەهۆی پەیوەستی بەو پیاوە داوێن پیسو زیناکەرەوەیە. جا گەر ئافرەتەکە دیندار بێ، یا بەهۆی ئەنجامدانی شتە حەرامەکانەوە دینەکەی لەدەست دەدات، یان ژیانێکی کولەمەرگیو ناخۆش بەسەر دەبات.

زانیومە کچێك شوی بە کوڕێکی عەرەق خۆر کرد، کاتێك کوڕەکە ئەم کچەی گواستەوە، بۆ بەسەربردنی مانگی هەنگوین (شهر العسل) لە یەکێك لە ئوتێلەکانی لوبناندا دابەزین، کوڕەکە زۆری لە کچەکە کرد تا عەرەق بخواتەوە، کچەکەش کە عەرەقی خواردەوەو هەردوکیان سەرخۆش بون، جا پێش ئەوەی بچێتە لای بەنیازی جوتبون، کچکە لە ژورەکەی خۆیان چوە دەرەوە بۆ سەرئاو، کە گەڕایەوە ویستی بچێ بۆ ژورەکەی خۆیان، بەڵام لەبەرئەوەی سەرخۆش بوو، چوە ژورێکی تر، کە پیاوێکی بە تەنهای تێدا بوو، جا پیاوەکە پەلاماری داو داوێن پیسی لەگەڵدا کردو، تا بەیانی ئافرەتە تازە بوکەکە لەلای مایەوە، مێردەکەشی لەبەر سەرخۆشی خەوی لێ کەوتبوو ئاگای لە ژنەکەی نەمابو..

(ابو نعیم) لە (الحلیة)دا گێڕاویەتیەوە، کە گوتویەتی: (أبو طلحة) بەر لەوەی مسوڵمان ببێ خوازبێنی (أم سُلَیم)ی کرد ، (أم سُلَیم) گوتی: لەڕاستیدا حەز دەکەم، پیاوی وەك تۆ ڕەت ناکرێتەوە.. بەڵام تۆ پیاوێکی

بێبڕوای، منیش ژنێکی مسوڵمانم، بۆم دروست نیە شوت پێ بکەم. (أبوطلحة) گوتی: ئەی چاو بە ریقنە، ئەوە چیتە؟! (أم سُلَیم) گوتی: چیمە؟ گوتی: تۆ لەکوێی لە زەردو سپیان (مەبەستی ئەوەبو بە زێڕو زیو لە خشتەی ببات). (أم سُلَیم) گوتی: نە زەردم دەوێ نە سپی، تۆ مرۆڤێکی شتێك دەپەرستی، کە نە دەبیستێو نە دەبینێو هیچ سودت پێ نابەخشێ.. ئەوە تۆ شەرم ناکەیت دارێکی زەوی دەپەرستی، کە حەبەشیەکی کوڕی فلان دایتاشیوە؟! گەر مسوڵمان ببی ئەوە دەبێتە مارەیی من، جگە لەمە مارەیی ترم ناوێ! گوتی: ئەی چاو بە ریقنە! کێ هەیە ئیسلامم فێر بکات؟ (أم سُلَیم) گوتی: پێغەمبەری خواﷺ ئیسلامت فێر دەکات.. جا چوە خزمەت پێغەمبەرو مسوڵمان بو.

لەکاتی داخوازی پێویستە کوڕو کچ یەکتری ببینن

ئەبو هورەیرە خوا لێی ڕازی بێ دەڵێ: لەگەڵ پێغەمبەر بووم ﷺ پیاوێك هاتە لای و هەواڵی پێدا، کە ئافرەتێکی ئەنصاری خوازتوە. پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمو: ئایا سەیری ئافرەتەکەت کردوە؟! پیاوەکەش گوتی: نەخێر!

پێغەمبەریش فەرموی: بڕۆ تەماشای بکە! چونکە شتێك لە چاوی ئافرەتە ئەنصاریەکان هەیە، بە واتای چاویان بچوکە))[1].

بۆ پاساودانی ئەم مەسەلەیە فەرمودەی (صحیح) هاتوە کە دەفەرموێ: ((أنظر اليها، فإنه أحرى أن يؤدم بينكما))[2]، واتە: تەماشای ئافرەتەکە بکە چونکە بەهۆی ئەم بینینەوە خۆشەویستیو بەزەیی لە نێوانتاندا زیاتر بەردەوام دەبێ.

هەروەها دەفەرموێ: ((إذا خطب أحدكم المرأة، فإن استطاع أن ينظر الى ما يدعوه الى نكاحها فليفعل))[3]، واتە: گەر داخوازی ئافرەتێکتان کردو توانیتان ئەو شوێنانە تەماشا بکەن کە بۆ مارەیی دەگونجێ تەماشا بکرێ با تەماشای بکات.

هەر لە هەمان بابەتەوە دەفەرموێ: ((إذا خطب أحدكم امرأة فلا جناح عليه أن ينظر إليها إذا كان، إنما ينظر اليها لخطبته، وإن كانت لا

---

١) رواه مسلم والنسائي والطبراني (حديث صحيح).

٢) رواه ترمذي والنسائي وابن ماجة (حديث صحيح)

٣) رواه أبوداود والطحاوي وأحمد في المسند وابن ماجه (حديث صحيح).

تعلم))[1]، واتە: گەر یەکێك لە ئێوە ئافرەتێکی داخوازی کرد، گوناهی ناگا گەر تەماشای ئەو ئافرەتە بکات، چونکە تەماشا کردنەکەی بۆ داخوازی یە، با کچەکەش پێی نەزانێو ئاگای لێی نەبێ.

یەکێك لەو کەسانەی کاری بەم فەرمودەیە کرد (محمد کوڕی مەسلەمەی ئەنصاری) بو. سەهلی کوڕی ئەبی حەثمە دەڵێ: محمدی کوڕی مەسلەمەم بینی زۆر بە وردی تەماشای بوثەینەی کچی زوحاکی دەکرد، منیش پێم گوت: ئەوە تۆ شتی ئاوا دەکەی، تۆ لە هاوەڵانی پێغەمبەری خوای؟ محمدی کوڕی مەسلەمەش گوتی: گوێم لە پێغەمبەری خوا بو دەیفەرمو: ((إذا ألقي في قلب امرئ خطبة امرأة فلا بأس أن ينظر إليها))[2]، واتە: گەر ئافرەتێك کەوتە دڵی پیاوێك بۆ داخوازیکردنی، هیچی تێدا نیە گەر تەماشای بکات.

لەنێو شەرع ناساندا ڕاو بۆچونی جیاواز هەیە لەبارەی تەماشاکردنی داخوازی کراو. هەندێك مەزهەب دەڵێن دەبێ تەنها دەمو چاو و هەردو دەست تەماشا بکرێ. ئەم پابەند (تقیید)ەش هیچ بەڵگەیەکی نیەو، لەکارخستنی تێگەیشتنی هاوەڵانە بۆی.

لێرەدا پرسیارێك بە مێشك دا دێ" گەر خوای یاسادانەری کاربەجێ ڕێگەی دابێ بە پیاو کە بەر لە گرێبەست (عقد)ی هاوسەرگرتن تەماشای ئافرەت بکات، ئایا وەلی ئافرەتەکە مافی ئەوەی هەیە ئافرەتەکە بەبێ حیجابی شەرعی پیشانی پیاوەکە بدات؟! بە دیدی من —خواش زاناترە- ئەمە دروستە، مادام خوای یاسادانەر ڕێگەی داوە بە خوازبێنیکەر

---

١) رواه الطحاوي وأحمد في المسند (حديث صحيح).

٢) رواه إبن ماجه والطحاوي وأحمد في المسند وغيرهم (حديث صحيح).

تەماشای ئافرەتی خوازبێنیکراو بکات ئەوەی، کە دەتوانێ تەماشای بکات، با ئافرەتەکەش نەزانێ.

ئیمام ابن القیم لە کتێبی (تهذیب السنن)دا (٣/٢٥-٢٦) گوتویەتی:

داود گوتویەتی: دەتوانرێ تەماشای هەمو لەشی ئافرەتەکە بکرێ! ئیمام ئەحمەدیش سێ ریوایەتی هەیە، کە یەکێکیان دەڵێ: دروستە تەماشای دەم‌و چاوو هەردو دەستی ئافرەتەکە بکرێ، ریوایەتەکەی تر دەڵێ: ئەو ئەندامانەی کە بەزۆری بەدیارەوەیە وەك گەردن‌و هەردو قاچ دروستە تەماشا بکرێ. سێیەمیش دەڵێ: دروستە تەماشای هەمو لەشی ئافرەتەکە بکرێ.

ئەوەی شایانی وتنە لەبارەی بینینی داخوازیکەرو داخوازیکراو (الخاطب والمخطوبة)، سەرنج بۆ ئەوە رادەکێشین، کە نەریتێکی پیس‌و خراپ هەیە لەناو زۆربەی خێزانە بەناو مسوڵمانەکان بڵاوبۆتەوە، ئەویش تێکەڵ بونی کورو کچە پێش مارەبڕینیان، کە لە دەرەوەداو لە شوێنی چۆڵ بە یەکتری دەگەن بە بیانوی ئەوەی، لەژێر ئەزمون دان تا لە یەکتری بگەن. ئەوەش داب‌و نەریتی شارستانیەتی چەواشەو فێڵبازە، کە بونەتە کۆیلەو بەندەی ئەم شارستانەیەتە، کە دین و ڕەوشتیان لەلا نەهێشتین.

بەڵێ، ئیسلام ڕێگەی داوە بە داخوازیکاری کچ تەماشای دەست‌و ڕوخساری بکات، گەر بەڕاستی نیازی هێنانی هەبێ‌و ئافرەتی دڵسۆز بنێرێ، تا لە ڕەوشت‌و ڕەفتاری کچەکە ئاشنا بن بۆی هەیە زۆر لێی بکۆڵێتەوەو نوطفەی خۆی هەڵبژێرێ، بەڵام کار بگاتە ئەوەی کە حەرامی تێدا بەکار بهێنرێ، ئەوە ڕیسوایی‌و شەرمەزارییە. خەڵکیش سەرفراز نابێ، تا نەگەڕێنەوە سەر ڕێبازو یاسای دینەکەیان‌و کوڕو کچیان لە کاری حەرامی دور نەخەنەوە.

پشکنینی پزیشکی پێش هاوسەرگرتن
(الفحص الطبي قبل الزواج)

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((فِرّ من المجذوم فرارك من الأسد))[١].
واتە: ڕاکردنت لە توش بو بە گولی، ڕاکردنتە لە شێر.
هەروەها دەفەرموێ: ((لا يورَدنّ مُمْرِضٌ على مُصِحّ))[٢]، واتە: نەخۆش نەبردرێتە لای کەسانێك، کە ساغن و نەخۆش نین.
((لا ضَرَرَ ولا ضِرار))[٣]، واتە: نە زیان بگەیەنەو، نە بهێڵی زیانت پێ بگات.

ئەم فەرموده پیرۆزە ئاماژەی حەزەرو ئاگادار بون دەکەن لە نەخۆشی گرتنەوە! زۆر لە حکومەتەکانی ئێستا چەند یاسایەکیان دەرکردوە سەبارەت بە پێویست بونی پشکنینی پزیشکی (فحص طبي)، بەر لە بەهاوسەر بونی کورو کچەکە، دیارە ئیسلام پێشینەی هەیە سەبارەت بەم ئاراستەیە.

جێی داخە کە بڵێم ئەو تاقیکردنەوە پزیشکییە زۆر لە پزیشکەکان ئاسانکاری تێدا دەکەن، ژن و مێردیش لەم پشکنینە هەڵدێن، کە ئاکامەکەی بەخراپ دەکەوێتە سەر خۆیان و منداڵەکانیان.

لەسەر هەر ژن و مێردێکی ئیسلامی پێویستە گەر هەر یەکێکیان

---

١) رواه البخاري
٢) رواه البخاري
٣) رواه أحمد في المسند وابن ماجه، حديث صحيح.

توشی نەخۆشی یەکی درم بون، نەبنە هاوسەری یەکتری. لە فەرمودەی (صحیح)ی پێغەمبەر ﷺ هاتوە، کە دەفەرموێ: ((لا یؤمن أحدکم حتی یحب لأخیه ما یحب لنفسه من الخیر)).

دکتۆر وجیه زین العابدین لە رسالەکەی (الإسلام والتربیة الجنسیة)دا گوتویەتی: ئەوەی لەم فەرمودەیە تێدەگەم (لا ضرر ولا ضرار) ئەمە بۆ بەدوا گەڕانە بۆ ئافرەتی چاك‌و لادانی زەرەرو زیان لە خۆی‌و لە پیاو، دروستە بەڵکە پێویستە لە نیزامی ئیسلامیدا، کوڕو کچ پێش بەهاوسەری بونیان فەحس بکرێن، بە تایبەتی بۆ زانینی ئافرەتەکە، کە ئایا منداڵی دەبێ؟ هەروەها فەحسی پیاوەکە بکرێ نەبادا نەخۆشییەکی درمی، یان ئامێر نەرمی یان نەزۆکی یان شێتی هەبێت... بەڵام گرنگترین مەرج بۆ پیاو ئەوەیە، کە تەندروستی باش بێت‌و توانای جوتبونی هەبێت وەك لە فەرمودە هاتوە: ((من استطاع منکم الباءة فلیتزوج... هەر یەکێك لە ئێوە توانای هاوسەرگیری هەیە با هاوسەرگیری بکات الحدیث)).

الباءة: مانای توانای دابینکردنی خانوو پێداویستییەکانی ژن هێنانی هەبێت، هەروەها مانای توانای جنسی دەگەیەنێ.. وەك کە لە کتێبی (المحیط للفیروز آبادي) هاتوە.

لێرەدا چەند شیکردنەوە(تحلیل)ێکی پێویست هەیە، کە پێویستە لەسەر داخوازیکارو داخوازیکراو (کچ‌و کوڕ) بەر لە بەهاوسەر بونیان ئەم تەحلیلە بکەن، دیارە ئامانجەکەشی ئاشکراو ڕونە: کە ئەویش دڵنیا بونە... تەئکید کردنە لە هەمو شتێك، تا بزانرێ ئەو کەسە کەم‌و کورتی هەیە؟ گەر هەیە، دەبێ چارەسەر بکرێ.

پشكنینی گروپەكانی خوێنی ژن‌و مێـرد

مەبەستمان لێرە گروپی (البریزیز یـان أر أتـش)ــە، جـا لێـرەدا چـوار شیمانە (احتمال) هەیە ڕەنگە ڕو بدات:

شیمانەی یەكەم: لەوانەیە گروپی خوێنی هەریـەك لـە ژن‌و مێـرد ئیجـابی بێت.

شیمانەی دوەم: لەوانەیە گروپی خوێنی هەریەك لە ژن‌و مێرد سلبی بێت.

شیمانەی سێیەم: لەوانەیە گروپی خوێنی ژنەكە ئیجابی بێت و مێردەكەی سلبی بێت.

لەم سێ شیمانە (احتمال)ەدا، گروپەكانی خوێن لەگـەڵ یـەك گونجـاو و ڕێكن.

بەڵام لە شیمانەی چوارەم: لەو كاتەی گروپی خوێنی ژنەكە سلبی بێـت، هی مێردەكەی ئیجابی بێت، ئەو كاتە گروپەكانی ژن‌و مێرد ڕێك نابێـت‌و جیاواز دەبێت. خۆشبەختانە ئەم جۆرە شیمانەیە زۆر كـەم ڕو دەدات، لـەم حاڵەتەدا ڕەنگە منداڵەكە گروپی ئیجابی باوكی هەڵبگرێ‌و، لە لای دایـك دژە مژادی خوێنەكەی، كە سـلبی گروپـە دروسـت دەبێـت، ئەمـەش لـە ئاكامی سك پڕبون بە منداڵێكی ئیجابی گـروپ خوێنەوەیـە، جـا یەكـەم لەدایك بون هەردەم بە شێوەیەكی سروشتی دەبێـت سـەبارەت بـە یەكـەم منداڵ، بەڵام لـە سـكی دوەم‌و سـێیەم‌و دوای ئەوانـە، كۆرپەلـە (جـنین) دوچاری ئەو دژەمژادە دەبێت، كە لە ئاكامی دووگیانی یەكەم لـە خـوێنی دایكی پێك هاتوە.

ڕێژەی ئالۆزکاری (مضاعفات) لە منداڵی سێیەم زیاتر دەبێت لە منداڵی دوەم، چوارەم زیاتر دەبێت لە سێیەم. ئەمجۆرە موزاعەفاتانە زۆر بە کەمی ڕو دەدات، چونکە لە حیکمەتی خوای گەورەیە، کە خوێنی کۆرپەلە تێکەڵ بە خوێنی دایك نابێت، تەنها لە هەندێ حاڵەتی تایبەت نەبێت، کە بەکەمی ڕوودەدات.

شیمانەی ڕودانی ئەم موزاعەفاتانە لە (١٠٪) زیاتر نابێت. گەر ڕوشی دا لە یەکەم کاتی دوای لەدایك بون، ناتوانین بە کردەی گۆڕینی خوێنی منداڵەکە هەستین، گەر پێویستی کرد.

شیکردنەوە (تحلیل)ی ئاوی مەنی پیاوەکەو دڵنیـا بون لە ژمارەو زیندویەتی تۆوی پیـاو

پێویستە ژمارەی سروشتی تۆو لە چل ملیـۆن ملـیلتر کـەمتر نـەبێت، ڕێژەی زیندەیی لە هەر پەڕین (قذف)ێکدا لە ٦٥٪ کەمتر نەبێت، جا گـەر پاش شیکردنەوەکە، ئەم هاوکێشانە لەلای تایبەتمەندان نەگەیشتە شـێوەی ئاوی مەنی، ئەو کاتە دەتوانرێ پەنا ببرێتە بەر چارەســەری پزیـشکیی بـۆ چالاککردنی تۆوو زیادکردنی ژمارەکەی، کە ئێستا ئەم کارە ئاسان کراوە.

شیکردنەوەی دەرهاوێژی پرۆسـتات

ئەم شیکردنەوەیەش بۆ دڵنیا بونە لە توش نەبون بە هەوکردنی کەڤناری (مزمن)، چونکە هەبونی ئەمجۆرە هـەوکردن (إلتهـاب)انـە، دەبێتـە هـۆی هەوکردنی ملی منداڵدانی ژنەکە.[1]

---

١) مجلة طبيبك الخاص.

پێشبڕکێ نەکردن لە خوازبێنی[1]

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تَعْتَدُوا إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ (البقرة- ١٩٠)، واتە: دەستدرێژی مەکەن، خوا دەست درێژیکەرانی خۆش ناوێ.

---

١) (بهي الخولي) لە کتێبەکەی (المرأة بين البيت والمجتمع)دا دەڵێ: ((بابایەك جوامێرو مەردبێ ناچێتە خوازبێنی ئافرەتێك، کە دەزانێ لەلایەن یەکێکەوە خوازبێنی کراوە، چونکە ئەم کارە دەبێتە هۆی پچڕانی پەیوەندیو، ئانەوەی دوژمنایەتیو بوغزو قینە، هەروەها لە ئاکار خراپیو بێعەقڵیە.

ئەو کەسەی دەزانێ خوازبێنی ئافرەتێك کراوەو ئەویش خوازبێنی دەکات لەو حاڵەتەدا مەدحی خۆی دەکاتو بەرامبەرەکەی زەم دەکات.. هەروەها هەندێ سیفەتی چاك دەداتە پاڵ خۆی، خۆ گەر راست نەکات تەنها ئەوەندە گوناهەی بەسە، کە ئەو غەیبەتی کردوە..))

بەڵام گەر خوازبێنیکەری یەکەم وازی هێنا، ئەوا بۆ ئەویتر هەیە خوازبێنی بکات. هەروەها گەر خوازبێنیکەری یەکەم فاسق بو، بابای دوەم بۆی هەیە خوازبێنی بکات، چونکە ئەوکاتە مافی خۆیەتی کچەکە لەدەست کابرایەکی بێدین دەرباز بکات!

بابای مسوڵمان گەر راوێژی پێکرا، بۆی هەیە کێ بەباشتر بزانێ پێشنیار بکات.

لە کتێبی (جماع العلم)ی پێشەوا شافیعی بە تەحقیقی (أحمد حمد شاکر) هاتوە: (فاطمة بنت قيس) دەڵێ: پێغەمبەری خواﷺ پێی فەرموم: گەر عیدەت تەواو بو ئاگادارم کەوە، جا کە عیدەکەی تەواو بو بە پێغەمبەری ڕاگەیاند، کە (معاویە)و (ابا جهم) هاتونەتە خوازبێنی، پێغەمبەرﷺ فەرموی: ((معاویە هەژارەو ماڵ و دارایی نیە، ئەبوجەهمیش گۆچان لەسەر شانی ناهێنێتە خوارەوە (واتە زۆر لەژن دەدات)، بەڵام تۆ شو بە ئوسامەی کوڕی زەید بکە))، فاطمة دەڵێ: حەزم پێی نەکرد شوی پێ بکەم، جا پێغەمبەر فەرموی: شو بە ئوسامە بکە، منیش شوم پێکردو خوای گەورەش خێرو بەرەکەتێکی زۆری خستە ئەم زەواجەو پێی دڵخۆش بوم. شافیعی لە (رسالة الأم)و ئەحمەدو خاوەنی هەر شەش کتێبەکە جگە لە بوخاری گێڕاویانەتەوە.

دەفەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا﴾(الأحزاب- ٥٨)، واتە: ئەوانەی ئازاری پیاوانی ئیماندارو ئافرەتانی ئیماندار دەدەن بێ‌ئەوەی تاوانێکیان ئەنجام دابێت، ئەوانە بوختان و گوناهو تاوانێکی ئاشکرا دەگرنە ئەستۆ.

پێغەمبەریش ﷺ فەرمویەتی: ((لا يخطب الرجل على خطبة أخيه حتى ينكح أو يترك)) [1]، واتە: کەسێك داخوازی کچێك نەکات کە برای مسولمانی داخوازی کردوە، هەتا براکەی مارەی دەکات یان وازی لێ‌دێنێ.

١) رواه البخاري ومسلم

حەزەرکردن لە مارەبڕینی کچی تەمەن بچوك

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (البقرة- ٢٢٨).

واتە: ئافرەتان هەروەك ئەرکی ژنانەیان لەسەر شانە، ژنەکانیش مافی رەوای خۆیان هەیە.

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه من الخير))[1].

واتە: ئیمانی هیچ کامێکتان تەواو نابێت، هەتا ئەوەی بۆ خۆی لەچاکە پێی خۆشە، بۆ برای مسولمانیشی پێی خۆش نەبێت.

هەروەها دەفەرموێ: ((لا ضرر ولا ضرار))[2].

واتە: نە زیان بە خەڵك بگەیەنن‌و، نە بهێڵن زیانتان پێ بگات.

سەبارەت بەم مەسەلەیە رەنگە ژن هێنانی پێغەمبەرت ﷺ بە خەیاڵدا بێ، ئەویش مارەبڕینی خاتو عائیشەیە -ڕەزای خوای لێ بێ- کە جیاوازی یەکی زۆر هەیە لە تەمەنیان دا. دیارە ئەم حاڵەتە لەبەر چەند هۆیەك لە ڕێسا (قاعیدة) دەردەچێت وەك:

١- کەسایەتی پێغەمبەرﷺ ، کە ناتوانرێ بەراوردی لەگەڵ کەسایەتی تری پێ بکرێت، لەبەر ئەوە خاتو عائیشە بەم هاوسەریەتیە بەختیار بو و خاتو عائیشە سەرپشك (مخير) کراوەو خۆی پێغەمبەری خوای هەڵبژارد.

---

١) رواه أحمد في المسند والترمذي والنسائي وابن ماجه وغيرهم والزيادة لغيرهم، حديث صحيح.

٢) رواه أحمد في المسند وابن ماجه (حديث صحيح).

٢- مەبەستی سـیاسی لەم ژنهێنانە بۆ زیادکردنی پەیوەندی نێوان پێغەمبەر ﷺ و ئەبوبەکر (ڕەزای خوای لێ بێ) بوە، کە یەکێك بوە لە سەردارانی عەرەب و، بۆ ئاسانکردنی بەرژەوەندی نێوان پێغەمبەرو هاوڕێیەکەی بوە، ئەبوبەکریش بۆ بەرژەوەندی بانگەوازی ئیسلامی زۆر هاموشۆی پێغەمبەری دەکرد.

٣- بەهێزی دینداری خاتو عائیشـەو، نمونـەی ئەوو هەمو ئافرەتە صەحابیەکانو داوێن پاکیو عیفەتیان، ناکرێ لەم زەواجەدا ڕەچـاوی کارو کاردانەوەی خراپەیان لێبکرێ.

٤- هێزی پێغەمبەرﷺ وەك لە فەرمودەی (صحیح) هاتوە کە هێـزی چـل پیاوی دراوەتێ.

من بە یەکسانی ئامۆژگاری پیاوو ئافرەتان دەکەم ، بە حـەزەرکردن لـە هەبونی جیـاوازی تەمەنیان، کە دەبێتە هۆی کاردانـەوەی زۆر خـراپ بـە تایبەتی لەم کاتەی ئێستادا، کە ڕێکخەرو قەدەغەی ئایینی تێدا کز بوە.

ئیمام (ابن الجوزي) لە کتێبەکەی (صید الخاطر) (٤٤٦/٢) گوتویەتی:

.... گێل ترین پیاو ئەو پیاوە بەتەمەنە (پیرە)یە، کـە داوای کـچێکی تەمەن بچوك دەکات.. بەڕاستی تەواوی چێژو خۆشی، لە کـاتی کوڕایـەتی یە، هەر کاتێك کچ باڵغ نەببو، ئەوا خۆشی وەرگرتنی کامڵ نیە! جـا گـەر باڵغ بو زۆر جوتبون دەخوازێ. پیاوی پیریش ناتوانێ زۆر جوت ببـێ! گـەر زۆر لە خۆشی بکات، ناگاتە مەرامی کـچەکە، جـا پیاوەکـە بـەزویی بـە هیلاك دەچێ!

پیاوی پیر بە ئارەزوی بـۆ جوتبـون، نابـێ لـەخۆ بـایی بێـت، چـونکە ئارەزوەکەی وەك سپێدەی درۆ (فجر الكـاذب)ـە! پیـاوی پیرمـان بینیـوە،

جاریەی کڕیوەو شەو لەگەڵی جوتبوە، کەچی بەمردویی سەری ناوەتەوە!..

راستییەك هەیە دەبێ بگوترێ، با پیاوی پیریش رازی بێت لەگەڵی جوت نەبێت‌و تەنها لەگەڵی رابوێرێ، بەڵام خۆ کچەکە رازی نابێت لەگەڵی جوت نەبێت، ئەو کاتەش کچەکە دەبێتە دوژمنێکی مامەپیرە، ڕەنگە ئارەزو بەسەریدا زاڵ بێ‌و داوێن پیسی بکات! یان هەوڵ بدا خۆی لەکۆڵ پیرەپیاوەکە بکاتەوەو بیکوژێ، بەتایبەتی ئافرەتانی ئەوروپی، کە لەمبارەوە دڵڕەقن.

بەمەرج دانانی وەلی لە مارەبڕیندا

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَأَنكِحُوا الأَيَامَى مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ (النور:٣٢) ، واتە: بۆ پیاوانی بێژن، ژن بخوازنو ژنانی بێمێرد بەمێرد بدەنو هەروا بۆ کۆیلەو کەنیزانی خو چاکیش ژن بێننو بیاندەن بەشو، بیر لە دەست تەنگی مەکەنەوە چونکە گەر فەقیرو دەستەنگ بن، خوا لە فەزڵی خۆی بێنیازیان دەکات، خوا فراوانگرو زانایە.

ڕاڤەکارانی قورئان ئەم ئایەتەیان کردۆتە بەڵگە، کە ناکرێ ئافرەت خۆی مارە بڕ بکات، تەنها بەوەلی نەبێت. چونکە ئەم ئایەتە ئاراستەی وەلیەکان (سەرپەرشتیارانی ئافرەتەکە) دەکات... لەبەر ئەوە وەلی پێویستە لە مارەبڕی باڵغ و ناباڵغ دا ئامادەبێ.

بە مەرج دانانی وەلی بۆ ڕەزامەندی بەشودان، لەگەڵ سروشتو زەوقی دروستدا یەك دەگرێتەوە، وەك هەمو فەرمانەکانی شەریعەتی خواو نەهیەکانی.

چەند شتێکی ناکاوی ترسناکە کاتێك وەلی ئافرەتەکە دەبینێ کچەکەی دێتەوە ماڵەوەو ئەو کەسەی لەگەڵە، کە پێی دەڵێن مێرد، کەچی خۆی پێی ئاگادار نیە!! دیارە هیچ خاوەن عەقڵو جوامێرێك ئەمە قبوڵ ناکات!

حەنەفیەکان بۆ بەشودانی کچی باڵغ بەبێ وەلی، ئەم فەرمودەیە دەکەنە بەڵگە: ((الثيب أحق بنفسها من وليها)) واتە: بێوەژن خۆی لە وەلیەکەی لەپێشترو بە حەق ترە بۆ شوکردنەوە.

بەڵام ئەمە بە بەڵگە دانانرێ، (مناوي) لە (شرح الجامع الصغير) لە تەفسیرەکەیدا دەڵێ: بە واتای وەلیەکەی بەشوی نادات، تاوەکو کچەکە بە قسە ئیزنی پێ دەدات، چونکە کچەکە لە وەلیەکەی شایەن ترە بۆ عەقدەکە. لێکدانەوەی حەنەفیەکانیش بۆ ئەم فەرمودەیە، فەرمودەی صحیحی بەسودتر رەتی دەکاتەوە بۆ بە مەرج دانانی وەلی!.

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((لا نكاح الاّ بولي وشاهدَي عدل))[1] واتە: مارەبڕی دروست نیە، مەگەر بە ئامادەبونی وەلی و دو شایەت.

((أيما امرأة نكحت بغير إذن وليها فنكاحها باطل، فنكاحها باطل، فنكاحها باطل))[2]، واتە: هەر ئافرەتێك بەبێ ئیزنی وەلیەکەی مارەبڕ کرابێ ئەوا مارەبڕیەکەی بەتاڵە، مارەبڕیەکەی بەتاڵە، مارەبڕیەکەی بەتاڵە.

چەند جار هەبوە لەبەر پەلەکردنی ئافرەت لە بەشودانی خۆی بەو کەسەی، کە هیچ رەوشتی نەبوەو لەبەر کەم شارەزایی خۆی، بە زمان شیرینی هەڵی خەڵەتاندوەو بەهۆی فەرامۆشکردنی وەلی لە مارەبڕیدا، بوەتە مایەی کاری خراپو ترسناك، بوەتە مایەی نانەوەی بەدبەختی، رەنگە دوای جێبەجێ کردنی پێویستی خۆی گەیشتبێتە رادەی تەلاق دان.

جا هەرچەندە رەزامەندی وەلی لە بەشودانی ئافرەتەکە بە پێویست (واجب) دادەنرێ، بەڵام ئیسلام ئەمەی بە سنوری بەرژەوەندی ئافرەتەکەوە بەند کردوە، گەر لەم حەقەی کە شەرع داویەتێ، وەلیەکە لای داو ستەمی کرد، ئەو کاتە ئافرەتەکە بۆی هەیە بچێتە لای قازیو سکاڵا پێشکەش

---

١) صحيح .

٢) رواه أحمد في المسند والترمذي وابن ماجه. حديث حسن.

بکات، جا گەر دەرکەوت وەلیەکە بە هەواو ئارەزو رەفزی کردۆتەوە، ئـەوا بەشو دەدرێ بەو کەسەی کە ئافرەتەکە ئارەزوی لـێیەتی، ئەمـەش پـاش دڵنیا بون لە چاکی ئەو کەسە دەبێت.

چەند جار گوێ بیستی جەورو ستەمی هەندێ لـە وەلیـەکانی ئافرەتـان دەبین، کە ئەم حەقە بۆ ئارەزوی خۆیان بەکار دێنن، کە کـچەکەیان لـەلای خۆیان بۆ خزمەت کردنیان، یان خزمەتکردنی ژنەکەی دەهێڵنەوە. ئەمەش چ نەفامیو کورت بینیو کەم فیکری ئەو کەسە دەردەخات!

رای ئیسلام دەربارەی خۆشەویستی

چارەی خۆشەویستان تەنها هاوسەرگرتنە

ئیبن عەباس (رەزای خوایان لێبێ) گێڕاویەتیەوە، پیاوێك گوتویەتی: ((يا رسول الله! في حجري يتيمة قد خطبها رجل موسر ورجل معدم، فنحن نحب الموسر وهي تحب المعدم؟)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا! کچێکی هەتیوم لەلایە، پیاوێکی پارەدارو پیاوێکی دەست کورت هاتونەتە خوازبێنی، ئێمە حەزدەکەین بیدەین بە پیاوە پارەدارەکەو، کچەکەش حەز دەکات شو بە دەست کورتەکە بکات؟

جا پێغەمبەری خواﷺ فەرموی: ((لم يُرَ للمتحابين مثل النكاح!))[1] واتە: جگە لە ماردبڕین بۆ خۆشەویستان وا نابینرێ هیچ چارەی تر هەبێ.

---

١) أخرجه ابن ماجه والحاكم والبيهقي والطبراني وغيرهم.. وقال الحاكم صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه. والحديث حسن بمجموع طرقه.

خۆشەویستی زەحمەتە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ﴾(البقرة- ٢٨٦)، واتە: پەروەردگارا شتێك مەخەرە سەرمان، کە توانامان بە سەری یەوە نیە.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفًا ﴾ (النساء- ٢٨) ، واتە: ئادەمیزاد وا دروست کراوە، نەفسیەتی بەرامبەر زۆر شت بێهێزو خۆڕانەگرە.

دەفەرموێ: ﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلاَّ مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾ (يوسف- ٣١)، واتە: کاتێك ئافرەتەکان تەماشای یوسفیان کرد، لەبەر جوانییەکەی ئاگایان لەخۆ نەماو دەستیان بە چەقۆ بڕی، وتیان: بەڕاستی ئەمە ئادەمیزاد نیە، بەڵکو ئەمە فریشتەیەکی بەڕێزە.

((عەمری کوڕی عاص گوتی: پێغەمبەرﷺ بۆ سوپایەکی ناردم کە ئەبوبەکرو عومەری کوڕی خەتتابی تێدا بو، کاتێك گەڕامەوە گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا! خۆشەویست ترین کەس لەلات کێیە؟

پێغەمبەر فەرموی: بۆچی وا دەڵێی؟

ئەویش گوتی: پێم خۆشە بزانم.

پێغەمبەر فەرموی: عائیشە.

عەمریش گوتی: مەبەستم لە پیاوانە، کێت خۆشتر دەوێ؟

پێغەمبەر فەرمووی: باوکی عائیشە))[1].

خاتوو عائیشە فەرمویەتی: خێزانەکانی پێغەمبەرﷺ فاطیمەی کچی پێغەمبەریان ناردە لای پێغەمبەر، کە پێغەمبەرﷺ لەگەڵ من لەسەر پۆشاکەکەم ڕاکشا بو، فاطیمە هاتە ژورەوەو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا خێزانەکانت داوات لێدەکەن دادگەری بکەیت دەربارەی کچی ئەبو قوحافە (مەبەستی پێ عائیشە بو)، منیش بێدەنگ بوم.

جا پێغەمبەرﷺ فەرموی: تۆ ئەو کەسەت خۆش ناوێ کە من خۆشم دەوێ؟!

فاطیمە گوتی: بەڵێ.

پێغەمبەریش فەرموی: کەواتە ئەمەت خۆش بوێ، واتە عائیشە))[2].

ئەم گێڕانەوەیە ئەوە دەگەیەنێ، کە خۆشەویستی شتێکە لە دەستی مرۆڤدا نی یەو، ناتوانرێ بەسەریدا زاڵ بێ.

بوخاری دەگێڕێتەوە کە: ((موغیث بەدوای بورەیرەدا دەڕۆیی، کە پێشتر خێزانی بو، تەڵاقی دابو پاشان بەدوایدا دەڕۆییو فرمێسك بەسەر ڕومەتەکانیدا دەهاتە خوارەوە[3] چونکە زۆری خۆش دەویست. پێغەمبەرﷺ فەرموی: ئیبن عەبباس! تۆ سەرت ناسوڕمێ لە خۆشەویستی

---

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) رواه مسلم والنسائي.

٣) نافع لە (ابن عمر)ەوە ﷺ لە فەرمودەیەکی درێژدا هێناویەتی، کە ((پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانیدا بە بەردباران کردنی ژن و پیاوێك، جا بەردباران کران)) (ابن عمر) گوتی: دیتم پیاوەکەی دڵی بە ئافرەتەکە دەسوتاو لەبەردەکانی دەپاراست و لێی لادەدا!! ئەبوداود گێڕاویەتیەوە، فەرمودەیەکی (حسن)ە.

موغیث بۆ بوره‌یره‌و له‌ ڕق بونه‌وه‌ی بوره‌یره‌ بۆ موغیث؟!

ئنجا پێغه‌مبه‌ر بوره‌یره‌ی بانگ کردو پێی گوت: به‌ڵکو بگه‌ڕێیه‌وه‌ لای موغیث. بوره‌یره‌ش گوتی: ئایا ئه‌مرم پێده‌که‌ی؟! پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: به‌ڵکو من تکاکارم بۆ پێك گه‌یاندنتان.

ئه‌ویش گوتی: من پێویستیم به‌ موغیث نیه‌)).

(ئاسان کردنی هاوسه‌رگرتن و به‌ره‌که‌تیه‌که‌ی)

پێش به‌شودانی کچ پێویسته ئیزنی لێ وه‌ربگیرێ

پێغه‌مبه‌رﷺ فه‌رمویه‌تی: ((لا تُنكَح الأَيِّمُ حتى تُستأمَر ولا تُنكَح البِكْرُ حتى تُستأذن. قالوا: يا رسول الله! وكيف إذنُها؟ قال: أن تَسكُت))[1]، واته: ئه‌و ئافره‌ته‌ی که بێوه‌ژنه ماره‌ی نابردرێ، تا خۆی بڕیار نه‌دات، کچیش ماره‌یی دروست نیه‌و ماره‌ی نابڕدرێ، تا ئیزن‌و ڕه‌ئی لێ‌وه‌رنه‌گیرێ. گوتیان: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا! ئیزنی چۆن لێ وه‌رده‌گیرێ؟ پێغه‌مبه‌رﷺ فه‌رموی: بێ‌ده‌نگیه‌که‌ی نیشانه‌ی ڕازی بونیه‌تی. ((عن خنساء بن خذام: أن أباها زَوَّجها بدون إذنها -وهي ثَيِّب- فأتت رسول اللهﷺ فَرَدَّ نكاحَها))[2]، واته: له خه‌نسای کچی خوزامه‌وه، که‌وا باوکی به‌بێ ئه‌وه‌ی ئیزنی وه‌رگرتبێ به‌شوی داوه، که بێوه‌ژن بوه، جا هاته لای پێغه‌مبه‌ر، تا سکالای له‌لا بکات‌و ناڕه‌زایی ده‌ربڕێ، پێغه‌مبه‌ریش ماره‌ییه‌که‌ی ره‌ت کرده‌وه‌و به‌تالّی کرده‌وه.

له عبدالله‌ی کوڕی به‌ریده‌وه ئه‌ویش له باوکی‌یه‌وه، گوتی: ((کچێك هاته لای پێغه‌مبه‌رﷺ و به پێغه‌مبه‌ری وت: باوکم به‌شوی داوم بۆ کوڕی براکه‌ی، تا به‌هۆی ئه‌م به‌شودانه‌م ده‌نائه‌ت‌و سوکایه‌تی له‌سه‌ر خۆی نه‌هێلّێ. پێغه‌مبه‌ریشﷺ کچه‌که‌ی سه‌رپشك کرد، که ئه‌و بۆخۆی خاوه‌ن ره‌ئییه‌و به‌بێ ره‌ئی کچه‌که ماره‌یی به‌تالّه. به‌لاّم کچه‌که گوتی: ئه‌وا

---

١) رواه البخاري ومسلم.
٢) رواه الجماعة إلاّ مسلم.

مۆڵەتم بە باوکم دا، ویستم بۆ ئافرەتـان دەرکـەوێو بـزانن باوکـان شـتیان بەدەسـت نیـە))[1]. (حـافظ العراقـي) گێڕاویەتیـەوەو پیاوەکـانی پیـاوی (صحيح)ن.

---

١) ئیسلام کە مافی ئافرەتی داوە بە هەڵبژاردنی پیاوەکەی، تـا هاوسـەرگرتنەکە لەسـەر بناغەی خۆشەویستی دابمەزرێ، ئێمە ئامۆژگـاری کـچ دەکـەین ئـەم مافـە بـە جـوانی بەکاربێنێو ملکەچی سۆزی هاروهاجو شـێتانە نـەبێتو، تـەنها بـەجوانی پیـاو فریـو نەخۆن، چونکە جوانی - وەك دەڵێن- شتێکی خواستراوەو نامێنێ، بەڵکە لەگـەڵ کـات دا بەرەو نەمان دەچێ. کەواتە لەسەر کچ پێویستە هاوسەری چاكو ڕازاوە بـە ڕەوشـتی پاكو هەڵسوکەوتی چاكو گـوزەرانی سـاغو خۆشەویـستیو کـاری جیـدیو کـارکردن هەڵبـژێرێ، چـونکە ڕەوشـتی جـوان فەزیلەتیـەکی چەسـپاوە، کـە لەگـەڵ ڕۆژگـاردا خۆشەویستی دروست دەکاتو بەختەوەری بەردەوام دەرەخسێنێ.

دەگێڕنەوە گەنجێك هاتە خوازبێنی کچێکی دەشـتەکی کـچەکە بـە جـوانی کوڕەکـە سەرسام بو، بیری لە ڕەوشتو رەفتاری نـەکردەوە، باوکیـشی ئامۆژگـاری کـرد کـە بـە کەڵکی ئەو نایەت، بەڵام کچەکە ڕازی نەبو، دیسان باوکی دوپاتی کردەوە، کە بەم کوڕە ڕازی نیە، بەڵام کچەکە بـە بڕیـاری بـاوکی ڕازی نـەبو، ئـەوەبو شـوی پـێکرد.. دوای تێپەڕبونی مانگێـك بەسـەر هاوسـەرایەتیان، بـاوکی سـەردانی کـرد، باوکەکـە چـەند نیشانەیەکی لێدان لەسەر جەستەی کچەکەی بینی، کە لەلایەن مێردەکەیەوە لێی درابو، باوکەکەش خۆی لـێ بێئاگا کردو لێی پرسی: کچەکەم حاڵـت چـۆنە؟ ئـەویش خـۆی وا پیشان دا، کـە باشـە، بـاوکی پێـی گـوت: ئـەی ئـەم شـوێنی لێدانانـە چیە بەسـەر جەستەتەوە؟! ئینجا کچەکەی دەستی کرد بە گریان، گریـانێکی زۆرو بـەدەنگ، پاشـان گوتی: باوکەگیان چیت پێ بڵێم؟ من سەرپێچیم کردیتو ئەوم هەڵبژارد، بێئەوەی بیر لە بایەخ دان بە ڕەوشتو مامەڵەو هەڵسوکەوت باشی بکەمەوە.

پێشگیری لە بەشودانەوەی بێوەژن

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَإِذا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ﴾ (البقرة- ٢٣٢)، واتە: گەر ئافرەتتان تەڵاق داو پاش بەسەر چونی ماوەی عیدەی، گەر مێردی ئەو ئافرەتە تەڵاق دراوە، ویستی مارەی بکاتەوەو، بەڕەزامەندی هەردوکیان بێو لەسەر ئەساسی چاکە بێ، ئەوا قەدەغەی ئەو ئافرەتە مەکەنو مەبنە بەربەست لە ڕێگایاندا، یان گەر مێردەکەیشی مارەی نەکردەوەو یەکێکی تر ویستی مارەی بکاتەوە ئێوە مەبنە ڕێگر لەبەر دەمیانا. ئەوەش ئامۆژگارییە بۆ ئەو کەسەی، کە لە ئێوە باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە. ئەم مارەکردنەوەش بەسودترو پاکترو بەدەستهێنەری بەرەکەتە، هەروەها بۆ پاکی سومعەی ئافرەتەکەش باشترە تا خەڵك گومانی خراپی پێ نەبەن و، خوای گەورە باشتر دەزانێو ئێوە نازانن، کە چ شتێك بە سودترو قازانجترە بۆ مسوڵمانان.

حەسەن دەگێڕێتەوەو دەڵێ: ((موعقەلی کوڕی یەسار خوشکەکەی دا بەشو بە پیاوێکی مسوڵمان، ماوەیەك لەلای مایەوەو پاشان یەك تەڵاقی دا. کاتێك (عدة)ی ئافرەتەکە تەواو بو. ویستی بیگەڕێنێتەوە ژێر نیکاحی خۆی، ئەوە بو داوای کردەوە، ژنەکەی ڕازی بو بگەڕێتەوە لای، جا داوای لە موعقەل کرد، بەڵام موعقەل لێی تورە بو، گوتی: من ڕێزم گرتیو خوشکی خۆمم پێشکەش کردیت: کەچی تۆ تەڵاقت دا، نا بەخوا

ناگەڕێتەوە لات. حەسەن دەڵێ: بەڕاستی خوای گەورە زۆر چاك دەزانێ كە پیاو چەندە پێویستی بە ئافرەت هەیە، هەروەها ژنیش بە هەمان شێوە پێویستی بە مێردەكەیەتی، لەبەرئەوە خوای گەورە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە ﴿وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ...﴾، كاتێك موعقەل گوێی لە ئایەتەكە بو یەكسەر گوتی: گوێڕایەڵو فەرمانبەری خوام! جا بانگی مێردی خوشكەكەی كردو گوتی: خوشكەكەمت دەدەمەوە تا شوت پێ بكاتەوەو ڕێزیشت دەگرم))[1].

پاش گێڕانەوەی ئەم ڕوداوە ترمذی دەڵێ: لەم فەرمودەیەدا بەدەردەكەوێو بەڵگەیە لەسەر دروست نەبونی مارەیی بەبێ (وەلی)، چونكە گەر خوشكی موعقەل كە بێوەژن بو، ئەمر بەدەست خۆی با، ئەوا پێویستی بەوە نەدەكرد موعقەل بەشوی بدابوایە. لەبەر ئەوە ئایەتەكە بە (وەلی ئەمرەكان)ی ڕاگەیاندو فەرموی: ﴿فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ﴾، واتە: لە شوكردنەوەدا قەدەغەیان مەكەنو مەبنە بەربەستیان.

شەریعەتی ئیسلام چاوەدێریو ڕەچاوی باروودۆخی ئافرەتو ڕێزی ئارەزووەكەی گرتوە.. ڕێزی ویستو ئیرادەی گرتوە. ئەو كەسەی وەلی ئافرەتەكەیە لەسەری حەرام كراوە، كاتێك پیاوێك دێت بۆ داخوازی ئافرەتەكە، بەشودانەكەی دوا بخات، چونكە بێبەشكردنی ئافرەتەكە لە بەشودانەوەی، تاوانو خراپەو كارێكە پێویستە خۆی لێ بپارێزێ. ڕونو دیاریشە كە ئافرەت خاوەن غەریزەی جنسیە، ئەم ئارەزوەش دەبێ بە حەڵاڵی تێر بكرێ، سەركوتكردنی ئارەزوش، كاردەكاتە سەر تەندروستی

---

١ رواه البخاري والترمذي وأبوداود.

ئافرەتەکەو زیان بە سۆزو عاتیفەو عەقڵو مێشکی ئافرەتەکە دەگەیەنێ. لە ڕێگای شوکردنەوەش نەبێ لەم زیانو مەترسیانە پارێزراو نابێ، لەبەرئەوە دەبێ هەمو هۆیەکانی شوکردنی بۆ ئاسانو مەیسەر بکرێ، پێویستیشە ئارەزو و حەزەکانی ڕەچاو بکەین. گەر ئافرەتەکە مەیلی لەسەر پیاوێك نەبو بەشوی نەدەین، چونکە ژیانی ژنو مێردایەتی، گەر خۆشەویستیو بەزەیی تێدا نەبو، ئەو ژیانە هیچ نرخو بایەخێکی نیە، چونکە ئەوکاتە ئەو ژیانە دەبێتە دەروازەیەکی خراپەو، هۆیەك لە هۆیەکانی دڵەڕاوکێو شڵەژان، دەبێتە مایەی تورەییو سوکایەتی.

ئەوەی پێویستە لە ژنو مێردایەتی بێتە دی بریتیە لە دڵنەواییو سۆزو خۆشەویستی، بەڵام بەهۆی ئەوەوە دەبێتە لێك دورکەوتنەوەو دڵڕەقیو ئاشوب، ئەوکاتەش ژن کە هیچ دەرفەتێك نادۆزێتەوە بۆ دەربازبون لەو مێردەی، کە خۆشی ناوێ، هەتا هەلێك دەقۆزێتەوە، جا بە حەڵاڵی بێ یان بە حەرامی، ئا بەم جۆرە دەگەڕێو زۆر هەوڵ دەدات بۆ ئەو شتەی، کە مەبەستیەتیو ڕێگای جیابونەوەی بۆ دەسازێنێ، ژنو مێردیش لەدوای ئەم پەیوەندییە لێك هەڵوەشاوەیە، جگە لە خراپەو سەرەنجام خراپیو بریندارکردنی هەستی ژنەکەیو سومعەی ژنەکە، هیچی تر ناچننەوەو، جگە لەدەستدانی هەلی گونجاو، کە دەبێتە مایەی دروستبونی گرێی دەرونی لەلایەن ژنەکەوەو، بە درێژایی ژیانی کاری تێدەکات.

پیـــاوی صـالّح بۆی هــەیــە
کچەکەی بۆ پیاوی صالّح بخاتە ڕو

﴿وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لاَ نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ، فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ، فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لاَ تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ، قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَاأَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الأَمِينُ، قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَةَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللهُ مِنَ الصَّالِحِينَ، قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلاَ عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾(القصص:٢٣-٢٨)، واتە: موسا کە هاتە سەر ئاوی مەدیەن، کۆمەڵێ لە خەڵکەکەی دیت ئاو هەڵدێنجن، لەولای ئەوان دو ژنی دیت مەڕەکانی خۆیان دوردەخەنەوە، گوتی: ئێوە خەریکی چین؟ گوتیان: هەتا شوانەکان مەڕەکانیان لە ئاودانێ نەهێننەوە، ئێمە مەڕی خۆمان ئاو نادەین، باوکی ئێمەش ئیختیارێکی لەکارکەوتەیە.. ئەوسا ئاوی بۆ هەڵێنجان، پاشان خۆی گەیاندە سێبەر، گوتی: ئەی پەروەردگارم! من پێویستیم بەو خێرە هەیە کە تۆ دەینێری.. جا یەك لەو دوانە -کە بە شەرمەوە دەڕۆیی- هاتە لای و گوتی: باوکم بانگت دەکا تا بۆ ئاوێ کە بۆ ئێمەت هەڵێنجاوە کرێت بداتێ.. وەختێ

هاتو روداوەکەی بۆ گێڕاوە، گوتی: ترست نەبێ، لە کۆمەڵی ستەمکاران رزگار بوی.. یەکێ لەوان گوتی: باوە! بەکرێی بگرە، چاکترین رەنجبەر ئەوەیە، کە بەتاقەتو جێباوەڕ بێ.. گوتی: من خەیاڵم وایە یەکێ لەو دو کیژانەی خۆم بدەم بە تۆ، بەو مەرجەی هەتا هەشت ساڵان رەنجبەرم بی، ئەگەر دەساڵت بردەسەر کەیفی خۆتەو نامەوێ زۆریت بۆ بێنم، گەر خوا حەزکا زو دەزانی، کە لە پیاوباشەکانم.. گوتی: ئەمە بڕیارێك بێ لە نێوانی منو تۆدا" هەرکام لەو دو ماوەیەم پەڕاند، نابێ ناهەقیم لێ بکرێ" خوداش لەسەر هەرچی دەڵێین بریکارە.

ئا بەو شێوەیە ئەم پیاوە بەرزە، کچەکەی خۆی خستەڕوی موسا ﷺ و لە کەشێکی سادەدا شوکردنەکە تەواو بو. ئەو عادەتو نەریتە جێماوە ناشیرینەی، کە ئێستا دەیکەن بۆیان ساز نەداو پارەیەکی هەرە زۆری تێ نەچو، کە ببێتە بەربەست وبەرپەرچی ژن هێنان. کاتێك ئەم باوکە بەڕێزە زانی موسا خاوەن دەست پاکیو داوێن پاکیو جوامێریو خاوەن هێزی جەستەیە لەگەڵ ئەوەی، کە فەقیریش بو، یەکسەر کچەکەی خۆی خستە ڕوو پێشکەشی کرد.

ژن هێنانی پێغەمبەرو هاوەڵە بەڕێزەکانی، گشتیان بەئاسانیو بەبێ بارگرانی ئەنجام درا، ئەو دابو نەریتو رێورەسمەی ئێستا کە خەڵك پێوەی سەرگەرمن، لەڕاستیدا هەموی دابو نەریتی فیرعەونیەکانە بۆ ڕوخاندنی بنەمای خێزان و بەربەست دانان لەبەردەم ژن هێنان دا.

کاتێك کچەکەم بەشودا بە یەکێك لە پیاوچاکان مارەییەکەیان تەنها بە نوسین نوسی، بەبێ وەرگرتنی مارەیی جگە لە کەمێکی نەبێت، یەکەم مەرجو دوا مەرجیشم ئەوە بو، کە نابێ نە زێڕو نە شتیتری بۆ بکەن.

بەبۆنەی ئەوەی، کە دەشێ پیاو کچەکەی خۆی بۆ پیاوی چاك‌و بەتەقوا بخاتە ڕو، ئەم چیرۆکە واقعییە باس دەکەین، کە لە کتێبەکانی مێژو تۆمار کراوە:

((لە عبداللەی کوڕی ئەبی وداعەوە، کە گوتویەتی: من لە کۆڕو دانیشتنەکانی سەعیدی کوڕی موسەیەب ئامادە بوم، بەڵام چەند ڕۆژێك لە دانیشتنەکان ئامادە نەبوم، کاتێکیش چومە لای بۆ ئامادەبونی وانەکان پێی گوتم: لە کوێ بوی؟ منیش گوتم: خێزانەکەم ئەمری خوای بەجێ هێناوەو وەفاتی کردوە، منیش سەرقاڵی ئەمە بوم. ئەویش گوتی: دەبوایە پێت گوتباین، تا یارمەتیمان بدایتایە؟! عبداللە دەڵێ: پاشان ویستم هەڵسم بڕۆم، سەعید پێی گوتم: بەنیازی ژن هێنان نی؟ منیش پێم گوت: ڕەحمەتی خوات لێ بێ! کێ کچ بەمن دەدا، من خاوەنی دو یان سێ درهەمم!

سەعید گوتی: من کچی خۆمت ئەدەمێ.

منیش گوتم: ئەوە بەڕاستتە؟!

سەعید گوتی: بەڵێ.

ئنجا گوتی: الحمد الله تعالى وصلى الله على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه، لەسەر دو درهەم یان سێ درهەم کچەکەی لێ مارە کردم.

عبداللە دەڵێ: لە خۆشیا نەمدەزانی چی بکەم، گەڕامەوە ماڵەوە بیرم لەوە دەکردەوە لەکێ شت وەرگرم.. لە کێ قەرز کەم. پاشان نوێژی ئێوارەم کردو چراکەم داگیرساندو بەربانگم کردەوەو ویستم نان بخۆم، کە نان و ڕۆنی (زەیت) بو. ئا لەوکاتەدا لە دەرگا درا، گوتم: کێیە؟

گوتی: سەعید.

دەڵێ: بیرم لە هەمو کەسێك کردەوە کە ناوی سعید بێ، تەنها سەعیدی کوڕی موسەیەب نەبێ. چونکە بۆ ماوەی چل ساڵ، ڕێگای سەعید نێوان مزگەوت‌و ماڵەوە بو، کاتێك چومە دەرەوە بینیم سەعیدی کوڕی موسەیەبە، گومانم برد کە پەشیمان بوبێتەوە، پێم گوت: باوکی محمد! بەدوامت بناردایە، خۆم دەهاتم بۆ لات.

ئەویش گوتی: نا! تۆ شایستەتری کە بێینە لات.

گوتم: چ دەفەرموی؟ سەعید گوتی: تۆ پیاوێکی بێ ژنی‌و تازە ژنت مارە کردوە، لەبەرئەوە پێم باش نەبو بە تەنهایی شەو بکەیتەوە، ئەوەش خێزانەکەت، کە لە دواوەی سەعید وەستا بو. کاتێك کە هێنایە ژورەوە بۆم دەرکەوت، کە جوانترین ئافرەتەو لە هەمو کەسێك زیاتر قورئانی لەبەرەو شارەزاترین کەسە لە سوننەتی پێغەمبەرﷺ ، هەروەها لە هەمو کەس زاناتر بو بەرامبەر بە مافەکانی پیاو..

عبدالملکی کوڕی مەروان داخوازی ئەم کچەی سەعیدی کوڕی موسەیەبی کرد بۆ کوڕەکەی، کە ناوی وەلید بو، کوڕی خەلیفە بو. بەڵام سەعید ڕازی نەبو کچەکەی خۆی بەشو بدات بە کوڕی خەلیفە))!!

لێرەدا شتێك هەیە کە دەبێ بگوترێ، ئەویش ئەوەیە بۆیە سەعید یەکسەر بەبێ پرسی کچەکەی بە عبداللەی گوت کچەکەمت پێشکەش دەکەم، چونکە کچە مسوڵمانەکەی کچێکی قورئان لەبەرو شارەزا بو، باوکی سەرپشك (مخیر) کردبو بۆ بەشودانی، بە مەرجێ ئەو کەسەی داخوازی دەکات دەبێ بەتەقواو صالح بێ‌و خۆی بۆ خوا یەك لایی کردبێتەوە، با سەروەت‌و سامانیشی نەبێ. بەڵگەی ڕاستیی ئەوەش، ڕەتکردنەوەی داخوازییەکەی عبدالملك بو بۆ کوڕەکەی کاتێك کە بە

سەعیدی گوت: کوڕەکەم بەقەد کێشی کچەکەت خشڵو زێڕی بۆ دەکات.
بەڵام کچەکەی پێی ڕازی نەبو، چونکە نەیدوەیست بەهۆی فێڵو چەواشەیی
خشڵو زێڕو ماڵو سامانو کۆشكو تەلارو خزمەتچیەوە، خوای گەورەی
لەبیر بچێتەوەو لەخوا پەرستی کەمتەرخەمی بکات. لەبەرئەوە خستنەڕوی
کچ بۆ پیاوی صالح تەنها پیشەی (سلف الصالح) نەبوە، بەڵکو لە هەمو
چاخو سەردەمێکدا پیاوی صالح کچی خۆی بۆ پیاوی بەتەقواو بە ڕەوشت
خستۆتە ڕو.

یەکێك لە برادەران بۆی باسکردم، کە ئیمامی مزگەوتی (حي میدان)
لە دیمەشق ڕۆژێك لە کاتی خوتبەدا هانی گەنجانی دەدا بۆ ژن هێنان و،
هانی باوکانی دەدا مارەیی سوكو ئاسان بکەن. ئیمامەکە گوتی: من
چەند کچێکم هەیە، هەر کەسێ دەیەوێ بیانخوازێ، من ئامادەم
پێشکەشیان کەم بەبێ هیچ مەرجێك، تەنها مەرجی دین و ڕەوشت نەبێ.
دەڵێ: مانگێك تێپەڕی نەکرد، تاوەکو هەمو کچەکانی بەشودا.

بوخاریو نەسائی دەگێڕنەوە کە عومەری کوڕی خەتتاب ڕەزای خوای
لێ بێ گوتویەتی: کاتێك مێردی حەفصە مرد، بە عوسمانی کوڕی عەفان
گەیشتم و حەفصەم خستە ڕو بۆ ئەوەی خوازبێنی بکاتو مارەی
بکاتەوەو، پێم گوت: گەر حەز دەکەی، تا حەفصەی کچی عومەرت لێ
مارە بکەم، عوسمانیش گوتی: با بزانم چۆن دەبێ.

چەند شەوێکی پێ چو، عوسمانم بینیەوەو بەهەمان شێوە پێیم گوتەوە،
ئەویش گوتی: ژن ناهێنم. پاشان توشی ئەبوبەکر بوم و پێمگوت: گەر
حەزدەکەی تا حەفصەی کچی عومەرت لێ مارە بکەم، ئەویش بێدەنگ
بو و بۆی نەگەڕایەوە، ئا بەو شێوەیە مایەوە، پاشان پێغەمبەرﷺ

خوازبێنی کردو لە پێغەمبەرم مارە کرد.

ئەبوبەکر توشم بو و گوتی: رەنگە لە دڵت گران بوبێ کاتێك حەفصەت بۆ خستمە ڕو، من نەگەڕامەوە. عومەر گوتی: بەڵێ. ئەبوبەکر گوتی: هیچ شتێك نەبوە بەربەست بۆ نەگەڕانەوە بۆ وەڵامی مارەبڕینی حەفصە. بەڵام من دەمزانی کە پێغەمبەر نیازی ئەو خوازبێنیەیە، بۆیە نەگەڕامەوە. حەزیشم نەکرد نهێنی پێغەمبەرﷺ بدرکێنم. بەڵام گەر پێغەمبەرﷺ وازی لەم خوازبێنی‌یە بهێنابایە ئەوا مارەکردنی حەفصەم قبوڵ دەکرد.

داوانەکردنی مـارەیـی زۆر

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((إن من يُمْن المرأة تيسيرُ خِطْبَتها، وتيسيرُ صداقها، وتيسيرُ رَحِمِها))[1]، واتە: لە خێرو بەرەکەتی ئافرەت ئەوەیە، کە خوازبێنییەکەی ئاسان بکرێو مارەیی یەکەی سوك و ئاسان بێو زۆر نەبێ.

بوخاریو موسلیم دەگێڕنەوە: ((ئافرەتێك هاتە لای پێغەمبەری خواو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! من خۆمت پێشکەش دەکەم. پێغەمبەرﷺ سەیرێکی کردو پاشان سەری بە نیازی ڕازی نەبون ڕاوەشاند، ئنجا ئافرەتەکە هەڵساو یەکسەر پیاوێك هەڵسایە سەرپێو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا گەر تۆ نایهێنی، لەمنی مارە بکە. پێغەمبەرﷺ فەرموی: چیت هەیە تا بیکەی بە مارەیی، یان ماردیی پێ بدەی؟ پیاوەکەش گوتی: تەنها ئەو کراسەم هەیە!

پێغەمبەرﷺ فەرموی: هەوڵدە ئەموستیلەیەکی ئاسن بۆ ماردیی پەیدا بکە.

بەڵام پیاوەکە بۆی پەیدا نەبو، پێغەمبەرﷺ پێی فەرمو: چ شتێکت لە قورئان لەبەرە؟ ئەویش گوتی: بەڵێ، ئەم سورەتو ئەو سورەتە. پێغەمبەرﷺ فەرموی: ئەوا تێوەم لە یەکتری مارە کرد بەوەندە ئایەتەی لەبەرتە.

لە گێڕانەوەیەکی تردا پێغەمبەر ﷺ فەرموی: بڕۆ ئەوا لە یەکتریم مارەکردنو، قورئانی فێر بکە)) بوخاری و موسلیم ریوایەتیان کردوە.

---

١) رواه أحمد في المسند والنسائي (حديث حسن).

ئەنەس دەڵێ: ((ئەبو طەڵحە ئوم سولەیمی مارە کردو مارەیی‌یەکەشی مسوڵمان بونی ئەبو طەڵحە بو! چونکە ئوم سولەیم لەپێش ئەبو طەڵحە مسوڵمان ببو، جا داخوازی کرد، ئوم سولەیم گوتی: من مسوڵمان بوم، گەر تۆش مسوڵمان ببیت ئەوا شوت پێدەکەم. ئەویش مسوڵمان بو، مسوڵمان بونەکەی بوە مارەیی‌یان))[١].

((ئەبی سەلمە گوتویەتی: لە عائیشەم پرسی: مارەیی دانی پێغەمبەرﷺ چەند بو. ئەویش گوتی: مارەیی دانی بۆ خێزانەکانی دوازدە ئۆقیەو (نەش) بو.

عائیشە گوتی: دەزانی (نەش) چیە؟

گوتم: نەخێر.

عائیشە گوتی: نیو ئۆقیەیە.

گوتم: کەواتە پێنج سەد درهەمە[٢])) [٣].

ئیبن عەباس رەزای خوای لێ بێ گوتویەتی: (لەوکاتەی کە عەلی کوڕی ئەبو تالیب فاطیمەی کچی پێغەمبەری مارە کرد، پێغەمبەرﷺ بە عەلی فەرمو: شتێك بدە بە فاطیمە! عەلی گوتی: هیچ شتێکم نیە! پێغەمبەرﷺ فەرموی: ئەدی زرێیەکەت لەکوێیە؟ بیدە بە فاطیمە)[٤].

ئا ئەوە بو مارەیی کچی پێغەمبەرﷺ، کە بە هیچ شێوەیەك بە پارە مەزەندە ناکرێ، باوکی بەزرێیەك بە شوی دەدات کە سودی لێوەرناگیرێ،

---

١) رواه النسائي (صحيح).

٢) ئۆقیە چل درهەمە،کەواتە مارەیی‌یەکە پێنج سەد درهەمە، درهەمێکیش دەکاتە چل قرشی سوری، کەواتە کۆی مارەیی‌یەکەی دوسەد لیرەی سوریە!!

٣) رواه مسلم.

٤) رواه النسائي والحاكم، (حديث صحيح).

به‌ڵکو ته‌نها وه‌ك ڕه‌مزێك داده‌نرێ بۆ په‌یوه‌ستکردنی په‌یوه‌ندی ژن‌و مێرد. گه‌ر سه‌رنج بده‌ین، جیاوازیه‌کی زۆر هه‌یه له‌نێوان ئاسانکردنی ژن هێنان له ئیسلام‌و داب‌و نه‌ریته نه‌فامی‌و جاهیلیه‌کانمان له‌م سه‌رده‌مه‌دا، ته‌نانه‌ت ژن هێنان بۆته مایه‌ی نه‌گبه‌تی‌و سه‌ر ئێشه‌و مه‌ینه‌تی.

عومه‌ری کوڕی خه‌تتاب گوتویه‌تی: (ألا لا تغالوا[١] بصداق النساس!! فإنها لو كانت مكرمة في الدنيا وتقوى عندالله لكان أولاكم بها نبي الله ﷺ!

ما علمت رسولَ الله ﷺ نكح شيئاً من نسائه ولا أنكح شيئاً من بناته على أكثر من اثنتي عشرة أوقية)[٢]، واته: ئاگاداربن نه‌که‌ن ماره‌یی ئافره‌تان زۆر بکه‌ن!! چونکه گه‌ر له دنیادا ماره‌یی زۆر، جێگه‌ی ڕێزو چاکی‌و ته‌قوای خوا بوایه پێغه‌مبه‌ر ﷺ له هه‌موانتان شایسته‌تر بو بۆ

---

١) چیرۆکی ئه‌و ژنه‌ی به ئایه‌تی (وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا) وه‌ڵامی عومه‌ری کوڕی خه‌تتابی دایه‌وه که بانگێشه‌ی ئه‌وه‌ی ده‌کرد له ماره‌ییدا داوای شتی زۆر نه‌کرێ، ڕاست (صحیح) نیه له دو لایه‌نه‌وه:

یه‌کێکیان له لایه‌نی فه‌رموده‌یه: چیرۆکه‌که له چه‌ند گێڕانه‌وه‌یه‌ك هاتوه که هه‌ندێکی پچڕان (انقطاع)ی تێدایه، هه‌ندێکی تریش لاواز (ضعیف)ن به‌هۆی مجالدی کوڕی سه‌عید، یان قه‌یسی کوڕی ڕه‌بیع، که هه‌ردوکیشیان ئیبن حه‌جه‌ری عه‌سقه‌لانی به‌لاوازی داناون.

لایه‌نه‌که‌ی دی فقهیه: چونکه زۆر داواکردنی ماره‌یی حه‌رامه‌و خراپه‌کاری لێ په‌یداده‌بێ، ئایه‌ته‌که‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ، که پیاو به خۆبه‌خشینه‌وه ده‌توانێ ئه‌وه‌نده‌ی بداتێ گه‌ر زۆریش بێ. به‌ڵام گه‌ر کچه‌که، یان وه‌لی کچه‌که داوای زۆر بکه‌ن ئه‌وه‌یان قه‌ده‌غه لێکراوه،ژیریش قبوڵ ناکات ئه‌م ژنه ڕه‌خنه له خه‌لیفه بگرێ‌و خه‌لیفه‌ش لێی بێ‌ده‌نگ بێ، سه‌ره‌ڕای ئه‌وه‌ش بڵێ: عومه‌ر هه‌ڵه‌ی کردو ژنه‌که پێکای! به‌تایبه‌تی له‌پێشتر باسی ماره‌ییمان کرد، که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رو به‌ره‌که‌تی ژنی به ئاسانی‌و که‌می ماره‌ییه‌که‌یه‌وه به‌ستوه.

٢) رواه أحمد في المسند والترمذي والنسائي (حديث صحيح).

زۆردانی مارەیی. پێغەمبەرﷺ بۆ مارەیی خێزانەکانی لە دوازدە ئۆقیە زیاتری نەداوە، هەروەها بۆ کچەکانیشی بەهەمان شێوە.

عەلی کوڕی ئەبوتالیب گوتویەتی: پێغەمبەری خواﷺ دۆشەگو بالیفێکی کردە جیازی فاطیمە، کە ناواخنەکەی پوش بو.

جابر دەڵێ: لە ڕۆژی گواستنەوەی فاطیمەدا ئامادەی زەماوەندەکە بوین، کە هیچ بوکێنی یەك لەو باشترمان نەدیبو. ئەو شتەی کە لەسەری دانیشتبوین لیفە بو، خورماو مێوژیان بۆ هێناین، ئێمەش خواردمان ئەو پێخەفەی شەوی بوکێنیەکەی لەسەری دەنوستن پێستی بەران بو.

پـرۆژه‌ی ژن هـێنـان

ئیمامی ئه‌حمه‌د له‌ مه‌سنه‌ددا به‌ (صحیح)ی گێڕاویه‌تیه‌وه‌: یـه‌کێك لـه‌ هاوه‌ڵه‌ به‌ڕێزه‌کانی پێغه‌مبه‌رﷺ خـۆی یـه‌کلا کردبـۆوه‌ بـۆ خزمـه‌تکردنی پێغه‌مبه‌رﷺ، له‌لای پێغه‌مبه‌ر ده‌مایه‌وه‌ بۆ جێبه‌جێکردنی پێویستی یه‌کانی. پێغه‌مبه‌رﷺ پێی فه‌رمو: بۆ ژن ناهێنی؟ ئه‌ویش گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبـه‌ری خوا من نه‌دارمو هیچ شتێکم نیه‌، له‌به‌ر ئه‌وه‌ خـۆم یـه‌کلا ده‌که‌مـه‌وه‌ بـۆ خزمه‌تکردنی جه‌نابت. جا بێده‌نگ بـو پاشـان دوبـاره‌ هـه‌مان پرسـیاری لێکرده‌وه‌و ئه‌ویش هه‌مان وه‌ڵامی دایه‌وه‌، پاشان ئه‌م هاوه‌ڵه‌ بـه‌ڕێزه‌ بـیری کرده‌وه‌و گوتی: به‌خوا پێغه‌مبه‌ری خوا بۆ به‌رژه‌وه‌ندی دنیاو ئاخیره‌تم چاکتر ده‌زانێ، گه‌ر ئه‌مجاره‌ پێم بڵێته‌وه‌ به‌قسه‌ی ده‌که‌م. جا ئه‌مجاره‌ پێغه‌مبـه‌رﷺ پێی فه‌رمو: بۆ ژن ناهێنی؟ ئـه‌ویش یه‌کـسه‌ر گـوتی: ده‌ی ژنم بـۆ بێنـه‌. پێغه‌مبه‌رﷺ فه‌رموی: بڕۆ لای به‌نی فلان، بڵێ پێغه‌مبه‌ری خوا فه‌رمانتان پێده‌کات که‌ کچه‌که‌تانم بده‌نێو لێم ماره‌ بکه‌ن...

هاوه‌ڵه‌ به‌ڕێزه‌که‌ش گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا من هیچ شتێکم نیه‌.

پێغه‌مبه‌ریش به‌ هاوه‌ڵه‌کانی فه‌رمو: ((به‌قه‌د کێشی ده‌نکه‌ خورمایـه‌ك له‌زێڕ بۆ براکه‌تان کۆبکه‌نه‌وه‌))[1] ئه‌وانیش بۆیان کۆکرده‌وه‌و زێره‌که‌یان بـۆ

١) له‌ دێرینه‌وه‌ له‌ هه‌ندێ وڵاتدا وا باوبوه‌، گه‌ر گه‌نجێك پێویستی بایه‌ ژن بهێنێو عه‌قدی ماره‌یی ببڕێ، گه‌نجه‌که‌ به‌م بۆنه‌یه‌وه‌ ئاهه‌نگێکی ساده‌ی سـاز ده‌کـردو، هـاوڕێو خـزمو که‌سوکاریو دراوسـێکانی ده‌هـاتن، ئـه‌ویش بـه‌ دانیـشتنه‌وه‌ پێـشوازی لـێده‌کردنو کڵاوه‌که‌ی به‌ وه‌رگه‌ڕایی به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌گرت، جا هه‌رکه‌سه‌و به‌گوێره‌ی توانای خـۆی وه‌ك دیاریه‌ك شتێکی داده‌نا، گه‌نجه‌که‌ش هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی ده‌زانی کڵاوه‌کـه‌ی پـڕ بـوه‌، جـا بـۆ ماره‌ییو وه‌لیمه‌ی خه‌رج ده‌کرد.

قەومەکە بردو کچەکەیان لێ مارەکرد، هەروەها هاوەڵەکان بۆ ڕۆژی بوک گواستنەوە بە هەموویان مەڕێکیان بۆ برد.[1]

١) رواه أحمد في المسند (حديث صحيح).

مارەیی و سوربون لەسەر بەجێهێنانی

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَآتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا﴾ (النساء- ٤)، واتە: مارەیی تەواو بدەن بە خێزانەکانتان، ئەگەر ڕازی بون و پڕ بە دڵ پێیان خۆش بو، بەشێك لە مارەیی‌یەکەیان بخۆن یان پێتان بدەنەوە، ئەوا بەنۆشی گیانی بیخۆن یان وەری گرن.

بەم بۆنەیەوە پێویستە ئەوە بزانرێ مارەیی مافی ئافرەتەو هی خۆیەتی‌و مێردەکەی هیچ مافێکی بەسەرەوە نیە، چ هەموی بێ یان نیوەی مارەیی یەکە. بەهیچ جۆرێکیش پیاو بۆی نیە زۆر لە ژنەکەی بکات مارەیی یەکەی لێ بسێنێ‌و لێی گل داتەوە، یان لە مارەیی‌یەکە کەلوپەلو شتومەکی ناو ماڵی پێ بکڕێ‌و پێی ئامادە بکات. چونکە ئیسلام لەسەر پیاوی داناوەو ئەرکی سەرشانیەتی، کە کەلوپەلو شتومەکی ناوماڵو پۆشاکی خێزانەکەی دابین بکاتو بژێویشی بدات. بەڵام گەر ئافرەتەکە بەگەردن ئازایی‌و بە نەفسێکی بێگەردەوە پارەی مارەیی‌یەکە بدات بە مێردەکەی، ئەوا مێردەکەی بۆی هەیە وەریگرێ‌و بیخوات، بەڵگەش ئەم ئایەتە پیرۆزەی سەرەوەیە.

هەر لەم بارەیەوە خوای باڵادەست دەفەرموێ:

﴿وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ۞ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾(النساء: ٢٠-٢١)،

واتە: ئەگەر ویستتان واز لە ژنەکانتان بێنن و ئافرەتێکی تر بخوازن لە کاتێکدا ماڵێکی زۆرتان پێ بەخشی بون، نابێ هیچی لێوەربگرنەوە. جا وەك پرسیارێکی سەر سوڕمان لێمان ئەکات و، دەفەرموێ: ئایا دەتانەوێ بەزۆر پارەکەیان لێوەربگرنەوە، کە ئەوەش تاوان و گوناهێکی ڕون و ئاشکرایە. چۆن وەریدەگرنەوە لەدوای ئەوەی، کە لەیەك دابڕاون و لێك جیابوینەوەو پەیمانێکی پتەوو توندیشیان لێوەرگرتون بە زیادە پێبەخشینیان، نەك لێگرتنەوەیان، ئێوەش پەیمانتان پێداون بەجوانی و ڕێكوپێکی پێکەوە بژین لە گوزەرانی ژیانی ژن و مێردایەتی، کاتێکیش لێك جیاواز دەبنەوە بەهەمان شێوە بە جوانی و بە ڕێكوپێکی و بێ ستەم لە یەکتری کردن جیا ببنەوە.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((**أحق الشروط أن توفوا به ما استحللتم به من الفروج**))[1]، واتە: شایەنترین مەرج، کە وەفای پێبکرێ ئەوەیە، کە بەهۆیەوە داوێنی هاوسەری پێ حەڵاڵ کراوە.

- هەر لەبارەی مارەیی دان پێغەمبەر دەفەرموێ: ((**أيّما رجل تزوج امرأة على ما قل من المهر، أو كثر، وليس في نفسه أن يؤدي إليها حقها خدعها، فمات ولم يؤد اليها حقها، لقي الله يوم القيامة وهو زان!**))[2]، واتە: هەر پیاوێك ژن مارە بکات، جا مارەیییەکەی زۆر بێ یان کەم، لە دڵ و دەرونیدا وا نەبێ، کە حەقی مارەیییەکەی بە ژنەکەی بدات، ئەوا فێڵی لە ژنەکەی کردوە. کاتێکیش مردو حەقی مارەیییەکەی نەدا بو، ڕۆژی قیامەت بە زیناکەر بەخوا دەگات.

---

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) رواه الطبراني (حديث صحيح).

داخـوازی و دوعـــاکـەی

لەکاتی گرێبەستی مارەکردندا، پێویستە وتارێك بخوێندرێتەوە، کە بـە سوپاس و ستایشی خواو درود دان لەسەر پێغەمبەرﷺ دەست پێبکات بەم شێوەیەی خوارەوە:

(إنَّ الْحَمْدَ لله نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بالله مـــنْ شُـــرُور أَنْفُسنَا وَمنْ سَيِّئَات أَعْمَالنَا، مَنْ يَهْده اللهُ فَلا مُضلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْللْ فَـــلا هَاديَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لا شَريكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ).. ، (يَاأَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاته وَلاَ تَمُوتُنَّ إلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلمُونَ) (يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذي خَلَقَكُمْ منْ نَفْـــس وَاحـــدَة وَخَلَقَ منْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ منْهُمَا رجَالاً كَثيرًا وَنسَاءً وَاتَّقُوا اللَّـــهَ الَّـــذي تَسَاءَلُونَ به وَالأَرْحَامَ إنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقيبًا) (يَاأَيُّهَا الَّـــذينَ آمَنُـــوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَديدًا يُصْلحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفرْ لَكُمْ ذُنُـــوبَكُمْ وَمَنْ يُطعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظيمًا).

پاش کۆتایی هاتنی ئەم وتارە ئنجا ئەو کەسە باســی داخـوازی دەکـاو دەڵـێ: (هاتوم بۆ داخوازی کچەکەتان بۆ کوڕی فلان).

پێغەمبەرﷺ فەرمویـەتی: ((کل خطبة ليس فيها تشهد فهي كاليـــد الجذماء))[1] واتە: هەر وتارێك شایەتمانی تێدا نەگوترێ ئـەوا وەك دەسـتی بڕاو وایە.

---

١ رواه الترمذي وحسنه.

ئامۆژگاری و ڕاسپاردە بەر لە هاوسەرگرتن

ئامۆژگاری دایك و باوك بۆ كچی تازە بەشودراو

ئەنەس دەڵێ: هاوەڵە بەڕێزەكانی پێغەمبەری خواﷺ كاتێك كە بوكێكیان بۆ زاوا دەگواستەوە، فەرمانیان بە بوكەكە دەكرد كە خزمەتی مێردەكەی بكاتو چاودێری مافی ژنو مێردایەتی بكات.

ئامۆژگاری باوك لەكاتی بەشودانی كچەكەی

عبداللەی كوڕی جەعفەری كوڕی ئەبوتالیب ئامۆژگاری كچەكەی كردو پێی گوت:

نەكەی (غیرة)ت بەرامبەر مێردەكەت هەبێ، واتە لێی بترسی لەوەی كە دڵی بە ئافرەتێكی ترەوە بێت. چونكە ئەم (غیرة)یە كلیلی دەرگای تەڵاق دانە! نەكەی زۆر گلەییو گازاندەو نارەزایی دەرببڕی، چونكە دەبێتە هۆی توڕەبونی.

پێویستە چاوەكانت بە كل[1] برازێنیتەوە، چونكە جوانترین ڕازانەوەیە، خۆشترینو باشترین بۆن ئاوە.

---

١) لەو كاتەی (قرافصة بن الأحوص) نائیلەی كچی خۆی لە میری بڕواداران عوسمانﷺ مارەكردو بۆی برد، باوكی ئامۆژگاری كردو گوتی: كچە شیرینەكەم! تۆ دەچیتە لای ئافرەتانێ لە ئافرەتانی قوڕەیشی، كە ئەوان لەتۆ زیاتر دەتوانن خۆیان بۆنخۆشكەن، كەواتە دو خەسڵەت هەیە لێمی وەرگرە" كل لەچاوت بدەو، یان بە ئاو خۆت بۆنخۆش

بکە، هەتا بۆنت وەك بۆنی ئەو کوندە ئاوە بێت، کە باران لێی دەدات. (الأغاني لأبي الفرج الأصفهاني)

عەمری کوڕی حجر پاشای کندە داخوازی (أم أیاس بنت عوف بن مسلم الشیبانی) کرد، کاتێ وەختی گواستنەوەی هات، دایکی کچەکە بە تەنیا لەگەڵ کچەکەی دانیشتو چەند ئامۆژگاریەکی کرد، ئامۆژگاریەکان بنەماکانی بەختەوەریی ژیانی ژنو مێردایەتیو، ئەوەی پێویستە لەسەری بەرامبەر بە مێردەکەی بیکات، بەدیار دەخست کە دەکرێ بکرێتە دەستور بۆ گشت ئافرەتان.

ئامۆژگاریەکان بریتی بون لە:

یەکەمو دوەم: بە قەناعەت بەو بەباشی گوێڕایەڵو فەرمانبەری بە.

سێیەمو چوارەم: نەکەی بهێڵی شتێکی ناشیرینت پێوە ببینێ، یان بۆنی ناخۆشت بکات، بەڵکو با خۆشترین بۆنت هەڵمژێ.

پێنجەمو شەشەم: ئاگاداری کاتەکانی خواردنو نوستنی بە، چونکە برسێتی گڕ لە پیاو بەردەدات، تێرخەو نەبون مایەی توڕەبونە.

حەوتەمو هەشتەم: ماڵو سامانی بپارێزەو چاودێری منداڵەکانی بکە.

نۆیەمو دەیەم: سەرپێچی فەرمانی مەکە، نهێنی ئاشکرا مەکە، چونکە گەر سەرپێچی فەرمانی بکەیت، یان دڵیت شکاند، نهێنیت ئاشکرا کرد، ئەوا لە غەدرو توڕەیی ئەو پارێزراو نابی، گەر مێردەکەت خەمبار بو، نەکەی خۆت بە دڵخۆشو شادمان پیشان بدەیت، گەر دڵخۆش بو نەکەی خۆت بە خەمبار پیشان بدەیت!

(أبو أسود) بە کچەکەی گوت: نەکەی غیرەت هەبێ، چونکە غیرە کلیلی تەڵاقدانە، پێویستە خۆت بۆ مێردەکەت جوان بکەیت، جوانترین رازاوەش کلە، پێویستە خۆت بۆنخۆش بکەیت، باشترین بۆنخۆش دەستنوێژ هەڵگرتنە..

یەکێك لە ئافرەتە جوانەکانی ئەوروپی ئامۆژگاری ئافرەتان دەکات، کە رۆژانە چەند جارێك دەم و چاویان بەئاوی سارد بشۆن!

کەواتە دەستنوێژ هەڵگرتن حیکمەتی گەورەی تێدایە.

ئامۆژگاری خەزور بۆ زاواکەی

لەو کاتەی ئیمامی عەلی داخوازی فاطیمەی لە پێغەمبەرﷺ کرد، پێغەمبەر پێی فەرمو: ((هي لك أن تُحسن صُحبتَها))، واتە: فاطیمە بۆ تۆیە، بە مەرجێ بە باشیو بە چاکی هەڵسوکەوتو ڕەفتاری لەگەڵ بکەیت))[1].

عوسمانی کوڕی عەنبەسەی کوڕی ئەبو سوفیان داخوازی کچە مامەکەی کرد، کە عوتبە مامی بو. عوتبەش عوسمانی لەلای خۆی دانیشاندو دەستی بەسەری دادەهێناو، پاشان گوتی: نزیکترین خزم داخوازی خۆشەویسترین خۆشەویستی کردوە، کە ناتوانم ڕەتی بکەمەوە. ئەوا ڕازی بوم ببنە هاوسەری یەکتری، تۆ لەو بەڕێزتری لە کاتێکدا کە کچەکەم بە دڵمەوە نوساوە، لەبەرئەوە ڕێزی بگرە، تا بەزمانی شیرینەوە باست بکەم. هەرگیز قسەی ناشیرینی پێ نەڵێیتو بە کەمی نەزانی، ئەگینا ڕێزت لەلام کەم دەبێتەوەو بە بچوکی دێیە بەر چاوم. لەگەڵ ئەوەی نزیکی بەلام نزیکترم کردویەوە، لەبەرئەوە خۆت لە دڵم دور مەخەرەوە.

---

١) رواه الطبراني (صحيح).

دایکێـك ئامۆژگـاری کچەکـەی دەکات پێش شـەوی گواسـتنەوەی

دایکێکی هاوچەرخ ئامۆژگاری کچەکەی بـەم ئامۆژگاریانـە کـرد، لـە کاتێکدا خەندەو فرمێسك تێکەڵ بە یەکتری ببون گوتی:

(کچە شیرینەکەم! تۆ بەرەو ژیانێکی نوێ بەڕێ دەکەوی.. ژیانێـك کـە جێگـەی بـاوك‌و دایکـتی تێـدا نابێتـەوەو جێگـەی خوشـکەکانتی تێـدا نابێتەوە... لەبەر ئەوە تۆ دەبیە هاوڕێ‌و هاوسـەری پیاوێـك، کـە نایـەوێ کەسێکی تـر بەشـداری لەگـەڵ دا بکـات، بـا ئـەو کەسـەش لـە خـوێن‌و گۆشتیشت بێ...

کچەکەم! تۆ ببە ئەو هاوسەرە، کە مافی هاوسەریەتی خۆی بدەیتێ، لـە سۆزو خۆشەویستیدا بۆی ببە بەدایك، تۆ وا بکـە ئـەو هەسـت بکـات تـۆ هەمو شتێکی ژیانی ئەوی. ئەوەش بزانەو هەردەم لەبیرت بێ، کە پیاو جا هەرچ پیاوێك بێ -منداڵێکی گەورەیە- کەوا بچوکترین‌و کـەمترین وتـەی شیرین‌و خۆش، بـەختیاری‌و شـادی پـێ دەبەخـشێت. بـەو شـێوە ڕەفتـار نەکەی، کەوا هەست بکات بەهۆی شوکردنی تۆوە لە کـەس‌وکارو خزمیـت کردوە، چونکە ئەویش بەهەمان شێوە لەپێناو تۆ، وازی لـە مـاڵی دایـك‌و باوکی هێناوە. بەڵام ئەو جیاوازییەی نێوان تۆو ئەو ئەوەیـە، کـە لـەنێوان ژن‌و پیـاو دایـە.. ئـافرەت هـەردەم سـۆزی بـەلای دایـك‌و بـاوکی‌و بـراو خوشکەکانیدا دەجوڵێ. هەروەها سۆزو بیری بەلای ئەو ماڵە دەجوڵێ، کـە تێیدا پەروەردە بودو پێگەییوەو گەورە بـوەو فێـری خوێنـدن بـوە.. بـەڵام ئافرەت دەبێ خۆی لەسەر ئەم ژیانە نوێیە ڕابهێنـێ، دەبـێ ژیـانی خـۆی

بگونجێنیٚ لەگەڵ ئەو پیاوەی، کە بوەتە هاوسەری ژیـانیو، بوەتــە بــاوكو چاودێرو سەرپەرشتیاری منداڵەکانی... ئا ئەمەیە دنیا نویٚیەکەت.

کچەکەم! ئا ئەمە ئیٚستاو ئاییندەتە، ئا ئەوەیە ئەو خیٚزانــەی، کــە تــۆو هاوسەرەکەت بەشداری دروســت کردنیتــان کــردوە. بــەڵام دایــكو باوکـت بەرابردو دادەنرێن..

خۆشەویستەکەم! من داوای لەبیرکردنی دایكو باوكو خوشكو براکانت ناکەم، چونکە ئەوان هەرگیز تۆیان لەبیر ناچیٚ، دایك چۆن جگەرگۆشــەکەی لەبیر ئەچێتەوە. داوات لــیٚدەکەم هاوســەرەکەت خۆشــبویٚو بــۆی بــژیو، لەگەڵیدا بە بەختیاریی ژیان بگوزەرێنە)[1].

---

١) ئا ئەوەیە دایکی مسوڵمانی عاقڵو تیٚگەیشتو و ڕۆشنبیر، کە کچەکەی هان دەدات میٚردەکەی خۆشبویٚو نەبیٚتە کۆتو بەربەرچ لەسەر ڕیٚگای ژنو میٚردایەتی. ئائەوەیە ئامۆژگاری، نەك وەك دایکە بەناو مسوڵمانەکانمان، کە جاریٚ کچەکە نەچۆتە ماڵی میٚردیەوە هانی ئەوەی دەدات، کە بارگرانایيو بیانو و گلەیی لە میٚردەکەی بکات، کە ئەوەش ئاشوب گێڕیيەو، دەبیٚتە مایەی ژیان تاڵی کچەکەی . (وەرگێڕ)

خۆشـــی و شـــادیەکانی ژن گواســتنەوە

گـۆرانی و دەفــە لێــدان

روبەیعەی کچی موعەوەز دەڵێت: ((کاتێـك بـە بـوکی بـۆ مـاڵی زاوا گواسترامەوە، پێغەمبەرﷺ هاتـە سـەردانمان، رایـەخێکمان بـۆ راخـستو دانیشت، وەك چۆن تۆ ئاوا دانیشتویت -مەبەست پێی گێرەرەوەکەیەتی-، کۆمەڵێك کەنیزەك دەستیان کرد بە دەف لێدان، هۆنراوەیـان بەسـەر ئـەو کەس‌وکارانەمانــدا هەڵــدەدا، کــە لــە رۆژی بــەدردا شــەهید بوبــون، دەیانلاواندەوە، کتوپڕ یەکێکیان گوتی:
(وفينا نبـّي يعلم ما في الغد)، واتە: پێغەمبەرێکمـــان لەناودا دانیشتوە، دەزانێ سبەی چی رودەدات.

پێغەمبەری خواﷺ فەرموی: ((دَعـي هـذه و قـولي الـذي كنـتِ تقـولين ...))، واتە: واز لەو قسانە بێنەو بڕۆرەوە سەر قسەکانی ئێستات))[1].

لە گێڕانەوەیەکی راست دا پێغەمبەری خواﷺ فـەرموی: ((لا يعلـم مـا في غد إلا الله))، واتە: جگە لە خوای مەزن، کەسی تر نازانــێ ســبەینێ چ رودەدات)) [2].

((خـاتو عائیـشە گوتوویـەتی: ئافرەتێـك درابـو بەشـو بـە پیـاوێکی ئەنصاری، لەکاتی گواستنەوەیدا پێغەمبەری خوا ﷺ فـەرموی: عائیـشە! ئایا هیچ ئاهەنگێکتان ئامادە نەکردوە؟ چونکە ئەنصاری‌یەکان حەزیان لە

---

١) رواه البخاري والبيهقي وأحمد في المسند.

٢) رواه الطبراني (صحيح).

یاری‌و ئاهەنگە))[1].

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((فصل ما بين الحلال والحرام الصوت والدف))[2]، واتە: جیاوازی نێوان نیکاحی حەڵاڵ‌و حەرام، ئاشکراکردنیەتی بە دەف‌و گۆرانی.

ئەو گۆرانیەش کە دروستە لەکاتی ژن گواستنەوەدا بگوترێ وەك، کە لە فەرمودەکەدا هاتوە ئەوەیە، کە گۆرانیەکە ماناو مەبەستەکەی ساغ‌و دروست بێ‌و دور بێ لە قسەی بێ ڕەوشتیەوەو، نابێ مۆسیقای حەرامی لەگەڵ دابێ تەنها دەف نەبێ.. چونکە ئەو مۆسیقا جنس بزوێن‌و ئەو گۆرانیە ڕوتانە دەبنە هۆی بڵاوبونەوەی بەدڕەوشتی‌و خراپەکاری‌و بزواندنی جنس بە حەرامی.

با باوك‌و دایکان‌و هاوسەران ئاگاداربن لە مەترسی گوێگرتنی ئەم جۆرە گۆرانیە حەرام‌و مۆسیقا ئارەزو بزوێن‌و لە خوا غافڵ کارانەدا.

ئیمام صدیق حەسەن خان گوتویەتی:

گوێگرتنی گۆرانی بەبێ مۆسیقا جیاوازی‌و خیلافێکی زۆری لەسەرە، لە نێوان (سەلەف‌و خەلەف)دا. بە گوێرەی گوتەو بەڵگەکانیان دەردەکەوێ، کە گوێگرتن لە گۆرانی بە تەنها بەبێ زوڕنا نە مەکروهەو نە حەرامە، زانایان لەسەر حەرامی گۆرانی کۆڕا نین وەك هەندێکیان وایان گوتوە.

ئەوەشمان گوت: ئەو گۆرانیە حەڵاڵە، کە وشەکانی باسی شیرك‌و بەسەردا گوتن بە لەش‌و لارو سیماو قەدو باڵای ئافرەتێك پێك نەهاتبێ.

پێغەمبەرﷺ گوێبیستی چەند کەسێك بو لە ژن گواستنەوەیەکدا

---

١) رواه البخاري وغيره.

٢) رواه النسائي والترمذي وابن ماجه وغيرهم (حديث صحيح).

گۆرانیان دەگوت کە بەو شێوە دەیانگوت:

(وزوجك في النادي ويعلم ما في غـد)، واتـە: مێردەکـەت لـەناو کـۆڕو کۆمەڵەو، دەزانێ بەیانی چ ڕوددەدات.

پێغەمبەرﷺ فەرموی: ((لا يعلم ما في الغد إلاّ الله سبحانه))[١]، واتە: کەس نازانێ بەیانی چ ڕو دەدات، تەنها خوای پاكو بێگەرد نەبێ.

لە عامری کوڕی سەعدەوە، کە گوتویـەتی: چـومە لای قـرظـە کـوڕی کەعبو ئەبی مەسعود، جا سێ جار دوبارەی کردەوە، کەوا جاریەیان لـەلا بو و دەفەیان لـێدەداو گۆرانیان دەگوت. دەڵێ: منیش گوتم: ئێوە هاوەڵی پێغەمبەرنو گوێ لەم گۆرانیە دەگرن؟!

ئەوانیش گوتیان: پێغەمبەرﷺ لە ئاهـەنگی ژن گواستنەوەدا ڕێگـەی داوە بۆ ئێمە داوە)) [٢].

---

١) رواه الطبراني والحاكم والبيهقي (صحيح).

٢) رواه الحاكم والبيهقي والنسائي والطيالسي (صحيح).

خـۆت بۆ خێزانەکـەت جوان بکــەو با ئەویــش خۆی بـۆت جوان بکــات[١]

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾(البقرة-٢٢٨)، واتە: ئافرەتان هەروەك ئـەركی ژنانـەیان لەسـەر شـانە، هـەروەها مافی ڕەوای خۆیان هەیە.

((پرسیار لە خاتو عائیشە کرا، ڕەزای خوای لـێ‌بێ، کـە پێغەمبـەرﷺ دێتە ماڵەوە یەکەم شت چ دەکات؟ گوتی: سیواك دەکات![٢])) [٣].

ئیبن عـەباس دەڵێ: من خۆم بۆ خێزانەکەم جـوان دەکـەم هـەروەك ئـەو خۆی بۆم جوان دەکات،[٤] حەزیش ناکـەم هـەمو مافـەکانم بـۆ جێ‌بـەجێ بکات، چونکە هەمو ئەو مافانەی ئـەو، کـە لەسـەرمە پێویـست دەبـێ‌و ناتوانم هەموی جێ‌بەجێ بکەم، چونکە خوای گەورە دەفـەرموێ: ﴿وَلَهُـنَّ

---

١) لە هەندێك (آثار)دا هاتوە، کە دەفەرموێ: جلەکانتان بشۆن، قـژتان کـورت بکەنـەوەو سیواك بکەن، خۆتان جوان بکەن‌و خۆتان پاك ڕاگرن، چونکە بەنی ئیـسرائیل ئەمانـەیان نەدەکرد، بۆیە ئافرەتەکانیان توشی زیناکردن بون.

٢) ڕەنگـە پێغەمبـەر ﷺ بۆیـە سـیواکی کردبێـت، تـاوەکو بـە ماچـکردن پێـشوازی خێزانەکانی بکات!.. چەند جوانە ژن‌و مێرد بەیانیان بە ماچکردن یەکتری بەجێ بـێڵن‌و، ئێوارانیش بە ماچکردن بە یەکتری بگەنەوە، تاوەکو یادەوەریەکەیان بەردەوام بێت.

٣) رواه مسلم .

٤) بەڵێ، پێویستە لەسەر ژن خۆی بـۆ تـۆ جـوان بکـات نـەك بـۆ پیـاوانی سەرشـەقام‌و ئاهەنگەکان.

مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾[١].

پیاوێکی قژ تێکەڵو دانەهاتو و تۆزاوی لەگەڵ ژنەکەی بە نیازی سکاڵاکردن، چونە لای خەلیفە عومەری کوڕی خەتتاب، ژنی پیاوەکە بە خەلیفە عومەری وت: گەورەی بڕواداران! منو ئەو پیاوەیان نەگوتوە، بە مانای لەدەست ئەو پیاوەم رزگار کە.[٢] خەلیفەش زانی ژنەکە حەز بە

١) قورتوبی لە راڤەی ئەمە لە ئیبن عەباس دەگێڕێتەوە، کە ئەمە پوختەیەتی: (بۆیە پیاو کاری وا گونجاو دەکات، بۆ ئەوەی لەبەردەم ژنەکەی جوان بێتو ژنەکەی دڵی پێ بکرێتەوەو دڵخۆش بێ، یا ژنەکەی داوێن پاك بێ لە ئاست پیاوان)، گوتویەتی: (بۆنخۆشیو سیواكو لابردنی بۆنی پیسی لەشو لابردنی موی لەشو خۆ پاككردنەوەو نینۆككردن، شتێكی دیارەو گونجاوە لەگەڵ ئایینداً.)

پاشان دەڵێ: پێویستە پیاو ئەوكاتانەی ژن بزانێ، كە پێویستی بە پیاو هەیە، تا داوێن پاك بێو چاو نەگێڕێ بۆ پیاوی تر، هەركاتێكیش پیاو بینی ناتوانێ مافی خۆی لە سەرجێیی كردن بداتە ژنەكەی، ئەوا بۆی هەیە ئەو دەرمانانە بەكاربهێنێ، كە ئارەزوی جنسی بەهێز بكات، تا ژنەكەی داوێن پاك بێ.

٢) لە كتێبی (تحفة العروس)دا هاتوە: (ئافرەتان یاری پیاوانن، كەواتە با پیاو بە پێی توانای یاریەكەی جوان بكات!)

خۆ جوانكردن مایەی وروژاندنی ئارەزوی پیاوەو، مایەی چاوتێركردنیەتیو دیارترین جوانی ژنەو مایەی بەردەوامی ئولفەتو خۆشەویستی یە!

(أبو الفرج) لە كتێبی (النساء) گوتویەتی: كە ئەمە ماناكەیەتی: ژن كاتێك لەلای مێردەكەی خۆشبەخت دەبێ، دوای تەواو جوان ئاكارییو تەواو جوانبونی، گەر لەسەر خۆ جوانكردنو خۆپاك راگرتن بەردەوام بێ، هەوڵ بدات هەرچی خشڵو جلوبەرگ هەیە بە هەمو شێوەكانیەوە بەكاری بێنێ، كە جوانیەكەی زیاتر دەكاتو بەدڵی مێردەكەیەتیو حەزی پێدەكا، با زۆر ورياو ئاگادار بێ نەهێڵێ مێردەكەی بەشێوەیەك ببینێ، كە حەزی پێناكات وەك پیسو پۆخڵیو بۆن ناخۆشی.

مەترسی لەدەستچونی پیاویش دەگەڕێتەوە بۆ ژن، چونكە ئەو بۆتە مایەی كەمتەرخەمی نواندنو، ئەویش چاو ببڕێتە ئافرەتیتر.. هەروەها با ژن خۆ جوانكردنی زیاتر بكات لەو كاتانەی، كە خوای گەورە لە قورئان باسی كردونو قەدەغەی كردوە

هاوسەرەکەی ناکات، لەبەرئەوە مێردی ژنەکەی نارد، تا خۆی بشوات و خۆی ڕێك بخات و قژی کورت بکاتەوەو نینۆکی پەنجەکانی کورت بکاتەوە، جا کاتێك پیاوەکە هاتەوە لای خەلیفە، ئیمام عومەریش فەرمانیدا بە ژنەکەی لێی بچێتە پێشەوە، کاتێك کە چوە پێشەوە ژنەکەی نەیناسیەوەو بەلایەوە غەریب بو، یەکسەر لەلای لاکەوت، پاشان کە مێردەکەی ناسیەوە پێی رازی بو و، ئەو داوایەش کە کردبوی بۆ رزگار بون لەدەست مێردەکەی لێی پاشگەز بوەوە. ئیمامی عومەریش فەرموی: خۆتان بۆ خێزانەکانتان ئاوا لێ بکەن، بەخوا چۆن ئێوە پێتان خۆشە ژنەکانتان خۆیان بۆتان جوان بکەن، بەهەمان شێوە ئەوانیش بەو شێوەیە پێیان خۆشەو دەبێ خۆتانیان بۆ جوان بکەن.

پێغەمبەرﷺ لەبارەی نەچونە لای خێزان لە کاتێکدا، کە خۆی نەڕازاندۆتەوەو ئاگاداری مێردەکەی نیە دەفەرموێ: ((**إذا دخلت ليلاً فلا تدخل**[1] **على أهلك حتى تستحدّ المغيبة وتمتشط الشعثة: الكيّس**

بەندەو مندالآن بێنە ژورەوەی ژن و مێرد، مەگەر بە مۆڵەت وەرگرتن بێ، خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِن قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ الظَّهِيرَةِ وَمِن بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُمْ**﴾(النور– ٥٨)، واتە: ئەی بڕواداران! با ئەوانەی خولام و کەنیزەی ئێوەن، ئەو کەسانەش لەئێوە باڵغ نەبون، سێ جار ئیزنو لێ بخوازن: لە پێش نوێژی بەیانیداو نیوەڕۆیان. کاتێ شمەکان دادەنێن و لەپاش نوێژی خەوتنانیش" کە ئەم سێ کاتە وەختی تەنیایی ئێوەیە.

١) لە کتێبی (فيض القدير) هاتوە، کە ئەمە پوختەکەیەتی: (گەر پیاو لە سەفەردا بو نزیك بو بگەڕێتەوە، ژنەکەش بە گەڕانەوەی دەزانی و ئاگادار بو، ئەوکاتە ژنەکە خۆی بۆ ئامادە دەکات ئەوا کەراهەتی نیە.. چونکە ئەو هۆیە لادراوە کە مایەی کەراهەتە، هۆیەکەشی بریتیە لە خۆئامادەنەکردنی ژنەکە بۆ پیاوەکەی.

الكـــيس؟))[1]، واتــە: گــەر بەشــەو چــویە ژورەوە یــان ماڵــەوە بــۆ لای خێزانەکەت، یەکسەر مەچوە لای لە کاتێکدا تۆ لە سەفەر بوی‌و لێــی دور کەوتویتەوە، تا ئەو کاتەی بە هەواڵی ئامادە بونت دەزانێ‌و ئــەو موانــەی لەشی لادەدات، کــە پێویــستن لا بــدرێن‌و قــژی دابهێنــێ‌و پیــسی لەشــی لابدات. لەبەرئەوە ئاگاداربەو تێگەیشتو بــەو، ژیــری‌و خــۆگری‌و ئــارامی بەکاربهێنە، تا نەکەویە نــاو حەرامــەوە، وەك جوتبــون لــە کاتێکــدا، کــە خێزانەکەت لە حەیز دایە.

لەم فەرموودەیەدا ئاڕاستەیەکی جوان‌و پڕ بایەخی بۆ ژنان تێدایە، کەوا گرنگی بە لەش‌ولارو سینگ‌و بەرۆکی بدات بۆ مێردەکەی‌و، بــە جــوانترین شێوە، خۆی بۆ مێردەکەی نمایش بکات‌و خۆی بەدەربخات، وەك لــە شــەوی گواستنەوەیدا بێت ئاوا بکات، بەڵام بەداخەوە زۆرینەی ژنــە مێردارەکــان خۆیان لەم مەسەلە هەســتیارو گرنگــە بێ‌ئاگــا کــردووە، کــەوا خــۆی بــە جل‌وشمەکی پیسەوە، پیشانی مێردەکــەی دەدات، کــە دەبێتــە هــۆی قێــز لــێ‌بوونەوەی‌و خۆ لــێ‌دورخستنەوەی .

پێغەمبــەرﷺ دەفــەرموێ: ((عشـــرة من الفطرة: قَصُّ الـــشـــارب[2]،

---

١) رواه مسلم.

٢) سمێڵ قرتاندن‌و کورتکردنەوەی: بەگوێرەی ئەم فەرموودەیە (واجب)ــە: سمێڵ تا سەر لێــو کورت بکرێتەوەو نابێ درێژ ببێ، هەروەها نابێ سمێڵ بتاشــرێ وەك کــە هەنــدێك کــەس ڕیشیان دەهێڵنەوەو سمێڵیان دەتاشن لەڕاستیدا ئەوە بێ‌ئاگایی‌و نەزانینە لە مانــای ئــەم فەرموودەیەدا. پرسیار لە ئیمام مالیك کرا دەربارەی ئەو کەســەی سمێڵــی روت دەکــات‌و دەیتاشــێ!، ئــەویش گــوتی: وا ئــەبینم لێــی بــدرێ، لێــدانێکی بــە ئــێش. بەیهــەقی گێڕاویەتیەوە (١/٣٥٣).

واعفاء اللحية[١] والسواك[٢] واستنـشاق المـاء[٣]، وقـص[٤] الأظافر... وغسـل البراجم[٥]، ونتـف الإبـط[٦]، وحلـق

---

١) ریش هێشتنەوە: ڕیش هێشتنەوە یەکێکە لە هۆیەکانی جوانی پیـاو، ئایـە نـەتبینیوە نێرینەی شێر لەمێیەکەی جوانترە، کەڵەشێر لە مریـشك جـوانترە، نێرینـەی باڵـدار لـە مێیینەکەی جوانترە، هەمو ئەو جوانیـە بـەهۆی هـەبونی مـوە لـە دەموچـاویدا. ڕیـش بەهێزترین هۆیەکانی چالاکی جنسی یە، کـە یارمـەتی فرێـدانی هۆرمۆنـاتی نێرینـە لـە خوێندا دەدات، بە پێچەوانەشەوە ڕیش تاشین یارمەتی فرێدانی هۆرمۆناتی مێیینـە لـە خوێن دا دەدات، چونکە بەهۆی ئەوەوە ڕێژەی خۆچواندن بە ئافرەتانی تێـدا زۆر دەبێـت! لەناو خەڵکیش ئەوە باوەو ناوبانگی هەیە، کە ئەو کەسانەی ڕیشیان هەیە لەو کەسانەی، کە ڕیشیان نیە هێزی جنسیان بەهێزترە.

دکتۆر صبري القباني لە کیتێبەکەیدا باسـی ئەوەی کردوە، کە بونی ڕیش دەبێتە هـۆی بزواندنو جولاندنی ئارەزوی جنسی ئافرەت، لـەکاتی کـرداری جنـسی دا واتـە لـەکاتی جوتبوندا.

٢) سیواك کردن: پێغەمبەرﷺ بەهۆی سیواکەوە گرنگی داوە بە پاککردنەوەی ددان، تا ددانی پاك ڕاگرێو بەجوانی بمێنێتەوە. لە فەرمودەی (صحیح)دا هاتوە کە فەرمویەتی: ((لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك))، واتە: گەر لەسەر ئومەتەکەم بەزەحمەتو ناخۆشی نەبوایە، فەرمانم پێدەکردن، کە سیواك بەکار بهێنن.

٣) ئاو لە دەم و لوت وەردان.

٤) نینۆك کردن: ئەوی جێگەی داخە زۆربەی ئافرەتان بە پێچەوانەی سروشتی مرۆڤ ڕەفتار دەکەن، ئەویش بە درێژکردنی نینۆکیان، کە وەك دڕنـدە خۆیـان دەنـوێننو نینۆکیـشیان بۆیە دەکەن، لەڕاستیدا ئەمە حەرامە، چونکە خۆ چواندنە بە کافران. هەروەها لـەکاتی دەستنوێژ گرتن ئاوی بەرناکەوێو دەست نوێژەکەی پێ دروست نابێ. ئەوەی نامۆو غەریبە ئەو جۆرە ئافرەتانە خۆیان بە نوێخوازو پێشکەوتنخواز لەقەڵەم دەدەن، کەچی پێچەوانەی سروشتو زەوقی ساغی ئادەمیزاد دەکەن، کە وەك پشیلە نینۆکیان درێژ دەکەن.

٥) شتن و پاککردنەوەی نێوان پەنجەکان.

٦) هەڵکەندنی موی بن هەنگڵ: هەڵکەندنی مو باشترە لە تاشینی چـونکە تاشـینی مـو دەبێتە هۆی بریندارکردن. هەڵکەندنی مو لە کاتێکا بەسوكو ئاسانی هەڵدەکـەنرێ کـە کاتی خۆشتن بێ یان دوای خۆشتن بێ.

العـــــانة[1]، وانتقاص المـــــاء[2]))[3] ، واتە: (دە) شت هەیە کە لــە فیترەت و سروشتی ئادەمیزادن: سمێڵ قرتاندن و ڕیش هێشتنەوەو سـیواك کـردن و ئـاو لـە دەم و لـوت وەردان و نینـۆك کـردن و شوشـتنی نێـوان پەنجەکان و بن هەنگڵ کردن و بەرکردن و خۆپاککردنەوە لە میز و پیسایی.

١) لابردنی موی بەر (العانة).

٢) خۆپاککردنەوە لە پیسایی.

٣) رواه مسلم وغیره.

قەدەغـەکردنی هەڵگرتنـی مـوی برۆو روخسـارو قـژی دەسـتکرد

بوخاریو موسلیم گێڕاویەتیانەوە، کە ((لعن رسول الله ﷺ الواشمات والمستوشمات والنامصات والمتنمصات والمتفلجات للحسن المغيرات خلق الله))، واتە: پێغەمبەرﷺ نەفرەتی لەو کەسانە کردوە، کە دەستو چەناگەو سەری لوتیان بە دەرزی دەکوتن، نەفرەتەکەش هەردو کەس دەگرێتەوە ئەوەی داوای دەکاتو، ئەوەیش وەك پیشە بەکاری دێنێ، نەفرەتی لەو کەسانەش کردوە کە برۆ باریك دەکەنەوەو ئەو ئافرەتانەش، کە داوا دەکەن برۆیان بۆ باریك بکرێتەوە[1]. هەروەها نەفرەتی لەو کەسانە

---

١) لە کتێبی (مفصل أحكام المرأة والبيت المسلم)دا، سەبارەت بە برۆو دەمو چاوکردن، جیاڕایی زانایانی هێناوەو هەندێکیان رێگەیان پێداوە بە مەرجو، هەندێکی تر بە حەرامیان داناوە، ڕای پەسەند (أرجح)یشی لەمبارەوە هێناوەو دەڵێ: ئەو ڕایەی لای من پەسەند (ارجح)ە ئەوەیە کە حوکمی برۆ باریك کردنەوەو دەموچاو کردن حەرامە، ئەوەش ئەو بنچینەیەیە، کە ڕواڵەتی فەرمودەکە دەریدەخات، کە بریتیە لە لەعنەتکردن لە ئافرەتی برۆکەرو برۆ باریککراو. کەواتە بۆ ئافرەتی شونەکردو دروست نیە برۆو دەمو چاوی بکات، بە تایبەتی ئەگەر خوازبێنی کرا، چونکە گەر ئەم کارە بکات لەو حاڵەتەدا دەبێتە فریودانو چەواشەکردنی خوازبێنیکەر. بەڵام ژنی مێردار، ئەگەر مێردەکەی حەزی پێکردو داوای لە ژنەکەی کرد برۆو دەمو چاوی بکات، وا دەبینم بۆی دروستە بیکات، چونکە لە جوغزی خۆ جوانکردنو ڕازاندنەوەیە بۆ مێردەکەی، ئەوەش لە شەریعەتدا کارێکی خوازراوەو (مرغوب فيه) بۆ بەردەوام بونی سۆزو خۆشەویستی نێوان ژنو مێردەو بۆ چەواشەی مێردەکەی نیە، ئەگەر ژنەکە حەزی پێدەکرد بەبێ داواکردنی مێردەکەی، بەڵام گەر بە مۆڵەتی مێردەکەی بێت، ئەوا هەر دروستە، چونکە مۆڵەتدانی

کردوه، کە کەلێن و بۆشایی لە ددانەکانیان بۆ جوانی دروست دەکەن، کە ئەوەش دەبێتە هۆی گۆڕینی دروستکراوی خوا.

بوخاری و موسلیم گێڕاویەتیانەوە کە ((لعن الله الواصلة والمستوصلة))، واتە: خوای گەورە نەفرەتی لەو کەسە کردوە، کە قژی دستکرد (بارۆکە) لەسەر دەکەن و ئەو کەسەش، کە داوای دەکات.

وەك داواکردنیەتی بۆ ئەم کارە. ئەگەر پیاویش داوای لە ژنەکەی بکات برۆو دەم و چاوی بکات یان مۆڵەتی پێبدات، وا دەبینم هەر دروستە، چونکە ناکەوێتە بەر حوکمی برۆکراو (متنمصة)ە، دیارە خۆ جوانکردنی ژن بۆ مێردەکەی، خۆشەویستی مێردەکەی زیاد دەکات، کەواتە دروستە.

بۆ زیاتر قوڵ بونەوە لەم مەسەلەیە بگەڕێوە بۆ کتێبی (المفصل في أحكام المرأة) د. عبدالكريم زيدان، بەرگی سێیەم، لاپەڕە٣٨٣، چاپی دوەم-١٤١٥ك-١٩٩٤ز. (وەرگێڕ)

قەدەغەکردنی بڕینی قژی ئافرەت و ئوتودانی بە مەبەستی لاسایی کردنەوەی بێگانە

((لعن رسول اللهﷺ المتشبهين من الرجال بالنساء والمتشبهات من النساء بالرجال))[١]، واتە: پێغەمبەرﷺ نەفرەتی لەو پیاوانە کردوە، کە لە هەمو ڕەفتاریاندا وەك ئافرەت هەڵسوکەوت دەکەن و خۆیان بە ئافرەتان دەچوێنن. نەفرەتیش لەو ئافرەتانە کردوە، کە وەك پیاوان ڕەفتار دەکەن و لاسایی یان دەکەنەوە، خۆیان بە پیاوان دەچوێنن.

هەروەها دەفەرموێ: ((من تشبه بقوم فهو منهم))[٢]، واتە: هەر کەس خۆی بە هەر گەل و کەسانێ بچوێنێ، ئەوا ئەو کەسە وەك ئەوانە.

لەم فەرمودە پیرۆزەدا دەردەکەوێ، کە چەند حەرامە گەر ئافرەت بە مەبەستی لاسایی کردنەوەی پیاو و ئافرەتی بێگانە (ڕۆژئاوا) قژی ببڕێ و کورت بکاتەوە.

بەڵام گەر ئافرەت قژی ببڕێ، بێ ئەوەی مەبەستی لاسایی کردنەوە بێت، ئەوا حەرام نیە، وەك کە ئیمام موسلیم گێڕاویەتیەوە (١٧٦/١) ئەبی سەلمەی کوڕی عبدالرحمن دەڵێ: لەگەڵ برای شیری عائیشە چومە لای خاتو عائیشە، جا پرسیاری چۆنیەتی خۆشتنی جەنابەتی پێغەمبەری کرد... عائیشە (لە درێژەی قسەکانیدا) گوتی: خێزانەکانی پێغەمبەر قژیان کورت دەکردەوە، کە لە گوێیەکانیان تێپەڕی نەدەکرد.

ئوتودانی قژ و چاکردنی، ئەوە بە ڕون و ئاشکرایی و بە دڵنیاییەوە خۆچواندنە بە بێگانە، لەبەر ئەوە حەرامە.

---

١) رواه البخاري وأبوداود وأحمد في المسند.

٢) رواه أبوداود وأحمد في المسند والطحاوي (حديث صحيح).

موستیلـەی زێـڕ بۆ پیـاوان حەرامـە

پێغەمبەرﷺ پیاوێکی بینی موستیلەی زێڕی لەدەستدا بـو، پێغەمبـەر یەکسەر موستیلەکەی لەدەست داماڵیو فڕێی داو فەرموی: کەس هەیە لە ئێوە پشکۆ ئاگرێك لەدەست بکات!!

دوای ئەوەی پێغەمبەر ڕۆیشت، بـە پیاوەکـەیان گـوت: موسـتیلەکەت هەڵگرەوە بۆ ئـەوەی سـودی لــێوەرگری! پیاوەکـەش گـوتی: نـا بـەخوا! هەرگیز هەڵی ناگرمەوە، چونکە پێغەمبەر فڕێی داوە)).[1]

هەروەها پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((**من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يلبس حريراً ولا ذهباً**)).[2] واتە: هەر کەسێك بـڕوای بـە خـواو ڕۆژی دوایی هەیە با ئاوریشمو زێڕ نەپۆشێ. (لێرە مەبەستی پیاوە).

١) رواه مسلم والنسائي.

٢) رواه أحمد في المسند (حديث حسن).

بۆنخۆشی خۆشەویستی دروست دەکات

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((حُـبِّبَ اليّ من دنياكم النساء والطيب! وجعلت قرة عيني في الصلاة))[١]، واتە: لە دنیاکەتاندا دو شت لەلام خۆشەویست کراوە، ئافرەت و بۆنخۆشی، لە نوێژدا چاوو دڵم رۆشن دەبنەوە.

لەبارەی بۆنخۆشیەوە هەندێك لە شارەزایان دەڵێن: ڕازاندنەوەو خۆ جوانکردنی ژن بۆ مێردەکەیو خۆ بۆنخۆشکردنی، لە بەهێزترین هۆیەکانی خۆشەویستیو تەبایيو بەزەیی دادەنرێ. هەروەها بۆنخۆشکردن دەبێتە هۆی نزیکی لە یەکتریو ڕق لێنەبونەوە. چونکە چاو و لوت سەری دڵن، جا گەر دیمەنێکی باشو جوانی بینی یەکسەر بۆ دڵی دەگەیەنێو خۆشەویستی دروست دەبێ، ئەگەر دیمەنێکی ناشیرین کەوتە بەرچاوی وەك جلو بەرگ، ئەوا یەکسەر ئەم شتەی، کە پێی ناخۆشە بە دڵی دەگات، ئەو کاتە ڕقی لێدەبێتەوەو لێی دور دەکەوێتەوە. لەبەر ئەوەی بۆن کاریگەرییو مەترسی لەسەر دڵو دەرون هەیە. بەڵام پێغەمبەرﷺ قەدەغەی ئەوەی کردوە، کە ئافرەت بە بۆنخۆشییەوە[٢] بچێتە سەر

---

١) رواه أحمد في المسند والنسائي والبيهقي (صحيح)

٢) سەبارەت بە بەکارهێنانی بۆن بۆ ئافرەتان، کاتێ لە ماڵ دەچێتە دەرەوە، پێویستە هەڵوەستەیەك بکەینو زۆر گرنگیشە بە پوختی لەسەری بدوێین:

مەسەلەی بەکارهێنانو بەکارنەهێنانی بۆنو عەتر بۆ ئافرەتان،کاتێ لە ماڵ دەچێتە دەرەوە، وەك مەسەلەی درێژکردنی پانتۆڵو شەرواڵ بە هۆ (علّة)ەوە پەیوەستو بەندە، بۆ نمونە: کاتێ پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ما أسفل الكعبين من الأزار ففي النار... ئەو کەسەی پانتۆڵەکەی یان شەرواڵەکەی لە خوار گۆزینگەوە بێت ئەوا لە ئاگری دۆزەخە)). (صحيح البخاري بشرح العسقلاني ج ص٢٥٦ و رواه النسائي في سننه ج ٨ ص ١٨٣) بەڵام لە فەرموودەیەکی

شەقام‌و بازاڕ، چونکە دەرچونی ئافرەت بۆ بە بۆنخۆشی دەبێتە هۆی سەرنج ڕاکێشان‌و بزواندنی ئارەزوی پیاو و هاندان بۆ ئەنجامدانی کاری بەدڕەوشتی‌و زیناکردن.

((خاتو عائیشە رەزای خوای لێ بێ گوتویەتی: ئافرەتێك هاتە لای پێغەمبەرﷺ پرسیاری دەربارەی پاك بونەوەی لە خوێنی حەیز لێکرد، پێغەمبەریش فەرمانی پێدا، کە چۆن خۆی پاك بکاتەوەو خۆی بشوات، فەرمووی: کەمێك لە (مسك) کە جۆرە بۆنێکە، بێنەو خۆتی پێ پاك

تردا هۆ (علّة)ەکە دیار دەکات، کە گەر بە مەبەستی فیزو لووتبەرزی‌و شانازی کردنەوە پانتۆڵ‌و شەرواڵ درێژ بکرێت هەرەشەکە دەیگرێتەوە، ئەوەتا دەفەرموێ: ((لا ینظر الله الی من جرّ ثوبه خیلاء... خوا تەماشای کەسێك ناکات، کە پۆشاکی بە مەبەستی شانازی‌و فیزو لەخۆباییەوە بە دوای خۆی ڕابکێشێ)) .(هەمان سەرچاوەی پێشوو، ص ٢٥٢)، وەك لە فەرموودەکەی پێغەمبەر ﷺ ئاماژەی بۆ کراوە، کە دەفەرموێ: ((أیما إمرأة استعطرت فمّرت علی قوم لیجدوا من ریحها فهي زانیة)).

شێخ ئەلبانی لە (جلباب المرأة المسلمة)و د.عبدالکریم زیدان لە (مفصل أحکام المرأة)دا دەربارەی ئەم فەرموودەیە دەڵێن: ((بۆیە دروست نیە ئافرەت لە دەرەوەی ماڵ خۆی بۆندار بکات، لەبەرئەوەی بۆنی عەترەکە سەرنجی پیاوان ڕادەکێشێ‌و ئارەزوو (شهوة) یان دەبزوێنێ)).

ئەدی ئەگەر هۆیەکە نەما، تەنها ئافرەتەکە خۆی هەست بە بۆنەکەی بکات وەك ئەو عەترو بۆن (معطر)انەی لە بازاڕەکاندا هەنە، کە بە تایبەتی بۆ بن هەنگڵ بەکاردەهێنرێ‌و بۆنی ناخۆش‌و ئارەقە دەبڕێ، ئەوا دروست (جائیز)ە ئافرەت بۆ دەرەوە بەکاری بێنێ. بەڵام بۆن‌و عەتری کشمیرو هاوای‌و ئەمریکاو هاوشێوەی ئەوانە، کە بۆنیان تیژەو لەلایەن پیاوانەوە هەست بە بۆنیان دەکرێ، دروست نیەو نابێ ئافرەت خۆی پێ بۆندار بکات لە دەرەوەی ماڵ.

ئەو جۆرە بۆنانەی باسمان کردن، کە بۆنیان تیژە وەك هاوای‌و کشمیر زۆر دروستەو، ئافرەت بۆ مێردەکەی خۆی پێ بۆنخۆش بکات‌و سەرنجی مێردەکەی بۆ لای خۆی پێ ڕابکێشێ، کە خۆشەویستی زیاتر دەکات. (وەرگێڕ)

بکەرەوە. ئافرەتەکەش گوتی: چۆن خۆمی پێ پاك بکەمەوە.

پێغەمبەر فەرمووی: خۆتی پێ پاك بکەوە. ئافرەتەکە گوتی: چۆن؟

پێغەمبەر فەرمووی: سبحان الله، خۆت پاك بکەوە!

خاتوو عائیشە دەڵێ: دەستی ئافرەتەکەم گرتو پێم گوت: شوێنی خوێنەکەی پێ پاك بکەوە))[١].

بە مانای: ئافرەت پاش ئەوەی، کە پاك دەبێتەوە لە حەیزدا، تۆزێك بۆنی مسك، یان هەر بۆنێکی تری خۆش بە پارچە لۆکەیەك یان پارچە قوماشێك بە (فەرجی)یەوە بنێ بۆ ئەوەی شوێنی خوێنەکە بۆنی خۆش ببێ‌و بۆنی پیس‌و ناخۆشی لێ لابدرێ.

ئەبو داود دەڵێ: ((**كانت لرسول الله ﷺ سُكَّة: يتطيب منها**)) [٢]، واتە: پێغەمبەرﷺ گوڵاو پرژێنێکی هەبو، کە خۆی پێ بۆن خۆش دەکرد.

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((**أطيب الطيب المسك**))[٣]، واتە: خۆشترین بۆن، بۆنی میسکە.

هەروەها فەرمویەتی: ((**طيب الرجال ما ظهر ريحه وخفي لونه، وطيب النساء ما ظهر لونه وخفي ريحه**))[٤]، واتە: بۆنی پیاوان ئەوەیە کە بۆن بکرێ‌و ڕەنگەکەی بشاردرێتەوە، بۆنخۆشی ئافرەتانیش ئەوەیە، کە ڕەنگەکەی بەدەربکەوێ‌و بۆنی نەکرێ.

هەروەها دەفەرموێ: ((**من عرض عليه ريحان فلا يرده، فانه طيب**

---

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) حديث حسن.

٣) رواه أبوداود (حديث حسن وصحيح).

٤) رواه الترمذي والنسائي (صحيح).

الريح، خفيف المحمل))[1]، واتە: گەر یەکێك رەیحانی پێشکەش کرا، با وەریبگرێ‌و ڕەتی نەکاتەوە. چونکە بۆنی خۆشەو، هەڵگرتنیشی سوکە.

هەر بەو بۆنەیەوە بوخاری‌و نەسائی گێڕاویەتیانەوەکە پێغەمبەرﷺ لە کاتێکدا گەر یەکێك بۆنی پێشکەش کردبا، ڕەتی نەدەکردەوەو لێی وەردەگرت.

١) رواه مسلم

له‌ســـه‌ر جێگــای بوكـێنــی

لاواندنه‌وه‌ی ئافـره‌ت له‌كاتی دخول پێكردنی

لـه ئـه‌سمای كـچی یه‌زیـدی كـوڕی سـه‌كه‌نه‌وه ده‌ڵـێ: ((لـه شـه‌وی گواستنه‌وه‌دا، عائیشه‌م بۆ پێغه‌مبه‌ر جوان كردو ڕازانده‌وه، پاشـان چـومه لای پێغه‌مبه‌رو بانگم كرد بۆ ئه‌وه‌ی بێته لای عائیـشه. پێغه‌مبـه‌ریش ﷺ چوه ته‌نیشت عائیشه دانیشتو په‌رداخێ شیری هێناو هێندێكی خوارده‌وه، پاشان بۆ عائیشه‌ی ڕاگرت، كه ئه‌ویش بیخواته‌وه. عائیشه‌ش له شـه‌رمان سه‌ری نه‌وی كرد.

ئه‌سماء ده‌ڵێ: منیش سه‌رزه‌نشتی عائیشه‌م كردو پێم گوت: له ده‌سـتی پێغه‌مبه‌ری وه‌رگره.

ئه‌سماء ده‌ڵێ: عائیشه له پێغه‌مبه‌ری وه‌رگرتو كه‌مێكی لـێخوارده‌وه.

پاشان پێی فه‌رمو: بیده به هاوڕێكانت[١]))[٢].

---

١) ئا بەم جۆره ئاهه‌نگی بوك گواستنه‌وه ته‌واو بو بـه‌بێ تـه‌كلیفو بـه سـاده‌یی كۆتـایی پێهات.گۆرانی هاوسه‌نگو ده‌ف لێدان بۆ ئاشكراكردنی ماره‌كردنو په‌رداخێكی گه‌وره له شیر، ئه‌وه‌ش ئه‌وه‌نده‌یه كه له تواناداد بوه! ئه‌وه له كوێ له به‌رامبه‌ر ئه‌وانـه‌ی ئـه‌مڕۆ ده‌یكه‌ن، كه‌وا ماڵو سامانێكی زۆر خه‌رج ده‌كه‌ن، ڕه‌نگه به سو (ربا) قه‌رزیان كردبـێو بۆ ریابازیو شانازی كردنه‌وه بێ، كه باری كابرا هێنده گران ده‌كه‌ن به خه‌رجكردنی ئـه‌م پاره زۆره كه وای لێدێ بۆ چه‌ند ساڵ قه‌رز بداته‌وه‌و ئاییند‌ه‌ی خۆیو خێزانی له‌ناو ببات. سه‌ره‌ڕای ئه‌وه‌ش ئه‌و هه‌مو حه‌رامیـه‌ی لـێ ئـه‌نجام ده‌درێ، وه‌ك تێكـه‌ڵ بـونی پیـاوو ئافره‌تانی نیمچه‌ڕوت، چه‌نده‌ها ئافره‌تی بێڕه‌وشتی گـۆرانی بێـژی لێ ئامـاده ده‌بێـتو مه‌ی تێدا ده‌خورێته‌وه، هه‌مو ئه‌مانه بۆ ڕازیكردنی دڵـی خه‌ڵكـه، ئه‌گـه‌ر بـه خه‌شـمو توڕه‌یی خواش ته‌واو بێت.

٢) رواه أحمد في المسند وغيره (صحيح).

لێره‌دا له‌باره‌ی ئه‌وه‌ی، که عائیشه ئه‌م هه‌ڵوێست‌و ڕه‌فتاره‌ی نواند، که بریتی بو له‌سه‌ر نه‌وی کردن‌و شه‌رم کـردن، ئـه‌وه جۆرێـك لـه نـازو شـه‌رم ده‌گه‌یه‌نێ.

نازکردن‌و لاواندنه‌وه‌ش شـتێکی پێویـسته! کـه سـۆزو عـاتیفـه‌ی پیـاو ده‌بزوێنێ‌و هێزو چالاکی زیاتر ده‌کات، به‌ڵام ئه‌م نازکردن نه‌گاته ڕاده‌ی زۆر له ڕاده‌به‌ده‌ر، که‌وا له پیاوه‌که بکـات دور بکه‌وێتـه‌وه‌و، وا گومـان ببـات ژنه‌که‌ی خۆشی ناوێ. ئه‌و ڕه‌فتاره‌ی که پێغه‌مبه‌ر له یه‌که‌م شه‌وی زاواییدا نواندی، که به لوتفـو نه‌رمی له‌گه‌ڵ عائیشه‌دا جولایه‌وه، جێگه‌ی ئه‌وه‌یـه، په‌ندو ئامۆژگاری لـێ‌وه‌ربگیرێ، به تایبه‌تی بۆ گه‌نجان، که هه‌ندێکیان لـه یه‌که‌م شه‌وی زاواییدا به‌خراپی له‌گه‌ڵ ژنه‌کانیان ڕه‌فتار ده‌که‌ن، ده‌یانه‌وێ به په‌له جوت بن، بێ‌ئه‌وه‌ی هیچ پێشه‌کیه‌ك دابنێن بۆ لاواندنه‌وه‌ی (بوك)، تا به هێمنی‌و له‌سه‌رخۆیی شه‌رمی بوکه‌که نه‌هێڵن.

له‌به‌رئـه‌وه ده‌بـێ ئـه‌وه بزانـرێ، یه‌کـه‌م شـه‌وی زاوایـی به‌ده‌رخـه‌ری خۆشه‌ویستی‌و ڕق لـێ‌بونه‌وه‌یه. چونکه له‌و شه‌وه‌دا به ده‌رده‌که‌وێ، که ئه‌م بوك‌و زاوایه چۆن ڕه‌فتار له‌گه‌ڵ یه‌کتری ده‌که‌ن.

دانه‌ری کتێبی (تحفة العـروس) ده‌ڵـێ: (وا باشـتره ئـافره‌ت لـه شـه‌وی بوکێنیدا له داوای زاوا زۆر ڕێگری نه‌کات. هه‌روه‌ها هیچیشی تێـدا نیـه، گه‌ر ئافره‌ت که‌مێك قه‌ده‌غه‌ی هاوسه‌ره‌که‌ی بکات بۆ ئه‌وه‌ی جـارێ جـوت نه‌بێ، به‌ڵام زۆر قه‌ده‌غـه‌کردن ده‌بێتـه هـۆی شـکاندنی ئـاره‌زوی جنـسی پیاوه‌که، له‌وانه‌یه ئه‌و شکاندنی ئاره‌زوه له یه‌کـه‌م شـه‌ودا بـۆ ماوه‌یـه‌کی درێژ، ببێته هۆی شکاندنی ئاره‌زوی جنسی ئه‌و پیاوه، له‌به‌ر ئه‌وه پێویسته له‌سه‌ر ئافره‌تان زۆر ئاگاداری ئه‌م کاره بن!!.)

خاوەنی کتێبی (نثـر الدر) ئەبو فەرەج لە کتێبی (الأغاني)دا دەڵێ:
کاتێك بوکێکیان بۆ زاوایەك گواستەوە، کـە زاوا خەلیفەیـەك بـو، لـە ژورەکەدا قەرەوێڵەکەی لە تەنیشت قەرەوێڵەکەی داناو لەسـەری دانیـشت، پاشان بە ژنە تازەبوکەکەی گوت: یان تۆ بۆ من وەرە پێشەوە، یان من بـۆ تۆ دێمە پێشەوە! جا ژنەکەی هاتە لای و لەگەڵی دانیشت، جا پیاوەکە ئەو کڵاوەی لەسەری بو دایناو گوتی: پێت خۆش نیـە بەسـەری ڕوت و بـێ‌مو (أصلع) من ببینی؟ ئەویش گوتی: من لـەو ئافرەتانـەم، کـە پـێم خۆشـە تەمەنی مێرد لە سی سـاڵی تێپـەڕیبێ‌و سـەر ڕوت بـێ!! ئـەم پیـاوە بـە ژنەکەی گوت کە جلەکانی یەکە یەکە دانـێ؟ پاشـان پێـی گـوت: ئـەوەی عەورەتی داپۆشیوی ئەویش داکەنە. ئەویش گوتی: ئەوەیان خۆت ئەنجامی بدە، چونکە ئەوە کاری تۆیە. پیاوەکەش گوتی: ڕاست دەکەی، جا لەگەڵی جوت بو و پێك شاد بون.

بەبۆنەی باسکردنی ڕوت کردنەوەی ئافرەت بۆ جوتبون، یەکێك لە زانـا دەرونناسە ئافرەتەکان نـاوی (مـاری سـتۆب)ە دەیـەوێ ئـارەزوی کـچانی هاونەژادی خۆی دەربـبڕێ‌و دەڵێ: (...پێویستە لەسـەر پیـاویش لـەکاتی جوتبونـدا خـۆی ڕوت بکاتـەوەدو جلـی لەبـەر نـەبێ، ئـەوەش شـتێکی سەرسوڕماو نیەو ئاسـاییە، کـە بەشـێوەیەکی ئاسـایی وردە وردە ئـەنجام بدرێ، بۆ ئەوەی ژنەکەی لە لای شتێکی غەریبو ناکـاو (مفاجـأ) نـەبێ!! چونکە بەهیچ جۆرێك دروست نیە، ژنەکـە ڕوت بـێ‌و مێردەکەشـی جـل‌و بەرگی لەبەردا بێ، ئەوەش بۆ ئەوەی تاوەکو ئافرەتەکـە بەشـتێکی خـراپ لێکی نەداتەوە...).

لەوانەیە کەسێ هەبێ‌و بڵێ: چۆن دەبێ ئافرەت خۆی ڕوت بکاتەوە؟ لـە

کاتێکدا کە پێغەمبەر دەفەرموێ: ((إذا جامع أحدکم زوجتە أو جاريتە، فلا ينظر الى فرجها، فإن ذلك يورث العمى)) واتە: گەر کەسێك لە ئێوە لەگەڵ خێزانەکەی جوت بو، با تەماشای (فەرجی) نەکات، چونکە بە هۆی تەماشاکردنی فەرجیەوە دوچاری کوێری دەبێت.

منیش وەڵامی ئەو کەسە دەدەمەوەو دەڵێم: ئەم فەرمودەیە بە زمانی پێغەمبەر ﷺ هەڵبەستراو (موضوع)ە وەك ئیمام ئیبن الجوزی لە کتێبی (الموضوعات)دا گوتویەتی ئەم حەدیسە موضوعە. بیروبۆچونی ڕاستو دروستیش ناڕاستیو بەتاڵی ئەم فەرمودە (موضوع)ە بەدەردەخات. چونکە گەر خوای گەورە ڕێگەی بەپیاو دابێ لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ، ئایا ژیریو عەقڵ قبوڵ دەکات، کە تەماشاکردنی فەرج قەدەغە بێ؟! دەڵێین: نەخێر! ئەوەی ئەم قسەیەمان بۆ بەڕاست دەگێڕێو پشتگیری دەکات، فەرمودەکەی عائیشەیە، کە دەفەرموێ:

((منو پێغەمبەرﷺ پێکەوە خۆمان شتوە لەیەك مەنجەڵ دا، کە هەردوکمان دەستمان بۆ دەبرد، پێغەمبەر زوتر دەستی بۆ دەبرد بۆ ئەوەی ئەو زوتر ئاو بەخۆیدا بکات، تا من دەم گوت: بۆ منی لێگەڕێ... بۆ منی لێگەڕێ، لە کاتێکدا هەردوکیان لەشیان پیس (جنب) بوە))[1].

ئەوەی بە ظاهری لەو فەرمودەیە دەردەکەوێ ئەوەیە، دروستە پیاو تەماشای عەورەتی ژنەکەی بکات. ئەوەی پاڵپشتی دروستی تەماشاکردنی عەورەتی ئافرەت دەکات گێڕانەوەکەی ئیبن حبانە، کە لە ڕێگای سلێمانی کوڕی موساوە وەریگرتوە، کە دەربارەی تەماشاکردنی پیاو بۆ فەرجی ژنەکەی پرسیویەتیو گوتویەتی: لە عطام پرسی، ئەویش گوتی: لە

١) رواه البخاري وغيره.

عائیشەم پرسی، عائیشەش ئەم فەرمودەیەی باسکرد بە ماناکەی. حافظ لە کتێبی الفتح (١/٢٩٠) گوتویەتی: (دروستە پیاو تەماشای عەورەتی خێزانەکەی بکات، بە پێچەوانەشەوە ژنەکەش بۆی دروستە تەماشای عەورەتی پیاوەکەی بکات.)

لەوەوە دەردەکەوێ تەماشاکردنی عەورەت هیچ جیاوازی‌یەکی نیە، چ لەکاتی خۆشتن بێ، یان لەکاتی جوتبوندا، ئەو فەرمودەیەش، کە دەڵێ نابێ تەماشای عەورەت بکرێ بەدەرکەوت، کە بەتاڵەو ڕاست نیە. ئەم جۆرە فەرمودە لە کتێبی (الوضع)دا نوێیە، کە دەڵێ: ((**لا تكثروا الكلام عند مجامعة النساء، فإن منه يكون الخرس والفأفأة**)). واتە: لەکاتی جوتبوندا لەگەڵ خێزانەکانتان زۆر قسە مەکەن، چونکە ئەو منداڵەی کە لەدایك دەبێ، کەڕو لاڵ دەبێ.

ئەم فەرمودەیە زۆر لاواز (ضعيف جداً)ە کە لە کتێبی (الأحاديث الضعيفة والموضوعة)(ج١ ج٢ ص٩٨)دا هاتوە. فەرمودەی زۆر لاوازیش کاری پێ ناکرێ تەنانەت لە (فضائل الأعمال)یشدا.

هەروەها فەرمودەیەکی تری لاواز (ضعيف) هەیە، کە دەڵێ: ((**إذا أتى أحدكم أهله فليستتر ولا يتجردا تجرد البعيرين**)). واتە: گەر کەسێ لە ئێوە چوە لای خێزانەکەی، با خۆی داپۆشێو خۆیان لە جلو بەرگ دانەماڵنو وەك حوشتر خۆیان ڕوت نەکەنەوە.

ئەم فەرمودەیە بەیهەقیو نەسائیو غەیری ئەوانیش بە لاوازیان داناوەو دەڵێن: حەدیسێکی (منكر) خراپە. حەدیسی منکریش کاری پێ ناکرێو وەرناگیرێ.

لە شـەوی زاوایی‌دا چـی دەڵـێی؟

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((إذا تزوج أحدكم امرأةً فليأخذ بناصيتها (أي بمقدم رأسها) ويُسَمِّ الله عَزَّوجلَّ، ولْيَدْعُ بالبركة وليقُل: اللهم إنّي أسألُك من خَيرها وخَير ما جبلْتَها عليه وأعوذ بك من شَرِّها وشَرِّ ما جبلتَها عليه)) [١]، واتە: گەر کەسێك لە ئێوە ژنی هێناو گواستیەوە، با نێوچاوانی بگرێو ناوی خوا بهێنێو بڵـێ: (بسم الله)، با دوعـای خێـرو بەرەکەتی بۆ بکاتو بڵێ: خوایە من داوای خێرو خۆشی ئەو ژن هێنانـەت لـێ دەکەمو داوای چاکەو خێری خورەوشتو ڕەفتاری ئەو ئافرەتـەت لـێ دەکەم. خوایە پەنا دەگرم بەتۆ لە خراپەی ئەو ئافرەتەو خراپی خورەوشـتو ڕەفتاری.

١) رواه البخاري وأحمد وأبوداود والبيهقي وغيرهم.

بەر لە جوتبون بوك و زاوا پێكەوە نوێژ دەكەن

عبداللهی كوڕی مەسعود ئامۆژگاری پیاوێكی كرد، كە كچێكی مارە كردبوو، پێی گوت: ((گەر شەوی زاوایی هاتە لات پێی بڵێ با دو ركات نوێژت لەگەڵ بكات و بڵێ: خوایە بەرەكەت بخەیە خێزانەكەم و منو، ئەوانیش بۆ من بكەی بە خێرو بەرەكەت. خوایە پێكەوەمان كۆبكەوە گەر بەو كۆبونەوەمان خێری تێدایە، لە یەكتریمان جیاكەرەوە، كاتێك ئەم لێك جیابونەوە خێری تێدابێ))[١].

گومانی تێدا نیە ئەم جۆرە ئاڕاستەكردنە، هەرچەندە دوعاو نوێژو دوعا بۆ مندالّی صالحە، بەلاّم لە ڕاستیدا ئەمە ئەوە دەگەیەنێ، كە لەم شەوەدا مەبەستی سەرەكی هاوسەرێتی تەنها ڕابواردن نیە، بەلكو بەجێهێنانی ئەركێكی ئایینییە بۆ مندالّ بون، كە هەر لە بچوكیانەوە ماڵ ئاوەدان دەكەنەوەو لە تەمەنی گەورەیشیاندا خزمەتی دینو میللەتەكەیان دەكەن، كە ئەوەش بەهۆی پەروەردەكردنێكی ئیسلامیانەوە ئەنجام دەدرێ.

ئا بەم شێوەیە ئیسلام لەم شەوەدا ورەی ژنو مێرد بەرز دەكاتەوەو، چەمكی كردەی جنسی لە سەروی ئیعتباری لەزەتی ئاژەڵی دادەنێ، كە هۆیە، نەك مەبەست!

---

١) رواه أبوداود(حديث حسن).

لە کـاتی جوتبـون پیـاو چ دەڵـێ

کاتێك پیاو دەچێتە لای خێزانەکەی پێویستە بڵێ:
((بسم الله، اللّهم جنّبنا الشَّيطانَ، وجنِّب الشَّـــيطان ما رزقتَنا))[١]، واتە: بەناوی خوا، خوایە شەیتانمان لـێ دور خەرەوەو، شەیتان دورخەرەوە لەوەی، کە پێمان دەبەخشی.

هەروەها دەفەرموێ: ((فإن قضى الله بينهما ولداً، لم يضره الــشيطان أبداً))[٢]، واتە: گەر ئەم دوعایەی سەرەوە لـەکاتی جوتبونـدا بخوێنـدرێ، گەر منداڵیان ببێ، هەرگیز شەیتان ناتوانێ زەرەری پێ بگەیەنێ.

ئەم تەوجیهەی پێغەمبەرﷺ چەند جـوانو رێکـە داوای ئـەوە دەکـات، لەکاتی جوتبون دەست بکرێ بە ناوهێنانی خوا، تا دەرکەوێ کە ئامانج لە کرداری جنسی ئامانجێکی بەرزو داوێـن پاکییـە، بـە پێـچەوانەی هەنـدێ ئایینی تر، کە ئەم کردارە بـە پـیسو قێـزەون دادەنـێن، ئەمـەش لەگـەڵ فیتـرەتی ساغ تێك دەگیرێت.

---

١) رواه البخاري.
٢) رواه البخاري وغيره.

باسكردنی نهێنی یەكانی جوتبون و ڕابواردن بۆ خەڵكی حەرامە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: ئەو ئافرەتانەی صالحەن، بەڕاستی ئەوانە گوێڕایەڵی فەرمانی خوان، ئەوانە ئەو نهێنی یانەی لەكاتی جوتبونی ژن و مێردا ڕو دەدات، دەیپارێزن و لای كەس نایدركێنن و، باسی ناكەن، كە چۆن لەگەڵ هاوسەرەكانیان جوت دەبن.

لە ئەسمای كچی زەیدەوە، كە خۆی لەلای پێغەمبەرﷺ دانیشتوەو پیاوان و ئافرەتانیش دانیشتون، پێغەمبەرﷺ فەرموی: ((لەوانەیە پیاو هەبێ، چی لەگەڵ خێزانەكەیدا دەكات باسی بكات! لەوانەشە ئافرەتی وا هەبێ، چی لەگەڵ پیاوەكەی دەكات لای ئافرەتان باسی بكات! ئەوانەی لەوێ بون بێدەنگ بون و، وەلامیان نەدایەوە، ئەسما دەڵێ: منیش وتم: بەخوا ڕاستە ئەی پێغەمبەری خوا، ئافرەت و پیاو باسی ئەوە دەكەن.

پێغەمبەر فەرموی: ئەمە نەكەن! ئەمە وەك ئەوە وایە شەیتانی نێرە لە ڕێگادا بە شەیتانی مێ بگات و لەگەڵی جوت ببێ و خەڵك سەیری بكەن))[1].

بابزانرێ ئەو جۆرە كەسانەی باسی سەرجێیی لەلای خەڵك دەكەن، پێغەمبەر ﷺ بە خراپترین خەڵك (شرّ الناس)ی داناون.

ئەوەی جێگەی داخە هەندێك پیاو بۆتە نەریتیان لای هاوڕێكانیان باسی

---

١) رواه أحمد في المسند وله شواهد أخرى (حديث حسن).

جوانی ژنەکانیان دەکەن، ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی ئەو کەسانەی باسی جوانی ژنەکەیان لەلا دەکرێ، حەز لەژنی باس کەرەکە بکەن، ئافرەتیش هەیە باسی چۆنیەتی سەرجێیی کردنی لەگەڵ مێردەکەی بۆ ئافرەتانی تر باس دەکات. بەڕاستی ئەوە کارێکی دور لە ڕەوشتی ئیسلامی‌یەو مایەی خەشمو تورەیی خوایە.

لە کتێبی: (المدخل للإمام أبي عبدالله محمد الشهير بابن الحاج) بەناوی ((آداب الرجل في الاجتماع بأهله))دا هاتوەو دەڵێ: گەر پیاو بیەوێ لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ، نابێ لە ماڵەوە یان لە ژورەکەدا کەسی تری، جگە لە ژنەکەی لێبێ.

باس کراوە عبداللهی کوڕی عومەر ڕەزای خوایان لێ بێ گەر بیویستایە لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ، ئەو ئافرەتەی شیری دەدا بە منداڵەکەی پێی دەگوت بچێتە دەرەوە.

ئەو کەسەی دەیەوێ لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ، بە ئارەزوی خۆیەتی چ کاتێك هەڵدەبژێرێ، لە سەرەتای شەو بێ، یان کۆتایی شەو، بەڵام بۆ جوتبون سەرەتای شەو باشترە، لەبەرئەوەی لەوکاتەدا ماوەی خۆ شوشتن زۆرە، بە پێچەوانەی کۆتایی شەو، کە کاتەکەی کەم دەمێنێ، بۆ ئەنجامدانی نوێژی بەیانی بە کۆمەڵ، یان دواکەوتن یان لەدەست چونی نوێژی بەیانی.

لە ڕویەکی ترەوە لەمەڕ باش نەبونی جوتبون لە کۆتایی شەو، لەبەرئەوەیە، کە دوای خەوتن هەردوکیان دەمیان بۆن دەکا یان لوت بۆن دەکا، ئەم بۆن کردنەش دەبێتە هۆی لێك دورکەوتنەوەیان لە یەکتری.

ئایا نەت بیستوە پێغەمبەرﷺ نەهی کردوە کە پیاو لە ناکاو بچێتەوە

لای ژنەکەی، پێش ئەوەی ژنەکەی خۆی بۆ ئامادە بکات. لەبەر ئەوە نەهی کردوە هەتا ژنەکەی خۆی بۆن خۆش کات و قژی شانە بکات و ئامادە بێ، بۆ ئەوەی تا خۆشەویستی و بەزەیی لەنێوان یەکتری بەردەوام بێ.

پێغەمبەر ﷺ کاتێك کە لە سەفەر دەگەڕایەوە، ڕاستەوخۆ دەچو بۆ مزگەوت و نوێژی تێدا دەکرد، ئەوەش لەبەر چەند هۆیەکی بەسود لەوانە:

١- سەردانی کەعبەی پیرۆز، کە ماڵی خوایە تا ملکەچی بە روکعەو سوجدە بردن بۆ خوای گەورە بنوێنێ.

٢- تا هاوەڵە بەڕێزەکانی بەشیان هەبێ لە بینینی پێغەمبەرو سەلام کردنیان لێی.

٣- بۆ ئەوەی خێزانەکانی بۆ پێشوازیکردنی پێغەمبەر ﷺ ئامادەیی خۆیان وەرگرن.

٤- زۆرجار بەهۆی ئەوەی، کە یەکێك لە سەفەردا بوبێ، یان لێی دور بکەوێتەوە، پاشان لەناکاو بچێتەوە ماڵەوە لەوانەیە لە خۆشی و شادیان ژنەکەی لەهۆش خۆی بچێ و ببورێتەوە، یان لە خۆشیا بمرێ.

لەبەرئەوە پێویستە ئەو کەسەی دەیەوێ لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ دەبێ خۆی لەو شتانە بپارێزێ، کە خەڵکی ڕەشۆکی (عەوام) دەیکەن، لە کاتێکدا کە نەهی لێ کراوە، ئەویش جوتبون لەگەڵ خێزانە، کە هێشتا خۆی ئامادە نەکردوە. بەڵکو دەبێ گەمەوگاڵتەی لەگەڵ بکات و ماچی بکات، هەر کە بینی ژنەکەی ئامادەیی جوتبونی هەیە ئەو کاتە جوت ببێ. حیکمەتی شەرعی خوا گەورەش لەوەدا دیارە، ئەویش ئەوەیە، کە پیاو چی لە ئافرەت پێ خۆشە، ئافرەتیش بەهەمان شێوە حەز بەهەمان شتی پیاوەکەی دەکات. کاتێك پیاو بەبێ هیچ پێشەکییەك دەچێتە لای

ژنەکەی، وەك ماچ و لاواندنەوەو قسەی خۆش، ئەو کاتە پیاوەکە جنسی خۆی تێر دەکات و ئافرەتەکەشی بە جنس تێر نەبویی دەمێنێتەوەو بە (معلق)ی ئەمێنێتەوەو، ناتوانێ ئاینەکەی بەچاکی بپارێزێ و لەوانەیە سەر بۆ خراپە بکێشێ.

پێویست(واجب)ـە گەر پیاو کاری جنسی خۆی بەجێ هێنا پەلە لەوە نەکات، کە لەسەری هەڵسێ و بەجێی بهێڵێ، چونکە ئەم هەڵسانە سەر لە ئافرەتەکە تێك دەدات و دڵەڕاوکێی توش دەکات. بەڵکو دەبێ پیاوەکە هەڵنەستێ، تا ئەوکاتەی، کە دڵنیا دەبێ ژنەکەی پێویستی جنسی تێر بوەو، گەیشتۆتە چێژو خۆشی. لەبەر ئەوە هەر کەسێك لەم مەسەلەیە کەمتەرخەمی بکات ئەوا لەلای خوای گەورە بەرپرسیار (مسؤول) دەبێ و تاوانبار دەبێ.

لەکاتی جوتبوندا پێویستە مسوڵمان نیازو مەبەستی پێ ئەوەبێ، کە منداڵیان ببێ بۆ زیادکردنی مسوڵمانان و، ببێتە یەکێ لە زانا چاکەکان.

ئەو کەسەش دەیەوێ جوتبونەکەی دوبارە بکاتەوەو، خۆشی نەشۆردبێ، بەر لەوەی دوبارە جوت ببێتەوە با (زەکەری) بشوات.

قاضی عیاض رەحمەتی خوای لێ بێ دەڵێ: (بۆیە باشترە پیاوە، زەکەری بشوات، چونکە شوشتنی زەکەر، ئەو ئەندامە بەهێزو چالاك دەکات...)[١].

وای بەباش دەزانم کاتی جوتبون بە کەمێك پاش نوێژی بەیانی ئەنجام بدرێ، چونکە لەو کاتەدا ژن و مێرد هەردوکیان لەش و فکریان حەساوەیە، پاش جوتبونەکەیان چی تێدا نیە گەر کەمێکیش بخەونەوە، چونکە خۆشیەکی زۆری تێدایە!

---

١) ص ٢/٣٣-٣٥ باختصار.

دوای مانگی هەنگوین

کچێك تازە شوی کردوە، نامەیەك بۆ دایکی دەنێرێ، زۆر ئامۆژگاریو وتەی خۆشی لەخۆ گرتوەو دەڵێ:

{دایەگیان... دوای ئەوەی مانگی هەنگوینمان بەسەر برد ئەمڕۆ گەڕامەوەماڵەکەمان، بۆ ئەو خانوە بچوکەی، کە مێردەکەم دروستی کردوە.. دایکە گیان! ئاواتەخواز بوم لەلام بای، تا هەمو شتێك لە ژیانی ئەزمونی نوێم لەگەڵ هاوسەرەکەمدا بۆت باس بکەم..

هاوسەرەکەم پیاوێکی باشەو منی خۆش دەوێ، منیش ئەوم خۆش دەوێ، بەڵام هێشتا لە سروشتی ئەو ڕانەهاتوم، هەندێك جار وا هەست دەکەم چەندەها ساڵە دەیناسم.. هەندێ جاری دیش وا هەست دەکەم لەمن نامۆیە.. ئەوەی لەتوانام دایە بۆ ڕازی کردنی دەیکەم.

دایەگیان! دڵنیابە هەمو ئامۆژگاریەکانت جێبەجێدەکەم.. بەتایبەتی ئەو ئامۆژگاریەی، کە خەندەو فرمێسکەکانت ئاوێتە ببون، بەردەوام هەر لەیادمە.. هەر وشەیەکت بە گوێمدا چرپاندبێ لەیادمە، بەتایبەتی، کە لە شەوی گواستنەوەمدا منت بە سینگی سۆز ئامێزتەوە گوشیبو.

گشت وشەیەکم لەیادەو لەیادم نەچوە.. من لە ڕوانگەی تۆوە تەماشای ژیان دەکەم.. تۆ نمونەی بەرزی منی.. منیش دەمەوێ وەك تۆ بم، تۆ چۆن بوی بۆ باوکە باشەکەمو بۆ ئێمەی ڕۆڵەت منیش وادەکەم.. بەڕاستی هەمو سۆزو خۆشەویستیت بە ئێمە بەخشیبو، ماناو چۆنیەتی پێکەوە ژیانت فێرکردین.. تۆوی خۆشەویستیت تێدا چاندین..

دوێنی پیرۆزباییەکەی بەڕێزتم پێگەیشت، کە بە بۆنەی گواستنەوەمت

ناردبو.

دایەگیان! کاتێك دەخوێندەوە فرمێسکەکانم هۆن هۆن دەهاتنە خوار، لە خوێندنەوەی هەر وشەیەك گوێبیستی دەنگەکەت دەبوم، شتێك هەیە کە لێی بێبەش بوم، ئەویش ماچەسۆز ئامێزەکەتە، کە لەسەری راهاتبوین، ئەوە تازە لە چێشت ئامادەکردن بومەوە، هاوسەرەکەم هێندەی نەماوە بگەڕێتەوە.

دایەگیان! هیچ خەمت نەبێ، ئەوە من بومەتە چێشت لێنەرێکی کارامەو بەباشی دەزانم چێشت دروست بکەم، کاتێك دەبینم مێردەکەم خواردن بە حەزو ئارەزووەوە دەخوات، ئەو خواردنەی کە خۆم بە دەستەکانم بۆیم لێناوە، هەست بە بەختەوەری و شادی دەکەم، کە لە خواردنەکە دەبێتەوە، سوپاسم دەکات لەسەر ئەو خواردنە خۆشەی، کە خواردویەتی.

دایەگیان! لەبیرت نەچێ من قوتابی تۆم، تۆ فێری چێشت لێنانت کردم، تۆ فێرت کردم، کە کورتترین رێگا، کە لێیەوە بچیتە ناو دڵی پیاوەوە" گەدەیەتی.. ئەوە گوێم لە دەنگی کردنەوەی دەرگایە، بەڵێ، ئەوە هاوسەرەکەمە هاتەوە.. ئەوە دەیەوێ ئەو نامەیەی، کە بۆ تۆی دەنوسم بخوێنیتەوە.. دەیەوێ بزانێ چ بۆ دایکم دەنوسم.. دەیەوێ هاوبەشی ئەو ساتە خۆشانە بکات، کە من بە گیان و فیکرم لەگەڵ تۆی بەسەر دەبەم.. داوام لێ دەکات لە نامەکە شوێنێکی بۆ بەجێ بهێڵم، تا شتێکیت بۆ بنوسێ.

دایەگیان! دەستەکانت ماچ دەکەم.. دەستی باوکم ماچ دەکەم.. چاوی براو خوشکەکانم ماچ دەکەم.. خوا حافیز.

{ کچی خۆشەویستت }[1]

---

١) لەگۆڤاری (العربی) وەرگیراوە.

کاتی بەیانی زاوا چ دەکات

لەسەر زاوا پێویستە، کە بەیانی داهات سەلام لەو خزمانە بکات کە لە ماڵەکەیدان سڵاویان لێ بکات، دەبێ ئەوانیش بەهەمان شێوە ڕەفتار بکەن.

((أَوْلَمَ رسول الله ﷺ إذ بنى بزينب فأشبع المسلمين خبزاً ولحماً، ثم خرج الى أمهات المؤمنين فسلَّم عليهن، ودعا لَهُنَّ وسلَّمن عليه ودَعْون له، فكان يفعل ذلك صبيحة بنائه))[1]، واتە: لەوکاتەی پێغەمبەرﷺ زەینەبی گواستەوە دەعوەتی مسوڵمانانی کرد، کە چێشتەکە نان و گۆشت بو، جا مسوڵمانانی تێر نان و گۆشت کرد. کە بەیانی داهات چوە لای خێزانەکانی تری و سەلامی لێکردن و دوعای بۆ کردن، ئەوانیش سەلامیان لێ کردو دوعای بەخێریان بۆ کرد.

١) رواه النسائي (صحيح).

چۆن پیاو دەچێتە لای خێزانەکەی؟

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾ (البقرة- ١٨٧)، واتە: لە شەوی ڕەمەزان دا حەڵاڵە بۆ ئێوە لەگەڵ ژنەکانتان جوت بن. ژنەکانتان بۆ ئێوە وەك پۆشاك وان[1]، ئێوەش بۆ ئافرەتان وەك پۆشاك وان.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾

---

١) کینایەیە بۆ پێکەوەنوسان و تێکەڵ بون، ئیبن عەباس دەربارەی ڕاڤەی ئەمە گوتویەتی: واتە ئافرەتان سوکنایی دڵتانن و ئێوەش سوکنایی دڵی ئەوانن.. کەسانی تریش گوتویانە: ژن و مێرد وەك پۆشاك وان بۆ یەکتری، کە بە پێستیانەوە دەنوسێ، بۆیە جوتبونیان بە ڕوتی بە پۆشاك ناوزەد کراوە.

زەجاج گوتویەتی: عەرەب بە ژن دەڵێن پۆشاك و کراس.. گوتراویشە: پۆشاکی پیاو ئەوەیە، کە دایپۆشێ، بەپێی ئەم مانایە هەندێ لە شەرع ناسان رایان وایە، کە بار (وضعیة)ی ڕاست بۆ جوتبون پاڵخستنی ژنە!

ئەمەش ئەوە ناگەیەنێ هەر ئەم بارە بەکاربهێنرێ! بەڵکە قورئان چەند بارێکی تری باس کردوە، کە پێویستە لەسەر ژن و مێرد کامە باریان حەز لێیە راشکاوانە بە یەکتری بڵێن، چونکە نوێکاری لە جوڵەو بارەکان، خۆشی خۆی هەیە.

پزیشکێك گوتی: (ژنێك بۆی باس کردم کە لەژێر قورسایی مێردەکەی هەرهێندە نافلیقێتەوە، هەر دەڵێی فیلە، هەر هێندەی نامێنێ بخنکێ!! ئەم دێوەزمە هەراسانکەرەی لەکۆڵ نابێتەوە، مەگەر دوای چەند کاتێك لە هەر جوتبونێکدا! ئەمەش لەبەر ئەوەی مێردەکەی باری خۆی ناگۆڕێ، وادەزانێ ئەمە ئەو بارە سروشتییەیە، کە شەرع ڕێی پێداوە.. ئەوەی کە قورەکەی خەستتر کردوە ئەوەیە، کە نازانێ پێویستە لەسەری قورسایی خۆی بخاتە سەر هەردو دەستەکانی، نەك لەسەر جەستەی خێزانەکەی!! ئا لەم حالەتەدا کە پیاو قەڵەو بێ، پێویستە ژنەکە بچێتە سەر پیاوەکە، ئەمجۆرە بارەش هیچ حەرام نیە.

(البقرة- ٢٢٣)، واتــە: ژنــەکانتان وەك کێڵگــەوان بــۆ ئێــوە، ئێــوەش بــە ئارەزوی خۆتانە، چۆن دەچنە ئەو کێڵگەیە، جا لــەپێش بــێ یــان لــەپاش، بەڵام لە شوێنی منداڵ بون واتە (فەرج).

جابر رەزای خوای لــێ بێ دەڵێ: جولەکەکان دەیانگوت: گــەر پیــاو بــۆ جوتبون لەپاشەوە بچێتە لای ژنەکەی لە ڕێی پێشەوە (فەرج)یدا، ئەوا ئەو منداڵەی لەدایك دەبێ خێل‌و شەل دەبێ. بەڵام خــوای گــەورە دەفــەرموێ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾. پێغەمبەرﷺ لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا فەرمویی: گەر جوتبون لە پێشەوە بێ یان لە پاشــەوە بــێ بــە مەرجێ لە ڕێگەی (فەرج)ەوە بێت دروست‌و حەڵاڵە.

ئافرەتێك لە ئوم سەلمە دەربارەی‌ئەو پیاوە پرسیاری کرد، کەدەچێتە لای ژنەکەی بۆ جوتبون، کە لە حاڵەتی داهاتنەوە (رکوع)، یــان لەســەر ئــەژنۆ دانیشێ‌و سەری لە زەوی بدات. ئوم ســەلمە ئــەم پرســیارەی لــە پێغەمبــەر کرد، کە ئایا ئەوە گوناهە؟ پێغەمبەرﷺ فەرمویی: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ [١].

ئیبن عەباس گوتویەتی: ئەم ئەنصارانەی کە بت پەرست بون لەگەڵ ئــەو جولەکانەی، کە خاوەن کتێبن، وایان دەبینی کە بەهۆی زانــستەوە فــەزڵیان بەسەریاندا هەیــە، ئــەوانیش زۆر بــە کــردەوەی ئــەوانیان دەکــرد، خــاوەن کتێبیش کاریان وابو گەر لەگەڵ ئافرەتەکانیان جوت ببــان، تــەنها لەســەر لاتەنیشت لەگەڵیان جوت دەبون، ئــەم قورەیــشیانەش ئافرەتــەکانیان پــاڵ دەخست، ئینجا چێژیان لــێ وەردەگرتن، لەپێشەوە با یان لە دواوە با.

کاتــێ موهاجیرەکــان هاتنــە مەدینــە، پیاوێکیــان ژنێکــی ئەنــصاری

---

١) حديث صحيح.

مارەکردو گواستیەوە، جا بەم شێوەیە لەگەڵی جوت بو، ئـەویش نـارەزایی دەربڕی‌و گوتی: ئێمە لەسەر باری لاتەنیشت لەگەڵمان جوت دەبون، یا ئاوا دەکەی، یان لێم دورکەوە!

هەواڵەکەیان گەیشتەوە پێغەمبەری خـواﷺ، خـوای گـەورەش ئایـەتی ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ی دابەزاند، واتە بچنە لای خێزانەکانتان لە پێشەوە یـان لـە دواوەو بـە پاڵکەوتنـەوە، واتـە لـەرێی شوێنی منداڵبونەوە..[١]

---

١) رواه أبوداود والحاكم وصححه، و وافقه الذهبـي وهو كما قالا.

دەست کەوتنی خێرو پاداشت لەکاتی جوتبوندا

لەوکاتەی پیاو لەگەڵ خێزانەکەی جوت دەبێ خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێ بەو مەرجەی هەردوکیان نیازی داوێن پاکیو خۆپاراستن لە خراپەیان هەبێ.

ئەبو زەری غەفاری دەڵێ: ((إن ناساً من أصحاب النبي ﷺ قالوا للنبّي: يا رسول الله ذهب أهل الدثور بالأجور، يُصَلُّون كما نُصلي، ويصومون كما نصوم، ويتصدقون بفضول أموالهم. قال: أو ليس قد جعل الله ما تصَّدَّقون؟ إن بكل تسبيحة صدقةً، وبكل تكبيرة صدقةً، وبكل تهليلة صَدَقَةٌ، ونَهْيٌ عن المنكر صدقةٌ، وفي بُضْع أحدكم صدقةً.

قالوا يا رسول الله أيأتي أحدنا شهوته ويكون له فيها أجر؟!

قال: أرأيتم لو وضعها في حرام، أكان عليه وزر؟ قالوا: بلى. قال: وكذلك اذا وضعها في الحلال كان له فيها أجر، وذكر أشياء... صدقة، صدقة.

ثم قال: ويُجزِئُ من هذا كله: ركعتا الضحَى))[1].

واتە: ئەبو زەر دەڵێ: هەندێك لە هاوەڵە بەرێزەکانی پێغەمبەر ﷺ بە پێغەمبەریان فەرمو: ئەی پێغەمبەری خوا دەوڵەمەندەکان بەهۆی ئەوەی پارەدارن بۆ خۆیان بردویەتیانەوەو پاداشتیان بۆ دەنوسرێ، لەگەڵ ئەوەی ئێمە نوێژ دەکەین، ئەوانیش نوێژ دەکەن، ئێمە بەرۆژو دەبین، ئەوانیش بەرۆژو دەبن، بەهۆی ماڵو سامانیان خێرو سەدەقە دەکەن.

---

١) رواه مسلم والنسائي.

پێغەمبەرﷺ فەرمووی: ئەدی خوای گەورە شتی وای بۆ دانەناون، کە بە سەدەقەو خێر بۆتان بنوسرێ؟ هەر (سبحان الله)یێك دەخوێنن بەخێر بۆتان دەنوسرێ، هەر (الله أكبر)یێك دەخوێنن بەخێر بۆتان دەنوسرێ، هەر تەهلیلەیەك واتە (لا الە الا الله) بەخێرو سەدەقە بۆتان دەنوسرێت، هەروەها رێگری کردن لە خراپەکاریەك بە خێرو سەدەقە دەنوسرێ. کاتێك لەگەڵ خێزانەکانتان جوت دەبن خێرو پاداشتان بۆ دەنوسرێ.

هاوەڵەکانیش وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا گەر ئێمە لەگەڵ خێزانەکانمان جوت بین بە خێرو پاداشت دادەنرێ؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: گەر ئەو شەهوەتو ئارەزوە لە شتێکی حەرام سەرف بکرێ، ئایا بۆی بە تاوانو گوناهـ نانوسرێ؟ ئەوانیش گوتیان: بەڵێ وایە. فەرمووی: کەواتە گەر لە شتێکی حەڵاڵ سەرف بکرێ بە خێرو پاداشت بۆی دەنوسرێ. باسی چەند شتێکی کرد...کە بە خێرو سەدەقە دادەنرێ.

پاشان پێغەمبەرﷺ فەرمووی: لە هەمو ئەوانە زیاتر پاداشتی بۆ دەنوسرێ دو رکات نوێژی چێشتەنگاو (الضحی)یە.

جا ئەو تەوجیهە بەرزو گەورەیەی، کە هانی مسوڵمانان دەدات بۆ ژن هێنانو شوکردنو رێزگرتنو سۆز نواندن لەگەڵ ئافرەت لە کوێ و، ئەو ئایینە دەست لێ دراوە لەکوێ، کە ئافرەت بە خراپەکار دادەنێو ژن هێنان بە شتێکی پیس لە قەڵەم دەداتو، هانی خەڵکی دەدات بۆ خەساندنو وازهێنان لە ژن هێنان!!

ئەم رێبازە بەرزە لەکوێ لەچاو هەندێ شەریعەتی تر، کە مەسەلەی جنس بە گوناهو تاوانو قێزەونی تەنانەت شەیتانیش دادەنێن! ئەنجامی ئەمەش — لە بەرامبەر هێزی غەریزەی جنسی هەڵچو- ئەوەیە یا بە

تەواوی لـێـی دوربکەوتەوەو قەدەغە بکـرێ کـە دەبێتـە مایـەی ڕێزپـەڕی (شـذوذ)و خەفەکردن، یان توانەوەو نقوم بون لە لیتاوی جنس بەڕێی حەرام، هەروەك ئەمڕۆ لە ڕۆژئاوا ڕودەدات.

کارەکە هەر بەوەندە کورت هەڵنەهاتوە، بەڵکە ڕۆژئاواییـەکان بـەپێی بیروڕایان، ئافرەت بـە شـەڕو خراپـە دادەنـێن، لەبەرئـەوەی دایکـە حـەوا هاوکاری شەیتانی کردوە لە فریودانی ئادەم، تـا درەختـە قەدەغەکراوەکـە بخوات، کە بوە مایەی ڕودانی یەکـەم گونـاهو تـاوان‌و، بـۆ کـچەکانی بـە میرات مایەوە.

کەچی قورئان رادەگەیەنێ شەیتان خوتخوتەی ئادەم‌و حەوای بەیەکەوەدا، خوای گەورەش تەوبەی لـێ قبوڵ کردن‌و لێیان خـۆش بـو، ڕایگەیانـد کـە گوناهو تاوان بە بۆماوە بەجێ نامێنێ! خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ کەس تاوانی کەس هەڵناگرێ، لـە تـەوراتیش هـاتوە: (باوکان بەهۆی تاوانی ڕۆڵەکانیان ناکوژرێن، هەروەها ڕۆڵـەکانیش بـەهۆی تاوانی باوکان ناکوژرێن، هەرکەسەو بەهۆی تاوانی خۆی دەکوژرێ!).

ئیمام (ابن قیم) ڕەحمەتی خوای لـێ‌بێ گوتویەتی: پێغەمبـەرﷺ هـانی داوە ئەم دەرمانە سەرجێی (جوتبون) بەکاربهێنرێ‌و، هانیـشی داوە پیـادە بکرێ‌و پاداشتی لەسەر پەیوەست کردوەو کردویـەتی بـە خێـرو سـەدەقەی بکەرەکەی!!

لەوەی کە باسکرا بۆمان دەردەکەوێ خواپەرستی‌و بەندایەتی لە ئیسلام هـەر لـە نوێـژو ڕۆژو کـورت هەڵنـەهاتوە، وەك مامۆسـتا (محمـد أسـد) گوتویەتی، هەروەها ئیسلام لە هەمو بوارەکانی ژیانی مرۆڤ بە عەمـەلی دەکۆڵێتەوە.

ئەو کەسەی لـە ڕۆژی هەینی لەگەڵ هاوسەرەکەی جـوت ببێ، پاداشـتی بۆ دەنوسرێ

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((من إغْتَسل يوم الجمعة غُسْلَ الجنابـة، ثم راحَ فكأنما قرَّبَ بُدنَةً، ومن راح في الساعة الثانية: فكأنما قرَّب بقـرةً، ومن راح في الساعة الثالثة: فكأنما قرَّب كبشاً أقرنْ ومن راح في الساعة الرابعة: فكأنما قرَّب دجاجة، ومن راح في الساعة الخامسة: فكأنما قرَّب بيضة، فاذا خرج الإمام حضرت الملائكة يستمعون الذِّكْر))(١)، واتـە: هەر کەسێك لە ڕۆژی هەینیدا خۆی بشوات‌و خۆشتنەکەشی لەبەرئەوە بێ، کە لەگەڵ خێزانەکەی جوت بوەو پاشان بۆ نوێژی هەینی بچێتە مزگەوت ، ئەوە وەك ئەوە وایە، کە حوشترێکی کردبێتە قوربانی، هەر کەسێك لە سەعاتی دوەم بۆ نوێژی هەینی بچێتە مزگەوت وەك ئەوە وایە، چێلێکی کردبێتە قوربانی، هەر کەسێك لـە سـەعاتی سێیەم بۆ نوێژی هەینی بچێتە مزگەوت وەك ئەوە وایە، کە مەڕێکی کردبێتە قوربانی، هەر کەسێك لە سەعاتی چوارەم بچێتە مزگەوت، وەك ئەوە وایە مریشکێکی کردبێتە قوربانی، هەر کەسێك لە سەعاتی پێنجەم بچێتە مزگەوت وەك ئەوە وایە هێلکەیەکی کردبێتە قوربانی. کاتێکیش ئیمام دەستی کرد بە وتاردان، فریشتەکان ئامادەی یادی خوا دەبن.

هەروەها پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((من غَسّلَ يوم الجمعة وإغتسل،

---

١) رواه حافظ العراقي وغيره.

وبكّر وإبتكّر، ومشى لم يركب، ودنا من الإمام، واستمع ولم يَلْغُ، كان له بكل خطوة عَمَلُ سنة، أجْرُ صيامها، وقيامها))[١]، واتە: هەر کەسێك لە ڕۆژی هەینی خۆی بشوات‌و زو بچێتە مزگەوت بۆ نوێـژی هـەینی‌و بـە پیادە بڕوات‌و بەبێ سواری‌و، لە ئیمام نزیـك ببێتـەوەو، گـوێ لـە وتـاری هەینی بگرێ‌و قسە نەکات، ئەوا بۆ هـەر هـەنگاوێکی دەیهاوێـژێ بەقـەد کردەوەی باشی ساڵێکی ڕۆژو و شەونوێژی بۆ دەنوسرێ.

کەمترین سنوری جوتبون لەگەڵ خێزانـدا یـەك جـارە لـە هەفتەیەکـدا، ئەوەش بە گوێرەی کەس‌و تەمەن لە یەکێکەوە بۆ یەکێکی تر دەگـۆڕدرێ، نابێ لە هەفتەیەکدا دو جار زیاتر بێ -جگە لە ماوەی مانگی هـەنگوینی (شهر العسل)! پێوستە لە تەمەنی شەست ساڵی جوتبون کـەم بکرێتـەوە، زۆر جیماع کردنیش دەبێتە هۆی زەرەرو زیانی جەستەو داتەپینی عـەقڵ‌و لەکارخستنی عەقڵ‌و ژیری.

هەروەها زۆر کەمکردنی جوتبـون دەبێتـە هـۆی خەفـەو لەکارخـستنی غەریزەی جنسی، سەرەڕای ئەمـەش دەبێتـە هـۆی سـەرنەکەوتنی ژیـانی هاوسەرایەتی‌و پچڕانی شیرازەی ئەم پەیوەندیە.

لە ڕاسـتیدا ئـافرەتی لێـزان‌و شـارەزا بـەهۆی کارامـەیی‌و ڕوخۆشـی‌و جوانی‌و ڕازاوەیی، دەتوانێ تەرازوی مام ناوەندی جوتبون ڕاگـرێ‌و هـەوڵی پاراستنی گەنجیەتی خۆیی‌و مێردەکەی بدات بەبێ زیادەڕۆیی کردن.

ئەم ئاراستەکردنە بەرزو جوانەی ئیبن الجوزی چەند جوانـە، کـە دەڵـێ: پێویستە لەسەر کوڕی پێگەیشتو (گەنج) ئاگاداری ئەوەبی، کە زۆر جوتبون

---

١) رواه أبو داود والنسائي والبيهقي (صحيح).

ـەکات، تا ناوەڕۆك و کرۆکی بهێنێتەوە چونکە سودی بۆ کاتێك هەیـە، کـە تەمەنی گەورە دەبێ و بەساڵا دەچێ.

ئەو کەسەی تێگەیشتوو دیندارە، با بزانێ چێژو خۆشی بە نزیك بونـەوە لە هاوسەر بەدی دێت، نزیکبونەوەش بـە ماچـکردن و ئـامێزگرتن ئـەنجام دەدرێ وخۆشەویستی بەهێزتر دەکـات، بـەڵام جوتبـون خۆشەویـستی کـەم دەکاتەوەو چێژو خۆشی و شـادی ناهێڵـێ. ئـەوەی لـە مەبەسـتی جوتبـون تێگەیشتبم، بۆم دەرکەوتوە مانایەکی سەرسوڕهێنەری هەیـە کـە لـە زۆر خەڵك شاراوەیە، ئەویش ئەوەیە گەر نـەفس عەشـقی ئافرەتێـك بـو پێـی خۆشە لێی نزیك ببێتەوە، ئینجا لـە ئـامێزی دەگـرێ، ئەمـەش ئەوپـەڕی نزیك بونەوەیە، پاشان ڕومەتی ماچ دەکا، پاشان داوای نزیك بونەوەی ڕۆح دەکات، جا ئەو کاتە دەم ماچ دەکا. پێغەمبەر ﷺ عائیشەی خێزانی لـە ئامێز دەگرت و ماچی دەکردو زمانی دەمژی (فەرمودەی زمـان مـژین بـە سەنەد -صحیح- نیە، بەڵام لە ماناو واتادا وارد بوە). گـەر نـەفس داوای زیاترکردنی نزیك بونەوە بکات ئەوا جوتبون ئەنجام دەدرێ[١].

ئیمام ئیبن القیم دەڵێ: زۆر جوتبون دەبێتە هـۆی کـەم بونـەوەی هێـز، هەروەها زیان بە دەمارەکان دەگەیەنێ و مرۆڤ دوچاری لەرزۆکی و گرژبـون (تشنج) دەکات، هەروەها دەبێتە هۆی بێهێزی و لاوازی چـاو، هێزەکـانی لەش و گەرمایی غەریزەکان کەم دەکاتەوە.

لەبارترین و بەسودترین کات بـۆ جوتبـون دوای هەرسـکردنی خواردنـە. نابێ لـەکاتی برسـیەتیدا جوتبـون ئـەنجام بـدرێ، چـونکە دەبێتـە هـۆی بێهێزی و لاوازی گڕو تینی ئارەزوی جنسی، هەروەها نابێ لەسەر تێربوندا

---

١) صيد الخاطر للإمام ابن الجوزي .

جوتبون بکرێ، چونکە دەبێتە هۆی دوچاربون بە نەخۆشی. نابێ کاتی ماندوبون و نائارامی دەرون، وەك هەبونی خەم و دڵ تونـدی و زویری و، هەروەها لەکاتی ئەوپەڕی خۆشی و شادی، جوتبون ئەنجام بدرێ.

لەبەرئەوە باشترین کاتی جوتبون ئەوەیە، کە ماوەیەکی زۆر تێپەڕیبێ، ئەگەر ڕێکەوتی هەرسکردنی خواردن بکات، ئنجا خۆی بشوات یان دەستنوێژ بگرێ پاشان بخەوێ، ئەو کاتە هێزو توانای لەش دەگەڕێتەوە دۆخی جاران. دەبێ ئاگاداری ئەوەش بێ لەدوای ئەنجامدانی جوتبون وەرزش نەکا، چونکە زەرەرو زیانی زۆری هەیە.

جوتبـون لە ڕێی کۆمـەوە حـەرامە

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلاَقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾(البقرة-٢٢٣)، واتە: ژنەکانتان کێڵگەی خۆتانن، لەهەر کوێوە دەتانەوێ بچنە کێڵگەی خۆتانەوە [١] توێشویەکیش وەپێش خۆ خەن، دەبێ لە خوا بترسن، بیشزانن لەگەڵ خوا ڕوبەڕو دەبن، مژدەش بدە بە بڕواداران.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لا ينظر الله الى رجـــلٍ يـأتي امرأتَهُ في دُبُرها))[٢]، واتە: خوای گەورە تەماشای ئەو پیاوە ناکات، لە ڕێی کۆمەوە لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ.

هەروەها دەفەرموێ: ((مَنْ أتى حائضاً أو إمـرأةً في دبُرهـا، أو كاهنـاً فصدَّقهُ بـما يقول: فقد كفر بما أُنزِلَ على محمد))[٣]، واتە: هەر پیاوێـک

---

١) یەکێ لە ڕاڤەکاران گوتویەتی: مانای ئەم ئایەتە ئەوەیە، کە ژنەکانی ئێوە، نەك ژنانی کەسانی تر، کە تەنها بۆ ئێوەن، کەواتە پەیوەندیەکە لە بازنەیەکی شەرعی ڕێگەپێدراوو وەرگیراو لە پەیوەندی ڕۆحی‌و گرێبەندی شـەرعی نێـوان پیـاوو ژن دەسـوڕێتەوە، جـا پێویستە ئەمە لە چوارچێوەی ئەم سنورە شەرعیە مەشروعە بێتە کایەوە، لەبەر ئەمـە قورئان بانگێشتەی هاوسەرگرتن دەکات و، بانگێشەی وەدورخستنەوەی زینا دەکات.

پاشان قورئان وەسفی ژن دەکات، کە کێڵگەی مێردەکەیـەتی‌و شـوێنی منـداڵ بونـەو زەویەکی بەپیتە بۆ شین بون.. ئەم وەسفە قورئانیە وێنەی زەویـەکی ئامـادەکراو پیـشان دەدات، کە جوتیار دەیکێڵێ، پاشان تـۆوی پێـدا دەکـات بـۆ وەبـەرهێنان، کـە بـژاری دەکات‌و پوش‌و پەڵاشی لـێ لادەدات، هەتا بەروبومێکی جوان بێتە کایەوە.

٢) رواه النسائي (صحيح).

٣) رواه أبوداود والنسائي والترمذي والبيهقي (حديث صحيح).

لەکاتی حەیزی ژنەکەی بچێتە لای بە نیازی جوتبون، یان بە ڕێی کۆمەوە جوت ببێ، یان هەرکەسێك بچێتە لای فاڵ گرەوەیەك[١] یان قاوەگرەوەیەك و بڕوای پێ بکات، ئەوا ئەو کەسە بڕوای بەو قورئانە نیە کە بۆ پێغەمبەر هاتۆتە خوارەوە، واتە پێی کافر دەبێ.

((جاء عمر بن الخطاب الى رسول اللهﷺ فقال: يا رسول الله هلكتُ! قال: وما الذي أهلكك؟! قال: حوَّلْتُ رَحلي الليلة! فلم يرد عليه فأوحي الله الى رسول الله ﷺ هذه الآية: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾، يقول أقبل وأدبر، واتّق الدبر والحيضة))[٢]، واتە: عومەری کوڕی خەتتاب هاتە لای پێغەمبەرﷺ و فەرموی: ئەی پێغەمبەری خوا بەهیلاك چوم!

پێغەمبەر ﷺ فەرموی: چ شتێکت کردوە، بەهیلاکت بات؟

عومەریش گوتی: ئەمشەو شێوەی چونە لای خێزانەکەم گۆڕیوە! واتە: لە دواوە چۆتە لای خێزانەکەی بۆ جوتبون بەلاّم بە ڕێگای (فەرج)ەوە (شوێنی منداڵ بون).

پێغەمبەرﷺ وەلاّمی نەدایەوە، خوای گەورەش ڕاستەوخۆ وەحی بۆ پێغەمبەری خوا ناردو ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾، فەرموی: لەپاش بێ یان لە پێشەوە جوت

---

١) ئەم فەرمودەیە ئەو کەلو (أبراج)انەش دەگرێتەوە، کە لە گۆڤارو ڕۆژنامەو کتێبەکان بلاّودەکرێتەوەو دەفرۆشرێ، جا ئەو کەسەی بڕوا بەو کەلو (أبراج)انە بکاتو قەناعەتی بە ڕاستیی پێشهاتەکانی بکات، وە بەر حوکمی ئەم فەرمودەیە دەکەوێ، با ئەو کەسە خۆی بە نوێژکەریش بزانێ. چونکە زانینی پێشهاتەکانو سبەینێ چ ڕوو دەدات، تەنها خوا دەیزانێو کاری ئەوە (لا يعلم الغيب الاّ الله). (وەرگێڕ)

٢) رواه النسائي والترمذي والطبراني (حديث حسن).

ببە، بەڵام خۆت بپارێزە لە جوتبون بەڕێگای دواوەو، لەکاتی حەیزیشدا.

((سأل رجل النبيّ ﷺ عن اتيان النساء في أدبارهنّ، أو إتيان الرجل امرأته في دبرها؟ فقال النبيّ ﷺ: حلال! فلما ولّى الرجل دعاه، أو أمر به فدعي، فقال: كيف قلت؟ في أي الخرزتين؟ أمِنْ دُبُرها في قبلها؟ فنعم، أم من دبرها في دبرها؟ فلا! فإن الله لا يستحي من الحق فلا تأتوا النساء في أدبارهنّ))[1]، واتە: پیاوێك دەربارەی چونە لای ژن لە دواوە، یان گەر پیاو لە دواوە لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ پرسیاری لە پێغەمبەر ﷺ کرد ؟

پێغەمبەر ﷺ فەرموی: حەلاڵە.

کاتێك پیاوەکە ڕۆیی، پێغەمبەر بانگی کرد، یان فەرمانی کرد بانگی بکەن، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: چۆنت گوت؟ مەبەستت لە کام لەو دو کونەیە؟ واتە: پێش و پاش. ئەگەر لە دواوە لەڕێی فەرجیەوە بچیتە لای، بەڵێ حەلاڵە. ئەگەر لە دواوە بچێتە لای بە ڕێی کۆم، نەخێر حەلاڵ نیە. خوای گەورە لە ئاست حەق و ڕاستیدا شەرم ناکات، لەبەرئەوە لەڕێی کۆمەوە لەگەڵ هاوسەرەکانتان جوت مەبن[2].

سەعیدی کوڕی یەسار گوتویەتی: بە ئیبن عومەرم گوت: ئێمە کەنیزەك دەکڕینو لەدواوە دەچینە لایان..

---

١) رواه النسائي والطحاوي (حديث صحيح).

٢) ئەوەی مایەی سەرسوڕمانە بەلای جولەکە -وەك لە تلمود هاتوە- دروستە پیاو لەڕێی کۆمەوە لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ، چونکە وەك خۆیان دەڵێن: ژن بۆ چێژ وەرگرتنو ڕابواردنە وەك پارچە گۆشتێکە، کە لە گۆشت فرۆش دەکڕدرێ، پیاو بە ئارەزوی خۆیەتی بە کوڵاوی بیخوات، یان بە سورەوەکراوی!!

ئیبن عومەر گوتی: ئۆف! یەکێك خۆی بە مسوڵمان بزانێ چۆن شتی وا دەکات؟! نەسائیو کەسی تر گێڕاویەتیەوە و سەنەدەکەی ڕاستە.

ئیمام ابن القیم لە کتێبی (زاد المعاد)دا لەسەر فەرمودەی پێغەمبەر دەربارەی جوتبون، دەڵێ:

جوتبون لەدواوە بەڕێی کۆم، لەسەر زمانی هیچ پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرەکان ڕێگەی پێ نەدراوە، هەر کەسێك ڕێگەپێدانو دروستیو حەڵاڵی جوتبون لە دواوە لە ڕێی کۆم بداتە پاڵ هەندێك پێشین (السلف)، ئەوا هەڵەی کردوە، پاشان هەواڵ دان بە حەرام بونی بە توندی نەهی لێ کراوە، هەروەها دەڵێ: ئەم ئایەتە پیرۆزە لە دو ڕوەوە جوتبون لەدواوەی ژن حەرام دەکات، یەکێکیان: ئەوەی ڕێی پێدراوە بۆ چونە لای ژن شوێنی منداڵ بونە، نەك شوێنی کۆم، کە پیساییە. شوێنی (فەرج) ئەوەیە کە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللهُ...﴾ ﴿فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ چونە لای ژن لەدواوە بە ڕێی فەرجەوە، لەو ئایەتە سود وەرگیراوە، چونکە دەفەرموێ: ﴿أَنَّى شِئْتُمْ﴾ بەمانای فەرج هاتوە.

ڕاستییەکیش هەیە ئەویش ئەوەیە، گەر خوای گەورە جوتبونی ئافرەتی لە ڕێگای فەرجەوە لە ماوەی حەیزدا حەرام کردبێ، چۆن ئەو شوێنەی کە جێگەی پیسایيو ئازارە، کە دەبێتە هۆی بڕینی وەچەو منداڵ بون، جوتبونی تێدا حەڵاڵ دەکات.

لە جوتبوندا ئافرەت مافی بەسەر پیاوەکەی هەیە، جوتبونیش لە ڕێی کۆمەوە ئەم مافەی ئەفەوتێنێو ئارەزوی سێکسی ژنەکە تێر ناکرێو، لێی بێبەش دەبێتو بە مەبەستو مەرامی خۆی ناگات. هەروەها پاشەوەی

ئافرەت بۆ ئەو کارە دروست نەکراوە، بەڵام (فەرج) بۆ جوتبون دروست کراوە. هەروەها جوتبون لە دواوە زیان بە پیاوەکەش دەگەیەنێ، لەبەرئەوە پزیشکە ژیرو پیتۆلەکانو غەیری ئەوانیش، قەدەغەی ئەم کارەیان کردوە، چونکە فەرجی ئافرەت تایبەتمەندییەکی هەیە بۆ ڕاکێشانی ئاوی پیاو، کە لە کاتێکا ئەو ئاوەی دەچێتە ژورەوە هەموی نایەتە دەرەوە.. هەروەها پاشەوە شوێنی شتی پیسو پاشەڕۆكو پیسایی‌یە، کە زیان بە پیاوو بە ژنەکەش دەگەیەنێ. ئەم کارە بە سروشتی ساغو ڕاست، شتێکی نامۆ و غەریبە. جوتبون بە ڕێی پاشەوە سروشت (طبیعة) تێك ئەداو دەبێتە هۆی دڵ توندیو غەمو پەژارەیی بۆ هەردوکیان، هەروەها ڕۆشنایی دڵان ناهێڵێو دڵ ڕەش دەکات، لە نێوان ژنو مێرد، توڕەیی زۆر دەکاتو پەیوەندیان تێك دەچێو خۆشەویستییان نامێنێ، وای لێ دێ نەفرەت لە یەکتری بکەن، لە سەروی ئەم هەمو زیانانەش، دەبێتە هۆی توڕەبونی خوای گەورەو تەماشا نەکردنی بەچاوی ڕەحمەتو بەزەیی. لە گەورەترین هۆیەکانی نەمانی نیعمەتەکانی خوایەو، بەسەردا ڕژانی نەگبەتیو ناخۆشیە.

جوتبـون لەگـەڵ ژنی حـەیزدار حـەرامە

خوای گەورە دەفەرمـویّ: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللهُ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾ (البقرة- ٢٢٢)، واتە: لـە کاتێکـدا ژن لـە حەیزدایـە دەربـارەی جوتبـون پرسیارت لـیّدەکەن ، بڵـێ: جوتبون لەماوەی حەیزدا مایەی ئێش‌و ئازارو نەخۆشی‌یە، بە مەبەستی جوتبون لێیان نزیك مەبنەوە، تـا ئەوکاتـەی لـە خوێنی حەیز پاك دەبنەوە. گەر لە خوێنەکە پاك بونـەوە، ئـەوا لەگـەڵیان جوت بن بەو شێوەیەی، کە خوای گەورە فەرمانی کردوە. خـوای بـاڵا ئـەو کەسانەی خۆش دەویّ، کە تۆبەکارن‌و ئەوانەش کە خۆیان پاك رادەگرن.

پێغەمبەرﷺ فەرمویـەتی: ((من أتى حائضاً، أو إمرأةً في دُبرهـا، أو كاهناً فصدَّقه بما يقول: فقد كفر بما أنْزَلَ على محمد))[1]، واتـە: هـەر کەسێك لەکاتی حەیزدا لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببیّ، یان لـەدواوە بـچێتە لای، یان بچێتە لای پێشبینێك‌و باوەڕی بە قسەکەی بکات، ئەوا بیّبڕوایە بەوەی، کە بۆ محمد دابەزیوە.

((كان رسول الله ﷺ إذا أراد من الحائض شيئاً ألقى على فرجها ثوبا ثم صنع ما أراد))[2]، واتە: پێغەمبەرﷺ گەر ویستبای بچێتە لای یـەکیّ لە خێزانەکانی، لە کاتێکدا لەماوەی حەیزدا بوایە، ئەوا پارچە قوماشێکی

١) رواه أبوداود والنسائي والترمذي والحاكم (حديث صحيح).

٢) رواه أبوداود والبيهقي (حديث صحيح).

بەسەر داوێنی خێزانەکەی دادەداو، پاشان چی بویستبوایە دەیکرد.

لە تەفسیری (المراغی)دا هاتوە، کە پزیشکی نوێی ئێستا بەدەری خستوە، کە جوتبون لەماوەی حەیزدا ئەم زیانانەی هەیە:

١- دەبێتە هۆی ئازار گەیاندن بە ئەندامەکانی زاوزێ لە ئافرەت، لەوانەیە ببێتە هۆی هەوکردنی (إلتهاب) منداڵ دانو هێلکەدان، یان زیان گەیاندن بە حەوزی ئافرەت کە زیانێکی زۆر بە تەندروستی ژنەکە دەگەیەنێو، لەوانەیە ببێتە هۆی لە کەڵك کەوتنی هێلکەدانو منداڵ نەبون.

٢- چونە ژورەوەی مادەکانی خوێنی حەیز بۆ زەکەر، کە دوچاری هەوکردنێکی کیمیاوی دەکات، کە بە (سەیلان) دەچێو لەوانەیە هەردو هێلکەی گون بگرێتەوەو ئازاریان بدات. جا لەوەوە نەزۆکی پیاو دروست دەبێ، لەوانەشە دوچاری نەخۆشی (زوهەری) ببێ، کە میکرۆبەکەی لە خوێنی ژنەکەوە هەبێت. لەبەر ئەم زیانانەی باس کرا، پزیشکەکانی ئێستا لەسەر ئەوە یەك دەنگن، کە پێویستە پیاو لە ماوەی حەیزدا بە مەبەستی جوتبون نزیك نەکەوێتەوە، وەك قورئانی پیرۆز باسی کردوە. لەبەرئەوە کاتێك خوای گەورە دەفەرموێ ئەم کارە مەکەن، بێ حیکمەت نیە.

ئای موعجیزەی قورئان چەندە بەرزو مەزنە!

لە ئیبن عەباسەوە رەزای خوای لێ بێ دەڵێ: ئەو کەسەی لە ماوەی حەیزدا بۆ جوتبون دەچێتە لای خێزانەکەی، ئەوا ((دەبێ دینارێك یان نیو دینار بکاتە خێر))[1]. کە دەکاتە نیو جونەیهی زێری ئینگلیزی یان بە نزیکی چارەگێك.

---

١) رواه البخاري ومسلم والترمذي والنسائي وأبوداود.

کاتی خۆی جولەکەکان عادەتیان وابو لەگەڵ ئافرەتی حەیزداردا نانیان نەدەخواردو لەگەڵیان نەئەخەوتن و، عەرەبەکانیش لە سەردەمی نەفامییان دا، بەو شێوەیە لاسایییان دەکردنەوە، بەڵام کە ئیسلام هات ئەوەی قەدەغە کرد، تەنها جوتبونی لەگەڵ ئافرەتی حەیزداردا حەرام کردو ڕێگەی بەوەدا، کە جگە لە فەرجی ئافرەتەکە بە شوێنی تر چێژ وەرگرێ[1]، وەك لە فەرمودەکەدا هاتبو، جا بەم شێوەیە ئیسلام میانەڕەوی یە لە نێوان زیادەڕەوی جولەکەو زیادەڕەوی کردنی ئەو کەسانەی، کە ڕێگە بەجوتبونی حەیزدار دەدەن.

بەبۆنەی قسەکردن دەربارەی حەیز بەباشی دەزانین باسی ئەوە بکەین چۆن ئافرەت خۆی لە حەیز پاك دەکاتەوە:

لە عائیشەوە ڕەزای خوای لێ بێ کەوا: ئەسمای کچی یەزید دەربارەی خۆشتنی ئافرەت پرسیاری لە پێغەمبەر کرد، پێغەمبەرﷺ فەرموی:

((تأخذ إحداكن ماءها وسدرها فتطهر فتحسن الطهور (او تتوضأ جيداً) ثم تصبُّ على رأسها الماء فتدلكه دلكاً شديداً حتى يبلغ شؤون رأسها، ثم تأخذ مسكةً (أي قطعة قطن أو صوف مطيبة بالمسك أو أي طيب آخر) فتطهر بها))، واتە: یەکێك لە ئێوە ئاو دەهێنێو خۆی پێ

---

١) لەو حاڵەتەدا دەکرێ پیاو لە نێوان دوو ڕانی ئافرەتکە، چێژ وەرگرێو بکاتە نەشئەو خۆشی. دیاریشە پیاو بەر لەوەی بگاتە خۆشی هۆیەکانی بەکاردێنێ، وەك : دەم ماچ کردنو مەمك مژینو شتی تر، بەڵام لەو حاڵەتەدا جنسی ئافرەتەکەش دەورووژێو وەك پیاوەکەی پێویستی بە دامرکاندنەوە هەیە، دامرکاندنەوەشی بەوە دەبێت، کە هاوسەرەکەی دەست بە میتکەی ژنەکەی دابێنێو بیجولێنێ، ئەمەش دەبێ لەسەر ئەو قوماشەوە بکرێ، کە بەسەر داوێنی دادراوە، یان مایۆی لەبەر کردووە. (وەرگێڕ)

پاك دەكاتەوەو، بە چاكی خۆی پاك دەكاتەوە (یان دەست نوێـژ بـە چـاكی دەگرێ) پاشان ئاوەكەی بەسەری دادەكاو بەچاكی دەستی پـێ دادەهێنــێ، تا ئاوەكە دەگاتە سەر پێستی سەری، پاشان پارچە قوماشێك یـان پارچـە لۆكەیەك یان پارچە سوفێك بەبۆنی مسك، یان بەهەر بۆنێكی تـر بـە بـۆن بكاو خۆی پێ پاك بكاتەوە.

ئەسما گوتی: چۆن خۆمی پێ پاك بكەمەوە.

(قال: سبحان الله تطهري بها!) سبحان الله! خۆتی پێ پاك بكەرەوە.

فقالت عائشة: كأنها تخفي ذلك (أي تسربه اليها) تتبعي أثر الدم[١].

عائشە گوتی: بیهێنە بە شوێنی خوێنەكەدا.

ئەوەش بۆ ئەوەیە تا شوێنی خوێنەكە بۆنی خۆشی لـێ بێو، ئـەو بۆنـە ناخۆشەی خوێنەكەی لـێ نەمێنێ.

بەبۆنەی خۆپاكردنـەوەی ژن لـە خـوێنی بێنوێـژی (حـیض)، پێویـستە ئاماژە بەوە بكەین، كاتێ ژن ماوەی خوێنی بێنوێژیەكەی تـەواو دەبێـت، پیاو بۆی دروستە یەكسەر لەگەڵی جوت ببێ، با ژنەكەش خۆی نەشوشتبێ، چونكە وشەی (الطـهر) لـە ئـایـەتــی ﴿وَلاَ تَقْرَبُـوهُنَّ حَتَّـى يَطْهُـرْنَ﴾ بەمانای شوشتنی خوێنی حەیزەكە دێ.. درێژەی ئەم بابەتەش لـە كتـێبی (آداب الزفاف) باس كراوە.

---

١) رواه البخاري ومسلم والنسائي وأبوداود وابن ماجه.

داپۆشینی عەورەتی پیاو لە هەمو کەسێك جگە لە ژنەکەی

(معاویە بن حیدە) گوتویەتی: ((قُلْتُ: يَا رَسُولَ الله، عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ؟ قَالَ: احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلاَّ مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ..)).[1]، واتە: گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا! کێ بهێڵین عەورەتمان ببینێ و، لە کێی بشارینەوەو نەهێڵین بیبینێ؟

فەرموی: عەورەتی خۆت لە هەمو کەسێك داپۆشە، جگە لە هاوسەرەکەت.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لا ينظر الرجل الى عورة الرجل، ولا المرأة الى عورة المرأة، ولا يفضي الرجل الى الرجل في الثوب الواحد، ولا تفضي المرأة الى المرأة في الثوب الواحد))[2]، واتە: نابێ پیاو تەماشای عەورەتی پیاو بکات، جا هەر کەسێك بێ، نابێ ئافرەتیش سەیری عەورەتی ئافرەت بکات، جا هەرچ ئافرەتێك بێ. نابێ دو پیاو لەژێر یەك پێخەف دا بخەون کە لەشیان بەلەشی یەکتر بکەوێو ڕوت بن. یا ئافرەت لەگەڵ ئافرەتێکی تر لەیەك پێخەف دا نەخەوێ، کە لەشیان پێکەوە بنوسێ بە روتی.

---

١) رواه أبوداود والترمذي والنسائي.

٢) رواه مسلم وغيره.

واباشە لەنێوان دو جوتبوندا خۆبشۆرێ

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((إذا أتـى[1] أحدُكم أهلَه ثم أراد أن يعود، فليتوضأ بينهما وضوءاً)) (وفي رواية وضوءه للصلاة)[2]، واتـە: گـەر یەکێك لە ئێوە لەگەڵ خێزانەکەی جوت بو، پاشان ویستی دوبـارە لەگـەڵی جوت ببێتەوە، بـا لـەنێوان ئـەو دو جوتبونـەدا دەست نوێـژ بگـرێ. لـە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێ: دەست نوێژ بگرێ.

ئەبی رافع گوتویـەتی: ((أن النبيﷺ طاف ذات يوم على نـسائه، يغتسلُ عند هذه، وعند هذه. قال: فقلت له يا رسـول الله ألا تجعلـه غُسلاً واحداً؟ قال: هذا ازكى وأطْيَـب وأطْهَـر))[3]، واتـە: ڕۆژێـك پێغەمبەرﷺ بەسەر خێزانەکانیدا گەڕاو چوە لایان بە مەبەستی جوتبـون، لەلای هەر یەکێکیان دا خۆی دەشوشت، ئەبی رافع دەڵێ: بـە پێغەمبـەرم فەرموو: ئەی پێغەمبەری خوا! بۆ بـۆ هـەموان نایکـەی بەیـەك خۆشتن؟

---

١) ئیمام (ابن قیم) وای بەباشتر دەزانی، کە جوتبون بەڕۆژ بکرێ، تـا هەسـتەکان بەشـی خۆیان وەربگرن، لەبەر هۆیەکی دی کە سروشتیە، ئەویش لەبەرئەوەی بەشەو، هەستەکان تێیدا سارد دەبنەوەو پێویستیان بە حەسانەوە هەیە، ڕۆژیش جێی جوڵەجوڵو بزواندنـە، هەروەك خوا دەفەرموێ: ﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا﴾(الفرقان –٤٧). بەڵام هەندێکی دی بۆ جوتبون شەو لە ڕۆژ بەباشتر دادەنێن.

کورتەی قسە ئەوەیە: جوتبون بەڕۆژ بۆ بابای کرێکار ناگونجـێ، مەگـەر شـەو نـەبێت، هەروەك هەندێك لەو کەسانە بۆیان باسکردوم، ئامۆژگاری ئەوانی دیـش دەکـەم لـەدوای نوێژی بەیانی جوتبون ئەنجام بدەن، ئینجا بخەونەوە.

٢) رواه مسلم وأبوداود وغيرهما.

٣) رواه أبوداود والنسائي والطبراني (حديث صحيح).

پێغەمبەرﷺ فەرموی: ئا بەو شێوەیە پاکترو باشترو خاوێنترە. واتە: بۆ هەر جوتبونێك خۆی بشوات.

ئێستاش لەم سەردەمەدا پزیشکی ئێستا دەریخستوە، کە خۆشتن چالاکیو هێزو توانا بە لەشو جەستە دەداتەوە.

خاتو عائیشە گوتویەتی: ((كان رسول الله ﷺ إذا أراد أن يأكل أو ينام وهو جُنُبٌ، غسل فرجه وتوضأ وضوءه للصلاة))[١]، واتە: کاتێك پێغەمبەری خواﷺ لەشی پیس بوایەو، ویستبای نان بخوا یان بخەوتبا داوێنی دەشوشتو دەست نوێژی دەگرت.

هەروەها گوتویەتی: ((كان رسول الله ﷺ ينام وهو جُنُبٌ من غير أن يمسَّ ماءً حتى يقوم بعد ذلك فيغتسل))[٢]، واتە: کاتێك پێغەمبەری خواﷺ لەشی پیس بوایە ئەو کاتە دەنوست، بێئەوەی دەست بداتە ئاو بۆ خۆشوشتن، تا ئەو کاتەی لە خەو هەڵنەستایە، پاشان کە هەڵدەستا ئنجا خۆی دەشوشت.

یان گوتویەتی: ((كان رسول الله ﷺ اذا أَجْنَبَ فأراد أن ينام توضأ أو تيمم))[٣]، واتە: پێغەمبەری خوا گەر لەشی پیس بایەو، ویستبای بخەوێ ئەوا دەست نوێژی دەگرت، یان تەیەمومی دەکرد[٤].

---

١) رواه البخاري ومسلم وغيرهما.

٢) رواه ابو داود والترمذي وابن ابي شيبة وغيرهم (صحيح).

٣) رواه البيهقي وابن أبي شيبة (صحيح).

٤) بەگوێرەی ئەو فەرمودانەی باسکران بۆمان دەردەکەوێ باشتر وایە دوای جوتبون بەر لە خەوتن خۆ بشورێ، دروستیشە لەجیاتی خۆشوشتن دەستنوێژ هەڵبگیرێ و تەیەموم بکرێ تا کاتی پێش نوێژی بەیانی، هەروەها دروستە بەبێ خۆشوشتنو بێدەستنوێژو تەیەموم کردن بخەوی.

خۆشوشتنی ڕۆژی هەینی پێویستە[١]

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((غُسْلُ الجمعة واجبٌ على كل محتلم، والسواك، وأن يمسَّ من الطيِّب ما يقدر عليه))[٢]، واتە: خۆشتن لە ڕۆژی هەینی لەسەر هەمو کەسێك کە بالّغ بوبێ‌و ئیحتلامی بوبێ پێویستە. هەروەها سیواك کردن‌و خۆ بۆنخۆش کردن بە گوێرەی توانا.

هەروەها دەفەرموێ: ((حقٌّ على كل مسلم أن يغتسلَ في كل سبعة أيام يوماً يغسلُ فيه رأسه وجسده))[٣]، واتە: پێویستە لەسەر هەمو مسوڵمانێك لە هەمو هەفتەیەکدا ڕۆژێك سەرو جەستەو لەشی تێدا بشوات.

هەروەها دەفەرموێ: ((اذا جاء أحدكم الى الجمعة فليغتسل))[٤]، واتە: گەر یەکێك لە ئێوە چوە نوێژی هەینی، با خۆی بشوات .

---

١) دەربارەی خۆشوشتنی هەینی، شەرع ناسان جیاڕان، هەیە دەڵێ فەرزە، هەشە دەڵێ سوننەتە، ئیمام شەوکانی لە کتێبەکەیدا (نیل الأوطار ١/٢٥٣-٢٥٤) بەڵگەی هەردو کۆمەڵی هێناوە، ئینجا حوکمی فەرزبونی خۆشوشتنی ڕۆژی هەینی داوە.

٢) رواه البخاري ومسلم.

٣) رواه البخاري ومسلم.

٤) رواه البخاري .

پێویستە لە ماڵ حەمام هەبێ

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((مَن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يُدخلْ حليلته الحمّام،[1] من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يدخل الحمّام الاّ بمئزر، ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يجلس على مائدة يدار عليها الخمر!))[2]، واتە: هەر کەسێك بڕوای بە خواو ڕۆژی دوایی هەیە، با نەهێڵێ خێزانەکەی بچێتە گەرماوی بازاڕ، هەر کەسێك بڕوای بە خواو ڕۆژی دوایی هەیە بەبێ خاولی نەچێتە گەرماوی بازاڕ، هەرکەسێك بڕوای بەخواو ڕۆژی دوایی هەیە با لەسەر خوانێك دانەنیشێ ، کە مەی لەسەر ئەخورێتەوە.

ئوم دەرداء دەڵێ: ((خرجت من الحمّام فلقيني رسول الله ﷺ

---

١) سوپاس بۆ خوا ئێستا گشت شارەکان، خانوەکانی گەرماوی تێدا دروست کراوە، دیارە پێشتر کە خانو گەرماوی تێدا نەبوە، ئەوە لەبەر بێئاگایی بوە. زۆریش لە گوندەکان گەرماوی تێدا نیە، ڕەنگە ئەم فەرمودانە ببنە هاندەری پیاوان، کە بە زویی گەرماو لە ماڵەکانیان دروست بکەن، شاراوەش نیە ئافرەت، کە دەچێتە گەرماوی بازاڕ چەند خراپەکاری لێدەکەوێتەوە، ڕەنگە هەندێ ژنە فاسقو بێڕەوشت چونە گەرماو بکەنە هۆیەك بۆ مەرامی تاوانی خۆیان!

گێڕاویەتیانەوە کە یەکێ لە ژنە مێرددارە زیناکەرەکان هەندێ جارو دوای تەواوبونی ماوەی حەیزەکەی بەمێردەکەی دەگوت: ئەوا توشی خوێنی حەیز بومەتەوە، ڕێگەم بدە بچمە گەرماو، ئەویش ڕێی دەداو دەچو خراپەکاری دەکرد.

گەر ئەو پیاوە شارەزای حەیز بایە، دەیزانی ئەو خوێنەی دوای حەیز دێ ئەوە خوێنی (استحاضة)یەو پێویست بە خۆشوشتن ناکات.

٢) رواه الحاكم والترمذي والحافظ العراقي وأحمد في المسند (حديث صحيح).

فقال: من أين يا أم الدرداء؟ قالت: من الحمّام. فقال: والذي نفسي بيده ما من إمرأة تضع ثيابها في غير بيت أحد من أمهاتها[1] الاّ وهي هاتكة ستر بينها وبين الرحمن!!))[2]، واتە: لە گەرماوی بازاڕ هاتمە دەرەوە لە ڕێگا توشی پێغەمبەر بوم. پێغەمبەرﷺ فەرموی: ئوم دەرداء لە کوێ بوی؟ ئوم دەرداء گوتی: لە گەرماو بوم. پێغەمبەرﷺ فەرموی: سوێندم بەو کەسەی نەفسی منی بەدەستە، هەر چ ئافرەتێك لە غەیری ماڵی خۆی جلو بەرگی دابنێ، ئەوا ئەو ئافرەتە پەردەی شەرمی نێوان خۆیو خوای ئەتك کردوەو دڕاندوە.

١) زانیومە هەندێ ئافرەت و پیاوی بەرگدروی بێدین کاتێ هەندێ ئافرەت دێنە لایانو جلەکانی دەرەوەیان دادەکەنن بە مەبەستی تاقیکردنەوەو قیاس گرتن، بەهەر فێڵێك بێت وێنەیان دەگرنو پاشان بەهۆی ئەم وێنانەوە هەڕەشەیان لێدەکەن، تا دەست درێژی بکەنە سەر ناموسیان، نەریتی ئیسلامی دێرینیش وابوە کە بەرگ درو بانگ کراوەتە ماڵەوە!

٢) رواه أحمد في المسند بسند صحيح.

ئەدەبی پیاو لەگەڵ کەس وکاری خێزانەکەی

قال علي بن أبي طالب رضي الله عنه: ((كنت رجلاً مَذَّاءً فاستحييتُ أن أسأل رسول الله ﷺ لمكان ابنته منِّي فأمرت المقداد فسأله)).

واتە: عەلی کوڕی ئەبو تالیب گوتی: ئاوی مەزیم زۆر دەهاتەوە،[1] جا لەبەر ئەوەی کچی پێغەمبەر خێزانم بو، شەرمم کرد لە پێغەمبەر بپرسم، کە حوکمی ئەوە چیە، لەبەر ئەوە بە میقدادم گوت کە ئەو لێی بپرسێ[2].

---

١) ئاوی مەزی: ئاوێکی سپی ڕەنگ ئاوی لیقە، کاتێك لە زەکەر دەردەچێ، کە پیاو یاری‌و گاڵتە لەگەڵ خێزانەکەی دەکات، یان ماچی دەکات. هاتنە دەری ئەم ئاوە نابێتە هۆی خۆشوشتن، بەڵکو دەبێ تەنها شوێنەکەی بشۆردرێ‌و دەستنوێژ بگیرێتەوە.

٢) پێشەوا نەوەوی گوتویەتی: لەم قسەیەی ئیمام عەلی ئەوە دەردەکەوێ، کە بۆ پیاو وا باشترە لەکاتی وجودی یەکێك لە خزمی خێزانەکەی باسی ئەو شتانە نەکات، کە پەیوەندی بە کاری شەرعی ئافرەتانەوە هەیە وەك شەوی زاوایی‌و ماچ کردن‌و لە ئامێزگرتن‌و حەیز. چونکە دەبێت بە بەشەرم داکەوتنی خزمی خێزانەکەی.

ترساندنی ئەوانەی ژن هەڵدەخەڵەتێنن و لە مێردەکەی دەکەن

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((ليسَ مِنَّا مَنْ حلف بالأمانة، وَمَنْ خبَب امرأة على زوجها) (رواه أحمد في المسند وابن حبان (حديث صحيح)).، واتە: ئەو کەسە لە ئێمە نیە، کە سوێند بە ئەمانەت دەخوات، هەروا ئەو کەسەش ژنێك هەڵخەڵەتێنێ و لە مێردەکەی بکات.

دەگێڕنەوە خواپەرستێکی نەوەی ئیسرائیل کاری جوتیاری دەکرد، ژنێکی زۆر جوانی هەبوو، کە جوانترین ژنی نەوەی ئیسرائیل بوو. کاتێ یەکێ لە ستەمکارەکانی نەوەی ئیسرائیل جوانی ئەو ئافرەتەی پێ ڕاگەیاندرا، یەکسەر پیرەژنێکی ناردە لای ژنە جوانەکەو پێی گوت هەڵی خەڵەتێنەو لە مێردەکەی بکە، جا پێی بڵێ: بۆ ڕازی لە لای ئەو جوتیارە بیت؟ وەرە لای من بە زێرو خشڵ دەترازێنمەوەو جلوبەرگی ئاوریشم دەکەمە بەرت و خزمەتکارت بۆ دادەنێم.

کاتێ ژنە جوانەکە، ئەم قسانەی بیست هەڵخەڵەتا، جا کە شەو داهات و مێردەکەی گەڕایەوە ماڵێ، کە پێشتر خواردنی بۆ دەهێنا، ئەمجارە خواردنی بۆ نەهێنا، پێشتر نوێنی بۆ ڕادەخست، ئەمجارە نوێنی بۆ ڕانەخست و، ڕەفتاری بەرامبەر مێردەکەی گۆڕابوو، مێردەکەی پێی گوت: ئەوە چیتە! ئەوە بۆچی وات لێهاتووە؟

ژنەکەی گوتی: ئەوەیە کە دەیبینی!

مێردەکەی گوتی: تەڵاقت دەدەم؟!

ژنەکە گوتی: بەڵێ، تەڵاقم بدە.

ئەویش تەڵاقی داو، ستەمکارەکەی بەنی ئیسرائیل، ژنی جوتیارەکەی هێناو کردیە هاوسەری خۆی، جا شەوی گواستنەوە، پەردەکان شۆڕکرانەوە، جا پیاوەکەی دەستی درێژکرد، تا دەست لە ژنەکەی بدا، دەستی ڕەق و وشك بوو، هەروەها ژنەکەش دەستی درێژ کرد، تا دەستی لێ بدات، ئەویش دەستی ڕەق و وشك بوو، جا هەردوکیان کەڕو لاڵ بون و جنس و ئارەزویان لێ سەندرایەوە.

کە بەیانیان کردەوە پەردەکان هەڵدرانەوە، بینران کوێرو کەڕو لاڵن، جا هەواڵیان دایە پێغەمبەری نەوەی ئیسرائیل ئەویش هەواڵەکەیانی بۆ لای خوای گەورە بەرزکردەوە، خوا فەرمووی: وایانزانی ئەوەی بەو جوتیارەیان کرد، من نایانبینم!

- ئەبو موسلیمی خەولانی، گەر بچوبا ماڵێ، ژنەکەی عەباکەی و پێڵاوەکانی لێ وەردەگرت، ئنجا خواردنی بۆ دەهێنا، جارێکیان چوە ماڵێ، بینی چرای تێدانیەو، ژنەکەی بە کزۆڵ دانیشتووەو دارێکی بەدەستەوەیەو زەویەکە کون کون دەکات. پێی گوت: ئەوە چیتە؟

ژنەکەی گوتی: تۆ لەلای معاویە پلەوپایەت هەیە، ئێمەش خزمەتکارمان نیە، بەڵکو داوات لێ بکردبایە خزمەتکارو پارەی بێ ببەخشیباین!

ئەبو موسلیم گوتی: خوایە هەر کەسێك ژنەکەمی تێکداوە، تۆڵەی لێ بستێنیەوە.

دیارە پێشتر ژنێك هاتۆتە لای ژنی ئەبو موسلیم و پێی گوتووە: مێردەکەت لەلای معاویە پلەوپایەی هەیەو ڕێزی هەیە: بەڵکو بە مێردەکەت بڵێی داوا لە معاویە بکات خزمەتکارو سامانی بداتێ.

کاتێ ئەو ژنە لە ماڵی خۆی دانیشتبوو چاوی هیچی نەدەدیت و گوتی: بۆچی چراکەتان کوژاوەتەوە: جا بە گوناهەکەی خۆی زانی‌و، چوە لای ئەبو موسلیم، تا داوای لێبکات، لەخوا بپارێتەوە چاوی بۆ بگەڕێنێتەوە، ئەبو موسلیمیش بەزەیی پێداهاتەوەو، لە خوا پاڕایەوەو، چاوی بۆ گەڕایەوە.

شتێکی جوانیش دەربارەی جوامێری ژن دەگێڕنەوە، کە (عتبـي) گوتویەتی: لە یەکێ لە شەقامەکانی بەسرا دەڕۆیشت، بینی جوانترین و شۆخترین ژن، گەمەو گاڵتە لەگەڵ پیرێکی ناشیرین دەکات‌و هەرکە دەیدوێنێ بە ڕوێکی گەش‌و خەندەوە دەیدوێنێ، جا دەڵێ: لە ژنەکە نزیك کەوتمەوەو پێم گوت: ئەم پیرە چی تۆیە؟!

گوتی : مێردمە.

پێیم گوت: ئەوە چۆن ئارام لەسەر ناشیرینی ئەو پیاوە دەگری، لە حاڵێکدا تۆ جوان‌و شۆخی؟ بەڕاستی ئەمە جێی سەرسوڕمانە!

ژنەکە گوتی: ئەی فلان! بەڵکو سوپاسی خوا دەکات، کە منی پێ بەخشراوە، منیش ئارام بگرم، کە ئەوم پێدراوە، دیارە زۆر ئارامگرو زۆر سوپاسگوزاریش بەهەشتین. ئەدی نابێ بە قیسمەتی خوا ڕازی بم؟!

دەڵێ وەڵامەکەی دەمکوتی کردم‌و، نەمتوانی قسەی دی بکەم‌و، منیش ڕۆیشتم.

هـونەری لاواندنەوەو دەسـتبازی کردن

(یـاری کردنی پیاو لەگەڵ خێزانەکەی)

جابر دەڵێ: ((کنا مع النبـيﷺ في غزوة، فلما رجعنا- وكنا قريبـاً من المدينة- قلت: يارسول الله إنـي حديثُ عهد بعُرس! قال: أتزوجت؟! قلت: نعم. قال أبكرٌ أم ثيِّب؟ قلت: بل ثيِّب. قال: فهلاَّ بكراً تلاعبها؟! وفي رواية: هلاّ بكراً تلاعبك وتلاعبها...))[1]، واتـە: لـە جەنگێکـدا لەگەڵ پێغەمبەری خواﷺ بـوین، کاتێـك گەڕاینـەوەو لـە مەدینـە نزیـك بوینەوە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ژنم تازە هێناوە.

پێغەمبەرﷺ فەرموی: ژنت هێناوە:

جابر دەڵێ: گوتم: بەڵێ.

پێغەمبەرﷺ فەرموی: کچە یان بێوەژنە؟

گوتم: بێوەژنە.

پێغەمبەرﷺ فەرموی: کچت هێنا بوایە، بۆ ئـەوەی گەمـەت لەگەڵـدا بکاتو یاریو گەمەی لەگەڵ بکەی....)).

لە گێڕانەوەیەکی تردا جابر دەڵێ: ((قال لي رسول الله من تزوجـت؟ فقلت: ثيِّـباً. فقال: مالك وللعذارَى ولعابـها؟! قلت: يا رسول الله، إن عبدالله مات وترك سبع بنات أو تسعاً، فجئت بمن يقـوم علـيهن،

---

١) حديث صحيح.

ويصلحنّ.. قال: فدعا لـــــي))[1]، واتــە: پێغەمبــەرﷺ فــەرموی: چ ئافرەتێکت کردۆتەوە هاوسەری خۆت، واتە کچە یان بێوەژنە.

گوتم: بێوەژنە.

پێغەمبەر فەرموی: بۆ کچت نەهێناوە تا گەمەو یاری لەگەڵ دا بکەیو لیکی بـمژی!

گوتم: ئەی پێغەمبـەری خـوا، عبـدالله (واتـە: بـاوکی جـابر) مـردوەو حەوت، یان نۆ کچی لەدوای خۆی بەجێ هێشتوە، جا لەبـەر ئەوەیـە، کـە بێوەژنم هێناوە تا سەرپەرشتیو پەروەردەی ئەم کچانە بکەم.

جابر دەڵێ: پێغەمبەرﷺ دوعای خێری بۆ کردم.

لە گێڕانەوەیەکی تردا کە موسلیم گێڕاویەتیەوە: ((**قال رســـول اللهﷺ لجابر: فهلا جاريـــة تلاعبـــها وتلاعبــك! – أو قـــال تـــضاحكهـــا وتضاحكك–**))، واتە: پێغەمبەری خوا بە جابری فەرمو: کـچێکت مـارە کردبایە، تا یاری لەگەڵ بکەیو یاریت لەگەڵ دا بکات، یان بە پێکـەنینی بێنیو بە پێکەنینت بێنێ.

خاتو عائیشە رەزای خوای لـێبێ گوتویەتی:

یـازدە ژن دانیـشتن عەهـدو پـەیمانیان دا، کـە حـاڵی مێردەکانیـان نەشارنەوەو هەموی باس بکەن.. زۆربەیان سـکاڵای کـەم بـژێوی (نفقـە)و بەخراپی هەڵسوکەوت کردنو دەستبازی نەکردنو کەم جوتبونیان دەکرد، دیارە ئەمانە گشتی لە ئامانجەکانی شوکردنە لای ئافرەت!

یازدەمین ژن، کە ئەمە کورتەکەیەتی گوتی:

---

١) رواه الخمسة (حديث صحيح).

ئەبو زەرعی مێردم، چ ئـەبو زەرعێکـە؟ منـی لـە ژیـانێکی تـەنگو دەسـتکورتیەوە گواسـتەوە، بـۆ سـەروەتو سـامانێکی زۆرو فـرەوان، خزمەتکاری بۆ داناوم، بەتێری دەخەوم..

ئنجا ئوم زەرع گوتی: ئەبو زەرع بۆ سەفەرێ چوە دەردەوە، توشـی ژنـێ بو، کە دو کوڕی لەگەڵدا بو، کە بەدو هەنار لەژێر کەفەڵ (خصر)یدا یاریان دەکرد، منی تەڵاق داو ئەوی هێنا..

خاتو عائیشە گوتی: پێغەمبەری خواﷺ پێی فـەرموم: ((كنت بـك كأبـي زرع لأم زرع)) واتە: عائیشە! من بۆ تۆ وەك ئەبوزەرع وامە بـۆ ئوم زەرع[١].

ئبن القیم گوتویەتی: بۆچی پێغەمبەرﷺ کچی هەڵبژاردوەو بە باشـتری داناوە لە ژنێك کە شوی کردبێت، لە کاتێکدا ئەم کـچێنی یـە بـە یەکـەم جوتبون دەبێت بەژن؟

وەڵامی ئەم پرسیارە لە دو ڕوانەوە وەڵام دەدرێتەوە:

یەکەمیان: مەبەست لە جوتبونی کچ ئەوەیە، پێش ئەو کـەس نەچـۆتە لای ئەو کچەو، تامی نەچەشتوە، لەبەر ئەوە خۆشەویستی پیاوەکە لە دڵی کـچەکە دەڕوێ، ئـەوەش دەبێتـە هـۆی بـەردەوامی گـوزەرانی یـەکتری. سەبارەت بە پیاوەکەش ئەوەیە، کە ئاگاداریو چاوەدێری ئەم کچە دەکات، کە هیچ کەسێك وەك ئەو چاودێری ناکـات. خـوای گـەورە ئامـاژەی بـەم مانایە کردوە، کە دەفەرموێ: ﴿لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ﴾ (الرحمن-٧٤)، دوای ئەمە بەلابردنی پەردەی کچێنی، پیـاو بـە بـەردەوامی چـێژی جوتبون بەدی دەکات.

---

١) واتە: لە خۆشـەویستیو نولفەتو بژێوی، نەك لە تەڵاقو جیابونەوە.

دوەمیان: وەك لە پێغەمبەرەوە هاتوە، کە فەرمویەتی: ((إن أهل الجنة كلما وطئ أحدُهم امرأةً عادت بكراً كما كانت))[١]، واتە: خەڵکی بەهەشتێ هەرکاتێ لەگەڵ ئافرەت جوت بون، ئافرەتەکە یەکسەر وەك کچێنی لێدێتەوە.

عائیشە نازی لەسەر پێغەمبەرﷺ دەکرد، چونکە تەنها عائیشەی بە کچێنی هێنابو. لەبەر ئەوە خاتو عائیشە بە پێغەمبەری دەفەرمو: ((لو نزلت وادياً فيه شجر أُكِلَ منها، وشجر لم يؤكل منها، في أيهما ترتع بعيرك؟! وكان يرد عليها: في التي لم يؤكل منها!))[٢]، واتە: گەر بچیتە دۆڵێکەوە دارو درەختی لێ بێ و لەوەڕی لێ کرابێ و، دارو درەختێ وای لێ بێ و لەوەڕی لێ نەکرابێ، لە کامیان حوشترەکەت دەلەوەڕێنی؟ پێغەمبەر ﷺ وەڵامی دەدایەوەو دەیفەرموو: (لەوەی دارو درەختەکەی لەوەڕی لێ نەکراوە).

لە هەندێ (آثار)دا هاتوە: (عليكم بالإبكار، فإنهنّ أعذب أفواهاً وأنتق أرحاماً وأسخن إقبالاً وأقل خبأ وأرضى باليسير من النفقة)، واتە: کچ بێنن، چونکە زمان شیرینن و منداڵیان زۆر دەبێ و بەگەرمی دێنە پێشەوەو، فێڵیان کەمەو بە کەم ڕازین.

هەرچەندی بە شان و باڵی کچ دا هەڵدەگوترێ، بەڵام بێوەژنیش تازیار (مزايا)ی خۆی هەیە، کەوا موماسەرەو ئەزمون و شارەزایی هەیە، لە باش هەڵسوکەوت کردن لەگەڵ مێردا، خوای گەورەش بە پێغەمبەرەکەی

---

١ رواه الطبراني في معجمه (روضة المحبين ص/٢٤٢).

٢) رواه البخاري.

رادەگەیەنێ کە دەفەرموێ: ﴿عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا﴾(التحريم- ٥)، واتە: گەر ئێوە تەڵاق بدا، شایەتا پەروەردگاری ئەو ژنانی لەنگۆ باشتری-لەباتی ئێوە- بداتێ: ژنانێکی گەردنکەچی بەباوەڕی بەرفەرمانی لە خراپە پەژیوانی خواپەرستانی رۆژوگر، لە بێوەژنانو کیژان.

(ابن کثیر) لە راڤەی ئایەتەکە دەڵێ:واتە: تیایاندایە بێوەژنەو تیایاندایە کچە، بۆ ئەوەی ئارەزومەندی نەفس بێ، چونکە هەمەچەشنی نەفس فراوانو گوشاد دەکات، جا لەبەر ئەوەیە کە فەرموی ﴿ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا﴾.

بە بۆنەی قسەکردن دەربارەی کچ، وای بەباش دەزانم ئامۆژگاریو هەندێك سود لەبارەی پەردەی کچێنیو چۆنیەتی لابردنی ئەم پەردەیە لەلایەن زاواوە باس بکەین، چونکە زۆر کەس بەهۆی نەفامیو تێنەگەیشتن دەربارەی ئەم پەردەیە یەکسەر خێزانەکەی تەڵاق داوە.

لە یەکێك لەو کتێبانەی باسی جنس دەکات هاتوەو دەڵێ: هەستیارترینو وردترین ماوەی جیهانی ژنو مێرد، بریتیە لەو چەند کاتەی شەوی یەکەمی بوكو زاوا، کە پڕە لە ئاواتو ئامانج، لەبەر ئەوە هەڵسوکەوتو ڕەفتارکردن لەم شەوەدا دەبێ زۆر بە ئاگاییو هێمنیو لەسەرخۆیی بێت چونکە:

لەم شەوەدا ئەو ئافرەتە هەست بە ترسێکی زۆر لەم پیاوە نامۆو غەریبە دەکاتو، هەست بە ترسیش دەکات لەم ژیانە نوێیەی، کە بۆی دەچێ.. لەبەر ئەوە پیاوی لێزان ئەو پیاوەیە بە باشی پێشوازی ئەم ئادەمیزادە هێمن و لەسەرخۆو خۆشەویستە شڵەژاو و دڵ ترساوە دەکات.

زۆربەی زۆری پیاوان توشی دو هەڵەی زۆر ناشیرین دەبن:

١- لە یەکەم شەوی زاوایدا، هەمو خەمو گرنگییەکی بریتی دەبێ لە لابردنی پەردەی کچێنی، جا بەهەر چ ڕێگاو وەسیلەو شێوەیەك بێت.

٢- لەم ئافرەتە تازەیەی، کە بوەتە خێزانی، ئومێدو چاوەڕێی ئەوەی لێ دەکات، بە حوکمی واقیعەوە ئەم کارە قبوڵ بکاتو پێی ڕازی بێت، بەبێ بونی هیچ پێشەکییەك بۆ لابردنی پەردەی کچێنی، گەر هەندێك کەس ئەم جۆرە توندو تیژییەیان پێ پیاوەتی بێت، ئەوا ئیسلام حوکمی ئەوە دەدات، کە نەرمو نیانیو بەنەرمی جوڵانەوە لەگەڵ مرۆڤ دا، تەنانەت لەگەڵ ئاژەڵیش بە پیاوەتی(رجولة) دادەنێ! لەبەر ئەوە خۆشەویست ترین و بەنرخ ترین شت لەلای ئافرەت پەردەی کچێنییە، کە بەلای ئەوانەوە دەبێ بەبێ هیچ بەرگریەك دەبێ قبوڵی لابردنی بکات، ئەمەش لەبەین بردنو ڕوخاندنی فیترەتی ئافرەتەکەیەو، شەڕکردنە لەگەڵ سروشتی ئەم ئافرەتە..

لەم شەوەدا، شەوی زاوایی، چەندە بەسودو چاكو باشە باسی خێزانی بەختیار بکەیتو باسی ئەو ئاواتو ئامانجانە بکەی، کە لە دوارۆژدا دێنە دی. هەروەها باسی منداڵ بکرێ کە لەمەودوا خوا پێیان دەبەخشێ، کە مایەی خۆشیو بەختەوەریو شادی ناو ماڵەکەن، هەر لەم شەوەدا باسی خۆشەویستی خۆت بۆ ئافرەتەکە بکە، کە ئەوت لەلا خۆشەویستە، باسی جوانیو شۆخو شەنگی ئەو بکە. هەروەها باسی ئەوەی بۆ بکە بەهۆی بەدیارخستنی جوانیو ڕازاوەیی بۆ پیاوی بێگانە توشی گوناهو تاوان دەبێت.. نەکەی بەبێ پێشەکی قسەکردنو دڵنیایی پەلە لە جوتبون بکەی، نەکەی دەستت بۆ هیچ شوێنێکی ببەی، یان یەکسەر ماچی بکەی یان یەکسەر شوێنی خۆت بگۆڕیو بچیتە تەنیشتیەوە.

ئیمامی شەرع زان (ابن الحزم) لە کتێبەکەیدا بەناوی (طوق الحمامة)دا دەگێڕێتەوەو دەڵێ: ئەبوبەکری محمدی کوڕی حەجەری بۆی باس کردم، کە یەکێك لە پیاوە گەورەکانمان لە بەغدا، کچێکی بینی و خۆشەویستی کەوتە دڵیەوەو داخوازی کردو هێنای.. لە یەکەم شەوی زاواییدا بەبێ هیچ پێشەکی و قسەکردن و لاواندنەوە، چوە لای بە نیازی جوتبون، کاتێك کچەکە (زەکەر)ی پیاوەکەی بینی لەبەر گەورەیی لەبەر دەستی هەڵات و، نەیویست بچێتەوە لای پیاوەکە تا مردن. ئا بەم شێوەیە پەلەکردن لە جوتبون لە یەکەم شەوی زاواییی، بوە هۆی پچڕانی پەیوەندی دو کەس و لێك جیابونەوەیان. گەر ئەم پیاوە چاوەڕێی ئەوەی کردبایە، تا ئافرەتەکە دەهاتە ژێر بارو هێدی و هێمن دەبۆوە، ئەو کاتە حاڵی باشترو بەختیارتر دەبو.

دکتۆر فریدریك کهن لە کتێبەکەیدا بەناوی (حیاتنا الجنسیة)دا دەڵێ: نەزانی و کەم شارەزایی پیاو لەم حاڵەتە ئەستەمانەدا، ڕەنگە ببێتە هۆی کارەساتی ئازاردەر، کە ئاکامەکەی گواستنەوە بێ لەسەر جێی هاوسەریی بۆ نەخۆشخانەی شێتان، درێژەی ئەم مەسەلەیە ئەوەیە کچێکی هەستدار لەبەر ڕەوشت جوانییەکەی، خەڵك خۆشیان دەویست، بەڕەزامەندی خۆی شوی کرد، بەڵام هیچ شتێ دەربارەی ژیانی ژن و مێردایەتی نەدەزانێ، کەس و کاری و دەستگیرانەکەشی بایەخیان بەم مەسەلەیە نەدابو. لە شەوی گواستنەوەدا زاوا داوای لێکرد، کە بێتە ژێربارو ئامادەبێ بۆ جوتبون، کچەکەش نەیهێشت ئەم کارە بکات، بەڵام پیاوە دڕندەکە پەلاماری دا تا ئەو شتەی کە بە مافێکی شەرعی خۆی دەزانێ دەستەبەری بکات! لەبەرئەوە کچەکە تورە بو دەستی کرد بە شکاندنی کەل و پەلەکانی ناو ژورەکە، گەیشتە ڕادەیەك، کە ئەو پیاوانەی

لە ئوتێلەکەدا بون شڵەژان، لەجیاتی ئـەوەی پزیـشکی بـۆ بـانگ بکـەن، تەلەفۆنیان بۆ پیاوانی پۆلیس کردو ئەوانیش پەل بەستیان کـردو، بردیانـە نەخۆشخانەی شێتان..

لەبەرئەوە ترسان لە کرداری جنسی (جوتبون) چەند هۆکـارێکی هەیـە، گرنگترینیان لای پیاو ئەوەیە، کە لە هەرەتی گەنجێتی لەبـەر نەشـارەزایی ناتوانێ کارەکە بکات، هـەروەها لەبـەر ئـەو بیروبۆچـونە هەڵەیـەی، کـە دەربارەی جنسی وەرگرتوە، کچیش لەم دو هۆکارە بەشدارە، کە لە کرداری جنسی دەترسێ.

بە بۆنەی قسەکردن دەربارەی لادانی پـەردەی کـچێنی، پێویـستە ئـەم ئاماژەیە بکرێ، ئەویش ئەوەیە کـەوا زۆربـەی پیـاوان لـە چـەند شـەوانی یەکەمی زاوایەتیدا، ناتوانن ئەم پەردەیە لابدەن لە ئـەنجامی تامـەزرۆیی، یان لەبەر توندو رەقی پەردەی ئافرەتەکە، ئەمەش شتێکی سروشتیە. لەبەر ئەوە پێویستە لەسەر هاورێو خزمەکانی هەردولا زۆر گرنگی نەدەنو گوێ نەدەن بە لانەدانی ئەم پەردەیە لە یەکەم شەودا. هەروەها گـوێ بـە قـسەو قـسەلۆك نـەدەنو گاڵتـە بـە زاوا نەکـەن، چـونکە رەنگـە بـەهۆی ئـەم سەرزەنشتکردنە، دوچاری ئامێر خاوبونـەوە ببـێ کـە شـتێکی ترسـناکەو هەرەشـە لـە ژیـانی ژنو مێـرد دەکـات، خاوبونـەوەش دو جـۆری هەیـە ئەنـدامییو دەرونـی (عـضوي و نەفـسی)، نەفـسیەکەی دەگەرێتـەوە بـۆ حاڵەتی مێشك.

ئاشکراو رونە، دەتوانم بڵێم ئەو کەسە سەرکەوتو و زاڵ دەبێ، گەر خۆی لە ناخەوە باوەری وا بی کە لەم کارەدا سەردەکەوێ!!

هەندێك کەس باسی دابو نەریتێکی خراپیان بۆ کردم کە لە هەندێ لە

لادێکاندا ڕو دەدات، ئەویش ئەوەیە گەر ئەو گەنجە لە یەکەم شەودا نەیتوانی ئەم پەردەیە لادات واتە بە زاوا نەبێ، ئەوا هاوڕێکانی گاڵتەو یاری پێدەکەنو تاوانی خاویو شلی زەکەری دەدەنە پاڵ! بەڵام گەر بە زاوا ببێو پەردەی کچێنی کچەکە لاببات، ئەوا هاوڕێو نزیکەکانی بوکەکە هاواریان لێ هەڵدەستێو، تاوانی ئارەزوی جنسی دەدەنە پاڵ، گوایە ئارەزوی هەڵساوە بۆیە لە یەکەم شەودا ملکەچو تەسلیم بوە بۆ زاوا، کە بەزاوا ببێ!

لەبەرئەوە بەهۆی ئەم بیروبۆچونە هەڵەیەی هاوڕێو نزیکەکانی، نایەڵێ زاوا جوت ببێ، زاواش ناچار دەبێ دەست بکات بە لێدانی بوکەکە بۆ ئەوەی ئەویش لەدەست گاڵتەجاڕی هاوڕێکانی دەرباز بێت.

وا لە خوارەوە باسی چۆنیەتی لابردنی پەردەی کچێنی دەکەین:

١- قسەی خۆشو وتەی شیرینو لاواندنەوەو پیا هەڵدانو بە نەرمی ڕەفتارکردن لەگەڵ ئافرەتەکە، کۆسپو تەگەرە ناهێڵێ. چونکە بەرگریکردنی ئافرەت بۆ لابردنی پەردەی کچێنی بەم وتە شیرینو قسەخۆشو لاواندنەوەیە، هیچی نامێنێو پەردەکە بە ئاسانی لادەدرێو ڕەقایی نامێنێ.

٢- گەر لەدوای لابردنی پەردەی کچێنی بەربونی خوێن (نزیف الدم) بەردەوام بو، ئەوکاتە پێویستە ئافرەتەکە بە حەساوەیی بێنێتەوەو، هەردو ڕانی بۆ ماوەیەك پێکەوە بنوسێنێ. پێویستیشە لەسەر پیاوەکە چاوەڕوان بکاو ئارام بگرێو نەچێتەوە لای، تا خوێنەکە دەوەستێ.

٣- لەسەر ئافرەتەکە پێویستە دوای نەمانی پەردەی کچێنی گرنگی بەپاكو خاوێنی بداتو مەوادی پاك کەرەوە بەکاربهێنێ، تا برینەکەی

چاك ده‌بێته‌وه، پێویسته پیاوه‌كه‌ش تا خوێنه‌كه ڕاده‌وه‌ستێ له‌گه‌ڵی جوت نه‌بێته‌وه.

٤- پێویسته له‌سه‌ر پیاو به‌ر له جوتبون، به وه‌زه‌لین زه‌كه‌ری چه‌ور بكات، ئه‌وه‌ش بۆ ئه‌وه‌ی ئافره‌ته‌كه هه‌ست به ئازار نه‌كات‌و نه‌بادا دوچاری به‌ربونی خوێن (نزيف الدم) بێت.

٥- گه‌ر له‌و چه‌ند ڕۆژانه‌ی یه‌كه‌م‌و هه‌فته‌ی یه‌كه‌م، ئه‌م په‌رده‌یه لانه‌دراو به زه‌حمه‌ت لاده‌درا، ئه‌وا ده‌بێ بچنه لای پزیشك‌و ئه‌و خواردن‌و خواردنه‌وانه بخۆن‌و مه‌وادی به‌هێزكه‌ر به‌كاربێنن، كه پزیشكه‌كان ئاماژه‌ی بۆ ده‌كه‌ن وه‌ك: گۆشت‌و قه‌رنابیت‌و هێلكه‌و برنج‌و ماسی‌و گێزه‌رو بیبه‌رو لیمۆو پیازو كه‌ره‌وزو مه‌عده‌نۆس‌و نه‌عناو سلق‌و قاچی گوێره‌كه‌و گۆشتی باڵنده.

ئه‌و هۆیانه‌ی ده‌بنه هۆی كزی ئاره‌زوی جنسی بریتین له هه‌بونی ئازارو نه‌خۆشی توندو زۆر ماندوبون له ئیش‌وكارداو وه‌رزش نه‌كردن.

ئه‌وه‌ی یارمه‌تی لادان‌و لابردنی په‌رده‌ی كچێنی ده‌داو ئاسانی ده‌كات جوتبونی كاتی به‌یانی‌یه، چونكه زه‌كه‌ری پیاو پێش میزكردن چالاك‌و به‌هێز ده‌بێ.

له عومه‌ری كوڕی خه‌تتابه‌وه‌ﷺ هاتوه كه‌وا بڕیاری دا ئه‌و پیاوه‌ی دوچاری نه‌رم‌و شلی زه‌كه‌ر بوه ماوه‌ی ساڵێك ژنه‌كه نه‌گوازێته‌وه، تا خۆی چاره‌سه‌ر ده‌كات، جا گه‌ر ئه‌م خاوی‌و شلی‌یه له ساڵێك زیاتر درێژه‌ی كێشا، ئه‌وا قازی له یه‌كتریان جیاده‌كاته‌وه، گه‌ر ژنه‌كه‌ی داوای كرد لێی جیاببێته‌وه.

جوانترین شت كه له ته‌فسیره‌كان به‌دیم كردوه راڤه‌ی فه‌رموده‌ی خوایه

کە دەفەرموێ: ﴿اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ﴾ (هود- ٥٢).

لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئەوە وەردەگیرێ کە داوای لێخۆشبون کردن لەخوا رزقو رۆزی زیاد دەکاتو یارمەتی توانای جوتبون دەدات، بە بەڵگەی ئەم ئایەتە ﴿وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ﴾و فەرمودەی ﴿وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ﴾، ئەمەو جگە لە پاداشتی رۆژی دوایی﴿وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا﴾.

لەوەی باسکرا ئەوەی لێ دەفامرێتەوە کە یارمەتیدەری بەهێزکردنی پیاو بریتیە لە دوعاو پاڕانەوە لەخوای گەورە، هەروەك لە فەرمودەی (صحیح) هاتوە کە دەفەرموێ: ((اللَّهُمَّ مَتِّعْنَا بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُوَّتِنَا مَا أَحْيَيْتَنَا وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا)).

جا گەر پیاو نەیتوانی پەردەی کچێنی، لەبەر توندو رەقی لاببات، ئەوکاتە پێویستە سەردانی پزیشکی خۆی بکات، تا بە نەشتەرگەریەکی ئاسان لای ببات..

بەهەر حاڵ پێویستە بەرلەوەی پیاو ژن بگوازێتەوە، بپشکنرێو فەحس بکرێ، نەبادا دوچاری خاو و شلی زەکەر بوبێ، کە بەردەوام بێو چارەسەر نەکرێ.

لەبەرئەوە گەمەو یاری کردنو لاواندنەوە، لەگەڵ خێزان هونەرێکی گرنگە، کە بەردەوامی خۆشیو شادیو ژیانی ژنو مێردی لەسەر بەند دەبێ، پێغەمبەرﷺ پێش چواردە سەدە بە ڕاشکاوی ئاگاداری کردوین، وەك لەو چەند ریوایەتانەی باس کران، زانستی دەرونناسیش لەم سەدانەی

دوایـیدا، هات‌و گرنگی گەمەو یاری‌و بە نەرمی جوڵانەوە لەگـەڵ خێزانـدا بەدیار خست.

یەکێك لە زانایان دەڵێ: ژن‌و مێردی نمونەیی ئەوەیـە، کـە هـەردوکیان پێکەوە ئارەزوی جوتبونیان ببێ. لە پێویستی‌یەکانی بەشداری هەردوکیان: یەکسان بونە لە مافەکانی یەکتری‌و وەك یەك چـێژ لـە جوتبـون وەرگـرن. پێویستە لە یەکەم کاتی دەستپێکردنی جوتبون، گەمەو یاری لەنێوانیانـدا ببێ، چونکە نەبونی وتەی شیرین‌و گەمـەو یـاری دەبێتـە هـۆی دڵتـەنگی ئافرەتەکەو ڕەشبینی لەلا دروست دەبێ‌و، تەنگ بە ژن هەڵدەچنێ‌و ئازاری دەرونی دەدات.

گوێ نەدان بە قسەی خۆش‌و گەمەو یاری، نیشانەی گێژی‌و گێلـی‌یـە، چونکە یـاری کـردن لەگـەڵ خێـزان هونـەرێکی پـڕ لـە خۆشـی‌و لـەزەت وەرگرتنە. لەزەتی گەمەو یاری کردنیش لە لەزەت‌و تامی جوتبون کـەمتر نیە!

قسەو تەماشاکردن بۆ سەرەتای جوتبون گرنگی خۆی هەیە، چونکە لەم قۆناغە نوێیەدا دەربڕی هەست‌و نەستە. لەوکاتەدا نەفس لە جەستە زیـاتر ئامادەیی هەیە بۆ کارتێکردن‌و وروژاندن، ئەگەرچی ئەم کارانە بە بـچوکی دێتە بەرچاو، بەڵام زۆر گرنگە. دیارە هەستی بۆنکردن پەیوەندی بەلایـەنی جنـسیەوە هەیـە. (ڕۆسـۆ)ش گوتویـەتی: بـۆن‌و عـەتر لـە ژوری نوسـتن کاریگەری خۆی هەیە.

یـاریکردن‌و دەسـتبازی، جێبەجێکـەری ئـەو کـارە پێویـستانەیە بـۆ سەرەتای پەیوەندیە جنسیەکانی هاوسەرایەتی، دەسـتبازی لـە نێـوان ژن‌و مێرد شتێکی خۆش‌و جوانە، هەستە جنسیەکان نوێ دەکاتەوە..

پێویستە لە هاوسەرگرتنی نمونەیی، لایەنی هونەری کردەیی تێدا بنوێنرێ. پێویستە گرنگی بە دەستبازی‌و ئیعجاب بون بە ژن بە ئەندازەی پێویست‌و لەکاتی گونجاو بدرێ.

زانایەکی دەرونناسی پسپۆڕ بە کێشەکانی جنس لەژێر ناونیشانی (المغازلة والمداعبة) گوتویەتی:

(بزانە تەنها ئەوەندە بەس نیە پیاو ئارەزومەندی هاوسەرەکەی بێت‌و بەسۆز بێت بۆ ئەوەی یەکجار بۆی بێتە ژێربارو بۆی تەسلیم بێ، بەڵکە دەبێ لەکاتی هەر پێکگەیشتنێك، ئارەزومەندی بێت‌و بیلاوێنێتەوەو قسەی خۆشی لەگەڵدا بکات، چونکە هەر پێك گەیشتنێك نمونەی زەواجێکی نوێیە!)

دەربارەی بەباشتر دانانی ئەو مێردە ناشیرینەی دەستبازی‌و یاریکردن بەباشی دەزانێ، لەو مێردە جوانەی کە وشکە و دەستبازی ناکات، پەندی کۆمەڵایەتی لەسەر هاتوە کە دەڵێ: (پیاوەکە دڕندەیە، بەڵام بە جوڵەجوڵ‌و ئارەزومەندە!!)

ئادەمیزاد دو پێویستی جوتێنەی لەسەرە، لەسەریەتی خۆشەویستی بخاتە دڵی خۆشەویستەکەی، کە پەڕەی دڵی ئافرەتەکە دابگرێ‌و پێوەی شەیدا بێ، هەتا وای لێدێ بەڕادەیەك سۆزی دەبزوێ، کە ئامادەیی تەواوی دەبێ بۆ جوتبون!

دیارە غەرام‌و خۆشەویستی ئافرەت بەهۆی دڵی‌و عەقڵیەوە گەرم دادێ، لەبەرئەوە مێردی بەڕێزو فامیدە خۆشەویستی خۆی‌و سۆزو عاتیفەی خۆی فەرامۆش‌و پشت گوێ ناخات، هەتا خۆشەویستی لە ئاسمانی عەقڵی هەردوکیان هەڵدەفڕێ.

ژن ئامادەکردن بۆ پێك گەیشتن (جوتبون) تەنها کردارێکی مرۆیی نیە، کە مەبەست پێی نەهێشتنی ئازاردانی بێ، بەڵکو کارێکی سودبەخشی گەورەیە بۆ خودی پیاوەکە، چونکە بەهۆی گۆڕینەوەی هەستو ئیحساسی ژنو مێرد بۆ یەکتری، پیاو ئەوپەڕی چێژو لەزەت وەردەگرێ.

لە کتێبی (تحفة العروس ونزهة النفوس)ی (أبا عبدالله بن احمد التیجاني) (أبو الريحان) لە کتێبەکەی (بالجواهر) هاتوە کە دەڵێ:

(پاشایەك شێتو شەیدای ئافرەت بو، کە جوت دەبو حەزی دەکرد دوبارەی کاتەوە، جا بینی زەکەری لە جوڵەو چالاکیدا کزو بێهێز بوە، جا حەوزێکی پڕکرد لە جیوەو رایەخی لەسەر راخست بۆ ئەوەی لەسەری جوت بێ، جیوەکەش دەیجولاندەوە بێئەوەی خۆی بجولێتەوە، بەمەش لەزەتو چێژی وەردەگرت).

پۆلیسێك پێی راگەیاندم ژنێکی گەنجی مێرداری بینی زینای دەکرد، ئەو ژنە مێردێکی جوانی هەبو، پۆلیسەکە سەری سوڕمابو لەوەی چۆن زینا دەکاو ئەو مێردە جوانەی هەیە؟ کە پرسیاری لێکرد بۆچی زینا دەکەی، گوتی: مێردەکەم تا ئێستا نازانێ ڕانم چۆنە، ئەو عادەتی وایە هەر دەیەوێ تەنها جوت بێو ئارەزوی خۆی تێر بکات، بێئەوەی دەستبازیو یاری بکات!

هەندێ لە شارەزاو ئامۆژگاریکاران گوتویانە: ناشیرینترینو خراپترین نەزانیو دەستەپاچەیی ئەوەیە، پیاو لەگەڵ ژنەکەی جوت ببێ بەرلەوەی قسەی لەگەڵ بکاتو بیلاوێنێتەوەو دەستبازی لەگەڵدا بکات.

دەبێ پیاو ئاگاداربێ نەکا، کە خۆی گەیشتە نەشئەو خۆشی، واز لە ژنەکەی بێنێ تا ئەویش دەگاتە خۆشی..

(ماری ستۆپ) کە ئافرەتێکی دەروونناسە دەڵێ:

(ئەوانــەی دەربــارەی جــنس دەنوســن و ئەزمونــەکانیان بــە گــوێرەی پێشکەوتنی دەروونناسی پیادە دەکـەن دیـدیان وایـە" باشـترین شـت بـوك بیکات ئەوەیە، کە لە کرداری جنسی بەشداری مێردەکەی بکات، چـونکە بوکەکە رێنمایی دەکات کە چۆن پەردەکـە لا ببـات، بـەوەش هەسـت بـە کەمێك ئازار دەکات (گەر پەردەکە رەق بێت).

بەڵام ئەو پیاوەی کە بە تەنها دەیەوێ پەردەکە لا ببـات، بـە دڵنیـاییەوە دەڵێم ئەو پیاوە لەوپەڕی چێژو خۆشی دایە، ئەو خۆشیە وای لێدەکات کوێر بێ و هەست بەو ئازارە نەکات، کە کـچەکە دوچـاری دەبێـت.. بـەم کردەوەیە بوك وا بـە خەیاڵیـدا دێـت، کـە مێردەکـەی تـەنها بایـەخ بـە ئارەزوەکـانی دەدات، بـا لەسـەر حیـسابی هەراسـان کـردن و ئـازاردانی خێزانەکەشی بێت.)

گەر ژن بە کردو کۆشی خۆی بەشـداری مێردەکـەی بکـات کـەوا لێـك تێگەیشتنیان هەبێ و ئەو شێوازە بەکاربێنن، کـە هـەردولا پـێی رازیـن، ئەوکاتە ئازارەکە کەم دەبێتەوە، ژنەکەش ئەوکاتە خۆی لە مێردەکـەی دور ناخاتەوە.

هەروەها بۆ ئەوەی جوتبون بـە سروشـتی و بـە خۆشـی ئـەنجام بـدرێت، پێویستە ژن بەشداری مێردی بکات بۆ گەیشتن بەوپەڕی چێژو خۆشی، کـە هەردولا دەیخوازن.

لە جوتبوندا نابێ تەنها یەك کەس وەڵامی هـەبێ و ئـەوی تـر نـەیبێ، بەڵکە دەبێ هەردوکیان بە رۆح و جەستەو دەرونەوە ئاوێتەی یـەکتری بـن، جا ئەم ئاوێتەبونەی هەریەکێك لە ژن و مێرد بـە شـەوق و سـۆزو ئـارەزو و

تەفاهوم بۆ یەکتری، ڕەنگێکی زۆر جوان‌و سەرنج ڕاکێش بە چێژو لەزەتی جوتبون دەبەخشێ.

بەڵام لەو حاڵەتەی ژن بە سلبیانە ڕەفتار بکات، هەروەك هەندێ ئافرەت ئەم حاڵەت‌و شوێنانە بیر لەوە دەکەنەوە، کە بە سلبیانە ڕەفتار بکەن، گەر ژن لەم کارەدا پیاوی بەتەنیا هێشتەوە، کە تەنها پیاو وەڵامی هەبێ، ئەوا زۆر لە ئیعتبارەکان بەفیڕۆو بەهەدەر دەچێ، دەربڕینی خۆشەویستیش کەم‌وکورتی دەبێ، گەر بەشداری هەردوکیانی تێدا نەبێ‌و بەئارەزوی هەردولا نەبێ. هەروەها خودی جوتبونیش چێژو خۆشی تەواو لەدەست دەدات، چونکە وەڵام نەدانەوەو وشکی ژن جوانترین‌و خۆشترین کاتی جوتبون لەناو دەبات.. کاتێك ئەوپەڕی چێژو خۆشی لە جوتبون وەردەگیرێ، کە ژن‌و مێرد بەیەکەوە تێیدا بەشدار بن.

گرنگترین شت پێویستە پیاو لە شەوی زاواییدا ڕەچاوی بکات، ڕاگرتنی سۆزی ژنەکەیەتی. چونکە ئەم ئافرەتە ماڵی خۆی واز هێناوەو هاتۆتە ماڵێکی نوێ، کە پێشتر تیایدا نەژیاوەو لێی ڕانەهاتوەو هەست بەشەرم دەکات. لە سەروی ئەوانەشەوە پیاو دەبێ لەم شەوەدا زۆر لێزان بێ‌و ئەم شەوە بکاتە بەهێزکردنی پەیوەندی خۆشەویستی‌و هاوڕێیەتی، نەیکاتە شەوی هەراسان‌و بەدیار خستنی تواناو هێزو پیاوەتی‌و، لەناکاو نەچێتە لای. پێویستیشە یەکسەر دەست بە جوتبون نەکات تا ئەوکاتەی دەزانێ خێزانەکەی ئامادەیی هەیە، ئەگینا گەر ئامادەیی جوتبونی نەبو، دەبێ بۆ کاتێکی تر دوای بخات.

پێش ئەوەی کۆتایی بەباسی هونەری گەمەو دەستبازی خێزان بێنین، کە پێغەمبەرﷺ ئەمری لەسەر کردوە، دەمەوێ سەرنج بۆ ماوەی یاری کردن

لەپاش جوتبون ڕابکێشم. یەکێ لە زانا پسپۆڕەکانی جنس دەڵێ:

گەمەو یاری کردنی نێوان ژن و مێرد گرنگی یەکی گەورەی لە پەیوەندی یەکانی هەیە جنسی، کە پشتگوێ خراوە. زۆربەی پیاوان کردویانەتە خو لەدوای جوتبون لە ژنەکەیان دور دەکەونەوە، ئەوەش نیشانەی نەفامی و گێلی یە، ڕوی وەرئەگێڕی و لە خەودا نقوم دەبێ. ئافرەتەکەش ئەو کاتە هەست بە دابەزینی جنس دەکات و بێبەش دەبێت لە گەورەترین ماوەی سۆزو عاتیفەو خۆشی و لەزەت وەرگرتن.

ئێستاش با بێینەوە سەر فەرموودەکەی سەرەتا هێنامان: لە کتێبی (التاج الجامع للاصول في أحاديث الرسول) تەعلیقێك لەسەر ئەم فەرمودەیە هاتوە کە ئەوەش کورتەی باسەکەیەو دەڵێ: لەو کاتەی پێغەمبەر زانی جابر بێوەژنێکی هێناوە، پێی فەرمو: ((ما لك وللعذارى ولعابها؟!)) ، بە واتای : گەر کچ بوایە باشتر بو، تا گەمەو یاری لەگەڵ بکەی یان لیکی زمانی بمژی. ئەمەش ئاماژەیە بۆ مژینی لیوو زمان کە لەکاتی گەمەو یاری لەگەڵ خێزان ئەنجام دەدرێ!!

دەربارەی یەکەم کاری هاتنەژورەوەی پێغەمبەرﷺ، لە خاتو عائیشە ڕەزای خوای لێبێ پرسیار کرا، ئەویش گوتی: پێغەمبەر سیواك دەکات! ڕەنگە ئەم سیواك کردنەش بۆ پاك کردنەوەی ددانەکانی بوبێ، تا بە ماچی گەرم پێشوازی لە خێزانەکەی بکات. ئەم جۆرە ماچ کردنەش بەختیاری و کامەرانی بەدەست دێنێ و هەمو خەم و پەژارەیەکی ژیان لا دەدات! لەبەرئەوە وا باش و چاکە کاتێك پیاو دەچێتە ماڵەوەو دێتە ددرەوە خێزانەکەی ماچ بکات، تا خۆشەویستی یان زیاتر بێت و، هەردەم ئەوەیان لەبیر بێت کە لەسەر پەیمانی خۆشویستنی یەکترین.

ئەم فەرمودەیە تیشك دەخاتە سەر ڕۆڵو گرنگی (دەم) لەکاتی گەمەو یاری کردنی پیاو لەگەڵ ژنەکەی. زانستە دەرونیەکان (العلوم النفسیة) کاریگەری لیکی زمانیان بەدیار خستوە، (ماری ستۆب) کە پسپۆڕێکی دەرونی ئافرەتانەو دەربارەی ئارەزوی جنسی ئافرەتان بە ڕاشکاوی‌و بێپەردەو بە ئاشکرا دەردەبڕێ‌و دەڵێ:

لەسەر پیاوی ژندار پێویستە دەمی ژنەکەی ماچ بکات، کاتێك ژنەکەی بۆی ملکەچ بو و هاتە ژێر بارو وەڵامی بە دەمی دایەوە، واتە ئەویش ماچی دەمی پیاوەکەی کرد، ئەو کاتە نابێ بە تەنها لێوی ماچ بکات، بەڵکو دەبێ زمان‌و لیکی بمژێ[1]. ئەمانەش هەموی دەبێتە هۆی بزواندن‌و چالاك کردنی هەستی جنسی، هەروەها دەبێ جگە لە ماچ کردنی دەمی خێزانەکەی، دەبێ شوێنی تری هەستیار (حساس) ماچ بکات وەك گوێ‌و گەردن‌و سینگ.

---

١) لە کتێبی (مصابیح السنة)ی البغوی بەرگی دوەم هاتوە، کە پێغەمبەری خوا ﷺ بەڕۆژو بوەو خاتو عائیشەی ماچ کردوەو، زمانی مژتوە (عن عائشة رضي الله عنها أن النبيّ كان يقبلها وهو صائم، ويمص لسانها) أخرجه أحمد في المسند وأبوداود في السنن وأخرجه البيهقي في السنن الكبرى. -وەرگێڕ-

یـاری‌و دەستبازی کردن لە مـاوەی حەیـزدا

لە بارەی چونە لای خێزان لەکاتی حـەیزدا پێغەمبـەرﷺ دەفـەرموێ: ((اصنعوا كل شيءٍ الاّ النكـاح، -وفي لفـظ- الجمـاع))[١]، واتـە: لەماوەی حەیزدا لەگەڵ خێزان هەمو شتێ بکەن تەنها جوتبون نەبێ.

((ورد عن أزواج النبّـي أنهﷺ كان اذا أراد من الحائض شيئاً، ألقى على فرجهـا شـيئاً، ثم صـنع مـا أراد))[٢]، واتـە: لـە خێزانـەکانی پێغەمبەرﷺ هاتوە کەوا پێغەمبەرﷺ گەر بیویستایە بـچێتە لای یـەکێك لە خێزانەکانی، کە لـە مـاوەی حـەیزدا بوبـان، شـتێکی بەسـەر فـەرجی خێزانەکەیدا دەدا، ئنجا ئەوەی بیویستایە لەگەڵی دەکرد[٣].

١) رواه الجماعة الاّ البخاري.

٢) رواه أبوداود والحافظ العراقي.

٣) حیکمەتی ئیسلام چەند جوانە، کە میانڕەوە لەنێوان ئەوەی کـە جولەکـە بیروباوەڕیـان وایە حەرامە لەگەڵ ئافرەتی حـەیزدار لـە یـەك ژوردا بخـەون، بیروبـاوەڕی گاورەکـانیش ئەوەیە، کە بەلایانەوە حەڵاڵە لەگەڵ ئافرەتی حەیزدار جوت بن.

گەمەو یاریکردن لەگەڵ خێزان لەکاتی خۆشتندا

خاتو عائیشە رەزای خوای لــێبێ گوتویــەتی: ((كنت أغتسل أنــا و رسول الله من إنــــاء بيــني وبيــنه، تختلــف أيــدينا عليــه: فيبــادرنــي حتى أقــول: دع لــــي دع لــــي![1] قالــت وهمــا

---

١) له ئەنجام گیری ئەم فەرمودە ڕاستەدا دو حوکم وەردەگرین:

یەکەم: دەست کەوتن بە ئافرەت دەستنوێژ ناشکێنێ، سەرەڕای فەرمودەی پێغەمبەر ﷺ کە خێزانی خۆی ماچ کردوەو چوە بۆ نوێژو دەستنوێژی نەگرتۆتــەوە، ئــەم بابەتــەش لــە شوێنی تر باسکراوە.

بەهۆی نەزانینی ئەم حوکمەوە، چەندەها ژنو مێرد کێشەو ناکۆکیان کەوتۆتە بەینەوە، گوایە تەنها بە دەست لێدان دەستنوێژ دەشکێ! دیــارە ئــەوەش هــیچ بەڵگەیــەکی نیــە، (ملامسة)ش کە لە ئایەتەکەدا هاتوە مانای جوتبونە هەروەك ئیبن عەبباسو کەسانی تر ئاوایان گوتوە. هەندێك پێشەواش هەمان رایان هەیە! کەوایــە بــا ژنو مێــرد ئــەم هەلــە لەدەست نەدەن!!

رەحمەتی خوا لە پێشەوا شافیعی بێت، کە گوتویەتی -هەروەك گــشت پێــشەواکانیش هەمان قسەیان گوتوە-: (مسوڵمانان کۆڕان لەسەر ئەوەی گەر کەسێك لــە پێغەمبــەری خواوە ﷺ ســوننەتێکی بۆ دەرکەوت، بۆی دروست نیە ئــەم ســوننەتە بــۆ قــسەی هــیچ کەسێك لــێگەڕێ و بەلاوە نێ!)، پێشەوا ئەحمەدی کوری حەنبەل (رەحمەتی خوای لــێبێ) گوتویەتی: (هەرکەسێك فەرمودەی پێغەمبەری خوا ﷺ ڕەت بکاتەوە ئەو کەسە لەســەر لێواری تیاچونە!!).

گەر ئەمرۆ مسوڵمانان رێك بکەون لەسەر ئەوەی، کەوا فەرمودەی پێغەمبەر فەرمانڕەوا بێ، هەروەك خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی ﷺ و گشت پێشەوایان فەرمانیان کردوە، ئەوا ئەو کاتە دەبونە یەك مەزهەب، هەروەك یارانی پێغەمبەر لەسەر یــەك مەزهــەب بــون. ئەمەش بەهۆی ئەوەی کە دوای پێشەواکان فەرمودەکان کۆکراونەتــەوە.. شــەعرانی لــە کتێبی (الميزان)دا گوتویەتی، کە ماناکەی ئەوە دەگەیەنێ: گەر ئەمرۆ ئەبوحەنیفە بێت، هەروەها پێشەواکانی تریش-، ئەوا لە زۆر رایەکانی پەشیمان دەبۆوە لەبەر ئــەوەی دوای ئەو، فەرمودەکانی پێغەمبەر کۆکرانەوە.

جنـــبان))[1]، واتە: منو پێغەمبەری خوا لەشمان گران بو و بێنوێژ بوینو پێکەوە خۆمان دەشوت لەیەك مەنجەڵ دا، جا هەردوکمان دەستمان ئـەبرد بۆ ئاوەکەو پێغەمبەر زوترو لەپێش من دەستی بۆ ئاوەکە دەبرد بۆ ئـەوەی ئاوەکە بەخۆیدا بکاتو منیش پێم ئەوت بۆ منیش لـێگەڕێ بـۆ منـیش لـێگەڕێ تا ئاوەکە بەخۆم دا بکەم.

دوەم: حـافظ لە کتێبی (الفتح)١-٢٩٠دا گوتویـەتی: داودی ئـەم فەرمودەیـەی کردۆتـە بەڵگە بۆ ئەوەی، کە دروستە پیاو تەماشای داوێنی ژنەکەی بکـات، بـە پێـچەوانەوەش ژنەکەی دروستە تەماشای زەکەری پیاوەکەی بکات.

لـە کتێبـی (آداب الزفـاف)ی شـیخ محمـد ناصـرالدین الألبـاني هـاتوە، کـە ئەمـە کورتەکەیەتی: ئەم فەرمودەیە ئەوە پوچەڵ دەکاتەوە، کە خاتو عائیشە گێڕاویەتیەوە کە گوتویەتی: (ما رأیت عورة رسول الله ﷺ قـط) هـەرگیز عـەورەتی پێغەمبـەری خـوام نەبینیوە.. ئەم ریوایەتە راست نیە، چونکە یـەکێ لـە راویـەکانی درۆزنێکـی فـەرمودە هەڵبەستەرە، ئەوەی تریش نەناسراو (مجهول)ە!

بۆیە (العراقي) لە کتێبی (تخریج الأحیاء)٢-٤٦ براندویەتیەوە، کە سـەنەدەکەی لاواز (ضعیف)ە، نەسائیش گوتویەتی: فەرمودەیەکی (منکر)ە، ئەو بەناو فەرمودەیـەش کـە دەڵێ: ((إذا جامع أحدکم زوجته أو جاریته، فلا ینظر الی فرجها، فإنه یورث العمـی ... گەر یەکێك لە ئێوە لەگەڵ هاوسەرەکەی، یان کەنیزەکەی جوتبو، بـا تـەماشـای داوێنـی نەکات، چونکە کوێریی بۆماوە بەجێ دێڵێ))، ئەوەش هەڵبەستراو (موضـوع)ە هـەروەك أبوحاتم الرازیو (ابن حبان)و (ابن الجوزی)و کەسانی تریش هەمان رایان هەیە.

هەروەها ئە فەرمودەیەش (ضعیف)ە کە دەڵێ: ((إذا أتـی أحـدکم أهلـه، فلیـستتر ولا یتجردا تجرد البعیرین!... گەر یەکێك لە ئێوە لەگەڵ خێزانی جوتبو، با خـۆی داپۆشـێو خۆیان وەك حوشتری نێرو مێ روت نەکەنەوە)).

دەکرێ ئایەتی ﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾ بکەینە بەڵگە بۆ بەباش دانانی خۆ روتکردنەوەی ژنو مێرد بۆ یەکتری لەکاتی جوتبوندا، کە ئەوکاتە دوای ئەوەی جلـەکانی دادەکەنێو مێردەکەی لە ئامێزی دەگرێ، هەریەکە دەبێتە پۆشاك بۆ ئەوی تر.

١) رواه البخاري ومسلم وغیرهم.

خۆشەويستی يەكی پێغەمبەر و گەمەكردنێكی خۆش

خاتو عائيشە رەزای خوای لێ بێ گوتويەتی: ((كنت أشرب وأنا حائض -أي من إناء النبيّ ﷺ- فيضع فاه على موضع فيّ، فيشرب! وأتعرّق العرْق، وأنا حائض ثم أناوله النبيّ ﷺ فيضع فاهُ على موضع فيّ!))[١]، واتە: من لە حەيزدا بوم لە جامی پێغەمبەر ئاوم دەخواردەوە. جا پێغەمبەر ﷺ دەمی خستە سەر ئەو شوێنەی كە دەمم پێوەنابو، ئاوەكەی خواردەوەو ئێسكە گۆشتم دەكرِاندەوەو لە حەيزدا بوم، پاشان ئەم دا بە پێغەمبەر دەمی دەخستە سەر ئەو شوێنەی، كە كرِاندبومەوە.

گەر سەرنجی ئەم فەرمودە بدەين، خۆشەويستی ژن و مێردی مسوڵمان بەدەر دەخات، ئەويش گەمەو ياری كردنە. جا ئەو خۆشەويستی يە لەكوێ و ئەودی لە خوارەوە باسی دەكەين لەكوێ؟

ئەويش ئەوەيە كە پياوێك سێوێكی دا بە ژنەكەی بيخوات، كە خۆی پارچەيەكی لێ خواردبو، جا ژنەكەی چەقۆيەكی هێنا، مێردەكەی پێی گوت: ئەوە چ دەكەی؟! ژنەكەی گوتی: دەمەوێ شوێنەواری ددانەكانت لەسەر سێوەكە لابدەم، كە لێت خواردوە. يەكسەر پياوەكەش لەسەر ئەو كارە تەڵاقی دا.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((اذا أكل أحدكم طعاماً، فلا يمسح يده

---

١) رواه مسلم.

حتى يَلْعَقَها أو يُلعَقَها))[1]، واتە: گەر یەکێك لە ئێوە خواردنێکی خـوارد، با دەسـتی نەسـڕێتەوە تـا پەنجـەکانی بـە زمـان دەلێـسێتەوە یـان بـۆی دەلێسنەوە. واتا خێزانەکەی بۆی بلێسێتەوە.

مەبەستی ئەم فەرمودە پیرۆزە ئاڕاسـتەدەرە ئەوەیـە کـە پیـاو داوا لـە خێزانەکەی بکات لەدوای خواردن پەنجەکانی دەستی بۆ بلێسێتەوە، گەر بۆ خۆی نەیلێسایەوە. گومانی تێدا نیە لێستنەوەی پەنجەکانی پیاو لە لایـەن خێزانەکەی گەمەو یاریو جنس بزواندنێکی زۆر جوانو چاکە، کە زۆر جار بە سەلامەتی کۆتایی نایەت، واتە جوتبون ئەنجام دەدرێ.

---

١) رواه مسلم

یـاری کردن لەگـەڵ خێـزان
بە کورت کردنەوەی نـاوەکـەی

بوخاریو موسلیم گێڕاویەتیانەوە کە پێغەمبەرﷺ بە خـاتو عـائیـشەی فـەرمو: **((یا عائش! هذا جبریل یقرئك السلام، قالت عائشة: وعلیـه السلام ورحمة الله وبرکاته، وهو یری ما لا أری)).**

واتە: ئـەی عەیـشۆك! ئەمـە جوبرائیلـە سـڵاوت لـێ دەکـات، خـاتو عائیشەش گوتی: سڵاو و ڕەحمەتی خوا لەویش بێ، ئەو شـتێ ئەبینی کـە من ناتوانم بیبینم[١].

١) لەم فەرمودەیەدا ئەوە بەدەردەکەوێو لێـی وەردەگـیرێ، کـەوا بـەباش دەزانـرێ پیـاو خێزانەکەی خۆی بە کورتکردنەوەی ناوەکەی بانگ بکات وەك بڵێ: (شنە) لەجیاتی شنۆ یان (ئاڤە) ئاڤان یان (بەنە) لەجیاتی بەناز (سۆزە) لەجیاتی سۆزان... هتد. گەر وشـەی (خان)ی لەگەڵ بەکاربهێنی ئەوا باشترو خۆشەویستی ژنو مێرد زیـاتر دەبێـت. ((بـەڵام بەداخەوە ئێمە لەکوێو ئەم فەرمودەیە جوانە لەکوێ، ئێمـە لـەجیاتی دەربـڕینی سـۆزو خۆشەویستی بۆ خێزانەکانمان، ئێمە بە چاوێکی سوكو بەناوێکی سوکەوە بانگی ئـافرەت دەکەینو بەچاوی خزمەتکارو کۆیلەو ژێردەسـتە سـەیری دەکـەین کـە ئەوانـە هـەموی ئیسلام لێی بەرییە. -وەرگێڕ-

بـەرز راگرتنی یـاری لەگـەڵ خێـزان

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((كل شيء ليس من ذكر الله، لـــهوٌ ولَعِبٌ إلاّ أن يكون أربعـــة:

١- ملاعبة الرجل امرأتـــه.

٢- وتأديب الرجل فرســـه.

٣- ومشي الرجل بين الغرضين.

٤- وتعليم الرجل السباحة))[1].

واتە: هەمو شتێك كە دەكرێ و ئەنجام دەدرێ، گەر یادی خـوای لەگـەڵ نەبو ئەوا بێماناو بێهودەیە تەنها چوار شت نەبێ:

١- كاتێك پیاو گەمەو یاری لەگەڵ خێزانەكەی دەكات.

٢- كاتێك پیاو مەشقو ڕاهێنان بە ئەسپەكەی دەكات.

٣- كاتێك پیاو لەنێوان دو نیشانەی تیر هاویـشتن دێو دەچـێ. ئـەوەش پێشبڕكێ دەگرێتەوە.

٤- كاتێك پیاو فێری مەلەوانی دەبێو خۆ فێر دەكات.

ئەم جۆرە (لەهو)ە حەڵاڵانە زۆر كاریگەرو گەورەن، كە میللەتی ئیسلام لەسـەر بـەهێزیو ئامـادەكردنی نـەوە (جیـل)ێكـی وەرزشـی سـەركەوتو ڕادەهێنێ.

لە مەسەلەی یاریو گەمەكردنی خێـزان چـەندەها ئاكـارو ئـادابی زۆر هەیە وەك خاوەنی كتێبی (التـاج الجـامع للاصـول) دەڵـێ: (بـە هێمنـیو

---

١) رواه النسائي (حديث صحيح).

نەسەرخۆیی ڕەفتارکردن لەگەڵ ژن‌و، ئارام گرتن لەکاتی جوتبون، تا ئەویش دەگاتە نەشئەو خۆشی بە پێویست دادەنرێ، هەروەها گاڵتەو گەمەو یاری کردنیش لەگەڵیدا، پێویستی‌یەکە بۆ بەردەوام بونی خۆشویستنی یەکتری)، وەك لە فەرمودەیەکدا هاتوە، کە سەنەدەکەی (صحیح) نیە، بەڵام ماناکەی (صحیح)ە، کە دەفەرموێ: ((لا يقع أحدكم على أهله كما تقع البهيمة. وَلْيَكُنْ بينهما رسول: القبلة والكلام!))، واتە: کاتێك یەکێك لە ئێوە دەچێتە لای خێزانەکەی بۆ جوتبون یەکسەر ڕاستەوخۆ وەك ئاژەڵ نەچێتە سەری‌و جوت نەبێ، بەڵکو دەبێ لە نێوان یەکتریدا نێردراو (رسول) هەبێ واتە: ماچ و قسەی خۆش.

پێوستە لەسەر ئەو کەسانەی بەزویی‌و خێرا ئاویان دێتەوە، با بۆ جوتبون پەلە نەکەن، با خۆیان دوا بخەن‌و لەسەرخۆ بن، تا ئەو کاتەی خێزانەکەی بۆ جوتبون ئامادە دەبێ، پێویستە خێزانەکەشی خۆی لە مێردەکەی کەمێك دور خاتەوە، تا ئەو کاتەی ئامادە دەبێ.

من ئامۆژگاریِ پیاوە دەکەم لەکاتی گەمەو یاری‌و قسەی خۆش‌و ئارەزو بزواندنی نێوانیان، ناوەناوە (زەکەری) بە ئاوی سارد بشوات، بۆ ئەوەی بە خێرایی ئاوی نەیەتەوە.

هەروەها ئامۆژگاریم بۆ ئافرەتان ئەوەیە کە داوێن (فەرج)یان بەباشی بە پارچە قوماشێکی خاوێن لە ناوەوە بسڕنەوە، چونکە لەم کاتەدا دەرهاوێژ (افرازات)ی ئاوی ئافرەتەکە دێتە دەرەوە.

ئەوەی باسکرا زۆر گرنگە پەیڕەو بکرێ، کە زۆر لە پیاوو ژن نایزانن‌و شارەزایی‌یان نیە. تەنانەت هەندێ پیاو دور دەکەوێتەوە لە ژنەکەی‌و وازی لێ دەهێنێ لەبەر ئەوەی ئەم ئامۆژگاری‌یە بەنرخ‌و گرنگە واز دەهێنێ‌و

کەمتەرخەمی دەکات، بێئەوەی چارەسەری بۆ دابنێن!

غەزالی لە کتێبی (الإحياء)دا گوتویەتی: لە ئادابی جوتبون ئەوەیە: گەر پیاو لەگەڵ ژنەکەی جوت بو، گەیشتە خۆشیو ئاوی هاتەوە، با لەسەر ژنەکەی هەڵنەستێ، تا ئەویش دەگاتە چێژو خۆشی، چونکە هەڵسان لەسەری دەبێتە هۆی ئازاردانی.

هەروەها دەڵێ: هەبونی جیاوازی لە ئاوهاتنەوەو چێژو خۆشی، دەبێتە مایەی لێك دورکەوتنەوە، گەر ژن پێش پیاو بگاتە چێژو خۆشی، ئەوا بۆ مێردەکەی زیانی نیە.

ئنجا دەڵێ: گەر لە یەك کاتدا ژنو مێرد بگەنە چێژو خۆشی، ئەوا ژنەکە زیاتر لەزەتو خۆشی وەردەگرێ.

چەند هۆیەکی نوێ بۆ چارەسەرکردنی ئاو زو هاتنەوە (سرعة القذف):

لە گۆڤاری (طبيبك/١٢٠٤س١١) هاتوە، کە پوختەکەی ئەمەیە:
(رەنگە راست‌و دروست بێ بڵێین، زو ئاو هاتنەوە زۆرترین گرفتەکانی جنسیە، کە لەنێو پیاوان بەربڵاوە، گەورەترین هۆی بەدبەختی ژیانی ژن‌و مێردایەتیە، زۆرینەی ئەو حاڵەتانەی ئاو زو هاتنەوەی تێدا ڕودەدات، لە ئەنجامی ئەوەیە ئەوکەسەی ئاوی زو دێتەوە زۆر هەستیارە..
رەنگە هەستیاریەکە جەستەیی بێ، کەوا تەنها بە بەیەك گەیشتن، لەرزەی چێژو خۆشی ڕودەدات. رەنگە سۆزداری (عاطفي) بێت، ئەو پیاوەی زۆر عاتیفی بێت و، ئەو پیاوەش کەمێك ترسی لە کاری جنسی هەبێ، ئەوا هەریەك لەو دو جۆرە پیاوە، ناتوانێ خۆی لەبەردەم وروژاندنی جنسی بگرێ، مەگەر تەنها کەمێك خۆی بگرێت.
ئەو گەنجە نەوتەمەنانەی بەهۆی وروژانی جنسی بەهێزەوە بە زویی ئاویان دێتەوە، ئەوانە توشی گرفتی راستەقینە نەبون، چونکە دەتوانن دوای ماوەیەکی کەم، هێزی جوتبونیان بۆ بگەڕێتەوە، جوتبونی دوەمیش بەشێوەیەکی گشتی بۆ ماوەیەکی درێژتر بەردەوام دەبێ.
بۆ دۆزینەوەی چارەسەری ئەو جۆرە کەسانە، هەوڵ‌و کۆشش بەردەوامە، جا یەکێ لەو چارەسەرانە هەتوان (مرهم)ی سڕکەرە، کە بۆ ئەم جۆرە پیاوانە شتێکی سودبەخشە، کەوا بەر لە جوتبون پیاو زەکەری بەم هەتوانە چەور دەکات، تاوەکو هەستیاریەکەی کەم کاتەوەو ماوەی لێخشاندن درێژە بکێشێ.

زۆر پیاو توانیویەتی چەند فێلێك بۆ خۆی بدۆزێتەوە، بۆ ئەوەی بیروهۆشی لەکاری جنسی دوربخاتەوە، تاوەکو زو نەگاتە لەرزەی چێژو خۆشی.

کەسێك دەناسم لەکاتی جوتبون، مەسەلەی ماتماتیك بەکاردێنێ و، ئەوەی کە زەحمەت و گرانە لە بیرو زەینیدا شی دەکاتەوە، وەك هۆیەك بەکاری دێنێ، تا زو نەگاتە چێژو خۆشی!!

یەکێکی تر هەیە پیتەکانی ئەبجەدی بە وەرگەڕاوەیی دەخوێنێتەوە!

دکتۆر (جیمس)، کە یەکێکە لە مامۆستاکانی پزیشکی لە زانکۆی (دیوك)، ڕێگەچارەیەکی بۆ چارەسەرکردنی زو ئاو هاتنەوە دۆزیەوە، ئەویش بریتیە لەوەی پیاو داوا لە ژنەکەی بکات دەست بە زەکەریدا بێنێ هەتا وای لێدێ ئاوی بێتەوە، جا ئەوکاتە داوا لە ژنەکەی بکات دەست هەڵگرێ، لەو کاتەش کە هەست کردن بە ئاو هاتنەوە نامێنێ، دوبارە ژنەکە دەست بکاتەوە بە هەمان کردار.. دوبارەکردنەوەی ئەم کردارە دەرونی پیاو ڕادێ، تا وای لێدێ دەتوانێ خۆی ڕابگرێ، جا بەمەش پیاو بە زویی ئاوی نایەتەوەو هەست دەکات دەتوانێ نەهێڵێ زو ئاوی بێتەوە.

دیارە بە تەڕبونی زەکەر، بە درەنگی ئاوی دێتەوەو، بە وشکی بەزویی ئاوی دێتەوە، جا ئەم مامۆستای زانکۆیە ئامۆژگاری دەکات لەکاتی جێبەجێکردنی کردەکەدا، هەستیاریی کزو لاواز بکرێت.

دوا وتە ئەوەیە، ڕێگەچارەی زو ئاو هاتنەوە هیچ سودی نیە، مەگەر لەو حاڵەتانە نەبێت، کە زو ئاو هاتنەوەکە سروشتی بێت و لە ئەنجامی خراپی تەندروستی پیاو نەبێت، بە چارەسەرکردنی ئەو نەخۆشیە" گرفتەکە هەموی چارەسەر دەبێ.

هەندێ پزیشك ڕێنمایی ئەوە دەکەن، کە چوك (زەکەر) بە هەتوانی (لیدۆکاین، یان زایلۆکاین) چەور بکرێت، تاوەکو حەساسیەتەکە کزو لاواز بکرێتو، ماوەی جوتبون درێژە بکێشێ.

بەبۆنەی قسەکردن دەربارەی زو ئاو هاتنەوە، ڕێنمایی و ئامۆژگاری ئەو کەسانە دەکەین، کە دوچاری زو ئاو هاتنەوە هاتون، نەهێڵن ژنەکانیان زۆر خۆیان بۆیان جوان بکەن، تاوەکو حەزی زو جوتبونیان کەم ببێتەوە.

گۆڤاری (طبیبك) لیکۆڵینەوەیەکی دەرهێناوە لەژێر ناونیشانی (پەلەپیتکەی لەرزەی چێژ لای ژن: زناد الأرتعاش عند المرأة) مەبەستی میتکەیە.

میتکە: ئەو پارچە گۆشتەیە، کە لە سەرەوەی هەردو شەفرە گەورەی فەرجی ئافرەتەوەیە، کە ئافرەت بەهۆی ئەوەوە لەزەتو خۆشی جنسی پێ وەردەگرێو بۆ لەزەتو خۆشی وەك زەکەری پیاو وایە. ئەم پارچە گۆشتەی کە بە فەرجی ئافرەتەوەیە دەماری زۆری تێدایەو، تۆڕێك لە دەماری وردو مولولەی خوێن پێکهاتوە، کە بەدەست لێدان (لمس) لەم میتکەیە ئارەزوی جنسی هەڵدەستێو، ئەویش پڕ دەبێ لە خوێنو قەبارەکەی گەورە دەبێ... لەبەر ئەوە میتکە خاڵی مەرکەزییە بۆ بزواندنی جنسی ئافرەتو، گەیاندنی بە لەزەتو خۆشی جوتبون. کاتێ میتکە ئەم گرنگییەی لە ژیانی ئافرەت هەبێ، دەبێو پێویستە لەسەر هەمو پیاوێك زانیاریو شارەزاییەکی تەواوی هەبێ دەربارەی ئەو ڕۆڵە گرنگەی میتکە دەیبینێ لە بزواندنی جنسی ئافرەتدا. هەروەها پێویستە پیاو ئەمجۆرە زانیارییانە بزانێ، کە لەکاتی گەمەو یاریو قسەی خۆشی پێش جوتبون، دەبنە هۆی بزواندنو وروژاندنی ئەم میتکەیە. لەبەرئەوە پێویستە گرنگی بە میتکە بدرێ تا ئافرەت ئارەزوە جنسییە حەڵاڵەکەی تێر ببێ.

وروژانــدنی میتکــه پێویــسته بــه لەســەرەخۆیی بکرێــت، چــونکه زۆر هەستیارە بەڕادەیەك، کە عەقڵ باوەڕ ناکات هەستیاریەکەی چۆنە.

زۆربەی زۆری ئەو ئافرەتانــەی، کــە لەســەر سروشــتێکی ســاغن پــێش جوتبون، گەمەو یاری کردن بە میتکــەیان بــەلاوە خۆشــە. هــەروەها دوای جوتبونیش، وا چاکە میتکە یاری پێ بکرێ بۆ ئەوەی ئافرەتەکــە لــەزەتو خۆشی‌یەکەی تەواوو کامڵ بێ. هەندێ جــار وا ڕو دەدات، پیاوەکــە زوتــر دەگاتە خۆشیو ئاوی دێتەوە، ئافرەتەکەش ئێستا ئــارەزوە جنــسی‌یەکــەی دانــەمرکاوەو تێــر نــەبوە، مێردەکەشــی وازی لــیَ دەهێنــیَو ڕوی لــیَ وەردەگێڕێ، ئەو کاتەش ئافرەتەکە توشی نائارامی مێشك دەبــیَ، چــونکە جنس پەیوەندی بە مێشکەوە هەیە. ئــەو جــۆرە ڕەفتــارو هەڵسوکەوتانــە زۆربەی پیاوە دڵ ڕەقو نەفامەکان بەو شــێوەیە لەگــەڵ ژنــەکانیان ڕەفتــار دەکەن.

کەواتە لەسەر مێرد پێویستە، میتکەی ژنەکەی بوروژێنێو بیجــوڵێنی تا ئەو کاتەی ژنەکەی دەگاتە ئەوپەڕی لەزەتی جنسیو هەست بە لــەرزەی خۆشی دەکات، ئا لەوکاتەدا مێردەکەی لەگەڵی جوت ببێ.

مـاچ کردنـی ژن لەلایـەن مێردیـەوە دەسـتنوێـژ نـاشـکێنێ

خاتو عائیشە رەزای خوای لـێبێ دەڵـێ:
((إن النـــبّي ﷺ قـــبّل بعض نســـائه، ثم خـــرج الى المـــصلّى ولم يتوضـــأ))[١]، واتە: پێغەمبەر ﷺ هەندێك لە خێزانەکانی مـاچ کـردووەو پاشان چوە بۆ نوێژو دەست نوێژی نەگرتۆتەوە.

١) رواه أحمد في المسند والترمذي والنسائي وابن ماجه وأبوداود (حديث حسن).

ماچ کردن لەکاتی بەڕۆژوبوندا

((قبّل رجل امرأته، وهو صائم، فوجد من ذلك وجْداً شديداً، فأرسل امرأته تسأل عن ذلك، فدخلت على أمّ سَلمة أمّ المؤمنين فأخبرها، فقالت أم سلمة: إن رسول الله يُقبّل وهو صائم. فرجعت المرأة الى زوجها فأخبرته، فزاده ذلك شرّاً، وقال لسنا مثل رسول الله ﷺ، يُحلّ الله لرسوله ما شاء. فرجعتْ الى أم سلمة، فوجدتْ رسولَ الله عندها، فقال رسول الله: ما بال هذه المرأة؟ فأخبرته أمُّ سلمة، فقال: ألا أخبرَتها أنّي أفعل ذلك؟ فقالت أم سلمة قد أخبرتُها، فذهبْت الى زوجها، فأخبْرتُه، فزاده ذلك شرّاً، فقال لسنا مثل رسول الله، يُحّل الله لرسوله ما شاء، فغضب رسول الله ثم قال: والله إني أتقاكُم لله وأعلَمُكم بحدوده))، واتە: پیاوێك بەڕۆژو بو و ژنەکەی خۆی ماچ کرد، لە ئەنجامی ئەو ماچ کردنە هەستی بە ئازارو تاوانێکی زۆر کرد! لەبەرئەوە ژنەکەی نارد، تا دەربارەی ئەم ماچ کردنە بپرسێ، کە ئایا گوناهە یان نا، جا چوە لای ئوم سەلمەی دایکی مسوڵمانانو پێی گوت شتێکی ئاوا رویداوە. ئوم سەلمەیش گوتی: پێغەمبەری خواﷺ بەڕۆژو بوەو ماچی خێزانیشی کردوە. جا ژنەکە چودوە لای مێردەکەی وەڵامەکەی پێ ڕاگەیاند: کاتێك وەڵامەکەی بیست هێندەی تر خراپتر بو و، گوتی: ئێمە ودك پێغەمبەری خوا نین، خوای گەورە بە ویستی خۆی شتی بۆ پێغەمبەرەکەی حەڵاڵ دەکات، ژنەکە گەڕایەوە لای ئوم سەلمە. ئەو کاتە پێغەمبەری خواﷺ لە لای ئوم سەلمە بو. پێغەمبەری

خواﷺ فەرموی: ئـەم ژنـە چـی دەوێـت؟ ئـوم سـەلەمەش پرسـیارەکەی بـە پێغەمبەر ڕاگەیاند. پێغەمبەریش فەرموی: پێی بڵێ من ئاوا دەکەم، واتە: ماچـی ژنم دەکـەم لـە کاتێکـدا کـە بەڕۆژومـە. ژنەکـە گەڕایـەوە لای مێردەکەیی‌و ئاوای پێ ڕاگەیاند. بەهەمان شێوە پیاوەکە هێندەی تر پێـی خراپتر بو و، گوتی: ئێمە وەك پێغەمبەری خوا نین، خوای گەورە بە ویستی خۆی شت بۆ پێغەمبەرەکەی حەڵاڵ دەکات. پێغەمبەری خواش تـوڕە بـوو پاشان فەرموی: بەخوا من لە هەموانتان زیاتر لەخوا دەترسـم و دەربـارەی سنورەکانی شەرعی خوا لە هەموانتان شارەزاترم[1].

ئیمام موسلیم گێڕاویەتیەوە، ((کان رسول الله ﷺ یُقَبِّـل وهـو صـائم، ویباشر وهو صـائم ...پێغەمبەرﷺ بەڕۆژو بوە خێزانی ماچ کردوە، هـەروا بەڕۆژو بوەو پێستی بە پێستی خێزانی کەوتوە))[2].

---

١) ئیسلام چەند جوان‌و ئاسانکارە، ئەم فەرمودەیە لەکوێیە لە ئاست ئەو ژن‌و مێردانـەی دەستنوێژیان هەیەو دەستیان بەر یەك دەکەوێ، کە بەهۆیەوە کێشەو ناکۆکیان لەنێوانـدا دروست دەبێ.

٢) بە بۆنەی مەسەلەی ماچ کردن‌و ڕێگە پێدانی شەرع لەکاتی ڕۆژودا، ئێمە ئاگاداری ئەو پیاوە دەکەینـەوە، کـە ناتوانـێ لـەکاتی مـاچ کردنـدا خـۆی بگـرێ‌و یەکـسەر لەگـەڵ خێزانەکەی جوت دەبێ، ئەوا ئەو کاتە ڕۆژوەکەی بەتاڵ دەبێتەوەو دەبێ کەفارەت بـدات، کە دو مانگ بەڕۆژو بونە یەك لەدوای یـەك، گـەر نـەیتوانێ بـەڕۆژو ببـێ ئـەوا دەبـێ (شەست) هەژارو فەقیر نان بدات.

لەبەر ئەوە گەر کەسێك لەخۆی ترسا، کە لەکاتی ماچ کردندا خۆی بۆ نـاگیرێ، نابـێ خێزانەکەی ماچ بکات.

پێویستە مێرد کاریگەریی‌و شی‌کردنەوەی ماچ کردن بزانێ، تاکو ئەم کارەی لەبەرچاو ڕون بێ، گەر ویست‌و ئیرادەی کزو بێهێز بو، با لە ماوەی بەڕۆژوبونـدا واز لـە ژنەکـەی بێنێ‌و ماچی نەکات.

دکتۆر (أرنو) دەڵێ: لەوکاتەی گەنج ژنەکەی ماچ دەکات، چەند گۆڕانکارییەکی خێرای بەسەردا دێت، هەندێکی کیمیاویەو هەندێکی دی ئەندامی (عضوي)یە.

دیارە لەکاتی ماچ کردندا پیاو کە هەست بە سەرو چاو سوڕان دەکات، ئەو دیاردەیە نیشانەی ئەو گۆڕانکاریەیە، بەڵگەی ئەوەشە کە چەند کارلێکردنێکی جیاجیا هەیە لەکیانی خۆیدا کاردەکات.

یەکەم شت کە ڕوودەدات گلاندی مێشکی مادەیەك دەردەدات، کە کار لە گلاندی (أدرنالی) دەکات، کە کەوتۆتە هەردو گورچیلە، جا چالاکی دەکاتو کۆمەڵێك لە توخمی کیمیاوی دەردەداتو دەیهاوێتە ناو خوێن، لەبەر بەهێزی کارتێکردنی ماچ ئەو دیاردەیە بە خێرایی بروسکە ئاسا روودەداتو سەرجەم ئەندامەکانی جەستە دەگرێتەوە. جا گوشاری خوێن بەرز دەبێتەوەو لێدانی دڵ خێراتر دەبێو سوڕی خوێن زیاتر چالاك دەبێت، خڕۆکەی سور لەخوێندا کەم دەکاتو خانەکانی پێست دەکرێنەوەو ئارەقەی لێ‌دەردەچێ.

لەوەی باسکرا بۆمان دەردەکەوێ لەبەر ئەو هۆیانەیە خوای گەورە قەدەغەی کردوە لەکاتی بەیەك گەیشتنو خواحافیزی، هاوڕێیان یەکتری ماچ بکەن، یان ئافرەت هاوڕێی خۆی ماچ بکات-کە بەداخەوە- ئەمە لەناویاندا زۆر بڵاوەو حەرامیشە. ئەوەی ڕێی پێدراوە تەنیا تەوقەکردنە، کە بەهۆیەوە گوناهەکانی پێ هەڵدەوەرێ.

پزیشکەکان سەلماندویانە ماچ، زۆر نەخۆشی دەگوازێتەوە وەك (سیل) و (سفلس) کە نەخۆشیەکی فەرەنگی یە، میکرۆبەکەش لەڕێی دەمەوە دەچێتە ناو خوێنو لەوێشەوە بۆ هەمو جەستەو دەبێتە هۆی شێت بونو مردن.

جوتبـون لـە ڕۆژی ڕەمـەزان

((جاء رجل الى النبيﷺ فقال: يا رسول الله، هلكتُ. قـالَ: ومـا أهلكك؟ قالَ: وقعتُ على أهلي وأنا صائم، فقال رسول الله: هل تجـد رقبةً تُعتقها؟ قال: لا! قال: فهل تستطيع أن تصومَ شهرين متتـابعين؟ قال: لا؟ قال: هل تجد إطعامَ ستين مسكيناً؟ قال: لا؟ قال: فـأجلس! فبينما نحن على ذلك إذ أُتيَﷺ بعرْق فيه تمر، فقال: أين السائل. قـال: أنا. قال: خذ هذا فَتصدَّقْ به. قال: أعلى الأرض أفقرُ مني؟ فوالله ما بين لا بتَـيْها أهل بيت أفقر منا! فضحك رسـول اللهﷺ وقـال أطْعمْـهُ أهلك!))[1]، واتە: پیاوێك هاتە لای پێغەمبەرو گوتی: ئـەی پێغەمبـەری خوا، بەهیلاك چوم.

پێغەمبەر فەرموی: چ شتێك بەهیلاكی بردوی؟

گوتی: بەڕۆژو بوم و لەگەڵ خێزانەکەم جوت بوم.

پێغەمبەری خوا فەرموی: چ شتێکت هەیە عەبدێکی پێ ڕزگارکەی؟

گوتی: نەخێر!

پێغەمبەر فەرموی: ئایا دەتوانی دو مانگ یەك لەدوای یەك بەڕۆژو ببی؟

گوتی: نەخێر.

پێغەمبەر فەرموی: ئایا هیچت هەیە شەست فەقیری پێ نان بدەی؟

گوتی: نەخێر.

---

١) رواه البخاري ومسلم وغيرهما.

پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: دانیشه!

ده‌ڵێ: ئێمه به‌و حاڵه‌ته ماینه‌وه، تا زه‌نبیله خورمایه‌ك هێنرا، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی: ئه‌و كه‌سه‌ی پرسیاری كرد له كوێیه.

ده‌ڵێ گوتم: ئه‌وه‌تام لێره.

پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: له‌بری ئه‌و كاره‌ی كردوته ئه‌مه وه‌رگره‌و بیكه به‌خێر.

ئه‌ویش گوتی: له‌سه‌ر ئه‌م ئه‌رزه كه‌س له‌من هه‌ژارتر هه‌یه؟!

پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێكه‌نی‌و فه‌رموی: كه‌واته ئه‌م خورمایه ده‌رخواردی خێزانه‌كه‌ت بده!

پێغەمبەر هاوسەری ڕوخۆش[١]

خاتو عائیشە (ڕەزای خوای لێبێ) گوتی: ((بەخوا پێغەمبەرم ﷺ لەلای دەرگای ژورەکەم بینیو، حەبەشیەکانیش لە مزگەوتدا ڕمبازێنیان دەکرد، جا منی بە عەباکەی خۆی داپۆشی، تا لەنێوان گوێو شانی تەماشای حەبەشیەکان بکەم، پاشان لەبەر من رادەوەستا هەتا وەڕز دەبوم و دەڕۆیشتم، کەواتە ڕێزی کچی نەوتەمەن بگرن، کە حەزی لە گەمەو یاریە))[٢].

هەروەها گوتویەتی: ((قال لـي رسول اللهﷺ: إنـي لأعلم اذا كُنتِ عني راضيةً، واذا كنت عليَّ غَضْبَى.

فقلت: من أين تعرف ذلك؟!

فقال: اذا كنت راضية: فإنَّك تقولين: لا وربِّ محمد... واذا كنت عليّ غضبى، قلت: لا وربِّ ابراهيم.))[٣]، واتە: پێغەمبەری خوا پێی فەرموم: من دەزانم چ کاتێك تۆ لەمن ڕازیو، چ کاتێکیش لەمن توڕەی.

دەڵێ: منیش گوتم: چۆن ئەوە دەزانی؟

پێغەمبەر فەرموی: کاتێ لە من ڕازی، بەمن دەڵێی: نەخێر بە پەروەردگاری محمد... کاتێکیش لەمن توڕە بی، دەڵێی: نەخێر بە

---

١) پێویستە پیاو لە ماڵەوە لەگەڵ خێزانەکەی ڕوخۆشو دەم بە پێکەنینو سوعبەت چی بێو، خۆشیو شادی بخاتە دڵی خێزانەکەیەوە، تا بارگرانایيو ناخۆشیەکانی ژیانو نیشوکار سوك بکات، ئەوەش یاریدەی بەهێزکردنی پەیوەندیو خۆشەویستی ژنو مێرد دەدات.

٢) رواه البخاري ومسلم.

٣) رواه مسلم.

پەروەردگاری ئیبراهیم.

خاتو عائیشە دەفەرمویّ: ((قدم رسول الله ﷺ عن غزوة تبوك أو حنين، وفي صهوتي ستر، فهبت ريحٌ فكشفت ناحية الستر عن بنات لعائشة لُعَب. فقال: ما هذه يا عائشة؟ قالت بناتي! ورأى بينهنّ فرساً له جناحان من رقاع. فقال: ما هذا الذي أرى وسطهن؟! قالت: فرسي! قال: وما الذي عليه؟! قالت جناحان. قال: فرسٌ له جناحان؟! قالت: أما سمعتَ أن لسليمان خيلاً لها أجنحة؟ قالت: فضحك حتى رأيتُ نواجذه)) [١]، واتە: پیّغەمبەر ﷺ لە جەنگی تەبوك یان حونەین گەڕایەوە. لەو خانوە بچکۆڵەی هەم بو پەردەیەکی پیّوە هەڵواسرابو. کاتیّك بایەك هەڵی کرد، یەکسەر پەردەکە لادراو هەندیّك بوکی یاری کردنی عائیشە بەدیار کەوت.

پیّغەمبەر فەرموی: عائیشە ئەوە چیە؟

گوتی: کچەکانمن!

پیّغەمبەر لەنیّوان ئەو لەعابانە ماینیّکی بینی، کە لە قوماش دروست کرابو دو باڵی هەبو.

پیّغەمبەر فەرموی: ئەدی ئەوەی لە ناوەڕاستیان دایە چیە؟!

خاتو عائیشەش گوتی: ماینەکەمە!

پیّغەمبەر فەرموی: ئەدی ئەوە چیە لەسەری؟!

ئەویش گوتی: دو باڵە.

پیّغەمبەر فەرموی: ماینو باڵی هەبیّ؟!

---

١) رواه أبوداود (صحيح).

عائیشە گوتی: ئەدی نەتبیستوە سولەیمان ئەسپێکی هەبوەو باڵی بـوە. دەڵێ: پێغەمبەر پێکەنی تا ددانەکانی بەدیار کەوت.

خاتو عائیشە (رەزای خوای لـێبێ) گوتویەتی: ((لە گەشتێکدا لەگـەڵ پێغەمبەری خوادا بوم ، دەڵێ: ئەوکاتە من لاواز بوم، پێغەمبەر بە یارانی فـەرمو: ئێـوە پێـشکەون، ئـەوانیش پێـشکەوتن، پاشـان فـەرموی: وەرە پێشبڕکێت لەگەڵدا بکەم! منیش پێشبـڕکێم لەگەڵدا کـردو لـێم بـردەوە.. دوای ئەمە ـلەگێڕانەوەیەکدا- دەڵێ: خـۆی لـێ بـێدەنگ کـردم، هـەتا قەڵەو بوم و من ئەو پێشبڕکێیەم لەبیر کرد، جا لەگەڵیدا چـوم بـۆ سـەفەر، پێغەمبەر بە یارانی فەرمو: پێشکەون، ئەوانیش پێشکەوتن، پاشان گوتی: وەرە پێشبڕکێت لەگەڵدا بکەم، بـەڵام مـن ئـەوەی پێـشانم لـەبیر کردبـو، ئێستاش قەڵەو بوم. گوتم: ئەی پێغەمبەری خـوا! چـۆن مـن بـەو حاڵـەوە پێشبڕکێت لەگەڵدا بکـەم؟! پێغەمبـەر فـەرموی: هـەردەبێ بیکـەی، جـا پێشبڕکێمان[1] کردو پێغەمبەر لێی بردمەوەو دەسـتی کـرد بـە پێکـەنین و فەرموی: ئەمە بەرامبەر ئەوەی ترە (پاك لەپاك))[2].

((کان رسول الله أفکـه النـاس))[3].

مەناوی لە (فیض القدیر)دا لە راڤەی ئـەم فەرمودەیـەدا دەڵـێ: واتـە: پێغەمبەری خوا، کە بگەڕابایەوە لای خێزانەکانی لە هەمو خەڵکێك زیاتر

---

١) رەنگە پێغەمبەر بە ئەنجامدانی ئەم پێشـبڕکێیە ژن و مێردان فێرە ئەوە بکات، کە هەر یەکەیان بە باشی بتوانێ لەگەڵ یەکتری، چێژ لە ژیانیان وەرگرن، کە پێکەوە بـە هەنـدێ شێوازی گەمەو لەهو و چالاکی هەسـتن، تـاوەکو هـەموو کـات ژیـانی ژن و مێردایـەتی لەسەر جدیەت بەردەوام نەبێ، نەبادا ئەو جدییەتە ببێتە مایەی بێزاری!

٢) ئیمام ئەحمەد لە مسنەدو ئەبوداودو نەسائی گێڕاویەتیانەوە، فەرمودەیەکی (صحیح)ە.

٣) رواه الحافظ العراقي.

گاڵتەو گەپو سوعبەتی دەکرد.

خاتو عائیشە فەرموی: ((إني لطخت وجه سودة بحريرة ولطخت سودة وجه عائشة، فجعل رسول الله ﷺ يضحك))، واتە: من (حريره)[1]م لە دەموچاوی سەودە هەڵسوی، سەودەش دەموچاوی عائیشەی هەڵسوی، جا پێغەمبەریش بەم کردەوەیان پێکەنی.

((كان أصحاب رسول الله ﷺ يتبادحون بالبطيخ، فإذا كانت الحقائق كانو هم الرجال)) [2]، واتە: یارانی پێغەمبەر شەڕە کاڵەکیان دەکرد، لە ڕاستیدا خۆ ئەوانیش پیاو بون.

١) نارد بە شیر یان بە چەوری دەکرێتە چێشت.

٢) رواه البخاري في الأدب المفرد.

شـادیەكانی ژن هێنـان و داوەت كردن

(داوەت و نـان دروسـت كردن پێویستە)

❊ بوورەیـدەی كـوڕی حـصیب گوتویـەتی: لـەو كاتـەی عـەلی خـوازبێنی فاطیمەی كرد ڕەزای خوایان لـێبێ، پێغەمبەر خـوا ﷺ فـەرموی: ((أنه لابد للعرس (وفي رواية للعروس) من وليمة))(١)، واتە: بۆ ژن هێنـان پێویستە وەلیمە هەبێت، واتە خەڵك دەعوەت كردن بۆ نان خواردنی ژن هێنان.

❊ ((رأى رسول الله ﷺ على عبدالرحمن بن عوف أثر صفرة، فقال: ما هذا؟ فقال: تزوجت امرأة على وزن نواة من ذهب، فقال: بارك الله لك! أَوْلِمْ ولو بـشاة))(٢)، واتـە: پێغەمبـەری خـوا ﷺ شـوێنەواری زەردایی بە عـبدالرحمن ی كوڕی عـەوف بینی، فەرموی: ئەمە چییە؟ گوتی: ژنێكم لەسەر كێشی یەك ناوكە زێڕ مارە بڕكردوە.

پێغەمبەر فەرموی: خوای گەورە لێـت پـیرۆز بكـات! وەلیمـەو داوەت بكە، با بە مەڕێكیش بێت.

---

١) رواه أحمد في المسند والطبراني والطحاوي. حديث صحيح.

٢) رواه الجماعة.

پێویستی بەدەمەوەچونی وەلیمە (نـانی زەماوەنـد)[١]

خوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿وَلَكِنْ إِذا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا﴾ (الأحزاب- ٥٣)، واتە: بەڵام گەر داواتان لێ کرا بۆ نان خواردن ئەوا بچون، گەر خواردنتان خوارد بڵاوەی لێ بکەن.

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((فكوا العانـي، وأجيبوا الداعي، وعودوا المريض))[٢]، واتە: گرێی گرفتاران بکەنەوە، بەدەم ئەو کەسەوە بچون کـە بانگتان دەکات. سەردانی نەخۆش بکەن.

هەروەها دەفـەرموێ: ((إذا دُعي أحدكم الى طعام فَليُجب، فان كان مفطِراً فليطعَم، وان كان صائماً فليدع))[٣]، واتە: گەر یەکێك لە ئێـوە

---

١) لە گرنگترین مەبەستەکانی وەلیمە (نانی شایی) بەدیار خـستنی مێـردو، کۆبونـەوەی خزم و کەس و هاورێیانە بەبۆنەی بوك گواستنەوە، بۆ خستنە ناوەوەی خۆشی و شادی بـۆ دڵی گشتی و، موجامەلـەکردنی زاواو پیرۆزبـایی لێکردنیـەتی، کـە بەمـەش هـۆگری و خۆشەویـستی زیـاد دەکـات، کـە چـەند مانایـەکن خـوای گـەورە زۆر مکـورە لەسـەر بەجێهێنانی.

لەبەر ئەوە نابێ هیچ کەسێك، کە بۆ وەلیمە بانگ کرا دوا بکەوێت. (عبداللە ی کوری عومەر پیاوێکی بۆ نان خواردن بانگ کرد، پیاوێك لە قەومەکـە گـوتی: مـن ببەخـشە نایەم، ابن عمر گوتی: لەمەدا بەخشین نیە، هەڵسە! وەلیمە بـە هـەرچ خواردنێـك بێـت جائیزە، با گۆشت و نانی لەگەڵ نەبێت، هەروەها گەر مەریشـی تێدا نەبو. پێغەمبـەری خوا ﷺ لەو کاتەی (صفیة)ی گواستەوە، خەڵکی بە خورماو رون و کەشکەك بانگ کرد، ئەوەبو خەڵکەکە تێریان خوارد.) بوخاری گێراویەتیەوە.

٢) رواه البخاري.

٣) رواه مسلم وأحمد في المسند.

نان خواردن بانگ کرا با بچێت. گەر بەڕۆژو نەبو با نان بخوات، گەر بەڕۆژو بو با نەیخوات[١].

(پێغەمبەری خوا ﷺ صەفیەی کچی حیی گواستەوە، لەو ڕۆژەدا خواردنێکیان دروست کرد، کە بریتی بو لە خورماو رونو کەشکەك)، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی: ((ئەو کەسانەی دەوروبەرت بانگ بکە)). ئا ئەمە بو زەماوەندو وەلیمەی پێغەمبەر لە ڕۆژی گواستنەوەی صەفیەدا) [٢].

حەرامە تەنها دەوڵەمەندان بۆ نانی زەماوەند بانگ بکرێن

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((**شر الطعام طعام الوليمة يدعى إليها الأغنياء، ويُمنعها الفقراء**))[٣]!! ، واتە: خراپترین خواردن، خواردنی داوەتو وەلیمەیەکە، کە دەوڵەمەندی تێدا بانگ کرابێتو هەژارانی تێدا بانگ نەکرابێت.

---

١) لە کتێبی (المفصل في أحكام المرأه) بەرگی شەشەم دا هاتووە، کە عبداللهی کوڕی عومەر گەر بۆ نانی زەماوەند بانگ کرابا، بە دەم بانگکردنەکەوە دەچوو، جا ئەگەر بەڕۆژو نەبا خواردنەکەی دەخوارد، گەر بەڕۆژوو با دوعای بۆ دەکردنو پیرۆزبایی لە خاوەن زەماوەندەکە دەکردو دەیگوت: (بارك الله لكم وعليكم)، پاشان دەڕۆیشت. -وەرگێڕ-

٢) رواه البخاري ومسلم.

٣) رواه البخاري ومسلم.

تەنها پیاوی چاك بۆ نانی زەماوەند بانگ بكرێ

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((لا تصاحب الاّ مؤمناً، ولا يأكل طعامك الاّ تقي))[١]، واتە: جگە لە باوەڕدار هاورێیەتی كەس مەكە، تەنها مرۆڤی پارێزكارو لەخوا ترسیش خواردنت بخوات.

با دەوڵەمەند كۆمەكی نانی زەماوەندی هەژاران بكات

ئەنەس دەربارەی ژن گواستنەوەی پێغەمبەرﷺ كە (صفية)ی هێناوە دەڵێ: ((ئوم سولەیم صەفیەی بۆ پێغەمبەر ئامادەكردو بەشەو بۆی گواستەوە، جا پێغەمبەرﷺ بەیانیەكەی بو بە زاواو فەرموی: هەركەسێ شتێكی هەیە با بیهێنێ (لە گێڕانەوەیەكی تردا: هەركەسێ شتێكی لەخۆی زیادەیە، با بۆمان بێنێ).

ئەنەس گوتی: رایەخێكی لە پێست دروستكراوم راخست، جا پیاوی وا هەبو كەشكو پەنیری دەهێنا، هەبو رۆنی دەهێنا، هەبو خورمای دەهێنا، جا هەمو ئەمانەیان تێكەڵ كردو كردیانە خۆراكێك، ئنجا دەستیان كردو بە خواردنیو لە ئاوی باران ئاویان دەخواردەوە، كە لەو حەزانە دابو، كە لە تەنیشتیان بوو ئەمەش وەلیمەی پێغەمبەر بو ﷺ))[٢].

---

١ رواه ابوداود والترمذي وأحمد في المسند والحاكم حديث صحيح.

٢) رواه البخاري ومسلم وأحمد في المسند والبيهقي، مع اختلاف الروايات.

بوردیده گوتی: لەوکاتەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی بە عـەلی کـوڕی ئەبوتالیب کرد، کە وەلیمە بکات، بـەڵام ئـەو لـە توانایـدا نـەبو، سـەعد گوتی: من بەرانێك دێنم، فلانەکەس گوتی: ئەوەندەو ئەوەندە گەنمە شـامی دێنم، لە گێڕانەوەیەکی تردا: هەندێ لە ئەنـصاریەکان چـەند صـاعێك لـە گەنمەشامیان کۆکردەوە.

ئەو کەسـەی ئامـادەی نـانی زەماوەند دەبێـت

ئەو کەسەی ئامادەی نانی زەماوەند دەبێـت، پێویـستە بـە زاوا بڵێـت: (بارك الله لك، وبارك عليك، وجمع بينكما في خير)[1].

پاشان دوعا بۆ خاوەن وەلیمەکە دەکات، بە یەکێك لەم دوعایانە:

١- (اللّهم اغفر لهم، وارحمهم وبارك لهم فيما رزقتهم)[2].

٢- (اللّهم أطعم من أطعمني واسقِ من سقانـــي)[3].

٣- (أكل طعامكم الأبرار، وصلّت عليكم الملائكة، وأفطـــر عنـــدكم الصائمون)[4].

١) رواه ابو داود والترمذي حديث صحيح.
٢) رواه مسلم وابوداود وابن ابي شيبة.
٣) رواه مسلم والحاكم (حديث صحيح).
٤) رواه الحاكم والطحاوي (صحيح).

بەهیوای بەیەکــەوە گونجان و کــوڕی بــە دوادابێ ئەمــە پیرۆزبــایی جاهیلانــە

(عن الحسن بن عقيل بن أبــي طالب أنه تزوج امرأة، فدخل عليه القوم فقالوا: بالرفاء والبنين[1]، فقالك لا تفعلوا ذلك! فإن رسول اللهﷺ نهى عن ذلك)[2].

له حەسەنی کوڕی عقیل ی کوڕی ئەبو طالبــەوە، کــە ژنێکــی مــارەبڕ کردوە، جا قەومەکە هاتونەتە لایو گوتویانە: بەهیوای بەیەکەوە گونجــانو نانەوەی کوڕ، ئەویش گوتی: ئەوە مەڵێن، چــونکە پێغەمبــەری خــوا ﷺ نەهی لەمە کردوە.

---

١) (ابن القيم) له کتێبەکەیــدا (تحفة المودود بأحكام المولود) گوتویــەتی: لەســەردەمی نەفامی له پیرۆزبایی کردنی ژنهێنان دەیانگوت: (بالرفاء والبنين)، بــەو هیوایــەی ئــەم زەواجە ببێتە مایەی یــەکگرتنو بەیەکــەوە گونجــانو کــوڕی بــەدوادا بــێ.. نابــێ پیــاو پیرۆزبایی ژنهێنان بەوە بکات، بڵێ کوڕت بێو کچی لەگەڵ نــەبێ، بەڵکــە دەبــێ بڵــێ بەهیوای بونی کوڕ وکچ، یان هەر واز لەو جۆرە پیرۆزبایی کردنــە بێنــێ، تــا خــۆی لــەم نەریتە نەفامیە دەرباز بکات، چونکە زۆربــەی نەفامــەکان پیرۆزبــایی نانــەوەی کوڕیــان دەکردو، هیوای مردنی کچیان دەخواست، کە هێشتا لەدایك نەبوە.

(ابوبكر بن المنذر) له کتێبی (الأوسط)دا دەڵێ: (له حەسەنی بەصــری گێڕاویانەتــەوە: پیاوێك هاتۆتە لای، پیاوێکیش لەلای بوە، کە کوڕێکی لەدایك بــوە، جــا پــێی گــوت: سوارچاکت پیرۆزبێ، حەسەنی بەصری پێی گوت: تۆ بە چ دەزانی سوارچاکە یان کەرە؟! کابرا گوتی: ئەدی چۆن بڵێین؟ گوتی: بڵێن: (بورك لك في الموهوب، وشكرتَ الواهب، وبلغ أشُدَّه، وَرُزِقتَ بِرّه والله أعلم).

٢) رواه إبن أبي شــيبة والنسائي وإبن ماجة وغيرهم (صحيح).

بەباشـی ڕەفتـار کردن لەگەڵ خێزان

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((خيـرُكم خيـرُكم لأهلـه[١]، وأنـا خيـركم لأهلـي))[٢]، واتە: باشترین کەستان ئەو کەسەیە، کە لەگەڵ خێزانەکەی بەباشی هەڵس‌وکەوت‌و ڕەفتار دەکات، منیش لە هەموانتان زیاتر لەگەڵ خێزانەکەم باشم.

هەروەها دەفەرموێ: ((أكمل المؤمنين ايماناً احسنهم خلقاً وخيـارهم خيارهم لنسائهم)).[٣]، واتە: تەواوترین باوەڕی باوەڕدار ئەو کەسەیە، کە ڕەوشتی لە هەموان باشتر بێ‌و، باشترینیشیان ئەو کەسانەن، کە لەگەڵ ژنەکانیان بەباشی هەڵس‌وکەوت دەکەن‌و جوان ڕەفتارن.

ئەنەس ڕەزای خوای لێ بێ دەڵێ: ((قدم رسول اللهﷺ من خيبر فلما فتح الله عليه الحصن ذُكِر له جمال صفية بنت حيي، وقد قتل زوجهـا، وكانت عروساً. فاصطفاها رسول اللهﷺ لنفسه، فخرج بها حتى بلغنـا سدَّ الصهباء حلَّت، فبنى بـها، ثم صنع حيساً في نطع صغير، ثم قـال رسول اللهﷺ: (آذن من حولك). فكانت وليمة رسـول اللهﷺ علـى صفية.. ثم خرجنا الى المدينة، فرأيت رسول اللهﷺ يُحَـوِّي لَهَـا وراءه بعباءةٍ، ثُمَّ يجلس عند بعيره فيضع ركبته، فتضع صفيةُ رجلَها على ركبته

١) یەکێ لە زانایان دەڵێ: گەر باشترین کەس ئەو کەسانە بێ، کە لەگەڵ خێزانیان باش ڕەفتارن، هەروەك لە فەرمودەدا هاتوە، کەواتە هەرکەسێ پێچەوانەی ئەمە بێ، ئەو کەسە خراپترین کەسە.

٢) رواه الطبراني (صحيح).

٣) رواه الترمذي وحسنه وهو كما قال.

حتى تركب!))[١] ، واتە: پێغەمبەرﷺ لە خەیبەر هاتەوە لەو کاتەی، کە خوای گەورە فەتحی خەیبەری پێ بەخشی. جا باسی ڕێكوپێكیو جوانی کردەوەی صەفیەی کچی حەیی کرا، کە مێردەکەی کوژرا بو و تازەبوك بو. پێغەمبەرﷺ صەفیەی هەڵبژارد بۆ ئەوەی ببێتە خێزانی. پێغەمبەر صەفیەی لەگەڵ خۆی بردە دەرەوە تا گەیشتنە (سد الصهباء)و لەوێ گواستیەوە. پاشان خواردنێکی لەسەر ڕایەخێکی بچوکی لەپێست دروست کراو ئامادەکرد، کە لە خورماو (کەشکەك)و ڕۆن پێك هاتبو. پێغەمبەرﷺ فەرموی: (ئەوانەی لە دەوروبەرتن بانگیان بکە).. ئا ئەوە بو خواردنی ڕۆژی ژن گواستنەوەی پێغەمبەر.

ئەنەس دەڵێ: لە دواییدا ڕۆیشتین بۆ مەدینە، پێغەمبەرم بینی بە عەبایەکەی پەنای لێکردو لەلای حوشترەکەی دانیشتو چۆکی دادەنا، صەفیەش پێی لە سەر چۆکی پێغەمبەر دادەنا، تا سواری حوشترەکە ببێ.

کاتێك ئیمامی عەلی داخوازی فاطیمەی کچی

پێغەمبەری کرد، پێغەمبەر پێی فەرمو: ((هي لك على أن تُحسن صُحْبَتَها))[٢]، واتە: فاطیمە بۆ تۆیە، بەڵام بە مەرجێ لەسەرت پێویستە بە چاکیو بەباشی لەگەڵیدا ژیان ببەیتە سەرو مامەڵەی لەگەڵ دا بکەی.

خاتو عائیشە فەرمویەتی: ((کان رسول الله یکون في مهنة أهله،[٣]

---

١ رواه البخاري ومسلم.

٢) رواه الطبراني (حديث صحيح).

٣) چەند شتێکی جوانە پیاوان پێغەمبەر بکەنە سەرمەشقی خۆیانو لەکاتی بەتاڵیدا یارمەتی ژنەکەیان بدەن لەکاروباری ماڵەوەدا، پێغەمبەری خوا منداڵەکانی هەڵدەگرتو گەمەی لەگەڵدا دەکردن.

فاذا حضرت الصلاة خرج الی الصلاة))[1]، واتە: پێغەمبەرﷺ لە خزمەتی خێزانەکەیدا بوەو خۆی پێلاوەکانی پینە کردووەو بۆ خۆی خزمەتی خۆی کردوەو مەڕەکەشی دۆشیوە.[2]، لەو کاتەش کە کاتی نوێژ بهاتایە دەچو بۆ نوێژ.

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) ئەبو نەعیم لە کتێبی (الدلائل) و (الواحدي) بە سەنەدێك دەریهێناوە لە خاتو عائیشەوە، کە گوتویەتی: ((ما کان أحد أحسن خلقاً من رسول اللهﷺ ما دعاه أحد من أصحابه ولا من أهل بیته الاّ قال: لبیك، لذلك أنزل الله ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾))، واتە: هیچ کەسێك وەك پێغەمبەرﷺ ڕەوشتی جوان نەبوە. لە کاتێکدا هەر یەکێك لە هاوەڵەکانی، یان لە خێزانەکانی بانگیان بکردایە، لە وەڵام دا دەیفەرمو: لە خزمەت دام. لەبەر ئەوەش بو خوای گەورە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە کە دەفەرموێ: بەڕاستی ئەی محمد تۆ لەسەر ئاکارو ڕەوشتی هەرەبەرزو گەورەی. بڕوانە (تفسیر وبیان مع أسباب النزول) للسیوطي لاپەڕە (٥٠١). (وەرگێڕ)

چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەو خێزانە دەکەی کە خۆشت ناوێ[1]

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: گەر ژن گوێڕایەڵی مێردەکەی بو لە هەمو ئەو شتانەی دەیەوێت، کە خوای گەورە بۆی حەڵاڵ کردوە، ئەو کاتە پیاو بۆی نیە لێی بداو سەرجێیی لەگەڵ نەکات.

تەواوی ئایەتەکەش هەڕەشەیە بۆ پیاوان گەر بەبێ هۆ زۆریان لەسەر بکەن.

﴿إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾(النساء- ١).

واتە: خوا هەمیشە چاودێرە بەسەرتانەوە.

﴿وَعَسى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ (البقرة- ٢١٦).

واتە: ڕەنگە لە شتێك حەز نەکەن، بەڵام بۆتان وەخێرگەڕێ.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لا يَفْرَكْ مؤمنٌ مؤمنةً! إن كرهَ منها خُلقاً رضيَ منها آخرَ))[2].

واتە: پیاوی بڕوادار با ڕقو کینەی بەرامبەر بە ئافرەتی بڕوادار نەبێت! گەر لە ڕەوشتێکی ناڕازی بێو شتێکی پێ ناخۆش بێ، ئەوە ڕەوشتێکی

---

١) حەسەنی بەسری دەڵێ: کچەکەت بەشو بدە بە دیندارێك، گەر خۆشی ویست ریزی دەگرێ، گەر حەزی پێنەکرد ستەمی لێ ناکات.

٢) رواه مسلم وغيره.

تری بە دڵەو رازی دەکات[1].

١) ئەم فەرمودە گەورەیە ئاماژە بۆ کارێکی گرنگ دەکات، کە پێویستە پیاو (مێرد) بیزانێ، هەروەها ژنیش. هەر یەکێك لە ژنو مێرد بڕوای بە پێویستی داواکردنی ژیانێکی بەختیاریو تێروتەواو لە یەکتری هەبێ هۆیەکە بۆ سەرکێش کردنی زۆربەی کێشەو گرفت.

ئەوەی غەریبە، ئەوەیە کە زۆر ژنو مێرد هەیە خۆپەرستە، داوای بەختیاری بۆ خۆی دەکات، بێ بیرکردنەوە لە بەختیاری هاوژینەکەی، ئەوە لەبیر کراوە، کە لە بەخشیندا بەختەوەریەك هەیە کە هیچی کەمتر نیە لە وەرگرتن! ئەو ژنە یان ئەو مێردە چەند بەختەوەرە، کە خۆی بەخۆڕاگریو ئارامگری دەڕازێنێتەوە. چونکە لە ژیانی ژنو مێردایەتیدا بەربەستو لەمپەر دێنە سەر ڕێی هەریەك لە ژنو مێرد، جا خۆڕاگریەکە دەبێتە هۆی زەلیل کردنی هەمو ئەو شتانە. بەڵام هەڵەشەیی زو هەڵچون ترسناکی زۆری تێدایە، کە زۆر بە خێرایی خێزان بەرەو لێك هەڵوەشاندن دەبات.

پێغەمبەری خوا ﷺ لەم فەرمودەیەدا ئاڕاستەی هەر یەکێك لە ژنو مێرد دەکات، بە تەساهولو ئاسان کردن مادام لە توانادایە بکرێ، گەر هەر یەکێکیان رقیان لە سیفەتێکی یەکتریان دەبێتەوە، ئەوە سیفاتی جوانی تر هەیە، کە دەبێتە تکاکار بۆ ئەو کەسە. بەمەش گونجاندنو یەکتری ویستن دروست دەبێتو خێزان پارێزراو دەبێت، بیر کردنەوە لە چارەنوسی منداڵەکانو ئازاری لێك جیابونەوە، هەمو ئەوانە دەبێتە مایەی تەنازول کردنی هەر یەکێك لە ژنو مێرد لە شتێك لەو بەختەوەری یەی، کە دەیەوێت، ئەمەش لە پێناوی بەردەوام بونی ژیانی هاوسەریەتی یە، ئەوەش ئەرکێکی ئایینی یە نەك تەنها رابواردن!!

لە کتێبی (صيد الخاطر)ی ئیمام (ئیبن الجوزی) (٥٤٢/٣) چاپی (دار الفكر) دەربارەی ئەم مەسەلەیە شتێك نوسراوە، لەژێر سەردێری (چۆن مامەڵە لەگەڵ خێزانێك دەکەیت کە خۆشت ناوێت) کە گوڵبژێرێکی لێ باس دەکەین:

پیاوێك هاوسەرەکەی خۆش نەدەویستو سکاڵای دەکرد، گوتی: لەبەر چەند شتێك ناتوانم لێی جیا ببمەوە وەك: قەرزی زۆری بەسەرمەوە هەیە، من ئارامیم کەمە، زمانم لە سکاڵاکردن ڕاناوەستی، لەبەر چەند وشەیەك کە خۆی دەزانێ ئەوم خۆش ناوێت. پێم گوت: ئەمە بەو شێوەیە سودی نیە، دەبێ لە ڕێی دەرگاوە بچیتە ماڵەوە، پێویستە

ئوم كه‌لثومى كچى عوقبه گوتويـه‌تى: ((ما سَمعتُ رسـولَ الله ﷺ رخَّص في شيء من الكذب الاّ في ثلاث: الرجل يقول القول يريد بـه الإصلاح، والرجل يقول القول في الحرب، والرجل يحـدِّث امرأتـه، والمرأة تحدِّث زوجها))[1]، واته: گوێم له پێغه‌مبه‌رى خوا نه‌بوه لـه هـيچ شتێك رێگه به‌درۆ بدات، مه‌گه‌ر له سێ كـات نـه‌بێ: ١- پيـاو قـسه‌يه‌ك ده‌كات به مه‌به‌ستى چاكردنه‌وه‌ى نێوان دو كه‌س، ٢- لـه‌كاتى جـه‌نگ دا،

به‌خۆت دابێيه‌وه بزانيت ئه‌و ئافره‌ته به‌هۆى گوناهه‌كانته‌وه به‌سه‌رتدا زاڵ كراوه (زۆرجـار ئاواش نيه چونكه خێزانى زۆر له پياوچاكان خراپن!) جـا زۆر عـوزر بێنـه‌وه‌و ته‌وبـه بكه، به‌ڵام ناڕه‌زايى ده‌ربڕين‌و ئازاردان هيچ سودێكى نيه، وه‌ك حه‌سـه‌نى كـوڕى حجـاج گوتويه‌تى: ئه‌وه سزايه‌كى خواى گه‌وره‌يه بۆتان ده‌نێرێ، ئێوه بـه شـمشێر به‌رامبـه‌ر بـه‌م سزايه مه‌وه‌ستن، به‌ڵكو به داواى لێخۆشبون پێشوازى لـێ‌بكه‌ن.

ئه‌وه‌بزانه تۆ له شوێنى ئه‌و كه‌سه‌داى، كه توشـى بـه‌لا بـوه، بـه خۆڕاگريـت پاداشـت وه‌رده‌گريت ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ ئارام بگره له‌سـه‌ر ئـه‌وه‌ى، كـه خواى گه‌وره ده‌ينێرێ، داواى ده‌روى ڕه‌حمه‌تى لـێ بكه.

گه‌ر داواى لێخۆشبون‌و ته‌وبه‌كردن له گوناهو تاوان‌و ئارام گرتن، خوا به‌سه‌رت دێنێ‌و، كۆبكه‌يه‌وه، ئه‌وا سێ جۆره هونه‌ر له‌خواپه‌رستى ده‌سته‌به‌ر ده‌كه‌يت، كه هه‌ر يـه‌كێكيان پاداشتى له‌سه‌ر وه‌رده‌گيرێ، ڕۆژگار به شتێك به‌سه‌ر نه‌بـه‌يت، كـه بێ‌سـود بێـت، واش گومان نابه‌يت كه ئه‌وه‌ى له قه‌ده‌ر نوسراوه، ده‌بێ نرخه‌كه‌ى بده‌يت: ﴿وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ﴾(الأنعام- ١٧).

به‌ڵام سه‌باره‌ت به ئازاردانت بۆ ژنه‌كه‌ت ئه‌وه هيچ پاساوى بـۆ نيـه، چـونكه ئـه‌و زاڵ كراوه، با سه‌رقاڵيت به شتى تره‌وه بێت.

پياوه‌كه گوتى: ئه‌م ژنه منى له ڕاده‌به‌ده‌ر خۆش ده‌وێ، له خزمه‌ت كـردنم زيـاده‌ڕۆيى ده‌كات، كه‌چى بوغزو قينم بۆى له سروشتمدا جێگير بوه.

پێم گوت: داوا له خوا بكه خۆڕاگربيت، كه به‌هۆيه‌وه پاداشت به‌ده‌ست دێنى.

١) رواه مسلم.

٣- کاتێ پیاو قسە بۆ خێزانەکەی دەکات و، ژنیش قسە بۆ مێردەکەی دەکات.

وا دەبینم کە درۆ لە نێوان ژن و مێرددا جائیزە، گەر مەیلیان بەلای یەکتری یەوە نەبێت، کە هەر یەکەیان خۆشەویستی بۆ ئەوی تر دەربڕێت. ئەمەش لەپێناو لەنگەرگرتنی کەشتی ماڵ و پەروەردەی منداڵانە.

رەنگە ئەو مەیلە لە ئەنجامی مومارەسەو سۆزی دەستکردە وە بگۆڕێ بۆ خۆشەویستی یەکی ڕاستەقینە.

(پیاوێك بە خەلیفە عومەری کوڕی خەتتابی گوت: من هاوسەرەکەم خۆش ناوێت! ئەویش گوتی: ماڵ بە تەنها لەسەر خۆشەویستی بنیات نانرێ!).

کەواتە پێویستە لەسەر پیاو واز لە منگەرایی(أنانیة)ی خۆی بێنێ، ئەوەش لەپێناو ئایندەی منداڵەکانیەتی، بەتایبەتی ئەگەر ئەم بوغزو خۆش نەویستنە لەدوای زەواجەوە دروست بوبێ و، خێزانەکەی خۆشی بوێ و بە هەمو مافەکانی هەڵبستێ.

وا چاکە پیاو لەگەڵ هاوسەرەکەی نەرم و نیان بێ

((كان أزواج النبي ﷺ يراجِعْنَهُ الكلامَ، وهَجُره إحداهن إلى اللَّيل! وجرى بينه وبين عائشة كلام، حتى دخل أبوبكر حكماً بينه ﷺ وبينها، فقال لها رسول الله ﷺ: تكلمي أو أتكلم؟ فقالت: تكلم أنــت. ولا تقل إلاّ حقّاً! فلطمها أبوبكرﷺ حتى أدمى فاها وقال: أوَ يقول غــير الحق يا عدوة نفسها؟! فاستجارت برسول الله ﷺ وقعــدت خلــف ظهره!! فقال النبــي ﷺ: إنا لم نَدْعُكَ لهذا، ولم نُرِدْ منك هــذا))[1]، واتە: خێزانەکانی پێغەمبەرﷺ گلەیی و گازاندەو نارەزایی‌یان دەردەبڕی، هەر یەکێك لە خێزانەکانی تا شەو قسەی لەگەڵ نەدەکرد.

ڕۆژێك لە نێوان پێغەمبەرو خاتو عائیشە دەمەقالێیەك ڕویدا، کە بوە هۆی ناکۆکیەك، جا بانگی ئەبوبەکر کراو، بوە ناوبژیوان لە نێوانیاندا.

پێغەمبەرﷺ بە عائیشەی فەرمو: تۆ یەکەم جار قسەی دەکەی یان من قسە بکەم؟

عائیشە گوتی: تۆ قسە بکەو بەڵام ئەوەی ڕاست نەبێ نەیڵێی!

ئەبوبەکر بەهۆی ئەو قسەیە زللەیەکی لە عائیشە داو دەمی بەخوێن هات، گوتی: ئەدی لە حەق و ڕاستی زیاتر شتی تر دەڵێ؟!

جا عائیشە خۆی پەنادایە پاڵ پێغەمبەرو لە پشتیەوە دانیشت. پێغەمبەریش بە ئەبوبەکری فەرمو: (ئێمە تۆمان بۆ ئەوە بانگ نەکردوە، ئەوەشمان لە تۆ نەدەویست)).

---

١) رواه البخاري.

خاتو عائیشە گوتی: ((مرة، وقد غضبت فقلت: أنت الذي تزعم أنك نبي؟! فتبسم رسول الله ﷺ واحتمل[1] ذلك حلماً[2]

١) لە کتێبی (الاسلام والحياة الجنسية)ی دکتۆر محمود بن الشريف کە مامۆستای تەفسیرو علومی قورئانە لە زانکۆی ئەزهەر، سەنعاداو نوسیویەتی: (جاء رجل الى عمر بن الخطاب يشكو اليه خلق زوجته فسمع امرأة عمر تستطيل عليه بلسانها -وهو ساكت- ورآه عمر متصرفاً فناداه: ما حاجتك يا أخي؟ قال: جئت أشكو إليك استطالة زوجتي عليّ، فسمعت زوجتك تستطيل عليك كذلك!! فأجاب عمر: تحملتها لحقوق لها عليّ: فإنها طباخة لطعامي، خبازة لخبزي غسالة لثيابي، مرضعة لولدي. وليس ذلك واجب عليها، ويسكن قلبي بها عن الحرام. قال الرجل: وكذلك زوجتي، فقال عمر له: تحملها اذن يا أخي فإنما هي مدة يسيرة والعهد قريب)، واتە: پیاوێك هاتە لای عومەری کوڕی خەتتاب، تا سکاڵای لە لا بکات سەبارەت بە هەڵس وکەوتی خراپی خێزانەکەی. پیاوەکە گوێی لە خێزانەکەی عومەر بو، کە لەسەر ئیمامی عومەر زمانی درێژدەکرد، ئیمامی عومەریش بێدەنگ بو. کاتێك پیاوەکەی بینی دەڕوات، بانگی کردو پێی گوت: براکەم! چیت دەوێ؟
ئەویش گوتی: هاتوم زمان درێژی خێزانەکەمت لە لا باس بکەم، کەچی گوێم لە خێزانەکەی تۆش بو زمان درێژی لەسەر تۆ دەکرد!!
عومەریش فەرموی: بۆیە تەحەمولم کردوە لەبەر ئەو مافانەی، کە بەسەرمەوەی هەیە: بۆتە چێشت لێنەر (طباخ) بۆ خواردنم، بوەتە نانەوا بۆ نانم، بۆتە جل شۆر بۆ جلەکانم، بۆتە دایەن بۆ شیردانی منداڵم، لە کاتێکدا کە ئەوانەی لەسەر پێویست نیە بیانکات. هەروەها بۆتە سوکنایی دڵم لە حەرام واتە دەم پارێزێ لە داوێن پیسی. پیاوەکە گوتی: خێزانەکەی منیش بەهەمان شێوە وایە.
عومەر فەموی: مادام وایە تەحەمولی بکە چونکە ئەوە ماوەیەکی کەمەو بەسەر دەچێ. (وەرگێڕ)

٢) ئەم تەوجیهەی پێغەمبەر ﷺ چەند جوانە، کە بەهۆی نەرم و نیانیەوە ماڵی کردە بەهەشت، کە ئاشتی باڵی بەسەردا کێشا، تا ژیانی ژن و مێردایەتی بەردەوام بێت. جا گەر هەریەکێك لە ژن و مێرد توڕەبو، پێویستە یەکێکیان خۆی ڕاگرێ و نەرم و نیانی بنوێنێ، چونکە حاڵەتی توڕە وەك سەرخۆش وایە، نازانێ چ دەڵێ و چ دەکات، شەیتان بەسەریدا زاڵ بوە. لەبەر ئەوە نابێ ببینە یاریدەدەری ئەم نەفرەت لێکراوە بۆ کەسی توڕەبو، چونکە دوژمنایەتی و ڕقەبەرایەتی زیاتر دەکات، کە ڕەنگە ببێتە مایەی پچڕانی شیرازەی خێزان!

وكـــــرماً))[١]، واته: جارێك توڕه بوم به پێغەمبـەرم گـوت، ئـەوه تـۆ خۆت به پێغەمبەر دادەنێی؟!

پێغەمبەریش خەندەیەکی کردو به ئارامیو نەرمو نیانیو ڕێزەوه خـۆی ڕاگرتو تەحەمولی قسەکەی کرد.

دیاره نـەرمو نیـانیو ئـارام گـرتن لەسـەر ژن، وەرزشـێکی دەرونیـەو شکاندنی توڕەییو ڕەوشت جـوان کردنـه، چـونکه ئەوکەسـەی بـه تـەنها خۆیەتی، ناتوانێ ئارامگری خۆی تاقی بکاتەوەو عەیبەکانی خۆی بزانـێو به ئاشکرا ببینێ، کەواته ئەوکەسەی ڕێگەی ڕۆژی دوایی گرتبێتـه بـەر، گەر ڕوبەڕوی هەندێك لەمه ببێتەوه زیانی پێناگات، چونکه به ئارام گرتن لەسەری، فێری خۆسازاندنو بەباشی مشورگێڕیو ڕوبەڕوبونەوەی حاڵەتەکان دەبێتەوه، که دەرونی پێی ڕازیو بێگەرد دەبێ، ئەمـەش لـه سـودەکانی هاوسەرگرتن (زواج)ە.

جا هەرچەنده پێویسته پیاو دەرهەق به هاوسەرەکەی نەرمو نیانی بـێ، بەڵام ئەمه ئەوه ناگەیەنێ مـرۆڤ بەدەسـت بەسـتراوی بوەسـتێو ژنەکـەی بەئارەزوی خۆی خراپەکاری بکات، پیاویش له دڵی خۆیدا بڵێ: هـەر ئـارام دەگرم.. نەخێر.. ئەمه مەبەست نیه، بەڵکو مەبەست ئەوەیه بـه نـەرمیو بەهێدی شتی پێ بڵێی، چونکه خراپه به خراپه چارەسەر ناکرێ له کاتێك، که هەردوکتان له حاڵەتی هەڵچوندان.

ئـالێرەدا دەبـێ ئـارام بگـریو هـێمن بـی، پاشـان گـەر خەفـەت و ناخۆشییەکه نەما، له چرکەساتی بێگەردیدا هەل بقۆزەوەو به حیکمەتـەوه به ئاسانیو سانایی پێی دەڵێی، که دەبوایه ئاوات ڕەفتار بکردایه.. جـا

---

١) (صحيح).

لەم چرکەساتانەدا نابێ سزای بدەی، نابێ توندوتیژ بی، بەڵکە بە نەرم‌و نیانی‌و لەسەرخۆیی‌یەوە سەرزەنشتی بکەی.. گەر ئاوا بکەی ئەنجامگیریەکی باشی دەبێ، چونکە ئەم جۆرە ڕەفتارانە تاقی کراوەتەوەو هەرواشە.

پـایەبـەرزی ئـافـرەت[1]

﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾(البقرة-٢٢٨)، واتە: ئافرەتان مافیـان هەیـەو بەشـیان هەیـە، وەك کـە مافیـان

١) ئیسلام جاڕی دا.. پێویستە کەرامەتی ئافرەت بپارێزرێ، کە خۆی دایکـە، هاوسـەرە، هاوبەشی ژیانە، لەبەر ئەوە ئافرەت بە پیاو نابەخشرێ بۆ هەندێ کات پـێی راببـوێرێ، پاشان فڕێی بداتە ئەم لاوە، ڕێگە نادرێ لە یەك کاتدا بۆ چەند پیاوێك بێـت! پێویـستە رێزی گەورەیی‌یەکەی بگیرێ، نابێ بکرێتە هاوسەری یەکێك، کە خۆی پێی رازی نەبێت، کە لەگەڵیدا بە هاوبەشی دەمێنێتەوە، نەك تەنها بۆ خۆشی لـێ وەرگرتنی بێت..
(محمد رسول الحریة)ی شەرقاوی.
ئەم جۆرە سوکایەتیە پێش ئیسلام هەبو.
مامۆستا محمد غەزالی لە کتێبەکەی (رکائز الإیمان بین العقل و القلب) گوتویـەتی: ﴿ئیسلامی بەرزو گەورە، هاتو میهرەبانی‌یەکەی ژیانی ئافرەتی گرتەوە، ستەمی پیاوە دڵ رەقەکانی لەسەر هەڵگرت. مرۆڤایەتی ئـافرەتی بـە گیـانو جەسـتەوە رزگـار کـرد، لەوکاتەی رێگەی لەبەردەمدا خۆش کرد، کە زانیاری بـە ئـارەزوی خـۆی زیـاد بکـات، مافەکانی دارایی پاراست، ئافرەتی پەیوەست کرد بە پەیامی ئوممەی گـەورەو بانگـەوازە گشتی یەکەی، ئافرەت لە ئاشتیو جەنگدا، رەگەزێکی کاریگەرەو پشتێکی بەهێزە. لـە چوارچێوەی یاساکانی ئیسلامدا هۆشیاری ئافرەت هیچی کەمتر نیە لە هۆشیاری پیاو بە کێشەکانی دینو دنیا.
ئافرەتەکانی صەحابەو تابعین بە تێکۆشانی ئیسلام لە خاکی دورگە (جزیرة)دا دژی بت پەرستی نەزان نەبون، یان بە تێکۆشان دژی فارسو ڕۆمەکان نەزان نەبون.
بەڵام دابەشبونی بارگرانایی بەسەر هەردو رەگەز، بەشیان لە کولـە مـەرگی وەرگـرت بەبێ جەوررو ستەم.
ئیسلام پێش هەمو شتێك ئافرەت وەك ئافرەتی ماڵەوە، وەك خێزانی پاڵەوانو دایکـی شەهید دەناسێ!... ئەوە ڕەت دەکاتەوە ئـافرەت بکاتـە سـەرباز بـۆ رابـواردن وەك لـە ئەوروپا لە جەنگە دوایی‌یەکەی کردی، وەك کە لەکاتی ئاشتی دەیکات﴾.

بەسەرەوە هەیە بە چاکە، پیاوانیش بە پلە یەك مافیان بەسەر ئافرەتانــەوە هەیە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویــەتی: ((إنما النساء شقائق الرجال))[1]، واتــە: ئافرەتان لەت‌و نیوەی پیاوانن[2].

(عومەری کوڕی خەتتاب گوتی: بە خـوا ئێمــە لــە جاهیلیەتــدا هــیچ شتێکمان بۆ ئافرەت دانەدەنا، هــەتا ئــەو کاتــەی خــوای گــەورە ئایــەتی دەربارەیان ناردە خوارەوەو ئەوەی لە ماف هەیە بۆی دابەشکردن. دەربارەی کارێك قسەم وەردەگرت، خێزانەکەم پێی گوتم: گەر ئاوا بکەی ئاوا باشە!

منیش پێم گوت: تۆ چ پەیوەندیت بەمــەوە هەیــە؟ لــە بــارەی دینــەوە تەکلیف کراوی؟!

ئەویش گوتی: کوڕی خەتتاب! جێی سەرسوڕمانە تۆ ناتــەوێ قــسە لــە

---

١) رواه أحمد في المسند وأبو داود والترمذي حديث صحيح.

٢) لەو کاتەی کە ئیــسلام پایــەی ئافرەتــانی بــەرز کــردەوەو کردنــی بــە نیــوەی پیــاوان. کۆنگرەیەك بەســترا لــە فەرەنــسا لــە ســاڵی (٥٨١) بــە واتــای لــە ســەردەمی کۆچــی پێغەمبەردا، کە ئەندامانی ئەو کۆنگرەیە جیاوازیان هەبو سەبارەت بــەوەی، کــە ئایــا ئافرەت ئادەمیزادە، یان نا. لە کۆتاییدا گۆنگرەکە بڕیاری دا ئافرەت ئادەمیزادە، بــەڵام بۆ خزمەتی پیاوان دروست بوە! کەچی ئیسلام ئافرەتی کردە پاشای ماڵەوە بــۆ هەڵــسان بە ئەرکی پەروەردەکردنی منداڵ، کە ترسناکی پیرۆزە!

پیاو فەراهەم هێنراوە بۆ خزمەتکردنی لە ژیان دا.. کەواتە با کوێر بــن ئەوانــەی بــە بیانوی داواکردنی مافەکانی ئافرەت داوای دەرچونی لە ماڵەوە دەکەن، بۆ ئەوەی ببێتــە گاڵتەجاڕی ئارەزوی خۆی‌و ئــارەزوی ئــەوانو، ببێتــە حــەماڵ‌و پێلاوســڕەوەو ئاودەســت پاککەرەوە، کە ئەمە حاڵی زۆر لە ئافرەتانی ڕۆژئاوایە! دەرکردنی ئــافرەت لــە ماڵــەوە ڕوخاندنی گــەورەترین کارخانــەی پێگەیانــدنی پیاوانــە. ئــافرەت دروســتکەری پیــاو و دامەزرێنەری پاڵەوانانی جەنگە!

کارت بکرێ؟! خۆ کچەکەت قسە لە قسەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەکات، هەتا ئەو کاتەی کە رۆژەکەی بە تورەیی دەباتە سەر.

ئیمامی عومەر فەرموی: عەبایەکەم هەڵگرتو چومە لای حەفصەو پێم گوت: کچەکەم! ئایا تۆ قسە لە قسەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەکەیت هەتا وای لێ دێ کە رۆژەکەی بە تورەیی بباتە سەر؟!

گوتی: ئێمە بە خوا قسە لە قسەی دەکەین)[1].

---

١) بوخاری گێڕاویەتیەوە

بنه‌ماکانی وه‌رگرتنی ئافره‌ت له ئیسلامدا

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویّ: ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا وَلاَ يَسْرِقْنَ وَلاَ يَزْنِينَ وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللهَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾[1] (الممتحنة– ١٢) ، واته:

---

١) یه‌کیّ له نوسه‌ران له میانه‌ی راڤه‌ی ئه‌م ئایه‌ته‌دا به‌کورتی ده‌لّیّ: (ئه‌م بناغانه به راستی بنه‌ما گه‌وره‌کانی بیروبڕوان، هه‌روه‌ك که بنه‌ماکانی ژیانی نویّی کۆمه‌لاّیه‌تیه، که بریتیه له به‌ره‌هایی هاوبه‌ش بریار نه‌دان بۆ خوای گه‌وره... هه‌روا نزیك سنوره‌کانی شه‌رعی خوا نه‌که‌ون وه‌ك، دزیو زیناو، کچ زینده به چالّ نه‌کردن وه‌ك که له سه‌رده‌می نه‌فامی ئه‌مه باوبوه... هه‌روا له نیّو نه‌بردنی ئاواته‌کان... ئه‌ویش ئاواته‌کانی ناخیانه ﴿وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ﴾.

دوا مه‌رج: ﴿وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ﴾، ئه‌مه‌ش به‌لّیّن به گویّرایه‌لّی پیّغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌گریّته‌وه له هه‌مو ئه‌و شتانه‌ی، که فه‌رمانیان پیّ ده‌کات... پیّغه‌مبه‌ریش ﷺ ته‌نها فه‌رمان به چاکه‌کردن ده‌کات.

جا گه‌ر په‌یمانیان له‌سه‌ر ئه‌م چه‌ند بنه‌ما گشتگیری یه پیّدایت، ئه‌وا په‌یمانه‌که‌یان قبولّ کراوه- به واتای پیّش هاتنی ئه‌و ئافره‌تانه بۆ ناو ئیسلام- جا پیّغه‌مبه‌ر ﷺ داوای لیّخۆشبونی بۆ کردن له‌و کرده‌وانه‌ی پیّشویان ﴿إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ خوای گه‌وره لیّخۆشبو و لیّبورده‌یه.

ئه‌وه‌ی له پیّشو باسکرا، که قورئان له‌سه‌ر په‌یمان (بیعة)ی ئافره‌تی دوپات کردوه‌ته‌وه، ده‌رك به گرنگو بایه‌خو چاودیّریو ئاراسته‌کردنی ئیسلام ده‌که‌ین بۆ ئافره‌تو کۆششکردنی بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی، ئه‌مه‌ش جیّی سه‌رسوڕمان نیه، چونکه ئافره‌ت وه‌ك یه‌کیّك له سه‌رکرده‌کان گوتویه‌تی: بیّشکه به ده‌ستی چه‌پی راده‌ژه‌نیّ، جیهانیش به‌ده‌ستی راستی، جا گه‌ر ئافره‌ت فه‌رامۆش کراو، بیّ راسپارده وازی لیّهیّنرا، ئه‌مه مه‌ترسیه له‌سه‌ر خۆیو له‌سه‌ر ئومه‌ته‌که‌ی، شاعیریش ده‌لّیّ:

ئەی پێغەمبەر ئەگەر ئافرەتە بڕوادارەکان هاتن پەیمانت بدەنێ[1] کە هاوبەش بۆ خوا بڕیار نەدەنو دزی نەکەنو داوێن پیسی نەکەنو منداڵەکانیان نەکوژن، واتە کچەکانیان زیندە بەچاڵ نەکەنو، کردەوەی پیسو زۆر ناشیرین نەکەن وەك جارانی ژن بەوەی کە ئەو منداڵەی بویەتی لە مێردەکەیەتی کەچی لە راستیدا لە مێردەکەی نیەو درۆ دەکەن کە ئەو منداڵە هی مێردیەتی. هەروا ئەوەی فەرمانت پێکردون بە چاکەکردنو نەهی کردن لە خراپە، ئەوا پەیمانیان لێوەرگرەو داوای لێخۆشبونیان لە خوای گەورە بۆ بکە، خوای گەورە بەخشندەو میهرەبانە.

خاتو عائیشە ڕەزای خوای لێ بێ گوتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ هەر

الأم مدرسة إذا أعددتها أعددت شعباً طيب الأعراق

ئافرەت پێش ئیسلام هیچ کیانو بونێکی نەبوە، کە باس بکرێ وەك لە پێشەوە لەسەر زمانی عومەری کوڕی خەتتاب ڕەزای خوای لێ بێ باسکرا.

ئەم بێ موبالاتی‌یە تەنها لە چەرخە کۆنەکان کورت هەڵنەهاتبو، تەنانەت لە سەردەمی ئێستاش -نوێ-، کە هەندێك ناوی دەنێن چەرخی شارستانیو روناکی، ئافرەت وەك بوکەشوشە بۆ یاری پێکردنی بەکاردەهێنرێت، تەنانەت هەندێك گەلو میللەت هەرگیز ئایینی فێر ناکەن!!

[1] سەبارەت بەم مەسەلەیە ئەوە دەڵێین، کە ئەو حەدیسە هیچ (اصل)ی نیە کە دەڵێ: (شاورهن و خالفوهن) واتە: ڕاوێژ بە ئافرەت بکەن بەڵام بە قسەیان مەکەن، وەك (سخاوي و مناوي) ئەو ڕاستی‌یەیان بەدیار خستوە. هەروەها حەدیسی (طاعة المرأة ندامة) بەقسەکردنی ئافرەت پەشیمانی لەدوایە، ئەمە حەدیسێکی هەڵبەستراو (موضوع)ە وەك (ئیبن عدي‌و أبوحاتم) گوتویانە: لە پێغەمبەری خواوە بە (صحیح)ی هاتوە، کە پێچەوانەی قسەی (أم سلمة)ی خێزانی ڕەفتاری نەکرد، لەو کاتەی کە لە (صلح الحديبية) بە پێغەمبەری گوت: بڕۆ لەبەردەم صەحابەکان قوربانی خۆت سەربڕە تاوەکو صەحابەکان چاوت لێبکەنو کارەکە جێبەجێ بکەن.

ئافرەتێکی بڕوادار کۆچی بکردایە بۆ لای ئەو، بەم ئایەتە تاقی دەکردەوە:
﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ – تا... غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾.

جا هەر کامێ لە ئافرەتە بڕوادارەکان بەم مەرجە ڕازی بوایە، ئەوا پێغەمبەر خواﷺ پێی دەفەرمو: (قد بايعتك كلاماً) ئەوا بە قسە پەیمانەکەتم لێ وەرگرتی.

خاتو عائیشە گوتویەتی: ((ولا–والله– ما مست يده يد إمرأة في المبايعة قط، ما يبايعهن إلا بقوله: قد بايعتك على ذلك))[1]، واتە: بە خوا لە پەیمان وەرگرتندا پێغەمبەر دەستی بە دەستی هیچ ئافرەتێک نەکەوتوە، پەیمانی لێ وەرنەگرتون مەگەر بە قسە نەبێت، کە فەرمویەتی: لەسەر ئەمە پەیمانم لێوەرگرتی.

لە گێڕانەوەیەکی تردا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی:
((فيما استطعن وأطقتنّ)) پەیمانتان لێ وەردەگرم لەوەی کە لە تواناتان دایەو دەتوانن هەڵی گرن.

(قلن: الله ورسوله أرحم بنا من أنفسنا) گوتیان: خواو پێغەمبەرەکەی لە خودی خۆمان بە بەزەیی ترە.

(قلن: يا رسول الله ألا تصافحنا؟ قال: إني لا أصافح النساء))[2]، واتە: گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا تەوقەمان لەگەڵ ناکەیت؟ فەرموی:

---

١) رواه البخاري.
٢) رواه أحمد في المسند حديث صحيح.

من تەوقە لەگەڵ ئافرەتان ناکەم.[١]

لە گێڕانەوەیەکی تردا ئەمەشی لەگەڵە: ((ولا تغشّنّ أزواجكنّ، فقال امرأة: ما غش أزواجنا؟ قال: تأخذ ماله فتحابي به غيره))، واتە: گزی لە مێردەکانتان مەکەن، ئافرەتێك گوتی: گزی لە مێردەکانمان چیە؟

---

١) سەبارەت بە تەوقەکردنی ئافرەت هەندێك کەس سەریان لەوە دەسوڕمێ‌و بە نامۆی دادەنێن، کە ئیسلام تەوقەکردنی پیاوی بێگانە لەگەڵ ئافرەتی نامەحرەم بە حەرام دادەنێ. ئەو کەسانە ئەوەیان لە بیر چوە کە زۆربەی زۆری هەڵگیرسانی ئاگر بە هۆی پریشکێك ئاگرەوە دروست دەبێ.

شاعیریش دەڵێ: نظرةٌ فابتسامةٌ فسلامٌ فكلامٌ فموعدٌ فلقاءُ!!

واتە: زەمینە خۆش کەری داوێن پیسی لەوەوە دەست پێ دەکات یەکەمجار لە بینینەوە، پاشان یەکسەر خەندەی بەدوادا دێ‌و سڵاو لە یەکتری کردن‌و دوایی قسە پێکەوەکردن‌و پاشان بەڵێن دانە بۆ کاتی بەیەکگەیشتن بەحەرامی.

لەبەر ئەوە بە هۆی گوشینی دەستەوە لە رێگای تەوقەکردندا نەفسی بەدکار رادەکێشێ، کە ببێتە نێچیرێکی چەور بۆ ئەنجامدانی کاری بەدکاریی.

بەم بۆنەیەوە رووداوێك دەگێڕینەوە، کە یەکێك لە زانا صاڵحەکان بۆ ئاهەنگێك بانگ کرابو. لەناکاو توشی ئافرەتێك بو لەبەردەم دەرگا پێشوازی لە خەڵك دەکرد. ئافرەتەکە دەستی تەوقەی بۆ زانا صاڵحەکە درێژ کرد، بەڵام زاناکە داوای لێبوردنی لێ‌کرد کە تەوقەی لەگەڵ ناکات.

ئافرەتەکە بەمە دڵناخۆش بو و زویری بە رووەوە دیار بو، پاش کەمێك زاناکە ئافرەتەکەی بانگ کردو پێی گوت: دەمەوێ بە ڕاشکاوی شتێکت پێ بڵێم، ئایا رێگە دەدەی؟ ئافرەتەکە گوتی: باشە چیت دەوێ بڵێیت؟ ئەویش گوتی: بە راشکاوی پێت دەڵێم: گەر بهاتایە تەوقەم لەگەڵ تۆ بکردایە لەوانە بو هەستم بکردایە، کە دەستت لەدەستی خێزانەکەم نەرمترو جوانترە، ئەو کاتەش خێزانەکەم لەبەرچاو دەکەوت، تۆش بە هەمان شێوە گەر وا هەستت کرد، کە دەستی من لە دەستی مێردەکەت جوانترو نەرمترە، ئەوا مێردەکەت لەبەرچاو دەکەوت. بەڵام گەر هەردوکمان تەوقەمان نەکرد، ئەوا هەر یەکەی بە هاوسەرەکەی خۆی رازی دەبێ‌و ئەوەش بۆ هەموان وا باشترە، تا داوێن پاکی بپارێزین.

فەرموی: ماڵەکەی ببەیو کەسانی تر سودی لێ وەرگرن.

لە گێڕانەوەیەکی تردا ئوم عطیە گوتویەتی: ((بايعنا رسـول الله ﷺ فقرأ: ﴿لاَ يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا﴾، ونهانا عن النياحة، فقبضت إمرأة يـدها قالت: أسعدتني فلانة، فأريد أن أجزيها، فما قال لها رسول الله شـيئاً، فانطلقت ورجعت فبايعها))[1]، واتە: پەیمانمان دا بە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش ئایەتی﴿لاَ يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا﴾ی خوێندەوەو، قەدەغەی شیوەنو ڕۆڕۆیی کردنی لێکردین، ئافرەتێك دەستی کێشایەوەو گوتی: فلانە ئافرەت دڵی خۆش کردم، دەمەوێ پاداشتی بدەمەوە، پێغەمبەری خوا هیچ شتێکی پێ نەگوت، جا ئافرەتەکە ڕۆیشتو گەڕایەوەو پەیمانی لێوەرگرت.

هەروەها لە گێڕانەوەیەکی تری بوخاری لە ئوم عطیەوە، کە گوتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ پەیمانی لێ وەرگرتین کە شیوەنو ڕۆڕۆیی بۆ مردو نەکەین!

لە گێڕانەوەیەکی تردا: شیوەن نەکەیتو وەك لە سەردەمی جاهیلیەتی یەکەم زینەتو جوانی خۆت بەدەر نەخەیت.

لە گێڕانەوەیەکی (ابن أبي حاتم)دا هاتوە، کە پێغەمبەری خوا دوای خوێندنەوەی ئایەتەکە، فەرموی: ((فإن وفيتم فلكم الجنّـة)) گەر ئەم مەرجانەتان لە بەیعەکەدا بەجێ هێنا، ئەوا بەهەشتتان بۆ هەیە.

دەفەرموێ: ((لأن يُطعنَ في رأس رجُلٍ بمخيط من حديد خيْرٌ من أن

١) رواه البخاري.

يَمسَّ امرأةً لا تحلّ له))[1]، واتە: گەر بە دەرزی (شوژن)ێك لە سەری پیاوێك بدرێ لە دەست کەوتنی بە ئافرەتێك باشترە، کە بۆی حەڵاڵ نیە.

لە گێڕانەوەیەکیش کە لاوازی (ضعف)ی تێدایە دەڵێ: کاتێ پێغەمبەری خوا ﷺ ﴿وَلاَ يَـزْنِينَ﴾ی خوێندەوە، (هند)ی خێزانی (ابوسفيان) گوتی: بۆ ئافرەتی ئازاد زینا دەکات؟! گوتی: نەخێر بە خوا ئافرەتی ئازاد زینا ناکات.

١) رواه الطبراني (حديث حسن)

جوانی ئـافرەتەکـانی بەهەشـت وەك کـە قـورئـان وێنـای دەکـات

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ۞ حَـدَائِقَ وَأَعْنَابًـا ۞ وَكَوَاعِـبَ أَتْرَابًـا﴾ (النبأ: ٣١-٣٣)، واتـە: بـۆ مرۆڤـە لـە خـواترس و پارێزکارەکان جێی پیرۆزو بەهرەمەندی هەیـە لـە باخـات و هـەمو جـۆرە ترێیەك و کچانی تازە مەمك کردوی هاو تەمەن، کە وەك هەنار وایەو شۆڕ نەبۆتەوەو قیت وەستاوە.

دەفەرموێ: ﴿إِنَّـا أَنـشَأْنَاهُنَّ إِنـشَاءً ۞ فَجَعَلْنَـاهُنَّ أَبْكَـارًا ۞ عُرُبًـا أَتْرَابًـا﴾ (الواقعـة: ٣٥-٣٧) ، واتـە: بەڕاسـتی ئێمـە ئـەو ئافرەتانـەمان دروستکردوە بـەبێ بـاوك و دایـك، نـەك لـە ڕێگـای زاوزێـوە. واتـە ئـەو حۆریانەی کە ئـافرەتی ئـەم جیهانـە نـین بـەو جـۆرە دروسـتمان کـردون و ئامادەمان کردون، هەروەها ئافرەتە مسوڵمانەکانی ئـەم جیهانـەیش هـەر بەو جۆرە دروست دەکەین و دوبارەیان دەکەینەوە. ئینجا ئەو ئافرەتانـەمان کردوەو دەیانکەین بە ئافرەتـانی هەمیـشە هاوتەمـەن و یەکـسانن لەگـەڵ مێردەکانیانـا لـە تەمـەن و گەنجیـدا. خۆشەویـستن لـەلای مێردکانیـان و گوێڕایەڵی مێردەکانیانن.

دەفەرموێ: ﴿ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَـمْ يَطْمِـثْهُنَّ إِنْـسٌ قَـبْلَهُمْ وَلاَ جَـانٌّ ۞ فَبِـأَيِّ آلاَءِ رَبِّكُمَـا تُكَـذِّبَانِ ۞ كَـأَنَّهُنَّ الْيَـاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ﴾(الرحمن: ٥٥-٥٨).

خوای گەورە وەسفی ئەو ئافرەتانە دەکات کە لـەو بەهەشـتانەدا چـەند

ئافرەتی حەڵاڵ و هاوسەر هەیە، کە چاویان بڕیوەتە مێردەکانیانو، جگە لەوان کەسی تریان ناوێ و، هەمویان کچن و هیچ کەسی تر نە ئادەمیو نە (جن) لە پێش مێردەکانیان لێیان نەکەوتون و نەچونەتە لایان، هەمویان لە ساف و لوسی و بێگەردیدا، دڵێی یاقوتن، لە سپێتی پێستدا دڵێی مەرجانن، یان ساف و لوس و کوڵم سورن وەکو مرواری، پێست سپین وەکو مەرجان.

دەفەرموێ: ﴿فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ﴾ (الرحمن- ٧٠)، واتە: لەو بەهەشتانەدا ئافرەتی حەڵاڵ و هاوسەر هەیە، کە خوڕەوشت چاك و شیرین و جوانن.

دەفەرموێ: ﴿حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾(الرحمن - ٧٢)، واتە: لەو بەهەشتە ئەو ئافرەتانە چاو گەورەو چاوڕەشێکی وان، کە رەشێنەکەی زۆر ڕەشەو سپێنەکەی سپیەکەی بێگەردە، کە ئەوپەڕی جوانی چاوە وە راگیرکراون بە ڕێزو حورمەت لە خیوەتەکانا.

دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ، فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ، يَلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ، كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ﴾(الدخان: ٥١-٥٤)، واتە: تەقواداران لە بەهەشتدا، لە پلەوپایەی ئەمین دان، لە چەند باخێك و کانیاوێك، کە پۆشاکیان بریتیە لە ئاوریشمی تەنك و ئەستور، هەروەها ئەو حۆریانەیان دەدرێتێ کە چاو گەش و سپی و ڕەش و چاو گەورەن.

دەفەرموێ: ﴿فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ﴾(الروم- ١٥)، واتە: ئەوانەی لە زەوی یەکدا، کە دارو درەخت و کانیاوی وای تێدایە دەژین و تێیدا

دڵخۆش‌و شاد دەبن، کە شوێنەواری ئەو نیعمەتەیان بەسەردوە دیار دەبێت.

دەفەرموێ: ﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ، كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ﴾ (الصافات: ٤٨،٤٩)، واتە: حۆریان لە لایە کە لە غەیری مێردەکانیان چاو نابڕنە کەسی تر، ئەو ئافرەتانە -وەك ئیبن عباس رەزای خوای لێ بێ گوتویەتی-: وەك مرواری شاراوە وان..

حەسەن دەڵێ: ﴿كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ﴾ مانای پارێزراون‌و دەستیان پێ نەکەوتوە، وەك ئەو هێلکەیەی بەرلەوەی کە توێکڵەکەی لێبکرێتەوە.[1]

گومانی تێدا نیە کە خوێنەر-هەروەها نوسەریش- لە باسکردنی حۆریەکانی بەهەشتدا، لیکی بەدەم دا دێتە خوارەوە، لە خوای گەورە داواکارین کە پێمان ببەخشێ، هەمو ئەمەش ئاسانە، ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((كل أمتي يدخلون الجنة إلا من أبى، من أطاعني دخل الجنة، ومن عصاني فقد أبى))[2]، واتە: هەمو ئومەتم دەچێتە بەهەشت مەگەر کەسێك بۆ خۆی نەیەوێ، هەر کەسێك گوێڕایەڵیم بکات دەچێتە بەهەشت، هەر کەسێك سەرپێچی من بکات، ئەو کەسە نایەوێ بچێتە بەهەشت.

---

١) تفسير إبن كثير.

٢ رواه البخاري.

سـیفەتـەکانی ئافـرەتـانی بەهەشت وەك کـە فەرموودەکانی پێغەمبـەر ﷺ وێنـای دەکـات

پێغەمبەر ﷺ دەفەرمووێ: (**إن أزواج أهل الجنّة لَيُغنينَ أزواجهم بأحسن أصوات، ما سمعها أحَدٌ قط، إن مما يُغنين به: نحن الخيرات الحسان، أزواجُ قومٍ كرام، ينظرن بقرَّة أعيان وإن مما يغنين به: نحن الخالداتُ فلا نَمُتنَ، نحن الآمناتُ فلا نَخفْنَ، نحن المقيمات فلا نظعنّ**) (**رواه الطبراني- صحيح**)، واتە: ژنانی بەهەشت بۆ مێرەکانیان بە خۆشترین دەنگ گۆرانی دەچڕن، کـە هـەرگیز هـیچ کەسێك گـوێی لـێ نـەبووە، گۆرانیەکـە بریتیـە لـە: ئێمـە ئافرەتـانێکی خووڕەوشـت چـاكو شـیرین، هاوسەری کەسانێکی بـەڕێزین کـە بـە چـاوڕونی دەڕوانـن، ئێمـەین، کـە هەمیـشەیین نـامرین، ئێمـەین دڵنیاکـەرو ئاسـودەکار، ئێمـەین، کـە دەمێنینەوەو ناڕۆین.

هەروەها فەرمویەتی: (**إن الحور العين لَيُغَنِّين في الجنّة، يَقُلْنَ: نحن الحور الحسان، خُبئنا لأزواج كِرام**) (**رواه الطبراني- صحيح**).

هەروەها دەربارەی سیفەتەکانی پیـاو لـە بەهەشـتدا فەرمویـەتی: (**إنَّ الرَّجل من أهل الجنّة لَيُعطى قُوَّة مئة رجلٍ في الأكل، والشرب، والشهوة، والجماع، حاجةُ أحَدِهم عَرَقٌ يفيض مِن جِلدِهِ...**)(**رواه الطبراني – صحيح**)، واتـە: پیـاوی بەهەشـتیی لـە خـواردنو خواردنـەوەی ئارەزوو جوتبوندا، هێزی سەد پیاوی پێدەبەخشرێ.

لە سیفەتەکانی ئافرەتی چاك (صالحة)

خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ﴾ (الصافات- ٤٨)، واتە: ژنانی چاو کەژاڵ و چاودرشت و جوانیان لەلایە، کـە تەنیا ئەویندارى مێردەکانی خۆیانن.

ئەم ئایەتە کە دو ئایەتەکەی بە دوادا دێن باسی حۆریـەکانی بەهەشـت دەکات، دەتوانرێ بۆ ناسینی هەندێ سیفاتی ئـافرەتی چـاك سـودی لـێ وەربگیرێ، کە بریتین لە:

یەکـەم: ژن تـەنها چـاوی ببڕێتـە مێردەکـەی، لەبـەر خۆشەویـستی مێردەکەی و ڕازی بون بەو، جا با چاوی بۆ لای کەسی تر نەگێڕێ.

دوەم: ﴿مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ واتە لێیان قەدەغەیـە، کـە جـوانی و ڕازاوەیی یان بۆ غەیری مێردەکانیان بێت، جا دەبێ ئەم ڕازاوەیی تەنها بـۆ مێردەکانیان بێت و لە ماڵەوەیان دەرنەچن، تەنها ئەوانیان بوێ.

سێیەم: لە سیفەتەکانی ژنی بەهەشتی ئەوەیە، کە پـاك کراوەتـەوە لـە وەسوەسـەی شـەیتان و ناخیـان پـاك کردۆتـەوە لـە غـیرەو ئـازاردانی مێردەکانیان، خوای گەورە لە چەند ئایەتێکدا باسی ئـەو ئافرەتـە چـاکانە دەکات:

﴿حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ (الرحمن- ٧١)، ﴿وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ (البقرة- ٢٥)، واتە: ژنەکانیان لەوێ زۆر پاك و خاوێنن، هەتاهەتایەش هەر لە بەهەشت دەمێنن.

﴿فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللهُ﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: ئافرەتە چاکەکان وەك ئیبن عەبباس‌و غەیری ئەو گوتویەتی: ئەوانەن، کە گوێڕایەڵی مێردەکانیانن‌و لە کاتی ئامادەنەبونی مێرد لە ماڵەوە پارێزگاری لە ماڵ‌و نەفسی خۆی دەکات‌و مافەکانی دەپارێزێ.

﴿عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا﴾ (التحريم- ٥)

ئەم ئایەتە لەسەر خێزانەکانی پێغەمبەر دابەزی، کە دەفەرموێ: گەر ئێوە تەڵاق بدات، تکا وایە کە خوای گەورە بە ژنی تر تۆڵەی بۆ بکاتەوە، کە لە ئێوە باشتر بن، کە ئەم سیفەتانەیان هەبێت: (کە مسوڵمان‌و بڕوادارو گوێڕیەڵ‌و تەوبەکارو خواپەرست‌و بەڕۆژو بن، جا چ بێوەژن بن یان کچ).

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب:٣٥)، واتە: پیاوو ژنی مسوڵمان‌و پیاوو ژنی بڕوادارو پیاوو ژنی فەرمانبەرو پیاوو ژنی قسەڕاست‌و پیاوو ژنی خۆڕاگرو پیاوو ژنی بێ‌فیزو خۆ بە زل نەزان‌و پیاوو ژنی سەدەقەدەرو پیاوو ژنی ڕۆژوەوان‌و پیاوو ژنی ناموس پارێزو پیاوو ژنێ، کە زۆر یادی خوا دەکەن، لە خوداوە لێخۆشبون‌و پاداشێکی گەورەیان بۆ دانراوە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((ألا أخبرُكم بخير نساءكم في الجنّة؟ قلنا: بلى يا رسول الله، قال: كل ودود ولود، إذا غضب زوجها قالت:

هذه يدي في يدك لا أكتحل بِغُمْض حتى ترضـــى!!))[١]، واتـه: پێتـان ڕابگەیەنم باشترین ئافرەتانتان لە بەهەشتدا کێیە؟ گوتـان: بـەڵێ ئـەی پێغەمبەری خـوا، فـەرمووی: هـەمو ئـافرەتێکی کـە خۆشەویست بێـت‌و منداڵی ببێت، گەر مێردەکەی تورە بو بڵێ: ئەوە دەستم لە دەستت دایە، کل لە چاوم ناکەم بە نوقاوی (واتە ناخەوم) هەتا ڕازی نەبیت.[٢]

---

١) رواه الطبراني وهو (حديث صحيح).

٢) پیاوێك نامەیەکی بۆ خـەزوری نوسـی، کـە تیایـدا سوپاسـی دەکـات لەسـەر چـاك پەروەردەکردنی کچەکەی، جا هەندێ سیفاتی باشی کچەکەی بـۆ بـاس دەکـات‌و دەڵـێ: مامەی بەڕێزم، ئەی باوك‌و هاوڕێم:

من سوپاستان دەکەم، کە ئێوە کچە بەبەهاو بەڕێزەکەتان بەمن بەخشی، هەرچەند مـن لەسەری توندبم سکاڵا ناکات، بەڕاستی ئەو دڵسۆزەو هەڵدەستێ بە خزمەتکردنم، من لە میانەی ئەو چەند ساڵە درێژەدا، کە دور بوم لە کەس‌وکارم‌و نیشتمانم، هەستم بە ناخۆشی‌و دورە وڵاتی نەکردوە، ئەمەش بە هۆی ئەوەوە، کە وای لە ژیانم کردوە نوێکاری بەردەوامی تێدا بێت. بەڕاستی ئەو یارمەتیم دەدات کە دروشمەکانی ئاین بـەجێ بهێـنم. گـەر مـن دانەری کتێبی (تحفة العروس) أو (الزواج الأسلامي السعيد)م نەناسیبایە ئەوا دەمگـوت خێزانەکەم ئەم کتێبەی داناوە! چونکە هەمو ئەوەی لەو کتێبەدا هاتوە پیادەی دەکات.

لەبەرئـەوە پیرۆزباییتـان لـێدەکەم لەسـەر چـاك پـەروەردە کردنـی. ئـەوەی جـێی سەرسوڕمانە، کە مەدحکراو هەرچییەك بێت وای لـێناکات هەست بە لەخۆبایی بکات. ئەو لەگەڵ منداڵەکانی هەمان ڕەفتاری گرتوە، بۆ ئـەوەی ببنـە پیـاوی چـاك‌و سـەربازو سەرکردە لە داهاتودا. ئەو کاری دنیـاو ئـاخیرەتی پێکـەوە گرێـداوە، لەسـەر حیـسابی هیچیان زیادەڕۆیی ناکات، بەڕاستی من بە هاوسەرێتی ئەو دڵخۆشم، ئـەویش دڵـشادە، داواکارم ئێوەش دڵشاد بن. ئەو زۆر بایەخ بە منداڵەکانی دەدات‌و چاودێری تەندروستی‌و خواردن‌و پۆشاك‌و خـەوتنیان دەکـات، بـە بۆنـەی سـەرکەوتنیان لـە تاقیکردنـەوەکانی قوتابخانە، دیاریان پێشکەش دەکات. دراوسێکان زۆریان خۆشـدەوێ، چـونکە هاوبەشـی خۆشی‌و ناخۆشیان دەکات، لە بۆنەکان(مناسبات)دا دیاریان پێشکەش دەکات.

سوپاس بۆ خوا پشتیوانم بو، کە ئەم ئافرەتەی کردە هاوسەرم. ئەم ڕوداوەتـان بـۆ بـاس دەکەم: پیاوێك هاتە ماڵەوەم، کە موعامەلەکی لەلام بو، جا بەرتیلی پێدام‌و گوتی ئەمە

هه‌روا ده‌فه‌رموێ: ((**ما إستَفادَ المؤمن بعد تقوى الله، خيراً له من زوجةٍ صالحة، إن أمرَها أطاعته، وإن نظر اليها سرَّته، وإن أقسم عليها أبرَّته، وإن غاب عنها نصحته في نفسها وماله**))[١]، واته: مرۆڤى بڕوادار له پاش ترسان له خوا، هيچ خێرێكى وه‌ك هاوسه‌رێكى چاك به‌ده‌ست نه‌هێناوه، گه‌ر فه‌رمانى پێكرد گوێ رايه‌ڵى ده‌كات، گه‌ر ته‌ماشاى كرد دڵى خۆش ده‌كات، گه‌ر سوێندى له‌سه‌ر خوارد ده‌يگه‌يه‌نێته جێ، گه‌ر لێى دوركه‌وته‌وه‌و چوه سه‌فه‌رێك ئامۆژگارى ده‌كات به پارێزگاريكردنى ماڵى‌و نه‌فسى.

به پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ گوترا: كام ئـافره‌ت خـه‌يرو چـاكه؟ فـه‌رموى: ((**التي تَسُرُّه إذا نظر، وتُطيعهُ إذا أمر**[٢]**، ولا تخالفه في نفسها ولا مالـه بما يكره**))[٣]، واته: ئه‌و ئافره‌ته‌ى به بينينى دڵـت خـۆش ده‌كـات، گـه‌ر

ديارى‌يه. جا خێزانه‌كه‌م گوتى: گه‌ر موعامه‌له‌ت له‌لاى نه‌با، ئا ئه‌م ديارى‌يه‌ت پێ‌ده‌به‌خشى؟ پياوه‌كه له وه‌ڵامى خێزانه‌كه‌م واقى وڕما، ئاواتى خواسـت، كـه سـه‌ردانى خوشـكه‌كه‌ى بكات‌و رێنمايى بكات. جا پاش ساڵێك ئه‌م پياوه داواى لـێ‌كردم كه له‌لاى كار بكه‌م.

خێزانه‌كه‌م هه‌رده‌م هانى ده‌دام له‌سه‌ر زه‌كات دان‌و زيادكردنى به صه‌ده‌قه‌و خێر.

من ئه‌م چه‌ند دێره ده‌نوسم له كاتێكدا كه فرمێسكه‌كان له چاومدا تنۆك تنۆك ده‌كات، وه‌ك نرخى خۆشه‌ويستى، ئه‌مه حه‌قه بۆ ئێوه‌و بۆ دايكى‌و بۆ هـه‌مو ئه‌وانـه‌ى به‌شـدارى په‌روه‌رده‌كردنيان كردوه.

لێره‌دا من به‌م ئه‌ندازه نوسينه واز دێنم، گه‌ر بمه‌وێ مافى خۆى بده‌مێ له وه‌سف كردنـى سيفه‌ته چاكه‌كانى، ئه‌وا پێويستى به چه‌ند كتێبێك‌و كـاتێكى زۆر ده‌كـات، له‌بـه‌ر ئـه‌وه ويستم به‌م چه‌ند پارچه نوسينه وێنه‌يه‌كى بچوك كراوه‌ى ژيانى ئه‌م مرۆڤه چاكه‌و هاوسـه‌ره بڕواداره‌تان بخه‌مه به‌رچاو.

١) رواه إبن ماجة.

٢) بـه مـه‌رجێك فه‌رمانـه‌كانى مێـرد پێـچه‌وانه‌ى ئيـسلام نـه‌بێت وه‌ك پێغه‌مبـه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق)).

٣) رواه أبو داودو النسائي باسناد حسن.

فەرمانی پێکرا گوێڕایەڵ بێت، بە پێچەوانەی ئەو نەکات‌و دەست لە ماڵەکەی نەدات، کە ئەو پێی ناخۆشە.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((**عليكم بشواب النساء، فإنّهنَّ أطيب أفواهاً، وأنتق أرحاماً، وأسخن إقبالاً**))[1]، واتە: ئافرەتی گەنج بکەنە هاوسەری خۆتان، چونکە زمان شیرنن‌و منداڵیان زۆر دەبێ‌و، بە گەرمی دێنە پێشوازی.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((**خير نساءٍ ركبن الإبل صالحُ نساء قريش، أحناهُ على ولد في صِغره، وأرعاه على زوْج في ذات يده**))[2]، واتە: چاکترین ئەو ئافرەتانەی سواری حوشتر بون ئافرەتە چاکەکانی قورەیشن، زۆر بەسۆزن بۆ منداڵەکانیان لەکاتی ساوایی‌دا، زۆر چاودێرن لەسەر ماڵی مێردەکانیان.

قاسمی کوڕی عبدالرحمن گوتویەتی: ((**كان عبدالله بن مسعود ﷺ يقرأ القرآن، فإذا فرغ قال: أين العُزّاب؟ فيقول: أدنوا مني ثم قولوا: اللّهم ارزقني امرأة إذا نظرتُ اليها سرَّتني، وإذا أمرتُها أطاعتني، وإذا غبتُ عنها حفظتْ غيْبي في نفسها ومالي!**))، واتە: عبداللەی کوڕی مەسعود قورئانی دەخوێندەوە، جا گەر لە خوێندنەوەکەی بوبایەوە دەیگوت: بێژنەکان لە کوێن؟ دەیگوت: لێم نزیك ببنەوە پاشان بڵێن: خوایە ژنێکم پێ ببەخشە گەر تەماشام کرد دڵم خۆش بکات. گەر فەرمانم پێکرد گوێڕایەڵیم بکات، گەر دور بوم لێی خۆی‌و ماڵم لە خراپە بپارێزێ.

---

١) الشيرازي في (الألقاب) وسنده صحيح كما قال محقق صحيح الجامع الصغير.

٢) رواه البخاري.

سیفەتەکانی ئـافـرەتی ڕەفـتـار نـاشـیرین

جابر دەڵێ: ((شهدت مع رسول الله ﷺ الصلاة يوم العيد، فبدأ بالصّلاة قبل الخطبة بغير أذان ولا إقامة، ثم قام متوكئاً على بلال، فأمر بتقوى الله، وحثَّ على طاعته ووعظ النّاس وذكّرهم، ثم قام حتى أتى النساء، فوعظهُنَّ وذكرهُن، فقال: (تصدَّقْنَ! فإن أكثركُنَّ حطبُ جهنّم!!) فقامت إمرأةٌ سَطَةَ النِّساء سفعاءُ الخَدَّين فقالت: لِمَ يا رسول الله؟! قال: (لأنكنَّ تُكثرنَ الشكاة وتَكْفُرن العشير). فجعلن يتصدقن من حُليهنَّ ويلقينه في ثـوب بـلال))[١]، واتە: لەگەڵ پێغەمبەری خوا لە نوێژی جەژن ئامادە بوم، پێغەمبەری خـوا بەر لە وتـار خوێنـدن دەسـتی کـرد بـە نوێـژ بێئـەوەی بـانگو قامـەت بخوێندرێ. پاشان دەستی خستە سەر شانی بیلال، فەرمانی کرد بە ترسـان لە خواو هانی ئەوەیدا، کە گوێڕایەڵی فەرمانی خوا بن، ئامۆژگاری کردنو یادی ڕۆژی دوایی بیر خستنەوە.. پاشان هەڵسا تا ئافرەتان هاتن بۆ گـوێ گرتن. پێغەمبەر ئامۆژگاری ئافرەتەکانی کردو فەرمانو یاسـاکانی خـواو ڕۆژی دوایی بیر خستنەوە.

پاشان فەرموی: ((خێرو چاکە بکەن! چونکە زۆربەتان سوتەمەنی ئاگری دۆزەخن!!))

یەکسەر ئافرەتێك لە ناوەڕاستی ئافرەتەکانەوە هەڵسا کە ڕومەتـەکانی ڕەنگی گۆڕابو ڕەش ببو بەلای سورداو گوتی: ئەی پێغەمبەری خـوا بۆچـی

---

١) رواه البخاري.

ئێمە سوتەمەنی ئاگری دۆزەخین ؟!

پێغەمبەر ﷺ فەرموی: ((چونکە زۆر سکالاو گلەیی دەکەنو ناسوپاس گوزارنو چاکەو پیاوەتی پیاوەکانتان لەبەرچاو نیە!!))

کاتێك ئافرەتەکان ئەوەیان بیست یەکسەر خشڵو زێڕەکانیان فڕێدایە ناو کراسی بیلال. واتە کردیان بە خێر.

هەروەها دەفەرموێ: ((چوار شت مایەی بەختیاریە: ئافرەتی چاك، خانوی گەورە، دراوسێی چاك، سواریی یەك سواری ببێ، چوار شتیش مایەی بەدبەختیە: دراوسێی خراپ، ئافرەتی خراپ، سواریی خراپ، خانوی تەسكو گچکە))[١].

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((**لا ينظر الله تبارك وتعالى إلى امرأة لا تشكر لزوجها! وهي لا تستغني عنه**))[٢]، واتە: خوای گەورە تەماشای ئافرەتێك ناکات سوپاسی مێردەکەی نەکات! لە کاتێکدا ئەو ئافرەتە ناتوانێ دەستبەرداری بێت.

هەروەها دەفەرموێ: ((**إثنان لا تجاوز صلاتهما رؤسهما: عبدٌ أبق من مواليه، وإمرأة عصت زوجها، حتى ترجع**))[٣]، واتە: دو کەس نوێژیان لە سنوری سەریان تێپەڕ ناکات: ئەو عەبدەی کە لە دەست گەورەکەی هەڵدێ بەبێ ئازادکردنی، ئەو ئافرەتەی کە سەرپێچی فەرمانەکانی مێردەکەی دەکات، تا ئەو کاتەی دەگەڕێتەوە ژێر فەرمانی مێردەکەی.

---

١) رواه ابن حبان (حديث صحيح).

٢) رواه النسائي والبزار (جيد).

٣ رواه الطبراني و الحاكم (صحيح).

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((الشـــؤم في الدار، والمرأة والفَرَسِ))[١]، واته: ڕه‌شبینی‌و شومی له‌ خانو و ئافره‌ت‌و سواری هه‌یه‌، جا چ ئه‌سپ بێ یان ماین یان ئێستر.

بۆ ڕونکردنه‌وه‌ی ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ شێخ علي محفوظ له‌ کتێبی (الأبـداع في مضار الأبتداع)دا ده‌ڵێ: له‌و شتانه‌ی بـه‌ (بیدعــه‌) داده‌نـرێ ئه‌وه‌یــه‌، کـه‌ مرۆڤـ بیروباوه‌ڕی وابێ خانوو ژنهێنان‌و میوان، مایــه‌ی شــوم‌و نه‌گبــه‌تی‌و هێنانی خۆشی‌و به‌ره‌که‌تن. وه‌ك کاتێك خانویــه‌ك ده‌کـڕدرێ، لــه‌و کاتــه‌دا ڕوداوێك روده‌دات وا بزانرێ به‌ هۆی کڕینی ئه‌م خانوه‌ توشی به‌ڵا بـوه‌، بـه‌ هه‌مان شێوه‌ گه‌ر یه‌کێك ژن بهێنێ یان ئۆتۆمبیل یان ماڵاتێك بکڕێ، یان میوانێك بێته‌ لای وا بزانێ به‌ هۆی ئه‌م شتانه‌وه‌ توشــی بــه‌ڵاو موســیبه‌ت بوه‌. ئه‌و خه‌ڵکه‌ش که‌ به‌م جۆره‌ بیر ده‌که‌نه‌وه‌و به‌ڕاستیــشی ده‌زانــن، ئــه‌م فه‌رموده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌که‌نه‌ به‌ڵگه‌، کــه‌ پێــشتر باســمان کــرد کــه‌ بوخاری ریوایه‌تی کردوه‌.

به‌ڕاستی به‌ هه‌ڵه‌ له‌م فه‌رموده‌یه‌ تێگه‌یشتون، چونکه‌ ریوایــه‌تێکی تــر هه‌یه‌، که‌ ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ی پێشه‌وه‌ شی ده‌کاته‌وه‌: ((من حـــديث أسمـــاء بنت عميس قالت: قلت يا رسول الله ما شؤم الدار؟ قال: ضيق مساحتها وخبث جيرانها. قيل فما شؤم الدابة؟ قال: منعها ظهرها وسوء خلقها. قيل فما شؤم المرأة؟ قال: عقم رحمها وسوء خلقها))[٢]، واتــه‌: ئــه‌سمای کچی عومه‌یس گوتی: گوتم ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا شوم‌و نه‌گبه‌تی خانو چیه‌؟ پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: شوم‌و نه‌گبه‌تی خانو ئه‌وه‌یه‌ ڕوبه‌ر (مـساحة)ه‌کــه‌ی

---

١) رواه البخاري.

٢) رواه الطبراني.

بچوك‌و تەسك بێ‌و دراوسێکەی خراپ‌و پیس بێ.

هەروەها بە پێغەمبەر گوترا: شومی‌و نەگبەتی چوارپێ چیە؟

فەرموی: ولاغێك کە نەهێلێ سواری ببی‌و بە خراپی هەڵس‌وکەوت بکات‌و بجولێتەوە.

گوترا: شومی‌و نەگبەتی ئافرەت چیە؟

فەرموی: ئافرەتەکە منداڵی نەبێ‌و کرداری خراپ بێ‌و بە خراپی رەفتار بکات.

هـاوسـەری نمونـەیی

ئەبو هورەیرە گوتویەتی: ((أتى جبريلُ النبّي ﷺ فقال: يا رسول الله، هذه خديجة قد أتتك معها إناء فيه إدام (أو طعام أو شراب)، فإذا هـــي أتتك فاقرأ عليها السلام من ربّها عزوجل ومنّي، وبشّرها ببيت في الجنَّة من قَصَب-أي جوهر- لا صخَبَ فيه ولا نَصَب))[1]، واتە: جبریل هاتە لای پێغەمبەر ﷺ فەرموی: ئەی پێغەمبەری خوا، ئەمە خەدیجەیـە دێتـە لات قاپێکی پێیە، پێخۆر یان خواردن یان خواردنەوەی تێدایە، جا کە هاتە لات سەلامی خوای گەورەو منی پێ بگەیەنەو مژدەی خانوێکی پێبدە لـە بەهەشـت، کـە لـە گەوهـەرو مـرواری دروسـت کـراوە، هـەراو چـریکەو ماندوبونو نارەحەتی تێدا نیە.

خەدیجە، ڕەزای خوای لـێ بێ، یەکەم خێزانی پێغەمبـەر بـو، ژیرتـرین ئافرەتی قورەیش و بە رەوشترین ئافرەتیان بو، پـێش بـونی بـە پێغەمبـەر لەبەر دەسـت پاکیو ڕەوشت بەرزی یەکـەی پێغەمبـەری هەڵبـژارد ببێتـە هاوسەری، جا بەسەر هەمو ئەو گەورە پیاوە عەرەبانەی، کە خوازیاری بـون هەڵیبژاردو بە گەورەی دانا.

خاتو خەدیجە لەکاتی دابەزینی سـروش (وحـي) پاڵپـشتی پێغەمبـەری دەکرد، هانی لەسەر جـێگیریو بـەردەوام بـون لـە بڵاوکردنـەوەی ئـاینی ئیسلامی دەداو هەمو سەروەتو سامانەکەی خستە بەردەستی پێغەمبەر، پێویستە هەمو هاوسەرێکی چاك ئەمە لەگەڵ مێردی چاك ئەمە ڕەفتـاری

---

١) رواه مسلم.

بێ. لە هەڵوێستە پاڵەوانی‌یە گەورەکەی خاتو خەدیجە قسەکەی بو بۆ پێغەمبەر ﷺ، لەوکاتەی بۆ یەکەمجار وەحی بۆ هاتە خوارو شلەژاو گەڕایەوە ماڵەوەو بە خێزانەکەی گوت: دامپۆشن دامپۆشن، جا هەواڵەکەی بۆ گێڕایەوە ئەویش هانیداو پێی گوت: **((والله لا يخزيك الله أبداً إنك تصل الرحم، وتحمل الكل، وتكسب المعدوم وتعين على نوائب الزمان))**[١]، واتە: بەخوای خوا ریسوات ناکات، تۆ سیلەی رەحم بەجێ دێنی‌و بارگرانایی خەڵك هەڵدەگری‌و یارمەتی نەدار دەدەی.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: **((خَير نسائكُم الوَلوُد، والمواسيةُ، إذا اتَّقين الله. و شَرُّ نسائكم المتبرجات المتخيلات، و هُنَّ المنافقات، لا يدخُل الجنّة منهُنَّ إلاّ مثل الغُراب الأعْصم...))**، واتە: باشترین ئافرەتتان ئەوانەن کە منداڵیان دەبێ‌و خۆشەویستن‌و دڵنەوایی‌کەرن، گەر لەخوا بترسن، خراپترین ئافرەتتان ئەوانەن کە جوانی خۆیان بۆ بێگانە بەدەردەخەن‌و شانازی بەخۆ دەکەن، ئا ئەوانە دوڕون‌و کەسێکیان ناچێتە بەهەشت مەگەر بە شێوەی قەلەڕەشی بەڵەك[٢].

مێژو بۆمان دەگێڕێتەوە کە شورەیحی قاضي رۆژێك لەگەڵ شەعبی بەیەك گەیشتن، شەعبی سەبارەت بە ماڵەوەی پرسیاری ئەحواڵی لێ کرد، ئەویش گوتی:

لەوەتەی بیست ساڵە، خێزانەکەم توڕەی نەکردوم، گوتی ئەمە چۆن وایە؟ شورەیح گوتی: لە یەکەم شەودا چومە لای خێزانەکەم بینیم زۆر جوانە، جوانی یەکی بێ‌هاوتا، لە دڵی خۆمدا گوتم: با دەستنوێژ هەڵگرم‌و دو رکعات

---

١) رواه البخاري و مسلم.

٢) رواه البيهقي (صحيح).

نوێژی سوپاسگوزاری بۆ خوا بکەم، کاتێك سەلامم دایەوە بینیم خێزانەکەم نوێژی لەگەڵ مندا دامەزراندوەو لەگەڵ من سەلام دەداتەوە، جا کە ماڵەکە چۆڵ بو لە خزم و کەس و هاورێ، چومە نزیکی یەوەو دەستم بۆی برد، ئەویش گوتی: ئەبو ئومەیە لەسەر خۆت بە جارێ بوەستە، پاشان گوتی:

الحمد لله أحمده وَأستعينه، وَ أصلي على محمد وَآله، من ئافرەتێکم نامۆ (غريب)م هیچ زانیاریم دەربارەی ڕەوشتت نیە، جا چیت پێخۆشە پێم بڵێ، تاوەکو بۆت جێبەجێ بکەم، چیت پێ ناخۆشە تاوەکو نەیکەم، گوتی: لە قەومەکەی تۆ ئافرەتتان هەبوە، کە بیکەیە هاوسەر، منیش لە قەومەکەی خۆم پیاو هەبوە کە هاوشانم بێت، بەڵام کە خوای گەورە کارێکی هێنایە پێش دەبێ ببێ، ئەوا بوم بە هی تۆ و چی خوای گەورە فەرمانی پێکردوی ئەوە بکە، جا یان هێشتنەوە بە چاکە، یان دەست بەردان بە چاکە، أقول قولي هذا وَأستغفر الله لي وَ لك.

شوردیح گوتی: بە خوا شەعبی! لەم شوێنەدا ناچاری کردم، کە وتار بخوێنم!!

جا گوتم: أحمد الله و أستعينه، و أصلي على النبّي وآله وأسلم، وبعد، بەڕاستی تۆ قسەیەکت گوت گەر لەسەری بمێنیەوەو جێگیربی ئەمە بەشت دەبێت، گەر وازی لێ بێنی ئەوە دەبێتە بەڵگە لەسەرت. من حەز بەوەو بەوە دەکەم، حەز بەمەو بەوە ناکەم، گەر چاکەیەکت بینی بڵاوی بکەوە، کە خراپەیەکت بینی داپۆشە!

ئەویش گوتی: حەزت لە سەردانو هاموشۆی کەس و کارم هەیە؟

گوتم: حەز ناکەم خەزورانم بێزارم کەن، گوتی: حەز بەکام دراوسێ دەکەیت، کە بێتە ماڵەکەت بۆ ئەوەی ڕێگەی پێبدەم بێتە ماڵ، حەز بە

کامەیان ناکەیت، تا نەهێڵم بۆ ماڵ بێت.

گوتم: بەنی فلان قەومێکی چاکن، بەنی فلانیش قەومێکی خراپن.

شوردیح گوتی: ئەم شەوە خۆشترین شەو بو، کە لەگەڵی مامەوە، ماوەی یەك ساڵ لەگەڵی ژیام هیچ شتێکم لێ نەبینی کە پێم ناخۆش بێ، کە سەری ساڵ هات لە (مجلس القضاء) هاتمەوە، بینیم فلانە ئافرەت لە ماڵەوەیە.

گوتم: ئەم ئافرەتە کێیە؟ گوتی: ئەمە دایکی خێزانەکەتە.

ئەویش ئاوڕی داوە لێمو پرسیاری لێکردم: خێزانەکەت چۆنە؟

گوتم باشترین هاوسەرە؟ گوتی: ئەبو نومەیە، ئافرەت لە دو حاڵەت باری خراپ نابێ: گەر کوڕی ببێ، یان بەختی لەلای مێردەکەی هەبێت، بەخوا پیاو لە ماڵەوە خراپترین شت، کە دەستی کەوتبێت ئافرەتی بە نازو نوزە، جا کەوابێ بە ئارەزوی خۆت پەروەردەی بکە.

ئەوا بیست ساڵە لەگەڵم ماوەتەوە تائێستا گلەییم لە هیچ شتێکی نیە جگە لە جارێك نەبێت کە ستەمم لێکرد!!

جا ئافرەتان با بەو شێوەیە بن!!

پێغەمبەر هاوسەری بەوەفایە

خاتو عائیشە دەگێڕێتەوە، کە پیرەژنێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺ و پێی فەرمو: تۆ کێی؟

گوتی: جثامەی موزنی.

پێغەمبەر فەرموی: تۆ حەسانەی! ئێوە چۆنن؟ ئەحواڵتان چۆنە؟ پاش ئێمە، ئێوە ئەحواڵتان چۆن بو؟

گوتی: دایك و باوکم قوربانت بێ، باشین!

کاتێك ڕۆیشت خاتو عائیشە فەرموی: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەوە چۆنە بەجۆرە پێشوازی یە، پێشوازیت لەم پیرەژنە کرد؟! فەرموی: لەسەردەمی خەدیجەدا هاموشۆی دەکردین!

باش بەجێهێنانی عەهدو پەیمان لە بڕواوەیە[1].

خاتو عائیشە گوتویەتی: ((ما غِرْتُ على أحد من نساء النبّي ﷺ ما غرت من خديجة، وما رأيتُها قط! ولكن كان الرسولُ يُكثِـرُ ذِكرهـا، وربما ذبح شاةً ثم يقطِّعها أعضاءً، ثم يبعثُها الى صدائقِ خديجة!

وربما قلت له: كأن لم يكن في الدنيا إمرأة إلا خديجة! فيقول: إنْ كانت وكانت، وكان لي منها ولد! "خير نسائها مريم بنت عمران، وخير نسائها خديجة" وأشار الى السماء والأرض))[2]، واتە: غیرەم بەرامبەر هیچ خێزانێکی پێغەمبەر نەبوە، وەك ئەوەندەی بەرامبەر بە

---

١) رواه الحاكم و صححه و وافقه الذهبي.

٢) رواه البخاري و مسلم و الترمذي.

خەدیجەم هەبوە، کە هەرگیز نەم بینیوە! بەڵام پێغەمبەر زۆر باسی دەکـرد، کاتێ مەڕی سەردەبڕیو لەت لەتی دەکرد، بۆ هاوڕێکانی خەدیجەی دەنارد!

بە پێغەمبەرم فەرموو: وەك بڵێی لە دنیا کەسـی تێدا نـەبوبێ تـەنها خەدیجە نەبێت!

ئەویش فەرموی: کەوا بێ هەر ئاواشە، چونکە منداڵم لـێی هەبوە! جا بە پەنجەی ئاماژەی بۆ ئاسمانو زەوی کرد، کە باشترین ئـافرەت مەریـەمی کچی عومرانەو باشترین ئافرەتی زەوی خەدیجەیە.

هەروەها گوتویەتی: ((ما غرت على امرأة قط ما غرت علـى خديجـة من كثرة ذكر النبي ﷺ إياها، ولقـد ذكرهـا يومـاً فقلـت: مـا تـصنع بعجوز حمراء الشِّدْقين؟! قد أبدلك اللهُ خيـراً منها؟! فقال والله ما أبدلني الله خيـراً[1] منها: آمنت بي حين كفـر النـاس، وصدَّقتنـي إذ كـذَّبني

١) دکتۆر نظمي لۆقای مەسیحی لەمەڕ وەفای پێغەمبەری خوا ﷺ لە رسـالەکەی (محمـد في حياته الخاصة) لاپەڕە ٥٤-٥٥ دەڵێ: ((ئەمە چ کردەوەیەکە، وا لە پیاو دەکات دوای مردنی هاوسەرەکەی بە چەندەها ساڵ بەوەفا بێـت بـۆیو، بـە دڵ نـەرمیو بەبـەزەییو ستایش کردنەوە باسی دەکات.

ئایا مرۆڤی بە ویژدان ئەوە لە بیر دەکات، کە لە جەنگی (بەدر)دا ڕویدا، کە (عاص بن ربیع) مێردی زەینەبی کچی پێغەمبەر بە دیل گیرا، کە ئەو کاتە لەسـەر ئاینی باوکی بو بێبڕوا بو، داوا لە ئەبو العـاص کرا فدیـە بـدات، جـا زەینـەبی خێزانـی عـاص هـات، ملوانکەیەکی دایکی پێ بو، هی خەدیجەی کچی خوەیلید، وەك بڵێی بۆ ئەوەی هێنا، تا چاکەی خەدیجەی بهێنێتەوە بەرچاو کە چەند لەسـەر ئـەوە شـیوەنی بەرکـەوتوە، چـەند نیعمەتی حەسانەوەی پێ بەخشراوە لە ناخۆشی یەکانی جیهادو کولەمەرگیو بانگەوازی، کە توشی توندیو زەحمەتو ناخۆشی دەبێت.

جا پێغەمبەر ئـاوڕی دایـەوە بـەلای هاوەڵـەکانیو داوای لـێکردن، کـە ملوانکەکـە بگەڕێننەوە بۆ زەینەبو مێردە دیلەکەی ئازاد بکەن، لەبەر ڕێزی ئەو بیرەوەری یە خۆشە..

الناس، و واستني بمالها إذ حرمنـــي الناس، ورزقني منها الله الولد دون غيرها من النساء))[1]، واتە: غیرەم بەرامبەر هیچ ئافرەتێـك نـەبوە، وەك ئەو غیرەیەی بەرامبەر خەدیجەم هەبوە، ئەمــەش لەبـەر زۆر بـاس کردنـی پێغەمبەر ﷺ بوو، رۆژێك باسی کرد، منیش گوتم: ئەرێ ئـەوە چ ئیـشت بەو پیرەژنە لـوت لالفـاوە سـورە ددان لـەدەما نەماوەیـە، هێنـدە باسـی دەکەیت! خوای گەورە بە یەکێکی باشتری بۆ گۆڕی یەوە؟!

پێغەمبەر فەرموی: بە خوا بە باشتری بۆ نەگۆڕیمەتەوە، ئەو بـڕوای پـێ

ئەبو العاص کوڕی ربیع کێیە؟ ئایا کوڕی خوشـکی خەدیجـە نـەبو؟ کـە خەدیجـە وەك کوڕی خۆی دادەناو، بە مێردەکەی گوت پێش ئەوەی ببێت بە پێغەمبەر زەینـەب بـدات پێی. ئەم ئیعجابە گەورەیەی پێغەمبـەری خـوا ﷺ بەرامبـەر بـە خەدیجـە بەڵگـەی جوامێریو خانەدانیو ڕەوشت بەرزییەتیو، رێز گرتنی یەتی بۆ عەقڵی ڕاستو جوامێریی خەدیجە وێڕای گەورەیی تەمەنی، کە لە تەمەنی چـل سـاڵی دا بـوەو پێغەمبـەریش لـە تەمەنی بیستو پێنج ساڵی، جا جـوانیو شـارەزایی عائیـشە هـەمو ئەوانـەی لـە بـیر نەبردەوە کە بە درێژایی تەمەنی بەوەفایی مایەوە، وێڕای تەمەن گەورەییشی ژنی بەسەر نەهێنا، تا ئەو کاتەی گیانی سپارد.

دکتۆر نظمـي لە هەمان کتێبدا لاپەڕە ٥٦ دەڵێ: پاش ئەم کێـشەیە عائیـشە نـەیوێرا باسـی خەدیجە بە زمانی دابێنێت، لە کاتێکدا عائیشە ژنێکی گەنجو جحێـل بـوەو خـاوەن بەشو بەختدار بوە.

کێ وەك محمد ﷺ دەتوانێ ئەم کردەوەیە بنوێنێ، ئاوا بەم جۆرە وەفایی یـە بەرامبـەر خەدیجە بەوەفا بێت، جا حەق وایە پێغەمبەر بکرێتە نمونەی پیـاو (مێـرد)و نمونـەی پـێ بهێنرێتەوە بە پیاو و ئافرەتەوە!

دەبینی ئەو ڕەفتارەی بۆ ئەو کەسە نواند، کە مردوە، ئەو کەسەش کە لەگەڵی دەژییو خۆشی دەوێ، تورە دەکات؟!

سەبارەت بەم بەوەفایی یە چ دەگوترێ، کە دنیا پڕە لە نمونەی دڵ ئـازاردەرو سـپڵەییو ناپاکی کردن لە عەهدو پەیمان؟!

١) رواه البخاري مختصراً و أحمد و الطبراني كما أشار اليه ابن حجر في (الفتح).

هێنام لە کاتێك خەڵك بێ بڕوا بون، بەڕاستگۆی دانام کە خەڵك بە درۆیـان دەخستمەوە، بە ماڵ و سامانەکەی یارمەتیدام کە خەڵك بێ بەشیان کـردم، خوای گەورە تەنها لەو منداڵی پێ بەخشیم نەك لە ژنەکانی تر.

مــــاف و ئەرکـــەکـــان

مافی ژن لەسـەر مێردەکـەی[1]

---

١) لەوکاتەی ئیسلام بە تەواوی مافی ئافرەتی دا، بۆ یەکەمجار لە مێژو کۆمەڵگەی (ماکۆن) کۆبونەوە، بۆ توێژینەوە لەوەی ئایا ئافرەت تەنها جەستەیەو گیانی تێدا نیە؟! یان گیانی هەیە؟ ئەوە بو لە دواییدا بڕیاریاندا، کە ئافرەت لە سزای دۆزەخ ڕزگاری نابێ، جگە لە مەریەم، لەوکاتەی نەتەوەکانی ڕۆژئاوا هاتنە ناو نەصرانیەت، پیاوانی ئایینی ڕوانگەیان سەبارەت بە ئافرەت گۆڕی، ئەوە بو فەرەنسیەکان لە ساڵی ٥٨٦ی زایینی (واتە لەسەردەمی پێغەمبەر) کۆنگرەیەکیان گرێدا، بۆ لێکۆڵینەوە لەوەی: ئایا ئافرەت ئادەمیزادە یان نا؟ ئەوەبو لە دواییدا بڕیاریاندا ئافرەت ئادەمیزادە، تەنها بۆ خزمەتی پیاو بەدیهێنراوە.

شیاوی گوتنە یاسای ئینگلیزی تا ساڵی ١٨٠٥ ڕێی بە پیاو دەدا ژنەکەی بفرۆشێ، نرخەکەشی دیاری کردبو، کە شەش بنس (نیو لیرەی سوری) بو، چەند ساڵێك بەر لە ئێستا، پیاوێکی ئیتاڵی ژنەکەی بە قیست فرۆشت، جا کە کڕیار قیستەکەی کۆتایی نەدا، مێردی یەکەمی ژنەکە پیاوی کڕیاری کوشت (المرأة بین الفقه والقانون باختصار ٢٠-٢١).

لە کتێبی (الحجاب)ی مەودودی لاپەڕە (٢٥) هاتوە: دیدی باوکەکانی مەسیحی یەکەم ئەوەیە، ئافرەت کانگاو سەرچاوەو بنەڕەتی گوناهو تاوانە، بۆ پیاو وەك دەروازەیەکی دۆزەخە، چونکە ئافرەت پاڵنەرو سەرچاوەی گوناهی پیاوە، هەر ئافرەتە، سەرچاوەی بەڵاو کارەساتی گشت خەڵکی، لەبەر ئەوەی ئافرەت دەبێ لە جوانیو قەشەنگی شەرم بکەیت، چونکە چەکێکی کوشندەیە، پێویستە لەسەری بەبەردەوامیو بێ پچڕان کەفارەت بدات، چونکە ئەو بۆتە هۆی نەگبەتیو ناخۆشی بۆ خەڵك.

ڕەنگە کەسێك بڵێ: ئێمە چیمان داوەتە ڕابردوی ڕۆژئاواییەکان؟ خۆ ئێستا وا نین، ئەمڕۆ نرخی ئافرەت دەزانن و مافیان بە تەواوی داوەتێو، پلەو پایەیان بەرزکردۆتەوەو ڕیزیان گرتوە!!

منیش دەڵێم: ڕۆژئاواییەکان پاڵیان بە ئافرەتەوە نا بێتە مەیدانی کارکردن، تا لە بژێوی دانی ڕزگار بن، منداڵیان لە چاودێریو سۆزو خۆشەویستی دایکی بێبەش کرد، لە ئەنجامی ئەوەش نەوەیەکی ڕوخێنەر دروست بو، کە بوە مایەی هەڕەشەی لەناوبردنی

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ (البقرة:٢٢٨)، واتە: ئافرەتان حەق‌و مافیان هەیە، کەوا چۆن لەسەریانە مافەکانی پیاو بەجێ بهێنن بەڵام بە چاکە، پیاوانیش پلەیەکیان بەسەر ئافرەتانەوە هەیە ئەوەش بە هۆی نەفەقەدان‌و کۆشش کردنیان.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ (النساء:١٩)، واتە: لەگەڵ ژنەکانتان بەچاکی گوزەران بکەن‌و هەڵس‌وکەوتیان لەگەڵ دا بکەن.[1] کاتێکیش شتێکتان لێ بینی، کە بە دڵتان نەبو چاوپۆشی لێ

شارستانیەتی ڕۆژئاوایی، بەهۆی بڵاوکردنەوەی تاوان‌و خراپەکاری‌و نەخۆشی‌و دەردەداری، ئافرەت بەهۆی -بەناو- پێدانی مافی خۆی، کرایە هۆ و وەسیلەیەك تا لەسەر شەقام‌و کۆگاکان‌و سەماگەو بارەکان بۆ پیاوان ڕابنوێنرێ‌و بخرێتە ڕو، لە پێناو بەدەستهێنانی پارەو پول، فلیمی بێ ڕەوشتی‌و لەش فرۆشیان پێ دەرکرد.. تا ئەو کاتە ئافرەتیان ویست کە گەنج بو، بەڵام کە گەنجێتی لەدەست داو جوانی نەما، ئینجا فڕێ یان داو کردیانە پێڵاو سڕەوەو پاککەرەوەی ڕێگاو ئاودەستەکان، ئایا ئەوە مافی ئافرەتە، یان خیانەت‌و ناپاکیە! یەکێ لەو مامۆستا بەڕێزانەی سەردانی ڕۆژئاوایان کردبو بۆی گێڕامەوە، کە لە کۆڕێکی ئافرەتاندا دەربارەی مافی ئافرەت لە ئیسلام دا قسەی کردبو، کە ئیسلام چ بایەخێکی گەورەی بە ئافرەت داوە، ئافرەتی کردوە بە گەورەی ماڵ‌و شاژنی خێزان‌و جلەوی پەروەردەی پێداوە، جا هەندێ لە ئافرتەکان دەستیان کردوە بە گریان‌و ئاواتخواز بون لە ڕۆژهەڵات لەناو مسوڵمانان بژیابان و، لە دۆزەخی شارستانیەتی ڕۆژئاوا دەرباز بوبان !

١) ئەم ئایەتە بەڵگەیە بۆ ئەوە کە ئافرەت مافی زۆری هەیە بەرامبەر بەو مافانەی پیاو بەسەر خێزانی هەیە، جا هەرچەندی مافی پیاو زۆر بێ بەرامبەر بەوەش مافی ژن بەسەر مێردەکەی زۆر دەبێ، بەڵام جگە لە پلەداری (درجە). ڕەنگە یەکێك بڵێ: گەر وایە ئەدی بۆچی لە میراتدا فەزڵی پیاو بەسەر ژندا دراوە، کەوا نێرینە دوبەشی مێیینە دەبات؟

بکەن بە ئومێدی ئەوەی، کە زۆر شت هەیە مرۆڤ پێی ناخۆشە، بەڵام خوای گەورە بە هۆیەوە خێرێکی زۆر دەنێتەوە.

((قال رجلٌ من الصحابة: يا رسول الله! ما حق زوجة أحدنا عليه؟ قال: أن تطعمها إذا طَعِمْتَ، وتكسوها إذا اكتسيت ولا تضرب الوجه، ولا تقبِّح[1] ولا تهجر إلا في

منیش دەڵێم: ئەم جۆرە بەش بردنە مانای ئەوە نیە پیاو فەزڵی زۆرترە بەسەر ژن، بەڵکە ئەمە بەرەنجامی رۆڵی هەر یەکێکیانە لە ژیاندا، چونکە پیاو کار دەکات و زەحمەت دەکێشێ، کەواتە پێویستی بە ماڵ و دارایی هەیە، پیاو ئەرکبار (مكلف) کراوە مارەیی بدات بە ژنەکەی و بژێوی بدات و بژێوی دایك و خوشكی بدات گەر هەژار بن، بەڵام ئافرەت وانیە، بۆ هیچ لەمانە ئەرکبار نیەو داوای لێنەکراوە، بەڵکە ئافرەت سەرەڕای میرات وەرگرتن مارەییش وەردەگرێ، ئەو کاتە ماڵەکەی لە ماڵی براکەی زۆرتر دەبێ! بەر لە ئیسلام ئافرەتی رۆژئاوایی هەرگیز میراتی نەگرتوە، لە ئینگلتەرا لە سەدەی یازدەم ئافرەت دەفرۆشرا، لە ساڵی ١٥٦٧ لە ئەدوەی نیابی (لاسلندا) بریارێك دەرچو، نابێ ئافرەت دەسەڵاتی بەسەر هیچ شتێکدا هەبێ، لە ئیسلام دا لە هەندێ حاڵەتدا ئافرەت چەند جارەی پیاو دەبات، وەکو لە حاڵەتی پیاوێك بمرێ کچێك و دە کوڕی لەدوا بەجێ بهێڵێ، ئا لەوکاتەدا کچەکە نیوە دەبات و هەمو براکانی تری نیوەکەی تر دەبەن!!

١) لاتقبّح: واتە گوتەی ناشیرینی پێ نەڵێی و جنێوی پێنەدەی، قسەیەکی وای بە گوێ دامەدە، کە پێی ناخۆ بێ.

لەم ئاراستەو تەوجیهاتانەی پێشوی پێغەمبەرﷺ ئەوەی دەفامرێتەوە، کە پێویستە ریزی کەسایەتی ژن بگیرێ و بە وتەی ناشیرین سوکایەتی پێنەکرێ.

لە راستیدا پێغەمبەری خوا ﷺ نمونەی هاوسەری چاك بووە لە ریزگرتنی خێزانەکانی و گوێگرتن لە رایەکانیان و ئارام گرتن لەسەر هەڵەکانیان. پێویستە ئەوەش بزانین، کە سوکایەتی کردن بەژن سەرەنجامی خراپی لێدەکەوێتەوە!

(ماری ستۆپ) دەربارەی حەزەکانی هاوڕەگەزی خۆی دەڵێ: ((ریزگرتنی ژن لە گرنگترین کارەکانە، چونکە ئەو ژنەی هەست بەوە بکات لاوازو بێدەسەڵاتە، جۆرەها کاری خراپ فێردەبێت، وەك درۆ ناپاکی و دوڕوویی و شتی تریش.

البیـــت))[1] ، واتــە: پیاوێـك لــە هاوەڵــەكانی پێغەمبــەر گــوتی: ئــەی پێغەمبەری خوا مافی خێزانی هەر یەكێكمان بەسەر ئێمەوە چیە؟

پێغەمبەرﷺ فەرموی: مافەكە ئەوەیە، كـە خـواردنی بـدەیتێو جـلو بەرگی بۆ بكەیو نابێ لە دەمو چاوی بدەی[2]و نابێ قسەی ناشـیرینی پـێ بلێی، تەنانەت لەسەر جێگای خەوتن پشتی تێ مەكەو جێگەت مـەگۆڕەو نەچیە ژورێكی تر بخەوی.

پێغەمبەر ﷺ دفـەرموێ : ((المقسطون یوم القیامة علی منابر من نور علی یمین الرحمن (وكلتا یدیه یمین) الذین یعدلون في حكمهم وأهلـیهم وماولوا))[3]، واتە: دادگەران لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەر چەند چرایەكن لـە لای دەستەڕاستی خوا (هەردو دەسـتی خـوا ڕاسـتەیە) جـا ئـەو كەسـانە ئەوانەن، كە لە فەرمانڕەواییو خێزانیـانو ئـەوەی دەكەوێتـە بەردەسـتیان دادگەری دەكەن.

ئیبن عـەباس گوتویـەتی: ((إني أحب أن أتزیَّن للمرأة كما أحـــب أن

بەلام گەر ڕیزی كەسایەتی ئەومان لە دەرونیدا چاندو، ڕیزی ئەم كەسایەتیەمان گـرتو پارێزگاری كەرامەتیمان كرد، ئەوا بە هۆی ئەمەوە كەسایەتی ژنەكـە بـەهێز دەكـەینو دەیكەینە هێزێكی تواناداركە بە ڕوی تەوژمە توندەكان بوەستێو خۆی ڕابگرێ، كە لـە ژیانیدا ڕوبەڕوی دەبێتەوە، جا بەم ڕێزگرتنەی پیاوی بۆی دادەنــێ، بەسـەر لاوازی خـۆی زاڵ دەبێو سـەردەكەوێ، كە ناتوانرێ فێڵی لـێبكرێو ئەویش ناكەوێتە زەلكاوی گوناهو كاری ناپەسـەندەوە.

١) رواه أحمد في المسـند و أبو داود (حدیث حسن).

٢) نابێ لە دەمو چاو بدرێ چونكە شوێنی هەستیارە، كە گوێو چاوە، ڕەنگە ببێتە هۆی زیان پێگەیاندنی، هەروەها دەموچاو شوێنی جوانیو ڕێزداریە.

٣) رواه مسلم و غیره.

تتزیَّن لــي))، واتە: پێم خۆشە خۆم بۆ ژنەکەم جوان بکـەمو بڕازێنمـەوە، هەروەك پێم خۆشە خۆی بۆم جوان بکاو بڕازێنێتەوە.

(زانایان دەڵێن: چۆن پێویستە پیاو پارە بـۆ خێزانەکـەی خـەرج بکـاو جلو بەرگی بۆ بکات، بە هەمان شێوە لە سەری پێویستە بە باشی لەگـەڵ ژنەکەی جوت ببێو بە باشی هەڵسوکەوتی لەگـەڵ دا بکـات بـە چـاکی جوتبونو مافدان بەم جوتبونە، بە کۆڵەگەی گوزەران باشیو هەڵسو کەوت چاکی لەگەڵ خێزان دادەنرێ!

خوای گەورەش فەرمانی کردوە کە دەبێ پیاو لەگەڵ ژنەکەی بـە باشـی ژیان بباتە سەرو گوزەرانی لەگەڵدا بکاتو رەفتاری چاکی لەگەڵ دا بکات، جوتبونیش لەم خۆشگوزەرانیو هەڵسوکەوت چاکییەیە!)

(هەروەها زانایان دەڵێن: پێویستە لەسەر پیاو چۆن پێویـستە لەسـەری ژنەکەی تێر نان بکات بـە هـەمان شـێوە لەسـەریەتی لـە جوتبـون تێـری بکات)[1].

---

١) روضة المحبين باختصار ص١٢٤-١٢٦.

نابێ پیاو بۆ ماوەیەکی درێژ لە خێزانەکەی بە دور بێت !

جارێك لەو جارانەی کە عومەری کوڕی خەتتاب ڕەزای خوای لێ بێ بە مەبەستی پاسەوانی لە مەدینە دەسوڕایەوە، بە بەردەمی ماڵێکدا ڕۆیشت، کە تەنها ژنێك لە ماڵەکە بو، ئەم شیعرەی دەگوت:

تطاول هذا الليل وازوَرَّ جانبُهُ — وأرَّقني أن لا ضجيع أُلاعبه
ألاعبُه طوراً وطوراً كأنما — بدا قمراً في ظُلمة الليل حاجبه
يُسَرُّ به مَن كان يلهو بقُرْبِه — لطيف الحشا لا يَحتويه أقاربُه
فوالله لولا الله لا شيء غيره — لحَرِّكَ من هذا السرير جوانبُه
ولكنني أخشى رقيباً موكَّلاً — بأنفسنا لا يفتُر الدهرَ كاتبُه
مخافةُ ربِّي والحياء يصدني — وإكرامُ بعْلي أن تُنال مواتبه[1]

ئیمامی عومەر دەربارەی ئەم ژنە پرسیاری کرد، پێیان گوت: ئەمە فلاّنە ئافرەتە، مێردەکەی لەلای نیەو لە جیهادە، ئەویش بە دوای مێردی ژنەکەیدا نارد، تا بگەڕێتەوە لای هاوسەرەکەی، پاشان ئیمام عومەر چوە لای حەفصە گوتی: کچەکەم!... ژن تا چەند دەتوانێ ئارام لەسەر مێردەکەی بگرێ؟..

---

١) کورتەی مانای شیعرەکە ئەوەیە، کە ئەم ئافرەتە مێردەکەی ماوەیەکی زۆرە لێی دورە، ئەویش خۆی گرتوە لە توش بون بە خراپەکاری. جا دەڵێ گەر لە ترسی خوا نەبایە ئەوا ئێستا لەسەر ئەم قەروێڵەیە یەکێکی تری لەسەر دەبو یاریم لەگەڵ دا دەکرد، بەلاّم لە ترسی خواو شەرمو شکۆو لەبەر ڕێزی مێردەکەم ئارام دەگرم. (وەرگێڕ)

ئەویش گوتی: سبحان الله، پیاوی وەك تۆ دەربارەی ئەمــە پرسـیار لــە من دەکا؟

گوتی: بۆیە پرسیارت لـێ دەکەم دەمەوێ بۆ مسوڵمانان دەرکەوێ.

حەفصە گوتی: پێنج مانگ.. شەش مانگ.

جا بۆ ئەو کەسەی دەچوە غەزا ماوەی شەش مانگیان بۆ دادەنـا.. کـە یەك مانگ بەڕێوە دەبن و، چوار مانگیش دەمێننەوە، مانگێکیش بـەڕێوە دەبن بۆ گەڕانەوە![1]

---

١) ئیمام مالك لە (الموطأ) ئەم چیرۆکەی لە عبدالله بن دینار گێڕاوەتەوە.

ژن هـاوڕێو هـاوسـەرە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ﴾ (البقرة- ٢٢٨).

دەفەرموێ: ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً﴾[1] (الروم- ٢١)

---

١) هەندێك کەس تەنها بە چاوێکی جنسی دەڕوانێتە هاوسەرەکەی، بەمەش ژیانی خۆیو ژیانی هاوسەرەکەی تەنگو ناخۆش دەکات.

بەڕاستی مێردی بەختەوەر ئەو کەسەیە، کە خێزانەکەی بە هەمو مانایەکەوە دەکاتە هاوڕێ، ئەم ئایەتەش دوپاتی هاوڕێیەتی ژنومێردی کردۆتەوە، کە بە(مودة) ناوی بردوە!

بەڕاستی ئەو کەسە باشی گوتوە، کە دەڵێ: (ئەو هاوسەرێتی‌یەی تەنها بۆ رابواردنی جنسی‌یە، حەق نیە پێی بگوترێ هاوسەریەتی (زواج). بەختەوەری ژیانی هاوسەری، بە زۆری بەردەوام دەبێتو گەر تەنها بریتی نەبێت لە پەیوەندی جنسی.

گەر هاوسەرێتی زیاتر لەسەر پەیوەندی جەستەیی دانەمەزرابێ، ئەوا ئەو هاوسەرییە سەرچاوەی نازارو ئێشە. لەبەرئەوە هەر دەبێ هاوسەریی لەسەر بناغەی قوڵ ترو پتەوترو دورتر لەمەدا دامەزرابێ، بۆ ئەوەی گیان لێی تێر ببێ، پێش تێربونی جەستە.

یەکێکی تر گوتویەتی: (پێویست بەو قسەیە ناکات کە دەگوترێ ئافرەت نامێرێك نیە بەدەست پیاوەوە، بۆ ئەوەی تەنها چێژی لێ وەرگرێ، چونکە هەر لە سەرەتای رۆژانی خوازبێنی‌یەوە خۆشەویستی ئافرەتەکەی لەسەر عەرشی دڵی مێردەکەی دادەنیشێ، جا پیاوەکە رێزی دەگرێ.

ئەی چی دەڵێی لەوکاتەی کە دەبێتە هاوسەریو هاوڕێی ژیانیو هاوبەشی لە پێکهێنانی وەچەکانی. ئەو مێردەی کە بەختەوەری هاوسەرەکەی بەلاوە گرنگە، بێگومان بەختەوەری ئەویش بە ویەوە بەندە، پێویستە هەست بەوە بکات کە ئەو بەختەوەری‌یە لە چێژی هەستیارەکان تێپەڕ دەکات بۆ یەکگرتنی دڵەکانو سۆز گۆڕینەوە، لەسەریەتی کە سۆزو حەنان بداتە هاوسەرەکەی تاوەکو متمانەی زیاتری هاوسەرەکەی دەستەبەر بکات).

ئای چەند جوانە ژنو مێرد هاوڕێی یەکتر بن، چەند ناشیرینە ژیانی ئەو ژنو مێردەی، کە لەسەر شانۆی ماڵەوە ژیانی ئاژەڵی دەنوێنن!

مـافی پیـاو لەسـەر ژنەکـەی

پێغەمبەر ﷺ دەفـەرموێ: ((لو كنت آمراً أحداً أن يسجد لأحـــد، لأُمرتُ المرأة أن تسجد لزوجها))[١]، واتـە: گـەر فـەرمانم بکردایـە بـە کەسێك کە سوجدە[٢] بۆ یەکێکی تر ببات، فـەرمانم بـە ئـافرەت دەکـرد سوجدە بۆ مێردەکەی ببات.

((جاءت امرأة الى النبي ﷺ فقالت: يا رسول الله! أنا وافدة النساء إليك، هذا الجهاد كتبه الله على الرجال، فإن يصيبوا أُجروا، وإن قُتلوا كانوا أحياءً عند ربّهم يُرزقون، ونحن معاشر النساء نقوم عليهم فما لنا من ذلك؟! فقال رسول الله ﷺ: أبلغي من لقيت من النساء: أن طاعة المرأة الزوج وإعترافها بحقه[٣] يعدل ذلك، وقليل منكن من يفعلـــه!))،

١) رواه الترمذي (حديث حسن).

٢) سوجدەی رێزو پێزانین.

٣) مافی مێرد بەسەر هاوسـەرەکەی ئەوەیە، کە رێزی دایكو بـاوکی ئـەو بگـرێ، رەفتـارو مامەڵەیان لەگەڵ باش بکاتو هانی بدات لەسەر زیـادە چـاودێری کردنیـان، هـەروەها لەسەریەتی خۆراگری خراپەکانیان بێت بەرامبەر بەو، بە تایبەتی دایكو بـاوك، چـونکە ئاگر بە ئاگر دانامرکێتەوە، بەڵکو بە ئاو دەکوژێتەوە!

لەسەر ژن پێویستە زاڵ بێت بەسەر خۆپەرستی خۆیو زەبتی عاطیفـەی خـۆی بکـات، بەمەش رەزامەندی خوای گەورەو پاداشتی باش بەدەست دێنـێ، لەبەرچـاوی مێردەکـەی گەورە دەبێتو، رێزو خۆشەویستی ئەو بەدەست دێنێ.

با هەردەم ئەوەی لەبیـر بێت، کە دایكو باوکی مێردەکەی، مێردەکەی ئەویان بـەخێو کردوەو گەورەیان کردوەو فێری خوێندنیان کردوە، ئەویش وەك ئەرکێك دەبێ قەرزەکـەیان

بداتـەوە، جـا ئافرەتەکـەش بـە دەوری خـۆی هەسـتێ بـە یاریـدەدانی مێردەکـەی بـۆ جێبەجێکردنی ئەم ئەرکە پیرۆزە.

با ژن بزانێ خوای گەورە نامرێ، لەگەڵ خەڵك چۆن بی بە هەمان شت تـۆش ڕەفتـارت لەگەڵ دەکرێتەوە، جا گەر مامەڵەی لەگەڵ دایكو باوکی مێردەکـەی بـاش بێـت، ئـەوا ئەوکاتە خێزانی کوڕەکانی بە هەمان شێوە لە تەمەنی پـیری دا مامەڵـەی بـاش لەگـەڵ ئەودا دەکەن، خوای گەورەش پاداشتی چاکەکاران بە فیڕۆ نادات.

ئەم ئامۆژگاریانە زێڕ ئاسان، کە فـەرامۆش کردنیـان چـۆن بۆتـە مایـەی ڕوخانـدنی خێزانو عەقدی هاوسەریی، یان پیاو هەڵساوە بە تووڕەکردنی دایكو بـاوکی، کـە دەبێتـە مایەی بەدبەختی دنیاو ئاخیرەتی، هۆی یەکەمی تووڕەکردنەکەش ژنە!!

هەروەها لە مافی پیاو بەسـەر هاوسـەرەکەیەوە ئەوەیـە، کـە منداڵـەکانی پـەروەردە بکات، بۆ ئەم پەروەردەیەش لەسەر ژن پێویست دەکـات کـە هـەوڵێکی زۆر بـدات بـۆ چاودێریکردنێکی زۆرو لێکۆڵینەوەیەکی فراوانو پیادەکردنی هۆشیاری، بەتایبـەتی لـەم سەردەمەی ئێستادا، کە زانستە پەروەردەیی یەکانو دەرونـی یـەکان بـەرەوپێش چـونو فراوانبون دەچن. بەرامبەر بەوەش بە هـەمان شـێوە ئـەرکی مێـردە، کـە ڕێـزی خـزمو کەسوکاری هاوسەرەکەی بگرێ، بە تایبەتی دایكو باوکی، چونکە جـوانترینو باشـترین دیاری، کە جەرگیانە پێشکەشی ئەویان کردوە، لەبەر ئەوە لەسـەریەتی بـە بـەردەوامی مامەڵەی چاکیان لەگەڵ بکاتو خۆشەویستیان بۆ بنوێنێو بەشداریان بکـات لـە کـارە گرنگەکانی، کە بە هۆی بێئاگابون لەمەدا، زۆر قەیرانی دروست کردوە!

بەم بۆنەوە نامەیەکی ناسك نەقڵ دەکەین، کە زاوا بۆ خەسوەکەی دەنێـرێ، ئەمـەش دەقەکەیەتی:

{دایکم... ئەی خۆشەویسترین دایك.. چۆن بانگت ناکەم دایکم، کە تۆ خۆشەویسترین مرۆڤت پێشکەش بە دڵم کردوە...؟!

چۆن بە دایکم بانگت ناکەم، کە تۆ ئەم ئافرەتەت هێناوەتە بون... ئەو هاوڕێیەی، کە ژیانی داگرتوم... من بەختیارترین مرۆڤی دنیام... ئەوەنـدە بەختەوەرییـەم بەسـە، کـە هەمو ژیانم لەگەڵ ئەم کچە دەبەمەسەر کە چەندەها ساڵە لێی دەگـەڕێم... لەگـەڵ ئـەو کچەی تۆ، کە بوە بە هاوسەرمو دایکی منداڵەکانم بەم نزیکانە... تۆ کـچەکەت داوەتـە من... بەڵام من دڵو گیانم داوەتێ..} کوڕت

لە وتاری مامۆستا منير نصيف لە گۆڤاری العربي وەرگیراوە.

واتە: ئافرەتێك هاتە لای پێغەمبەر گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا من نوێنەری ئافرەتانم‌و هاتومە لای جەنابت، ئەو جیهادەی خوای گەورە لەسەر پیاوانی فەرز كردوەو پاداشتیان بۆ دەنوسرێ، گەر بكوژرێن ئەوا شەهیدن‌و زیندون‌و لەلای خوای بەخشندە رۆزیان دەدرێتێ.. ئێمەی كۆمەڵی ئافرەتانیش هەڵدەستین بە خزمەت كردنیان، جا ئێمە لەوەدا چیمان بۆ هەیە؟!

پێغەمبەری خوا فەرموی: گەر بە هەر ئافرەتێك گەیشتی ئەوەی پێ رابگەیەنە، كە گوێڕایەڵی كردنی ژن بۆ مێردەكەی‌و داننان بە مافی مێردەكەی، وەك ئەو جیهادە خێرو پاداشتی بۆ دەنوسرێ. كەم كەس لە ئێوەش گوێڕایەڵی مێردەكانیان دەكەن!

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێ: ((لا ينظر الله تبارك وتعالى الى امرأةٍ لا تشكُرُ لزوجها وهي لا تستغنـــي عنه))[١].

هەروەها ((اثنـــان لا تجاوز صلاتهما رؤوسهما :...، وامرأة عصتْ زوجَها حتى ترجع))[٢].

حەصینی كوڕی محصن گوتویەتی: ((حدثني عمتي قالـــت: أتيـــتُ رسول الله ﷺ في بعض الحاجة، فقال لي: أي هذه! أذات بعل؟ قالـــت: نعم، قال: كيف أنت له؟ قالت: لا آلوهُ إلا ما عجزْتُ عنـــه، قـــال: فانظري أين أنت منه، فإنه هو جنّتُك ونـــارُك!!))[٣] ، واتە: پورم بۆی باسكردم‌و گوتی: چومە خزمەت پێغەمبەر ﷺ بۆ هەندێ پێویستی.

---

١) رواه النسائي والبزار (حديث صحيح). (پێشتر لێكدراوەتەوە).

٢) رواه الطبراني و الحاكم. حديث جيد، (پێشتر لێكدراوەتەوە).

٣) رواه الترمذي بسند صحيح.

پێغەمبەر ﷺ پێی گوتم: فلان! مێردت هەیە؟

گوتم: بەڵێ.

پێغەمبەر فەرموی: تۆ بۆ ئەو چۆنی؟

ئافرەتەکە گوتی: کەمتەرخەمی ناکەم لە گوێڕایەڵی و خزمەتکردنی تەنها ئەوە نەبێ کە لە توانامدا نەبێ.

پێغەمبەر ﷺ فەرموی: کەواتە تەماشا کە تۆ لە کوێی ئەویت، مێردەکەت بەهەشت و دۆزەختە[1]

١) (مەبەست لە بەهەشت و دۆزەختە ئەوەیە گەر ئافرەت گوێڕایەڵی مێردەکەی بێ، ئەوا دەچێتە بەهەشت، بە پێچەوانەوەش گەر سەرپێچی فەرمانەکانی مێردەکەی لە چاکە بکات ئەوا دەچێتە دۆزەخ. (وەرگێڕ).

ژن بەبێ ئیــزنــی مێردەکـەی نابێ ڕۆژوی سـوننەت بگـرێ

پێغەمبەر ﷺ دەفـەرموێ: ((لا يحل لإمرأة أن تصوم (وفي رواية: لا تَصُمِ المرأةُ) وزوجها شاهدٌ إلاّ بإذنه (أي غير رمضان)، ولا تأذن في بيته إلا بإذنه)) [١]، واتە: ژن بۆی حەڵاڵ نیە بـەبێ ئیزنـی مێردەکـەی بـەڕۆژو ببێ، ڕۆژوی سوننەت، بەبێ ئیزنی ئەو نەهێڵێ کەسێك بێتە ماڵی.

ئەبو سەعید گوتویەتی: ((جاءت امرأة إلى رسول الله ﷺ ونحن عنده فقالت: زوجي صفوان بن المعطل يـضربني إذا صـلّيتُ ويفطرنـي إذا صمتُ، ولا يُصلّي الفجر حتى تطلع الشمس!

قال: وصفوان عنده. فسأله عما قالت؟

قـال: يارسـول الله: أمـا قولُهـا: يـضربني إذا صـلّيتُ، فإنهـا تقـرأ بسورتين! وقد نهيتها.

فقال لها رسول الله ﷺ: ولو كانت سورة واحدة، لكفت النـاس.

قال: وأما قولها: يفطرني إذا صمت: فإنها تنطلق تصوم، وأنـا رجـل شاب! فلا أصبر!!

فقال رسول الله ﷺ: لا تصوم إمرأة إلا بإذن زوجها!.

واما قولها: إني لا أصلي حتى تطلـع الـشمس؟ فإنـا أهـل بيـت قـد عرفت عنا ذاك، لا نكاد نستيقظ حتى تطلع الشمس.

---

١) رواه البخاري ومسلم وابوداود.

قال: فإذا إستيقظت يا صفوان فَصلِّ!))[1]، واتـه: ئافرەتێـك هاتـه خزمەت پێغەمبەری خواو ئێمەش لە خزمەت پێغەمبەر ﷺ بوین.

ئافرەتەکە گوتی: کاتێك نوێژ دەکەم صەفوانی کوڕی مەعتـەلی مێـردم لێم دەدا، گەر بەڕۆژو بم پێم دەشـکێنێ، هەروەها نوێژی بەیانی ناکات تـا خۆر هەڵدێ!

ئەبی سەعید دەڵێ: صەفوانیش ئەوکاتە لە خزمەت پێغەمبەر بو.

پێغەمبەر ﷺ پرسیاری لە صەفوان کرد سەبارەت بەوەی، کە خێزانەکەی باسی دەکات؟

صەفوان گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا کە دەڵێ: کاتێك نوێژ ئەکـەم لـێم دەدات، لەبەر ئەوەیە، چونکە ئەو لە نوێژەکە دو سورەت دەخوێنێ! منـیش پێم گوتوە ئەوە نەکات.

پێغەمبەری خوا بە ئافرەتەکەی گوت: گەر یەك سورەتیش بێ دروستە.

هەروەها صەفوان گوتی: کە دەڵـێ: گـەر بـەڕۆژو بم پـێم دەشـکێنێ. ئەوەش لەبەر ئەوەیە من پیاوێکی گەنجم! ناتوانم لەسەر جوتبون ئارام بگرم!

پێغەمبەری خوا فەرموی: (ژن بەبێ ئیزنی مێردەکەی نابێ بەڕۆژو بـێ) مەبەست لە ڕۆژوی سوننەتە.

صەفوان گوتی: کە دەڵێ: تا ئەو کاتەی خۆر هەڵنـەیێ نوێـژی بـەیانی ناکات، ئێمە لە ئەهلی بەیتین، ئەوەش دەزانی کە ئێمە تا خۆر هەڵنەیێ لە خەو هەڵناستین.

پێغەمبەرﷺ فەرموی: (صەفوان! گەر لە خەو هەڵسای نوێژەکە یەکسەر ئەنجام بدە!).

---

١) رواه أبو داود و إبن ماجه (صحيح).

نەبەخشینی ماڵ بەبێ ئیزنی مێرد

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لا تنفق إمرأة شيئاً من بيت زوجها إلا بإذنه، قيل: يا رسول الله ولا الطعام؟! قال: ذلك أفضل أموالنا))[1]، واتە: نابێ ژن هیچ شتێك لە ماڵی مێردەکەی ببەخشێ، تەنها بە ئیزنی ئەو نەبێ، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا خواردەمەنیش بەبێ ڕەزامەندی مێرد نابێ ببەخشرێ؟!

پێغەمبەر فەرموی: خۆراك باشترین سەرمایەمانە.

هەروەها دەفەرموێ: ((إذا تصدقت المرأة من بيت زوجها؛ كان لها أجر ولزوجها أجر، لا ينقص كل واحد منهما عن أجر صاحبه شيئاً. له بما كسب ولها بما أنفقت)) (أي إذا كان برضائه)[2]، واتە: گەر ژن بە ڕەزامەندی مێردەکەی شتێك بکاتە خێرو سەدەقە، ئەوا بۆ ژنەکە پاداشت دەنوسرێو بۆ مێردەکەشی پاداشت دەنوسرێ، پاداشتی هیچ کامێکیشیان کەم ناکات. جا بۆ پیاوەکە پاداشت هەیە لەوەی، کە پەیدای دەکاتو بۆ ژنەکەش پاداشت هەیە لەوەی، کە دەیبەخشێ.

---

١) رواه الترمذي (حديث جيد).

٢) رواه الترمذي (صحيح).

بەخشینی ماڵو سامانی ژن بۆ مێردی هەژار

زەینەبی سەقەفی خێزانی عبداللەی کوڕی مەسعود ڕەزای خوایان لێ بێ، گوتویەتی: ((قال رسول الله ﷺ : تصدقن يا معشر النساء ولو من حليكن، قالت: فرجعت الى عبدالله بن مسعود، فقلت: إنك رجل خفيف ذات اليد، وإن رسول الله ﷺ قد أمرنا بالصدقة، فأتِهِ فاسألْهُ، فإن كان ذلك يُجزيءُ عَنِّي وإلا صرفْتها الى غيركم. فقال عبدالله: أئتيهِ أنت.
فانطلقتُ، فإذا امرأة من الأنصار بباب رسول الله ﷺ حاجتُها حاجتي. وكان رسول الله ﷺ قد ألقيتْ عليه المهابةُ، فخرج علينا بلال ﵁ فقلنا له: أئتِ رسول الله ﷺ فأخبره أن امرأتين بالباب تسألانك: أتُجزئُ الصدقة عنهما على أزواجهما، وعلى أيتام حجورهما، ولا تخبره من نحن.
قالت: فدخل بلال على رسول الله ﷺ فسأله، فقال له رسول الله ﷺ! ((من هما)) ؟

فقال: امرأة من الأنصار و زينب.

فقال رسول الله ﷺ: ((أي الزيانيب؟))

قال: امرأة عبدالله بن مسعود.

فقال رسول الله ﷺ: ((لهما أجران، أجرُ القرابة، وأجرُ الصدقة))[1]،
واتە: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ئەی کۆمەڵی ئافرەتان خێرو چاکە بکەن، گەرچی خشڵو زێڕەکانیشتان بێت.

زەینەب گوتی: گەڕامەوە لای عبداللەی کوڕی مەسعودو گوتم: تۆ

---

١ رواه البخاري ومسلم.

دەستت کورتەو پێغەمبەریش فەرمانی پێکردوین خێرو سەدەقە بکەین. تۆش برۆ خزمەت پێغەمبەرو لێی بپرسە، گەر بێتو خێرەکە بۆ تۆ شیاو بێ، ئەوا لەسەرمە خێردکە بدەم بە تۆ، ئەگینا ئەیبەخشمە یەکێکی تر.

عبدالله گوتی: تۆ بچۆ خزمەت پێغەمبەر.

زەینەب چوە خزمەت پێغەمبەرو بینی ئافرەتێکی ئەنصاری لەبەر دەرگای پێغەمبەری خوا وەستا بو، کە ئەویش هەمان پرسیاری هەبو.

بیلال هاتە دەرەوەو پێمان گوت: بچۆ خزمەت پێغەمبەری خواو هەواڵی پێبدە دو ژن لەبەر دەرگا وەستاون‌و پرسیارت لێ دەکەن، ئایا دەبێ‌و دروستە خێرو سەدەقە بدەینە مێردەکانمان‌و ئەو هەتیوانەی، کە لە ماڵەکانیشمان دان؟ بەڵام بە پێغەمبەر مەڵێ ئێمە کێین.

زەینەب دەڵێ: بیلال چوە خزمەت پێغەمبەری خواو لێی پرسی، پێغەمبەریش بە بیلالی فەرمو: ئەم دو ژنە کێن؟

بیلال گوتی: ژنێکی ئەنصاری‌و زەینەبە.

پێغەمبەری خوا فەرموی: کامە زەینەب؟

بیلال گوتی: ژنی عبداللەی کوڕی مەسعود.

پێغەمبەری خوا بۆ وەڵامی پرسیارەکەیان فەرموی: دو پاداشتیان هەیە: پاداشتی خزمایەتی، کە ژن‌و مێردایەتیەو پاداشتی خێرو سەدەقەکەیان بۆ هەیە.

ترسـاندنی ئەو ژنـانـەی داوای تـەڵاق بە نـاحـەق دەكـەن

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((أيما امرأة طلبت من زوجها الطلاق من غير بأس، فحرام عليها رائحة الجنّـــة!))[1]، واتە: هەر ژنێك داوای تەڵاق بەبێ هیچ هۆیەكی حەقدار لە مێردەكەی بكـات، ئـەوا بـۆنی بەهەشـتی لەسەر حەرامە. واتە ناچێتە بەهەشت.

بەرگری كردنی حۆری لە پیاوی چاك (صالح)

پێغەمبەر ﷺ فەرمویـەتی: ((لا تـؤذِيَنَّ امـرأةٌ زوجَهـا في الـدنيا إلا قالت زوجته من الحور العين:[2] لا تؤذيه قاتلك الله: هو عنـدك دخيـل يوشك أن يفارقكِ إلينـا!))[3]، واتە: لـەو كاتـەی ژن لـە دنيـادا ئـازاری مێردەكـەی دەدات ئـەوا حـۆری بەهەشـت كـە بـۆ ئـەو پيـاوە دانـراوەو هاوسەريەتی دەڵێ: خوا بـت كـوژێ! ئـازاری نـەدەی! ئـەم پيـاوە لای تـۆ ميوانەو هێندەی نەماوە تۆ بەجێ بهێڵێ‌و، بێتە لای ئێمە.

---

١) رواه احمد في المسند والترمذي (حديث صحيح).

٢) سەبارەت بە حۆری بەهەشتی، پرسيارێك دێتە بيـرو زهنی زۆر كەس ئـەويش ئەوەيـە: پێغەمبەر ﷺ بەڵێنی بە پياوی بڕوادار داوە، كە چەند حۆريەكی پێ دەبەخشرێ، بـەڵام ئافرەتان ئەوەيان بۆ نيە؟

وەڵام: سروشتی پياو وايە دەتوانێ سۆزو عاتيفەو دڵی دابەش بكات‌و، ببيبەخشێتە زۆر ئافرەتان، بەڵام ژن ناتوانێ ئاوا بكات مەگەر ئەو ژنە ڕيزپەڕ(شاذ)و لاڕێ (منحرف) بێت! لەبەر ئەوە چۆن لە دنيا تەنيا چاوی لە مێردەكەيەتی‌و ئارەزوی كەسی تـر ناكـات لـە بەهەشتيش بەهەمان شێوە.

٣) رواه الترمذي وحسنه.

پاداشتی گوێڕایەڵی ژن بۆ مێردەکەی

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((المرأة إذا صلّت خمسَها، وصامت شهرها، وأحصنت فرجها، وأطاعت زوجها، فلتدخل من أي أبواب الجنّة شاءت))[1]، واتە: گەر ژن پێنج نوێژە فەرزەکانی بەجێهێناو، مانگی ڕەمەزان بەڕۆژو بو، داوێنی خۆی لە خراپەکاری پاراستو فەرمانبەری مێردەکەی بکات لە چاکە، ئەوا با لە هەر دەرگایەکی بەهەشت دەچێتە ژور، کە خۆی ئارەزوی لێیەتی، با بچێت.

هەروەها دەفەرموێ: ((أيما امرأة ماتت وزوجها عنها راض، دخلت الجنة))[2]، واتە: هەر ژنێك بمرێو مێردەکەی لێی ڕازی بێ ئەوا دەچێتە بەهەشت. (بەڵام بە مەرجێ مێردەکەی دروشمەکانی ئیسلام بەجێ بهێنێو لەخوا ترس بێ).

((عن حصين بن محصن أن عمة له أتت النبي ﷺ فقال لها: أذات زوج أنت؟ قالت: نعم!

قال: فأين انت منه؟! قالت: ما آلوه، إلا ما عجزت عنه!

قال: كيف كنت له! فإنه جنّتك ونارك!))[3]، واتە حصين كوڕی محصن گوتویەتی: پورم بۆی باسکردم گوتی: چومە لای پێغەمبەر بۆ هەندێ پێویستی.

---

١) رواه أبو نعيم في الحلية وله شواهد يرقى بها الى درجة الحسن والصحة.

٢) رواه الترمذي بدرجة صحيح.

٣) رواه أحمد في المسند والنسائي وغيرهما وهو حسن الإسناد.

پێغه‌مبه‌ر ﷺ پێی گوتم: ئه‌ی فلانه مێردت هه‌یه؟

گوتی: به‌ڵێ.

پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: تۆ بۆ ئه‌و چۆنی؟

گوتی: كه‌مته‌رخه‌می له گوێڕایه‌ڵی‌و خزمه‌تكردنی ناكه‌م مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی كه له توانام نه‌بێ.

پێغه‌مبه‌ر فه‌رموی: ده كه‌واته: بزانه تۆ له كوێی ئه‌ویت، مێرده‌كه‌ت به‌هه‌شت‌و دۆزه‌خته.

ڕاسپاردە سەبارەت بە ئافرەت

((من خطبة النبي ﷺ في حجة الوداع: ((... ألا واستوصوا بالنِّساء خيراً!

اتقوا الله في النساء فإنكم أخذتموهنَّ بأمان الله واستحللتم فروجهُنَّ بكلمة الله ولكم عليهِنَّ أن لا يُوطِئن فُرُشكم أحداً تكرهونه، فإن فعلنَ ذلك فاضربوهن ضرباً غير مبرح ولهن عليكم رزقُهُنَّ وكسوَتُهُنَّ بالمعروف. وقد تركتُ فيكم ما لن تضلّوا بعده إن اعتصمتم به: كتاب الله: وأنتم تسألون عني، فما أنتم قائلون؟

قالوا: نشهد أنك قد بَلَّغت وأدَّيت ونصحتَ.

فأشار بأصبعه السبابة يرفعها الى السماء وينكُسُهَا الى الناس ويقول: اللّهم اشهد! اللّهم اشهد ثلاث مرات))[1]، واتە: لە حەجی ماڵ ئاوایی پێغەمبەر ﷺ لە وتارەکەی ئەوەی فەرمو:

((... پێتان ڕادەسپێرم، کە لەگەڵ ئافرەتان بە چاکە ڕەفتاریان لەگەڵ دا بکەن!

دەرهەق ئافرەتان لە خوا بترسن (زوڵمیان لێ نەکەن)! چونکە ئافرەتان ئەمانەتی خوان لەلای ئێوەو بەهۆی وشەی خوای گەورە فەرجیان بۆتان حەڵاڵ کراوە. ئێوەش مافتان لەسەریان ئەوەیە، کە کەس نەیەتە ماڵتانەوەو لە شوێنی خۆتان دابنیشێ، کە خۆتان پێتان ناخۆشە بێن بۆ ماڵتان. گەر بە فەرمانیان نەکردن ئەو کاتە بە لێدانێکی سوك لێیان

---

١) رواه مسلم.

بدەن ئەوەش پاش ئامۆژگاری کردنیان بە گوتەی شیرین یان سەرجیێی نەکردن، ژنەکانیشتان مافیان لەسەرتان هەیە کە رۆزیان بۆ پەیدا بکەنو بە باشی پۆشتەیان بکەن. کیتابی خوا کە قورئانە بۆم بەجێ هێشتون، گەر دەستی پێوە بگرن هیچ کاتێك گومراو سەرلێشێواو نابن، ئێوەش دەربارەم دەپرسن، ئێوە چی دەڵێن؟!

ئەوانەی لەوێ ئامادەی وتارەکە بون گوتیان: گەواهیو شایەتی دەدەین ئەوەی کە لەسەرت بو گەیاندتو بەجێت هێناو ئامۆژگاریشت کرد.

جا پەنجەی شایەتمانی بەرزکردەوە بەرەو ئاسمانو بەلای خەڵکەکەی لادەداو دەیفەرمو: خوایە شایەت بە، خوایە شایەت بە سێ جار ئەمەی فەرمو.

لەبارەی حەز نەکردنی پیاو بە دانیشتنی یەکێکی تر لە شوێنەکەی ئەودا، دکتۆر نظمی لۆقا لە کتێبەکەیدا لاپەڕە ٣٦ دا دەڵێ کە ئەمە کورتەکەیەتی:

(...مێژو هەرگیز ئەوەی لە بیر ناچێتەوە، کە ئەبو سوفیانی سەرۆکی قورەیش چوە لای ئوم حەبیبەی کچی، کە خێزانی پێغەمبەر بو، بە نهێنی یەوە چوە لای، تا لە کاتی فەتحی مەککەدا لە خەشمو تورەیی پێغەمبەر بیپارێزێ، ئەبو سوفیان لەبەر لوت بەرزی، چاوەڕوانی ئیزنی کچەکەی نەکردو یەکسەر چوە سەر جێگەو شوێنی دانیشتنی پێغەمبەر، تا لەوێ دابنیشێو قسە لەگەڵ کچەکەی بکات، وەکو قسەکردنی باوکێکی خۆ بەزل زانو لوت بەرز.

ئوم حەبیبە کە بۆ ماوەی چەند ساڵێك بو باوکی نەبینیبو، هیچ نەرمی بۆ نەنواند، بەڵکو یەکسەر ئەو فەرشەی، کە پێغەمبەر لەسەری دادەنیشت

لەبەر دەستی لای دا، تا لەسەری دانەنیشێ. جا ئەبو سوفیان پێی گوت: ئەمە لەبەر من فەرشەکەت لادا، یان لەبەر فەرشەکەت بو؟
ئوم حەبیبە وەڵامێکی توندی دایەوەو گوتی: ئەمە فەرشی پێغەمبەری خوایە لەسەری دادەنیشێ، تۆش پیاوێکی هاوبەش پەرستی! نامەوێ لەسەری دابنیشی!).

خوێنەری خۆشەویست: دەبینی پەیوەندی ئیمان چەند بەرزە، کە لە سەروی هەمو پەیوەندی یەکانەوەیەو لە سەروی سۆزو عاتیفەیە. کردەوەکەی ئوم حەبیبە ئەم راستی یە دەسەلمێنێو راستی یەتی ئەم فەرمودەیەش دەسەلمێنێ:

((لایؤمن أحدکم حتی أکون أحب إلیه من ولده ووالده، والناس اجمعین))، واتە: ئیمانی هیچ کەسێکتان تەواو نابێ، تا منی لە منداڵو دایكو باوکی خۆشتر نەوێ، هەروەها لە هەمو خەڵکیش.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن للإسلام صوىً و مناراً کمنار الطریق، منها: أن تؤمن بالله ولا اشرك به شیئاً، وإقام الصلاة وإیتاء الزکاة، وصوم رمضان، وحج البیت، والأمر بالمعروف، والنهي عن المنکر، وأن تُسَلّم علی أهلك إذا دخلت علیهم (وکذلك إذا خرجت) وأن تسلّم علی القوم إذا مررتَ بهم، فمن ترك من ذلك شیئاً فقد ترك سهماً من الإسلام، ومن ترکهن کلّهن فقد وَلّی الإسلام ظهرَه))(رواه الحاکم و غیره، و سنده صحیح، واتە: ئیسلام چەند نیشانەو روناکی بەخشێکی هەیە وەك رێ روناك کەرەوە، لەوانە: بڕوات بە خوا هەبێو هاوبەشی بۆ بڕیار نەدەیو، بەرپاکردنی نوێژو زەکات دانو، گرتنی رۆژوی

ڕەمەزانو، حەج کردنو، فەرمان بە چاکەو، ڕێگری لە خراپە، هەروا گەر چویە ماڵەوە سەلام لە خاوو خێزانت بکەی (هەروەها کە لە ماڵ دەردەچی) و سەلام لەو کەسانە بکەیت، کە بەلایاندا تێپەڕ دەبیت، جا هەرکەسێ شتێ لەمانە وازبێنێ، ئەوا بەشێك لە ئیسلامی وازهێناوە، هەر کەسێکیش هەموو ئەمانە وازبێنێ، ئەوا پشتی لە ئیسلام کردووە.

هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إستأمروا النساء في أبضاعهن. قيل: فإن البكر تستحي أن تتكلّم، قال: سكوتُها إذنُها)) (رواه النسائي وأحمد في المسند (صحيح)، واتە: بۆ بەشودانی ئافرەتان قسەیان لێ وەربگرن، گوتیان: کچ شەرم دەکات قسە بکات، فەرمووی: کە بێدەنگ بوو، ئەوە ئیزنو مۆڵەتی کچەکەیە، کە ڕازیە.

خێزانەکەت بە پـارە مەزەنـدە ناکرێ

ئایا رۆژێك ئەوەت بە دڵدا نەهاتوە، کاغـەزو قەڵـەمێك بـێنیو بزانـی خێزانەکەت مانگی بەچـەند مەزەنـدە دەکـرێو، چـەندی پـارەو خـەرجی شایەستەیە بەرامبەر بەو کارانەی، کە ڕۆژانە ئەنجامی دەدات.

ئەوەش لە کاتێکا گەر بتەوێ مافی خۆی بەرچاو بگـرێو مافـــی خـۆی بدەیتێ؟ ئەوەی راستی بێ نەخێر، جا مادام وایە ئەم سەروتارە بخوێنەرەوە:

لە وەڵامی پرسیاری یەکەم، کە خێزانەکەت مانگی چەندی خەرجی دەوێ، ئەوەیان بۆ ویژدانو مەزەندەت لـێگەڕێ، بە مەرجێ ژنەکەت بڕوادارو بـە بیـروهۆش بێ، نەك نەخۆش بێ بە نەخۆشی خۆچواندن بە ئافرەتی بێگانەو چاولێکەریو حەز بە هەبونی جلوبەرگی زۆر. بێگومان خەرجیی ئەو جۆرە ژنە زۆر زۆرە.

با سەیرکەین ژن مانگی چەندی شایستەیە بیدەیتێ لە بری ئەو کارانەی کە هەڵدەستێ بە ئەنجامدانی. گەر یەکێك بێنیو بەکرێی بگری، تا خزمەتی خۆتو منداڵەکانت بکات وەك، کە خێزانەکەت ئەنجامی دەدات، پێویستە چەندی خەرجی بدەیتێ؟ لێرەدا پشت بە سەرژمێریو ئامار دەبەستین:

پاسەوانی منداڵەکان لە هەر کاتـژمێرێك (٣٠٠٠) دینـاری دەوێ، جـا گەر وامان دانـا خێزانەکـەت هەڵدەسـتێ بـە پاسـەوانی منداڵـەکانت بـە درێژایی (٢٤) کاتژمێر لە رۆژێکدا دەبێ (٧٦٠٠٠) دیناری بدەیتێ.

ئەگـەر چێـشت لێنـەر مـانگی (٢٥٠٠٠٠) دینـار وەربگـرێ، ئـەوا خێزانەکەت ئەم پارەیەی شایستەیە، جگە لەو کارانەی کە پێی هەڵدەستێ،

وەك پاكو خاوێنی ماڵ، كە هەر ڕۆژەی (٥٠٠٠) دینـاری دەوێ، شتنی جلو بەرگو ئوتـوكردنو درونـەوەو چـاككردنی جـلو بـەرگ هـەر ڕۆژەی (١٠٠٠٠) دیناری دەوێ. جا بۆ ئەوەی سەرت بەم حیسابە نەیەشـێ ئـەوا كورتەكەی ئەم سەرژمێری‌یەت دەدەینێ كە هەفتەی (٥٠٠٠٠) دینـاری دەوێ بەواتاكـەی مـانگی (٢,٠٠٠,٠٠٠) دینـار. ئـەوەش شایـستەی خێزانەكەتە، گەر لەبری ئەو كارانە بیدەیتێ.

لە ڕاستیدا ئەم بڕە پارەیە، كە بەزۆر دێتە پێش چاو كەمـە لـە ئاست ئەو ئافرەتە بەڕێزو نەرمو نیانەی كە هەڵدەستێ بە ئەنجامدانی دەیەها كـار لـە ماڵەكـەمان، كـە هـیچ پـەروەردیارێك یـان چێـشت لێنـەرێك، یـان سكرتێرەیەك ناتوانێ ئەنجامی بدات،... هەروەها لە زۆر حاڵەتدا بە كـاری پزیشكیو پارێزەری هەڵدەستێو لـە سـەروی هـەمو ئەوانەشـەوە ئـەركی پەروەردەو پێگەیاندنی منداڵ.

خێزانەكەت ئەو كەسەیە، كە بـە دەسـتی ڕاسـتی بێـشكە ڕائـەژێنێو جیهانیش بە دەستی چەپیەوە، وەك كە یەكێك لە بیـریاران وای گوتوە.

كاتێك ئێواران بە خەمو پەژارەیەكەوە دەگەڕێیتەوە ماڵەوە، كە خۆشـت نازانی هۆكەی چیە، ئەوا سكالآت لە لای خێزانەكەت دەكەی، ئەویش كـە دەزانێ تۆ پەژارەو گیروگرفتت هەیە، یەكسەر هەڵدەستێ بـە خـستنە ڕوی پێشنیاركردنو دەست پێشخەری كارێكی خـەم ڕەوێنـەو (تـەرفیهی) وەك: گەمەو یاری كردن لەسەر جێگەی سەرجێییداو یادخستنەوەی ئەو شتانەی، كە دەبێتە هۆی لادانی خەمو ماندو بون، یان چـونە دەرەوە بـۆ یـەكێ لـە باخەكانی نزیكی ماڵتانو پێشبڕكێی تیا دەكـەن، یـان سـەردانی كردنـی خزمانی هەردولا، یان گێڕانەوەی چیرۆكی پێغەمبەرانو هاوەڵە بەڕێزەكانی

پێغەمبەر ﷺ، کە چۆن ئارامیان گرتودو خۆڕاگر بون، یان باسکردنی بەهەشت بەو شتانەی کە لێیەتی. ئەمانە هەموی دەبێتە هۆی لادانو نەهێشتنی خەمو پەژارەو، کەمکردنەوەی ناخۆشیەکانو ماندوبونی دنیا.

هەر لەو کاتەی دڵت تەنگە یەکسەر پیاڵە چایەکت بۆ ئامادە دەکات، تا مێشکت هێدیو هێور ببێتەوە، هەر لە هەمان کاتیشدا لەوانەیە شتێکی خۆش، یان نوکتەیەکت بۆ باس بکات.

لە هەمو ئەم حاڵەتانەدا، گەر هەر یەکێك لەو بەرنامانە هەڵبژێری، هێندەی پێ ناچێ هەست بە باش بونی رۆحی مەعنەویتو نەمانی خەمو خەفەت دەکەیت.

ئەوەش بە هۆی چییەوەیە؟ بە هۆی لێزانینی ئەو هاورێیە خۆشەویستەوەیە، کە دەزانێ چۆن دڵو دەرونت ئارام دەکاتو پەژارەو ماندو بونت لێ دور دەخاتەوە.

پیاوی بەڕێز! کەواتە ئێستاکە پێم بڵێ، پزیشك لە بری چاك بونەوەو یارمەتی دانت، بۆ چارەکردنی نەخۆشی، چەند وەردەگرێ، کە هێندەی خێزانەکەشت هەوڵو کۆشش نادات؟

هەروەها ژن بۆ مێرد زۆرجار، رۆڵی پارێزەری دەبینێ لە کاتی بونی گیروگرفتێکی دەرەوەی ماڵ، کە بەرگری لە پیاوەکەی دەکاتو لەسەری بەوەڵام دێت، لەوانەیە بە مێردەکەی نەکرێ.

هەروا لەو ئەرکانەی تر، کە ژن بەبێ تێچونی پارە پێیەوە هەڵدەستێ، ئەرکی راوێژکاری دارایی (المستشار المالي)یە کە لەوانەیە چەند جار توشی قەیرانی دارایی بوبیو نەتتوانیوە لێیەوە دەرچی، گەر خێزانەکەت بە پەلە بەهاناتەوە نەهاتایەو نەیگوتبایە: چەندت پارە پێ دەوێ، من ئەو برە

پارەیە لە خەرجی‌یەکانی ماڵەوە هەڵئەگرم‌و لـێی ئەگێڕمەوە.

ئێمەی پیاو، با دان بەوە دابنێین ژنـی چـاك‌و دڵـسۆز بـەپارە مەزەنـدە ناکرێ، بەر لە هەمو شتێك گەر ژن نەبێت، سەدان جار زیاتر بارگران دەبین‌و خەرجیمان دەکەوێتە سەر، کە ئەو شایستەیەتی بیدرێتێ، بـا ئـەوە لـەلای خۆمان هەڵگرین، بـا هەوڵـدەین لـە بـری پـارە بـژاردن بـۆی، بـە سـۆزو خۆشەویستی‌و ڕێزلێنان قەرەبوی بۆ بکەینەوە، با لـە کاروبـاری ماڵـەوەی هاریکاری‌و بەشداریان بکەین، لە یـەکێ لـە خێزانـەکانی پێغەمبـەر ﷺ دەربارەی ژیانی ماڵەوەی پێغەمبەر ﷺ پرسیار کـرا، خێزانەکـەی گـوتی: ((پێغەمبەر لە خزمـەتی خێزانەکەیدایـە، کراسـی خـۆی بـۆ خـۆی پینـە دەکات‌و بۆ خۆی مەڕەکەی دەدۆشێ)).

زۆر جار ژن دەبێتە ڕاوێژکارێکی چاك، پێغەمبەر ﷺ هەندێ کات بـە ڕای خێزانەکانی کردوە. ئەو حەدیسانەش کە پێـچەوانەی پیـادەکردنی ڕای ژنە، ڕاست نیەو هیچ ئەصلی نیـە کـە دەڵـێ: (ڕاوێـژیان پـێ بکـەن‌و بـە قسەیان مەکەن)، (بە قسەکردنی ژن پەشیمانی بە دوایە). بـەڕای مـن لـە زۆر حاڵەتدا ئافرەت ئیلهامی بۆ دێ‌و بیروڕای ڕاست‌و پێکاو دەخاتە بەرچاو، من دان بەوە دادەنێم لە لایەنی مادەو مەعنەویـەوە، کـە بـە هەنـدێ ڕای خێزانەکەم نەکردوە، زیانم لێکەوتوە، ئەو کردو کۆشەی ژن دەیکات، تـەنها بۆ مێردەکەی نیە، بەڵکە بۆ خێزانە، بۆ نەتەوەیە، لەپێناو خوای گەورەیـە، بە مەرجێ مەبەستی بەمە فەرمانبەریی بێت، دیارە پیاویش کـردو کـۆش دەکات، بەڵکە لەویش زیاتر ئەنجام دەدات‌و بە ئەرکی زۆرتر هەڵدەستێ، لە مەیدانی ژیانـدا زەحمـەتی زۆر دەبینـێ، کەواتـە بـا هاریکـاری هـەبێت، دڵڕاستی هەبێت، قوربانیدان هەبێت... بەهەشتیش بۆ خۆپارێزانـە چ ژن چ پیاو، بۆ کارکارانە، بـۆ خـەباتکارو کۆشـشکارانە، ئـەو بەهەشـتەی ئـەو

شتانەی تێدایە کە نەفس ئارەزومەندێتیو، بەدڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە.

﴿وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ...﴾.

دیارە ژن دەیەوێ چەند هەلێك بەدەست بێنێ بۆ دیراسەکردنی لاپەڕەی پەروەردەیی، تا ببێتە یارمەتیدەری بۆ ڕێنمایی کردنو پەروەردەکردنی منداڵەکانی.. هەروەها سەربردەو بەسەرهاتی پێغەمبەرانو یارانی پێغەمبەر ﷺ دەخوێنێتەوە، تا لەکاتی گونجاودا بە تایبەتی بەر لە نوستن بۆیان بگێڕێتەوە.

بەم بۆنەیەوە پێویستە وەبیر ژن بێنینەوە، کە پیاو لە ژیاندا زەحمەتی ژیان دەکێشێو، ئەو گرفتانەی دێتە ڕێ، لە کۆششی ئەو کەمتر نیە، گەر زیاتر نەبێت.

هەموو ئەمانە لەسەری ئاسان دەبێ، گەر بزانێ، بەر لە هەموو شتێك کە هاوسەرگیری (الزواج) ئەرکێکی مرۆیيو ئایینیە.

بهرپرسیتی ژن و میرد

خوای گهوره دهفهرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلاَئِكَةٌ غِلاَظٌ شِدَادٌ لاَ يَعْصُونَ اللهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾(التحريم- ٦)، واته: ئهى ئهو كهسانهى باوهرتان هێناوه، خۆتان و خێزانتان بپارێزن لهو ئاگرهى كه سوتهمهنىيهكهى خهڵك و بهرده، ئهوانهى سهرپهرشتى ئهو ئاگره دهكهن چهند فریشتهیهكى توند و تیژن، كه سهرپێچى خوا ناكهن لهو فهرمانانهى، كه پێیان دهدرێ و لهوهى فهرمانیان پێ دهكرێ ئهنجامى دهدهن.

پێغهمبهرﷺ فهرمویهتى: ((ألا كلكم راع، وكل راع مسؤول عن رعيته[1]، فالأمير الذي على الناس راع وهو مسؤول عن رعيته،

---

١) بهرپرسیتى پیاو دیاره، لهم كتێبهدا له زۆر بۆنهدا باسمان كردوه. كهواته دهبێ بهرپرسیتى ژن چ بێ؟! ژن بهرپرسیتى گهورهى لهسهره، وێراى پهروهردهكردنى منداڵهكانى به پهروهردهیهكى ئیسلامى پتهو-وهك یهكێ له ئافرهته پهروهر دیارهكان- گوتویهتى: ژن سهرچاوهى خۆشهویستىیه، كانگاى سۆز و نازه له ماڵدا، بهراستى ژن مایهى سۆز و خۆشهویستى و نازى مێردهكهیهتى، ژن چراو روناكى و بهختهوهرى خێزانه، پیاو كاتێ بهختهوهر و شادمانه، كه شادى و بهختیاریى لهسهر لێوى ژنهكهى بهدى دهكات، كاتێكیش تهماشاى چاوهكانى دهكات، روانینێكى گهرم و سۆزدار له ههردو چاوى بهدى دهكات، ئهوهش ئهركێكى گهورهیه كهوتۆته سهر شانى ژن، به شێوهیهكى گشتى ژن لهم جۆره كاروبارهدا له پیاوى بردۆتهوه، له گشت حاڵهتهكاندا ژن (هاوسهر) كۆڵهگهو پاڵپشتى خێزانه، چهندهها بهرپرسیارێتى كهوتۆته سهرشانى. بهرپرسیتیشى دهرههق به مێردهكهى ئهوهیه، كه بهرپرسه له چاكردنى ههڵهكانى، پاشانیش رێنمایى كردنى، چاكردنى رهفتاره خراپهكانى، رهنگه له ههندێ حاڵهتدا زهحمهت بێ ژن پیاو بهێنێته سهر رێى راست، چونكه پیاو لهپێناو چێژ و لهزهتى خۆى شت خهرج دهكات، كاتێ ژن به

والرجل راع على أهل بيته، وهو مسؤول عنهم، والمرأة راعية على بيت بعلها وولده[1] وهي مسؤولة عنهم، والعبد راع على مال سيده، وهو مسؤول عن رعيته))[2]، واتە: هەموتان بەرپرسیارن، هەمو بەرپرسێك ئەو کەسانەی، کە لە ژێر دەستی دایە لـێیان بەرپرسیارە، ئەو ئەمیرەی بەسەر کۆمەڵێك خەڵکانەوەیـە، بەرپرسـیارە لــێیان، پیـاو بەسـەر خێزانەکـەی بەرپرسیارەو لەبارەی چۆنیەتی پەروەردە کردنیان لــێی دەپرسـرێتەوە، ژن بەرپرسیارە بەســەر مـاڵی مێردەکـەیو بەسـەر منداڵـەکانیو مافـدانیو پەروەردەی منداڵەکانی بەرپرسیارە. ئـەو عەبـدەی لـە لای گەورەکەیـەتی بەرپرسیارە لەسەر ماڵی گەورەکەیو لـێی دەپرسرێتەوە.

هەروەها دەفەرموێ: ((إن الله تعالى سائل كل راع عما استرعاه، أحفظ

مەردایەتیو بە عەزمەوە بەرەو روی ئـەم جـۆرە هەڵوێـستە دەوەسـتێو، هـەوڵ دەدات مێردەکەی بێنێتەوە سەر رێی راستو، ئینجـا هەوڵـدان بـۆ بـەردەوام بـونی پاراسـتنی خێزانەکەی لە بەڵاو کارەساتی رۆژگار، تا لەو کاتەدا کەسایەتی ژن بەدەردەکەوێ، بـەڵام گەر ژنەکەش گیانی تۆڵەسەندنەوەو غیرەی هەبێ، ئەوکاتە هەردولا ژیانیان تـاڵ دەبـێو کەرو لە کاول بون دەکات.

١) هەندێ خەڵکی سادە گومـان دەبـەن کـە ئـەرکی ژنو کـارکردنی ماڵـەوەی ئاسـانەو، پێویستی بە یەکلابونەوە (تفرغ)ی درێژایی رۆژ نیە... ئەم گومانە ئەوپەڕی نەفامیـیە، مادام گەورەترین بارگرانایی پەروەردەی منداڵ کەوتۆتە سەر ئافرەت، کـە پێویـستی بـە چەندەها لێکۆڵینەوەو تێبینی زۆر هەیـە، بـۆ سـەرکەوتن لـە ئەنجامـدانی ئەرکەکـەیو هەڵسان بە بەرپرسیاریەتەکەی، کە فەرمودە پیرۆزەکەی پێغەمبەر ئاماژەی پـێ کـردوە، سەرەڕای ئەوەی پێویستی بە مانەوە بە دڵنیاییو حەسانەوەی مێشك هەیە، کە دور بێت لە هەمو هەڵچونێك، کە بەپەلە دەگوێزرێتەوە بۆ کۆرپەلەو منداڵی شـیرەخۆر، ئەمـەش دەبێتە هۆی خراپترین شت وەك کە ئەزمونەکانی دەرونناسیی ئاماژەیان پێ کردوە.

٢) رواه البخاري و مسلم.

ذلك أم ضيعه؟ حتى يسأل الرجل عن أهل بيته))[1]، واته: خوای بالاّ لـه هه‌مو لێپرسراوێك دەپرسێته‌وە، له بارەی ئه‌و كه‌سانه‌ی كه له‌ژێر دەستیدا كار دەكه‌ن، ئایا مافی ئه‌و كه‌سانه‌ی پاراستوە، یـان مافـه‌كانیانی پێشێل كردوەو خواردویه‌تی؟ ته‌نانه‌ت پیاو سه‌بارەت به ماڵو منداڵو ژنی لـێی دەپرسرێته‌وە، كه ئایا وەك ئیسلام دەیه‌وێ ئاوا په‌روەردەی كردونه یان نا؟.

((كلكم راع، وكلكم مسؤول عـن رعيتـه))[2]، واتـه: هـه‌موتان به‌رپرسیارو شوانن، هه‌ر به‌رپرسیارو شوانێك به‌رپرسه له‌به‌ركارەكه‌ی.

---

١) رواه النسائي وابن حبان.

٢) رواه البخاري و مسلم.

مەبەســتەکانی ژن هێنــان
لە بــارەی ســیاســی و عەسکەرییەوە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ﴾(الأنفال- ٦٠) واتە: ئەوەندەی هێزو تواناتان هەیە، بۆ دوژمنانتان ئامادەی بکەن.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((تزوجوا الولود الودود، فإني مكاثرٌ بكم الأمم))[1]، واتە: ئافرەتی وا بخوازن کە منـداڵی ببـێ و خۆشەویـست بـێ، چونکە من بە زۆریتان لە ناو ئوممەتەکانی تر شانازی دەکەم.

((جاءت أمرأة الى النبي ﷺ فقالت: يا رسول الله ذهب الرجـــال بحديثك، فاجعل لنا من نفسك يوماً نأتيك. فتعلِّمُنا مما علمك الله، قـــال النبي ﷺ: إجتمعن يوم كذا وكذا في موضع كذا وكـــذا. فـــاجتمعن فأتاهن فعلَّمهن مما علَّمه الله، ثم قال: (ما منكن من امرأة تقدِّمُ ثلاثة من الولد إلا كانوا لها حجاباً من النار!) فقالت إمرأة: وإثنين؟ قال رســـول الله ﷺ وإثنـــين!))[2]، واتە: ژنێك هاتە لای پێغەمبــەری خـواو گـوتی: ئەی پێغەمبەری خوا پیاوان فەرموودەی تۆیان گوێ لـێ بو ڕۆیـشتن، تـۆش ڕۆژێکمان بۆ دیاری کە، تا ئەوەی خـوای گـەورە فێـری کردویـت فێرمـان بکەیت.

پێغەمبەر فەرموی: فلانە ڕۆژ کۆببنەوە لە فلانە شوێن.

جا ئافرەتەکان کۆبونەوەو پێغەمبەر چوە لایـانو ئـەوەی خـوای گـەورە

---

١) رواه أبو داود والنسائي وابن حبان (حديث صحيح).

٢) رواه البخاري و مسلم.

فێری کردبو فێری کردن.

پاشان فەرموی: هەر ئافرەتێك لە ئێوە سێ منداڵی بمرێت ئەوا منداڵەکان بۆی دەبن بە پەردە لە ئاگری دۆزەخ.

ئافرەتێك گوتی: ئەدی گەر دو منداڵ بێت؟

پێغەمبەری خوا فەرموی: گەر دوانیش بێت.

لە ڕاستیدا بەرزی‌و عیزەتی میللەتان‌و نەتەوە لەسەر زۆری دانیشتوانی‌و چەکداری کردنیان بە هێزی ماددی‌و مەعنەوی وەستاوە. ئیسلام هانی هەمو ئەوانەی داوەو هانی زۆرکردنی وەچەی داوە. چونکە زۆریی دانیشتوان بەو هێزە دادەنرێ، کە خوای گەورە فەرمانی بە ئامادەکردنیانی کردوە بۆ ترساندنی دوژمنان، کە لە ئایەتەکەی سەرەوە ئاماژەی بۆ کرا.

پێغەمبەری خوا ﷺ هەڕەشە لەو کەسانە دەکات کە نەخشە دادەنێن تا ژن نەهێنن وەك دەفەرموێ: ((من رغب عن سنتي فليس مني!)).
واتە: هەر کەسێك واز لە ڕێ‌و ڕێبازو شوێنکەوتنم بێنێ لە من نی‌یە.

هەروەها ئیسلام هانی ئەوەی داوە، کە ئوممەت خۆی بە باوەڕ بە خواو بە ئارام گری‌و خۆڕاگری‌و ئازایەتی‌و دەستگرتن بە ڕەوشتە بەرزەکان برازێنێتەوە، تا میللەت‌و نەتەوە نەوە (جيل)ێکی بەهێزی بۆ بەدەست بهێنرێ، کە سیفەتەکانی چەندی‌و چۆنیەتی بەیەکەوە تێدابێت، چونکە زۆریی (الكثرة) بە بێ‌باوەڕی ڕاست‌و دروست‌و ڕەوشتی بەرز، هیچ سودو ئاکامێکی نابێت. لە فەرمودەی (صحيح)دا هاتوە، کە باسی خراپی‌و ناشیرینی زۆریی‌و گەرەلاوژەیی دەکات، کە لە هێزی مەعنەوی داماڵراوە وەك خۆشەویستی مردن‌و بایەخ نەدانە بە خۆشی‌و رابواردنی دنیا وەك دەفەرموێ:

((يوشك ان تداعى عليكم الأمم من كل جانب تداعي الأكلة على

قصعتها. قالوا: أو من قلة نحن يومئذ يا رسول الله؟ قال لا ولكنكم غثاء كغثاء السيل وليترعن الله من صدور عدوكم المهابة منكم وليقـذفن في قلوبكم الوهن. قال قائل: يا رسول الله! وما الوهن؟ قال: حب الـدنيا وكراهية الموت))[1]، واتە: هێنـدەی نـەماوە کـە نومەتـەکان لـە هـەمو لایەکەوە بۆتان بێن، وەك چۆن چـەند کەسـانێك لـە یـەك قـاپ خـواردن کۆدەبنەودو لە هەمو لایەکەوە دەستی بۆ ئەبەن بۆ خواردنی.

گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ئایا ئەو رۆژە ئێمە لەبەر کەمی ئاوامـان لـێ دێ؟

فەرموی: نەخێر: بەڵکو ئێوە زۆرن وەك کەفـی سەر دەریا! خوای گەورە سامو هەیبەتی ئێوە لـە دڵـی دوژمنـان ناهێڵـێ‌و، دایـدەماڵێ‌و (وەهـن) دەخاتە دڵی ئێوە.

یەکێك گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا: (وەهن) چیە؟

ئەویش فەرموی: وەهن بریتییە لە خۆشەویـستی دنیـاو رِق بونـەوە لـە مردن.

---

١) رواه أبو داود و البيهقي وهو صحيح.

ژیانی ژن و مێردایەتی[١] تەنها ڕابواردن نی یە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿ يَانِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفًا ﴿ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلاَةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾ (الأحزاب:٣٢-٣٤). ، واتە: ئەی هاوسەرانی پێغەمبەر! ئێوە وەك ژنانی تر نین" ئەگەر خۆتان ئەپارێزن، زۆر بە ناسکیو خاوی قسە مەکەن" نەوەك کەسێ غەرەزێکی لە

---

١) پێویستە ژنو مێردی بڕواداری چاك، ئاسۆیەکی فراوانیان هەبێت، کە لە میانەی دەست بەتاڵیاندا، زۆر بخوێننەوەو دیراسەیەکی قوڵی ئیسلام بکەنو، کۆشش بکەن بۆ بڵاوکردنەوەی لەنێو مسوڵمانان بە پیاوو ئافرەتەوە! هەروەها پێویستە لەسەریان منداڵەکانیان بە ڕۆشنبیرییەکی ئیسلامی نوێ ڕۆشنبیر بکەن، با بەبەردەوامی لە حەسانەوەو یاریو لەهوکردن نەبن، با قەناعەتیان بە خوێندنی منداڵەکانیان هەبێت، کە لە قوتابخانەکان دەخوێندرێ.

چەندە بەهۆی بەزایەدانی ڕۆشنبیرکردنی منداڵەکان بە ئیسلام، بۆتە مایەی نەگبەتیو هۆی هەڵگەڕانەوەی منداڵەکانیانو دەرچونیان لە ئیسلام، بەداخەوە! ئەو جۆرە باوکانە چەند بەدبەختن.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ﴾، واتە: ئێمە ئەو کردەوانەی کردویانە دەینوسینو شوێنەواریشیان دەنوسین. منداڵ لە گەورەترین شوێنەواری دایكو باوکە، کە لەژیانو مردندا پێیان دەگەن.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلا من ثلاث: صدقة جارية، أو علم ينتفع به، أو ولد صالح يدعوا له)).

دڵدا بێ و ئارەزوی خۆشکا، هەرچۆن پەسندە ئاوا قسە بکەن، لە ماڵی خۆتان دەرمەکەون و وەك دەورانی زەمانی نەزانی پێشو، خەمڵ و خشڵی خۆتان نیشان مەدەن. نوێژ بکەن و زەکات بدەن، لە فەرمانی خوداو پێغەمبەر دەرمەچن. ئێوە کە خەڵکی ئەم ماڵەن، خوا گەرەکیە چەپەڵیتان لەسەر لاباو پاك و خاوێنتان ڕاگرێ، هەرچی لە نیشانانی خواو لە کارزانی لە ماڵتاندا بۆ ئێوە دەخوێنرێتەوە فێری بن و بیلێنەوە. خوا هەمو شتی لێ دیارەو ئاگادارە.

ئەم ئایەتە پیرۆزانە ئاماژەی ئەوە دەکەن کە دەبێ ئافرەت خۆی بە ئاداب و چەند سیفاتێك بڕازێنێتەوە وەك قسەکردن بە جدی و بە ڕەقی لەگەڵ پیاوی بێگانە گەر ناچار بو قسە لەگەڵ پیاوان بکات. یەکێکی تر لەو ئاداب و سیفاتانەی دەبێ ئافرەت پێوەی پابەند بێ جێگیر بونیەتی لە ماڵەوەو نەچونە دەرەوە بەبێ پێویستی. چونکە ماڵەوە (وڵاتی ئافرەتە) کە بەدەستی چەپی بێشکە دەهەژێنێ، بەدەستی ڕاستیشی جیهان دەهەژێنێ. جا بەمە بەسەر چارەنوسی میللەتدا زاڵ دەبێ. هەروەها زاڵ دەبێ بەسەر چارەنوسی هەمو ئادەمیزاد بەگشتی، بەڵام بەمەرجێك گەر پەروەردەی کچ و کوڕەکانی بە پەروەردەیەکی ئیسلامی بەهێز پەروەردە بکات و پێیان بگەیەنێ.

یەکێ لە پەروەردیاران دەڵێ: (جڵەوی پەروەردەم بدەنێ و بۆم مەیسەر کەن، من دەبم بە کەفیل و دەستەبەر، کە ڕوی جیهانتان بۆ بگۆڕم!)

لە گرنگترین ئەرك و پێویستی‌یەکانی ئافرەت، کە لە ئایەتەکانی پێشەوە باسکران ئەوەیە، کە ئافرەت دەبێ و پێویستە یارمەتی مێردە بانگەواز کارەکەی بدات و، بیروڕاو گەیاندنی بە خەڵکی بپارێزێ. ئا بەم شێوەیە ئافرەت بۆ پیاو تەنها هاوسەرو تەنها بۆ سەرجێیی نی‌یە، بەڵکو پارێزەری

نهێنی پیاوه، وەك (سكرتێری) پیاوه یارمەتی دەدات و هانی دەدات لەسەر ئەو كارەی دەیكات.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((رحم الله رجلاً قام من الليل فصلّى وأيقظ امرأته، فإن أبتْ نضح في وجهها الماءَ، ورحم الله امرأة قامت من الليل، فصلت وأيقظت زوجها، فإن أبى نضحَتْ في وجهه))[١]، واتە: ڕەحمەتی خوا لە پیاوێك بێ، كە شەو هەڵدەستێ بۆ نوێژو ژنەكەشی هەڵدەستێنێ، گەر ژنەكەی هەڵنەستا ئاو بە ڕوی خێزانەكەی دەپرژێنێ. ڕەحمەتی خوا لەو ژنە بێت كە بەشەو هەڵدەستێ بۆ نوێژو مێردەكەشی هەڵدەستێنێ، كە مێردەكەی هەڵنەستا ئاو بە ڕوی مێردەكەی دەپرژێنێ.

هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إذا أيقظ الرجل امرأته من الليل فصليا ركعتين، كانا تلك الليلة من الذاكرين الله كثيراً والذاكرات))[٢]، واتە: گەر پیاو بەشەو ژنەكەی لەخەو هەڵبستێنێ و هەردوكیان پێكەوە دو ركات نوێژیان كرد، ئەوا ئەو شەوە لەو كەسانە دادەنرێن، كە یادی خوا زۆر دەكەن.

(ئیمام ابن القیم دەڵێ: شەونوێژ ڕوخساری مسوڵمان جوان دەكات و ڕۆشنایی پێ دەدات. هەندێك ئافرەت شەونوێژیان زۆر دەكرد، لەمبارەوە پرسیار لە ئافرەتێك كرا. ئەویش گوتی: بۆیە شەونوێژ دەكەم، چونكە ڕوخسار جوان دەكات. منیش دەمەوێ ڕوخسارم جوان بێ)[٣].

ئەمە شتێكی نامۆو غەریب نی یە، چونكە شەو هەڵستان لە خەو، دەبێتە

١) رواه أبو داود و النسائي (صحيح).
٢) رواه أبو داود والنسائي والبيهقي.
٣) روضة المحبين ص:٢٢٠

هۆی بزواندنو جوڵەیی لەشو وەرزش کردن، دوای ئەوەی لەش بۆ ماوەی چەند کاتژمێرێك لە جمو جۆڵ کەوتوە.کە لەوانەیە بە هۆی لە جمو جۆڵ کەوتن، لەش دوچاری رەقی دەمارەکان ببێ. هەروەها دەستنوێژ هەڵگرتن رۆژی چەند جارێك، دەبێتە هۆی چالاکبونی سوڕی خوێن لە لەشدا.

لەسەر جێگەی زاوایی بەرەو مەیدانی جیهاد

قال رسول الله ﷺ عند قتل حَنْظَلَة بن أبي عامر، بعد أن التقى هو وأبو سفيان بن الحارث، ثم علاه شدَّاد بنُ الأسود بالسَّيف فقتلهُ، فقال رسول الله ﷺ: ((إن صاحبكم تغسله الملائكة))، فسألوا صاحبته: فقالت: إنه خرج وهو جنب لما سمع الهائعة (منادي الجهاد)[1]، واتە: پاش ئەوەی حەنظەلەو ئەبوسوفیانی کوڕی حارس لە شەڕدا کەوتنە بەرامبەری یەکتری، پاشان شەددادی کوڕی ئەسوەد بە شمشێر بەرزبۆوە سەر حەنظەلەو کوشتی، جا لەوکاتەی (حنظلة) کوژرا، پێغەمبەر فەرموی: (هاوڕێکەتان فریشتەکان دەیشۆن)، لە خێزانەکەی پرسیار کرا حەنظەلە چۆن چۆتە دەرەوە: خێزانەکەی گوتی حەنظەلە کاتێك، کە گوێی لە بانگی جیهاد بو بە لەشی پیسەوە چوە دەرەوە.

سەرنج بدەن: ئەم هاوەڵە بەڕێزە چ کارێکی گەورەی ئەنجامدا کاتێ، کە بانگی جیهاد دەدرێو شەهیدبونی لە لا خۆشترو بەرزترە، لە خۆشیو ڕابواردنی هاوسەرایەتی!

ئا بەم جۆرە دڵو دەرونە گەل سەردەکەوێو میللەتی پێ بە عیزەتو نەفس بەرز دەبێ.

---

١) رواه الترمذي وابن حبان (حديث صحيح).

لە بەڵگەکانی پێغەمبەرایەتی

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((يكون في آخر أمتي رجال، يركبون على سُرج كأشباه الرحال! وينزلون على أبواب المساجد، نساؤهم كاسيات عاريات على رؤسهن كأسنمة البُخْت العجاف، إلْعَنوهنَّ! فإنَّهن ملعونات!))[1]، واتە: لە کۆتایی ئومەتەکەم پیاوانێك پەیدا دەبن، سواری جۆرە سواریەك (ئۆتۆمبیل) دەبن کە لەبەر دەرگای مزگەوتەکان دادەبەزن، ئافرەتەکانیشیان پۆشتەنو ڕوتیشن، قژیان تۆپەڵە دەکەن، وەك بەرزایی پشتی حوشتری لاواز، ئێوە لەعنەت لەو ئافرەتانە بکەن، چونکە ئەوانە بەر لەعنەت کەوتون.

ئەم فەرمودەی پێغەمبەر چەند جوانەو موعجیزەکەی چەند گەورەیە، هەواڵی ئەوە دەدات، کە زۆر لە دەوڵەمەندانی ئێستا، ئەوانەی ئۆتۆمبیلە گەورەکانیان لە بەردەمی مزگەوتەکان دەوەستێنن، جا پێغەمبەری خوا ناوی لەو ئۆتۆمبیلانە ناوە (أشباه السرج) کە بریتی یە لە (زین) ئەوەی کە دەخسترێتە سەر ئەسپو ماین بۆ دانیشتن.

پاشان ئەمانە دەچنە مزگەوت بۆ نوێژکردن، کەچی ئافرەتەکانیان ڕوتنو جوانیو ڕازاوەیی یان بۆ خەڵکی دەخەنەڕو، قژیان لەسەر سەریان کۆدەکەنەوە وەك پشتی حوشتر، کە ئێستا ئەمە باوە.

ئەم فەرمودەیە گلەیی و گازاندەیە بۆ ئەو دەوڵەمەندانەی، کە کەسایەتیان لە دەست داوەو دەسەڵاتیان نەماوە، نوێژەکان ئەنجام دەدەن، کەچی

---

١) رواه ابن حبان والحاكم حديث صحيح.

ئافرهتهكانيان له رێگا به پۆشتهیی‌و به ڕوتی دهڕۆن بـهڕێوه. گـهنج‌و لاوان توشی فیتنه دهكـهن‌و، ئومـمـهت‌و نیـشتمانهكهیان توشـی كـاره ناشـیرین‌و خراپهكان‌و فیتنهییهكان دهكهن.

ئیسلام بە پەروەردەی بەهێز
ئافرەت پەروەردە دەکات

لە سیرەی ئیبن هشام هاتوە: ((ئوم سەعدی کچی سەعدی کوڕی رەبیع گوتویەتی: ئوم عەمارە هاتە لامو پێم گوت: پورێ (خوشکی دایکی) باسی حاڵی خۆتم لە جەنگی ئوحود بۆ بکە.

ئەویش گوتی: لە بەیانیەوە دەرچوم کوندە ئاوێکم پێ بو دەمڕوانیە پیاوان جەنگیان دەکرد، جا چومە لای پێغەمبەر ﷺ کە لەناو هاوەڵەکانی بو، ئەو کاتە هێزو سەرکەوتن بەدەست مسوڵمانان بو، کاتێك مسوڵمانان بەزین، پاڵمدا بەلای پێغەمبەر خواو دەستم کرد بە جەنگ کردن، شمشێرم لەسەر پێغەمبەر لادەدا، تیرم دەهاویشت هەتا ئەو کاتەی، کە بریندار بوم.

ئوم سەعد گوتی: برینێکی وشکم لەسەر شانی بینی، گوتم کێ برینداری کردی؟

گوتی: إبن قمئة، خوای گەورە زەبونی بکات. لەو کاتەی، کە خەڵك پشتیان لە پێغەمبەری خوا کرد، هاتە پێشەوە دەیگوت: محمدم پیشان بدەن لە کوێیە، رزگار نەبم گەر رزگاری ببێ، منو موصعەبی کوڕی عومەیرو چەند کەسێکی تر، کە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ بوینو بەرەنگاری بوینەوە، جا لێی دام، منیش چەند جارێکم لێدا بەڵام ئەم دوژمنی خوایە دو کراسی ئاسنینی لەبەربو.

((ئەبو موسای ئەشعەری-هاوەڵی بەڕێزی پێغەمبەر- فەرمانی بە کچەکانی کرد، کە بە دەستی خۆیان قوربانی سەر ببڕنو قاچیان بخەنە

سەر قوربانیەکەو الله أكبرو بسم الله بلێن)) [١].

ئیبن هشام گوتویەتی: ئیبن ئیسحاق گوتویەتی.. صەفیەی کچی عبدالمطلب لەناو قەڵای حەسانی کوڕی سابت بو -حەسان نەخۆش کەوت- صەفیە گوتی: پیاوێکی جولەکە بەدەوری قەڵاکە دەسوڕایەوە، ئەوکاتە بەنو قورەیظە جەنگیان لەگەڵ پێغەمبەر هەبو، پێغەمبەرو هاوەڵەکانی لە ئێمە دوربون کەسێك نەبو، کە بێت لێمان لادات، چونکە ئەوان سەرقاڵی دوژمن بونو بواری هاتنیان نەبو بۆ لامان بێن.

دەڵێ گوتم: حەسان! دەبینی ئەو جولەکەیە دەوری قەڵاکە دەدات، بە خوا دڵنیا نیمو ئەمین نیم لێی لە دواوە جولەکە بێنێتو بمانگرن، ئەوە پێغەمبەری خوا ﷺ و هاوەڵەکانی سەرقاڵن برۆ بیکوژە!

حەسانیش عوزری هێنایەوە بەوەی، کە نەخۆشە ناتوانێ. پاشان صەفیە گوتی: جا کاتێك ئەمەی گوت، خۆم توندکردو شیشەیەکی ئاسنم هەڵگرت، پاشان لە قەڵاکەوە بۆی دابەزیمو بە شیشەکە لێیم داو کوشتم!...

(بە کورتی وکەمێك دەسکاریەوە).

١) أخرجه ابن رزين و علقه البخاري.

سوربونی ئافرەت لەسەر زانیاری و پاداشت وەرگرتن

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((نعم نساء الأنصار لم يمنعهن الحياء في أن يتفقهن في الدين))[1]، واتە: باشترین ئافرەت، ئافرەتە ئەنصاریەکانن، شەرم کردنیان نەبۆتە هۆی ئەوەی لە ئایین شارەزا نەبن.

١) رواه البخاري.

سیفەتی ئافرەتی سەرکردەکان

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِـيُّ قُلْ لأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُـرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَـرِّحْكُنَّ سَـرَاحًا جَمِـيلاً، وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الآخِرَةَ فَإِنَّ اللهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِـنْكُنَّ أَجْـرًا عَظِيمًـا﴾(الأحـزاب: ٢٨-٢٩)، واتــە: ئـەی پێغەمبــەر ﷺ بــە خێزانەکانت بڵێ، گەر ژیانی دنیاو ڕازاوەیی‌و جوانی دنیاتان دەوێ، وەرن با مافەکانی خۆتانتان بدەمێ‌و بە چاکی‌و بەبێ زەرەرو زیان، تەڵاقتان دەدەم‌و دەستان لـێ بەردەدەم. گەر ئێوە خواو پێغەمبەری خواو دوارۆژتـان دەوێ، ئەوا خوای گەورە بۆ هـەر یـەکێك لـە ئێـوە، گـەر کـردەوەی بـاش بکـا، پاداشتێکی گەورەی ئامادە کردوە.

لەهەمان سوردتدا دەفەرموێ: ﴿يَانِسَاءَ النَّبِـيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَـى اللهِ يَـسِيرًا، وَمَـنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا﴾ (الأحزاب: ٣٠-٣١)، واتە: ئەی ئافرەتـانی پێغەمبـەر ﷺ: هەر یەکێك لە ئێوە تـاوانێکی گـەورە بـە ئاشـکرا بکـات، ئـەوا ئـازارو ئەشکەنجەی دو هێندە ئەدرێ، ئەوەش لەلای خوا ئاسانە. هـەر یـەکێك لـە ئێوە بەردەوام بێ لەسەر گوێڕایەڵی‌و فەرمانبەری خواو پێغەمبــەری خـواو کردەوەی باش بکات، ئـەوا پاداشـتی دو هێنـدە دەدەینـەوەو رزق‌و ڕۆزی یەکی زۆری بۆ ئامادە کراوە.

هەروەها خـودا دەفەرموێ: ﴿يَانِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفًا﴾(الأحزاب- ٣٢)، واتە: ئەی ئافرەتانی پێغەمبـەر، هـەروەها ئـەو تەوجیهە خێزانی مسوڵمانەکانیش دەگرێتەوە، ئێـوە وەك ئافرەتـانی تـری بێگانەو دور لە ئیسلام نـین گـەر قـسەتان لەگـەڵ پیـاوان کـرد، ئـەوا بـا قسەکانتان نەرمیو ناسکیو نازی تێدا نەبێ، چونکە لەوانەیە ئـەو پیـاوە دڵو نیازی پیسو خراپ بێ بەرامبەر بە ئافرەتو، مەیلی بەلاتانەوە بـێ. قسەی وا بکەن بە جۆرێك، کە نـە زۆر ڕەق بـێو، نـە زۆر نـەرمو نیـانیو ناسك بێ.

خوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلاَةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ﴾(الأحزاب:٣٣)، واتە: ئەی ئافرەتە مسوڵمانەکان!بەبێ پێویستی لە ماڵ مەچنە دەرەوە.

ئیبن کثیر دەڵێ: واتە خۆتان بە ماڵەوە بگرنو بـەبێ پێویـستی مەچـنە دەرەوە. دەڵێ: لەو شتانەی کە پێویستی شەرعین، نوێژکردن لە مزگەوتـە. لە ڕیوایەتێکی تردا (وبيوتهن خيـر لهن) واتە: ماڵ بۆ ئافرەت باشترە، کە تیایا بمێنێتەوە چونکە دەتوانێ زانیـاری بەسـود وەربگـرێ، وەك قورئـانو فەرمودەکانی پێغەمبەرو بنچینەکانی پەروەردەی ئیسلامی، تا نەوەیـەکی گەورەو بەرز بەدی بهێنێ.

خوای گەورە لەمئایەتەدا دەفەرموێ: ئافرەتان ڕازاوەییو جـوانی خۆیـان بـەدیار نەخـەن، وەك کـە ئافرەتـانی سـەردەمی نـەفامی یەکـەم خۆیـان

بەدەردەخست، نوێژ بکەنو زەکات بدەن گوێڕایەڵیو بە فەرمانی خواو پێغەمبەر بکەن.

هەروەها دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ۝ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا﴾(الأحزاب: ٣٣-٣٤)، واتە: ئەی خێزانەکانی پێغەمبەر، بەڕاستی خوای گەورە دەیەوێ پیسیی خراپەکاریو تاوانی نەفامێتیان لەسەر لابدات، دەیەوێ بە پاك کردنەوەیەکی چاك پاکتان بکاتەوە لە گوناهو تاوان، ئایەتەکانی خوا لە ماڵەکانتان بخوێننەوەو باسی بکەنو حیکمەتو لێزانی بەکاربێنن. خوای گەورە بە لوتفو ئاگادارە بە هەمو شتێك.

خوای مەزن دەفەرموێ: ﴿ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَةَ نُوحٍ وَامْرَأَةَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِن عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنهُمَا مِنَ اللهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلاَ النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ ۝ وَضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةَ فِرْعَوْنَ إِذ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِندَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (التحريم: ١٠-١١)، واتە: خوای گەورە نمونەی ئافرەتی کافر دەهێنێتەوە، کە ژنی نوحو ژنی لوطە، ئەم دو ژنە لە پەنای دو عەبدی من بون لە عەبدە چاکەکان. ئەم دو ئافرەتە ناپاکی کوفرو دژایەتی مێردەکانیان دەکرد، جا مێردەکانیان نەیانتوانی هیچ شتێکیان بۆ بکەن لە لای خواو، پێیان گوترا هەردوکتان بچنە نێو ئاگر لەگەڵ ئەو کەسانەی، کە دەچنە نێو دۆزەخەوە.

هەروەها خوای گەورە نمونەی ئافرەتی بڕوادار دەهێنێتەوە کە ژنی

فیرعەونە، کە گوتی: خوایە خانویێکم لە بەهەشت لە لای خۆت بۆ دروست بکەو لە فیرعەون‌و کردەوەکەی رزگارم بکە.

لە تەفسیری (إبن الجوزی)دا دەڵێ: لە وشەی (وعمله) دوو قسە هەیە: یەکێکیان: واتە لە جوتبون لەگەڵیدا!! قسەی دوەمیش: واتە: لە شیرك‌و کوفری فیرعەون!!. هەروا لە قەومی ستەمکاران رزگارم بکە.

((لما نزل الوحي على رسول الله ﷺ في غار حراء رجع يرجف فؤاده حتى دخل على خديجة بنت خويلد فقال: زمِّلوني! زمِّلوني! فزمَّلوه حتى ذهب عنه الروع، ثم قال لخديجة: أي خديجة! مالي؟! وأخبرها الخبر، ثم قال لقد خشيتُ على نفسي.

قالت خديجة (تشجعه وتطمئنه): كلا! أبشر فوالله لا يُخزيك الله أبداً! إنك لتصلُ الرَّحِمَ، وتَصْدُقَ الحديثَ، وتحمِلُ الكَلَّ وتُكسِب المعدوم، وتقري الضيف، وتعين على نوائب الحقِّ))[١]، واتە: لەو کاتەی سروش (وحی) لە ئەشکەوتی (حەرا) بۆ سەر پێغەمبەر ﷺ دابەزی یەکسەر پێغەمبەر بە دڵێکی لەرزیو بۆ لای خەدیجەی خێزانی گەڕایەوە ماڵەوەو، فەرموی: دام پۆشن دام پۆشن. جا دایانپۆشت تا ئەو ترسە لە دڵی دا نەما. پاشان بە خەدیجەی فەرمو: خەدیجە! دەزانی چیمە؟!

جا ڕوداوەکەی بۆ گێڕایەوە. پاشان فەرموی لە خۆم ترسام، کە شتێکم توش ببێ، وەك بڵێی جنۆکە دەستیان لێ وەشاندبێ.

خەدیجەش بۆ دڵنەوایی‌کردنی‌و هاندانی گوتی: نەخێر! مژدەت لێ بێ، بە خوا هەرگیز خوای گەورە تۆ ڕیسواو زەبون ناکات! چونکە تۆ سیلەی

---

١) رواه البخاري .

ره‌حم به‌جێ ده‌هێنی‌و ڕاستگۆی له‌ قسه‌کردندا، بارگرانایی خه‌ڵك هه‌ڵده‌گری، یارمه‌تی نه‌بو ده‌ده‌ی‌و ڕیزی میوان ده‌گری‌و، پشتگیری حه‌ق ده‌که‌ی[1].

((هاجت في نفوس المسلمين خيبةُ الأمل، وعَراهم وجومٌ ثقيل للأتفاق الذي تم بين الرسول والمشركين في صُلح حادثة الحديبية المذكورة في السيرة النبوية، فلما فرغ الرسول من قضية الكتاب قال لأصحابه: قوموا فانحروا ثم احلقوا- ليتحللوا من عمرتهم ويعودوا الى

---

١) خاتو خه‌دیجه‌ ئه‌م هه‌ڵوێسته‌ی چه‌ند گه‌وره‌و به‌رزه‌، نه‌ك هه‌ر ئه‌م هه‌ڵوێسته‌، به‌ڵکه‌ گشت هه‌ڵوێسته‌کانی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌رزو گه‌وره‌ بوه‌، که‌وا خۆڕاگرو قوربانیده‌رو هانده‌ری پێغه‌مبه‌ر بوه‌، به‌ وێنه‌ی خاتو خه‌دیجه‌، پیاو سه‌رفرازی‌و گه‌وره‌یی به‌ده‌ست دێنێ، به‌ بۆنه‌ی قسه‌کردنمان ده‌رباره‌ی سه‌رۆك‌و سه‌رکرده‌کان، کاتێ که‌ له‌لای زۆربه‌ی ئافره‌ته‌کانمان باس ده‌کرێن، به‌ داخه‌وه‌ یه‌کسه‌ر پاره‌ی زۆرو ناوو شۆره‌ت‌و خۆشگوزه‌رانی‌و خزمه‌تکاری زۆرو زێڕو زیوو جل‌و به‌رگی نوێی دێته‌ خه‌یاڵ، ئه‌م هه‌مو گه‌وره‌یی‌و که‌ش‌و فشه‌ چیه‌، له‌ ڕاستیدا به‌زۆری به‌ دزی‌و ناپاکی به‌ده‌ست هێنراوه‌، گه‌وره‌یی ڕاسته‌قینه‌، خه‌باتکردن له‌پێناو خوار، چاکسازی‌و نوێخوازی به‌ قوربانیدان‌و ئازایه‌تیه‌و، ڕوبه‌ڕوبونه‌وه‌ی کاره‌سات‌و ناخۆشیه‌کان‌و، خۆڕاگرتن له‌به‌رده‌م قسه‌و قسه‌لۆك‌و ئازاردانی نه‌فام‌و گه‌مژه‌و گێژانه‌، گه‌وره‌یی ڕاسته‌قینه‌ خۆڕاگرتن له‌به‌رده‌م چه‌وسانه‌وه‌و ئه‌شکه‌نجه‌دانی سته‌مکارو زاڵمانه‌، وته‌یه‌ك هه‌یه‌ ده‌ڵێ: له‌ دوای هه‌ر پیاوێکی گه‌وره‌ ژنێکی گه‌وره‌ هه‌یه‌، به‌ڕاستی ئه‌م قسه‌یه‌ ڕاسته‌، چونکه‌ ژن هانی پیاو ده‌دات‌و کاره‌ ئه‌سته‌م‌و کۆسپه‌کانی له‌به‌رده‌م سوك ده‌کات‌و، له‌ هه‌مو بارێکه‌وه‌ هێمنی ده‌کاته‌وه‌، له‌ به‌رامبه‌ریشدا ده‌کرێ‌و ڕاسته‌ بڵێین هه‌ر پیاوێکی فاشیل‌و سه‌رنه‌که‌وتو، ژنێکی له‌ دواوه‌یه‌... ژنێکی نه‌فام‌و نه‌زان، یان ژنێکی خوێنده‌واری به‌دڕه‌فتار، گه‌ر له‌ کۆندا کاره‌سات‌و به‌ڵا به‌ هۆی نه‌فامی ژن بوبێ، ئه‌وا ئێستا به‌ هۆی ژنی خوێنده‌واره‌وه‌یه‌، که‌ به‌لارێی زانستی وه‌رگرتوه‌، گه‌ر له‌ سه‌رده‌مه‌کانی دواکه‌وتو ژن خورافات‌و شتی وه‌هم‌و خه‌یاڵ له‌ مێشکی چه‌سپی بو، ئه‌مڕۆ ژنی خوێنده‌وار له‌خۆبایی‌و نه‌فامیی ئاوێته‌ی بوه‌، توشی دڵه‌ڕاوکێ‌و مۆده‌و مۆده‌کاری جل‌و به‌رگ‌و ڕق‌و قینه‌ هه‌ڵگرتن، ده‌رهه‌ق به‌ هه‌مو داب‌و نه‌ریته‌ ڕه‌سه‌نه‌کانی ئیسلامی بوه‌، وه‌ك بڵێی ده‌یه‌وێ ببێته‌ پارچه‌ کانزایه‌ك له‌ناو ڕۆژئاوا بتوێته‌وه‌.

المدينة- فلم يقم منهم رَجلٌ! حتى قالها ثلاث مرات!

فلما لم يقم منهم أحد، دخل على زوجه أم سلمة، فذكر لها ما لقي من الناس، فقالت أمّ سلمة! يا رسول الله أتحب ذلك، أخرج، ثم لا تكلّم أحداً منهم كلمةً حتى تنحَر بُدنك -أي ضحيتك- وتدعوا حالقك فيحلقك، فخرج فلم يكلم أحداً منهم حتى فعل ذلك، فلما رأى المسلمون ما صنع النبّي، قاموا -عجلين- ينحرون هَدْيَهم ويحلقون))[1]، واتە: لەو کاتەی رێکەوتنەکەی نێوان پێغەمبەرو موشریکەکان لە رێکەوتنی حودەیبیە ئەنجام درا، کە لە ژیاننامەی پێغەمبەر باس کراوە، مسوڵمانەکان دڵیان زۆر پێی گران بو و پێیان ناخۆش بو. کاتێك پێغەمبەر لە نوسینی رێکەوتنەکە تەواو بو، بە هاوەڵەکانی فەرمو: هەڵسن قوربانیەکانتان سەربڕنو سەرتان بتاشن - ئەمەش بۆ ئەوە بو تا عومرە نەکەنو بگەڕێنەوە بۆ مەدینە- بەڵام کەس بە قسەی پێغەمبەری نەکردو هەڵنەستان بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە! تا پێغەمبەر سێ جار ئەم قسەیەی دوبارە کردەوە.

جا کە کەس هەڵنەستا، پێغەمبەر چوە لای ئوم سلمەی خێزانیو روداوەکەی بۆ گێڕایەوە، کە لەگەڵ خەڵکەکە چی رویداوە، ئوم سلمە گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا پێت خۆشە ئەم کارە پەیڕەو بکرێ، تۆ بچۆ بۆ دەرەوەو قسە لەگەڵ کەس مەکە، تا قوربانیەکەت سەر دەبڕیو سەرتاشەکەت بانگ بکە سەرت بتاشێ. پێغەمبەر ﷺ بە قسەی ئوم سەلەمەی کردو چی پێگوترا ئەوەی ئەنجامدا. کە مسوڵمانەکان بینییان وا پێغەمبەر قوربانی یەکەی خۆی سەر دەبڕێو سەری دەتاشێ، ئەوانیش

---

١) رواه البخاري بنحوه.

به په‌له هه‌ستان قوربانی یه‌که‌یان سه‌ربڕی‌و سه‌ریان تاشی..[١]

له کتێبی (الأستیعاب)ی أبن عبدالبـرّ (١٨٢٧/٤)دا هاتوه که ئه‌وه کورته‌که‌یه‌تی‌و ده‌ڵێ: له جه‌نگی قادسیه‌دا خه‌نساو چوار کوڕه‌که‌ی ئاماده‌ی جه‌نگه‌که بون. شه‌وی ده‌ستپێ‌کردنی پێکدادان، هه‌ر چوار کوڕه‌که‌ی کۆکرده‌وه‌و پێی گوتن[٢]: کوڕه‌کانم! ئێوه به ملکه‌چی‌یه‌وه

١) ئه‌م فه‌رموده ڕاست (صحیح)ه له کوێ، که پێغه‌مبه‌ر به ڕه‌ئی خێزانه‌که‌ی کرد، له‌گه‌ڵ ئه‌و فه‌رموده هه‌ڵبه‌ستراوانه‌ی، که هیچ راستی یه‌کی نیه، وه‌ك (شاورهن و خالفوهن) واته: پرس‌و ڕا به ژنان بکه‌ن، به‌لاّم به قسه‌یان مه‌که‌ن. (ئه‌وه قسه‌ی پێغه‌مبه‌ر نیه).

هه‌روه‌ها (طاعة المرأة ندامة) واته: به قسه‌کردن‌و به فه‌رمان کردنی ژن په‌شیمانی یه.

هه‌روه‌ها چه‌نده‌ها فه‌رموده‌ی هه‌ڵبه‌ستراوی تر، که پێغه‌مبه‌ر نه‌یفه‌رموه. به‌ڵکو به زمانی پێغه‌مبه‌ر گوتراوه، که دوژمنانی ئیسلام کردویانه وه‌سیله‌یه‌ك، تا ئافره‌ت هان بده‌ن دژی دینه‌که‌ی بوه‌ستێ!

٢) ئه‌مه‌ش نمونه‌یه‌کی تری ژیانی ئافره‌تێکی صه‌حابی یه تێکۆشه‌رو موجاهیده‌کانه باسی ده‌که‌ین، تا وه‌کو ببێته په‌ندو ئامۆژگاری بۆ ئافره‌تی سه‌رکرده‌کانمان: ئه‌سمای کچی ئه‌بوبه‌کر یه‌کێکه له‌و که‌سانه‌ی، که له سه‌ره‌تاوه مسوڵمان بو، باوکی له میانه‌ی کۆچکردنی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به نهێنی بۆ مه‌دینه بۆ مه‌ترسیترین کاری هه‌ڵبژارد، ئه‌سماء ڕۆڵێکی گرنگی تێدا بینی، که‌وا خواردن‌و ئاوی بۆ پێغه‌مبه‌رو هاوه‌ڵه‌که‌ی ده‌برد، له‌کاتی خۆشاردنه‌وه‌یان له ئه‌شکه‌وته‌که‌دا، نهێنی هه‌ڵوێستی سه‌رکرده‌ی قوره‌یشی یه‌کانی بۆ ده‌هێنان، که به نیازی کوشتنیان به دوایاندا بون.

جارێك ئه‌و سه‌رکردانه، پاش ده‌رچونی باوکی له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ر له مه‌ککه هاتن پرسیاریان ده‌رباره‌ی باوکی لێ‌کرد، گوتی: نازانم! جا ئه‌بوجه‌هل زلله‌یه‌کی لێ‌دا، که گواره‌که‌ی له گوێ که‌وت، ئه‌سماء له‌سه‌ر ئه‌م ئازاره له پێناوی خوادا ئارامی گرت...

به ڕاستی مێژو هه‌ڵوێسته ترسناکه‌که‌ی تۆمارکردوه، که له ژیانی دایکان نمونه‌ی نیه، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه کاتێك عبدالله‌ی کوڕی، که ده‌کاته عبدالله‌ی کوڕی زبێر هاته لای، له میانه‌ی شۆڕشه‌که‌ی له دژی ئه‌مه‌ویه‌کان له حجاز ئه‌وانه‌ی که حه‌جاج به سوپایه‌کی گه‌وره‌وه ناردی بۆ جه‌نگ کردنی، جا چوه لای ئه‌سمای دایکی پاش ئه‌وه‌ی لایه‌نگره‌کانی دوای جه‌نگێکی تاڵ‌و درێژخایه‌ن وازیان لێ‌هێنا بو ڕاوێژی به دایکی کردو پێی گوت:

مسولمان بون بە ویستی خۆتان کۆچتان کردوە. ئێوە کوڕانی یەك پیاون. وەك کە کوڕانی یەك ئافرەتن، باوکتان ناپاکی نەکردوەو نە خاڵیشتان شتێکی وای کردوە، مایەی ریسوایی بێت. ناوبانگتان ناشیرین نەبوەو ڕەچەڵەکیشتان نەگۆڕاوە.

جا خەنسا ئایەتەکانی خوای بۆ خوێندنەوە، کە باسی بەڵێنی پاداشت دانەوە بۆ ئەو کەسانەی، کە خۆ ڕاگرو ئارامگرن لە سەنگەری جەنگ دا،

ئەی دایەگیان! خەڵك ریسوایان کردم تەنانەت کورو ئەهلەکەشم، چەند کەسانێکی کەمم لەگەڵ ماوە، کە ئەوانیش توانای یەك کاتژمێر بەرگری یان هەیە، ئەوەی لە دنیادا هەیە گەر بەوێ ئەمەویەکان دەمدەنێ تۆ ڕات چی‌یە؟

ئەسمای دایکی گوتی: بە خوا کوڕەکەم تۆ خۆت باشتر دەزانی، گەر دەزانی تۆ لەو بانگەوازەی کە بۆی دەکەیت لەسەر حەقی، ئەوا بەردەوام بە، هاوڕێکانیشت لەسەری کوژراون... گەر تۆش دنیا ویستی، ئەوا تۆ خراپترین بەندەی! خۆت بە هیلاك بردوە، ئەوانەش لەگەڵتن بە هیلاکت داون! گەر گوتت لەسەر حەق بوم، ئەمەیان نە کردەوەی شۆڕشگێڕانە وە نە ئەهلی دینە! لە دنیا چەندت ماوە بژی؟! کوشتن باشترە، بە خوا بە شمشێر لێت بدرێ لە حاڵەتی سەربەرزی‌و بە غیرەتی بە لامەوە باشترە لە لێدانی قامچی لە حاڵەتی زەبونیدا.

گوتی دەترسم کە منیان کوشت لەشم بشێوێنن‌و ئەتکم بکەن!

دایکی گوتی: کوڕەکەم! مەڕ کە سەربڕا بە کەوڵ کردنی زیانی پێ ناگات!

جا عبداللە چو بۆ جەنگ‌و جەنگی کرد، تا کوژرا، و پاش چەند رۆژێك دایکیشی مرد. دایك دەبێت ئاوا بێت!

ئەمە دەڵێم لە کاتێکدا کە دەزانم عبداللەی کوڕی زوبێر ڕەحمەتی خوای لێبێ بۆ جەنگ کردنی لە دژی بەنی ئومەیە ئیجتیهادی کردبو، وە پاداشتی موجتەهیدی بۆ هەیە. بەڵام ئایا لەمەدا پێکاویەتی؟ گومان نابەم: واللە أعلم.

نوسەر دەڵێ بڕوانە تەحقیقەکەم لەسەر کتێبی (العواصم من القواصم) کە کتێبێکە شایستەی ئەوەیە لە هەمو ماڵێکی مسوڵمان هەبێت، کە بەدرۆ خەرەوەی ئەو درۆیانەیە، کە دەربارەی هاوەڵە بەرێزەکان گوتراوە!

پێی گوتن: خوا پشتیوان بێ گەر بەیانی داهاتو ساغو سەلامەت بون، یەکسەر بڕۆن بۆ کوشتنی دوژمنەکەتان بە چاوێکی کراوەوە. کاتێك توشی شەڕ بون خۆ گورجو گۆڵ بکەنو، تەیەموم بکەن سەرکەوتو دەبنو دەگەنە بەهەشت، لە لانەی هەتا هەتایی ڕێزتان لێ دەگیرێ.

کاتێ بەیانیان بەسەر داهات، چونە شوێنی خۆیانەوەو دەستیان کرد بە جەنگ کردن، تا هەر چواریان شەهید کران. کاتێك هەواڵی شەهید بونیان بە خەنسای دایکیان درا، خەنسا گوتی: سوپاس بۆ ئەو خوایەی، کە بە هۆی شەهید بونیانەوە منی بەرزو گەورە کرد، داوا لە خوای خۆم دەکەم لەگەڵ ئەوان دا، لە بەهەشت کۆم بکاتەوە.

سەرپەرشتیار (قِوامة)ی پیاو بەسەر ئافرەت

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: پیاوان بەسەر ژناندا دەسەڵاتیان هەیەو سەرپەرشتیارن بە سەریاندا، کە خوا هێندێکی لە هێندێ هێژاتر بەدی هێناوە، دیارە پیاوان ئەرکی بەڕێ چونی ماڵیان لەسەر شانە[١].

---

١) وا بەباش زانرا هەندێ بەوردی باسی سەرپەرشتیاریەتی پیاو بەسەر ئافرەت بکرێ، چونکە شارەزابونو پێزانینی سەرپەرشتیاری دان بە پیاو، زۆربەی زۆری گیروگرفتی نێوان پیاوو ژن چارەسەر دەکات، هەندێ پیاو ئەو سەرپەرشتیاری یە (القوامة) بەوە تێگەیشتوە، کە دەبێ پیاو سالاریو کوێخاییو دەسەڵات نواندنو بەڕای خۆ کردنو چاو سورکردنەوەو خۆ بە گەورەزانی بەسەر ژنەکەیدا بسەپێنێو، بەجۆرە تێگەیشتنە هەڵەو خراپە ڕەفتار دەکەن. بە هەمان شێوە هەندێك ژنیش بێئاگاو ناشارەزایانە، سەبارەت بە مانی سەرپەرشتیاریەتی پیاو هیچ حسابێك بۆ مێردەکەی ناکات، ئەوەش دەبێتە هۆی نانەوەی ئاژاوەو ناکۆکیو دژایەتیو لێك جیابونەوە...

گەر هەر یەکێك لە پیاو و ژن، سنورو مافو ئەرکەکانی یەکتری بزانن ئەوکاتە بە بەختیاریو ئاسودەییو بەبێ ئاژاوەو ناکۆکی، ژیان دەبەنە سەر.

زانایەکی کۆمەڵناسی گوتویەتی:

ژیانی ژنو مێردایەتی بە ئۆتۆمبیلێك دەچێ کە دوو کەس تێیدا سەرنشینو یەك ئامانجیان هەیە: هەر دەبێ یەکێکیان سوکانی ئۆتۆمبیلەکە بگرێتە دەست، خۆ ناکرێ هەردوکیان پێکەوە لێی بخورن.

جا گەر پیاو ئەم ئەرکەی گرتە ئەستۆ -کە ئەمەش باری سروشتیە- ژن دەتوانێ بە رۆڵی سروشتی خۆی هەڵبستێ، لە بلاوکردنەوەی متمانە بەخۆبونی مێردەکەیو هاندانی کەمکردنەوەی بارگرانی ژیان، بەلام گەر ژن ئەرکی سەرپەرشتیاریتی گرتە ئەستۆ، ئەوا پیاو هەڵوێستی ڕەخنەگرییو سەیرکردن وەردەگرێ، جا ئەو کاتە هێندەی پێناچێ لەبەر

بارگرانی ژیان، کە بە تەنها خۆی پێی هەڵدەستێ بەبێ هاندان، مێشکی توشی داروخان دەبێ‌و دادەرمێ.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾(النساء- ٣٤)، واتە: پیاوان سەرپەرشتیار ترن بەسەر ئافرەتان بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری خێزان، بەوەی کە خوای گەورە بە چەند شتێك بەسەر یەکتری دا فەزڵ‌و چاکەی پێ بەخشیون، کە پیاو توانای ئامادەیی جێبەجێ‌کردنی کاروباری قورس‌و گرنگیان هەیە. هەروەها پیاو سەرپەرشتیارە بەسەر ئافرەت، چونکە نەفەقەو پارە پەیداکردن‌و منداڵ بەخێوکردن لەسەر پیاوە لەوماڵەی کە هەیەتی.

ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژە بۆ یاسایەك لە یاسا نەگۆڕەکانی خوای گەورە دەکات، کە سەرپەرشتیاری پیاوە بەسەر ژن. خوای پەخشندە کە بەمجۆرە باسی پیاودەکات لەبەر دو هۆی ڕون‌و دیار:

یەکەمیان: ئەوەیە خوای باڵا سروشتی پیاوی وا دروست کردوە، کە جیاوازی لەگەڵ سروشتی ئافرەت هەبێ. ئافرەت فەزڵ‌و چاکەو گەورەیی هەیە بەرامبەر بە پیاو، لە بەڕێوەبردنی کاروباری ناو ماڵەوەو پەروەردەکردنی منداڵان‌و هەڵسان بەکارە پێویستی یەکانیان، کە لەسەر ئەو سۆزو نەرم‌و نیانە دروست بوە. جەستەی ئافرەت بە شێوەیەکی لاواز دروست بوە لە ڕوی ئەندامەکانی جەستەیدا، وەك لاوازی کۆئەندامی دەمارەکان، کە بە هۆی ئازارەکانی سك پڕی‌و منداڵ بونەوە (هەست کردنی بە شت) کەم دەبێتەوەو وای لێ‌دەکات لە هەمان کاتدا لەوانەیە دوچاری نەخۆشی ببێ‌و زو هەڵچێ‌و تورە ببێ، کە کار دەکاتە سەر سەلامەتی تەقدیرو دروستی تێگەیشتن.

ئافرەت توانای لە پیاو کەمترە لەسەر ڕوبەڕوبونەوەی نەبونی‌و نەداری‌و خۆگرتن لەبەردەم کۆسپ‌و تەگەرەکانی ژیان. بەڵام پیاو فەزڵ‌و چاکەی بەسەر ئافرەتەوە هەیە، کە لە پێشەوە باسکرا.

پیاو هێزو جەستەی لەشی پتەوترو بیرو فیکری تیژترەو، تەقدیرکردنی شتی لە لا باشترە، لەبەر ئەوە پیاو دادەنرێ بۆ هەوڵ‌و تێکۆشان‌و چارەسەرکردنی جیاوازی‌و دژایەتی کردن‌و، هەوڵ دان بۆ نان پەیداکردن بۆ گوزەرانی خێزانی. هەروەها توانای پاراستنی قەوارەی خێزان‌و دورخستنەوەیان لە مەترسیدا هەیە.

هۆی دوەم: کاتێك ئەم سەرپەرشتیاری یە دراوەتە پیاو، کە دەبێ پیاو نان پەیدا بکات‌و خێزانەکەی بەخێو بکات، ئەمە ئەوە ناگەیەنێ لە بوارەکانی دین‌و دنیادا پیاو

باشترە لە ژن. بەڵکو خوای گەورە هەردوکیانی لە کردەوەی چاك دا وەك یەك دانـاون، وەك دەفەرموێ: ﴿فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ﴾ (آل عمران- ١٩٥)، واتە: پەروەردگار وەڵامی دانەوە، کە من کردەوەی هیچ کامێکتان لە نێر یان لە مێ ون ناکەم، هەندێکتان لە هەندێك. هەروەها خوای باڵا دەفەرموێ: ﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (البقرة- ٢٢٨)، واتە: ئافرەت چیان لەسەرە، کە مافی پیـاو بـەجێ بهێنن، بە هەمان شێوە ئەوانیش مافیان هەیەو بەشیان هەیە بەسەر پیاو لـە چـاکەدا. پیاویش پلەیەکی بەسەر ئافرەتانەوە هەیە لەبەر ئەوەی زیاتر ماندوترو هـەوڵو کۆشـش ترەو، نان پەیدا دەکات.

ئەم سەرپەرشتیاری (قوامة)یە قاعیدەیەکی رێکخستنە، کە پێویستی بـە ئەنـدازیاری کۆمەڵگەو جێگیری بارودۆخە لە ژیانی دنیادا، ژیانیش بێ زیان نابێ، گەر پێیەوە پابەند نەبێت. کە بە قیوامەی سەردارەکانو ئەمیرەکان دەچێت.

(لە کتێبی حصوننا مهددة من داخلها، نوسەرەکەی دکتۆر محمد محـمد حـسێن لاپـەڕە ١٣٩-١٤٢ بەکورتی گواستراوەتەوە).

(قِـوامة) یەکـەم داواکـردنی یەکسـانی یە

بۆچی ئیسلام سەرپەرشتیاری خێزان دەداتـە پیـاو، لـەو کاتـەی قورئـان دەفـەرموێ: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾، وەڵامەکەی ئەوەیە: ئیسلام لەم بابەتـەدا، شـتێکی نـوێی فـەرز نـەکردوەو شتێکی هۆگری نەگۆڕیوە.

سروشتی ئافرەت هەر لە سەرەتای مێژوە ئەوە بوە، کە لە تەنیشت پیاو نەبێ، هەسـت بە هێمنیو ئاسایش ناکات، هەردەم پاراستنی خۆیو پاراستنی منداڵەکان دەخاتە سـەر ئەستۆی پیاو، هەوڵی تێکۆشانو کۆششو هەڵگرتنی بارگرانایی بۆ پیـاو بـەجێ دێڵـێ، هەتاکو ئێستاش ئافرەت هەر ئەمەی لە پیاو دەوێـت، چـونکە سروشـتی شـتەکان بـەم شێوەیە... پیاو بە جەستە بەهێزو ماسولکە بەهێزیی دروسـت کـراوە، تـاوەکو زاڵ بـێ بەسەر هەمو کارە زەحمەتو ناخۆشەکان، ئافرەتیش بـە جەسـتە لاوازو هەسـت ناسـكو

خۆنەگری دروست کراوە. کەواتە ئیسلام گوناهی چیە لەوکاتەی دان بە واقیـع دابنـێ‌و، حەقیقەت بێنێتە کایەوەو وا دابنێت، کە پیاوان سەرپەرشتیار ترن بەسەر ئافرەتانەوە؟

ئایا لەم سەردەمەی ئێستادا، ئافرەت دەیەوێ ئەو ببێتە سەرپەرشتیار..!

سەرپەرشتیاری (القوامة) مانای بەرپرسی یەتی یە، ماناکەی زاڵ بونە بەسەر هەلگرتنی زەحمەت‌و هەستان بـە ئـەرکی بـارگرانی، بەڕاسـتی ئەمـە تەکلیفـە نـەك بـەرزدانان‌و گەورایەتی.

سەماکەرانی ئافرەت دەڵێن سەرپەرشتیاری پیاو بەسەر ئافرەت کاتێك بو، کە پیاو لـە بەرهەم هێناندا دەسەڵاتدار بو، کە بە کەسابەتەکەیەوە سـتەمی دەکـرد، بـەڵام ئێـستا ئافرەت خۆی شت بەدەست دێنێ‌و وەك پیاو بەرهەم دێنێ، هیچ مانایەکی نـی‌یـە پیـاو سەرپەرشتیاری بێت.

بەڵام واقیعی جیهانی رۆژئاوا ئەم گومانەی بەدرۆخستەوە، ئافرەت لەوێ کـاری کـردو شتی بەرهەم هێناو سەربەخۆ بـو، بـەڵام لەگـەڵ ئەوەشـدا پێویـستی بـە زاتـی پیـاو و سەرپەرشتیاری‌یەتەکـەی هەیـە، کـار دەکـات لەسـەر ئـەوەی، کـە بێتـەوە ژێـر ئـەم سەرپەرشتیاری یە، لەژێر سێبەری پیاو نەبێت هەست بـە دڵنیـایی‌و ئاسـایش ناکـات.. بەراستی خوای گەورە راستی فەرموو درۆزنان درۆیان کرد.

(الأسلام و المشكلة الجنسية ١٩٦-١٩٨)

مەترسی کاتەکانی دەست بەتاڵی[١]

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَإِذا فَرَغْتَ فَانصَبْ﴾ (الانشراح- ٧)، واتە: کە لە کارێك بویتەوە خۆت ماندو بکە بە خەریك بون بە کارێکی ترەوە.

---

١) کاتی بەتاڵ چەند ترسناکە، شاعیریش گوتویەتی:

إن الشباب و الفراغ و الجد   مفسدة للمرء أيُّ مفسده!

زۆربەی سەرەتای داڕوخانی خێزان بە بەسەربردنی کاتە بەتاڵەکانەوە دروست دەبێ، ئەویش بە روانینی فلیمە ڕوتو تاوانکاریەکان، کە هەر یەکێك لە ژنو مێرد بەرەو فجور دەباتو، منداڵەکان فێری تاوانکاری دەکات!

خێزان ئەو کاتانە بە شەوانە (سەهرات)ی تێکەڵاوی، کە پێی دەڵێن: (خێزانی) دەبەنە سەر، کە بەڕاستی پاچی ڕوخێنەری کیانی خێزانە، چەند ڕوداوی دڵتەزێن لە ئاکامی ئەو سەهراتانە ڕو دەدات، تەنانەت بۆتە مایەی ژەهراوی کردنی مێرد، بۆ ئەوەی لەگەڵ عاشقەکەی ڕاببوێرێ، واتە: هاوڕێی خێزان، جا ئایا پەند وەردەگیرێ؟!!

یان کات بەسەر بردن لە چایخانەکان، لەنێو زریکەی گەرسۆنو ژاوەژاوی زاری طاوڵەو دوکەڵی ئەرگیلەو جگەرەی زیانبەخش بە تەندروستی ئەو کەسەش، کە نایکێشێ، بەلام لە ڕێگەی هەناسەدانو مژینی پێستەوە زیانی پێ دەگات. یان کات بەسەربردن لەو پێشوازی یە بێماناو پوچانەی، کە تەنها قسەی بێ سودو باسی جلو بەرگی ئافرەتە تێکدەرەکانی بێگانەی تێدایە.

لەنێو چایخانەو ئەو جۆرە مەجلیسە بێ هودانە، منداڵان پەرتەوازە دەبنو لە جادەو سینەماکاندا فێری تاوانکاریو خراپە دەبن.   (منکرات الأفراح)

ئافرەتی هۆشیار، ئەو ئافرەتە زیرەکەیە، کە بە ژیری تەواوو گیان بەرزی خۆی، ماڵەکەی دەکاتە بەهەشت، کە مێردەکەیو منداڵەکانی ڕادەکێشێو وایان لێ دەکات جار ناجار بچن بۆ ڕەزو باخەکانی دەوروبەریان، بۆ هەڵمژینی هەوای پاكو ئەنجامدانی هەندێك وەرزش. هەروەها لە ماڵەکەیدا پەرتوکخانەیەکی جوانو بەسود دروست دەکات، بۆ ئەوەی کاتە بەتاڵەکانی خێزان بە شتی بەسودو چاك ببەنە سەر.

(کتاب نحو أسرة إسلامية)ی (نوسەر)

هەروا دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾(الفرقان- ٧٢)، واته: هەر کە بەلای کاری نالەباردا رابوردن، مەردانە خۆی لـێ لادەدەن.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((دونكم يا بنـــي أرفدة لتعلم اليهود أن في دينـــنا فسحة))[1]، واته: ئەی بەنی ئەرفەدە! وەریگرن با جولەکە بزانن دینەکەمان کراوەیی تێدایە[2].

هەروا فەرمویەتی: ((كل شيءٍ ليس من ذكر الله فهو لغـو ولعـب إلا أن يكون أربعة: مشي الرجل بـين الغرضـين وتأديبـه فرسـه، وملاعبتـه أهله، وتعلم الرجل السباحة))[3]، واته: جگە لە چوار شـت، گـەر یـادی خوای لەگەڵ نەبێ، ئەوا پوچ و بێماناو بێهودەیـە: یـەکێك لـە نێـوان دو

---

١) رواه البخاري ومسلم وغيرهما.

٢) لەو کاتەی حەبەشیەکان لە رۆژی جەژندا لەناو مزگەوت بـەنێزەکانیان یاریـان دەکـرد، پێغەمبـەری خوا ﷺ پێی فەرمون: ((دونكم يـا بـني أرفـدة لـتعلم اليهـود أن في ديننـا فسحة)).

ئەم فەرمودەیە لە کوێ لە بەرامبەر ئەو فـەرمودە (ضـعيف)و (موضـوع)انـەی، کـە چونی منداڵ بۆ مزگەوت حەرام دەکات، وەك کە قسەی مویاحی حەرام کردوە، تەنانـەت نەفام و نەزانان، مزگەوت بە گرتوخانە دێتە پێش چاویان، بەڵکو ئەمە لـە گرتوخانـەش ناخۆشترە، چونکە بەندکراو لە گرتوخانەدا ئازادی قسەی پێ دراوە.

بەراستی پێویستە مزگەوتەکانمان لەژێر تیشکی فەرمودەی یاریکردنی حەبەشی یـەکان لە مزگەوتدا هێڵێکی نوێ بگرێتەبەر!!

گەر شتێکم بەدەست بایە، لەسەر تیشکی دەقی ئەم فەرمودەیە، لـە نهـۆمی دوەمـی مزگەوتدا مەلەوانگەو یانەی تیرهاوێـژی و وەرزشـە جـۆراو جۆرەکـانم دروسـت دەکـرد، سـەرەرای نوێـژکردن تێیـدا، مزگـەوتم دەکـردە ناوەنـدێکی رۆشـنبیری و کۆمەڵایـەتی و وەرزشی، کە لە چەند نهۆمێك پێك بێت، نـەك یـەك نهـۆم، دیـارە کـە ئەمـە نـەکراوە زیانێکی گەورەیەو نیشانەی کەم هۆشیاری یە!!

٣) رواه النسائي (حديث صحيح).

نیشان بیٚ و بڕوا، یەکێك مەشق بە ماینەکەی بکات، پیاو کە یاری و دەستبازی لەگەڵ خێزانی دەکات، پیاو خۆی فێری مەلەوانی بکات.

هەروا دەفەرموێ: ((**لا تزول قدما عبد يوم القيامة حتى يسأل عن أربع: عن عمره فيما أفناه، وعن جسمه فيما أبلاه، وعن علمه ماذا عمل به، وعن ماله أين أكتسبه، وكيف أنفقه!**))[١]، واتە: لە ڕۆژی قیامەت هەردو قاچی عەبد تیٚناپەڕێ، تاوەکو چوار پرسیاری لیٚ نەکرێ: دەربارەی ئەو تەمەنەی کە بەسەری برد، دەربارەی جەستەی، کە بۆچی بەکاری هێناوە، دەربارەی زانیاری یەکەی، کە چۆن کاری پیٚ کردوە، دەربارەی ماڵ و سامانەکەی لە کوێی بەدەست کەوتوە، چۆنی سەرف کردوە.

---

١) حديث صحيح لشواهد.

پێغەمبەر وەك هاوسەرێكی توند

خوای گەورە بە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلاً ۞ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الآخِرَةَ فَإِنَّ اللهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾(الأحزاب: ٢٨-٢٩)، واتە: ئەی پێغەمبەر! ژنەكانی خۆت بدوێنە: ئەگەر ژین و خشڵی دنیاتان دەوێ، دەسا وەرن تا هەقی خۆتان بدەمێ و بەبێ گازندەو بە خۆشی ڕاهیتان كەم. ئەگەریش خواو پێغەمبەرو ماڵی دوارۆژتان گەرەكە، خودا بۆ كار چاكەكانتان پاداشی گەورەی داناوە[1].

---

١) قەیرانێك لە ماڵی پێغەمبەر ﷺ

ئەم ئایەتە دەربارەی خێزانەكانی پێغەمبەر ﷺ دابەزی، كاتێ داوای زیادكردنی بژێوی (نفقە)یان لێكرد، ئەویش نەیدەتوانی بۆیان زیاد بكات، لەبەرئەوە ماوەی مانگێكی تەواو بە توندی خۆی لێ دابڕاندن، ئنجا خوای گەورە ئەو ئایەتانەی بۆ دابەزاند، كە خێزانەكانی پێغەمبەری تێدا سەرپشك كردن، ئایا لەگەڵ پێغەمبەر بەوجۆرە ژیانە دەگوزەرێنن و ئارام دەگرن، هەتا خوا دەرو دەكاتەوە، یان دەچنەوە لای كەس وكاریان.. خێزانەكانی پێغەمبەریش خواو پێغەمبەرو ڕۆژی دواییان هەڵبژارد، ژیانیان لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ بردە سەر، بۆ ئەوەی ڕۆڵی گرنگیان لە دابینكردنی بەختەوەریی و دڵنیایی بۆ پێغەمبەر بەجێ بێنن و، هاوكاری بن لە گەیاندنی ئیسلام بە خەڵكی. ڕوداوەكەش بەم شێوەیە بو:

موسلیم لە كتێبی (صحیح)ی خۆیدا (١١٠٤/٢) گێڕاویەتیەوە، جابری كوڕی عبداللە گوتویەتی: لە بەردەمی ماڵی پێغەمبەر ﷺ، خەڵك دانیشتبون، ڕێگە بە هیچیان نەدرابو بچنە ژورەوە، ئەبوبەكر هات و مۆڵەتی خواست بچێتە خزمەت پێغەمبەری

خواﷺ، جا مۆڵەتی پێدراو چوە ژوورەوە، پاشان عومەر هات و ئەویش داوای مۆڵەتی چونە ژوورەوەی کرد، مۆڵەت بەویش درا، جا بینی پێغەمبەرﷺ دانیشتوە و خێزانەکانی بە کش و مات و بێدەنگی بە دەوریەوەن، عومەر گوتی: ئێستا قسەیەك دەڵێم تا پێغەمبەر پێبکەنێ! جا گوتی: ئەی ٢٣,٧٣,٨٣,١٠١,١٨٢,١٩٠ پێغەمبەری خوا! گەر کچی زەید -ژنی عومەر- داوای بژێویم لێ بکات لە ملی دەدەم.. پێغەمبەریش پێکەنی و ددانەکانی بەدەرکەت، فەرموی: ((ئەوە دەیانبینی داوای بژێویم لێ دەکەن)).

ئنجا ئەبوبەکر هەستا ملی عائیشەی گرت و، عومەریش هەستا ملی حەفصەی گرت، هەردوکیان دەیانگوت: پێغەمبەری خوا کە نیەتی، ئێوەش داوای بژێوی لێ دەکەن؟! پاشان پێغەمبەر ماوەی مانگێك، یان بیست و نۆ رۆژ خۆی لێیان کەنارگیر کرد. ئنجا ئەم ئایەتە دابەزی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلاً ﴿وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾(الاحزاب- ٢٨،٢٩).

سەرنجێك لە سادەیی ژیانی پێغەمبەر ﷺ

ئیبن مەسعود دەڵێ: ((دخلت على رسول الله ﷺ وقد نام على حصير، وقد أثر في جنبه فقلت: يارسول الله لو اتخذنا لك وطاءً، تجعله بينك وبين الحصير، يقيك منه! فقال: ما لي وللدنيا! ما أنا والدنيا إلا كراكب استظل تحت شجرة ثم راح وتركها))[1]، واتە: چومە خزمەت پێغەمبەری خوا، بینیم لەسەر حەسیرێك خەوتوە، كە شوێنەواری حەسیرەكە بە لەشی پێغەمبەرەوە دیار بو. ئیبن مەسعود دەڵێ گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا، با شتێك دابنێین لە نێوان حەسیرو خۆتدا، تا لە رەقـایی حەسیرەكە بتپارێزێ. پێغەمبەر فەرموی: چ كارم بە دنیایە! منو دنیا وەك رێبوارێك وایە، لە كاتی ماندوبون خۆی دەخاتە ژێر سێبەری دارێك، پاشان دەرواتو بەجێی دەهێڵێ.

ئەبو ئومامەی ئەنصاری گوتویەتی: ((ذكروا عند النبي ﷺ الدنيا فقال: ألا تسمعون؟ ألا تسمعون! إن البذاذة من الإيمان، إن البَذاذة من الإيمان!))[2]، واتە: لە لای پێغەمبەر باسی دنیا كرا ئەویش فەرموی: ئایا گوێتان لێ نی یە؟! ئایا گوێتان لێ نی یە! خۆ بەكەم گرتن لە جلو بەرگو وازهێنان لە رازاوەیی دنیا لە باوەڕەوەیە، خۆ بەكەم گرتن لە جلو بەرگو وازهێنان لە رازاوەیی دنیا لە باوەڕەوەیە.

ئیبن عەبباس گوتویەتی: ((دخل رسول الله ﷺ يوم فتح مكة على أم

---

١) رواه الترمذي و إبن ماجة والحاكم وأحمد في المسند وغيرهم بسند صحيح.

٢) رواه أحمد في المسند والنسائي حديث صحيح.

هانيء وكان جائعاً فقال لها: أعندك طعام آكله؟ فقالت إن عندي لكسراً يابسة، وإني لأستحي أن أقدمها إليك! فقال: هلميها فكسرها في ماء، وجاءته بملح، فقال: ما من إدام؟ فقالت: ما عندي إلا شيءٌ من خل! فقال: هلمي. فلما جاءت به صبه على طعامه. فأكل منه، ثم حمد الله وأثنى عليه، ثم قال: نِعْمَ الإدام الخل يا أم هانيء، لا يُقْفِر بيتٌ فيه خلٌّ))، واتە: لەرۆژی رزگارکردنی شاری مەککەدا پێغەمبەری خوا برسی بو، چوە لای (ئوم هانیٔ)و پێی فەرمو: هیچ خواردنێکت لەلا هەیە تا بیخۆم؟ ئوم هانیٔ گوتی: پارچە نانێکی رەقمان هەیە، بەلاّم لە روم نایێ بۆت بێنم بیخۆی. فەرموی: بیهێنە، جا نانەکەی لەناو ئاودا ورد کردو ئوم هانیٔ خوێی بۆ هێنا، فەرموی: پێخۆرت لەلا نیە؟ ئەویش گوتی: هیچی ترم نیە، تەنها کەمێك سرکە نەبێ. فەرموی: بیهێنە، کە بۆی هێنا سرکەکەی بەسەر نانەکەدا کردو لێی خوارد، پاشان سوپاس و ستایشی خوای گەورەی لەسەر ئەم خواردنە کرد. پاشان فەرموی: ئوم هانیٔ! باشترین پێخۆر لەگەڵ خواردن سرکەیە، هەر ماڵێك سرکەی تێدا بێ ئەو ماڵە بێ خواردن نیە.

ئا ئەمە بو خواردنی پێغەمبەر ﷺ لە رۆژێکی ئاوا، کە رۆژی رزگارکردنی شاری مەککە بو، کە موشریکەکان لەم رزگارکردنەدا شکان و بەزینیان بەسەردا هات.

لە راستیدا هیچ شتێکیش نەبو رێگری پێغەمبەر بکات بۆ سەربرینی سەدەها، بەڵکو هەزارەها مەر، کە دەعوەتێکی گەورەی پێ ساز بدات.

کەچی ئێستا سەرۆکەکان بۆ سادەترین بۆنە (مناسبة) بە پارەو سامانی میللەت، دەعوەت و دەعوەتکاری ئەنجام دەدەن، کەچی میللەتەکە لە برسانا هاوار هاواریەتی!

پێویستە ژن لەسەر هەژاریی مێردەکەی ئارام بگرێ

خاتو عائیشە بە عوروەی گوت: ((يا أبن أخي! إنا كنا ننظر الى الهلال ثم الهلال، ثلاثة أهلة في شهرين، وما أوقدت في أبيات رسول الله نار! فقلت: يا خالة ما كان عيشكم؟! قالت: الأسودان التمر والماء! أنه كان لرسول الله ﷺ جيران من الأنصار لهم منائح وكانوا يمنحون رسول الله ﷺ من ألبانها فيسقينا))[١]، واتە: کوڕە براکەم! لە ماوەی سێ مانگ لە ماڵەکانی پێغەمبەری خوا، ئاگر بۆ چێشت لێنان نەکراوەتەوە! عوروە گوتی: پورێ خواردنتان چی بو؟! ئەویش گوتی: خورماو ئاو! بەلآم ئەوە نەبێ کە پێغەمبەر ﷺ دراوسێیەکی ئەنصاری هەبو مەڕیان هەبو دەیاندا بۆ خواستن (الأستعارة)، تا سود لە شیردکەی وەرگرن. جا لە شیری مەڕەکان بەشی پێغەمبەریان ئەدا، پێغەمبەریش شیری بە ئێمە دەدا.

خاتو عائیشە گوتویەتی: ((ما شبع آل محمد من خبز الشعير يومين متتابعين حتى قبض))، واتە: ماڵو خێزانی پێغەمبەر، تا ئەو کاتەش، کە پێغەمبەر گیانی سپارد، دو ڕۆژ بە دوای یەك لە نانی جۆ تێر نەبون.

((سئل سهل بن سعد: هل أكل النبـي النقي؟ فقال: ما رأى رسول الله النقي منذ ابتعثه الله حتى قبضه))[٢]، واتە: پرسیار لە سەهلی کوڕی سەعد کرا: ئایا پێغەمبەر نانێکی وای خواردوە، کە ئاردەکەی شتێکی

١) رواه البخاري.

٢) رواه البخاري.

تری تیا نـەبێ، واتـە وەك گـەنمی ڕوت بـێ. گـوتی: لـەو كاتـەی بـو بـە پێغەمبەرو، تا گیان سپاردنی، نانێكی ئاوای نەبینی.

ئەنەسی كوڕی مالك، خزمەتكاری پێغەمبـەر ﷺ گوتویـەتی: ((ما أعلم النبي ﷺ رأى رغيفاً مرققاً حتى لحق بالله! ولا رأى شاة سميطاً بعينه قط))[١]، واتە: نەمزانیوەو نەمبینیوە، پێغەمبەر ﷺ نانی نـەرمی بینیبێ‌و خواردبێتی، تا ئەوكاتـەی بـە خـوای خـۆی گەیـشت، هـەروەها هەرگیز مەڕی سوركراوەی نەبینیوەو نەخواردوە.

پێغەمبەر ﷺ دەیفەرمو: ((اللّهم إجعل رزق آل محمد كفافاً، وقيل قوتاً))[٢]، واتە: خوایە ڕزق‌و ڕۆزی ماڵی خێزانەكانی محمد هـەر ئەوەنـدە بێ، نە زیاد لە پێویستی بێ‌و نە كەمیش، هەروەها گـوتراوە فەرمویـەتی: خواردنی ماڵی محمد نە زیادو نەكەم بێ.

فاطیمە چووە خزمەت پێغەمبەر ﷺ، تا سكاڵای ئەوەی لـەلا بكـات، كە بەهۆی دەستاڕەوە دەستی تلۆقاوە، پێشی گەیشتوە، كە پێغەمبەر ﷺ كۆیلەی بۆ هاتوە، تا كۆیلەیەكی بداتێ ئیشی بۆ بكات، بـەڵام پێغەمبـەر لەوێ نەبو، ئەمەی لەلای خاتوعائیـشە باسـكرد، خـاتو عائیـشەش ئـەم هەواڵەی بە پێغەمبەر ڕاگەیاند.. ئیمام عـەلی رضي الله عنه دەڵـێ: پێغەمبـەر ﷺ هاتە ماڵمان، ئێمەش ڕاكشابوین، جـا كـە هـات هەسـتاین، پێغەمبـەر فەرموی: هەڵمەستن هەر لە شوێنی خۆتان بن، ئینجا لەنێوان من‌و فاطیمە دانیشت، هەتا ساردایی پێیەكانی لەسەر سكم هەست پـێ‌كرد، پێغەمبـەر

---

١) رواه البخاري

٢) رواه البخاري ومسلم.

فەرموی: شتێکتان لەوە چاکتر پێ بڵێم؟ ئەگەر چونە سەر جێگەی خەوتن‌و ڕاکشان (٣٣) جار بڵێن سبحان الله، (٣٣) جار بڵێن الحمدلله، (٣٣) جار بڵێن الله اكبر، ئا ئەم ویردانە بۆ ئێوە لە خزمەتکار باشترە!!

لێرەدا پرسیارێك لەوانەیە بکرێ‌و بڵێن: باشە بۆچی ژیان بەم شێوە ڕەق‌و هەژاری‌یە ببرێتە سەر؟ وەڵامەکەی ئەوەیە: گەر ئوممەتێك بیەوێ بە نەمری‌و سەربەرزی بژی، بیەوێ لاپەڕەکانی لە مێژودا پرشنگدارو روناك بێت، دەبێ سەرکردەکانی ژیانێکی وایان نەبێ، کە خەڵك برسی بن‌و خۆیشیان تێر. ئەمە فێری سەرکردەکان و لێپرسراوەکان دەکات کە بەرامبەر ماڵ‌و سامانی گەل، خۆیان پاك رابگرن، کە وا ڕاهاتون بە ناحەق ئەو ماڵ‌و سامانەی گەل بخۆن. چۆن دەبێ پێغەمبەرو خێزانەکانی لەوپەڕی خۆشی‌و تێری دابن، هەژارانی مسوڵمانانیش بە برسی‌یەتی ژیان ببەنە سەر. خۆ پێغەمبەر دەیتوانی بە هۆی ماڵی مسوڵمانانەوە لە غەنیمەتدا خۆی دەوڵەمەند بکات، بەڵام ئەمە سیفەتی پێغەمبەر نەبو.

دەبا کوێر بن ئەو سەرکردانەی خۆشی‌و بەختیاری ژیانیان، لەسەر حیسابی نەبونی‌و نەداری‌و برسی‌یەتی‌و خراپی گوزەرانی گەلەکەیان بە دەست دێنن.

هەروەها ئەمجۆرە ژیانەی پێغەمبەر، مسوڵمانانی فێری ژیانی سادەو ساکار کرد، تا دور بن لە زیادەڕۆیی‌و دەستبلاوی.

پێغەمبەر ﷺ زۆرجار، کە دەچوە ماڵەوە داوای خواردنی لە خێزانەکانی دەکرد، گەر خواردنیان نەبوایە پێغەمبەر دەیفەرمو: من بەڕۆژوم! ڕۆژوی (تطوع). ڕۆژوی فەرز دەبێ لە پێش فەجردا نیەتی دڵی لەگەڵ دابێ.

عومەری کوڕی خەتتاب ڕەزای خوای لێ بێ، چوە ماڵەوە داوای لە خێزانەکەی کرد خواردنی بۆ بێنێ، خێزانەکەی گوتی: هیچ شتێکمان نی یە تەنها چەند پارچە نانێکی ڕەق نەبێ. جا عومەر کەمێك ئاوو سرکەی بەسەر پارچە نانەکاندا کردو خواردی تا تێر بو، پاشان گوتی: ((لا بارك الله بمن أدخله جوفه الى النار))، واتە: بەرەکەتی خوا لەو کەسە نەبێ، کە بە هۆی گەدەیەوە دەچێتە ئاگری دۆزەخەوە. واتە: بە پەیداکردنی پارەی حەرام گەدەی تێر دەکات.

کە باسی ژن و مێردی ئیسلامی دەکەین، چەندە پێویستیمان بەوە هەیە، کە ئەوەی باسکرا وەبیر ژن بێنینەوە، کە چەندە پێویستە ژیانی سادەو ساکارو، پلان دانان بۆ بەڕێوەبردنی دارایی ماڵ، چونکە زێدەڕەوی لە خەرجکردن بۆتە هۆی ماڵ وێرانی خێزان لەژێر قەرزێکی زۆرەوە، کە بۆتە هۆی جیابونەوەی ژن و مێرد، لە ئەنجامی دەست بڵاویی لە ڕادە بەدەرو بۆ ڕەزامەندی خەڵك و دەرکردنی ناوو شۆرەت و شانازی کردن.

هـانـدان بۆ نـەفـەقـەدانـی ژن

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((دينار أنفقته في سبيل الله، ودينار أنفقتـه في رقبة، ودينار تصدقتَ بـه علـى مـسكين، ودينـار أنفقتـه علـى أهلـك، أعظمها أجراً الذي أنفقته على أهلك!!))[١]، واتە: دینارێك لە پێناو خوا ببەخشی، دینارێك ببەخشی بۆ رزگارکردنی بەندەیەك، دینارێـك ببەخـشی بە هەژارێك، دینارێك ببەخشیو بیکەیە بژێوی بۆ خێزانەکەت، ئەوەی لـە هەمویان پاداشتەکەی گەورەترە ئەوەیە، کە بۆ خێزانەکەت دەکەیە بژێوی.

هەروەها دەفەرموێ: ((إذا أنفق الرجل على أهله نفقة، وهو يحتـسبها كانت له صدقة))[٢]، واتە: گەر پیاو شـتێك ببەخـشێو بـۆ خێزانەکـەی خەرج بکاتو بزانێ لەسەری پاداشت وەردەگرێ، ئەوا بۆی بە خێرو چـاکەو سەدەقە دەنوسرێ.

هەروا دەفەرموێ: ((ما أطعمتَ نفسَكَ فهو لك صدقة، وما أطعمـتَ ولدك فهو لك صدقة، وما أطعمت زوجتك فهو لك صدقة))[٣]، واتـە: هەر خواردنێك دەرخواردی خۆت بدەی، بۆت بە خێرو چاکە دەنوسرێ، هەر خواردنێك دەرخواردی منداڵەکەت بدەی، بۆت بە خێرو چاکە دەنوسرێ، هەر خواردنێك دەرخواردی خێزانەکەت بدەی، بۆت بە خێرو چاکە دەنوسرێ.[٤]

---

١) رواه مسلم

٢) رواه البخاري ومسلم والترمذي والنسائي.

٣) رواه أحمد في المسند حديث صحيح

٤) لەم فەرمودانەدا بۆمان بەدەردەکەوێ کە پێغەمبەر ﷺ چەند بایەخ و گرنگـی داوە بـە چاك بەخێوکردنی ماڵو منداڵو خێزان، کە بە هۆیانەوە پاداشتی خوای پـێ وەردەگـیرێ، نەك رژدیو رەزیلی بکرێ بۆ ماڵو منداڵو منەتیان لەسەر بکرێ. (وەرگێڕ)

هەڕەشەکردن لەو کەسانەی دەرهەق بە خێزانیان ڕەزیلن

خوای گەورە لە مەدحکردنی عەبدەکانیدا دەفەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا﴾(الفرقان- ٦٧)، واتە: ئەوانەشن کە لەکاتی ماڵ بەخشینا، نە یەکجاری دەست بڵاون، نە تەواویش دەست قوچاون، هەر لەو ناوەندە ماون.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((كفى بالمرء إثماً أن يُضَيِّع من يقوت))[١]، واتە: مرۆڤ ئەوەندە گوناهەی بەسە، کە بژێوی ئەوانە نەدات، کە لەسەریەتی بیانژێنێ.

هەروەها دەفەرموێ: ((إن الله سائلٌ كلَّ راعٍ عمّا استرعاه، حفظ أم ضيَّع، حتى يُسأل الرجلُ عن أهل بيته))[٢]، واتە: خوای گەورە لە هەمو لێپرسراوێك دەپرسێتەوە دەربارەی ئەو کەسانەی کە لە ژێر دەستی کار دەکەن، کە ئایا مافی ئەوانی پاراستوە، یان مافەکانی خواردوەو بە فیڕۆی داوە، تەنانەت پیاو دەربارەی خێزانەکەی لێی دەپرسرێتەوە، ئایا چۆنی پەروەردە کردوەو بەخێوی کردوە؟.

---

١) رواه مسلم

٢) رواه ابن حبان في صحيحه

پاداشت وەرگرتن لەسەر بەخێوکردنی منداڵ

کەعبی کوڕی عوجرە گوتویەتی: ((مرَّ على النبي ﷺ رجل، فرأى أصحاب رسول الله ﷺ مِن جَلَدِه ونشاطه، فقالوا: يا رسول الله! لو كان هذا في سبيل الله! فقال رسول الله ﷺ: إن كان خرج يسعى على ولده صغاراً فهو في سبيل الله، وإن كان خرج يسعى على أبوين شيخين كبيرين، فهو في سبيل الله، وإن خرج يسعى رياءً وتفاخراً فهو في سبيل الشيطان))[١]، واتە: پیاوێك بەلای پێغەمبەردا تێپەڕی، هاوەڵەكانی پێغەمبەری خوا ئەو پیاوەیان بینی چوستو چالاكو بەهێزو توانایە، گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەگەر ئەوە لە پێناوی خوا بوایە! پێغەمبەر فەرموی: گەر ئەو پیاوە لە ماڵەوە دەرچوبێ، تا منداڵە بچوكەكانی بەخێو بكات، ئەوا ئەوە لە پێناوی خوایە، ئەگەر لە ماڵەوە دەرچوبێ، بۆ هەوڵدان بۆ بەخێوكردنی دایكو باوكی پیری بەساڵاچو، ئەوا ئەوە لە پێناوی خوایە، گەر لە ماڵەود دەرچوبێ، بۆ ئەوەی ڕوبینی (ریاء) بكاتو شانازی بەسەر خەڵكدا بكات، ئەوا لە پێناوی شەیتانە.

هەروا دەفەرموێ: ((إن المعونة تأتي من الله على قدر المؤنة، وإن الصبر على قدر البلاء))[٢]، واتە: كۆمەكیو یارمەتی خوا بە ئەندازەی توێشوو بژێوی دێت، خۆڕاگریش بە ئەندازەی بەڵاو موسیبەتەوەیە.

هەروەها دەفەرموێ: ((ما من يومٍ يُصبحُ العِبادُ فيه إلا مَلَكان ينزلان

---

١) رواه الطبراني ورجاله رجال الصحيح .

٢) رواه البزار وسنده حسن.

فيقول أحدهما: اللّهم أَعْطِ مُنفقاً خلفاً! ويقول الآخر: اللّهم أعط ممسكاً تلفاً))[1]، واتە: هەمو رۆژێك كە بەندەكان ڕۆژی تیا دەكەنەوە، دو فریشتەی خوا بانگ دەكەن، یەكێكیان دەڵێ: خوایە بەو كەسە ببەخشە، كە ماڵی بەخشیوە بە هەژاران، زیادی پێ ببەخشە. ئەوی تریان دەڵێت: خوایە لەو كەسە بگرەوە، كە نەیبەخشیوە تا ماڵەكەی تیا بچێ.

١) رواه البخاري ومسلم وغيرهما.

حوکمی میردی ڕەزیل

((قالت هند امرأة أبي سفيان: يا رسول الله .... إن أبا سفيان رجل شحيح ليس يعطيني ما يكفيني وولدي إلا ما أخذتُ منه وهو لا يعلم.فقال: خذي ما يكفيك وولدك بالمعروف))[1]، واتە: هندی ژنی ئەبوسوفیان گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! ئەبوسوفیان پیاوەکی ڕەزیلە[2]،

---

١) رواه البخاري وغيره .

٢) بە بۆنەی قسەکردن دەربارەی پیاوی ڕەزیل ئەم شتە خۆشە باس دەکەین: ژنێك لەبەر ڕەزیلی مێردەکەی کێشە کەوتە نێوانیانەوە.

ژنە گوتی: بەخوا لەبەر خۆشەویستی نیشتمان نەبێ، مشکیش لە ماڵت نامێنێتەوە، کە لە ماڵی دراوسێکان بژێوی خۆی پەیدا دەکات!!

هەروەها هەر سەبارەت بە مێردی ڕەزیلو زۆر لێپرسینەوەی ژنەکەی ئیمام ئیبن جەوزی لە کتێبەکەی (الأذكياء) باس دەکات:

موغیرەی کوڕی شوعبەو لاوێکی عەرەب داخوازی ژنێك دەکەن، لاوەکە جوان دەبێت، جا ژنەکە بە دوای هەردوکیاندا دەنێرێ.

پێی گوتن: هەردوکتان داخوازی منتان کردووە، بەڵام من وەڵامی هیچ کامێکتان نادەمەوە، بەبێ ئەوەی نەیبینمو گوێم لە قسەی نەبێ، گەر ویستتان ئامادەبن، ئەوانیش ئامادەبوون بە شێوەیەك کە ئەوانی دەبینیو گوێی لە قسەکانی ئەوان دەبوو.

کاتێ موغیرە تەماشای جوانیو لاوێتیو قەدو باڵای گەنجەکەی کرد، لە ژنە نائومێد بوو، زانی کە ژنەکە ئەو بەسەر ئەو گەنجە هەڵنابژێری.

بە گەنجەکەی گوت: جوانیو شۆخو شەنگینت پێدراوە، ئایا جگە لەمە شتی ترت هەیە؟

گوتی: بەڵێ، چاکەکانی خۆی ژماردو بێدەنگ بوو.

موغیرە پێی گوت: حسابت چۆنە؟

گوتی هیچ شتێکم لێ هەڵناوەرێ، تۆزقاڵێکی لێ دەگرمەوە! (واتە ڕەزیلە).

ئەوەندەم ناداتێ بەشی خۆم و منداڵەکەم بکات، تەنها ئەوە نەبێ کە بۆ مەسرەفی ماڵەوە، بەبێ ئاگاداری ئەو پارەی لێ دەبەم.

پێغەمبەر فەرموی: ئەوەندەی بەشی خۆت و منداڵەکەت دەکات، پارەی لێ ببە، بەڵام بە پێی پێویست بێ و بۆ مەسرەفی ماڵەوە بێ.

موغیرە پێی گوت: تورەگەی پارەکەم لە سوچێکی ماڵەکەم دادەنێم، کە خێزانەکەم بە پێی پێویستی خۆیان لێی خەرج دەکەن، ئەو کاتە دەزانم پارەکە تەواو بووە، کە داوام لێ دەکەن.

ژنەکە (لە دڵی خۆیدا) گوتی: بەخوا ئەم پیرەم بە لاوە باشترە، کە موحاسەبەم ناکات، لەو گەنجەی کە لەسەر تۆزقاڵێك لێم دەپرسێتەوە. جا ژنەکە شوی بە موغیرە کرد.

هاندانی زۆرکردنی منداڵ

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ﴾ (یس- ١٢)، واتە: هەر کارێکی بە زیندویی کردویانە، شوێنەواریان گشت دەنوسین.

﴿وَقَدِّمُوا لأَنفُسِكُمْ﴾(البقرة- ٢٢٣)، واتە: تێشویەکیش وەپێش خۆخەن.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((تزوجو الودود الولود، فإني مكاثر بكم الأمم))[1]، واتە: ئافرەتی وا مارە بکەن، کە ڕوخۆش بێ‌و منداڵی ببێ، چونکە من بە زۆریتان شانازی دەکەم.[2]

---

١) رواه أبوداود والترمذي (صحيح) .

٢) ئەم ئاڕاستەیەی پێغەمبەر لە کوێ، سەبارەت بە هاندانی زۆرکردنی منداڵ‌و ژمارەی دانیشتوان، کە سودی ئابوری‌و سەربازی‌و سیاسی هەیە، بەرامبەر بە جاڕدانی سنوردارکردنی منداڵ (تحديد النسل) لەناو گەلە تازەپێگەیشتوەکان، کە لەلایەن زورناژەنانی داگیرکەران جاڕدەدرێ؟! بیانوی جاڕدانەکەیان بریتیە لەوەی، ئەو گەلانە خۆراکیان کەمەو نەبادا توشی برسیەتی ببن..

بەڕاستی ئەمە وشەیەکی گەورەیەکە لە دەمیانەوە بە درۆ دەردەچێ، چونکە زۆربەی زەوی وڵاتە تازەپێگەیشتوەکان بەرهەم نەهێنراون، گەر ئەو داگیرکەرانە یاریدەی خەڵکەکەیان لەسەر چاککردنی زەوی یەکەو بەرهەم هێنانی بدایە، وێڕای چەندانەی ژمارە زۆریان، بەشی هەموانی دەکرد، وەك چۆن هاوکاری (جولەکە)یان کرد لە چاك کردنی زەوی یەکانی فەڵەستین‌و، هەستان بە ناردنی زۆرینەی بەرهەمەکانی بۆ جیهان، سەرەڕای زۆریی دانیشتوانەکەی، ئەوەش لە ڕێگەی کۆچی جولەکەوە بو، کە لە سەرتاپای جیهانەوە، بە تایبەتی لە یەکێتی سۆڤیەتەوە کۆچیان بۆ دەکرد!

کۆماری مصری عەرەبی بە نمونە دەهێنینەوە، گۆیە بەهۆی زۆربونی دانیشتوانیەوە توشی برسیەتی بون، میصر ٩٨٪ی روبەرەکەی بۆ کشتوکاڵ سازو لەبارە، ئێستاکە تەنها

٤٪ی بەرهەم دەهێنرێ، هەروەك جمال عبدالناصر بۆ ئاژانسی (أسوشتد برس)ی ڕاگەیاند، ئەو زەویەی ماوەتەوە وازیان لێ‌هێناوەو بەکاریان نەختستوە.

(صوت الإسلام عدد/٨٤/ ربيع الثاني/١٣٧٨) (تشرين أول-أكتوبر ١٩٥٩)

ئەوەی نامۆو جێی شەرمەزاری یە ئەوەیە، کە دائیرەکانی داگیرکەران کاتێك جاری میسر دەدەن بۆ سنووردارکردنی منداڵ بون (تحديد النسل)، کە چڕی دانیشتوان لە هەر کیلۆمەتر چوارگۆشەیەکیدا لە (١١) کەس زیاتر نابێت‌و، کۆی دانیشتوانەکەی ٣٧ ملیۆن کەسە.. کەچی لە ولاتەیەکگرتوەکان کە ژمارەی دانیشتوانی زیاتر لە ٢٠٠ ملیۆنەو چڕی دانیشتوان لە هەر کیلۆمەتر چوارگۆشەیەکدا (٢٥) کەسە، یان لە ئینگلتەرا، ژمارەی دانیشتوانی (٥٥) ملیۆن کەسەو چڕی یەکەی (٢٢٥) کەسە لە یەك کیلۆمەتر چوارگۆشەدا، یان لە روسیای ئەوروپی، کە دانیشتوانەکەی (١٨٠) ملیۆن کەسەو چڕی یەکەی (٣٥) کەسە لە یەك کیلۆمەتر چوارگۆشەدا، جاری سنووردارکردنی منداڵ بون نادەن؟!

بۆ زانیاری، ئەو دەوڵەتانەو هاوێنەیان، کە هانی زیادکردنی منداڵ دەدەن‌و پاداشتی دارایی بۆ ئەمە تەرخان کراوە، کە بوار نیە بە درێژی باس بکرێت، جا بۆ شارەزایی دەربارەی ئەمە بڕوانە کتێبی (أهداف الأسرة في الإسلام والتيارات المضادة)ی مامۆستا حسێن محمد یوسف، کە ئەو زانیاریانەمان لەو وەرگرت.

لە ڕاستیدا ئەوەی لە دواوەی جاری منداڵ نەبون، یان سنووردارکردنیەتی، کەمی خۆراك نیە، بەڵکو ترسانی داگیرکەرانە لە زیاد بونی دانیشتوانی ولاتە تازە پێگەیشتوەکان، کە مەرامەکانیان پوچەڵ دەکاتەوە، جا ئەوان تەنها بە پروپاگەندەی مەبەستدار واز ناهێنن، بەڵکە بۆ دەستەبەرکردنی ئەمە، دەست دەکەن بە بەکارهێنانی هێزو هۆیەکانی ناچارکردن‌و زۆر لێکردن‌و هەستان بە کرداری کوشتنی بە کۆمەڵ، وەك داگیرکەران لە خواروی ئەفریقیا لە دژی دانیشتوانە رەسەنەکانی ئەوێ ئەنجامی دەدەن، هەرەشەی برینی هاریکاری ئابوری دەکەن، گەر زۆربونی دانیشتوان نەوەستێنێ.. ئای لەو خیانەتە.

ڕایەکی تر هەیە کە (ولیم شوکلی) مامۆستای زانکۆی (استانفۆرد) لە شیکاغۆ ئاشکرای کرد، کە تێی دا بەراشکاوی داوای نەزۆك کردنی ڕەش پێستەکانی کرد، بەرامبەر بە پێدانی پاداشتی دارایی لە لایەن میری یەوە. نەزۆك کردنیش مانا واقیعی یەکەی حوکمی ئیعدامە لەسەر رەگەزی ڕەش پێست لە ئەمریکادا.

گەر هەردو ئەمریکا ئینسافیان هەبوایە -بەلاّم لە کوێیان بو-، دەبوایە حوکمی بەندکردنی هەمیشەیی، یان ئیعدام بەسەر ئەو مامۆستایەدا بدەن، لەبەر نەبونی سۆزی مرۆڤایەتیو ئەمانەتی زانستی.

ولاّتە یەکگرتوەکان بە بەلایین دۆلاری خەرج کردوە بۆ سنوردارکردنی منداڵبون لە ولاّتە تازەپێگەیشتوەکان، وەك دابەشکردنی ئامێرو داودەرمانی منداڵ نەبون بە خۆڕاییو، ئەنجامدانی نوژداری لەبارچواندن (عمليات الإجهاض) بە نهێنی یەکی تەواو.

دەوڵەتە داگیرکەرەکان، سەرەڕای ترسناکی حەبی منداڵ نەبون لەسەر تەندروستیو بونی منداڵ بە شێواوی، ئەم کارە هەر ئەنجام دەدەن.

گەر ئەم دەوڵەتە گەورانە لە جاڕدانەکەیان راست دەکەن، خزمەت بە مرۆڤایەتی دەکەن، دەبو یارمەتی پێویست پێشکەش بە دەوڵەتە تازەپێگەیشتوەکان بکەن، کە لە ژیانێکی تەنگ دەژیەن، نەك لەبەر زۆریی دانیشتوان، بەڵکو لە ئاکامی ئەو قەیرانە ئابوریانەی، کە ولاّتە داگیرکەرەکان لە ولاّتە هەژارەکان دروستی دەکەنو نەداری بلاّودەکەنەوە.. لەکاتێکدا ئەو ولاّتانە بەلایین دۆلار خەرج دەکەن، بۆ بەخێوکردنی ملیۆنەها سەگ، کە هەر یەکەی مانگانە (٢٠) جونەیهی پێ دەدرێ، کە زیانە دروستی یەکەشی بە دیار کەوتوە، هەروەها بلیۆنەها دۆلار خەرج دەکەن بۆ داهێنانی چەکی ڕوخێنەر، بۆ بەهیلاك دانی مرۆڤایەتیو، هەندێکی دەفرۆشنە ئەو گەلە هەژارانەی، کە دوای وروژاندنی فیتنەو ئاشوبو دوژمنایەتی، بە نێو یەکتری دەکەون؟ هەمو ئەمانەی لە بری یاریدەدانیەتی لەسەر چاك کردنی زەویەکانی.

ئایا دەزانی ڕێژەی داهاتی تاکێك لە ولاّتە دەوڵەمەندەکان دەگاتە ٨٧٪، کەچی لە گەلە تازە پێگەیشتوەکان دەگاتە ٥,٧٪ .

لەوەی ڕابورد هەست دەکەینو بۆمان دەردەکەوێ، کە جاڕدانی سنوردار کردنی منداڵ بون، کە دەوڵەتە گەورەکان جاڕی بۆ لێدەدەن، نەخشەیەکی ئیمپریالیزمە، کە بە پلەی یەکەم خزمەتی جولەکە دەکات... جا با لەسەر ئەمە بە حەزەر بینو فەرمودەکەی پێغەمبەر ﷺ بخەینە بەرچاوو بەر دڵمان، کە دەفەرموێ : ((**تزوجوا الودود الولود فإني مكاثر بكم الأمم**)). ئەمەش لە ئیعجازی فەرمودە زانستی یەکانی پێغەمبەرە.

((إذا مات ابن آدم انقطع عمله إلاّ من ثلاث: صدقة جارية، أو علم ينتفع به، أو ولد صالح يدعوا له)).[1]، واتـە: گـەر ئـادەمیزاد مـرد لـە کردەوەکەی دادەبڕێ، مەگەر لەسێ شـت نـەبێ: خێرێکـی بـەردەوام، یـان زانیاریەك بڵاو بکاتەوە سودی لێوەربگیرێ، یان منداڵێکی صـاڵح و چـاك دوعـای بۆ بکات.

١) رواه مسلم .

بـانـگ دان بە گـوێی منداڵی تازە لە دایـك بو

ئەبو رافع گوتویەتی: ((رأيت رسول الله ﷺ أذَّنَ في أُذُن الحسن بن علي حين ولدته فاطمة رضي الله عنهم جميعاً))[1]، واتـە: لـەو كاتـەی حەسەنی كوڕی عەلی لە دایك بو، رەزای خوایـان لـێ بێ، پێغەمبـەری خوام بینی، بانگی بە گوێی حەسەن دا خوێند.

لـەو كاتەی منـداڵ لە دایـك دەبێ وا باشـە شتێكی شیرینی بەدەم بكرێو دوعای بۆ بكرێ

ئەبو موسا گوتویەتی: ((ولد لي غلام، فأتيت به الى النبّي ﷺ فسماه إبراهيم وحنكه بتمرة ودعا له بالبركة ودفعه اليّ))[2]، واتە: كوڕێكم لـەدایك بـو، بـردم بـۆ لای پێغەمبـەر، ئـەویش نـاوی نـا (ئیـبراهیم)، خورمایەكی لە ناو دەمی نەرمو شل كردەوەو دەمی منالەكەی پـێ شـیرین كردو دوعـای بۆ كرد، كە بەرەكەت بكەوێتە ژیانو تەمـەنی یـەوە، پاشـان منداڵەكەی پێدامەوە.

---

١ رواه أبوداود والترمذي حديث صحيح

٢) رواه البخاري ومسلم .

پێویستە هۆزەبانەو خەتەنە بۆ منداڵ بکرێ

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((مع الغلام عقيقة، فأهريقوا عنه دماً، واميطوا عنه الأذى))[١]، واتە: کوڕ لەو کاتەی لە دایك دەبێ دەتوانرێ هۆزەبانە(عقيقة)ی بۆ بکەن بە سەربڕینی مەڕو، سەرتاشینی.

هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((كل غلام مرتهن بعقيقته، تذبح عنه يوم سابعه، ويسمى فيه، ويحلق رأسه))، واتە: هەمو منداڵێك کە لە دایك دەبێ، مەڕ سەربڕینەکەی دەبێتە بارمتەی ئەو، لە هەفتەمین ڕۆژدا دەکرێو، ناو لە منداڵەکە دەنرێو سەری دەتاشرێ[٢].

هەروەها دەفەرموێ: ((عن الغلام شاتان مكافئتان وعن الجارية شاة))[٣]، واتە: بۆ کوڕ دوو مەڕ سەردەبڕدرێو دەکرێتە قوربانیو بۆ کچیش یەك مەڕ.

((أجعلوا مكان الدم خلوفاً يعني في رأس الصبي يوم الذبح له))[٤]، واتە: لەو ڕۆژەی کە هۆزەبانە دەکرێ، لە جیاتی خوێن لەسەری منداڵ هەڵبسورێ، بۆنی پیادا بکەن.

خاتو عائیشە گوتویەتی: لە سەردەمی نەفامیدا گەر هۆزەبانەیان

---

١) رواه البخاري ومسلم

٢) ئێمە تاقیمان کردۆتەوەو کەسانی تریش تاقیان کردۆتەوە، کە ئەم سەرتاشینە باشترین ئاکامی بوە، وەکو: زۆریو چڕی قژو ڕەونەقداری. بەڵام سەرتاشینەکەی بە گوێزان، دەبێ زۆر بە هێدیو هێمنیو لەسەرخۆیی ئەنجام بدرێ.

٣) رواه أحمد في المسند والترمذي حديث صحيح.

٤) رواه ابن حبان (حديث صحيح)

بكردايە، لۆكەيان بەخوێنى هۆزەبانەكە دەكرد، جا گەر سەرى منداڵەكەيان بتاشيبايە، لۆكە خوێناويەكەيان لەسەر منداڵەكەيان دادەنا، جا پێغەمبەر ﷺ فەرموى: ((أجعلوا مكان الدم خلوفاً أي طيباً...)).

((عقّ رسول الله ﷺ عن الحسن والحسين وختنهما لسبعة أيام))[1]، واتە: پێغەمبەرى خوا هۆزەبانەى بۆ حەسەنو حوسێن كردوە، لە هەفتەمين رۆژى لە دايك بونيان خەتەنەى كردون.

جا لەبارەى خەتەنە كردن، لە كتێبى (حياتنا الجنسية)ى دكتۆر صبرى القبانيدا هاتوە: خەتەنەكردن كارێكى تەندروستى زۆر چاكو بەرزە، خاوەنەكەى لە زۆر دەردو نەخۆشى دەپارێزێ، خەتەنەكردن چەند سودێكى هەيە كە ئەمانەن:-

١- بە برِينى قولَفەى سەرى چوك (زەكەر)، خاوەنەكەى لەو ماددە رۆنىو چەورى يەكان رزگارى دەبێ، كە لەم شوێنەوە دەردەچێ، كە دەبێتە هۆى دڵ تێكدانو قێز لێبونەوە، جا ئەم برِينە دەبێتە مايەى بۆگەنى نەبون.

٢- بە برِينى قولَفەى سەرى چوك مرۆڤ رزگارى دەبێ لە مەترسى نەكشانى چوك.

٣- خەتەنەكردن دوچاربون بە نەخۆشى شێرپەنجە (سرطان) كەم دەكاتەوە. دەركەوتوە ئەم جۆرە شێرپەنجەيە لە لاى ئەو كەسانەى، كە قولفەيان تەسكە زۆر رو دەدات. ئەوەش لەناو ئەو گەلانەى دروشمەكانى دين بەجێ دەهێنن زۆر كەمە.

٤- گەر لە خەتەنەكردنى منداڵ پەلە بكەين، ئەوا دەتوانرێ دور بخرێتەوە لە توشبونى ميزەچرِكەى شەو، يان ميز بەخۆداكردن. زۆربەى منداڵ،

---

١) رواه البيهقي (حديث صحيح).

کە لەسەر جێگاکەی میز بەخۆیدا دەکات بەهۆی پێچەوانەیی دەمارەودیە، کە سەرچاوەکەی قوڵفەی چوکەکەیە، کە لە پێستی خوارەوەی بە درێژی دەمێنێتەوە.

٥- بە خەتەنەکردنی منداڵ، مەترسی زۆرکردنی دەستپەڕ (العادة السرية) کەم دەکاتەوە، چونکە بونی قوڵفەو ماددەی چەوری، دەمارەکانی دەورەی چوك دەبزوێنێ، وا لە هەرزەکار (مراهق) دەکات، کە بیخورێنیێو زیاد لە پێویست گەمەی پێ بکات.

٦- خەتەنەکردن کاریگەرییەکی ناڕاستەوخۆی هەیە لەسەر بەهێزی ئارەزوی جنسی، چونکە لە هەندێك پەیانگای زانستیدا دەرکەوتوە، کە سەرژمێریان کردوە ئەو کەسانەی خەتەنەکراون، ماوەی جوتبونیان پێش ئاوهاتنەوە درێژە دەخایەنێ، زیاتر لەو کەسانەی خەتەنە نەکراون. لەبەر ئەوە ئەوانە زیاتر چێژو خۆشی لەمە وەردەگرنو زیاتریش چێژو خۆشی بە ژن دەدات.

هەر لەم بوارەدا، لەژێر رۆشنایی فەرمودەی پێغەمبەر ﷺ باسی خەتەنەکردنی ئافرەت دەکەینو، دەپرسین ئایا دروستە ئافرەت خەتەنە بکرێ؟

ئوم عەطیە گوتویەتی: ((**أن امرأة كانت تختن النساء في المدينة، فقال لها رسول الله ﷺ: لا تنهكي!! فإن ذلك أحظى للمرأة وأحب للبعل**))[1]، واتە: لە شاری مەدینە ئافرەتێك هەبو، خەتەنەی ئافرەتانی دەکرد، جا پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمو: لە خەتەنەکردندا ئاگادار بە زۆری

١) رواه أبو داود وسنده صحيح

مەبڕە، چونکە (بظـر)[1] باشترین خۆشیو چێژ وەرگری ئافرەتەو بۆ پیاویش واتە (مێرد) خۆشترو باشترە.

لـە گێڕانەوەیـەکی تـردا کـە (رزیـن) گێڕاویەتیـەوەو سەنەدەکەشـی (صحیح)ە دەڵێ: پێغەمبەرﷺ بەو ئافرەتەی فەرموە: ((أشمي ولا تنهكـي! فإنه أنور للوجه! وأحظى عند الرجل))، واتە: لە خەتەنەکردنی ئافرەتاندا کەمێکی لـێ ببڕەو زۆری لـێ مەبڕە، چونکە ئەمە ڕۆشنایی ڕوخسار زیاتر دەکاتو لەلای پیاویش خۆشترە.

خەتەنەکردنی ئافرەتان بریتی‌یە لـە بـڕینو جیاکردنـەوەی بەشـێك لـە میتکە، نابێ لە ناوچە ساردو فێنکەکاندا ئافرەت ئەم بەشەی لـێ ببڕدرێ، واتە نابێ خەتەنە بکرێ. بەڵام لە وڵاتە گەرمەکاندا دروستەو پێویستیـشە ئافرەت خەتەنە بکـرێ، چـونکە لـە شـوێنە گەرمەکانـدا میتکـە گەشـە دەکاتو، ئارەزوی جنسی ئافرەت بە شێوەیەکی ناسروشتی زیـاد دەکـات، کە لەوانەیە بەرەو لاڕێیی ببات.

میتکە هەندێك جار بە شێوەیەکی وا گەورە دەبێ، کە ڕێگەی جوتبـون لە پیاو دەگرێ. لەبەر ئەوەی ڕۆڵێکـی گرنگـی لـە جوتبونـدا هەیـە. وەك بەدەرکەوتوە، بە تایبەتی لەلای ئافرەت، کاریگەرییـەکی زۆری هەیـە بـۆ خۆشی وەرگرتن لە کاتی جوتبونـدا. بۆیـە پێغەمبـەر ﷺ فـەرمانی بـە خەتەنەکاری ئافرەتان کردوە کەمێکی لێ ببڕێ، چـونکە زۆر بـڕین دەبێتـە

---

[1] البظر- میتکە: ئەو پارچە گۆشتەیە کە بـە سـەروی نـاوەوەی فـەرجی ئافرەتـەوە کـە ئەرکی بریتی یە لە چێژو خۆشی وەرگرتن لە لای ئافرەت.

هۆی ساردیی و کزی ئارەزوی جنسی[1] لەلای ئافرەت و نەبونی ئارەزوی جوتبون و نەگەیشتنە پلەی لەزەت و خۆشی وەرگرتن.

---

١) بۆیە لە کوردستانی خۆمان، بە تێنەگەیشتن لە فەرمودەکەی پێغەمبەر ﷺ و بە نەزانینەوە، خەتەنەی کچانیان کردووە، کە تا ئێستاش لە هەندێ شوێن هەر بەردەوامەو بەناوی دینەوە دەکرێ. بەڵام با بزانرێ ئەم فەرمودەیە لە روانگەی زانستیەوە بۆ وڵاتی ساردی ئێمە پیادە ناکرێ، تەنها بۆ شوێنە گەرمەکانە،چونکە وەك لە سەرەوە باسکرا لە شوێنی ساردو فێنك میتکە گەورەو زیاد ناکات. جا گەر گەورە نەبێت و لێی ببرێ، یان لە ریشەوە ببرێ، دەبێتە هۆی بێبەشبونی ئافرەتان لە چێژی جنسی و دوچاربون بە کزی جنسی، کە کێشەوگرفت لە نێوان ژن و مێرد دروست دەکات. وەك دکتۆرێکی ئافرەتانی سلێمانی گوتویەتی: ((٩٥٪ی ئافرەتانی کوردستان دوچاری کزی جنسی بوون، هۆیەکەشی برینی ئەو شوێنەیە))... (وەرگێڕ)

گــەر منداڵ زمــانی کرایەوە با بــە (لا إله إلا الله) زمــانی پـاراو بکـرێ

ابن القیم لە کتێبەکەیدا دەڵێ: ((گەر منداڵ لە قسە کردن نزیك بـۆوە، تۆش بتەوێ قسەکردنی لەلا ئاسان بکەیت، با زمانیـان شـیرین بکـرێ بـە هەنگوینو خوێی (الآندراني). چونکە هەنگوینو ئەم جۆرە خوێیـە زمـان قورسیو قسەنەکردن لا دەدەن. کاتێکیش زمانیان دەکرێتـەوە، بـا پێیـان بڵێن: (لا إله إلا الله، محمد رسـول الله)، بـا یەکـەم شـت بـێ بـە گوێیـان دابدرێ با وشەی (الله)و یەکخواپەرستی بێت، بۆ نمونە: بڵێ: خوای گـەورە لەسەر عەرشەکەیەتیو تەماشایان دەکات، گوێی لە قسەکانیانە، لە هـەر شوێنێك بن خوا لەگەڵیانە)).

بە واتای: ئاوا فێری منداڵەکەی بکـات، وەك ئـیبن عـەبباسو غـەیری ئەویش لە هاوەڵەکانی، لە تەفسیری فەرمودەی خوای بـاڵا ﴿وَهُـوَ مَعَكُـمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ﴾ گوتویانە: بە هیچ شێوەو حاڵێك دروست نیە بوترێ، خـوای گەورە بە زاتی خۆی لە هەمو شوێنێکە، وەك هەمو زانایانی پێشو دەڵێن: خوای گەورە لەسەر عەرشی خۆیەتی، هیچ شتێك وێنەی ئەوی نیـەو خـودا بیسەرو بینایە.

بـۆ ڕاسـتی ئـەوەش، وەك خـوای گـەورە دەفەرمـوێ: ﴿أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ﴾ و﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ و، فـەرمودەی پێغەمبـەری خوا ﷺ بۆ ئومەتەکەی کە ئیمانیان تاقی دەکاتـەوە: (أیـن الله) خـوا لـە کوێیە؟ وەڵامی دایەوە کە لە ئاسمانە. هەر کەسـێ بڵـێ: خـوا لـە هـەمو

شوێنێکە، ئەوا کوفری کردوە، پەنا بە خوا.

لەبەر ئەوە ئەو منداڵەی، کە گەیشتە تەمەنێکی وا، کە چاکەو خراپەی جیا دەکردەوەو فامی دەکرد، بنەماو بنچینەکانی یەکخواپەرستی پێ بگوترێ، هەروەك لەم فەرمودەیەدا دەدرەوشێتەوە:

ئیبن عەبباس گوتی: ((کنت خلف رسول الله ﷺ فقال یا غلام: إني معلمك کلمات: إحفظ الله یحفظك، إحفظ الله تجده تجاهك، وإذا سألت فاسأل الله وإذا استعنت فاستعن بالله، واعلم بأن الأمة لو اجتمعت علی أن ینفعوك لم ینفعوك إلاّ بشيءٍ قَد کتَبَهُ الله لك. رُفِعت الأقلام وجفّت الصُّحف))[1]، واتە: ڕۆژێك لە سواری وڵاخ لە دواوەی پێغەمبەر بوم، پێی گوتم: ڕۆڵە من چەند وشەیەکت فێر دەکەم: خوا بپارێزە، واتە دینی خوا لە فەوتاندن بپارێزە، خوا دەتپارێزێ. خوا بپارێزە هەمیشە بۆ بەهانا هاتن بەرەو ڕوت دێت. گەر داوای شتێکت کرد، کە لە توانای تۆدا نەبوو بەخەڵکی جێبەجێ نەدەکرا، وەك هیدایەتو چاکبونەوەی نەخۆشیو فراوانی ڕزقو ڕۆزی، ئەوا هەر لە خوا داوا بکە، تەنها پشت بە خوا ببەستە. ئەوەش بزانە گەر هەمو خەڵك کۆببنەوەو لەسەر ئەوە بن کە سودێکت پێ بگەیەنن، بەڵام خوای گەورە نەینوسیبێو ویستی لەسەر نەبێ، ناتوانن ئەو سودەت پێ بگەیەنن، قەزاو بڕیاری خوا نوسراوەو بڕاوەتەوە.

ئەم فەرمودەیە گەورەترین بنەماکانی خوا بە یەك زانین بەدەردەخات، کە ئەویش بە فەرمانی کردنی خواو داوا نەکردنو پشت نەبەستن بە غەیری

---

۱) رواه أحمد في المسند والترمذي (حدیث صحیح).

خواو، تەنها پشت بەستن بە خواو بڕوابـون بـە قەزاوقـەدەری خوایـە. کـە نەفس بەرزیو هاتنەپێشەوەو کـارکردنو بـەس لەخواترسـان لـەدڵو دەرون دەوروژێنێ. بەڵام مسوڵمانان ئێـستا لـە کـوێن لـە ئاسـت ڕێنماییـەکانی پێغەمبـەر، کـە زۆربـەیان لـە سـوێند خـواردنو قوربـانیو داواکـردنو نەزرکردنـدا مەبەسـتیان خـوا نیـە، دەچـنە سـەر مـەزاری پێغەمبـەرانو پیاوچاکانو لێیان دەپاڕێنـەوەو داوایـان لـێ دەکـەن، لـە کـاتی خۆشـیو ناخۆشیو نەخۆشیو موسیبەت دا، داوای پێویستییەکانیان لێ دەکەن، لە کاتێکدا ئەو کەسانەی ئەوان لێیـان دەپاڕێنـەوە هیـچیان پـێ نـاکرێ، نـەدەتوانن سـود بگەیـەنن، نـە زەرەرو زیـان، تەنانـەت بـە زینـدوییش نەیانتوانیوە، چ جای بە مردویی! ئەو کـارەش هـەموی شـیركو نـەفامیو وێڵیو گەمـژەییـە. پێغەمبـەر ﷺ بـە کـچەکەی خـۆی فـەرمو، کـە خۆشەویستی دڵی بو:

((یا فاطمة لا أغنـي عنك من الله شيئاً!!))[1] ، واتە: فاطمە! مـن لـە لای خوا ناتوانم هیچ شتێکت بۆ بکەم.

لێرەدا چەند ئایەتێکی قورئان باس دەکەین، کە خوای گەورە گاڵتە بـەو کەسـانە دەکـات، کـە لـە غـەیری ئـەو داواو نـزاو پاڕانـەوە دەکـەنو هەڕەشەشـیان لـێ دەکـات، بـە خـراپترینو دژوارتـرین چـارەنوس وەك دەفەرموێ: ﴿يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللهِ مَا لاَ يَضُرُّهُ وَمَا لاَ يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلاَلُ الْبَعِيدُ، يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلَى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ﴾ (الحج: ١٢-١٣)، واتە: لە غەیرەز خوا، هانا بۆ شتی وا دەبا، کە

---

١) حديث صحيح .

نە زیانی لێدەدا نە قازانجیشی پێدەدا، ئەوەیە لەڕێ هەڵەبون، هانا بۆ کەسێ وا دەبا، زیانەکەی لە قازانجی نزیکترە، ئای چ یارێکی بەدکارەو، چ هاودەمێکی نالەبارە.!

هەروەها دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُم!!﴾ (الأعراف- ١٩٤)، واتە: ئەو کەسانەی، کە ئێوە لە جیاتی خوا دەیانپەرستن، یان داواو نزاو پاڕانەوەیان لێ دەکەن هەروەك ئێوە بەندەن.

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾ (الحج- ٧٣)، واتە: ئەوانەی هانای پێ دەبەن، ئەگەر هەمویان وەکو یەك بن، ناتوانن مێشێ ساز بدەن.

﴿مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ (العنكبوت- ٤١)، واتە: ئەو کەسانەی غەیرەز خودا دۆستگەلێکیان بۆ خۆیان پەیدا کردوە -گەر بزانن- وەکو کاکڵەموشان (جاڵجاڵۆکە)یان بەسەر هاتوە، کە خانوی بۆ خۆی تەنیوە، دیارە خانوی کاکڵەموشان لە هەمو ماڵان سس ترە.

لە کاتی نان خواردن
چی فێری منداڵەکەت دەکەی؟

لەسەر خوانی نانخواردن پێویستە منداڵەکەت بەو شێوەیە فێر بکەی وەك، کە ئەبو حەفصی کوڕی خێزانی پێغەمبەری خوا دەڵێ: لە کاتی نان خواردن دەستم ئەگێڕا بەم لاو ئەولای قاپی خواردنەکە، پێغەمبەریش فەرمووی:

((یا غلام: إذا أكلت فقل: بسم الله وكل بيمينك وكل مما يليك))[١]، واتە: ڕۆڵە! گەر خواردنت خوارد بڵێ: بەناوی خودا (بسم الله)، بە دەستی ڕاستت بخۆو لە پێشەوەی خۆت بخۆ، واتە دەستت مەگێڕە بۆ شوێنی تر.

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە تەنها بڵێی بسم الله.

لە فەرموودەی عائیشە هاتوە بە مەرفوعی، کە پێغەمبەر فەرمویەتی: ((إذا أكل أحدكم طعاماً فليَقل: بسم الله، فإن نسي في أوله، فليقل: بسم الله أوله وآخره))[٢]، واتە: ئەگەر یەکێکتان نانی خوارد با بڵێ: بسم الله. گەر لە بیری چو سەرەتا ناوی خوا بێنێ، با بڵێ بە ناوی خوا لە سەرەتاو لە کۆتایی خواردنەکەوە.

---

١) رواه الطبراني (حديث صحيح) .

٢) رواه الترمذي (حديث صحيح) .

فیتنەی منداڵان

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلاَدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ﴾(الأنفال- ٢٨)، واتە: بزانن کە ماڵو سامانو منداڵەکانتان جێی تاقیکردنەوەن بۆ ئێوە، واتە گەر لە پێناوی خوا بەکار نەهێنرێن ئەوا فیتنەیە بۆ ئەو کەسە[١]، خوای گەورەش پاداشتی گەورەی لە لایە.

دەفەرموێ: ﴿إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلاَدِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ﴾(التغابن- ١٤)، واتە: لە خێزانەکانتانو منداڵەکانتان، هەیە دوژمنن بۆ ئێوە، حەزەریان لێ وەرگرن.

﴿قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللهُ بِأَمْرِهِ

---

١) ئەم فیتنەیە کاتێك ڕو دەدات گەر منداڵو ژن ئاگایان لە خوا نەمێنێ، کە بە هۆی ئەوانەوە زۆر سور بێت لەسەر چێژو خۆشیەکانی دنیا، ئەوەش بە زۆر کۆکردنەوەی ماڵو شانازی کردن دەبێت. هەر شتێك لە خوا بێ ئاگات بکات، وەك ماڵو منداڵ، ئەوا شومە بۆ خاوەنەکەی، ئەوەش مانای ئەوە نیە کە ماڵو منداڵ یاساغ کراون، بەڵام زۆر قوڵبونەوە لەمەداو زۆر داواکردنی دنیا، کە شەورو ڕۆژ خۆی پێ سەرقاڵ بکاتو ئاخیرەت لەبیر بکاتو خۆی بۆ ئامادە نەکات، یاساغ کراوە.

پوختەی قسان ئەوەیە، مرۆڤ پێویستە بە خودی خۆی ئاگادار بێ، دەرك بە ئەحواڵی خۆی بکات، خێری دینوو دنیای خۆی بناسێ، بە حەڵاڵی پارە پەیدا بکاتو کاریش بۆ ئاخیرەت بکات.

﴿وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ (التوبة- ٢٤)، واتە: بلێ گەر باوكو دايكو منداڵو خوشكو براكانو خێزانو عەشيرەتتانو، ئەو ماڵو سامانەى كۆتان كردۆتەوەو، ئەو كەلوپەلى بازرگانى يەى دەترسن لەبردو كەوێو، ئەو خانوبەرەى حەزتان لێيەتى، لاتان لە خواو پێغەمبەرەكەىو جيهاد لە پێناوى خوادا خۆشەويسترە، ئەوا چاوەڕوانى فەرمانى خوا بن، خواى گەورەش ڕێنمايى فاسقان ناكات.

پێغەمبەر ﷺ فەرمويەتى: ((إن الولد مبخلة، مجبنة، مجهلة، محزنة))[1]، واتە: منداڵ مايەى ڕەزيلىو ترسنۆكىو نەزانىو خەمباريە.

---

١) حديث صحيح.

لوتف و له‌سه‌رخۆیی پێغه‌مبه‌ر بۆ منداڵ

((كان رسول الله ﷺ لَيُدْلِعُ لسانه للحسن بن علي ﷺ فيرى الصبيّ حمرةَ لسانه فيهبسُ اليه))[١]، واته: پێغه‌مبه‌ری خوا بۆ حه‌سه‌نی کوڕی عه‌لی زمانی ده‌رده‌هێنا، به نیازی گه‌مه‌و یاری کردن. حه‌سه‌نیش که سورایی زمانی پێغه‌مبه‌ری ده‌بینی، یه‌کسه‌ر به په‌له بۆی ده‌چو.

((كان رسول الله ﷺ يصلي، فإذا سجد وثب الحسن والحسين على ظهره، فإذا أرادوا أن يمنعوهما، أشار إليهم أن دعوهما! وذلك في المسجد، فلما قضى الصلاة وضعها في حجره وقال: من أحبني فليحب هذين))[٢] ، واته: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له مزگه‌وت نوێژی ده‌کرد، کاتێك که سوجده‌ی ده‌برد حه‌سه‌ن و حوسه‌ین ده‌چونه سه‌ر پشتی پێغه‌مبه‌ر بازیان ئه‌دا، هاوه‌ڵه‌کانی پێغه‌مبه‌ر ویستیان قه‌ده‌غه‌یان بکه‌ن، به‌ڵام پێغه‌مبه‌ر ئاماژه‌ی بۆ کردن وازیان لێ بێنن. جا که پێغه‌مبه‌ر نوێژه‌که‌ی ئه‌نجامدا، هه‌ردوکیانی له‌سه‌ر کۆشی داناو فه‌رموی: هه‌رکه‌سێك منی خۆشده‌وێت، با ئه‌م دووه‌ی خۆش بوێ.

((جاء أعرابي الى الرسول ﷺ فرآه يقبل الحسن أو الحسين فقال: أتقبلون الصبيان؟! فما نقبلهم. فقال النبيّ ﷺ: أو أملك أن نزع الله من قلبك الرحمة؟!))[٣] ، واته: پیاوێکی ده‌شته‌کی هاته خزمه‌ت

---

١) رواه أبن حبان (حديث حسن).
٢) أخرجه أبو يعلى وإسناده حسن.
٣) رواه البخاري ومسلم.

پێغەمبەر، بینی پێغەمبەر حەسەن، یان حوسەین ماچ دەکات، دەشتەکی یەکە گوتی: ئێوە منداڵ ماچ دەکەن؟! ئێمە منداڵ ماچ ناکەین. پێغەمبەر فەرمووی: من چی بکەم خوای گەورە ڕەحم و بەزەیی لە دڵتا داماڵیوە.

ئەبو هورەیرە گوتویەتی: ((قبّل النبّي ﷺ الحسن بن علي رضي الله عنه وعنده الأقرع بن حابس التميمي جالساً، فقال الأقرع: إن لي عشرة من الولد ما قبلت منهم أحداً فنظر إليه رسول الله ﷺ ثم قال: من لا يرحم لا يرحم))[1]، واتە: پێغەمبەر ﷺ حەسەنی کوڕی عەلی ماچ کرد، لەوکاتە ئەقرەعی کوڕی حابسی تەمیمی لەلابو. ئەقرەع گوتی: من (دە) منداڵم هەیە، تا ئێستا یەکێکیانم ماچ نەکردوە. پێغەمبەر تەماشای ئەقرەعی کردو فەرمووی: ((هەرکەسێ بەبەزەییو بەرەحم نەبێ، ڕەحم و بەزەیی پێ ناکرێ)).

لێرەدا لەبارەی بەسۆز جوڵانەوەو ڕەفتارکردن لەگەڵ منداڵدا، دەبینین زۆربەی باوکان گەمەو یاری کردنیان لەگەڵ منداڵەکانیان فەرامۆش دەکەن. بە پێچەوانەشەوە زۆر بە دڵ ڕەقانە ڕەفتاریان لەگەڵ دەکەنو دەیانترسێننو لە جوڵەو یاری کردنو گەمەکردن قەدەغەیان دەکەن، نایەڵن بە سەربەستی بجوڵێنەوە، وا لەو منداڵانە دەکەن ژیانیان ببێتە دۆزەخ. ئەم جۆرە باوکانە بەو شێوە پەروەردە هەڵەیە وا لە منداڵەکانیان دەکەن، کە ڕقو قینە بەرامبەر بە باوکیان هەڵگرنو هەوڵ بدەن لە ماڵ رزگاریان ببێ.

پێغەمبەری خوا لە ژیانیدا، چەند نمونەیەکمان دەداتێ سەبارەت بە گەمەو یاری کردن لەگەڵ منداڵو بە لوتف ڕەفتارکردن. لەبەر ئەوە پێویستە

---

١) رواه البخاري ومسلم.

لەگەڵ منداڵەکانماندا بەو شێوەیە بین، کە پێغەمبەر ڕەفتاری کردوە. هەروەها لەگەڵ منداڵەکان بچین بۆ دەرەوە بۆ پیاسەو ژیانیان بەختەوەرو شاد بکەین.

(لەسەر ریوایەتەکەی، کە ئەبو یەعلا دەری هێناوە، کە حەسەن‌و حوسەین لە کاتی سوجدەدا چونەتە سەر پشتی پێغەمبەر...) دەڵێین:

ئەم کارەی پێغەمبەر لە کوێ‌و ئەوەی ئێستا لە کوێ، کە زۆربەی بێئاگایان لە دین دەیکەن، دڵ ڕەقانە ڕەفتار دەکەن لەگەڵ ئەو منداڵانەی دێن بۆ مزگەوت، بە تایبەتی کاتێك کەمێك یاری‌و گەمە دەکەن. جا دەست دەکەن بە سەرکۆنەو سەرزەنشت کردنیان‌و دەرکردنیان لە ماڵی خوا، ئەوەش زەرەرێکی زۆرە بۆ دینی خوا. هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەر لقە خورمایان هەڵدەواسی بۆ ئەوەی منداڵ‌و گەورەش لە مزگەوت بیخۆن. لەبەر ئەوە گەر شتێکم بەدەست بوایە، بۆ هەر مزگەوتێك مەلەوانگە (مسبح)و یانەیەکی نیشان هاویشتنم تیا دەکردەوە، کە لە پێداویستی یەکانی ئیسلامن‌و پێغەمبەر ﷺ داوای فێربونی کردوە، کە دەبێتە هۆی بەهێزکردنی جەستەو لەشی منداڵ‌و خۆشەویست کردنی ماڵی خوا.

هەندێك نەفام‌و تێنەگەیشتو بە بەڵگەی ئەو فەرمودە (ضعیفە) منداڵ لە مزگەوت دەردەکەن کە دەڵێ: (جنبوا مساجدکم صبیانکم ومجانینکم)، واتە: منداڵەکانتان‌و شێت، لە مزگەوت دوورخەنەوە.. کەچی فەرمودەی (صحیح) بە پێچەوانەی ئەوە هەیە.

پێویستە مزگەوت لە چەند نهۆمێك دروست بکرێ، بۆ ئەوەی هەمو جۆرە چالاکی‌یەکانی کۆمەڵایەتی‌و ئیسلامی‌و پەروەردەیی، بۆ گەورەو بچوکی تێدا ئەنجام بدرێ.

ئەو كەسانەى بە بوونى كچ دڵتەنگ دەبن

خواى گەورە دەفەرموێ: ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالأُنثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ، يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلاَ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾ (النحل: ٥٨-٥٩)، واتە: هەركاتێكيش مژدەى كچ بۆ يەكێك لەمانە بدرێتێ، ڕوخسارى ڕەش هەڵدەگەڕێ و لەبەرخۆيەوە پيش دەخواتەوە، لە مەينەتى ئەو هەواڵەى پێى دراوە، لە هۆزى خۆى تەرە دەبێ، ئاخۆ بە سوكايەتى بەخێوى بكا، يان دە ناخى ئاخى ڕاكا؟ ئاى چەند خراپ پێ‌ڕادەگەن!

هەروەها دەفەرموێ: ﴿لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ،أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾(الشورى: ٤٩-٥٠)، واتە: لەو ئاسمانانەو زەمينە فەرمانڕەوا هەر خودايەو چى بخوازێ دروستى دەكا" بە يەكێ كچ دەبەخشێتو بەيەكێ كوڕ" ئيتر بە مەيلى خۆيەتى، يان دوانەيەكى كوڕو كچيان دەداتێ، هێندێكيشيان كە مەيلى لێ‌بێ، نەزۆك دەكا. هەر خۆى زانايەو توانايە.

((كان رجل عند ابن عمر وله بنات، فتمنى موتهن، فغضب ابن عمر فقال: أنت ترزقهن؟!))[1]، واتە: پياوێك لە لاى ئيبن عومەر دەبێو چەند كچێكى دەبێ، ئاواتى مردنيان بۆ دەخوازێ. ئيبن عومەريش توڕە بو

١) كتێبى الأدب المفرد للبخاري.

گوتی: تۆ ڕزق و ڕۆزی ئەو کچانە دەدەی؟![1]

١) کچ بەخششی خوایە دەیبەخشێ، هەرکەسێ بە بونی کچ دڵتەنگ بێ، ئەوا دژی ویستی خوا دەوەستێ و نیشانەی نارەزایی یە بەرامبەر بە خوا، چونکە کورو کچ هەردوکیان دروستکراوی خوان و خوای گەورەش بە مرۆڤی داناون. لەبەر ئەوە ئەو کەسەی ئەم رەفتارەی لێ ڕو بدات خۆی توشی خەشم و توڕەیی و عەزابی خوا دەکات.

ئەوەی جێی داخە لە کۆمەڵگەکەمان ئەم دیاردەیە بڵاوەو تەشەنەی کردوە، کە پێچەوانەی یاسای خواو سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ. ئەم دیاردەیەش، کە لەناو ئێمە بە شێوەیەکی زەق دەبینرێ، نیشانەی نا ئاشنایی و دوریانە لە ڕاستەڕێی ئیسلام. ئەگینا کچ و کوڕ لە مرۆڤایەتیدا جیاوازیان چی یە؟ کاتێك کە کچ بە پەروەردەیەکی ئیسلام پێ دەگەیەنی، لەوانەیە لە کوڕەکەت زیاتر بەکەڵك خۆت و کۆمەڵگەکەت بێ و ئافرەتێکی لەخواترس و تەقوادارو خاوەن ڕەوشت و ئاکار بەرزی لێ دەربچێ. لەلای خوای گەورە سەنگی مەحەك لەخواترسانە نەك کوڕ یەتی.

لە مێژوی ئیسلام دا چەندەها ئافرەتی زاناو داناو قورئان لەبەرو شەرع زان و قوربانیدەرو ئازا دەرکەوتن. تەنانەت سورەتێك بە ناوی ئافرەتان دابەزیوە، سورەتێکیش بە ناوی یەك ئافرەت دابەزیوە، کە خاتو (مریم)ەو خوای گەورە بە ڕێزەوە باسی دەکات.

-وەرگێڕ-

پاداشتی بەخێوکردنی کچ

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((من عال جاريتين حتى تبلغا جاء يوم القيامة أنا وهو -وضم أصابعه-))[١]، واتە: هەر کەسێك دو کچ بەخێو بکات، تا دەگەنە حەددی بلوغ، ئەوا ئەو کەسە لە ڕۆژی قیامەت دێت، منو ئەو ئاوەها پێکەوەین- پێغەمبەر پەنجەکانی دەستی پێکەوە نوساند-[٢].

هەروەها دەفەرموێ: ((من عال جاريتين دخلت أنا وهو في الجنة كهاتين -وأشار بأصبعيه السبابة والتي تليها-))[٣]، واتە: هەرکەسێك دو کچ بەخێو بکات، ئەوا منو ئەو لە بەهەشت وەك ئەو دو پەنجە واین - پێغەمبەر ئاماژەی بۆ پەنجەی شایەتمانو ئەوی تەنیشتی کرد-.

هەروا دەفەرموێ: ((من عال ابنتين أو ثلاثة أو أختين أو ثلاثة حتى يبن أو يموت عنهن، كنت أنا وهو في الجنة كهاتين -وأشار بأصبعين السبابة والتي تليها-))، واتە: هەر کەسێك دو یان سێ کچ، یان دو یان سێ خوشك بەخێو بکات، تا تەمەنی گەورە دەبێ، یان لە لایان دەمرێ، ئەوا منو ئەو لە بەهەشتدا، وەك ئەو دو پەنجە واین-ئاماژەی بۆ پەنجەی شایەتمانو تەنیشتی کرد-.

---

١) رواه مسلم .

٢) ئەم مژدەیە گەورەیە تایبەتە بە کچ نەك کوڕ، کەواتە با دایكو باوکان بەبونی کچ دڵخۆش بن، نەك بە پێچەوانەوە دڵتەنگ بن. خوایە بەهۆی دینەکەتەوە شارەزامان بکە.

٣) رواه أبن حبان والترمذي (حديث صحيح) .

پێویستە کچ بخوێنێ

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ﴾ (الزمر- ٩)، واتە: ئایا ئەو کەسانەی دەزانن، وەك ئەو کەسانە یەکسانن کە نازانن؟ لە ڕاستیدا نەخێر.

هەروەها دەفەرموێ:

﴿اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ ۝ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝ عَلَّمَ الإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ﴾ (العلق: ٣-٥)، واتە: بخوێنە، پەروەردەگارت لە هەمو کەس بەخشندەترە، ئەوەی کە ئادەمیی فێری نوسین کردوە بە قەڵەم، ئادەمیی زاناکردوە بەو شتانەی کە نەیدەزانی.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((النساء شقائق الرجال))[1]، واتە: ئافرەتان خوشكو نیوەو هاوشانو هاوویّنەی پیاوانن لە خوورەوشتو سروشتدا.

ئەم فەرمودەیە ئەوەمان بۆ دەردەخات، کە هەر چ شتێك مسوڵمان فەرمانی پێ دەکرێ، لەوانەش داواکردنی زانیاری، ئافرەتیش دەگرێتەوە، تەنها ئەو شتانە نەبێ کە تایبەتمەند دەکرێ.

((قال النبي ﷺ لإحدى الصحابيات وكان إسمها الشفاء: ألا تعلمين هذه -يريد حفصة- رقية النملة كما علمتيها الكتابة))[2]، واتە: یەکێك لە ئافرەتە صەحابی‌یەکان، کە ناوی (شیفاء) بو، پێغەمبەر ﷺ پێی

---

١) رواه أحمد في المسند وأبوداود والترمذي (حديث صحيح)

٢) رواه أبوداود (حديث صحيح)

فەرمو: (حەفصە) فێری (رقية النملة)[١] ناکەی، وەك چۆن فێری نوسینت کرد.

لە گەورەیی کاری پێغەمبەر ﷺ ئەوەیە، خۆی نەخوێندەوار بودو فەرمانی بە فێربونی نوسین کردوە بۆ حەفصەی خێزانی، لە کاتێکدا حەفصە بە تەمەنیش بو. لەمەدا وانەیەکی کاریگەر دەبینرێ بۆ ئەو پیاوانەی خێزانەکانیان بە نەخوێندەواری دەهێڵنەوە، وازیان لێ دێنن فێر نەبن! کە بەهۆی نەخوێندەوارییەوە بۆشاییەکی زۆریان بۆ پەیدا دەبێ، بە هۆی نەخوێندنەوەی پەرتوکە بەسودەکان، هەروەها دەبێتە هۆی ئەوەی شەیتان وەسوەسە بخاتە دڵیانەوە!! یان ببنە هۆیەك بۆ یارمەتی نەدانو هاوکاری نەکردنی منداڵەکانیان بۆ خوێندن.

ئەم ئایەتو فەرمودانەی پێغەمبەر ﷺ سەبارەت بە فێربونی ئافرەتان باسکران، قسەی ئەو کەسە مێشك وشکانە بە درۆ دەخاتەوە، کە دەڵێن نابێ ئافرەت فێری خوێندنەوەو نوسین ببێ. بەڵگەشیان ئەم فەرمودە هەڵبەستراو(موضوع)ەیە کە دەڵێ: ((لا تسكنوهن الغرف، ولا تعلموهن الكتابة)). واتە: ئافرەتان لە ژورەوەیان نیشتەجێ مەکەنو فێری نوسینیان مەکەن. ئەمجۆرە فەرمودە هەڵبەستراوە چۆن بۆتە هۆی نەفامی ئافرەتو نەفامی منداڵەکانمان.

---

١) (رقية النملة): (رقية) واتە دوعاخوێندنو نوشتەی شەرعی.

(النملة): ابن القيم لە (زاد المعاد)دا دەڵێ: (النملة) چەند برینێکە لە هەردو لاتەنیشتەوە دەردەچێ. بۆیە پێی دەڵێن (نملة) چونکە ئەو کەسەی دوچاری بوە، وا هەست دەکات کە مێروله بەسەر شوێنی برینەکەدا دەڕواو دەیگەزێ.. بڕوانە (مفصل أحكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الإسلامية)ی د. عبدالكريم زيدان، بەرگی سێیەم، ل٢٥٠. (وەرگێڕ)

یەکێك لە وتاربێژی مزگەوتەکان پێی گوتم: لە لادێیەکدا قوتابخانەیەکی کچانی داخستوە، وای زانیوە ئەم فەرمودەیە (صحیح)ە!!

فێربونی ئافرەت بە خوێندنەوەو نوسین، کارێکی هەستیارو خەتەرناکە، چونکە گەر ئافرەت خوێندنو نوسینی بۆ کاری باشو چاکە بەکارهێنا، وەك ئەوەی خواو پێغەمبەر دایان ناوە، ئەوا بەرزترینو کاریگەرترین سەرەنجامو ئاکامی دەبێت. هەروەها سودی بۆ ئافرەتەکەو میللەتەکەشی دەبێت، چونکە خوێندنو نوسین دەبێتە یارمەتیدەری بۆ چاکتر بەجێهێنانی ئەرکی سەر شانی، کە بریتی‌یە لە هاوسەریەتیو دایکایەتیو پەروەردەی چەند نەوەیەكو بەڕێوەبەریی ماڵەوە.

ئەوانەش پێویستیان بە لێکۆڵینەوەیەکی فراوانی عەقیدەو بنەماکانی ئیسلامو مێژوی ئیسلامو پەروەردەی ئیسلامیو ژیانی ئیسلامیو ماڵی ئیسلامی هەیە.

لە ڕاستیدا کۆمەڵگەی ئیسلامی فێرکردنی ئافرەتانی بە خراپی بەکارهێنا، دەرەنجامەکەشی دەبینین بریتی یە، لە بەرهەڵدایی خوڕەوشتو پەروەردە، کە قەوارەی نەتەوەو نیشتمان دەخاتە مەترسیەوە، کە نە وەکو پیاو بە ئەرکی خۆی هەستێو، نە وەك ئافرەت بتوانێ بە ئەرکی پەروەردە هەستێ.

پێویستە ئەوە بزانین موبەشیرەکانو ڕۆژهەڵاتناسەکان (المستشرقین)، ئەوانەی هەوڵو کۆشش دەدەن بۆ داڕوخانی ماڵی ئیسلامیو، گەندەڵ کردنی خێزانی ئیسلامی، کە بەراییە بۆ لەناوبردنی هێزی موسڵمانان، چەندەها ساڵە بە بەردەوامی پلانو نەخشە دادەنێن بۆ ئەو کودەتایەی، کە گومانم نیە گەیشتونەتە ئامانجە پیسو ڕوخێنەرەکەیان، کە لەژێر پەردەی

هەبونی غیرە لەسەر ئافرەتی مسوڵمان و هەوڵدان بۆ فێربونی، خۆی حەشارداوە و خۆی گۆڕیوە.

ئا ئەوانە چ فێربونێکیان مەبەستە؟

فێربونێکی فەرەنجیان مەبەستە، دەیانەوێ ئادابە بەرزو جوانەکانی ئیسلامی بگۆڕن و، لەژێر پەردەی زانست و زانیاریدا ژەهری خۆیان بڵاوبکەنەوە.

خوێنەری بەڕێز! ئەمەش ڕاڤەی پلانی تەبشیرو داگیرکەرانە سەبارەت بە ئافرەتان.

لە کتێبی (الغارة على العالم الإسلامي) لاپەڕە (٤٧)دا هاتوە:

((پێویستە موبەشیرەکان نائومێد نەبن، کە دەبینن بە گاورکردنیان بۆ مسوڵمانان کزە، چونکە بەدڵنیاییەوە مسوڵمانان لەدڵیاندا ئارەزوویەکی زۆریان بۆ زانستەکانی ئەوروپی و ڕزگارکردنی ئافرەت گەشەی کردوە - مەبەستیان لەمەدا فەلسەفەو تیۆرە ڕەوشتە بەرەڵاییەکانە-)).

لە لاپەڕە (٨٨-٨٩) راپۆرتێك سەبارەت بە کارو بڕیارەکانی کۆنگرەی (لکنو)و (قاهیرە) هاتوە، کە کۆنگرەی بەگاورکردن(تبشیری)ن و لە ساڵی ١٩١١ گرێدرا، بەرنامەی کاری بریتی بو لە چەند کارێك:

یەکەم: دیراسەکردنی حاڵی ئێستا.

دوەم: هەڵسانەوەی ویست و هیمەتەکان، بۆ فراوانکردنی فێرکردنی تەبشیریی لە فێرکردنی ئافرەتاندا.

ئا بەم چەشنە لە کۆنگرەی موبەشیرەکان، بەناو ڕزگارکردنی ئافرەتی مسوڵمان دەستی پێکرد.

ئەرێ بەخوا! موبەشیرە خاچپەرستەکان بانگەوازی دەکەن و کاردەکەن، بۆ

بەناو رزگارکردنی ئافرەتی مسوڵمان، دیارە دەپرسی بۆچی؟!

ئەوەش وەلام: (مورو برجر) کە بابایەکی جولەکەی ئەمریکی هاوچەرخە، لە کتێبەکەیدا (العالم العربي اليوم) دەڵێ:

((ئافرەتی مسوڵمانی خوێندەوار، لەگشت تاکێکی کۆمەڵگە لە رێنماییەکانی ئایینەوە دورترە، بەتواناترین تاکی کۆمەڵگەشە، بۆ ئەوەی هەمو کۆمەڵگە لە ئیسلام دور بخاتەوە[١]!

لە کتێبی (التبشير والاستعمار)دا هاتوە، کە ئەمە پوختەکەیەتی:

کاتێ موبەشیرەکان هاتنە جیهانی عەرەبیەوە، دەرکیان کرد ئافرەت زیاتر لە پیاو کاریگەری لە پەروەردەکردندا هەیە، لەبەر ئەوە لە پێشەوەی بایەخ پێدانیان دانا، رۆژهەڵاتناس (جیب) دەڵێ: قوتابخانەی کچان لە (بێروت)دا بیلبیلەی چاومە..

هەر لەبەر ئەمەش بوئەمریکیەکان لە ساڵی (١٨٧٠)دا داوای سێ هەزار دۆلاریان لە قوتابخانەیەکی دینی لە (بێروت)کرد، پاساوی داواکەیان بریتی بو لەوەی، کە ئافرەت لە ژیانی ماڵەوەیدا نرخی هەیە، ئەو قوتابخانەش لە ئاییندەدا یاریدەی بە گاورکردنی سوریایە.(٨٦-٨٧).

---

١) جاهلية قرن العشرين، ص ٣٣٢-٣٣٣.

سوربونی پێغەمبەران بۆ داوا کردنی منداڵی صاڵح

خوای گەورە لەسەر زمانی زەکەریا دەفەرموێ: ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾(آل عمران– ٣٨)، واتە: پەروەردگارم لە لایەن خۆتەوە منداڵو وەچەیەکی باشم پێ ببەخشە، بەڕاستی تۆ بیسەری دوعاو نزاو پاڕانەوەی.

هەروەها لەسەر زمانی ئیبراهیم دەفەرموێ: ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاَةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ﴾ (أبراهيم– ٤٠) ، واتە: پەروەردگارم سەرکەوتوم بکەی بۆ بەجێ هێنانی مەرجەکانی تەواوی نوێژو بەردەوامی یەتی، هەروەها بۆ منداڵەکانیشم، خوایە... پەروەردگارمان ئەم داواو نزایە گیرا بکە.

هەروەها لەسەر زمانی زەکەریا دەفەرموێ:

﴿رَبِّ لاَ تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ﴾، (الأنبياء–٨٩)، واتە: پەروەردگارم داوات لێ دەکەم، کە بە تەنهایی ئەم هێڵی بە بێ بونی منداڵ، تۆش باشترین وارسی.

سور بونی ئیسلام بۆ پارێزگار کردنی تەندروستی ئافرەتو منداڵەکەی بە نەگرتنی ڕۆژو لە مانگی ڕەمەزاندا

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾(البقرة- ١٨٤) ، واتە: ئەو کەسانەی ناتوانن رۆژو بگرن لە سەریانە فدیە بدەن، کە نان دانی هەژارانە .

ئەبو داود لە عیکرەمەی وەرگرتوە، کە ئیبن عەبباس دەربارەی فەرمودەی خوای گەورە ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ﴾ گوتویەتی: ئەم ڕوخسەتو ڕێگەدانی رۆژو نەگرتنە، بۆ بەساڵاچوو پیرەو بۆ ئافرەتی بەتەمەنە. کە لە بری هەر رۆژێك هەژارێك نان بدەن. ئافرەتی سك پڕو شیردەر، گەر لە خۆیان، یان لە منداڵەکەیان بترسن، کە بە بەرۆژوبون توشی مەترسی دەبن، ئەوا بۆیان هەیە بەرۆژو نەبنو فدیە بدەن، کە تێرکردنی یەك هەژارە لە هەر رۆژێکدا[١].

لە کۆتاییدا ئەوەشی زیاد کردوەو دەڵێ: ئیبن عەبباس بە دایکی کوڕەکەی دەگوت: (تۆ لەو کەسانەی، کە زۆر بەزەحمەت ڕۆژوی بۆ دەگیرێ. لەبەر ئەوە لەسەرت پێویستە فیدیە بدەیو قەزا نەکەیەوە)[٢].

لە (نافع)ەوە کە ئیبن عومەر سەبارەت بە ئافرەتی دوگیان پرسیاری لێکرا، کاتێك گەر بەڕۆژو بێ، بەڵام لەوە بترسێ منداڵەکەی توشی مەترسی ببێ، ئەویش گوتی: با بەرۆژو نەبێو لە شوێنی هەر ڕۆژێك یەك

---

١) (بەزار) گێڕاویەتیەوە.

٢) دار القطني ئیسنادەکەی بە (صحیح) داناوە .

(مُد) واتە: (یەك مشت گەنم) بدات بە هەژاران[1].

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((إن الله وضع عن المسافر الصوم وشطر الصلاة، وعن الحبلى والمرضع الصوم))[2] ، واتە: خوای بەخشندە رۆژوگرتن و نیوەی نوێژی لەسەر رێبوار(مسافر) هەڵگرتوە، هەروەها بۆ ئافرەتی دو گیان و شیردەریش.

لەم بارەیەوە چەند ئایەتێك هاتوە، كە دەبێ نەخۆش‌و رێبوار، رۆژو بگرنەوە. بەڵام لەسەر ئافرەتی دو گیان‌و شیردەر پێویست نەكراوە. ئەم حوكمە شەرعی‌یە چەند ئاسانە، كەچی -بەداخەوە- لەنێو زۆربەی مسوڵمانانندا شاراوەو نادیارە، نەزانراوەو بوەتە هۆی ئەوەی ئافرەتی دو گیان‌و شیردەر مندالەكەیان تیا بچێ، یان نەخۆشی روی تێ بكات.

ئافرەت كاتێك دەزانێ دەبێ رۆژوەكە بگرێتەوە، ناچار رۆژو دەگرێ‌و خۆیی‌و مندالەكەشی توشی زەرەرو زیان دەكات!

نازانم ئافرەتی دو گیان، یان شیردەر كەی كاتێكی بۆ دەلوێ‌و دەگونجێ، كە رۆژوەكەی بگرێتەوە، چونكە ئافرەت بە تایبەتی لە یەكەم ساڵی شوكردنیدا لە نێوان سكپڕی‌و شیردان دایە!

ئیبن عومەرو ئیبن عەبباس دەڵێن: ((الحبلى والمرضع إذا أفطرتا عليهما الفدية ولا قضاء عليهما!!))، واتە: ئافرەتی دو گیان‌و شیردەر، گەر بە رۆژو نەبون، لەسەریانە فدیە بدەن‌و قەزایان لەسەر نی‌یە .

قسەكانی ئیبن عەبباس‌و ئیبن عومەر حوكمەكەی (مرفوع)ە. چونكە

---

١) مالك و بەیهەقی گێراویانەتەوە.

٢) رواه أبوداود والترمذي وأبن ماجة (سنده جيد).

وانابینرێ ئەم دو زانایە لە خۆیانەوە قسە بکەن.

هەندێك لە ئیمامی مەزهەبەکان لەسەر ئافرەتی دوگیان و شیردەریان بە واجب داناوە، ڕۆژو بگرنەوە.

بێگومان ئەم ئیمامانە -ڕەحمەتی خوایان لێبێ- ئەم بەڵگانەیان نەدیتوە، ئەگینا نەیاندەتوانی موخالەفەی بکەن. لە کاتێکدا گشتیان گوتویانە گەر فەرمودەیەکی (صحیح) هەبو ئەوە مەزهەبی منە.

چەند رێبازێکی پەروەردەیی بەرز

هاندان بۆ پەروەردەکردنی منداڵ

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ﴾[1](يس- ١٢)، واتە: هەر کارێکی بە زیندویی کردویانەو شوێنەواریان، گش دەنوسین.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلاَئِكَةٌ غِلاَظٌ شِدَادٌ لاَ يَعْصُونَ اللهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾(التحريم- ٦)، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە، خۆتانو خێزانو منالّتان بپارێزن لەو ئاگرەی، کە سوتەمەنی یەکەی خەڵکو بەردە، چەند فریشتەیەکی توندو تیژو توڕە سەرپەرشتی ئەو ئاگرە دەکەنو، سەرپێچی خوا ناکەن لەو کارانەی پێیان دەسپێردرێ.

پاراستنی ژنو منداڵ لەم ئاگرە بریتییە لە پەروەردە کردنو فێرکردنێکی ئیسلامی، ئەوەی کە خواو پێغەمبەر ﷺ فەرمانیان پێ داوە.

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا

---

١) ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژە بەوە دەکات، خوای گەورە تەنها کردەوەکانی مرۆڤ تۆمار ناکات، بەڵکو ئەوەی دوای مردنی خۆی بەجێی دێڵێ، ئەویش دەنوسێ، جا چاکە بێت، چاکە دەنوسرێ، خراپە بێت، خراپە دەنوسرێ، دیارە منداڵیش لە گەورەترین شوێنەواری مرۆڤە، لەبەرئەوە، کردەوە باشەکانی منداڵەکان بۆ دایکو باوك دەنوسرێ بەبێئەوەی لە کردەوەی منداڵەکان کەم بکات، بە هەمان شێوە، گەر دایکو باوك پەروەردەی منداڵەکانیان فەرامۆش کردبێ، ئەوا کردەوەی خراپەکانی منداڵەکانیان بۆ دەنوسرێ.

وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ (الفرقان- ٧٤)، واتە: ئەو کەسانەی دەڵێن پەروەردگارمان لە خێزانەکانمان و وەچەکانمان ڕۆشنایی چاومان پێ ببەخشەو، بمانکە بە پێشەوا بۆ لە خوا ترسان.

لە ڕاستیدا بڕوادارانی هۆشیارو هۆشمەند، وەك ئایەتەکە ئاماژەی پێکرد، سورن لەسەر صالح بونو چاك بونی مندالەکانیان، تا ببنە مایەی ڕۆشنایی و بینایی چاویانو، ببنە زەخیرە بۆ ژیانو مردنیان. ئەو کەسانەش کە پەروەردەی کورو کچەکانیان فەرامۆش کردوە چەند ماڵ وێرانو چارەڕەشن.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((إذا مات ابن آدم انقطع من عمله إلا من ثلاث: صدقة جارية، أو علم ينتفع به، أو ولد صالح يدعوا له))[١]، واتە: گەر ئادەمیزاد مرد لە کردەوەکانی دادەبڕێو پەیوەندی دەپچڕێ، تەنها لە سێ شت نەبێ: خێرێکی بەردەوامی هەبێ، وەك مزگەوت دروست کردن یان پرۆژەی ئاوەدان کردنەوە یان پارە(وەقف) کردن بۆ موجاهیدان. یان زانیاری یەك بلاوبکاتەوە خەڵك سودی لێ وەرگرن، هەروەها کورێکی مسوڵمانو صالحی هەبێ دوعای خێری بۆ بکات.

هەروەها فەرمویەتی: ((کلکم راعٍ وکلکم مسؤل عن رعيته: الإمام راعٍ و مسؤل عن رعيته، والرجل راعٍ في أهل بيته و مسؤل عن رعيته، والمرأة راعية في بيت بعلها و ولده و مسؤلة عن رعيتها، والخادم راعٍ في مال سيده و مسؤل عن رعيته)) (رواه البخاري ومسلم)

پێغەمبەر دەفەرموێ: ((إن الرجُل لترفع درجته في الجنة فيقول: أنّى لي هذا؟ فيقال باستغفار ولدك لك! أما أبوك فلو كان أقر بالتوحيد،

---

١) رواه مسلم.

فَصُمْتَ وتصدقتَ عنه، نفعه ذلك))[١]، واتە: لە بەهەشت پیاوی وا هەیە پلەیەکی بەرزی دەدرێتێ، ئەویش دەڵێ: من ئەم شوێنە پلە بەرزەم بۆ هەیە؟ جا پێی دەڵێن: ئەم پلە بەرزە بە هۆی داوای لێخۆش بونی کوڕەکەتە بۆ تۆ! بەڵام گەر باوکت یەکخواپەرست بوایەو تۆش لەجیاتی ئەو بەرۆژوبایو خێرو چاکەت بۆ کردبا، ئەوا ئەو خێرو چاکەیە سودی بۆی هەبو.

ئایەتە پیرۆزو فەرمودەکانی پێغەمبەر ﷺ کە باس کران، ئەوە بە دەردەخەن، کە چەند کارێکی گرنگو کاریگەرە، دایکانو باوکان گرنگی بە پەروەردەی منداڵەکانیان بدەن، کە بە هۆی ئەم پەروەردەیەوە پاداشتی زۆر بەدەست دەهێنن لە ژیانو مردندا.

پەروەردەکردن هونەرێکی گرنگو ترسناکە، پێویستی بە لێکۆڵینەوە هەیە، تەنها خۆشەویستیو سۆزی دایکایەتیو باوکایەتی نابێتە تەواومەندی پەروەردە، چونکە بەهۆی هەڵەو فەرامۆشکردنی پەروەردەوە، خێزان بەرەو هەڵدێر دەبات. زۆر کەس وا گومان دەبەن، کە پەروەردەکردن تەنها بە تەمبێ کردنو سەرزەنشت کردنو لێدان تەواو دەبێت، کە لە ڕاستیدا ئەوە هەڵەیەکی گەورەیە.

بۆ ئەمەش هەر کەسێ دەیەوێ ڕۆشنبیریی پەروەردەی منداڵی زیاد ببێ، با لەمبارەیەوە چەند پەرتوکێك بخوێنێتەوە، وەك: (كيف أربي طفلي)، (نقائص الأطفال و طريقة إصلاحها)، (التربية الجنسية على المكشوف)، (أطفالنا ضحايانا)و، لێدوان لەسەر كتێبی (لفتة الكبد في تربية الولد)و (عبقرية الإسلام في التربية).

---

١) رواه أحمد في المسند.

منداڵ هان بدرێ زو فێری نوێژ بێت

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((مُرُوا أولادكم بالصلاة لِسَبْعٍ واضربوهم عليها لِعَشْرٍ، وفَرِّقوا بينَهُم في المضاجع))[١]، واته: به منداڵه‌كانتان بڵێن له ته‌مه‌نی حه‌وت ساڵیدا نوێژ بكه‌ن، له‌سه‌ر نوێژ نه‌كردن له ته‌مه‌نی (ده) ساڵیدا لێیان بده‌نو، جێگه‌ی نوستنیان له یه‌كتری جیا بكه‌نه‌وه[٢].

---

١) رواه أحمد في المسند وأبو داود (حديث صحيح)

٢) گه‌ر دایكانو باوكان به گشتی ئه‌م فه‌رموده‌یان په‌یڕه‌و بكردایه، له‌وانه بو حاڵمان به‌و حاڵه‌ی ئێستا نه‌گه‌یشتایه. چونكه گه‌ر هه‌ر كه‌سه‌و له‌لای خۆیه‌وه ئه‌م فه‌رموده‌ی په‌یڕه‌و كردایه، ئه‌وا كۆمه‌ڵگه‌یه‌كی ڕه‌وشت پاكو ده‌ست پاكو داوێن پاكمان بۆ دروست ده‌بو. بۆچی؟ چونكه نوێژ كردن، وه‌ك خوای گه‌وره ده‌یه‌وێ، مرۆڤ له خراپه‌كاری و به‌دره‌وشتی ده‌پارێزێ، له‌سه‌ر ئه‌و بنه‌مایه‌ش، كه‌م كه‌س وا ده‌بو له‌سه‌ر حسابی ڕه‌شو ڕوتان، گیرفانی پڕ كاتو ناپاكیی بكات. -وه‌رگێڕ-

گۆڕینی ناوە ناشیرینەکان

((كان رسول الله ﷺ يغير الأسم القبيح))[١]، واتە: پێغەمبەری خوا ناوی ناشیرینی دەگۆڕی[٢].

---

١) رواه الترمذي (صحيح)

٢) ئەمەش لە کاردانەوەی ناوە لەسەر خاوەنەکەی.

ئەبو داود گوتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ ناوی (عاصی‌و عزیزو عتلەو شیطان‌و حکم‌و غراب‌و حباب‌و شهاب)ی گۆڕی شەهاب بۆ هشام، حرب بۆ سلم -واتە ئاشتی-، مضطجع بۆ منبعث. ناوی عفرەی گۆڕی بۆ خضرة، شعب الضلالة بۆ شعب الهدى، ناوی بنی مغویەی کردە بنی رشدە.

خطابی گوتویەتی: پێغەمبەر بۆیە ناوی عاصی (یاخی) گۆڕی، لەبەر کەراهیەتی مانای عصیان، چونکە سیفەتی بڕوادار: گوێڕایەڵی‌و ملکەچی یە بۆ خوا.. عتلە: مانای توندوتیژی، سیفەتی بڕوادارێش نەرم‌و نیانی‌و سانایی‌یە. شیطانیش: لە شطن هاتوە، واتە دور لە خێرو چاکە، کە ناوی ماردی پیسە لە جنۆکەو ئادەمیزاد.. حَکَم: ئەو حاکمەیە کە حوکمەکەی رەد ناکرێتەوە، ئەم سیفەتەش تەنها لایەق بە خوای گەورەیە، کە یەکێك لە ناوەکانی (الحکم)ـە.

غراب: لە (غرب) وەرگیراوە واتە: دور، هەروا ئاژەڵێکە کە خواردنەکەی پیسە (قەڵەڕەش)، کە پێغەمبەری خوا رێی بە کوشتنی داوە، لە کاتی حەج دابێ یان کاتی تردا. (حباب) جۆرێکە لە ژیان، ریوایەت کراوە کە شەیتانە. شهاب: پارچەیەکە لە ئاگر، ئاگریش سزای خوایە..

بەڵام عفرە: ئەو زەوی‌یەیە کە شتی لێ سەوز نابێت، ناوی نا(خضرة) لەسەر مانای گەشبینی تا سەوز دەبێت! باشترین ناوی ئافرەت: ناوی ئافرەتە صەحابیەکانە.

ناونانی کوڕ بە نورالدین‌و رکن الدین‌و بدرالدین ئەوە هەرگیز جائیز نی‌یە.

لەوەی رابورد مەترسی ناونانی کوڕو کچمان بۆ دەرکەوت.

ئێمە بۆمان دروست نیە لاسایی خەڵکی نەفام بکەینەوە، کە ناوی سەیر لە منداڵەکانیان دەنێن، وەك هەندێك لە باوکان کردویانە بە عادەت، بە داخەوە ناو لە

((عن ابن عمر بن الخطاب ان ابنة له كان يقال لها عاصية، فسماها رسول الله ﷺ جميلة))[١]، واتە: ئیبن عومەری کوڕی خەتتاب کچێکی هەبو ناوی (عاصية) بو، واتە: (یاخی)، پێغەمبەری خوا ناوەکەی گۆڕی بۆ (جميلة) واتە: (جوان).

((إن زينب بنت أبي سلمة، كان إسمها برّة، فقيل تزكي نفسها! فسماها رسول الله ﷺ زينب))[٢]، واتە: زەینەبی کچی ئەبی سلمە، پێشتر ناوی (برّة) بو، واتە چاکەکار، جا خەڵك دەیانگوت ئەوە پاکانەی نەفسی خۆی دەکاتو خۆی بە بێگوناهـ دادەنێ، پێغەمبەری خواش ناوەکەی گۆڕی بۆ زەینەب.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((... لا تسمين غلامك يساراً ولا رباحاً، ولا نجيحاً ولا أفلح، فإنك تقول أثمّ هو؟ فلا يكون))[٣]، واتە: کوڕەکەتان ناو مەنێ چەپو قازانج کەرو سەرکەوتوو سەرکەوت، چونکە تۆ شتێك دەڵێی، ئایا ئەو کەسە ئەوەی تێدایە؟ نەخێر ئەو کەسە ئەوە نی یە.

کچەکانیان دەنێن شەیدایی عیشق ...(هیام)و (غرام) و، ناوی ئافرەتە صەحابیەکانیان لەبیر کردوە، کە بە زانستو ئەدەبو جیهاد ناویان دەرکردبو.

١) رواه الترمذي وهو صحيح الأسناد.

٢) رواه البخاري ومسلم وغيرهم .

٣) رواه أحمد في المسند وغيره (صحيح).

مەترسی سپاردنی پەروەردەو فێرکردنی منداڵ بە غەیری پیاوچاکان

پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((كل مولود يولد على الفطرة فأبواه يمجسانه أو يهودانه أو ينصرانه))[١]، واتە: هەموو منداڵێك لەسەر سروشتی خواناسی لە دایك دەبێت، جا دایكو باوكی دەیكەنە ئاگرپەرست، یان جولەكە، یان گاور.

١) رواه البخاري.

حوکمـی درۆ لەگـەڵ منـداڵ

عبدللەی کوڕی عامر گوتویەتی: ((دعتني أمي يوماً –و رسول الله ﷺ قاعداً في بيتنا– فقالت: تعال أُعطك، فقال لها رسول الله ﷺ: ما أردتِ أن تعطيه، قالت: أردتُ أن أعطيه تمراً، فقال لها: أما إنّكِ لو لم تعطيه شيئاً كُتِبَتْ عليك كذبة))[١]، واتە: ڕۆژێك دایكم بانگی كردمو پێغەمبەریش لە ماڵمان دانیشتبو. دایكم گوتی: وەرە شتێكت بدەمێ.

پێغەمبەر بە دایكمی فەرمو: دەتویست چی بدەیتێ؟

دایكم گوتی: ویستم خورمای بدەمێ.

پێغەمبەر فەرموی: گەر بهاتایەو هیچ شتێكت پێ نەدایە، ئەوا درۆیەكت بۆ دەنوسرا[٢].

---

١) رواه أبو داود (حديث صحيح)

٢) ئێمەی مسوڵمانو هەڵگری مەشخەڵی ڕێبازی ڕاستو ڕاستگۆیی، دەبێ منداڵەكانمان لەسەر ڕاستیو ڕاستگۆییو درۆنەكردن لەگەڵیاندا پەروەردە بكەین، تا لەنێوان یەكتریدا متمانە دروست ببێو بڕوا بە یەكتری بكرێ. لەبەر ئەوە منداڵ لە هەر تەمەنێك دابێ نابێ درۆی لەگەڵ دا بكرێ، ئەگەر بە گاڵتەش بێ. هەموانیش سەرەنجامو ئاكامی درۆكردن لەگەڵ منداڵ، بە تایبەتیو گەورە بە گشتی، دەزانێو دەریشكەوتوە چ مەترسی یەكی سامناكی هەیە. (وەرگێڕ)

پێویستە لەنێو منداڵاندا یەکسانیی پەیڕەو بکرێ

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلسَّائِلِينَ ۞ إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ۞ اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾(يوسف: ٧-٩)، واتە: چیرۆکی یوسفو براکانی پەندو وانەو ئامۆژگارین بۆ ئەو کەسانەی کە دەپرسن. کاتێ براکانی یوسف کۆبونەوەو گوتیان: دیارە یوسفو براکەی لەلای باوکمان لە ئێمە خۆشەویسترە، لە کاتێکدا ئێمە کۆمەڵێکین -بەبێ ئەوانیش دەتوانین خزمەتی باوکمان بکەین- بێگومان باوکمان ئاشکراو ڕونە کە گومڕا بوە لەو کارەی دەیکات. براکانیان گوتیان: یوسف بکوژن یان لە زەوییەك لە شوێنێکی دور فڕێی بدەن، کە نەتوانێ بگەڕێتەوە لای باوکی، ئەو کاتە سۆزو خۆشەویستیو چاودێری باوکتان تایبەت دەبێ بە ئێوە، لە دوای یوسف ئێوەش دەبن بە قەومێکی چاكو ساڵح.

نوعمانی کوڕی بەشیر گوتویەتی: ((أعطاني أبي عطية، فقالت أمي، لا أرضى حتى تُشْهِدَ رسول الله ﷺ. فذهب أبي الى النبّي ﷺ وقال له: لقد أعطيتُ إبنـي عطية، فأمَرَتْني أمه أن أُشهدك يا رسول الله، فقال النبّي ﷺ: أعطيتَ سائرَ وَلَدِك مثل هذا؟! قال: لا!. فقال رسول الله ﷺ: إعدلوا بين أولادكم! ولا تشهدني، فإنّي لا أشهد على جورٍ))[1]،

---

١) رواه البخاري.

واتە: ئەبێ عـەطیـە شـتێکی دا پـێم، دایکـم گـوتی: مـن ڕازی نـابم تـا پێغەمبەر ﷺ نەبێتە شایەت. دەڵێ: بـاوکم چـوە خزمـەت پێغەمبـەرو پێ‌ی گوت: شتێکم بە کوڕەکەم بەخشیوە، دایکی دەڵێ دەبێ تۆ ببیـت بـە شایەتی ئەمە.

پێغەمبەر فەرموی: وەکو ئەمەت داوە بە هەمو منداڵەکانت؟!

ئەویش گوتی: نەخێر!

پێغەمبەری خوا فەرموی: لە شت بەخشیندا بە دادگـەری (عەدالـەت) بجوڵێنەوەو بەشی هەموان بدەن. منیش مەکە بە شایەتی ئەوە، چونکە من نابمە شایەت لەسەر شتێك، کە ستەمی تێدا بکرێ.

ئەنەس دەگێڕێتەوە: ((أن رجلاً كان عند النبـي ﷺ فجـاء ابـن لـه فقبّله وأجلسه على فخذه، وجاءت إبنـةٌ له، فأجلسها بـين يديـه، فقـال رسول الله ﷺ ألا سَـوَّيتَ بينهمـا؟!))[1]، واتـە: پیاوێـك لـە خزمـەت پێغەمبەر بو، کوڕێکی ئەم پیاوە هاتـە لای. پیاوەکـەش کوڕەکـەی مـاچ کردو لەسەر ڕانی داینا، هەروەها کچێکی هەبو ئەویش هاتە لای، ئـەویش هێنای لەبەردەمی خۆی داینا. پێغەمبەری خوا فەرموی: ئەوە بۆچـی وەك یەك تەماشات نەکردن‌و یەکسانیت لە نێوانیاندا نەنواند.

زۆربەی دایك‌و باوك سکاڵای ئەوە دەکەن، کە لە نێوان منداڵەکانیانـدا حەسودی‌و غیرە پێك بردن دەبینرێ، ئەوەش دەبێتە هۆی لاسەنگی‌و لاوازی کەسایەتی‌و ڕەفتاری منداڵ.

پێغەمبەر ﷺ واجبی کردوە، کە دەبێ لە نێوان کچ‌و کـوڕ.. خوشـك‌و

---

١) رواه البزار ورجاله ثقات.

برا یەکسانی پەیڕەو بکرێو بە عەدالەت مامەڵەو هەڵس‌وکەوتیان لەگەڵدا بکرێ، تا حەسودیو ڕقو قینەیان بەرامبەر بە یەکتری نەبێ.

زۆرجار دایكو باوك هەموو ئەمانە دەکات، لە بەسەرهاتی یوسف (سەلامی خوای لێبێ) ئەوەمان بینی، کە بوە هۆی کارەسات، کە برایەکانی یوسف گومانیان وابوو، کە یەعقوبی باوکی بەسەر ئەوانی هەڵبژارد بوو لەوانی زیاتر خۆشدەویست.

سۆزو بەزەیی پێویستە بۆ منداڵ بنوێندرێ

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((الراحمون يرحمهم الرحمنُ، إرحَموا مَن في الأرض يرحمكم من في السماء))[١]، واتە: ئەو کەسانەی بە بەزەیین، خوای بەخشندە ڕەحمیان پێ دەکات، کەواتە بە بەزەیی بن لەگەڵ هەرچی‌یەك، کە لەسەر زەوی هەیە، ئەو کاتە ئەوەی کە لە ئاسمان دایە رەحمتان پێ دەکات.

ئەنەس گوتویەتی: ((ما رأيت أحداً كان أرحم بالعيال من رسول الله ﷺ))[٢]، واتە: کەسم وەك پێغەمبەری خوا نەبینیوە بۆ منداڵ بەرەحم تر بێ.

((وكان من وصاياه ﷺ لقواده: أغزوا باسم الله... ولا تقتلوا وليداً))[٣]، واتە: لە راسپاردەکانی پێغەمبەر بۆ سەرکردەی سوپاکانی دەیفەرمو: بە ناوی خوا جیهاد بکەنو بجەنگن... منداڵ مەکوژن.

ئەم پەروەردە بەرزەی پێغەمبەر ﷺ کاریگەری‌یەکی گەورەو زۆری کردبوە سەر دڵو دەرونی هاوەڵە بەڕێزەکانی. بە نمونە: عومەری کوڕی خەتتاب -ڕەزای خوای لێ بێ- پیاوێك لە بەنی ئەسەدی بۆ کارێك راسپارد، کە بیکات، پیاوەکە هاتە لای تا پەیمانی سەر ڕاستییەتی کارەکەی وەرگرێ، لەو کاتەدا عومەر هەندێ لە منداڵەکانی ماچ کرد. پیاوەکەش گوتی: ئەی گەورەی بڕواداران ئەوە ماچیان دەکەی، بە خوا من

---

١) رواه أبوداود والترمذي (حديث صحيح) .

٢) رواه مسلم .

٣) رواه مسلم .

تا ئێستا هیچ منداڵێکم ماچ نه‌کردوه! عومه‌ر گوتی: که‌واته تۆ زۆر بێ‌ڕه‌حمی، مادام وایه کاره‌که‌مان بده‌وه‌، هیچ کارێکمان بۆ مه‌که!.

ئوسامه‌ی کوڕی زه‌یدی کوڕی حاریسه گوتویه‌تی: ((كان رسول الله ﷺ يأخذني فيقعدني على فخذه، ويُقْعِدُ الحسن بن عليّ على فخذه الآخر ثم يضمهما ويقول: اللّهم إرحمهما فإني أرحمهما"))[1]، واته: پێغه‌مبه‌ری خوا منی له‌سه‌ر ڕانی خۆی داده‌نا، حه‌سه‌نیشی له‌سه‌ر ڕانه‌که‌ی تری داده‌نا، پاشان به سینگی خۆیه‌وه‌ی ده‌کوشین‌و ده‌یفه‌رمو: خوایه ڕه‌حمیان پێ بکه‌ی، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی من به به‌زه‌ییم له‌گه‌ڵیان.

ئیبن مه‌سعود گوتویه‌تی: ((ضربت غلاماً بالسوط، فسمعت صوتاً من خلفي. فإذا برسول الله ﷺ يقول: أعلم يا أبا مسعود إن الله أقدر عليك منك على هذا الغلام))[2]، واته: به قامچی‌یه‌ك له منداڵێکم دا، جا له دواوه‌م گوێم له ده‌نگێ بو، که ده‌بینم پێغه‌مبه‌ری خوایه ده‌فه‌رموێ: ئه‌ی ئه‌بو مه‌سعود، بزانه خوای گه‌وره له‌سه‌ر تۆ به تواناتره له‌توانای تۆ له‌سه‌ر ئه‌و منداڵه.

((وكان ﷺ يقول للخادم: ألك حاجة؟!))[3]، واته: پێغه‌مبه‌ری خوا به خزمه‌تکاره‌که‌ی ده‌فه‌رمو: چیت پێویست نی‌یه؟

((وكان رسول الله ﷺ يزور الأنصار، فإذا جاء دور الأنصار، جاء صبيان الأنصار يدورون حوله. فيدعو لهم ويمسح رؤسهم ويسلّم

---

١) رواه البخاري .

٢) رواه مسلم .

٣) رواه البخاري .

علیهم: الحدیث))[1]، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ سەردانی ئەنصارەکانی دەکرد، کاتێك کە دەهاتە گەڕەکی ئەنصارەکان، منداڵە ئەنصاری یەکان، دەوری پێغەمبەریان دەدا، پێغەمبەریش دوعای خێری بۆ دەکردن و دەستی بەسەریاندا دەهێناو سلاوی لێ دەکردن.

لەم چەند فەرمودەیەدا ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێ، کە پێغەمبەری خوا چەندە بەرەحم بوە لەگەڵ منداڵ دا. ئەوەش شایستەی ئەوەیەو هاندەرە بۆ باوکان، تا سودی لێوەرگرن و پەیڕەوی بکەن، چونکە زۆربەی باوکان -بە داخەوە- بە خراپی رەفتارو مامەڵە لەگەڵ منداڵەکانیان دەکەن، لەسەر چەند شتێکی بێهودە، بە بێ بەزەییانە لە منداڵەکانیان دەدەن. تەنانەت لە گەمەو یاری کردنیشیان دەکەن و کەمترین سەربەستیان پێ نادەن و ئیهانەیان دەکەن و سەرکۆنەیان دەکەن.

ئەم کارەش کاردانەوەی لێ دروست دەبێ و دەبێتە هۆی نانەوەی ئاکام و سەرئنجامێکی خراپ، و کاریش دەکاتە سەر کەسایەتی منداڵەکە بە رادەیەکی وا، کە لەوانەیە وەك شێت رەفتار بکات و لە ژیاندا سەرکەوتو نەبێت.

هەروەها ئەوەشمان بۆ دەردەکەوێ، کە پێغەمبەر ﷺ سۆزو نازی داوەتە منداڵان و، بە باشی مامەڵەو رەفتاری لەگەڵ کردون، ئیتر بە ئومێدی ئەوەی ئەمە ببێتە پەندو وانە بۆ ئەو باوکە دڵ ڕەق و وشکانەی، کە بە توندوتیژی و دڵڕەقانەو ئاژەڵانە مامەڵە لەگەڵ منداڵەکانیان دەکەن، کە ئەمەش دەبێتە هۆی لاوازکردنی کەسایەتیان و زەبون کردنیان، کە رەنگە

---

١) رواه أحمد في المسند وغيره وسنده صحيح .

ڕق و قینە بەرامبەر بە باوکیان دروست ببێت.

جا لەمبارەوە کارەساتێکتان بۆ باس دەکەین، کە بۆ پەند وەرگرتن و هاندانی دایکان و باوکانە تا منداڵەکانیان لە بنەمای پەروەردەیی دروست پەروەردە بکەن:

هەواڵەکان ڕایانگەیاند، پۆلیسێك پارەی پاشەکەوت کرد، هەتا توانی تاقمە قەنەفەیەك بکڕێ. جا خۆی و ژنەکەی زۆر پێی دڵخۆش بون. لە کاتێکدا ئەوان ئاگایان لێ نەبوو، منداڵەکەیان بە موس تاقمە قەنەفەکەی دڕاند، کاتێ باوکی ئەمەی بینی، شێتگیر بوو یەکسەر بە داری تیژ زۆر بە توندی لە پەنجەکانی منداڵەکەی دا، بۆ بەیانی پەنجەکانی منداڵەکە ئیلتهابی کرد، پزیشك بڕیاری بڕینەوەی دا، ئەوەبوو لە نەخۆشخانە پەنجەکانیان بڕیەوە.

جا دوای نوژداریەکە، باوکەکە سەردانی کوڕەکەی کرد، کوڕەکەی هاواری کرد:

بابە، بابە پەنجەکانم بۆ بگەڕێنەوە، ئیتر تاقمەکە نادڕێنم. کاتێ باوکەکە گوێی لەم قسەیە بوو، گوللەیەکی لە خۆیداو خۆی کوشت...

با بەردەوامی ئەوە بزانین، منداڵ پێویستی بە سۆز و خۆشەویستی هەیە، هەروەك چۆن پێویستی بە خواردن و خواردنەوە هەیە، جا لە سایەی خۆشەویستیدا دەروون و کەسایەتیی گەشە دەکات.

دایــكو بــاوك كه منداڵیــان دەمریو ئــارامی لەســەر دەگــرن پــاداشــتیان بۆ هــەیه

ئەبو سەعیدی خودری دەگێڕێتەوە: ((إن رسول الله ﷺ قال للنساء: ((ما منكم امرأة يموت لها ثلاثةٌ من الولد إلا كانوا لها حجاباً من النار!)) فقالت امرأة: وإثنان؟ فقال: وإثنان))[١]، واتە: پێغەمبەری خوا بە ئافرەتانی فەرمو: هەر کەسێك لە ئێوە سێ منداڵی بمرێ، ئەو منداڵانە دەبن بە پەردەیەك بۆ پاراستنیان لە ئاگری دۆزەخ.

جا ژنێك گوتی: ئەدی ئەگەر دو منداڵی بمرێ؟ فەرموی: گەر دو منداڵیشی بمرێ، هەمان شتی بۆ هەیە.

هەروەها پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ما من مسلم يموت له ثلاثة من الولد لم يبلغوا الحنث، إلا تَلَقّوه من أبواب الجنة الثمانية من أيهما شاء دخل))[٢]، واتە: هەرمسوڵمانێك سێ منداڵی بمرێ کەبالغ نەبوبن، ئەوا ئەو منداڵانە لەبەردەم هەر هەشت دەرگای بەهەشتەوە پێیان دەگات، کە لە کامە دەرگاوە ئارەزوی دەکات دەچێتە ژورەوە.

((ما من مسلم يموت له ثلاثة من الولد لم يبلغوا الحِنْثَ، إلا إدخله الله الجنة بفضل رحمته إياهم))[٣]، واتە: هەر مسوڵمانێك سێ منداڵی بمرێ، کە نەگەیشتبنە حەدی باڵغ بون، ئەوا خوای بەخشندە بە فەزڵو بەزەیی خۆیەوە، لەبەر ئەم منداڵانە ئەو مسوڵمانە دەباتە بەهەشت.

---

١) رواه البخاري والنسائي .

٢) حديث صحيح .

٣ رواه البخاري ومسلم والنسائي

منداڵ شەفاعەت بۆ دایك و باوکی دەکات

ئەبو حەسان گوتویەتی: ((توفی إبنان لي، فقلت لأبي هريرة: سمعتَ من رسول الله ﷺ حديثاً تحدثنا، يطيب أنفسنا عن موتانا: قال نعم! صغارهن دعاميص الجنة، يلقي أحدهم أباه -أو قال أبويه- فيأخذ بناحية ثوبه أو بيده كما آخذ بِصنَفَةِ ثوبك هذا، فلا يفارقه حتى يُدخله الله وأباه الجنّة!))[1]، واتە: دو کوڕم مردون، جا بە ئەبو هورەیرەم گوت: گوێم لە فەرمودەیەکی پێغەمبەری خوا بوە دەربارەی مردوەکانمان، کە دەبێتە مایەی دڵنەوایی و ئارامی دڵ و دەرونمان. ئەویش گوتی: بەڵێ، پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: منداڵەکانیان چۆلەکەی بەهەشتن، یەکێك لەو منداڵانە بە باوکی -یان فەرموی دایك و باوکی- دەگات، لچکی کراسەکە، یان دەستی دەگرێ، وەك چۆن لچکێکی کراسەکەت ئاواهی دەگرم، جا ئەو منداڵە لێی جیانابێتەوە، تا خوای گەورە منداڵەکە و دایك و باوکی دەباتە بەهەشت.

---

١) رواه مسلم .

ژن دەتوانێ خەمی مێردەکەی کەم بکاتەوە

ئەنەس گوتویەتی: ((إشتكى إبن لأبي طلحة، فمات، وأبو طلحة خارج، ولم يعلم بموته، فلما رأت امرأته أنه قد مات، هيأت شيئاً ونحّته في جانب البيت. فلما جاء أبو طلحة قال: كيف الغلام؟ قالت: قد هدأتْ نفُسه. وأرجو أن يكون قد إستراح! ثم قربت له العشاء، ووطّأت الفراش، فلما أصبح اغتسل، فلما أراد أن يخرج أعلمته بموت الغلام، فصلّى مع النبّي ﷺ ثم أخبره بما كان منها، فقال النبّي ﷺ: ((لعله يبارَك لكما في ليلتكما))! فجاءهما تسعة أولاد، كلهم قرؤوا القرآن))[1]، واتە: کوڕێکی ئەبو تەڵحە توشی نەخۆشی یەك بو، بە هۆی نەخۆشی یەکەوە مرد، لەو کاتەش ئەبو تەڵحە لە دەرەوەی ماڵ بو، نەشی زانیبو کە کوڕەکەی مردوە، خێزانەکەی، کە بینی کوڕەکەی مردوە، شتێکی ئامادە کردو لە لایەکی ماڵەکەی دانا.

کە ئەبو تەڵحە هاتەوە گوتی: کوڕەکە چۆنە؟ ژنەکە گوتی: هێدی بۆتەوە، داوام وایە کە حەسابێتەوە! پاشان ژنەکەی نانی شێوانی بۆ داناو جێگای نوستنی بۆ ئامادە کرد، کە بەیانی داهات ئەبو تەڵحە خۆی شوشتو ویستی بچێتە دەرەوە، ژنەکەی هەواڵی مردنی کوڕەکەی پێدا. ئەبو تەڵحە چو نوێژی لەگەڵ پێغەمبەر کرد، پاشان ئەم ڕوداوەی بۆ گێڕایەوە، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: بەڵکو خوای گەورە بەرەکەت بهاوێتە ئەم شەوەتان -واتە کاتی جوتبونتان-. خوای گەورەش نۆ منداڵی پێ بەخشین، کە هەمویان قورئان خوێن بون.

---

١) رواه البخاري بنحوه .

جێگەی نوستنی منداڵان لەیەکتری جیا بکەنەوە

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((مروا أولادكم بالصلاة وهم أبناء سبع، واضربوهم عليها وهم أبناء عشر، وفَرِّقوا بينهم في المضاجع))[1]، واتـە: لە تەمەنی حەوت ساڵیدا فەرمانی نوێژکردن بـە منداڵـەکانتان بـدەن، لـە تەمەنی (دە) ساڵی گەر نوێژیان نەکرد لـێیان بدەن‌و، جێگـەی نوسـتنیان جیا بکەنەوە[2].

---

١) رواه أبوداود (حديث حسن)

٢) جیا کردنەوەی جێگەی نوستنی منداڵ لە تەمەنی (دە) سـاڵی، ئـەدەبێکی ئیـسلامی گرنگە، کە بەداخەوە زۆر کەس فەرامۆشیان کردوە، کە یەکێك لەو کەسانە لـەلام دانـی پیادا هێنا، کە بە هۆی فەرامۆشکردنی ئەو فەرمانەی پێغەمبەر، دەست درێژی کردۆتە سەر پوری‌و کچی پوری!

لە کتێبی (طوق الحمامـة)ی ئیمام (ئیبن حزم) هاتوە، ژنێکی عەرەب، کە لە خزمێکـی سکی پڕ ببو، پرسیاری لێکرا: ئەوە چیە لە سکت؟! گوتی: نزیکیی سەرین، درێژی شەو! بە واتای ئەم کارەساتە لە ئاکامی نوستن پێکەوە، یان نزیکی لـەو و، زۆر تێکـەڵاو بـون لەنێو خزمەکانیدا ڕویداوە!

ئەوەی دەبێتە بەڵگەی گەورەیی ئیسلام و پێشکەوتنی مەبدەئەکانی ئەوەیە، کە تیۆری جیاکردنەوەی نوستنی منداڵ، پێغەمبەر ﷺ پێش چواردە سـەدە فـەرمانی پـێ‌کردوین، ئەمڕۆ زانایان لە کتێبە پزیشکی‌و جنسی‌یەکاندا، هانی لەسەر دەدەن‌و لایەنە باشـەکانی ئاشکرا دەکەن‌و حەزەر بە فەرامۆش نەکردنی دەدەن.. لە کتێبی (صرح طفلك عن الجنس) لە دانراوی (کۆمەڵەی لێکۆڵینەوەی منداڵ لە ئەمریکا)دا هاتوە: (منداڵـەکان نابـێ لـە یەك پێخەفدا بخەون، هەروەها باشتر وایە لەیەك ژور نەخەوێنرێن، ئەو منداڵانەی لە یەك پێخەفدا دەخەون، بەشێوەیەکی ڕێکخراو توشی لێك خشاندن‌و پێکەوە نوسانی جەستەیی دەبن، کە لەوانەیە بە هۆیەوە گەمە پێ‌کردن ڕو بدات...

خەوتنی منداڵیش لەگەڵ دایك و باوکی لەیەك ژوردا، کارێکە هەرگیز پـێی نـاگوترێ

مافەکانی دایك و باوك

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيمًا، وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾(الإسراء- ٢٣)، واتە: پەروەردگارت فەرمانی داوە لەو زیاتر کەسی تر نەپەرستن و، لەگەڵ دایك و باوك بە باشی رەفتار بکەن. گەر یەکێکیان لە لات پیر بون پێیان مەڵێ ئۆف لەبەر بێزاری، گەر داوای شتێکیان لێ کردی. گەر شتێکت بە دڵ نەبو سەرکۆنەو سەرزەنشتیان مەکە. قسەی خۆش و نەرم و نیانیان لەگەڵ بکەو باڵی ملکەچی بەزەیی یان بۆ رابخە. بڵێ خوایە رەحم بە دایك و باوکم بکە، وەك ئەوان منیان بە بچوکی بەخێو کردوەو پێگەیاندوە [1].

حیکمەت و دانایی. منداڵ کە دەخەوێ وا پێدەچێ خەوتوە، بەڵام ئاواش نی یە، تەنانەت ئەوانەی لە تەمەنی دو ساڵی یان سێ ساڵی دان، لە کاتی هەست کردن بە دیاردەی کرداری جنسی دایك و باوك لەسەرجێ دا، دەترسن.. تەنانەت تاریکیش نابێتە پەردە لەبەردەمیاندا، چونکە منداڵی بچوك لە دەنگە دەنگدا توشی دڵەراوکێ دەبێت!!

دەتوانین بڵێین زۆربەی حاڵەتەکانی کزی جنسی، کە لە منداڵان رو دەدات، هۆیەکەی فەرامۆش کردنی جیاکردنەوەی شوێنی نوستنیانەو، نوستنیانە لە ژوری دایك و باوك، هەمو ئەمانەش بە شەرعی خواو عەقڵیش قەدەغەیە، کەواتە با دایك و باوکان ئاگادار بن.

١) ئەمە هەستی سروشتی یە بەرامبەر بەو کەسەی، کە چاکەکردنیان، توشی بێزاری نەکردون و بە هەوڵ کۆشش دانیان داوای پاداشت ناکەن، بەڵکە هەمو چاودێریی بەردەوام و بەزەیی یەکیان خستۆتە گەڕ، لەبەر نزیکی و سروشتی یەتی، کە هیچی کەمتر نی یە لە سوپاس و پێزانین، ئەمەش بۆ ئەوەی وەفایی مرۆڤایەتی بپارێزێ لە دەردەکانی پێنەزانین و نکوڵی کردن.

هەروەها خوای بالاّ دەفەرموێ: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ (البقرة- ٨٣)، واتە: کاتێك پەیمانی متمانەییمان لە بەنی ئیسرائیل وەرگرت، کە جگە لە خوا کەسی تر نەپەرستن و بەندایەتی بۆ نەکەن و، لەگەڵ دایك و باوکانیش باش بن.

دەفەرموێ: ﴿وَوَصَّيْنَا الإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ﴾ (لقمان- ١٤)، واتە: فەرمانمان بە ئادەمیزاد کردوە لەگەڵ باوك و دایکی باش بێ و چاکەیان لەگەڵدا بکات، چونکە دایك بە هۆی سك پڕییەوە توشی بێهێزی و سستی لەش و (مضاعفات) دەبێ. ئەم دایکە بۆ ماوەی دو ساڵ

بە ئەرکی خۆمان دەزانین، کە ئێمە دەربارەی ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر دەنوسین، قسە لەسەر مافەکانی دایك و باوك بکەین، کە لە لایەن ژنەوە، یان لە لایەن کوڕە تاوانبارەکەیانەوە، بە ئاڕاستەی هاوسەرە بەدکارەکەی خراپەیان بەرامبەر دەکرێ، نازانن بەم کردەوەیان یەکەم بەردی بناغەی جیابونەوە و روخانی بەختەوەریان دادەنێن، چونکە خوای گەورە لە مافەکانی باوك و دایك بێئاگا نابێ، تۆڵەش دەستێنێ بۆ ئەو دایك و باوکەی، کە ئەوپەڕی تواناو کۆششیان سەرف کردوەو شەونخونیان کردوە لە پێناو بەختیارکردنی کوڕەکەیان، کە لە تەمەنی گەورەییدا خۆ بەزل زانینیان بەسەردا دەسەپێنێ.

ئێمە کە لەسەر بەختەوەری خێزانی مسوڵمان سورین، ئەم ئامۆژگاری و ڕاسپاردانەمان پێشکەش کردن، ئاواتەخوازین ژن و مێرد لێی بێ ئاگا نەبن، ئەمەش چی تێ ناچێ، تەنها دابەزین لە هەندێ خۆپەرستیان داو، بیر لە بەساڵاچونی خۆیان بکەنەوە، چونکە خوای گەورە نامرێ، چۆن بیت ئاوات لەگەڵ دەکرێت چ بچێنی ئەوە دەدوریەوە!

بەختەوەرترین کەس ئەوەیە، کە کۆشش دەکا بۆ دڵخۆش کردن و شادی خستنە نێو دڵی باوك و دایکییەوە، ئەمەش تەنها هەندێك سۆزو کەمێك لە قوربانی و پەلەکردنی دەوێ، بۆ ئەو پەیڕەوەی کە ئیسلام دایناوەو ئەو پلانەی دایناوە بۆ مافەکانی دایك و باوکی.

شیری دەداتێ. لەبەر ئەوە سوپاسی من بکەو سوپاسی دایكو باوکت بکە، چارەنوسیشتان گەڕانەوەیە بۆ لای من.

هەروەهـــا دەفەرمــوێ: ﴿وَوَصَّيْنَا الإنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلاثُونَ شَهْرًا﴾(الأحقاف- ١٥)، واتە: فەرمانمان بە ئادەمیزاد کردوە چاکە لەگـەڵ دایـكو باوکیـا بکـات، چونکە دایکی بە ئێشو ئازارو ناخۆشی‌یەوە نۆ مانگ لە سکیدا هەڵیگرتوە، کاتێکیش لەدایك بوە، بە هەمان شێوە ئێشو ئازارو ئەشکەنجەی بینیـوە. جا بە حەملو لەشیر بڕینەوەکە دەکاتە (٣٠) سی مـانگ، دایکەکـە لـەم ئازارە دایە.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ الـشرك بـالله، وعقوق الوالدين))[١]، واتە: ئایا هەواڵی گوناهە هەرە گـەورەکانتان پـێ ڕابگەیەنم؟ بریتین لە هاوبەش دانان بۆ خواو ئازاردانی دڵی دایك و باوك.

((جاء رجل الى النبي ﷺ يسأله: يا رسول الله من أحق الناس بحسن صحابتي؟ قال أمك! قال: ثم من؟ قال: أمك. قال: ثم من؟ قال: أمك. قال: ثم من؟ قال: أبـوك)) (رواه البخـاري ومـسلم)، واتــە: پیاوێـك هاتـە خزمەت پێغەمـبەر ﷺو لــێی پرسی: ئەی پێغەمبەری خوا! کێ لە هەمو خەڵك شایـستە ترە بیکەمــە هــاودڵمو چــاکەی لەگەڵـدا بکـەم؟ فـەرموی: دایکت. گوتی: پاشان کێی تر؟ فەرموی: دایکت. گوتی: پاشان کێی تـر؟ فەرموی: دایکت. گوتی: پاشان کێی تر؟ فەرموی: باوکت .

١) رواه البخاري .

((رغم انف من أدرك والديه عند الكبر أو أحدهما ولم يدخل الجنّة))[١]، واته: لوتی ئه‌و كه‌سه به‌قوڕ داچێ، كه ده‌گات به دایك‌و باوكی، یان یه‌كێكیان له‌كاتی پیری‌و، خزمه‌تێكی وایان ناكات كه پێی بچێته به‌هه‌شت.

ده‌فه‌رموێ: **((أنت ومالك لوالدك! إن أولادكم من أطيب كسبكم، فكلوا من كسب أولادكم))**[٢]، واته: تۆو ماڵ‌و سامانت هی باوكته! منداڵه‌كانتان له باشترین ده‌ستكه‌وتی ئێوه‌ن، ده‌كه‌واته له ده‌ستكه‌وتی منداڵه‌كانتان بخۆن.

ده‌فه‌رموێ: **((إن الله حرم عليكم عقوق الأمهات))**[٣]، واته: خوای گه‌وره ئازار دانی دڵی دایكانی له‌سه‌رتان حه‌رام كردوه.

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: **((لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق))**[٤]، واته: گوێڕایه‌ڵی‌و فه‌رمانبه‌ری كه‌سێك ناكرێ، كه سه‌رپێچی فه‌رمانه‌كانی خوا بكات.

---

١) رواه مسلم والترمذي .

٢) رواه أحمد في المسند وأبوداود (حديث صحيح) .

٣) رواه البخاري .

٤) رواه أحمد في المسند (صحيح) .

فیتنەی ئافرەت

لە ئافرەت بگەڕێ

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ما تركتُ بعدي فتنةً أضرَّ على الرجال من النساء))[1]، واتە: لە دوای خۆم هیچ تاقیکردنەوەیەك، وەك تاقیکردنەوەی ئافرەتان بۆ سەر پیاوانم بەجێ نەهێشتوە، کە ئاوا کاریگەر بێ.[2]

---

١) رواه البخاري ومسلم

٢) هەندێك گوتویانە: شەیتان بە ئافرەت دەڵێ: تۆ نیوەی سەربازی منی، تۆ تیرێکی منی دەیهاوێژمو ئامانج دەپێکم، جانیوەی سەربازەکەی بریتی‌یە لە ئارەزوبازی (الشهوة)، نیوە سەربازەکەی تری بریتی یە لە توڕەیی (الغضب).

یەکێك لەژێر سەردێری (ژن لەدوای هەر هەنگاوێکە، کە لە ژیان هەنگاوی دەنێی، خۆی شاردۆتەوە) گوتویەتی: ژن لە دواوەی هەمو بەدبەختی‌یەکە، هەروەها هۆی بەختەوەریشە، ئافرەت پاڵت دەنێ بۆ ئاواتی زۆر.

ئافرەت ئەو مرۆڤە سادەو ئاڵۆزەیە، ئەو شەماڵە سیحرو چێژە جوانەیە، تاوانو شتە خراپەکانە، ئەو بایە گەرمەی ئاگری غەزەبە!

لەو جەستە لاوازو ناسکە، بەهێزترین هۆکارەکانی سیحری تێدا شاراوەتەوە، هەروەها تاوانو کاری خراپیش. هەر لەم جەستە بێ‌هێزەدا هۆکارەکانی کارە چاكو پاكو جوانەکان شاراوەتەوە!

سەری بچوکی شۆڕشو ئاگرە، هەروەها هێمنیو شێتیو ژیریو ڕۆشنی تێدایە. لەبەر هەمو ئەمانەو مەترسی ئافرەت، وەك لە پێشەوە باس کرا، پێغەمبەرﷺ ڕای سپاردوە، کە ئافرەتی دیندار لە بێ‌دین بە باشتر دابنرێ. قبوڵ کردنی دینو سور بون لەسەری، مانای ویستی ئیسلامە لە بەرقەراری خێزانو خۆشگوزەرانی.

هەروەها دەفەرموێ: ((إن الدنيا حلوة خضرة، وإن الله مستخلفكم فيها، فينظر ماذا تفعلون، فاتقوا الدنيا واتقوا النساء، فإن أوّل فتنة بني إسرائيل كانت في النساء))[1]، واتە: دنیا سەوزو شیرینەو خوای گەوردش ئێوەی تێدا جێنشین کردوە، تەماشاش دەکات بزانێ چی دەکەی.

کەواتە: لە ڕازاوەیی‌و، لە ڕێ لادەری دنیا خۆتان بپارێزن‌و لە شتە فریودەرەکانی ئافرەت‌و فێڵ‌و تەڵەکە شەیتانیەکانیان خۆتان بپارێزن، چونکە یەکەم تاقیکردنەوەی بەنی ئیسرائیل بە هۆی ئافرەتانەوە بو.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لولا حواء لم تخن أنثى زوجها الدهر!))[2]، واتە گەر دایکە حەوا نەبوایە، بەدرێژایی ڕۆژگار، هیچ ئافرەتێك ناپاکی لە مێردەکەی نەدەکرد.[3]

هاوسەری بێدین بارگرانی‌یە لەسەر مێردەکەی‌و وەچەکەی، نمونەی وەك ئەوەیە، کە ناتوانێ لەبەردەم کۆسپ‌و تەگەرەو ناخۆشی‌و بەڵایەکانی دنیا خۆی ڕابگرێ، لە ژیانیشدا بەختیار نابێت. بەڕاستی مێینەی ئافرەت‌و فیتنەیی ماڵی‌و سامانی‌و ڕەچەڵەکی، بەختیاری ناکات، خێزانەکەشی بەختیار ناکات، تا بیگۆڕێ بۆ بەروبومێکی ئارەزومەندو بەزەیی یەکی فراوان‌و ڕابواردنێکی سودمەندو توێشویەکی دیاریکراو.

لەم بارەوە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إن الدنيا متاع، وخير متاعها المرأة الصالحة)). (رواه مسلم والنسائي) (الأسرة في الإسلام)

علامة صديق حسن خان لە کتێبەکەی (حسن الأسوة) گوتویەتی: ئافرەت فیتنەن (واتە تاقیکردنەوەی پیاوانن)، چونکە سروشتی پیاو زۆر بە لایاندا دەچێت، لە پێناو ئەوان توشی حەرام دەبێت، بە هۆی ئەوانەوە هەوڵی کوشتارو دوژمنایەتی دەدرێت، کەمترین شت لەمەدا ئەوەیە، کە لە دنیادا ئارەزوت لێی بێ‌و، گەندەڵ کردنیشی زیانی زۆرترە.

١) رواه مسلم .

٢) رواه مسلم

٣) (مناوی) لە (فیض القدیر)دا لە ڕاڤەی ئەم فەرمودەیە گوتویەتی:... بە واتای گەر خیانەتی دایکە حەواء بۆ ئادەم نەبوایە بە گومراکردنی‌و هاندانی لەسەر سەرپێچی

کردنی فەرمانی خوا بە خواردنی درەختەکە، ئەوا هیچ ئافرەتێك خیانەتی لە مێردەکـەی نەدەکرد، چونکە دایکە حەوا دایکی ئافرەتانە، جا ئافرەتانی بەو چواندوە، گەر ئەو ئـەم رێ یەی نەگرتبا بەر، هیچ ئافرەتێك لەگەڵ مێردەکەی ئەم رێ یەی نەدەگرتە بەر، جا کە ناپاکی کرد، ئەم ناپاکی یە لە نێو کچەکانی بڵاوەی کرد، کەم ئافرەت هەیە لـە ناپـاکی مێردەکەی دەرباز بێت، جا بە کردەوە بێت یان بە گوفتار.

مەبەست لە ناپاکی داوێن پیسی(زنا) نی یە، حاشا نەخێر! بەڵکو دایکە حەوا مـەیلی دا بە ئارەزوی نەفس بە خواردنی درەختەکە، ئەمەش بۆ باوکە ئادەم رازایەوەو جوان کرا، کە فەرمانی ئیبلیس جێبەجێ بکات، کە ئەمـە بـە ناپـاکی ئـادەم دانـرا، بـەڵام ئـەو ئافرەتانەی دوای ئەو دێن، کە ناپاکیەکیان لـێ ڕودەدات بەهۆی ئەودوەیە!

ئەم فەرمودەیە ئاماژەیە بۆ دڵدانـەوەی پیـاو لـەوەی، کـە لـە ژنـەکانیان دەیبیـنن و ڕودەدات، وەك لـە دایکـە گـەورەیان ڕوی داوە! ئەمـەش لـە سروشـتیانەوەیەو بۆیـان ماوەتەوە.

کەواتە لە کەمتەرخەمی کردنیان بەبێ مەبەسـت لۆمـەیان نـاکرێ، هـەروا پێویـستە ئافرەتان خۆیان بەجۆرە ئاسانی و لەسەرخۆیی یە ڕانەهێنن، بەڵکە دەبێ نەفـسی خۆیـان زەبت بکەن و جیهادی هەواو ئارەزویان بکەن، بۆ ئـەوەی لـەلای خـوای گـەورە پاداشـت بەدەست بێنن و پلەو پایەی بەرز لەلای پیاو دەستەبەر بکەن.

مەترسـی کێشـەی جنسـی

ئیسلام گرنگی‌یەکی زۆری بە کێشەی جنسی داوەو تایبەتی‌یەکی بۆ داناوە، ئەویش بە چاودێری‌کردنی‌یەتی، وەك لەم کتێبەدا هەندێکی لێ باسکرا، ئەوەش دیارە لەبەر گرنگی پێدان‌و مەترسی‌یەکەیەتی.

بە بۆنەی ئەم ناونیشانەوە، پێویستە ئاماژە بەوە بکەین، یەکەم تاوان لەسەر زەوی ڕویدا، هۆیەکەی جنس بوە!!

لە تەفسیری (إبن کثیر) هاتوە: ئادەم هەر منداڵێکی لە دایك بوبێ کوڕو کچی پێکەوە لە دایك بون، جا کوڕی ئەم سکەیان کچی سکەکەی تری دەکردە هاوسەری خۆی، کوڕی سکەکەی تر کچی ئەم سکەی دەکردە هاوسەر، تا ئەو کاتەی دو کوڕی لە دایك بو کە ناویان هابیل‌و قابیل بو.

قابیل خاوەنی بێستانێك بو، هابیلیش خاوەنی مەڕ بو. قابیل گەورەترینیان بو، کە خوشکێکی هەبو لە خوشکی هابیل جوانتر بو، هابیل داوای خواستنی خوشکی قابیلی کرد، قابیل ڕازی نەبوو گوتی: ئەوە خوشکمەو لەگەڵ من لە دایك بوەو لە خوشکی تۆ باشترە، من شایستەترم بیکەمە هاوسەری خۆم!.

باوکیشی فەرمانی پێدا، کە خوشکەکەی بدات بە هابیل، بەڵام ڕازی نەبو، جا هەردوکیان قوربانییێکیان بۆ خوای گەورە سەربڕی، تاوەکو بزانرێ کامەیان شایستەترن بە کچەکە، لەو کاتەدا ئادەم ﷺ لە لایان نەبو، جا ئاگرێك هات‌و قوربانی‌یەکەی هابیلی خواردو وازی لە قوربانی‌یەکەی قابیل هێنا، قابیل توڕە بو، گوتی: دەتکوژم بۆ ئەوەی خوشکەکەی من نەکەیە هاوسەری خۆت!!..أ.هـ.[١]

---

١) بە کورتی ئیبن جریر گێڕاویەتەوە.

خـوای گه‌وره ده‌فه‌رموێ: ﴿زُيِّـنَ لِلنَّـاسِ حُـبُّ الـشَّهَوَاتِ مِـنَ النِّـسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُـسَوَّمَةِ وَالأَنْعَـامِ وَالْحَرْثِ﴾ (آل عمران- ١٤)، واته: خۆشه‌ویستی ئاره‌زووه‌كانی نه‌فسانی بـۆ خه‌ڵك ڕازاوه‌ته‌وه، كه‌ بریتی‌یه‌ له‌ ژنـان[١]، منـداڵ، كیـسه‌ی زێـڕو زیـو، ئه‌سپی خۆشڕه‌نگ‌و نیشانه‌دارو مه‌ڕو ماڵاتو كشتوكاڵ.

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((أكثر مـا يُـدخِلُ النـاسَ الجنّـة تقـوى الله وحُسْنُ الخُلُق، وأكثر ما يُدخِلُ النار: الفم والفرج))[٢]، واته: ئه‌وه‌ی كه‌ به‌ زۆری خه‌ڵك ده‌باته‌ نێو به‌هه‌شته‌وه، له‌ خوا ترسانو ڕه‌وشت باشـی‌یـه‌، زۆربه‌ی ئه‌وه‌ش خه‌ڵكی ده‌باته‌ نێو ئاگری دۆزه‌خه‌وه: زمانو داوێنه‌.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رموێ: ((من وقاه الله شَرّ ما بين لَحْيَيْـهِ و شَـرَّ مـا بـين رِجْلَيـهِ دخل الجنّة))[٣]، واته: هه‌ر كه‌سێ خوای گه‌وره‌ له‌ خراپه‌ی زمانیو داوێنی[٤] بپارێزێ ئه‌وا ده‌چێته‌ به‌هه‌شته‌وه.

---

١) له‌م ئایه‌ته‌دا خوای گه‌وره ئافره‌تی به‌ سه‌روی ئاره‌زووه‌كـان (الـشهوات) دانـاوه‌، له‌بـه‌ر ئه‌وه‌ی له‌ هه‌موو لایه‌كه‌وه‌ پێشڕه‌وی دڵی پیاوان ده‌كه‌ن.. یه‌كێك له‌ ئافره‌تـه‌ صـاڵحه‌كان ده‌یگوت: له‌ به‌دبه‌ختیمان ئه‌وه‌یه‌، كه‌ خوای گه‌وره‌ له‌ پێـشه‌وه‌ی ئاره‌زووه‌كـانی دانـاوین، پاشان ئه‌م ئایه‌ته‌ی ده‌خوێنده‌وه.

٢) رواه الترمذي (حديث حسن) .

٣) رواه الترمذي وابن حبان (حديث صحيح).

٤) یه‌كه‌م خوێن له‌سـه‌ر زه‌وی ڕێژرا، خـوێنی یـه‌كێك لـه‌ كوڕه‌كـانی ئـاده‌م بـو بـه‌ هـۆی پێشـبڕكێ كردن له‌سه‌ر ئافره‌ت، وه‌ك لـه‌ پێـشه‌وه‌ باسمـان كـرد، نـامۆش نـی‌یـه‌ گـه‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ڕزگار بون له‌ ئاگر بۆ كه‌سێك مسۆگه‌ر بكات، كه‌ زمانو داوێـنی بپارێزێت، له‌و كه‌سانه‌ش ده‌بێت، كه‌ له‌ پێشه‌وه‌ ده‌بن له‌ چونه‌ به‌هه‌شت.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إثنان يدخلان الجنّة: من حفظ ما بين لَحيَيْهِ ورِجْلَيهِ دخل الجنَّة))[1]، واتە: دو شت هەن دەبنە مایەی چونە بەهەشت: هەرکەسێ زمانو داوێنی لە گوناهـ و تاوان بپارێزێ، دەچێتە بەهەشتەوە.

هەروەها فەرمویەتی: ((اللّهم إني أعوذ بك من شَرِّ سمعي، ومن شَرِّ بصري، ومن شَرِّ لساني، ومن شَرِّ قلبي، ومن شر منيِّي!))[2]، واتە: خوایە من پەنا بە تۆ دەگرم، لە خراپەکاری گوێو چاوو زمانو دڵمو، لە خراپەکاری داوێنم.

لەبەر ئەوەیە پاکخویی کردنو بە پاك ڕاگرتنو ناراستەکردنی غەریزەی جنسی، بۆ ڕێگای ڕاستو دروستو شەرعی بە گرنگترین شوێنو پایە دادەنرێت، چونکە سەلامەتیو هەستانەوەی ئومەت لەسەر ئەمە ڕادەوەستێ!

هەر بە بۆنەی قسەکردن لەسەر مەترسی کێشەی جنسی، باش وایە باسی ئەوە بکەین، کە بزاڤی چاکسازی ئایینی (اللوثري) لە ئەوروپا لە گرنگترین هۆیەکانی چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە، وەك کە (مارتن لوثر) سەرۆکی ئەم چاکسازییە ئاشکرای کرد، کە بە پێی ئەوەی لە کتێبی (حياتنا الجنسية)ی دکتۆر (فريدريك كهن) هاتوە، گوتویەتی: (هەر کەسێك دەیەوێ بە زۆرەملێ گەرمایی جنسی کپ بکاتەوە، بە کەسێك دەچی، کە بێهەستەو دەیەوێ قەناعەتمان پێ بکات سروشت پێچەوانەی ئەو شتەیە، کە ئێمە دەیناسین، نە ئاگر شت دەسوتێنێو، نە ئاویش شت تەڕ دەکاتو، نە پیاویش دەخواو دەخواتەوە!!)

لۆثەر بە قسەکانی بەرپەرچی تێگەیشتنەکانی ڕەوشتی کەنیسە دەداتەوە، کە بەسەر خەڵکیدا سەپاندوە، ئەویش بریتی یە لەو ڕەبەنی یەی خۆیان دایان هێناوە، ئەو قسەیەی دەڵێ:

جنس خودی خۆی شتێکی پیسە، ئافرەت دروستکراوێکی شەیتانی پیسە، پێویستە خۆی لێ دور بخرێتەوە، هاوسەرگرتن (زواج)یش پێویستی یەکی غەریزەیی-ئاژەڵی-یە بۆ گشتی، بەڵام کەسی بەختەوەری تەقوادار ئەو کەسەیە، کە ژن نەهێنێ.

١) رواه الخرائطي (حديث صحيح) .

٢) رواه أبو داود (حديث صحيح) .

خێزان لەبەردەم گێژەڵوکەدا

مەترسی تێکەڵاوی و
بە تەنها دانیشتن لەگەڵ ئافرەت

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ألا لا يبيتنَّ رَجلٌ عِنْدَ إمرأةٍ ثيِّبٍ، إلا أن يكون ناكحاً أو ذا مَحْرَم))[1]، واتە: با هیچ پیاوێك لە لای ژنێك شوی کردبێ نەمێنێتەوە، مەگەر مارەبڕی بێ، یان مەحرەمێکی بێ -وەك باوك و براو خاڵ و مام-.

هەروەها دەفەرموێ: ((إن المرأة تقبل في صورة شيطان، وتدبر في صورة شيطان))[2]، واتە: ئافرەت لە ڕازاوەیی و فێڵ دا، لە شێوەی شەیتان دێتە پێش پیاوو، لەسەر شێوەی شەیتان پشت هەڵئەکا.

هەروا دەفەرموێ: ((لا يخلونَّ رجلٌ بإمرأة إلا كان ثالثهما الشيطان))[3]، واتە: هەر پیاوێك لەگەڵ ئافرەتێك بە تەنهایی دانیشێت، ئەوا سێیەمیان شەیتانە، کە دێتە نێوانیان و دەبێتە هاندەر بۆ خراپەکاری.

دەفەرموێ: ((لا يخلون أحدكم بامرأة إلا مع ذي محرم))[4]، واتە: نابێ هیچ کەسێك لە ئێوە لەگەڵ ئافرەتێك بە تەنهایی و بە جوتە دابنیشن،

---

١) رواه مسلم .
٢) رواه مسلم .
٣) رواه الترمذي حديث صحيح واسناده جيد.
٤) رواه البخاري ومسلم

مەگەر مەحرەمێکی یان لەگەڵ دابێ[1].

(محمد طلعت حرب) لە پەرتوکەکەی (المرأة والحجاب)دا دەڵێ: تێکەڵاوی ژنو پیاوو هەڵگرتنی بالاپۆشیی دو ئاواتی دێر زەمانی ئەوروپایە، بە شێوەیەکی وا، کە گشت کەسێك هەستی پێ دەکات.

دەڵێ: هیچ لەمپەرو بەربەستێك نەماوە بۆ ئەوەی کۆمەڵگەی ئیسلامی لە ڕۆژهەڵات بەرەو ڕوخان ببات، ئەمەش نەك تەنها لە میسر، بەڵکو گۆڕانکاری بەسەر ئافرەتی مسوڵمان هێناوەو بەردو ئەو خراپەکاریو بەدڕەوشتی یەی بردون، کە ئافرەتی ڕۆژئاوای گرتۆتەوە. ئەمەش دەبێتە مایەی مەترسیو خەتەرناکی ڕەوشتی کۆمەڵگە.

هەندێك گەنجو لاو بە کوڕو کچەوە سەیریان بەوە دێ، کە نابێ کوڕو کچێك بە تەنهایی لە ژورێك کۆببنەوە، بەڵکو دەبێ برایەکی، یان

---

١) ئەم نەدەبە بەرزەی ئیسلام، لە کوێ لە ئاست دابو نەریتی بێگانە فاجیرەکان، کە ئەم جۆرە کۆبونەوەی پیاوو ژنی نامەحرەم بە تەنهاییو تێکەڵاوی ژنو پیاو بە کارێکی ئاسایی دادەنێن.

با خوێنەر ئاگاداری ئەم چیرۆکە بێت، کە باسی ڕادەی هەڵوەشانەوەی ڕۆژئاوا دەکات، کە لە ڕۆژنامەی (أخبار اليوم) ژمارە (٣)ی یۆنیۆی ساڵی ١٩٥٦ لە ژمارە ٦٠٨ لاپەڕە ٢ بڵاوی کردۆتەوە:

(پیاوێك لە ماڵەکەی خۆی، هاوسەرەکەی خۆی لەگەڵ پیاوێکی بێگانە بە ڕوتی گرتوە، وەك ڕۆژی لە دایك بونیان، بۆیە لە دادگا سکاڵای بەرز کردۆتەوەو داوای جیابونەوە (طلاق)ی کردوە لە هاوسەرە داوێن پیسەکەی، کە سوکایەتی بە کەرامەتیو کەرامەتی ماڵی هاوسەری یەتی پیرۆزی کردوە، بەڵام دادگای ئینگلیزی لە یەکێ لە دادگاکانی لەندەن، ڕەفتاری ئەم پیاوە کۆنەپەرستەی بە دڵ نەبوە، کە لەگەڵ پێشکەوتنی ڕۆژئاواییو کۆمەڵایەتی ناگونجێ!! بۆیە حوکمیان دا بە ڕەتکردنەوەی داواکەی، بە پاساوی ئەوەی لەسەر پیاو (هاوسەر) پێویستە ڕەچاوی بارودۆخو دابو نەریت بکات!!!).

خوشکێکی لەگەڵ بێ. بە بیروبۆچونی ئەم گەنجانە ئەم شێوازە، ڕێگەگرتنـە لە سەربەستیو ئازادی‌یان، دیـارە ئـەوەش بـە مەبەسـتی ئـارەزوو هـەواو هەوەسیانو ئارەزوبازیان، ئەمە دەڵێن.

ڕۆژنامـــەی (الجمهوریـــة)ی میـــسری لـــە ڕۆژی ٩ی یۆنیـــۆی ١٩٦٢ سەروتارێکی بڵاوکردەوە لەژێر سەردێری: (ئافرەتێکی نوسـەری ئـەمریکی دەڵێ: مەهێڵن کوڕو کچ تێکەڵاو بن، ئافرەتان ببەسـتنەوە).-سـەروتارەکە بە کورتی باس دەکەین-:

ناوی ئافرەتە نوسەرەکە (هیلسیان ستانسبری)یە، کـە ڕۆژنامەنوسـێکی ناودارە. ئەم ئافرەتە نوسـەرە سەردانی زانکۆکانو ســـەربازگەکانی لاوانو دامەزراوە کۆمەڵایەتی‌یەکانی کۆماری میسری کرد، جا دەڵێ: کۆمـەڵگەی عـەرەبی (مەبەستی پێ ئیسلامی) کۆمەڵگایەکی ڕێكو پێكو ساغەو، لـە سروشـت (طبیعـة) باشـی ئـەو کۆمەڵگایـە ئەوەیـە، کـە پابەنـدی خـوو نەریتیانن، کە کـوڕو کـچ لـە سـنورێکی مـەعقولو دیـاریکراودا ڕەفتـار دەکەنو، نەریتێکتان هەیە، کە بەرەڵڵایی سێکسی بە حەرام دادەنرێت، کە ئەمە لە ڕۆژئاوا بە ئاسایی دادەنرێو هەرەشـەش لـە کۆمـەڵگاو خێزانـی ئەوروپاو ئەمریکا دەکات...

لەبەر ئەوە ئامۆژگاریم ئەوەیـە، پابەنـدی ڕەوشـتو خـوو نـەریتتانو، تێکەڵاو نەبونی کـچو کـوڕ بـن. سەربەسـتی ئافرەتـان سـنوردار بکـەنو بگەڕێنەوە چەرخی بالاپۆشـیو سـەرپۆشـین. کۆمەڵگـەی ئـەمریکی بوەتـە کۆمـەڵگەیەکی وشكو بێ سۆزو عـاتیفە، پڕە لە بەرەڵڵایی کـاری جنسـیو ئـافرەتی ڕوت، بونەتـە قوربـانی تێکـەڵاوی سەربەسـتی بێ‌سـنور، کـە لاوەکانیان تەمەنیان پێش‌ئەوەی بگاتە بیـست سـاڵی لـە گرتوخانـەکانو

شۆستەکانو خانوە نهێنی‌یەکان دەبینرێنەوە! ئەو سەربەستی یە بێ سنورەی بەخشیمان بە کچو منداڵەکانمان، وای لێ‌کردن ببن بە چەتەکانی (جیمس دین)و چەتەی ماددە بێ‌هۆشکەرەکانو کۆیلە سپی یەکان.

تێکەڵاوی کورو کچو بەرەڵڵایی‌و سەربەستی، لە کۆمەڵگای ئەوروپی‌و ئەمریکی، خێزانی خستە مەترسی‌یەوەو قییەمو ئەخلاقی خستە لەرزە، لە گرنگترین ئەو قسەیەی لە رێگەی گومڕایی زانستی هاتە ناو ئوممەتەکەمان ئەوە بو، تێکەڵاوی نێوان کورو کچ سروشتەکان پاك دەکاتەوەو دەبێتە شتێکی ئاسایی‌و، بیرکردنەوە لە مەسەلەکانی جینس کەم دەکاتەوە.. ئەمەش درۆیە بە دەمی زانستەوە دەکرێ، کە واقعی ژیان ئەمە بە درۆ دەخاتەوە. پەیوەندیم بە یەکێك لە زانا دەروونناسە میسرییەکانەوە کرد، کە باوەڕیان بەم تیۆرە گەندەڵە هەبو، پێم گوت: گەر ئەمە ڕاست با، دەبوایە ئەو تێکەڵاویە تەواوەی ژنو مێرد ببێتە هۆی دورکەوتنەوەیان لە مەسەلەکانی جنسی! ئەمەش ڕاست نی‌یە.

ئـه‌ی ژنـی مێـرددار وریـابـه‌!

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((**لا تباشر المرأة المرأة فتنعتها لزوجها كأنه ينظـر إليهـا**))[١] ، واتـه‌: بـا ئـافره‌ت وه‌سـفی جـوانیو شـۆخو شـه‌نگی ئافره‌تێکی تر بۆ مێرده‌که‌ی نه‌کات به‌و شـێوه‌یه‌ی، کـه‌ وا لـه‌ مێرده‌کـه‌ی بکات ته‌ماشای بکات، ئاوا وه‌سفی ده‌کات، کـه‌ ده‌یهێنێتـه‌ پـێش چـاوی وه‌ك بلێی ته‌ماشای ده‌کات.

ئه‌م ته‌وجیهه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ، ده‌رونی ئـاده‌میزاد بـه‌ دیـار ده‌خـاتو ده‌یناسێنیو مه‌ترسی یه‌که‌شی ده‌خاته‌ ڕو، که‌ زۆرجار به‌ هۆی وه‌سف کردنی ئافره‌تێك بۆ پیاو، ده‌بێته‌ هۆی ئه‌وه‌ی دڵی پیاوه‌که‌ بۆ لای ئافره‌ته‌ وه‌ســف کراوه‌که‌ بچێ، نیازی خراپی هه‌بێو ئافره‌ته‌که‌ ببێته‌ نێچیری خۆشه‌ویستی.

هیچ گومانیش له‌وه‌دا نیه‌ ﴿**وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى ۞ إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى**.... بـه‌ ئـاره‌زوی خـۆی قـسه‌ ناكـات، هـه‌رچ ده‌یلـێ لـه‌ خـواوه‌ تێگه‌یه‌نراوه‌﴾(**النجم : ٢-٣**).

ئیبن القیم ده‌ڵێ: ئه‌و شتانه‌ی ده‌بنه‌ هۆی خۆشه‌ویستی بۆ خۆشه‌ویستراو چوارن:

یه‌کێکیان: ته‌ماشاکردن به‌ چاو، یان به‌ دڵ، کـه‌ بـۆی وه‌سـف ده‌کـرێ، چونکه‌ زۆربه‌ی خه‌ڵك خۆشه‌ویستی یان به‌بێ بینیـن بۆ دروست ده‌بێ.

جـا له‌بـه‌ر ئه‌مـه‌ پێغه‌مبـه‌ر ﷺ حـه‌رامی کـردوه‌ ئـافره‌ت وه‌سـفی ئافره‌تێکی تر بۆ مێرده‌که‌ی بکات[٢]..

---

١) رواه أحمد في المسند والبخاري وأبوداود والترمذي (حديث صحيح) .

٢) روضة المحبين، لاپه‌ره‌ ٨٨ .

پـاراستنی ئـافرەتو پـارێزگـاری کردنـی

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((لا يَحِلُّ لإمرأة تؤمن بالله واليوم الآخر أن تسافر سفراً يكون ثلاثة أيام فصاعداً إلا ومعها أبوها أو أخوها أو زوجُها أو إبنُها أو ذو مَحْرَمٍ))[1]، واتە: ئافرەتێك كە بڕوای بە خوای گەورەو ڕۆژی دوایی هەیە، بۆی حەلاڵ نیە سەفەر بۆ شوێنێك بكات، كە ماوەكەی لە سێ ڕۆژ بەرەو سەرەوە زیاتر بێت. مەگەر باوكی، یان براكەی، یان مێردەكەی، یان كوڕەكەی، یان مەحرەمێكی لەگەڵ دابێ.

پیاوێك دانی بەم ڕاستی‌یە هێناو دەڵێ: لە شارێك بوم، بە دوای ژنەكەم نارد، كە بێتە لام، ئەویش لە شارێكی تر بو. جا لە كاتی دیاریكراودا چاوەڕوانیم كرد، بەڵام فڕۆكەكە هەر نەگەیشت. لە فڕۆكەخانەكە بە تەلەفۆن پرسیارم كرد، ئەوانیش گوتیان: فڕۆكەكە شتێكی خراپ بودو ئیش ناكاتو ناچار بوە بە مەبەستی چاك كردنەوەی لە شوێنێك بنیشێ، پاش سەعاتێكی تر فڕۆكەكە دەگاتە شوێنی خۆی، پاشان فڕۆكەكە گەیشت.. ژنی پیاوەكە لەسەر فڕۆكەكە دابەزی، مێردەكەشی چو لە تەنیشت ژنەكەی ڕاوەستا. ئەو ئافرەتەی خزمەتی ناو فڕۆكەكە دەكات (مضيفة) بە ژنەكەی گوت: خواحافیزیت لە فڕۆكەوانەكە كرد؟ كاتێ ئەو قسەیەی گوت نەیزانی ئەو پیاوەی لە تەنیشت ژنەكەیە مێردیەتی.

مێردی ژنەكە زانی چی ڕویداوەو چی بوە، چونكە فڕۆكەوانەكە فێڵی لە سەرنشینەكان كردبو بە بیانوی بونی خەلەلێك لە فڕۆكەكە، كە ماوەی

---

١) رواه البخاري ومسلم وغيرهما .

کاتژمێرێك پێویستی بە چاککردنەوە هەیە، جا فڕۆکەکە لە فڕۆکەخانەیەك نیشتوەو سەرنشینەکانیش دابەزیون، پاش تێپەڕبونی کاتژمێرێك سەرنشینەکان گەڕابونەوە ناو فڕۆکەکە، لە ماوەی ئەم کاتژمێرەدا فڕۆکەوانو یاریدەدەرەکەی ئیشی خۆیان لەگەڵ بەجێ هێنابو، واتە: زینایان لەگەڵ کردبو! ئەم ڕوداوە مایەی پەندو ئامۆژگاری‌یە بۆ ئەو کەسەی پەندو وانە وەردەگرێت.

ئافرەت لە کاتی سەفەرکردندا، کە یەکێکی مەحرەمی لەگەڵدا دەبێ، ئەم مەحرەمە دەبێتە سودمەند بۆی، بەوەی یارمەتی دەداتو لە دەستدرێژی دەیپارێزێت.

یەکێك لە ئافرەتە بەرەڵلاو گاڵتەجارەکان، کە گوێبیستی ئەم فەرمودەیەی پێشەوە بو، بەلایەوە سەرنج ڕاکێشەرو گرنگ نەبو. ئەوەبو خوای گەورە وای ڕێك خست لەگەڵ خێزانەکەم سەفەر بکەم، کاتێك ئافرەتەکە هات خوا حافیزیمان لێ بکات، بینی من چۆن بومەتە یارمەتیدەری ژنەکەم لە هەڵگرتنی کەلو پەلی سەفەر. ئەو کاتە دانی بە حیکمەتی فەرمودەکەی پێغەمبەر ﷺ دانا.

پوانینی حەرام تیرێکە لە تیرەکانی شەیتان[1]

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ، وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ﴾ (النور: ٣٠-٣١)، واتە: بە پیاوە بڕوادارەکان بڵێ: با چاویانو ئەوی کەن لە ئاست ئافرەتی بێگانە (نامەحرەم)، با داوێنیان بپارێزن لە خراپەکاریو زیناو گوناهـ و تاوان. ئەم چاو دانەواندنە بۆ دڵی ئەوان پاکترو باشترە، خوای گەورەش ئاگادارە بەوەی ئەنجامی دەدەن. هەروەها بە ئافرەتە بڕوادارەکانیش بڵێ با چاویان نەوی کەن لە ئاست پیاوی بێگانە، با داوێنیان بپارێزن لە زیناو خراپەکاری، با جوانیو ڕازاوەیی خۆیان بە دیار نەخەن، تەنها ئەوە نەبێ کە بەدیار دەکەوێ -ئەویش دەمو چاوو دو دەستەکان دەگرێتەوە-، با سەرپۆشەکانیان بەسەر سنگو بەرۆکیاندا بێننە خوارەوە.

پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: ((إن الله كتب على ابن آدم حظّه من

---

١) بێداریو هۆشیاری ئیسلام چەندە گەورەیە، کە لێ نەگەڕاوە مسوڵمان بە پێی هەواو ئارەزوو ڕەفتاری جنسی خۆی، پلان بۆ خۆی دابنێ، هەتا گەر تاوانی زینای لێ ڕودا، خۆیو کەسانی تر بە هیلاك بداتو شایستەی سزای دنیاو ئاخیرەت بێت، بەڵکو ئیسلام هەموو ئەو دەروازە خراپانەی دەبنە هۆی تێوەگلان بەم تاوانە ناشیرینە، لەبەردەمی دادەخات: وەك ڕوانینی حەرامو سفوریيو خۆپۆشتە نەکردنو تێکەڵاوی کچو کوڕو خۆ چواندن بە ئافرەتە بێبڕواکانو، نیشتەجێ بوون لە نزیکیانەوەو، فەرامۆش کردنی باڵاپۆشیو شتی تر، کە هەموو ئەم پیشەکیانە بەرەو خراپترین سەرەنجام کێش دەکات.

الزنى، أدرك ذلك لا محالة، فزنى العين النظرُ، وزنى اللسان النطق، والنفس تتمنى وتشتهي، والفرج يصدِّقُ ذلك أو يكذّبه)) (رواه البخاري ومسلم وأبو داود والنسائي)، واتە: خوای گەورە بەشی زینای لەسەر ئادەمیزاد نوسیوە، مەحاڵیشە کە ئەم بەشە دەبینێ، ئەم زینایەش لەمانە پێك دێت: زینای چاو تەماشاکردنە بە حەرامی، زینای زمان بەکارهێنانیێتی بە خراپەکاری، نەفسی مرۆڤیش هەردەم داوای ئەم کارە دەکات و ئارەزویەتی، ئەو کاتەش (داوێن- فرج) ڕۆڵی خۆی دەبینێ، کە یان زیناکە دەکات، یان نایکات.

جەریری کوڕی عبداللە گوتویەتی: ((سألت رسول الله ﷺ عن نظرة الفجأة فأمرني أن أصرف بصري))[1]، واتە: دەربارەی تەماشاکردنی لەناکاو ئافرەت، پرسیارم لە پێغەمبەر ﷺ کرد، فەرمانی پێ کردم کە چاوم لێی لادەم.

ئیمام إبن القیم دەڵێ: (نظر) نەکردن چەند سودێکی هەیە:

یەکەم: ڕزگارکردنی دڵ لە ئازاری حەسرەت هێنان.

دودم: ڕۆشنایی و ڕەنگدانەوە لە دڵ بەجێ دەهێڵێ، کە لە ڕوخسارو ئەندامەکانی لەش بە دەردەکەوێ.

سێیەم: دڵ بەهێز دەکات و ئازایەتی پێ دەبەخشێ.

چوارەم: خۆشی و شادی و دڵ فراوانی دەدات بە دڵ، کە خۆشی یەکەی لە خۆشی تەماشاکردنەکە خۆشترە.

پێنجەم: دڵ ڕزگار دەکات لە دیلی و بەندایەتی شەهوەت و ئارەزوبازی.

شەشەم: دەرگایەك لە دەرگاکانی دۆزەخی لەسەر دادەخات.

---

١) رواه مسلم.

حەوتەم: عەقڵ بەهێزو زیـــاد دەکـات، چـونکە بـەرەڵڵاکردنی چـاو بـۆ تەماشاکردنی حەرام، لە کەمی عەقڵەوەیە...أ.هـ. [1].

ڕاشـکاوییەکی ئاشـکرا (صـراحة مكشوفـة)

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إذا رأى أحدُكم إمرأةً، فوقعت في قلبه، فليعْمَدْ إلى امرأته، فليواقعها، فإن ذلكَ يُردُّ ما في قلبه))[2]، واتە: ئەگەر یەکێك لە ئێوە ئـافرەتێکی بـینیو کەوتـە دڵـی یـەوە، بـا بـچێتەوە لای ژنەکەیو لەگەڵیدا جوت ببێ، چـونکە ئـەم جوتبونـە دەبێتـە هـۆی رەت کردنەوەی ئەوەی کە چۆتە دڵیو دڵی پێی دادەمرکێ[3].

---

١) بەکورتکراوەیی لە (روضة المحبيـن)، لاپەڕە، ٩٥-١٠٢ وەرگیراوە.

٢) رواه مسلم.

٣) بەڕاستی تەوجیهێکی پڕ لە حیکمەتو بەرزە، بە تایبەتی لە ڕۆژگارێکی گەندەڵی وەك ئەمڕۆ، ئافرەتان زیاد لە سنور لادان خۆیان لە پۆشاك داماڵیوەو، خۆیان کردۆتـە مزراحـی دەستی گاڵتەجاڕی ئافرەتان، بونەتە پەیڕەوکارو جێبەجێکەری زنجیرە تەمسیلی یـەکانی بێگانە لە دوای دۆبلاج کردنیان بۆ زمانی عەرەبی. ئافرەتان بە شێوەیەك خۆیان دەخەنە ڕو و پۆشاکێك لەبەر دەکەن، کە هەر بەناو پۆشاکە،جا کە بەمجۆرە خۆیان نمایش دەکـەن، سەرنجی گەنجو پیاوی پێ ڕادەکێشن، ڕەنگە سەربکێشێ بۆ خراپەکاریو داوێـن پیـسی. هەر بۆیە پێغەمبەر ﷺ لەم فەرمودەیەدا ڕێنمایی پیـاوان دەکـات، هـەرکاتێ شـتێکی ئاوایان کەوتە بەرچاو و سـەرنجی ڕاکێـشانو ئـارەزوی بزوانـدن، ڕاسـتەوخۆ بـچنەوە لای خێزانیان، ئەو گەنجانەش کە ژنیان نەهێناوە، دەبێ ئارام بگرنو زۆر بـەڕۆژو بـن، هـەروا دوعا بکەن هەتا خـوای بەخـشندەکاری ژن هێنانیـان بـۆ ئاسـان دەکـات.. ئـەو جـۆرە ئافرەتانەش گەر تۆزێك ئابڕویان هەبێ، ڕێگە بەخۆیان نادەن ئەم جلە سەرشۆڕکەرە لەبەر بکەن. (وەرگێڕ)

دەبێ ژن لە داوای مێردەکەی بۆ جوتبون پەلە بکات

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((ثلاثة لا تقبل منهم صلاة، ولا تصعد إلى السماء، ولا تجاوز رؤوسهم: إمرأة دعاها زوجها من الليل فأبت عليه ... الحديث))[1]، واتە: سێ کەس نوێژیان قبوڵ نابێ، بەرەو ئاسمانیش بەرز نابێتەوەو لەسەر سەریشیان زیاتر تێپەڕ ناکات: یەك لەو کەسانە ئەو ئافرەتەیە، کە مێردەکەی بەشەو داوای جوتبونی لێ دەکات، بەڵام ژنەکەی ڕازی نابێ وداواکەی جێبەجێ ناکات.

دەفەرموێ: ((إذا دعا الرجل إمرأته إلى فراشه، فلم تأته، فبات غضبان عليها، لعنتها الملائكة حتى تصبح))[2]، واتە: پیاو گەر داوای سەرجێیی لە ژنەکەی کرد، ژنەکەشی بە دەم داواکەی نەچو، مێردەکەشی لێی توڕە بێ و بەو حاڵەتەش بمێنێتەوە، ئەوا فریشتەکان نەفرین (لەعنەت) لەو ژنە دەکەن تا بەیانی دەکاتەوە.

هەروەها دەفەرموێ: ((إذا دعا الرجل إمرأته الى فراشه، فلتجب وإن كانت على ظهر قتب))[3]، واتە: پیاو گەر داوای سەرجێیی لە ژنەکەی کرد بۆ جوتبون، با ژنەکەی بەدەم داواکەی بچێ، ئەگەریش ئافرەتەکە لەسەر پشتی حوشتر بێ.

---

١) رواه أبن خزيمة (حديث صحيح) .

٢) رواه البخاري ومسلم وأبوداود والنسائي .

٣) رواه البزار (حديث صحيح) .

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إذا دعا الرجل زوجته لحاجته فلتأته، وإن كانت علي التنور))[1]، واتە: گەر پیاو داوای جوتبونی لە ژنەکەی کرد، با ژنەکەی بەدەنگی یەوە بچێ، با ژنەکەی لەسەر تەندوری نان کردنیش بێ.

هەروا دەفەرموێ: ((والذي نفسي بيده ما من رجل يدعو إمرأته إلى فراشه فتأبى عليه إلا كان الذي في السماء ساخطاً عليها حتى يرضى عنها))[2]، واتە: سوێند بەو کەسەی نەفسی منی بەدەستە، هەر پیاوێك داوای سەرجێیی لە ژنەکەی بکات و ژنەکەشی بە دەنگی یەوە نەچێ، ئەوا ئەوەی لە ئاسماندایە تورە دەبێ، تا ئەوکاتەی مێردەکەی لێی رازی دەبێ[3].

---

١) رواه النسائي والترمذي (حديث صحيح).

٢) رواه البخاري ومسلم.

٣) زۆرجار لەبەر چەند ئیش‌وکارێك، ژن لە مێردەکەی دور دەکەوێ‌و داواکەی جێبەجێ ناکات، جا بەمجۆرە ژنە دەڵێم: پێویستە لەکاتی داواکردنی سەرجێیی هەمو ئیش‌وکارو خەم‌و خەفەتێك بخرێتە لایەك‌و، هەمو نیعتبارێك بخرێتە لایەکی تر! بەراستی ئەوکاتە چەند کاتێکی بەتام‌و خۆش‌و بەلەزەتە، کە ژن‌و مێرد بۆ لای یەکتری رادەکێشێ‌و لەناو سۆزو خۆشەویستیان بۆ یەکتری بتوێنەوەو ببنە یەك جەستەو، تیشکی خۆشەویستی‌و ئەوین لەم کەشە جوان‌و خۆشە بەسەریاندا بلاوببێتەوە.

بەبۆنەی قسەکردن دەربارەی راسپاردەکانی پێغەمبەر ﷺ بۆ ژنان، کە پەلە بکەن بۆ بەجێهێنانی داوای مێردەکەی بۆ جوتبون، ئەم سەربردەیە باس دەکەین:

لە کتێبی (الاغاني) کەمێك بەکورتی‌و دەسکاریەوە هاتوە کە ئافرەتێك گوتویەتی:

((لەلای عائیشەی کچی تەڵحە بوم، گوتیان: ئەوە (عەمری کوری عبید)ە گەڕایەوە - واتە مێردی عائیشە-. منیش لاکەوتم‌و مێردەکەی چوە ژورەوە، جا بۆ ماوەیەك گوێم لە دەنگی دەستبازی ژنەکە بو، گوێم لە قسەی سەیرو سەمەرە بو.. هەر کە مێردەکەی چوە دەرەوە، بە عائیشەم گوت: تۆ ئەو پلەو پایەت هەیەو شتی وا دەکەیت؟! ئەویش گوتی: ئێمە ئەوەندەی لەتوانامااندا هەیە، بەدەم ئەو کەڵەپیاوانەوە دەچین‌و بەدەم ئەو شتانەوە دەچین، کە دەمانبزوێنێ.. کەواتە من چ شتێکی خراپم کردوە! گوتم: حەزم دەکرد بەشەو

ئەوەتان بکردبایە. ئەویش گوتی: گەر بەشەو بایە ئەوە بۆ وی زۆر گەورە بـو، خـۆی پـێ نەدەگیرا، چونکە ئەو هەرکە من دەبینێ ئارەزوی دەجولێو دەستی بۆم دێنێو منیش بە ئارەزوی ئەو دەکەم، بۆیە ئەوە ڕودەدات، کە دەیبینی!))

لەم فەرمودانە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە پێغەمبەر ﷺ داوا لە ئـافرەت دەکـات بـە زویی‌و بە پەلە ئارەزوی جنسی مێردەکەی تێر بکات، ئەمەش لەبەر چەند شتێك، لەوانە: لەو کاتەی ئافرەت بە دەنگی مێردەکەیەوە ناچێت، مێردەکەی وا دەزانێ ژنەکەی خۆشی ناوێ، دیارە ئەوەش سەرەنجامەکەی باش نابێت، جێبـەجێکردنی داواکـاری پیـاو ئـەوە ناگەیەنێ، کە ژن ملکەچی مێردەکەی بێو بۆی بچێتە ژورەوە، بـەڵکو دەبـێ ژنەکـەش وەك پیاوەکە ئامادەیی هەبێت‌و، ئـارەزوی جوتبـونی هـەبێ‌و ئـارەزو لەگـەڵ یەکتریـدا بگۆڕنەوە. هەروەها ژنەکە نابێ ساردی خۆی پیشان بـدات، چـونکە گـەر ژن ئامـادەیی خۆی دەرنەبڕیو سارد بو، ئەوا بیرۆکەیەکی خراپ لەلای مێردەکەی دروست دەبێ.

لەسەر ژن پێویستە لەگەڵ مێردەکەی تەفاهومی هەبێت‌و بە ڕاشکاوی لە بارەی هەمو شتێکی جنسی قسەی لەگەڵدا بکات. گەر ئارەزوی جنسی مێردەکـە لـە سـنوری خـۆی زیاتر بو، ئەوا لەسەر ژن پێویـستە بـە لێزانـی‌و دانـایی ئـەو چـالاکی‌یـە جنـسی‌یـەی مێردەکەی بە چالاکی تر پڕ بکاتەوەو، فکرەی جنـسی لـەلای کـەم بکاتـەوەو لـە بـیری بباتەوە، ئەوەش لە کاتێکدا گەر مێردەکەی ڕێژەی جوتبونەکەی لە سنوری مام ناوەنـدی زیاتر بو، کە لە هەفتەیەکدا دو جارە. گەر جوتبون لەم سنورە زیاتر کـرا، بـە تایبـەتی پاش تێپەڕبونی ماوەیەکی درێژ بەسەر ژن هێناندا، ئەوا دەبێتە هـۆی لاوازی‌و بـێ‌هێزی جەستەو لاشەو عەقڵ‌و جینس.

بەم بۆنەوە گرنگترین شت، کە پێویستە ئاماژەی پێ بکەین ئەوەیە، کـە زۆر ئـافرەتی مێرددار، بە هۆی نەشارەزاییان لە مانای رابواردنی جنسی، لە پیـاوان دور دەکەونـەوەو بەردەوام دەبن لەسەر ساردی نواندن، جا گەر پیاو (مێرد) شارەزا نەبێت بـە وروژانـدنی، بە گەمەو یاری درێژخایەن، بە تایبەتی شوێنە هەستیارەکانی ژن، گەر ئەو هاوسەرییەتی یە ئاوا بەردەوام بێت، ئەوا ژن بەدەم داوای مێردەکەی نایەت، ئینجا گیروگرفت‌و کێـشە دروست دەبێت.

لە هۆیەکانی دورکەوتنەوەی ژن لە مێردەکەی، زۆر جار بە هۆی خواپەرستی یەکی لارو خوارەوەیە، تەنانەت هەندێ ژن خۆیان لە مێردەکانیان دور دەگرن، ئەمەش لـە ناکـامی

ئاراستەکردنی قوتابخانە خراپەکەیانە، کە ئیسلام لێی بەریە، ئیسلام هاوسەریەتی بە عیبادەت داناوە.

ئامۆژگاریم بۆ پیاو (مێرد) ئەوەیە، هەر تەنها پشت بەو فەرمودانە نەبەستێ، کە هانی ژن دەدات لەسەر بەدەمەوە هاتنی داوای مێردەکەی، بەڵکو لەسەریەتی کە سەلیقەدار بێت و تەنازول بکات لە خۆویست (أناني)و پەلەکردن بۆ جوتبون، پێویستە تواناداربێت لەسەر سەرنج راکێشانی هاوسەرەکەی. گوتراوە ئافرەت وەك ئامێری مۆسیقا وایە، بە دەستی مۆسیقاژەنێکی کارامە نەبێت ناژەنرێ.

چەند مەترسیەك هەڕەشە لە خێزان دەكەن

مەترسی خزمی مێردو هاوڕێیانی خێزان

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((إیاكم والدخول علی النساء، فقال رجل: یا رسول الله! أرأیت الحمو؟ قال: الحمو الموت))[1]، واتە: نەكەن ئێوە بچنە شوێنێك... ژورێك كە ئافرەت بە تەنها لەو ژورە بێت. پیاوێك گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا: ئەی گەر برای مێردەكەی بێت؟ پێغەمبەر فەرموی: ئەمەیان هەر مردنە، بە واتای جێگەی فیتنەو نزیكی سەركێشی خراپەكارییە، چونكە خراپەكاریو مەیل بە لایاندا كارەكەی ئاسانتر دەبێ..

بە هۆی فەرامۆشكردنی ئەم فەرمودە پیرۆزە، چەندەها كێشەو گیروگرفت هاتۆتە كایەوەو بۆتە هۆی روخاندنی بنەماكانی خێزان. نمونەی (الحمو): بریتی یە لە هاوڕێیانی مێردو ناسیاوانی ژن، كە زۆرجار مەترسی خراپەكاری لەوانەوە دروست دەبێ. زۆر كەسیش بێ ئاگا لە فەرمانەكانی خواو پێغەمبەر، دیدو بۆچونیان وایە، كە هاوڕێیانی مێردو ناسیاوانی ژن جێگەی مەترسی نین. جا شەوانە لەگەڵیان دەمێننەوەو سەهرەیان لەگەڵ دەكەن.

ئەوەی بە ڕاستی و واقیعی ڕویداوە ئەوەیە، كە یەكێك لەو جۆرە كەسانە لەماڵی خۆیدا هاوڕێكەیو ژنەكەشی دەعوەت كردبو، كاتێك میوانەكان هاتن، ئەو پیاوە دەستی كرد بە تێكردنی مەی بۆیان، پیاوەكە ڕێژەی مەیەكەی بۆ هاوڕێكەی زیاتر تێ دەكرد، بەڵام بۆ ژنەكەی كەمتری

---

[1]) رواه البخاري ومسلم.

تێ دەکرد، بۆ خۆیشی کەمێکی دەخواردەوە، تا زۆر سەرخۆش نەبێ و بە ئاگا بێ و نیازە گڵاوەکەی بێنێتە دی. پاش تێپەڕبونی سەعاتێك، یان زیاتر هاوڕێکەی سەرخۆش بو ئاگای لە خۆی نەما، چاوچاوێن و گەمەو یاری لە نێوان پیاوەکەو ژنی هاوڕێکەی دەستی پێ‌کرد، چونکە ئەویش سەرخۆش بو. جا هەر لە نزیك مێردەکەیەوە پیاوەکە زینای لەگەڵدا کرد.

هەروەها ئافرەتیش، کە هاوڕێی خێزان بێ، مەترسیەکی لە پیاوی هاوڕێی خێزان کەمتر نیە، کەواتە دەبێ زۆر ئاگادار بین.

لە ویلایەتی فلۆریدا لە نێو چینی دەوڵەمەندان تاوانکاریەکی قێزەون ڕویدا!! کە کورتەکەی بەم شێوەیەیە:

ژنێك حەزی لە پزیشکێکی لاو کرد، کە لە ڕێی مێردەکەیەوە لە یەکێ لە ئاهەنگەکان لە یانەیەکدا یەکتریان ناسی، کە مێردەکەی زۆر هاتوچۆی ئەم یانەیەی دەکردو ژنە گەنجەکەی لەگەڵ خۆی دەبرد... جا ژنەکەی بە پێی باوو نەریتی چینی دەوڵەمەندانەوە داوای لەم گەنجە کردو سەمای لەگەڵ دەکرد!! جا پەیوەندی لە نێوان ژنەکەو پزیشکە گەنجەکە پتەو بوو کە ناوی (أنطون) بوو، لەسەر زەواج پێکهاتن..

بەڵام گرفت ئەوەیە چۆن لەم مێردەی دەرباز بێت، کە زۆر خۆشی دەوێت، هەروەها چۆن لە دوو منداڵە بچوکەکەی دەربازی بێت... بەڵام پزیشکەکە هانی ژنەکەیدا، کە ژەهر بخاتە نێو خواردنی مێردەکەی و منداڵەکانی ئەوەبوو ژنەکە تاوانەکەی ئەنجام داو... لەگەڵ عاشقەکەی بە ئۆتۆمبێل ڕای کرد...

لەو کاتەی پۆلیس بە دوای ژنە تاوانبارەکەو دۆستەیەکدا دەگەڕان، بینیان لە دۆڵێکدا، کە زۆر قوڵ نەبوو لە نزیك ڕێگای گشتی تەرمی

هەردوکیان بە شێواوی کەوتووە. ئۆتۆمبیلەکـە دوای وەرگـەڕانی، تـانکی بەنزینەکەی تەقیبۆوە:

ئەمەش تۆڵەی خوا بوو، کە بە زوویی هاتەدی! (حـضارة الإســلام) (٧٤ س ٤، ص ٩٩).

ئەمە نمونەیەکە کە لە هـەزاران نمونـەی زیـانی تێکـەڵاوی ژن و پیـاوی نامەحرەم، جا ئایا پەندی لـێ وەردەگیرێ؟!

ئـاگـادارکـردنەوە لە دەرخسـتنی جوانـی و ڕازاوەیـی ئـافـرەت

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلاَبِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلاَ يُؤْذَيْنَ﴾ (الأحزاب- ٥٩)، واتە: ئەی پێغەمبەر بە خێزانەکانت و کچەکانت و بە ئافرەتە باوەڕدارەکان بڵێ، با عەباکانیان بەسەر خۆیاندا بێننە خوارەوە[1]، ئەمە بۆ ئەوان چاکترە بۆ ئەوەی بناسرێن و ئازار

١) لە کتێبی (الأسلام والحياة الجنسية) هاتوە: ئەم چارەسەرە قورئانی یە، کە داوای خۆداپۆشین دەکات، سودەکەی تەنها لەسەر ئەو بارە دەروونی یەی لە پێشەوە باسکرا کورت هەڵ نەهاتوە، بەڵکو سودێکی کۆمەڵایەتی تێدایە، کە چارەسەرکردنی قەیرانە!!! قەیرانی هاوسەرگرتن (الزواج)ـە.

لە بنەماکانی ئەم قەیرانە ئەو ڕوتی یەیە، کە لە کەنار دەریاو ناهەنگەکانو، لە کۆبونەوەکانو کۆڕو شەقامەکانو هاوینەهەوارەکان، سەرنجی چاوی پیاوان ڕادەکێشێ... کە ئافرەتان جلیان لەبەرەو ڕوتیشن.

خواردنێکی موباح.. زەمینەیەکی کراوە.. جەستەکە لە هەمو شوێنێك لەبەر دەمیەتی، بە وتەیەکی شیرین یان بەڵێنێکی درۆ، ئەو جەستەیە لەوانەیە ببێتە موڵکی ئەو پیاوە. ئافرەتەکەش فریوو چەواشە دەکرێ، نەفسەکەی دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی پیاوەکە، پاشان ژیانەکەی، وەك کچێکی شەریف کۆتایی دێت و، سەرەتای ژیانی وەکو کچی شەوانی دەست پێدەکات!! جا قەیرانی هاوسەرگرتن لە کۆمەڵگەدا بەو شێوەیە دەمێنێتەوە. جا مادام ڕوتی شتێکی باوە! هەمو قەدەغەکراوێکیش خوازراوە خەڵکی دوای دەکەوێ.

هەمو شتێکی کەم نرخ لە کاتی دەست بەسەراگرتنیدا، بایەخەکەی کەم دەبێتەوە! گەر کچ خۆی پۆشتە کات -یان بە عیبارەتێکی وردتر- گەر بە باڵاپۆشی خۆی پارێزگار

نـــه‌ردرێن(١).

بكات، ئه‌وا كوڕ ئاواته‌خوازى ده‌بێ‌و په‌له‌ى هێنانى ده‌كات..
(مارى ودالن)، كه‌ به‌ په‌روه‌رده‌يه‌كى رۆژئاوايى گۆش كراوه‌، وته‌كه‌ى چه‌ند جوانه‌، كـه‌ له‌ كتێبه‌كه‌ى (فن العلاقات الجنسية)دا گوتويه‌تى:
((كچان شوێنه‌وارێكى مه‌عنه‌وى گه‌وره‌ هه‌ڵده‌گرن، كه‌ په‌يوه‌ندى به‌ سـيره‌ى گه‌نجانـه‌وه‌ هه‌يه‌، ئه‌وه‌نده‌ به‌سه‌، كه‌ پۆشاكه‌كه‌ى فه‌رامۆش بكاو گرنگى پێ نه‌دات، يان له‌ په‌خشان كردنى قژى زياده‌ڕۆيى بكات، ئه‌و شوێنه‌ به‌ده‌ربخات، كه‌ پێويسته‌ بشارڕێته‌وه‌و چاوه‌كان نه‌يبينن، وا ده‌كات گه‌نجان به‌ چاوێكى دياريكراوه‌وه‌ بڕواننه‌ ئه‌و.
ئافره‌ت به‌ جوڵه‌و ڕوانينه‌كانى‌و هه‌ڵس‌و كه‌وتى، ده‌توانێ سه‌رنجى ته‌ماشاكه‌ر بۆ خـۆى ڕابكێشێ‌و چه‌ند بيرۆكه‌يه‌كى له‌لا دروست بكات، كه‌ به‌ره‌و كردارى ناشيرينى ببات.
له‌وانه‌يه‌ بگوترێ: پێويسته‌ پياوان ئاره‌زوه‌كانيان كپ بكه‌ن، بێگومان ئـه‌وه‌ له‌سـه‌ريان پێويسته‌، ئێمه‌ گازانده‌ لـێ‌كردنيان كه‌م ناكه‌ينه‌وه‌، به‌ڵكو ئـه‌وان شايـسته‌ى گازانـده‌ى زۆرن، به‌ڵام ئه‌و كچه‌ى ته‌ڵه‌ بۆ ڕێگاى گه‌نجان داده‌نێته‌وه‌، كـچێكى تاوانبـاره‌!! له‌سـه‌ر ئافره‌ته‌ ببێته‌ مسۆگه‌رى پاراستنى داوێنى پيـاوان، نـه‌ك هۆيـه‌ك بێـت بـۆ ڕوخانـدنى! هه‌روه‌ها له‌ بارى دايه‌ بيپارێزێ وه‌ك ئه‌وه‌ى كه‌ ده‌يپارێزێ.
گه‌ر كچ هێزى خۆى ناسى، گه‌ر په‌رێزێكى عاقڵانه‌و خۆ به‌كه‌م نواندنى ئه‌نجامدا، ئـه‌وه‌ ده‌توانێ پياو له‌ هه‌مو بيرۆكه‌يه‌كى پيس‌و خراپ دور بخاته‌وه‌!!)).
له‌ كاريگه‌ريه‌ ترسناكه‌كانى (تبـرج) له‌ ڕوى ته‌ندروستى‌يـه‌وه‌ ئه‌وه‌يـه‌، ده‌بێتـه‌ هـۆى نه‌زۆكى ئافره‌تان. له‌م دوايى‌يه‌دا له‌ (صوفيا) پايته‌ختى بولغاريـا، له‌گـه‌ڵ قوتـابى‌يـه‌ك دانيشتم، كه‌ له‌وێ ده‌يخوێند، ئـافره‌تێكى بولغـارى كردۆتـه‌ هاوسـه‌ر، كـه‌ دكتۆره‌يـه‌، ده‌ربـاره‌ى منداڵـه‌كانى پرسـيارم لێكـرد، قوتـابى‌يه‌كـه‌ گـوتى: خێزانه‌كـه‌م بـه‌ هـۆى له‌به‌ركردنى ته‌نوره‌ى كورت، دوچارى نه‌زۆكى بوه‌، له‌ ئاكامى سه‌رما بون بۆته‌ هۆى زيان گه‌ياندن به‌ منداڵدانى. جا ئه‌ويش ده‌رباره‌ى قه‌ده‌غـه‌كردنى پۆشـينى تـه‌نوره‌ى كـورتى نوسى، كه‌ كچانى هاوڕه‌گه‌زى له‌م جله‌ ئاگادار ده‌كاته‌وه‌.

١) له‌ خراپترين زيانه‌كانى (تبرج)، وروژاندنى گه‌نج‌و لاوه‌و هاندانيانه‌ بۆ ده‌ستدرێژى كردنه‌ سه‌ر ئافره‌تى ده‌رخه‌رى جوانى‌و ڕازاوه‌، بۆ به‌ڵگه‌ى ئه‌مه‌ش نمونه‌يه‌ك دێنينه‌وه‌:

هه‌روا ده‌فه‌رموێ: ﴿يَابَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا﴾(الأعراف- ٢٧)، واته: ئه‌ی نه‌وه‌كانی ئاده‌م، با شه‌یتان نه‌تانخاته ناو به‌ڵاو ناڕه‌حه‌تی، وه‌ك باوك‌و دایكتانی له به‌هه‌شت ده‌رهێنا، له به‌هه‌شت ده‌ری كردن به‌جۆرێ، كه پۆشاكه‌كه‌یانی لێ داكه‌ندن‌و بو به‌هۆی ئه‌وه‌ی، عه‌یب‌و عه‌وره‌ته‌كه‌یان ده‌رخات‌و نیشانیان بدات.

ده‌فه‌رموێ: ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى

گه‌نجێكی خه‌ڵكی لادێ شه‌وێك له سینه‌ما له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره سفوره‌كه‌ی دێته ده‌ره‌وه، كه له‌به‌رده‌م خه‌ڵكیدا شانازی پێوه ده‌كرد! جا ته‌كسیه‌ك به‌كرێ ده‌گرێت بۆ ئه‌وه‌ی بیانگه‌یه‌نێته‌وه گونده‌كه‌ی، له ڕێگا شه‌یتان چوه ناو عه‌قڵی شۆفێره‌كه‌و، به‌هۆی ده‌رخستنی دیمه‌نی جوانی‌و ڕازاوه‌یی ژنه‌كه، یاری به عه‌قڵی‌یه‌وه كرد، جا وای پیشاندا كه ئۆتۆمبیله‌كه شتێكی خراپ بوه، ئۆتۆمبیله‌كه‌ی وه‌ستاندو هاته‌خوار بۆ چاككردنه‌وه‌ی، له كۆتایی داوای له پیاوه‌كه كرد له ئۆتۆمبیله‌كه بێته‌خوار بۆ ئه‌وه‌ی له دواوه كه‌مێك پاڵ به ئۆتۆمبیله‌كه‌وه بنێت، جا شۆفێره‌كه یه‌كسه‌ر ئۆتۆمبیله‌كه‌ی لێ خوڕی‌و ئافره‌ته‌كه‌ی فڕاند، مێردی ژنه‌كه‌ش هه‌رچه‌نده داوای فریاكه‌وتنی كرد، به‌ڵام هیچ كه‌سێك به هاواری‌یه‌وه نه‌هات.. جا گومانی خراپی لێبكه‌و له هه‌واڵه‌كه‌ش مه‌پرسه كه چی ڕویدا! ﴿وَمَا ظَلَمَهُمُ اللهُ وَلَكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ... خودا سته‌می لێ نه‌كردن، به‌ڵام خۆیان سته‌م ده‌كه‌ن.﴾.

جارێك به یه‌كێك له ئافره‌ته ناسیاوه‌كانم گوت، خۆی پۆشته بكات‌و جوانی‌و ڕازاوه‌یی خۆی ده‌رنه‌خات، ئه‌ویش وه‌ڵامی دامه‌وه، كه من كۆنه‌په‌رستم! منیش پێم گوت: به‌ڵكو تۆ كۆنه‌په‌رستی، كه لاسایی ئافره‌ته هه‌مه‌جی‌یه‌كان ده‌كه‌یته‌وه كه خۆت ڕوت كردۆته‌وه، هێشتاكه‌ش هه‌ندێكیان له هه‌ندێ وڵاتی ئه‌فریقی ماون، كه ته‌نها پاش‌و پێشیان داده‌پۆشن!

گه‌ر پێشكه‌وتن به ڕوتی بێت، ده‌بوایه بزن‌و مه‌یمون له پێشه‌وه‌ی پێشكه‌وتن بان.

جُيُوبِهِنَّ وَلاَ يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُوْلِي الإِرْبَةِ مِنْ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾(النور- ٣١)، واتە: ئەی پێغەمبەر، بە ئافرەتە بڕوادارەکان بڵێ با لە ئاست پیاوی بێگانە چاویان نزم کەن‌و، داوێنی خۆیان لە خراپەکاری بپارێزن‌و، جوانی‌و ڕازاوەیی خۆیان بۆ پیاوی بێگانە بەدەر نەخەن، تەنها ئەوە نەبێ کە بەدەردەکەوێ، کە ڕوخسارو هەردو دەست دەگرێتەوە. با سەرپۆشەکانیان بەسەر سەرو سینگیان بێننە خوارو داپۆشێ، با جوانی خۆیان بەدیار نەخەن، جگە لە مێردەکانیان‌و مندالّی مێردەکانیان، یان برایەکانیان، یان مندالّی برایەکانیان، یان مندالّی خوشکەکانیان، یان ئەو ئافرەتانەی خزمەتکاریانن‌و ئەو ئافرەتانەی کە هاوڕێیەتیان دەکەن، یان ئەو پیاوە خزمەتچی‌یانەی، کە لە پیاوەتی کەوتون‌و توانای جیماعیان نیە، یان بۆ ئەو مندالاّنەی ئیحتلامیان نەبوەو نەگەیشتونەتە ڕادەی ئارەزوکردنی ئافرەتان.. با بە پێیەکانیان لە زەوی نەدەن، کە لەم قاچ لە زەوی دانە دەنگی لێ دەردەچێ‌و، بەو دەنگە ئەو جوانی‌یەی شاردویەتیانەوە بزانرێ‌و سەرنجی پێ ڕابکێشرێ [١].

---

١) مامۆستامەودودی لە کتێبەکەی (الحجاب)دا گوتویەتی: لەوانەیە ئافرەت زمانی بێدەنگ بێ، بەلاّم جولاّنەوەی تری شوێنی ئەو دەگرێتەوە، کە دەنگەکەی کار لە گوێی بیسەر

هەروا دەفەرموێ: ﴿يَانِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِن اتَّقَيْتُنَّ فَلاَ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفًا، وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلاَةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ﴾ (الأحزاب: ٣٢-٣٣) ، واتە: ئەی ئافرەتانی پێغەمبەر، یەکێك لە ئێوە وەکو یەکێك لە ئافرەتەکانی تر نیە، لەبەر نزیکی ئێوە لە پێغەمبەر، ئەگەر ئێوە لە خوا بترسن، ئێوە قیاس ناکرێن بە ئافرەتەکانی تر لەبارەی گەورەییتان، بە نەرمیو ناسکی قسە لەگەڵ پیاوان مەکەن، نەبادا ئەو کەسە نیفاقی لە دڵی هەبێت، قسە بە گوێرەی شەرعی خوا بکەنو ملکەچ بن، ئارام بگرن لە خانوەکانتانو ئۆقرە بگرنو جوانیو ڕازاوەیی خۆتان بەدەر مەخەن،[1] وەك ئەو جوانیو ڕازاوەیی یەی لەسەردەمی نەفامی یەکەم بەدەریان دەخست، نوێژەکان

دەکات، ئەمەش لە بابی نیەتی پیسەوەیە، کە ئیسلام قەدەغەی دەکات بە فەرمودەی خوای گەورە: ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾(النور-٣١).

١) (تبرج) ئەوەیە ئافرەت ئەو ڕازاوەییو جوانیەی خۆی بەدەربخات، کە پێویستە لەسەری دایپۆشێ، چونکە ئەو جوانیو ڕازاوەیی یە ئارەزوی پیاو دەبزوێنێ.. (فتح البيان)

لەو کاتەی (غلیوم) ئیمپراتۆری ئەڵمانیا سەردانی تورکیای کرد، ئەندامانی کۆمەڵەی (الاتحاد والترقي) حەزیان کرد شارستانیەتی خۆیان پیشان بدەن، بۆیە دەستیان کرد بە هێنانەدەری هەندێك لە قوتابی کچ، کە سفور بون، چەپکە گوڵیان پێشکەش کرد، ئەویش سەری سوڕما لەوەی بینی، بە بەرپرسیارانی گوت: (ئاواتەخواز بوم لە تورکیا بەرگی حیشمەتو حیجاب ببینم بە حوکمی ئایینی ئیسلامیتان، کەچی ئەو سفورە دەبینم، کە ئێمە لە ئەوروپا پێوەی گرفتارین، کە بەرەو لەنێوبردنی خێزانو تێکدانی نیشتمانو منداڵ پەرتەوازەکردن دەبات!!).

ئەنجام بدەن و زەکات بدەن و گوێڕایەڵی خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی بن.

خاتو عائیشە ڕەزای خوای لـێبێ گوتویەتی: ((إن أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما، دخلت على رسول الله ﷺ وعليها ثياب رقاق، فأعرض عنها رسول الله ﷺ وقال لها: يا أسماء! إن المرأة إذا بلغت المحيض، لم يصلح أن يُرى منها إلا هذا وهذا (وأشار الى وجهه وكفيَّه).))[١]، واتە: ئەسمای کچی ئەبو بەکر هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ پۆشاکێکی تەنکی لەبەر بو[٢]، پێغەمبەریش ڕوی لـێوەرگێڕاو پـێی فەرمو: ئەسماء! ئافرەت کە توشی خوێنی بێنوێژی بو، بۆی نی‌یەو دروست نی‌یە، هیچ شوێنێکی ببینرێ جگە لە ڕوخساریو دەستەکانی.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((من جرَّ ثوبه خيلاء لم ينظُرِ الله إليه يوم القيامة، فقالت أم سلمة: كيف تصنع النساء بذيولهن؟! قال: يرخين شبراً، قالت: إذاً تنكَشف أقدامُهن! قال: فيرخين ذراعاً، ولا يزدن عليه))[٣]، واتە: هەر کەسێك پۆشاکەکەی لەبەر لوت بەرزی لە دوای خۆی بخشێنێ، واتە درێژ بێت، خوای گەورە تەماشای ناکات، ئوم سەلەمە گوتی: ئەدی ئافرەتان چی لە دامەنیان بکەن؟!

فەرموی: با بستێکی بهێڵنەوە.

گوتی: کەواتە قاچیان بە دیار دەکەوێت.

---

١) لهذا الحديث طرق يقوي بها الى درجة الحسن.

٢) أبن عبدالبر گوتویەتی: (مەبەستی پێغەمبەر ﷺ ئەوەیە کە ئەو ئافرەتانەی پۆشاکی تەنك لەبەر دەکەن لەشیان تێدا دیارە، ئەوانە بەناو پۆشتەن، لە ڕاستیش دا ڕوتن).

٣) (أخرجه أصحاب السنن وهذا لفظ الترمذي).

فەرموی: با یەك گەز بهێڵنەوەو لە سەری زیاد نەکەن.

دەفەرموێ: ((ثلاثة لا تَسأل عنهم، رجلٌ فارق الجماعة، وعصى إمامه، ومات عاصياً. وأَمَةٌ أو عبد أبق فمات. وامرأة غاب عنها زوجُها- قد كفاها مؤنة الدنيا- فتبرجت بعده، فلا تسأل عنهم))[1]، واتە: سێ چین پرسیار دەربارەیان مەکەن، پیاوێك کە لە جەماعەت جیابوبێتەوەو لە پێشەواکەی یاخی بوبێت‌و بە یاخی بویی بمرێ، ئافرەتێکی کۆیلە یان پیاوێکی کۆیلە لە گەورەکەی هەڵاتبێ، ئافرەتێك مێردەکەی لە لای نەبێت‌و مێردەکەی پێداویستی دنیای بۆ دابین کردبێ، بەڵام دوای ئەو جوانی‌و ڕازاوەیی خۆی پیشانی پیاوی بێگانە دابێ، ئەوا لێیان مەپرسن.

هەروا دەفەرموێ: ((صنفان من أهل النار لم أرهما: قوم معهم سياطٌ كأذناب البقر، يضربون بها الناس! ونساءٌ كاسياتٌ[2] عارياتٌ، مائلاتٌ مميلاتٌ، رؤوسهن كأسنمة البخت، لا يدخلن الجنّة ولا يَرحْنَ ريحَها،

---

١) رواه أحمد في المسند والبخاري في الأدب المفرد والحاكم وصححه وأقره الذهبي وهو كما قالا.

٢) لە رسالەی (التبرج)ی ژنی دکتۆر محمد رضا هاتووە: هەر ژنێك لەماڵ دەردەچێت‌و، خۆی جوان کردبێت‌و ڕازاندبێتەوە، ئەوا بە زمانی خۆی دەڵێ: ئەرێ تەماشای ئەم جوانیە ناکەن؟

ئایا کەس هەیە لێم نزیك بێتەوەو کاری خۆی بکات؟

ئەو جۆرە ژنە لە بازاڕو شەقامەکان جوانی خۆی نمایش دەکات، وەك چۆن بازرگانی گەڕۆك کەلوپەلی خۆی نمایش دەکات، وەك چۆن پاقلاوە فرۆش، پاقلاوەکەی بە ڕەنگی جوان‌و کاغەزی درەوشاوە نمایش دەکات، بۆ ئەوەی سەرنجی کڕیار ڕابکێشێ‌و بفرۆشرێ‌و کڕیاری زۆر بێت، برسیەکان هەڵپەی بۆ بکەن)). لاپەڕە ٢٦، چاپی گۆڤاری (التمدن الإسلامي) لە دیمەشق.

وإن ريحَها لَتوجَدُ مِن مسيرة كذا و كذا))[1]، واتە: دو پۆل هـەن ئـەهلى ئاگرن، نەمديون: كۆمـەلێك قامچى يان بەدەستە پـێى لـە خـەلكى دەدەن! ئافرەتانێك پۆشتەن و ڕوتيشن، بە لارو لەنجە دەڕۆن و سەرنجى پياو بۆ خۆيان ڕادەكێشن، قژيان لەسەر سەريان كۆدەكەنەوە وەك كۆپانەى حوشتر، ئەوانـە نە دەچنە بەهەشت و نە بۆنى بەهەشت دەكـەن، كـە بۆنەكـەى لـە مـاوەى ئەوەندەو ئەوەندە بۆنى دەكرێ.

هەروەها دەفەرموێ: ((إن المختلعات و المنتزعات هُنَّ المنافقات)) (رواه الطبراني (صحيح)، واتە: ئەو ئافرەتانەى خۆيان ڕوت و قوت دەكەن و جل لـە خۆيان دادەماڵن، ئەو ئافرەتانە دەغەڵـن.

١) رواه مسلم

نابێ ئافرەت خۆی بەپیاو بچوێنێ و بە پێچەوانەوە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾(النساء- ٣٢)[1]، واتە: ئاواتەخوازی شتێك مەبن، کە خوای گەورە فەزڵی کردوە بەسەر هەندێکیان دا، پیاوان لەوەی بە دەستی دێنن بەشێکیان بۆ هەیە، ئافرەتانیش

١) هۆی دابەزینی ئەم ئایەتە ئەوەبو، کە ئوم سەلەمە گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا، پیاوان غەزا دەکەن و ئێمە غەزا ناکەین، ئێمە تەنها نیوەی میراتمان بۆ هەیە. جا ئەم ئایەتە هاتەخوار.. موجاهید ئەمەی گوتوە و (حاکم) بە صحیحی داناوە و (ذهبي) رازی بوە بەوە.
سەبارەت بە دابەزینی ئەم ئایەتە گوتراوە، کە ئافرەتان گوتویانە: ویستومانە خوای گەورە غەزامان لەسەر دابنێ، بۆ ئەوەی وەك پیاوان پاداشتمان بۆ بنوسرێ، ئینجا ئەم ئایەتە دابەزی.. ئەمە (عەکرەمە) گوتویەتی.
مانای ﴿لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ﴾ ئەوەیە کە ئافرەت وەك پیاو پاداشت وەردەگرێ و گوناهی بۆ دەنوسرێ، هیچ جیاوازی نییە لە هەر یەکێکیان دا، مەگەر بە گوێرەی تایبەتمەندی نەبێت، جا با ئافرەتان ئاواتەخوازی ئەوە نەبن وەکو پیاوان بن، چونکە پاداشت بۆ هەموان بە پێی سنوری کارەکەی دانراوە، پێویست بە هەڵ گەڕانەوەی ئافرەتان ناکات لەسەر ئەرکەکانی ماڵەوەیان.
خوای گەورەش فەرمویەتی: ﴿فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ﴾ (آل عمران- ١٩٥)، واتە: پەروەردگاریان بەدەنگیانەوە هات، کە من کردەی هیچ مرۆیەك -لە نێرو مێ- بەبێ پاداشت ناهێڵمەوە، گشتتان لەلای من چون یەکن.

بەشێکیان هەیە لەوەی بەدەستی دێنن، داوا لە خوای گەورە بکەن لە فەزڵی خۆی، خوای گەورە بە هەمو شتێك زانایە.

((لعن رسولُ الله ﷺ المتشبِّهين من الرجال بالنساء والمتشبِّهات من النساء بالرجال))[1]، واتە: پێغەمبەری خوا نەفرەتی لەو پیاوانە کردوە، کە خۆیان بە ئافرەتان دەچوێنن و، نەفرەتی لەو ئافرەتانە کردوە، کە خۆیان بە پیاوان دەچوێنن.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((ليس منَّا مَن تَشَبَّه بالرجال من النساء، ولا من تشبَّه بالنساء من الرجال))[2]، واتە: ئەو ئافرەتانەی خۆیان بە پیاوان دەچوێنن لە ئێمە نین و، هەروا ئەو پیاوانەی خۆیان بە ئافرەتان دەچوێنن.

ئەبو هورەیرە گوتویەتی: ((لَعَنَ رسول الله ﷺ الرجل يلبس لبسة المرأة، والمرأةَ تلبس لبسةَ الرجل))[3]، واتە: پێغەمبەری خوا نەفرینی لەو پیاوە کردوە، کە جلی ئافرەت لەبەر بکات، نەفرینی لەو ئافرەتەش کردوە، کە جلی پیاو لەبەر بکات.

پێغەمبەرﷺ دەفەرموێ: ((ثلاثةٌ لا يدخلون الجنّةَ ولا ينظرُ اللهُ اليهم يوم القيامة: العاقُّ لوالدَيْه، والمرأةُ المتشبهة بالرجال، والدَّيُّوث))[4]، واتە: سێ کەس ناچنە بەهەشت، ڕۆژی قیامەت خوای گەورە تەماشایان ناکات: ئەو کەسەی ئازاری دڵی دایك و باوکی دەدات، ئەو ئافرەتەی خۆی

---

١) رواه البخاري وغيره.
٢) رواه أبو داود وسنده صحيح.
٣) رواه أبو داود والنسائي وابن ماجة والحاكم وقال صحيح على شرط مسلم.
٤) رواه أحمد في المسند بسند صحيح

بە پیاوان دەچوێنێ‌و،[١] گەواد.

دەفەرموێ: ((أخرجوا المخنثين من بيوتكم))[٢]، واتە: ژنانیەکان‌و نێرە موکان لە ماڵەکانتان دەرکەن.

---

١) لە گرنگترین هۆیەکانی قەدەغەکردنی خۆچواندن ئەوەیە، شوێنەوارێکی مەترسیدار لە دڵ‌و دەروون بەجێ دێڵێ، کە بۆ ڕفتار دەگوازرێتەوە، جا گەر ئافرەت خۆی بە پیاو بچوێنێ، ئەوا مەیلی بەلای کردەوەکانی پیاودا دەدات‌و سروشتەکەی دەگۆڕێت‌و مێیینەییەکەی لە دەست دەدات. هەمان حاڵەتیش بۆ پیاو پیادە دەبێت.. شاراوەش نی یە کە ئەم کارە گۆڕینی فیترەتە، مەرگەساتە بەڵام چ مەرگەساتێك.

لە گرنگترین ئەو شتانەی پێویستە ئاماژەی پێ بکرێ، لە مەترسی خۆچواندن (تشبە) ئەوەیە" لە لەشی مرۆڤ چەند گلاند (غدة)ێك هەیە، کە هۆرمۆنی مێیینەو هۆرمۆنی نێرینە دەردەدات‌و، هۆرمۆنەکانی مێیینە زیاتر دەبێت بەسەر هۆرمۆنەکانی نێرینەو بە پێچەوانەوە، دیارە ئەمەش بەهۆی خۆچواندن‌و ڕەفتارکردنەوە دروست دەبێ. گەر ئافرەت خۆی چواند بە پیاو، جا چ لە جل‌و بەرگدا، یان لە جوڵە‌و نەریت‌و ئارەزووەکاندا، ئەوا ئەو گلاندە هۆرمۆنەکانی نێرینە زیاتر دەردەدات، ئەو کاتە سروشتی ئافرەتەکە بە سروشتی پیاو دەچێت، بە هەمان شێوەش لەلای پیاو.

مانای ئەمەش ئەوەیە، گۆڕینی ڕەفتاری ئافرەت، کار لە دەردانی ئەو هۆرمۆنانە دەکات، جا ئەگەر ئافرەت ڕێڕەوی پیاوی گرتەبەرو، لە جل‌و بەرگ‌و جوڵانەوە‌و کردەوەکانی خۆی بە پیاو چواند، ئەوا هۆرمۆنەکانی نێرینەیی زاڵ دەبێت بەسەر هۆرمۆنەکانی مێیینەدا، ئەوکاتەش ئافرەتەکە بە پیاو دەچێت، لەمەشدا وەرگێڕانی تێگەیشتنەکان‌و گۆڕینی فیترەتە‌و، بە فیڕۆدانی بەرزترین سروشتەکانیەتی، ئەو کاتەش وەك پیاوی لێ دێ، کە نە خۆی ڕازی دەکات‌و نە پیاوەکەشی.

هەروەها بە پێچەوانەوەش ڕاستە، ئەگەر پیاو ڕێڕەوی مێیینەی گرتەبەرو خۆی بەوان چواند لە هەڵس‌وکەوت‌و جل‌و بەرگیدا، تەنانەت لە ڕیش تاشینیشدا، ئەوا تایبەتمەندی یەکانی پیاوەتی‌و هێز لە دەست دەدات.

ئەم کارەش لە ڕۆژئاوا بە ئاشکرا بەرچاو دەکەوێ، کە خۆچواندنی ئافرەت بە پیاوان زۆرترە، پیاو وازی لە ئافرەت هێناوەو ئافرەتیش لە پیاو، هەردوکیان بە شێوەیەکی زۆر ناشیرین مەیلیان داوە بە لای (شذوذ الجنسي)دا.

٢) رواه البخاري

لاڕێیی غەریزەی خۆ دەرخستن[1]

1) ئەم غەریزەیە پاڵ بە خاوەنەکەیەوە دەنێت خۆی دەربخات، گەر ئەمە بۆ بڵاوکردنەوەی کارە چاکەکانو ئاکارە باشەکان بێت، ئەوە کارێکی دروستو شەرعی یە. لە قورئانی پیرۆزدا لەسەر زمانی ئیبراهیم پێغەمبەر هاتوە، کە دوعای کردوە: ﴿رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا!﴾، واتە: ئەی پەروەردگارمان، ژنو منداڵانی وامان پێ ببەخشە، ببنە مایەی چاو ڕونیمان، بشمانکە پێشەوا بۆ خۆپارێزەکان.

کۆمەڵێك لە صۆفی یەکان هەوڵی دژایەتی کردنو خەفەکردنی ئەم غەریزەیان داوە، تەنانەت ابن عطاء الله السكندري گوتویەتی: (أدفن وجودك في أرض الخمول! فما ينبت مما يدفن، لا يتم نتاجه) واتە: وجودی خۆت لە زەوی بێ هێزی بنێژە، هەر شتێك نەنێژرێ سەوز نابێ و، بەرهەمەکەشی بەتەواوی نایەتە بەرهەم.. کە ئەمەی ناوە (الحكم العطائية).

ئەم جۆرە گومڕا کردنەمان بینیوە؟! کە بەمجۆرە درۆو لاڕێبونە، دینی یان لەسەر مسوڵمانان مراندو بونە هۆی کزیو بێهێزیو داڕوخان، جا هەمو ئەوانە لە کوێو، وەسفی خوای گەورە بۆ بڕواداران لە کوێ، کە دەفەرموێ: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾، ﴿وَأَنْتُمُ الأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ و، فەرمودەی پێغەمبەر ﷺ ((أنا سيد ولد آدم ولا فخراً!)) ؟!

ئەوەی جێی داخو دڵ گرانی یە ئەوەیە، ئەم غەریزەیە لەلای زۆر لە ئافرەتان بە چەوتی پیادە دەکرێ، بە شێوازی ناشیرین هەوڵی خۆ بەدەرخستنیان دەدەن، کە ڕازاوەیی خۆیان دەردەخەنو بۆن لە خۆیان دەدەنو عەوراتیان بەدەر دەخەن، کە وروژاندنی پیاوانی تێدایە.

ئافرەتێك لە یەکێك لە سەیرانگاکاندا، کە پیاوێك لە نزیکی یەوە بوە، لە لای پۆلیس سکاڵای کردو گوتی: ئەوپیاوە ئازارم دەدات، کاتێك پرسیاری لە پیاوەکە کرد سەبارەت بەمە، ئەویش گوتی پشتم تێکردوە بۆ ئەوەی تەماشای نەکەم، ئافرەتەکە گوتی: ئا ئەمەیە ئازارم دەدات، چونکە گرنگیم پێ نادات!

با ئەم جۆرە ئافرەتانە لە خوا بترسنو پۆشاکی حیشمەت بپۆشن، با دور بکەونەوە لە هەڵسو کەوتو کرداری وروژێنەر، بۆ ئەوەی شەرەفی ئەوانو شەرەفی پیاوان پارێزراو بێت،

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿...وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾(النور-٣١)، واتە نابێ ئافرەتانی ئیماندار قاچیان بدەن بە زەویدا(تا دەنگی خشڵو پاوانەکانیان بێت) و بزانرێت، کە زینەتدارو خشڵدارن، کەواتە، ئەی ئیمانداران! هەموتان بەرەو لای خوا بگەڕێنەوە، بەڵکو سەرافراز بن.

پێغەمبەریش ﷺ فەرمویەتی: ((أيما أمرأةٍ إستعطرت ثم خرجت، فمرت على قومٍ ليجدوا ريحها فهي زانية، وكل عينٍ زانية))[1]، واتە: هەر ئافرەتێك خۆی بۆن خۆش بکات[2] و پاشان بچێتە دەرەوەو بە لای

ئەم هەڵسوکەوتو کردەوە وروژێنەرانە تەنها با بۆ مێردەکەی بێت.. با ئافرەت حەزی خۆ بەدەرخستن لە مەیدانەکانی پەروەردەی وەچەی چاكو ئامادەکردنی بەرزە پیاوانو بەرزە دایکان بەدەر بخات، وەك کە لە دوعای ئیبراهیم ﷺ هاتوە.

١) رواه أحمد في المسند والنسائي حديث حسن .

٢) مامۆستا مەودودی لە کتێبەکەی (الحجاب)دا لە ژێر سەردێری (فتنة الطيب) گوتویەتی:

بۆن خۆشی نێرەرێکە لە دەرونی خراپەوە دەچێتە ناو نەفسێکی خراپتر -مەبەستی گەر ئافرەتێك خۆی بۆن خۆش کردبێتو لە ڕێگا بێت- ئەوە ناسکترین هۆیەکانی هەواڵ دانو پەیامنێرایەتی‌یە، کە سیستمی ڕەوشتی گشتی (مەبەستی نائیسلامییە) بەسوکی دادەنێ، بەڵام شەرمو شکۆی ئیسلامیو هەست ناسکی یەکەی، گەیشتۆتە ڕادەی ئەوەی تەنانەت ئەم هۆکارە ناسکە، لە هۆکارەکانی فریودان فەرامۆش ناکات، ڕێگە بە ئافرەت نادات بە بۆن خۆشی بە ڕێگادا بڕوات، یان لە کۆڕو مەجلیس دابنیشێ، با خۆیشی دابپۆشێو جوانیو ڕازاوەیی بەدەر نەخات، چونکە بۆنەکەی لەو شوێنەدا بڵاو دەبێتەوەو سۆزو عاتیفە دەجولێنێ.. (ص٣١٩)

بەبۆنەی قسە کردن لەسەر مەترسی چونە دەرەوەی ئافرەت بە بۆن خۆشی، ئەم توێژینەوە بۆ دڵدانەوەو پەند وەرگرتن باس دەکەین، کە لە کتێبی (الهلال) نساءٌ مفترسات، لاپەڕە ٩٦-٩٧ بە کورتی وەرگیراوە.

کۆمەڵێك پیاودا بڕوات بۆ ئەوەی بۆنەکەی سەرنجیان ڕابکێشێ، ئەوا وەك زیناکەر وایە،(١) هەمو چاوێك زینا دەکات .

ئایا دەزانن نهێنی شاراوە لە دوای کۆبونەوەی چەند سەگێك لە دەوری دێڵە سەگێك، کە دەیەوێ جوت ببێ چی یە؟ ئەم پرسیارکردنە کە ماوەی چەند ساڵێکە لە ئارادایە، سەرنجی یەکێ لە زانایانی ڕاکێشا.. ئەویش ئەو گومانە باوەی هەبو، کە دێڵە سەگ -لە وەرزی زاوزێدا- بۆنێکی مێیینە دەردەدات، کە لە شوێنێکی دورەوە نێرینەکان بۆ خۆی ڕادەکێشێ، هیچ سەگێك ناتوانێت بیر لە جینس بکاتەوە، گەر ئەم بۆنە سحری یە نەیەت، جا ئەوکاتە غەریزەکەی دەبزوێ‌و، بە دوای ئەو دێڵە سەگە دەگەڕێ، کە بۆنەکەی دەرکردوە.

یەکێ لە زانایان ئەم ڕاستی‌یە دەگێڕێتەوە، کە سەرقاڵی تاقیکردنەوەی ئەو ماددەیە بوە، کە نێرینەی سەگ هەڵدەنێ‌و جنسی دەبزوێنێ، ڕۆژێك کارخانەکەی بەجێ دێڵێ‌و بە پێ دەچێتەوە بۆ ماڵ، کەمێك لەو ماددەیە بە جلەکانیەوە نوسابو، جا کۆمەڵە سەگێك بە بێدەنگی‌و هاربو (هەڵچو) بەدوای کەوتن، خەڵکیش بەمە سەریان سوڕماو نەیانزانی هۆکەی چی‌یە.

ئەو بۆنە کاتێك لە دێڵە سەگ دەردەچێت، کە ئارەزوی جنسی هەبێت. جا ئەم بۆنە وەك پلیتی لێ گێڕانەوەی نهێنی وایە، کە هەوا هەڵی دەگرێ‌و دەیگوازێتەوە بۆ هەمو سەگەکانی ناوچەکە.. هیچ سەگێك ناتوانێت بیر لە جنس بکاتەوە، گەر ئەو نامە کیمیایی‌یە، یان سروشتی‌یەی پێ نەگات!! کە لوت دەیگوازێتەوە بۆ دەماری بۆن کردن‌و، لە کۆدەمارەکانەوە بۆ مێشك‌و، لە مێشکەوە بۆ لیکە ڕژێنەکانی جنسی، جا گڕ دەگرێ‌و خاوەنەکەی، جنسی گڕ دەگرێ‌و، سەگەکان کۆدەبنەوەو جەنگێکی وردو خاشکەر لەسەر دێڵە سەگەکە ڕو دەدات!! تا بەو شێوەیە لە دواوەی ئەم بیرۆکەیە، دێڵە سەگەکە یاری خۆی ئەنجام دەدا.

١) مەناوی لە (فیض القدیر)دا گوتویەتی: بە واتای وەك زیناکەر وایە لە گوناهدا، با جیاوازیشی هەبێ، چونکە بکەری هۆیەکە، وەك بکەری هۆکارەکەیە، (الطیبي) گوتویەتی: ئافرەت کە بە بۆنخۆشی لە ماڵەکەی دەردەچێت، ئارەزوی پیاو دەوروژێنێت، وەك مەیل دانی زیناکردن وایە.

(کل عین زانیة) بە واتای هەر چاوێك تەماشای ئافرەتێکی بێگانە یان پیاوێکی

بێگانەی کرد، بەشێکی زینای بەرکەوتوە، چونکـــە چاو ئەمە بەشی‌یەتی لـەو زینایـە. هەندێ لە مالیکی‌یـەکان لـەم فـەرمودەدا ئـەوەیان وەرگرتـوە، کـە چـێژ وەرگـرتن بـە بۆنکردنی بۆن خۆشی ئافرەتی بێگانە حەرامە، چونکە خوای گەورە ئەگەر شتێك حـەرام بكات، ئەوا شەریعەت ئەو شتەش قەدەغە دەكات، كە نزیکـە لـەو بـچێ، هەنـدێ لـە سەلەف لەمەدا زیادەڕۆیی‌یـان کـردوە، تەنانـەت ئـیبن عـومـەر ڕەزای خـوای لـــێ بـێ قەدەغەی کردوە، گەر ئافرەتێك لە شوێنێك دانیشت‌و دوایی هەستا، یەکـــەر پیـاو لـە شوێنەکەی دابنیشێ، مەگەر کاتێ گەرمایی شوێنی دانیشتنەکەی نامێنێ!

نابێ خۆ بە بێبڕوایان بچوێندرێ

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ﴾ (يونس- ٨٩)، ئەم ئایەتە ئاڕاستەی موساو هارون عليه السلام کراوە، واتە: بەردەوام بن لەسەر خواناسیو چاکەکاریو شوێن ڕێچکەی نەزانان مەکەون.

دەفەرموێ: ﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ﴾ (النساء- ١١٥)، واتە: هەرکەسێك سەرپێچی لە فەرمانەکانی پێغەمبەر بکات، دوای بەدیارکەوتنی ڕێگای ڕاست، غەیری ڕێگای بڕواداران بگرێتە بەر، ئەوا وازی لێ دێنینو ئاگری دۆزەخی توش دەکەینو، توشی خراپترین چارەنوسی دەکەین.

هەروا دەفەرموێ: ﴿وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللهِ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ﴾(البقرة- ١٢٠)، واتە: جولەکەو گاورەکان لێت ڕازی نابن تاکو شوێن ئایینی ئەوان نەکەوی! بلێ بە ڕاستی ڕێگای ڕاستی خوا هەر ئەمە ڕێگای ڕاستە کە ئیسلامە، گەر شوێن ئارەزووەکانیان بکەوێ پاش ئەوەی کە (سروش)ت بۆ هات ئەوا خوای گەورە دۆستو یاریدە دەرت نی یە.

هەروا دەفەرموێ: ﴿يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾(البقرة- ١٠٤)، واتە: ئەی ئەوانەی

باوەڕتان هێناوە مەڵێن (راعنا)[1]، چونکە بە عەرەبی ئەگەر چی مانای ڕەچاوکردنو موراعاتە، بەلام بە زمانی جولەکە (جنێوە). لە جیاتی ئەم وشەیە بڵێن (انظرنا) بە مانای چاوت لە ئێمە بێ، بۆ کافرانیش ئازارو عەزابی بە ئێش هەیە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((من تشبه بقومٍ فهو منهم))[2]، واتە: هەر کەسێك خۆی بە قەومێك بچوێنێ، ئەوا ئەو کەسە لەوانە.

ئەبو واقیدی لەیثی ﷺ گوتی: (لەگەڵ پێغەمبەری خوا پێش خەیبەر دەرچوین، ئێمە نەو مسوڵمان بوین، موشریکەکان درەختێکیان هەبو لە دەوردی دەمانەوەو چەکەکانیان پێوە هەڵدواسی، کە پێیان دەگوت: (ذات أنواط).. گوتمان: ئەی پێغەمبەری خوا، (ذات أنواط)ێکمان بۆ دابنێ، وەك کە ئەوان (ذات أنواط)یان هەیە، پێغەمبەریش ﷺ پێی فەرموین: ((الله أكبر! وەك کە بەنی ئیسرائیلی یەکان گوتیان پەرستراوێکمان بۆ دابنێ وەك کە ئەوان پەرستراوێکیان هەیە، ئەوە ئێوە ڕێبازی پێش خۆتان

---

١) قەتادەو غەیری ئەو گوتویەتی: جولەکەکان بە گاڵتە جاری یەوە دەیانگوت (راعنا)، جا خوای گەورە رازی نەبو بروادااران وەك ئەوان ئەو قسەیە بکەن.

ئیمام ئیبن تەیمیە قسەیەکی لەسەر ئەم ئایەتە هەیە، گوتویەتی: هەمو ئەمانە ئەوە دەردەخەن، ئەم وشەیە لە مسوڵمانان قەدەغە کراوە، چونکە جولەکە ئەو کاتە ئەو قسەیان دەکرد، هەرچەندە لای جولەکە ئەم قسەیە شتێکی ناشیرینەو، لای مسوڵمانان ناشیرین نی یە، بەلام خۆ چواندنیان لەمەدا خۆ چواندنە بە بێبڕوایان، خۆ چواندنە بە ڕێگایان بۆ گەیشتن بە مەبەستەکانیان.. (اقتضاء الصراط المستقیم)

٢) حدیث صحیح رواه أبو داود .

دەگرنەبەر!))[1].

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((لَتَتَّبِعُنَّ سُنَنَ مَن قبلكم شبراً بشبرٍ وذراعاً بذراعٍ: حتى لو أنَّ أحدهم دَخَل جُحْر ضَبّ لدخلتموه؟، وحتى لو أن أحدهم جامع أمرأته بالطريق لفعلتموه))[2]، واتە: لێڕەو بەدوا شوێن ڕێبازی قەومی پێش خۆتان دەکەون، بست بە بستو گەز بە گەز، تەنانەت گەر یەکێکیان بچێتە ناو کونی سەرمازەڵەوە، ئێوەش دەچنە ناوی[3]. تەنانەت گەر یەکێکیان لە ڕێگادا لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ،

---

١) فەرمودەیەکی (صحيح)ە .

٢) رواه الحافظ العراقي .

٣) خۆ چواندن بە بێگانە کەسایەتی لەدەست دەدات، کیانی نوممەت ناهێڵێ، کە ئەویش بەڵگەی لاوازی‌یەتی‌یە، چونکە لاواز لاسای بەهێز دەکاتەوە، لاساکردنەوەی بێبڕوایان لە جلوبەرگو دابو نەریتیان، سەر دەکێشێ بۆ لاساکردنەوەیان لە بیروباوەڕو بیرۆچکەکانیاندا.

بۆیە ئیمام ئیبن تەیمیە گوتویەتی: ((ئەم فەرمودەیە لە کەمترین حاڵەتەکانی حەرامکردنی خۆ چواندن بە بێبڕوایان دەخوازێ، ئەگەر چی (ظاهر)ەکەی بە بێبڕوا دانانی خۆ چوێنەرە بەوان، وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ﴾، واتە: هەر کەسێك لە ئێوە دۆستایەتیان بکات ئەوە لەوانە. ئەمەش بەرامبەری وتەی ئیبن عومەرە کە دەڵێ: (هەر کەسێك لە خاکی موشریکان بنیات بنێو نەورۆزو میهرەجانیان بکاتو خۆی پێیان بچوێنێ هەتا دەمرێ، ڕۆژی قیامەت لەگەڵ ئەوان حەشر دەکرێ، ئەمەش خۆ چواندنی ڕەها هەڵ دەگرێ!)).

ئەم فەرمودەیە لاسایی کردنەوەی بێگانە لە پیشەسازی‌یانو زانستە بە سودەکانیان ناگرێتەوە، چونکە حیکمەت شتێکی بزر بوی بڕواداره.

ئەرێ ئافرەتە مسوڵمانەکان! ئەمڕۆکە لەو فەرمودەیە لە کوێن؟!

بە داخەوە ئەو ئافرەتانە لە زۆر نەریتو جلو بەرگو خۆ جوان کردنو نینۆك درێژکردن خۆ بە ئافرەتە بێگانەکان دەچوێنن، کە ئەو نینۆك درێژکردنە وەك نینۆکی ئاژەڵە درندەکانە، کە زۆربەی نەخشەسازی جولەکەی جیهانی یە بۆ ماڵ بەفیڕۆدانو دابەزینی نرخی مرۆڤ و گاڵتە پێکردنی.

وێڕای ئەوەی باسکرا لەم لاسایی کردنە کوێرانەیە، هۆیەکیشە بۆ بەفیڕۆدانی سامانی گشتیو پاڵی ناوە بە زۆر لە ئافرەتان، کە لە رێی کاری خراپەوە ئەو مۆدێلە پیسو خراپەیە دەستەبەرکردن.

جا وریا بن ئەی پیاوانو ژنانی خاوەن عەقڵ!

بە شێوەیەکی تایبەتی راسپاردەم بۆ ژن (هاوسەر) ئەوەیە، کەسایەتی خۆی بەهێز بکاتو وەك مەیمون لاسایی نەکاتەوە، لەسەری یەتی خاوەن ویستێکی بەهێز بێتو تەوژمەکانی سەردەمو جلو بەرگی رۆژئاوایی کاری تێ نەکات، جا چ لە پۆشاکیدا، یان لە کەلوپەلی ماڵەوەیدا، یان لە نەریتی دا، چونکە بەختیاری ژنو مێرد، بە خۆشەویستی نێوانیانو سۆز نواندنیانو لێك گەیشتنیانە، نەك بە پۆشاکی زۆرو کەلو پەلو شانازی کردن لەبەردەم میوانو دراوسێکان.

بێ ئاگایی لەم ئامۆژگاریانە چەندە بۆتە هۆی سەرکێشی ناکۆکیو دژایەتیو جیابونەوە لە نێوان ژنو مێرددا، کەواتە ئاگادار بن ئاگادار!

بە بۆنەی قسەکردن لەسەر ئاگاداری دانی خوای گەورە بە خۆ نەچواندن بە بێ بڕوایان، سەرنجی خوشکی بڕوادار رادەکێشم، کە قژ لە ئوتودان (كي الشعر)و رەنگ کردنی بە رەنگی جیاجیا لەسەر شێوەی بێگانە، سەرەڕای حەرامی یەکەی، دەبێتە هۆی قژ هەڵوەرین بە خێرایی.

دکتۆر عبدالمنعم المفتی مامۆستاو سەرۆکی بەشی نەخۆشی یە پێستی یەکان لە کۆلیجی پزیشکی لە زانکۆی قاهیرە، لە گۆڤاری (طبيبك الخاص)، ساڵی دووەم، ژمارە (٤)ی نیسانی ١٩٧٠، ل٩٤، نەقلی کردووەو گوتویەتی:

((چەند شێوازێکی چاککردنی قژ هەیە کە دەبێتە هۆی هەڵوەرینی" بەکارهێنانی ئوتو.. یان بەکارهێنانی یەك تاکە دەرمانی کیمیائی، کە چەند ماددەیەکی گەرمی تێدایە دەبێتە هۆی هەڵوەرینی قژ.. ئەم دەرمانانە، سروشتی مو لاواز دەکات، هەتا

ئێوەش وەك ئەوان دەیکەن.[١]

شێوەی داواکراو وەردەگرێ...)).

هەندێکیش زیانی بەستنی قژ نازانن، جا چ بە بەکارهێنانی (رولو) بێت، یان بە هەر ڕێگایەکی تر، هەروا ڕاکێشان بۆ چەند کاتژمێرێکی درێژ، ماناکەی ڕاکێشانی ڕەگی قژە بەستراوەکەو سنور دانانە بۆ چونی ئەو چەندی‌یە خوێنەی دەگاتە قژ...

مانای ئەمەش رودانی بێ‌هێزی‌یە لە خانەکانی رەگی قژە بەستراوەکەداو، وەستانی گەشەکردنیەتی.. پاشان پاڵنانی بۆ قۆناغی ڕاوەستان.. پاشان سیس بون.

بە بۆنەی قسەکردن لەسەر مەرجەکانی باڵاپۆشی ئیسلامی، جێی داخمە، کە بڵێم زۆر لە ئافرەتە مسوڵمانە پارێزکارەکان (التقیات) نەزانن بەرامبەر بەم مەرجانە، دەبینین هەندێکیان چاك سەری داپۆشیوە، هیچ مویەکی بەدیارەوە نی‌یە، کەچی قاچەکانی بە دیارەوەن، گومان وا دەبەن، کە تەنها گۆرەوی بەسە بۆ داپۆشینی قاچ!! ئەمە هەڵەیە، چونکە گۆرەوی قەبارەی قاچ دەردەخات.

لەو ئافرەتانە هەن جلو بەرگێکی پۆشتە لەبەر دەکەن، بەڵام تەسکەو زۆر لە بەشەکانی جەستەی بەدیار دەخات. هەیانە جلو بەرگی پانو فراوان لەبەر دەکات، بەڵام ڕەنگاو ڕەنگە، ئەم جۆرە حیجابانە جائیز نی‌یە.

١) ئەم ریوایەتە جگە لە ((لـو أن أحـدهم جـامع أمرأتـه))، فەرمودەکە هەموی حاکم گێڕاویەتەوەو بە (صحیح)ی داناوەو ذهبی هاودەنگی (صحیح)ەکەیە.

مـەرجەکانی بالاپۆشـی ئافرەتی مسـوڵمان

مەرجەکانی بالاپۆشی ئافرەتی مسوڵمان هەشتن:

١- جلەکە هەمو لەش دابگرێت، لە حەدیسی أسمـاء دیـاری کـراوە: ((یـا أسماء! إن المرأة إذا بلغت المحيض، لم يـصلح أن يُـرى فيهـا إلا هـذا وهذا، وأشار الى وجهه وكفيه)[١]، واتە: ئەسماء، ئـافرەت کـە توشـی خوێنی بێنوێژی بو، بۆی نی‌یەو دروست نی‌یە هیچ شـوێنێکی ببینـرێ، جگە لە دەمو چاوو هەردو دەستی.

٢- نابێ جلەکە لە خودی خۆیدا ڕازاوە بێت، ﴿وَلاَ يُبْـدِينَ زِينَـتَهُنَّ...﴾، ئەم ئایەتە بە گشتی هەمو پۆشاکێکی دەرەوە دەگرێتەوە، گـەر سـەرنج راکێشەری پیاوان بێت. گەواهی ئەمەش فەرمایـشتی خـوای گەورەیـە: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلاَ تَبَرَّجْنَ تَبَـرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الأُولَى﴾.

لە فەرمودەشدا هاتوە: ((ثلاثة لا تسأل عنهم: رجل فـارق الجماعـة وعصى إمــامه ومات عاصياً، وأمة أو عبد أبق فمات وإمــرأة غـاب عنها زوجها قد كفاها مؤنـة الدنيا فتبرجت بعده، فلا تسأل عنهم)).

٣- پێویستە جلەکە ئەسـتور بێـتو تـەنك نـەبێت، وەك پێغەمبـەر ﷺ فەرمویەتی: ((سيكون في آخر أمـتي نـساءٌ كاسـياتٌ عاريـاتٌ، علـى رؤسهن كأسنمة البخت..)).

٤- پێویستە پانو بەرینو فراوان بێو تەسك نەبێت، کە ئەندامێکی لەشی

---

١) حديث حسن بمجموع طرقه.

ئافره‌ته‌كه به‌دیار بخات.

ئوسامه‌ی كوڕی زه‌ید گوتی: ((**كساني رسول الله ﷺ قبطية كثيفة مما أهداها له دحية الكلبي، فكسوتها أمرأتي، فقال: ما لك لم تلبس القبطية؟ قلت: كسوتها أمرأتي، فقال مُرْها فلتجعل تحتها غلالة، فإني أخاف أن تصف حجم عظامها**))[1]، واته: پێغه‌مبه‌ری خوا به‌رگێكی وه‌ك جبه‌ی پێ به‌خشیم، كه ته‌سك بو، دوحیه‌ی كه‌لبی به دیاری پێشكه‌شی پێغه‌مبه‌ری كردبو، منیش به‌خشیمه خێزانه‌كه‌م، جا پێغه‌مبه‌ر پێی گوتم: بۆچی ئه‌و جله‌ت له‌به‌ر نه‌كردوه، منیش گوتم: به‌خشیمه خێزانه‌كه‌م له‌به‌ری بكات. فه‌رموی: به خێزانه‌كه‌ت بڵێ با ژێركراسی له‌گه‌ڵ له‌به‌ر بكات، چونكه ده‌ترسم قه‌باره‌ی ئێسكه‌كانی به‌ده‌ر بخات.

٥- نابێ بۆن خۆش كرابێ، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمویه‌تی: ((**أيما أمرأة استعطرت، فمرت على قوم ليجدوا ريحها، فهي زانية**)).

٦- نابێ به جل‌و به‌رگی پیاوان بچێ، ((**لعن رسول الله ﷺ الرجل يلبس لبسة المرأة، والمرأة تلبس لبسة الرجل**)).

٧- نابێ به جل‌و به‌رگی كافران بچێ ((**... ومن تشبه بقومٍ فهو منهم**)).

سه‌رۆكی گه‌وره‌ی میسری مصطفى كامل، سه‌رۆكی پارتی نیشتمانی له میسر، له ڕۆژنامه‌ی (اللواء)دا له وه‌لامی قاسم أمين، له كتێبه‌كه‌ی (تحرير المرأة)دا گوتویه‌تی: ((من له‌و كه‌سانه نیم دیدگایان وابێ، كه

---

١) رواه أحمد في المسند (٢/٢٠٥) .

پێویستە پەروەردەی کچان لەسەر مەبدەئەکانی ئەورووپی بێت، چونکە لەمەدا مەترسی هەیە بۆ سەر ئایینەدەی ئوممەت، چونکە ئێمە مسوڵمانین، هەر ئوممەتێکیش شارستانی یەتیەکی تایبەت بە خۆی هەیە، لایەق بە ئێمە نی یە وەك مەیمون لاسایی کوێرانەی بێگانە بکەینەوە، چونکە بالآپۆشی لە ڕۆژهەلآتدا پارێزەرە، بەلآم چ پارێزەرێك!))

٨- نابێ جل و بەرگەکە بۆ ناوبانگیو شۆرەت بێت، وەك کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((من لبس ثوب شهرة في الدنيا ألبسه الله ثوب مذلة يوم القيامة ثم ألهب فيه ناراً))[1]، واتە: هەرکەسێك جلوبەرگ بۆ ناوبانگی لەبەر بکات، خوا لە ڕۆژی قیامەتدا جلوبەرگی زەبونی لەبەر دەکاتو ئاگری دەدات.

١) (حجاب المرأة المسلمة) بە کورتکراوەیی.

داوێن پاك لە ژێر سێبەری خوایە
-پاداشتی داوێن پاکی-

خوای گەورە لە باسی چیرۆکی یوسف دا دەفەرموێت:
﴿وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (يوسف-٢٣)، واتە: یوسف کە لە ماڵی زولەیخا بو، زولەیخا داوای لە یوسف کرد، کە لەگەڵی جوت ببێ، جا حەوت دەرگاکانی خانوەکەی کلیل داو بە یوسفی گوت وەرە رویی خۆت لە من بکە، یوسف گوتی: خۆم دەپارێزم بە خودا لەم کارە، چونکە (قطفیر)ی مێردی تۆ گەورەی منە، رێزگرتنی جێگای منی بە تۆ سپارد، -من خیانەت لەو ناکەم-، بەڕاستی ستەمکاران قەت رزگار نابن[1].

---

١) هەواڵی ئەوانە زۆرە، کە لە ترسی خوای گەورە بەسەر هەواو ئارەزوەکانیان زاڵ بون، لەوانە: شەوێك خەلیفە عومەری کوڕی خەتتاب -ڕەزای خوای لێبێ- لە کاتی گەڕانیدا گوێی لە ئافرەتێك بو شیعری بەسەر گەنجێکی جواندا هەڵدەگوت، ئاواتەخوازبو هاوسەری ئەوبا، کە ناوی نصر بن حجاج بو:

هل من سبيل الى خمرٍ فأشربها	أو من سبيلٍ إلى نصر بن حجاجِ
إلى فتىً ماجد الأعراقِ مقتبلٍ	سهل المحيا كريم غير ملجاجِ
نمته أعراق صدقٍ حين تنسبه	أخي حفاظ عن المكروب فراجُ

خەلیفە کە گوێبیستی بو تورە بو، گوتی: بە خوا نابێ پیاوێك لەگەڵم دابێ ئافرەتان لە ماڵەوە بەسەریدا هەڵبڵێن.

بۆ بەیانی هێنایە لای خۆی، جا کە جوانی‌یەکەی بینی گوتی: بە خوا نابێ لە شارێك دابنیشی، کە ئافرەتان ئاواتەخوازت بن، بڕۆ بۆ (بەسرە)و چەندت پێویستە لە پارەی

هەروا دەفەرمویّ: ﴿وَلَقَدْ رَاوَدتُّهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ﴾(یوسف- ٣٢)، واتە: زولەیخا گوتی: بەڕاستی داواکاری بەدکاریم لە ئەو کرد، ئەمیش نەیویست داواکاریەکەم جیّبەجیّ بکات.

پیّغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((حەوت کەس لەژیّر سیّبەری خوای گەورەدن، لە ڕۆژیّکدا هیچ سیّبەریّك نی یە، جگە لە سیّبەرەکەی ئەو نەبیّت: پیّشەوایەکی دادگەر (عادل)، گەنجیّك لە گویّڕایەڵی خوادا پەروەردە بوبیّت، پیاویّك دڵی بە مزگەوتەوە بەستراو بیّت، دو کەس لەبەر خوا یەکتریان خۆش بویّتو لەسەر ئەمە کۆببنەوەو لە یەکتری جیا ببنەوە، پیاویّك ئافرەتیّکی جوانو خاوەن پلەو پایە بانگی بکات بۆ داویّن پیسیو بڵیّ: من لە خوا دەترسم!! پیاویّك بە شاراوەیی خیّریّك بکات نەهیّڵیّ

(بیت المال) هەلگرە.

نەصر پیّی گوت: بەڕاستی منت کوشت، چونکە جیابونەوە لە نیشتمان وەك کوشتنی نەفسە.

عومەر پیّی گوت: چۆن وایە؟

نەصر وەڵامی دایەوە: خوای گەورە دەفەرمویّ: ﴿وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ أَوْ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ﴾.

خەلیفە گوتی: بەڵام منیش ئەوە دەڵیّم، کە شوعەیب گوتی: ﴿إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الإِصْلاَحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللهِ﴾.

جا خەلیفە بەم چارەسەرە جوانە هەوڵیدا (نەصر) بە غەریزە جنسی یەکەی بەرزبکاتەوە بۆ سۆز نواندنی نیشتمانەکەیو خۆزگە خواستن بۆ کەسوکاری.

کاتیّ کچەکە زانی (نەصر) بەهۆی ئەوەوە دورخراوەتەوە بۆ (بەصرا)، شەویّك هۆنراوەیەکی گوت، تیایدا بەرائەتی خۆی ئاشکرا کرد، کە ئەو قسانەی کردویەتی سەرزارەکی بوەو وەسوەسەی شەیتان بوە، خۆی ئافرەتیّکی لە خوا ترسو داویّن پاکە.

عومەریش کە گویّی لە هۆنراوەکەی کچەکە بو دەستی کرد بە گریان، لەبەر گومان بردنی بەو ئافرەتەو، لە دڵی خۆیدا گوتی: سوپاس بۆ خوا، کە هەواو ئارەزوی بە لغاوی داویّن پاکیو تەقواوە بەستوە.

دەستی چەپی بەوە بزانێ، کە دەستی ڕاستی بەخشیویەتی، پیاوێك یادی خوا بکات و لە ترسی خوا چاوی پڕ بێ لە فرمێسك))..[١]

هەروەها فەرمویەتی: ((سێ کەس لەپێش ئێوە لە شار دەرچون تا چونە ناو ئەشکەوتێك، جا بەردێکی گەورە لەسەر شاخەکەوە کەوتە بەردەمی ئەشکەوتەکەو کونەکەی گرت، ئەو سێ کەسە گوتیان: هیچ شتێك لەم بەردە رزگارتان ناکات، مەگەر داوا لە خوای گەورە بکەن بە هۆی کردەوەی باشتان فریاتان بکەوێ..

یەکێکیان گوتی: خوایە من کچێکی مامم هەبو، کە لە هەمو خەڵك زیاترم خۆش دەویست، داوای زینام لێکرد ئەویش ملکەچ نەبو. ساڵێك لە ساڵەکان هاتە لام و داوای پارەی لێکردم، منیش سەدو بیست دینارم پێ بەخشی بەمەرجێ، کە ملکەچی داواکەم بێت، ئەویش داواکەی جێبەجێ کردم، ویستم کارەکە بکەم گوتی: ئەی بەندەی خوا، لە خوا بترسە! ئەو مۆرە بە حەقی خۆی نەبێ مەیشکێنەو مەیکەوە، منیش کارەکەم نەکردو وازم لێ هێنا، کە خۆشەویستترین کەس بو لەلام، ئەو پارەیەش، کە پێم بەخشی بو لێم نەسەندەوە، خوایە ئەگەر ئەو کارەم لەبەر خاتری تۆ کردوە، دەرگامان لێ بکەوەو لەوەمان رزگار بکە،[٢] جا

---

١) بوخاری و موسلیم و غەیری ئەوان گێڕاویەتیانەوە.

٢) تەوەسول کردن بەو شێوەیە دروستەو خوای گەورە پێی رازی یە، دەبێ بە هۆی کردەوەی چاك بێت، تەوەسول کردن بە پێغەمبەران و غەیری ئەوان جائیز نی یە. لە فەرمودەی صحیحدا هاتوە: ((یا فاطمة! لا أغني عنك من الله شیئاً!)) فاطیمە! من لە لای خوا هیچم بۆ تۆ پێ ناکرێ.. پێویستە لەسەر بڕوادار، متمانە لەسەر کردەوەی خۆی بکات! وێنەی ئەم ناڕاستەیە نی یە، کە پاڵنەرە بۆ جیدیەت و پێشکەوتن، ئەو ئومەتەی، کە واسیطەکاری تێدا بڵاوە، سەرفراز نابێ و بەرەو پێش ناڕوات!

بەردەکە لا کەوت))..[١]

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((ثلاثة لا ترى أعينهم النّار: عينٌ حرست في سبيل الله، وعينٌ بَكَتْ من خشية الله، وعينٌ كفّت عن محارم الله))[٢]، واتە: سێ چاو ئاگر نابینێ: چاوێك لە پێناوی خوای گەورە پاسەوانی بکات، چاوێك لە ترسی خوا بگری، چاوێك خۆی لە حەرامکراوەکانی خوا لابدات.

لە ئیبن عامرەوە گوتویەتی: گوێم لە پێغەمبەری خوا ﷺ بو دەیفەرمو: ((پیاوێك هەبو لە بەنی ئیسرائیلی یەکان ناوی (کفل) بو، لە هیچ گوناهێك سڵی نەدەکردەوە. ئافرەتێك هاتە لای، شەست دیناری پێدا بەرامبەر بە دەست تێکەڵکردن و داوێن پیسی، جا کاتێك ویستی کارەکە بکات، ئافرەتەکە لە ترسا گریا.

(کفل) گوتی: بۆ دەگری؟!

ئافرەتەکە گوتی: قەت ئەم کارەم نەکردوە، بەڵام هەژاری و نەداری پاڵی پێوەناوم بۆ ئەم کارە.

(کفل) گوتی: تۆ لە ترسی خوا دەگری، ئەوا من شایستەترم بەوە، بڕۆ ئەوەی پێم بەخشیت بۆ خۆت بێ، بە خوا لەدوای ئەوە هەرگیز سەرپێچی خوا ناکەم، ئەو شەوە گیانی سپارد، بۆ بەیانی لەسەر دەرگای ماڵەکەی نوسرابو: خوای گەورە لە گوناهی (کفل) خۆش بو، خەڵکەکە بەم کارە سەرسام بون))[٣].

---

١) بوخاری و موسلیم گێڕاویەتیانەوە.

٢) رواه الطبراني حديث صحيح.

٣) حاکم و ترمذي گێڕاویانەتەوەو بە (حسن)یان داناوەو (صحیح)ە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((لَو عَلِمتُم ما أعْلَمُ لَضَحكتُمْ قَليلاً و لَبَكَيتُمْ كثيراً، وما تَلَذَّذتُمْ النِساءَ على الفُرُش، ولَخرَجتُم الى الصَّعُدات تَجأرون الى الله...))(رواه الترمذي و غيره)، واته: ئەوەی من دەیزانم، گەر ئێوە بتانزانیبایە، کەم پێدەکەنن و زۆر دەگرین و، سەرجێی لەگەڵ خێزانتان نەدەکردو، دەچونە سەر بەرزاییەکان لە خوا دەپاڕانەوە.

نزیکی زینا مەکەون

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلاَ تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلاً﴾[1] (الإسراء- ٣٢)، واتە: نزیك زینا مەکەون، چونکە زینا کارێکی زۆر ناشیرینو خراپترین ڕێگایە.

هەروا دەفەرموێ: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الأَرْضِ هَوْنًا... تا دەگاتە: وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذلِكَ يَلْقَ أَثَامًا، يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا...﴾ (الفرقان: ٦٣،٦٨-٦٩)، واتە: بەندەکانی خوا ئەوانەن کە بەسەر زەویدا بە نەرمیو لەسەر خۆ دەڕۆن... سیفەتیان وایە کە لە غەیری خوا خودایەکی تر ناپەرستنو، کەس بە ناحەق ناکوژنو، زینا ناکەن. هەر کەسێك یەکێ لەمانە بکات، دەگات بە سزاو عەزاب، لە ڕۆژی قیامەتدا دو چەندانە عەزابەکەی بۆ زیاد دەکرێو بە هەمیشەییو بە ریسوایی تێیدا دەمێنێتەوە.

ئیبن مسعود گوتویەتی: ((قلت: يا رسول الله أي الذنب أعظم عند الله؟

---

١) لەسەر ئەم ئایەتە ئیمام ئیبن القیم قسەیەکی هەیەو گوتویەتی:
خوای گەورە ڕێگای زینای بە خراپترین ڕێگا داناوەو فەرمویەتی، کردەی زینا خراپترین شوێنی لە دۆزەخدا هەیە، ڕۆحەکانیشیان لە بەرزەخ جێگیرەو لە تەندورێکی ئاگرین دایە، کە گڕەکەی لە ژێریانەوە بۆیان دێت، جا کە گڕەکەیان بۆ دێت هەرا هەرایان لێ پەیدا دەبێتو بەرز دەبنەوە، پاشان دەگەڕێنەوە شوێنی خۆیان، ئا بەو شێوەیە تا ڕۆژی قیامەت دەمێننەوە. وەك پێغەمبەر ﷺ لە خەویدا بینیویەتی، خەونی پێغەمبەرانیش بێگومان ڕاستە. (روضة المحبين، بە کورتکراوەیی)

قال: أن تجعل لله نداً وهو خلقك.. قال: قلت: ثم أي؟ قال: أن تقتـل ولدك مخافـة أن يطعم معك.. قال: قلت: ثم أي؟ قـال: أن تزنـي بحليلة جارك... الحـديث))[1]، واتـە: گـوتم: ئـەی پێغەمبـەری خـوا چ گوناهێك لای خوا لە هەمو گوناهەکان گەورەترە؟ فەرموی: هاوبەشی بـۆ پەیدا بکەی، کە ئەو تۆی دروست کردوە.

دەڵێ: گوتم: پاشان چی تر؟ فـەرموی: منداڵەکـەت بکـوژی لـە ترسـی ئەوەی خواردنت لەگەڵ بخوات.

دەڵێ: گوتم: پاشان چی تر؟ فەرموی: زینا لەگەڵ خێزانـی دراوسـێکەت بکەی.

سمرەی کوڕی جندب گوتی: قال لنا رسول الله ﷺ ذات غـداة: ((إنـه أتاني الليلة آتيان وإنهما ابتعثاني وإنهما قالا لي: انطلق، واني انطلقـت معهما... فأتينا على مثل التنور، فاذا فيه الغط وأصوات، قال: فانطلقنا، فإذا فيه رجالٌ ونساءٌ عراة وإذا هم يأتيهم لهب من أسـفل مـنهم، فـإذا أتاهم ذلك اللهب ضَوْضَوْا)) الحـديث.... وفي آخـره ((وأمـا الرجـال والنساء العراة الذين في مثل التنور، فإنهم الزنـاة والزوانـي))[2]، واتـە: ڕۆژێك پێغەمبەری خوا پێی فەرموین: ئەمشەو دو فریشتە هـاتن منیـان لەگەڵ خۆیان برد و پێیان گوتم: بڕۆ، منیش لەگـەڵیان ڕۆیـشتم... چـوینە شوێنێك کە وەك تەندور وابو، دەنگە دەنگی لێوە دەهـات، فـەرموی: جـا تەماشامان کـرد، دیتمـان چـەند پیـاو و ئـافرەتێکی ڕوتـی تێدایـە، لـە ژێرەوەیان گڕی ئاگریان بۆ دێت، کە ئەو گڕە ئاگرەیـان بـۆ دەهـات هـاوار

١ رواه البخاري ومسلم.
٢) رواه البخاري بأختصار.

هاوارو قیژەیان لــی هەڵدەستا... ئەو پیاو و ئافرەتــە ڕوتانــەی کــە لــەناو شوێنێکی وەك تەندور دابون، ئەوانە ئافرەتی زیناکەرو پیاوی زیناکەر بون.

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((**لا يحل دم أمريء مسلم يشهد أن لا الــه إلا الله وإني رسول الله إلا بإحدى الثلاث: الثيــب الــزاني، والــنفس بالنفس، والتارك لدينه المفــارق للجماعــة**))[1]، واتــە: خــوێنی هــیچ مسوڵمانێك حەڵاڵ نی یە، کە شایەتمان بێنێ، مەگەر بــە یــەکێك لــە ســێ شت نەبێت: پیاوی ژن دارو ژنی مێــرد داری زیناکــەر[2]، یــەکێك حــەقی

---

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) بــۆ پاراســتنی قــەوارەی خێــزان، ئیــسلام ســزای تونــدی بــۆ پیــاوی ژنــدارو ژنــی مێردار(محصن)ی زیناکەر داناوە، کە شەریعەتی تەوراتیش هەر هەمان سزای بۆ داناوە، کەواتە دوژمنانی ئیسلام چی یانە سەبارەت بەم سزایە، ئیسلام بە توندوتیژیو دڵڕەقــی تاوانبار دەکەنو غەیری ئیسلام تاوانبار ناکەن؟! لەگەڵ ئەوەی کە چەند مەرجێکی وردی بۆ داناوە، کە شوێنەکە جێی باسکردنی نی یە، بۆ ئەوەی وەڵامی بدرێتەوە!

پرسیار لە ئەدیبی گەورە (مصطفى صادق الرافعي) کرا دەربارەی حیکمــەتی بــەردباران کردنی زیناکەری (محصن)، جا لە کتێبەکەی (وحي القلم)دا وەڵام دەداتەوەو دەڵێ: چــونکە ماڵێکی وێران کردوەو روخانــدوە، پێویــستە بــە بەردەکــەی بکوژرێتــەوە؟! چــونکە هــیچ پێویست بە زینا ناکاتو پاساویشی بۆ نی یە، پیاو و ژن هەر یەکەیان بە هەمو سەربەستی خۆیان یەکتریان هەڵبژاردوە، تەنانەت ئەم حەقە بۆ خودی مەلیکی ئینگلتــەرا نــەبوە، کــە لەم هەڵبژاردنەدا لە مافەکەی بێ بەش کــراوە، تــاوەکو گەیــشتۆتە رادەی ناچــار بــون بــە تەنازول کردن لە موڵکەکەی!

هەروەها هەر یەکێکیان مافی هەڵوەشاندنەوەی عەقدی زەواجەکەی هەیە، گەر هەستی بە حەزنەکردنی کەسی بەرامبەر کرد، گەر هەستی کرد ژیان بردنە ســەر لەگەڵی مەحاڵە، واتە مێرد بە شێوازێکی راستەوخۆو، ژنیش بە شێوازێکی ناڕاستەوخۆ لە ڕێگــای قــازی یــەوە دەتوانن لێك جیاببنەوە.

هەمو ئەوەش بە پێچەوانەی حاڵی زۆر لە دینەکانی ترە، کە تەڵاق دان حــەرام دەکــات، وەك مارەبڕینی ئافرەتێکی تەڵاق دراو بۆ پیاوێکی تر حەرام دەکات، یان حەرامی دەکــات

کوشتنی یەکێکی لەسەر بێت، ئەو کەسەی واز لە ئایینەکەی دێنێ‌و لە کۆمەڵی مسوڵمانان جیاببێتەوە.

دەفەرموێ: ((ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة، ولا يزكيهم، ولا ينظر اليهم، ولهم عذابٌ أليم: شيخ زان، وملك كذّاب، وعائلٌ مستكبر))[١]، واتە: سێ کەس لە ڕۆژی قیامەت خوای گەورە قسەیان لەگەڵ ناکات‌و بە پاکیان دانانێ‌و تەماشایان ناکات‌و عەزابی بە ئازاریان بۆ هەیە: پیرێکی زیناکەر، سەرۆکێکی درۆزن، فەقیرێکی بە فیزو خۆ بە گەورە زان.

((أتى فتى شاب الى النّبيّ ﷺ فقال: يا رسول الله إئذن لي بالزنى! فأقبل القوم فزجروه وقالوا: مه مه! فقال: أدنُ. فدنا منه قريباً، قال: فجلس. قال أتحبه لأمك؟! قال: لا والله! جعلني الله فداءك. قال: ولا الناس يحبونه لأمهاتهم. قال: أتحبه لإبنتك؟ قال: لا والله يا رسول الله

پیاوەکە دوای تەڵاق دانی ژنەکەی ژن بهێنێتەوە، لە ئینجیلی مەتی ٣٢/٥ هاتوە: هەر کەسێك ئافرەتێکی تەڵاق دراو مارە بکاتەوە، ئەوە زینای کردوە!! لە ئینجیلی مەرقەص ١٠/ ١١-١٢ هاتوە: هەر کەسێك ژنەکەی تەڵاق بدات و ئافرەتێکی تر مارە بکات، ئەوا زینای لەگەڵدا دەکات، هەروەها گەر ژن لە پیاوەکەی تەڵاق دراو، پاشان شوی کردەوە بە یەکێکی تر، ئەوا ئەو ئافرەتە تاوانی زینای کردوە!!

کەواتە!... چ پاساوێك بۆ هەر یەکێك لە ژن و مێرد هەیە، کە تاوانی زینا بکات و ناپاکی لەگەڵ مێردەکەی یان ژنەکەی بکات؟! مەگەر بڵاوبونەوەی فەسادی و خراپەکاری لەسەر زەوی بێت.

لەبەر هەمو ئەمانە، ئیسلام سزای بەردباران کردنی پێویست کردوە، ئەم بەردباران کردنەش ئەو کاتە جێبەجێ دەکرێ، کە زیناکەر دان بە تاوانەکەی دادەنێ.. جا لەبەر زۆریی‌و زەحمەتیی مەرجەکانی دان نان بە زیناکردنی یەکێك، زۆرجار ئەو بەردباران کردنە جێبەجێ ناکرێ.

١) رواه مسلم والنسائي.

جعلني الله فداءك. قال: ولا الناس يحبونه لبناتهم. قال: أفتحبه لأُختك؟ قال: لا والله جعلني الله فداءك. قال: ولا الناس يحبونه لأخواتهم. قال: أفتحبه لعمتك؟ قال لا والله، جعلني الله فداءك. قال: ولا الناس يحبون لعماتهم. قال أفتحبه لخالتك؟ قال: لا والله جعلني الله فداءك. قال: ولا الناس يحبونه لخالاتهم. قال: فوضع يده عليه وقال: اللهم أغفر ذنبه، وَطَهِّرْ قَلْبَهُ، وَحصِّنْ فرجه، فلم يكن بعد ذلك الفتى يلتفت الى شيء))[1]، واته: گەنجێك هاتە لای پێغەمبەر ﷺو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا رێگام پێ بدە زینا بکەم! جا ئەو خەڵکەی لەوێ ئامادە بون نارەزایی یان دەربڕی‌و سەرکۆنەیان کرد.

پێغەمبەر فەرموی: نزیك بەوە. گەنجەکە لێی نزیك بۆوە، گوتی: دانیشت.

پێغەمبەر فەرموی: حەز دەکەی دایکت زینای لەگەڵ بکرێ؟! گوتی: نا بە خوا، خوا بم کاتە فیدات. پێغەمبەر فەرموی: خەڵکیش بۆ دایکیان حەز ناکەن.

فەرموی: حەز دەکەی کچەکەت زینای لەگەڵ بکرێ؟! گوتی: نا بە خوا، خوا بم کاتە فیدات. فەرموی: خەڵکیش بۆ کچیان حەز ناکەن.

فەرموی: حەز دەکەی خوشکەکەت زینای لەگەڵ بکرێ؟! گوتی: نا بە خوا، خوا بم کاتە فیدات. فەرموی: خەڵکیش بۆ خوشکیان حەز ناکەن.

فەرموی: حەز دەکەی پورت زینای لەگەڵ بکرێ؟ گوتی: نا بە خوا، خوا بم کاتە فیدات. فەرموی: خەڵکیش بۆ پوریان حەز ناکەن.

گوتی: پێغەمبەر ﷺ دەستی خستە سەر سینگی‌و فەرموی: خوایە لە

---

١) رواه أحمد في المسند (حديث صحيح).

گوناهی خۆش بەو، دڵی پاك كەردوەو، داوێنی بپارێزە.. پاش ئەمە گەنجەكە ئاوڕی بۆ هیچ شتێك نەدایەوە.

هەروا دەفەرموێ: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن،[1] ولا

---

١) سەبارەت بەم فەرمودەیە پرسیار لە جەعفەری كوڕی محمد كرا، ئەویش لە زەوی یەكەدا بازنەیەكی كێشاو گوتی: ئەمە بازنەی بڕوایە، پاشان بازنەیەكی تری لەدەورەی كێشاو گوتی: ئەمە بازنەی ئیسلامە، گەر عەبد زینای كرد لەمە دەردەچێ‌و لەمە دەرناچێ.

ئیبن القیم گوتویەتی: لە زینادا هەمو خراپەیەك كۆدەبێتەوە، كە لە كەم ئاینیی‌و نەمانی تەقواو خراپی پیاوەتیی‌و كەم غیرەتی یەوە دروست دەبێ... جا غەدرو درۆو ناپاكیی‌و كەم شەرمیی‌و نەبونی چاودێریی‌و وازنەهێنان لە تاوان‌و نەمانی غیرە لە دڵ دا، لە لق‌و پێویستی یەكانی زیناكردنە...

خوای گەورە دڵ توندی دەخاتە دڵی زیناكەرەوە، هەروەها بە ئەنجام دانی زینا سینگ تەنگ دەبێ. گەر بابای خراپەكارو فاجر دەزانێ چ خۆشیی‌و چێژو سینگ كرانەوەو خۆش گوزەرانیەك لە داوێن پاكیدایە، رای وا دەبو، كە ئەو چێژەی لە دەستی چوە زۆرترە، لەوەی بە دەستی هێناوە. لە قازانجی لەش ساغیی‌و سەرفرازی بە پاداشت‌و كەرەمی خواش هەر مەپرسە، لەو شتە خراپانای لە زینا دێتە كایەوە ئەوەیە، كە بابای زیناكەر خۆی لە ڕابواردن لەگەڵ حۆری یەكان لە خانوی خۆش لە باخچەكانی (عەدن) لە بەهەشتدا بێبەش دەكات.. (بە كورتی لە كتێبی روضة المحبين ٣٥٨-٣٦١)

ئەمەو سەرەڕای سزای ئەم كارە فاحیشەیە لە ئاخیرەتدا، سزاكەشی لە دنیادا بریتییە لە كەوتنە ناو فیتنەو ئاشوب‌و دوچار بون بە نەخۆشیی‌یە پیسەكانی ئەندامەكانی زاوزێ، كە دەبێتە هۆی منداڵ نەبون‌و شێت بون‌و، دەبێتە هۆی بە خێرایی كپ بونەوەی چێژی جینسی.

دكتۆر (ادمس) لە كتێبەكەی (المعرفة الجنسية)دا گوتویەتی: (بە گوێرەی پیشەكەی خۆم چەند پیرێك دەناسم، كە لە تەمەن حەفتاو پێنج ساڵی دان‌و قابیلی یەتی جنسیان بەهێزەو نەشلەژاوە. كاتێك سەبارەت بە نهێنی ئەم زیندویەتیە عەجیبە لێم پرسین، ئەوانیش پاراستنی چالاكی یەكانیان بۆ ئەم هۆكارانەی خوارەوە گەڕاندەوە:

١- لە كاتی گەنجیدا دەستپەڕ (العادة السرية)یان نەكردوە.

٢- كاتێك گەیشتنە پلەی پیاوەتی، خۆیان پاراستوەو نقومی كارە ناشیرینەكان نەبون.

يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))[١]، واتە: ئەو کەسەی زینا دەکات لە کاتی زیناکەیدا بڕوادار نی‌یە، ئەو کەسەی دزی دەکات لەو کاتەی دزی‌یەکە دەکات بڕوادار نی‌یە، ئەو کەسەی مەی دەخواتەوە لە کاتی مەی خواردنەوەکەیدا بڕوادار نی‌یە.

هەروا دەفەرموێ: ((لا يحل دم امرئٍ مسلمٍ يشهد أن لا إله إلاّ الله وأنّ محمد رسول الله، إلاّ في إحدى ثلاث: زنا بعد إحصان، فإنه يرجم، ورجل خرج محارباً لله ورسوله، فإنه يقتل أو يصلب، أو ينفى من الأرض، أو يقتل نفساً، فيقتل بها))[٢]، واتە: خوێنی مسوڵمان، کە شایەتمان دێنێ خوێنی حەڵاڵ نی‌یە، مەگەر لە یەکێ لەم سێ شتەدا نەبێت: یەکێك کە ژنی هەبێ یان شوی کردبێت و زینا بکات، ئەوە بەوە بەردباران دەکرێت، پیاوێك دژی خواو پێغەمبەرەکەی جەنگ بکات، ئەوە دەکوژرێ، یان هەڵ دەواسرێ، یان لە وڵات دور دەخرێتەوە، یان بە ناحەق کەسێك بکوژێ، ئەوا دەکوژرێتەوە.

٣- دوای هاوسەرگرتن (الزواج) لە جوتبونیاندا، ڕادەی مام ناوەندی‌یان گرتوەو زیادەڕەوی‌یان تێدا نەکردوە، بۆ ماوەیەکی درێژیش هێزە جنسیەکەیان کۆنەکردۆتەوە.

٤- مادده بێ هۆشکەرەکان‌و مەی‌و جگەرەیان بەکار نەهێناوە.

٥- لە حاڵەتی نەفسی یەتێکی باش نەبوایە، لەگەڵ خێزانیان جوت نەدەبون.

١) رواه البخاري.

٢) رواه أبو داود والنسائي (حديث صحيح).

باسی ژیانی جنسی له به‌هه‌شت

پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموێ: ((إن للمؤمن في الجنّة لخَيمةً من لؤلؤة واحدة مجوَّفة طولُها ثلاثون ميلاً، وللمؤمن فيها أهلون يطوف عليهم المؤمن، فلا يرى بعضهم بعضاً))[1]، واته: له به‌هه‌شتدا بڕوادار خیوه‌تێکی مرواری کلۆری بۆ هه‌یه، که درێژی یه‌که‌ی سی میله، چه‌ند حۆرییه‌کی تێدایه، بڕوادار به سه‌ریاندا ده‌سوڕێنه‌وه، هیچ کامێکیان ئه‌وی تریان نابینێ.

هه‌روا ده‌فه‌رموێ: ((يُعطَى المؤمِن في الجنة قوة كذا وكذا من الجماع. قال أنس: يا رسول الله ويطيق ذلك؟! قال: يعطى قوة مئة))[2]، واته: له به‌هه‌شتدا مرۆڤی بڕوادار ئه‌وه‌نده‌و ئه‌وه‌نده‌ی هێزو توانای جوتبونی پێ ده‌به‌خشرێ.

ئه‌نه‌س گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا، چۆن ئه‌و که‌سه ده‌توانێ به‌رگه بگرێو، ئه‌وه‌نده جوتبونه بکات؟

پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموی: بڕوادار هێزو توانای (سه‌د) پیاوی پێ ده‌درێ.

ئه‌بو هوره‌یره (ره‌زای خوای لێبێ) گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا، (هل نَصِلُ إلى نسائنا في الجنّة؟!).

قال: ((إن الرَجلَ لَيَصِلُ في اليوم إلى مئة عذراء)) (رواه الطبراني، قال الحافظ أبو عبدالله المقدسي: و رجال هذا الحديث عندي على شرط مسلم)، واته:

---

١) رواه البخاري.

٢) رواه الترمذي وصححه، وهو كمال قال.

ئایە لە بەهەشت لەگەڵ ژنەکانمان جوت دەبین؟!

فەرمووی: پیاو لە رۆژێکدا لەگەڵ سەد ژن جوت دەبێ، کە کچێنی یان ماوە.

لەقیتی عوقەیلی گوتویەتی: ((قلت: يا رسول الله، أو لنا فيها أزواج مصلحات؟ قال: ((الصالحون للصالحات، تَلَذُّونهن مثل لذّاتكم في الدنيا، ويلذّونكم، غير أن لا توالُدَ))[1]، واتە: بە پێغەمبەری فەرمو: لە بەهەشتدا ئافرەتی صالحەمان بۆ هەیە؟ پێغەمبەر فەرموی: پیاوی باش بۆ ئافرەتی باشە، جا لەو ئافرەتانە چێژ و خۆشی وەردەگرن، وەك چۆن لە دنیا خۆشیتان لێ وەردەگرتن، ئەوانیش بە هەمان شێوە چێژو خۆشی لە ئێوە وەردەگرن، بەڵام جوتبونەکە منداڵی لێ ناکەوێتەوە.

ئەبو هورەیرە گوتویەتی: ((قلت يا رسول الله: أَنَطأُ في الجنّة؟ قال رسول الله ﷺ: والذي نفسي بيده دحماً دحماً! فإذا قام عنها رَجَعتْ مُطَهَّرةً بكراً))[2]، واتە: گوتم ئەی پێغەمبەری خوا: ئایا لە بەهەشتدا جوت دەبین؟ پێغەمبەری خوا فەرموی: سوێند بەو کەسەی گیانمی بە دەستە، ئێوە جوت دەبن بە تەکانێکی توندو جوتبون لە دوای جوتبوبن. جا هەرجارەی، کە پیاوەکە لە سەری هەڵدەستێ، ئافرەتەکە وەکو کچێنی لێ دێتەوە.

لە (معجم)ی طەبەرانی لە فەرمودەی (ابو متوکل) هاتوە، کە ئەبو سەعیدی خودری گوتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((إن أهل الجنّة إذا جامعوا نساءهم عُدْنَ أبكاراً))، واتە: خەڵکی بەهەشت گەر

---

١) رواه الطبراني والحاكم وغيرها وسنده جيد.

٢) صححه أبن حبان.

لەگەڵ ئافرەتەکانیان جوتبون، ئەوا ئافرەتەکان دەگەڕێنەوە سەر حاڵەتی کچێنی.

لە هەمان کتێبی طەبەرانیدا لە حەدیسی (ئەبو ئومامە) -ڕەزای خوای لێ بێ- کە پرسیار لە پێغەمبەر ﷺ کرا: ئایا خەڵکی بەهەشت جوت دەبن؟ فەرمووی: ((**بذَكَرٍ لا يَمَلُّ، وشهوةٍ لا تنقطع! دحماً دحماً**))، واتە: جیماع دەکەن بە چوکێك کە بێتاقەتو وەڕز نابێ‌و، بە ئارەزویەك نابڕێ‌و کۆتایی نایەت، جیماعەکەش یەك لە دوای یەکە.

هەر لە هەمان کتێبدا هاتوە: پرسیار لە پێغەمبەر ﷺ کرا: ئایا خەڵکی بەهەشت جوت دەبن؟ فەرمووی: ((**دحماً، لا مَنّي ولا حَيْضَة**))، واتە: جوت دەبن بە تەکانێکی توند، بەبێ مەنی‌و، ئافرەتیش توشی خوێنی حەیز نابێ.

گەنج و لاوان! بۆ لای خوا بگەڕێنەوە

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَالَّذِينَ لاَ يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ وَلاَ يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَلاَ يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا، يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا، إِلاَّ مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (الفرقان: ٦٨-٧٠)، واتە: ئەو کەسانەی لەگەڵ خوا، پەرستراوێکی تر ناپەرستن و هانای وەبەر نابەن، کەسیش ناکوژن مەگەر بە حەقی خۆی نەبێ، چونکە کوشتنی کەسێك بە ناحەق خوای گەورە حەرامی کردوە، هەروا زینا ناکەن.. هەر کەسێك ئەم کارە حەرامانە بکات، لە ڕۆژی قیامەت سزای گوناهەکەی وەردەگرێ‌و بە زەبونو ریسوایی تێیدا دەمێنێتەوە.. تەنها ئەو کەسانە نەبێ، کە بۆ لای خوا دەگەڕێنەوەو باوەڕ دێنن‌و کردەوەی باش ئەنجام دەدەن. جا خوای گەورە بە لوتفی خۆی خراپەکانیان دەگۆڕێ بە کردەوەی باش، خوای بالا بەخشندەو میهرەبانە.

پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((لَلّهُ أشدُّ فرحاً بتوبة عبده حين يتوب اليه من فرح أحدكم كان على راحلته بأرض فلاة، فانفلتَتْ منه، وعليها طعامه وشرابه، فآيسَ منها، فأتى شجرة فاضطجع في ظلها، وقد آيس من راحلته، فبينما هو كذلك إذا بها قائمة عنده، فأخذ بخطامها ثم قال من شدّة الفرح: اللّهمَّ أنت عبدي وأنا ربك، أخطأ من شدّة الفرح))[1]، واتە: خوای بەخشندە بە تەوبە کردن‌و گەڕانەوەی عەبدی

---

١) رواه مسلم .

خۆی، لەو کەسە زۆر دڵ خۆش و شادتر دەبێ، کە لە بیابانێك بێ و حوشترەکەشی خواردن و خواردنەوەی لێ بارکرابێ، جا حوشترەکەی بە بارەوە لێی ون بێ و نائومێد بێ لە دۆزینەوەی و بچێتە ژێر سێبەری دارێك پاڵ کەوێ. لەو کاتەدا دەبینێ حوشترەکەی بەبارەوە لەبەردەمی ئامادە بوە، ئەویش یەکسەر رێشمەکەی رادەکێشێ و لەبەر زۆر دڵخۆشی دەڵێ: خوایە تۆ عەبدی منی و منیش خوای تۆم. ئەم هەڵەیەش، کە دەیکات لەبەر زۆر دڵخۆشی یەکەیەتی.

بکوژێك هەیە ناوی چێژو لەزەتە

لەسەرەتای ئەم کتێبەدا چەند گوڵ بژێرێکی جوانو سەرنج راکێشەرم دەربارەی چێژ باسکرد، دەترسم هەندێك کەس هەردەم چێژ بە شتێکی باش لەقەڵەم بدەن، لەگەڵ ئەوەی زۆرجار خراپەی زۆری لەگەڵ دایە، کە شایستەی ئەم ناوەی هەیە (بکوژێك هەیە ناوی چێژە)، کە چەندە بۆتە هۆی ئازارو کارەساتی وێرانکەر بۆ مرۆڤ .

من لە کتێبەکەم (أسرار العشاق) باسی زۆر لەو هەواڵانەم کردوە، کە چێژ و لەزەت بەرەو لادانی بردون و، گەیشتۆتە رادەی کوشتنی خەڵکی تر، یان خۆکوشتن، یان کوژرانی لە لایەن خەڵکەوە!

ئا بەم شێوەیە چێژو لەزەت دەبێتە هۆی خوێن رشتن و خۆ خستنە بەر ئازارو بەدبەختی، وەك بە درێژی ئەم باسەمان سەبارەت بە زینا باسکرد.

هەر لەزەتیشە دەبێتە مایەی پاراستنی خوێنو تەندروستیو بەختیاریی... هەمو ئەمەش لە دنیاو ئاخیرەتیشدا دەستەبەر دەکرێ، لە یەکەم باسیشماندا ئەم جۆرە لەزەتەمان مەبەست بوە.

کەواتە چ جیاوازی‌یەکی گەورە هەیە لە نێوان ژیانی زیناکەرو ژیانی هاوسەریەتی، ژیانی یەکەم وەك ژیانی دز وایە لە بەدەست هێنانی شتدا، کە هەموی ترسو شلەژانو عەزابە.. دوەمیش وەك ژیانی بازرگانە بە ئابروەکانە، کە باڵی دڵنیاییو خۆشی بە بەردەوامی بەسەردا کێشراوە.

ئەی گەنجو لاو بە کچو کورەوە! هەردەم ئەوەتان لە یاد بێت، خوای گەورە هیچ شتێك حەرام ناکات، گەر شتێکی باشتر لەوی حەڵاڵ نەکردبێ،

عیشقێکی سەر شێتانەی حەرام کردوە، کە خاوەنەکەی دەڕوخێنێ، خۆشەویستی یەکی حەلاڵ کردوە، کە داوا لە خاوەنەکەی دەکات ژن بهێنێ، یان شو بکات، داوای ژیانێکی جێگیرو بەختیار دەکات، داوای پێکهێنانی خێزانو پەروەردەکردنی کوڕو کچ دەکات، بۆ ئەوەی ببنە ڕۆشنایی چاو بۆ خۆیو بۆ دایکی...

گڕی غیرە بەختیاری ژن و مێرد دەسوتێنێ

- غیرەی باش و غیرەی خراپ -(١)

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ﴾ (البقرة- ٢٥)، واتە: لە بەهەشت ئافرەتی پاك كراوەی تێدایە(٢).

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((إن الله يغار، والمؤمن يغار، وغيرة الله ان يأتي المؤمن ما حرّم الله))(٣)، واتە: خوای گەورە غیرەی هەیە،(٤)

---

١) ئافرەتی غیرەدار چەند نەگبەتە، چ ژیانێكی بەدبەختی هەیە، یەكێك لە ئافرەتە شارەزایەكان گوتویەتی: ((ئافرەتێكی هاوڕێم هەبو زۆر گوماندار بو، زۆر غیرەی دەرحەق بە مێردەكەی هەبو، گەر مێردەكەی بۆ دەرەوە بڕۆیشتایە، یان ژوان (موعد)ێكی لەگەڵ یەكێك هەبایە، یان لە تەلەفۆن قسەی بكردایە، یان دڵ خۆش بوایە، یان زەردەخەنەی لەسەر لێو بایە، وایدەزانی ئافرەتێك لە ژیانی ئەو پیاوەدا هەیە!!))

ئەم ئافرەتە گەمژەیە حیكمەتو دانایی بەكار نەدەهێنا، بە ڕیشەداكوتانی ئەم نەخۆشی یە خراپە، خۆی لە مێردێك بێبەش كرد كە هیچ خەوش و نەنگی یەكی نەبو.

لە ڕاستیدا غیرە دێتە ناو مێشكی ژن یان پیاو، بەڵام پێویستە فرێ بدرێ، ئەمەش لە توانای هەمو مرۆڤێكی ژیردا هەیە. با چارەسەر پێش سەر هەڵدانی شت بێت، ئەگینا گەورە دەبێو پەرەدەسێنێو شیفاكەی زەحمەت دەبێ.

٢) ئیمام ئیبن القیم گوتویەتی: بە واتای پاكن لە خوێنی حەیزو میزو پیسایی و، هەمو ئەو شتانەی، كە لە ئافرەتی دنیادا هەن، ناوەوەشیان لە غیرەو ئازاردانی هاوسەر پاك كراوەتەوە. (روضة المحبين)، ص(٢٤١-٢٤٢).

٣) رواه البخاري والنسائي .

٤) مناوی لە كتێبی (الفیض)دا گوتویەتی: ((بە ئابڕوترین خەڵكو عەزم بەهێزیان ئەو كەسەیە، كە غیرەی لە هەموان زیاترە، چونكە ئەو بڕوادارەی لە شوێنی خۆی غیرەی دەجوڵێ، لەگەڵ سیفەتێك لە سیفەتەكانی خوای گەورە یەك دەگرێتەوە، هەر كەسێكیش

بڕواداریش غیرە دەیگرێ، غیرەی خوای گەورە ئەوەیە، کە بڕوادار کارێك بکات خوای گەورە حەرامی کردبێ.

پێغەمبەرﷺ فەرمویەتی: ((لا أحد أغير من الله ﷻ، فلذلك حرّم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا أحد أحب اليه المدح من الله ﷻ)) [١]، واتە: هیچ کەسێك لە خوای گەورە بە غیرەت تر نییە، لەبەر ئەوەیە کارە فاحیشەکانی بە حەرام داناوە، چ ئەوەی دیارە، چ ئەوەی نادیارە، هیچ کەسێکیش وەك خوای گەورە حەزی لە مەدح نی یە.

هەروا دەفەرموێ: ((المؤمن يغار، والله أشدّ غيرة)) [٢] ، واتە: بڕوادار غیرە دەیگرێ، خوای گەورەش غیرەی زۆرترە.

سەعدی کوڕی عوبادە ڕەزای خوای لێبێ گوتی: (لو رأيت رجلاً مع امرأتي لضربته بالسيف غير مُصْفِح) [٣]، واتە: گەر پیاوێك لەگەڵ

لە یەکێ لە سیفەتەکانی یەك بگرێتەوە، ئەوا ئەو سیفەتە لە جڵەوی ئەو دادەبێ و لە ڕەحمەتی خۆی نزیکی دەکاتەوە)).

جا ئەم ئاراستەیە لە کوێ، کە زۆر لە پیاوانی ئەمڕۆ لە غیرە بێبەش بون، دەیانبینین خێزان و کچ و خوشکەکانیان لە ڕێگاکان بە ڕازاوەیی و جوانی (متبرج) دەخەنە ڕو، بۆ ئەو کەسانەی شەرەف و ناموس هەتك دەکەن، تاکو دەستدرێژیان بکەنە سەرو وەك مار پێوەیان بدەن!

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) رواه البخاري ومسلم.

٣) (غير مصفح) بە واتای بە پانایی شمشێرەکە لێی نادەم بەڵکو بە تیژیەکەی لێی دەدەم بۆ ئەوی بیکوژم، أبو الفرج لە کتێبی (النساء)دا گوتویەتی: معاویە گوتویەتی: ((سێ شت هەن لە خەسڵەتی گەورەیی و پلەبەرزی یە: لێبوردن (الصفح)، ئەو کەسەی ورگن نەبێ، زیادە ڕۆیی نەکردن لە غیرە)).. قەیسی کوڕی زوهێر چوە لای هەندێ لە عەرەب و پێی گوتن: من غیرە دارم و شانازی پێوە دەکەم، من نەفس بەرزم، بەڵام غیرە نامگرێ

خێزانەکەم ببینم، بە تیژایی شمشێرەکە لـێی دەدەم.

جا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمـوی: ((**أتعجبون من غيرة سعد لأنا أغْيَرُ منه، والله أغْيَرُ مِنِّي**))[١]، واتە: لە غیرەی سەعد سەرتان سـورِ دەمێنــێ؟! من لە سەعد زیاتر غیرەم هەیە، خوای گەورەش لە من بە غیـرەترە[٢].

هەروا دەفەرموێ: ((**إن من الغيرة ما يحب الله، ومنهـا مـا يـبغض الله، فأما الغيرة التي يحبها الله فالغيرة في الريبة، وأما الغـيرة الـتي يبغـضها الله فالغيرة في غير الريبة**))[٣]، واتە: غیرەی وا هەیە خوای گـەورە حـەزی پـێ دەکات، غیرەی واش هەیە خوای گەورە رِقی لـێیەتیو پێی ناخۆشە. ئـەو

هەتا نەبینم، شانازی ناکەم تاوەکو بە کردەوە نەیکەم.

ئەبو فەرەج گوتی: لە دوای وازهێنانی زیادەرِۆیی کردن لە غیرەدا، عەیبیان لە معاویە گرت، کە لە خەسڵەتەکانی گەورەیی یەو هیچ عەیبی لـێ نـابینم، چـونکە زیـادەرِۆیی بریتی یە لە سنور تێپەرِاندن، کە سەرکێشە بۆ سـتەم کـردن لـە ئافرەتەکـە.. هـەروەها عەیبیان لە قەیسی کورِی زوهێر گرت بە گوتەکەی: غیرە نامگرێ تـا وەکـو نـەبینم، وا گومان دەبەم کە مەبەستی بینینی هۆ بێت، نەك نەبینینی جوتبونەکە.

١) رواه البخاري ومسلم .

٢) ئیمام ئیبن القیم گوتویەتی: ئەو کەسەی خواو پێغەمبەرەکەی خۆشدەوێ، بە ئەنـدازەی خۆشویستنو بەگەورەگرتنەکەی غیرەی بۆ خواو پێغەمبەردکەی دەجولـێ، گـەر دڵـی لـە غیرە بۆ خواو پێغەمبەرەکەی خالّی بو، ئەوا ئەو کەسە خۆشەویستی یەکەی خالّی یە، بـا واش دابنێ کە لەو کەسانەیە خواو پێغەمبەری خۆش ئەوێ، ئەو کەسـە درۆی کردوە، کە جارِی خۆشەویستی خۆشویستراوێك بـۆ خـەڵکی لێـدەدات، کـە دەبینــێ خـەڵکانی تـر حورمەتی خۆشەویستەکەی دەشکێننو پێ شـێلی دەکـەنو، سـوکایەتی بـە مافـەکانی دەکەن، ئا لەم حاڵەتەدا غیرەی ناجولێو دڵەکەشی ساردەو گەرمایی تێدا نیە، چۆن ئەمە راستە عەبدێك جارِی خۆشەویستی خـوا لێبـداتو بەرامبـەر بـە سـوکایەتی پێکردنـی مەحارمەکانی خوا غیرەی نەجولێو، بۆ مافە ون کراوەکانی غیرەی نەجولێ.

٣) رواه أحمد في المسند والنسائي وأبن حبان (حديث حسن).

غیرەیەی خوای گەورە پێی خۆشە، غیرەیەکە لە گومان دابێت، بەڵام ئەو غیرەیەی خوای گەورە پێی ناخۆشە ئەو غیرەیە کە لە گومانەوە پەیدا نابێ[1].

---

١) ئاراستەکردنی ئەم فەرمودەیە چەند گەورەیە، چەندەها غیرەی جاهیلی هەبوە بۆتە هۆی نەگبەتی خێزان.. من (دانەری کتێب) دان دەنێم کە ئەم قۆناغەم بەسەردا تێپەڕیوە، کە گەنج بوم، ماڵەکەم لە گوند بو، لەسەر شاخێکی دور بـوم، داوام لـە خێزانەکـەم دەکـرد خۆی داپۆشێ نەبادا شوانێك، یان کەسێکی تر تێپـەڕێو بیبینـێ، کـە نـاتوانرێ ئەمـە (تصور) بکرێو، ناتوانرێ دەستەبەر بکرێو جێبەجێ بکرێ، لـە نـاو مـاڵ، یـان لـەناو ژوردا، جا دەم برد بۆ پیاسـە، ئـەویش دەم چـاوی دانەدەپۆشـت، گـەر لـەناکاو یـەکێك بیبینیایە، ئەوا دنیام هەڵدەساندو دام دەنیشاندو پیاسەکەم لە ئەو و خۆیشم تێـك دەدا، کەچی لە ڕاستیدا دەمو چاو بەبێ دەرخستنی جوانیو ڕازاوەیی عەورەت نـی یـە، هـەمو ئەمەش هۆکەی شارەزا نەبون بو بە ئیسلام.

ئەرکی ژنومێردە، ژیرو لەسەرخۆ بن، گومان، چاوو دڵیان دانەگرێ، کـە بـە هۆیـەوە ژیانیان تاڵ دەبێتو هەڕەشەی تێکدانی کیانی خێزان دەکات، ئەمەش لە ناکـامی ئـەو گومانو وەسوەسە شەیتانیانەو خەلەلی غەریزەی مولکداری‌یە.

لە شتە غەریبەکانی غیرە ئەوە بو، سوارچـاکەکانی فەڕەنسـا لـە سـەدەی ناوەڕاسـت پشتێنی ئاسنینی قفڵ داریان بەکار دەهێنا، لەو کاتەی دەچون بۆ جەنگ ژنەکانیان بـەم قفڵانە دەبەستەوە، نەبادا زینا بکەن.

من ئامۆژگاری ژنو مێرد دەکەم -بە تایبەتی گەر بە ڕاستی دیـن دارن-، هەریەکـە بوار بۆ چاودێری خوای گەورەو لێپرسینەوەی ویژدانی خۆی بکـات، بـا بـەهۆی غـیرەوە بەختەوەری خێزان تێك نەدەن، بەتایبەتی گەر هەردوکیان دەستیان بە سنوری شـەرعەوە گرتبو، خۆیان لە بینینی دیمەنی غەرامی جنسی وروژێنەر دور گرتبوو، لە تێکـەڵ بـون لەگەڵ پیاوو ژنی بێگانە دورکەوتنەوە، هەروەها ژنەکە خۆی لە خۆڕازاندنەوە بۆ خـەڵك بەدور گرتبێ، کە گومان دەخاتە دڵی مێردی هۆشیارەوە.

یەکێك نوسیویەتیو دەڵێ: پێویستە ژن پارێزەر(حامیة)ی مێردەکـەی بێـتو بـەرگری لـێ بکات، نەك هەردەم ئەرکی بریتـی بێـت لـە کـاری موخابـەرات، هـەر لـە کـاتی هاتنەوەی بۆ ماڵ لێی بپرسێ: لە کوێ بوی، چیت کرد، بۆ چی دواکـەوتی، لەگـەڵ کـێ قسەو گفتوگۆت کرد، چیت دەگوت... بەڕاشکاوی قسە بکە. ئەمەو چەندەها پرسـیاری

کاتێ تاوانباران هاتنە سەر عوسمانی کوڕی عەفانﷺ، نائیلەی خێزانی قژی کردەوە، تا بەڵکو جوامێرێکیان تیابێ و بگەڕێنەوە، ئیمامی عوسمانیش، کە ئاوڕی لێدایەوە هاواری ئیمانی لێ هەستاو سەرزەنشتی کرد، گوتی: سەرپۆشەکەت هەڵگرەوەو سەرت داپۆشە! بێن بمکوژن باشترە لەوەی قژت ببینن!!

تر کە ژیانی هاوسەریەتی دەکاتە دۆزەخ و لە وزەدا نامێنێ.

((پێغەمبەری خوا ﷺ قەدەغەی کردوە، کە پیاو بەشەو لە سەفەر گەڕایەوە، لەناکاو خۆی بکات بەماڵەوەدا، بۆ ئەوەی ژنەکەی تاقی بکاتەوە، کە ئایا خیانەتی لێدەکات یان نا؟ یان لە هەڵەو سەرسمی بگەڕێ). موسلیم گێڕاویەتیەوە.

ئەم باسە بە گوتەیەك کۆتایی دێنین کە (غیرة)ی تێدا شی کراوەتەوەو جیاوازی نێوان باش و خراپ دەردەخات:

دکتۆر أمیر لە قەتەر لە گۆڤاری (التربیة الحدیثة) (٣٤ ساڵی ١٢)ەم گوتویەتی، کە ئەمە کورتەکەیەتی: غیرە وەك هەموو نەخۆشی یە دەرونی یەکان، خاوەنەکەی دەفەوتێنێ، جا هاوسەنگی یەکەی تێکدەچێ، کەسایەتی یەکەی سوك دەبێ، ویژدانی دەشڵەژێنێ، جەستەی بێهێز دەکات، هێزی عەقڵی کەم کاردەکات، بەرهەمی کەم دەبێ.. غیرە وەك هەستکردن بە کەم و کورتی لە حاڵەتە سادەکاندا، هیچی تیا نی یە، چونکە نمونەیەکی بەرگریکردنە لە نەفس و، یاریدەدەرێکی رێکخەری سروشتی یە بۆ پێشبڕکێی پیرۆزانە.

دیارە دەروونناسی لەگەڵ فەرهەنگی ئینگلیزی هاودەنگە لە پێناسەی غیرە، کە دەڵێ: ((غیرە بریتیە لە ترسانی خاوەنەکەی، کە یەکێکی تر شوێنی ئەو بگرێت)).

ئەوەی جێی داخە زۆربەی ئەوەی پێی دەڵێن غیرەی ژن و مێردایەت، کە زۆرینەی خاوەنەکەی بەرەو بەدبەختی و تیاچون، بەڵکو بەرەو خۆکوژی و، ئەنجامدانی تاوانی کوشتن و، سێدارە دەبات، بە زۆریی ئەم غیرەیە هیچ بنەمایەکی ڕاستی نیە.

زۆر زەحمەتیشە کەسێك هەبێ چارەسەری پیاوی غیرەتدار بکات، جگە لە ژنەکەی.

ئافرەتـان غیـرەیان چەنـد زۆرە!
- نمـونەیـەك لە غـیـرەی عائیشــەو
ئــارام گـرتنی پێغەمبـەر ﷺ -

((شەوێك پێغەمبەری خوا ﷺ خەو لەچاوانی زڕابو، چـوە قەبرسـتانی (بەقیع) تا سلاّوو دوعا بکات، بۆ ئەوانەی لەوێ بەخاك سپاردراون.. کاتی بـەیانی لـە چێـشتەنگاودا بـەلای عائیـشە تێپـەڕیو چـوە لای، بینـیوا ژانەسەری گرتوەو ناڵەناڵیەتیو دەڵێ: ئای سەرم! جا پێغەمبەری خوا ﷺ هەستی بە ئازاری نەخۆشیەکەی کردو فەرمویی: بەخوا عائیشە مـن سـەرم دێشێ!

کە خاتو عائیشە چەندجار دەیگوت: ئـای سـەرم! پێغەمبـەر ﷺ بـۆ گاڵتە پیّی فەرمو: خۆ چ زیانت پێناگات، گەر لەپێش من بمریو منـیش هەستم کفنت بکەمو نوێژت لەسەر بکەمو بتنێژم؟!!

خاتو عائیشەش غیرەی بزواو هاواری کرد: با ئەوە بەشی کەسی تر بێ!! بەخوا ئەگەر لەجیاتی تـۆ وام بکردبایـە، دەگەڕامـەوە ماڵەکـەم، لـەڕقی ژنەکانت خۆم دەکردە بوك!

جا روخـساری پێغەمبـەر ﷺ گەشـایەوەو خەندەیـەکی جـوانی کـردو ئازارەکەی نەما))[1].

((ڕۆژێك پێغەمبەری خوا ﷺ پرسیاری لە خاتو عائیشە کردو فەرمویی: ئەوە غیرەت هەیە؟! ئەویش وەڵامی دایەوە: بۆچی نـا، یـەکێکی وەك مـن

---

١) حاکم گێڕاویەتیەوەو بە (صحیح)ی داناوە.

غیرەی بەرامبەر یەکێکی وەك تۆ نەبێ!))[١].

ئەنەس ﷺ گوتویەتی: ((پێغەمبەر لەماڵی هەندێ لە خێزانەکانی بـو، هەندێ لە خێزانەکانی قاپێك تێکوشەیان بۆ نارد، عائیشە خۆی لەدەستی خزمەتکارەکەداو قاپەکە کـەوت و شـکا، پێغەمبـەریش ﷺ تێکوشـەکەی هەڵدەگرتەوەو دەیخستە ناو پارچە قاپەکەو دەیفەرمو: بخۆن، ئەوە دایکتـان غیرەی گرتوە!! پاشان نەیهێشت خزمەتکارەکە بڕوات هـەتا قـاپێکی ئـەو ماڵەی، کە لێی بو دای بە خزمەتکارەکـە، تـا بیداتـەوە بـە ماڵـە قـاپ شکاوەکە))[٢].

((کاتێ پێغەمبەری خوا ﷺ بە صەفیەوە گەڕایـەوە مەدینـە، کـە لـە ڕێگا بو بە خێزانی، خاتو عائیشە ڕەزای خوای لـێبێ گوتی: خۆم نەناسراو کردو خۆم گۆڕی، تا بچمە دەرەوە بزانم چیە، جا پێغەمبەر منی ناسـیەوەو بەرەو ڕوم هات و منیش گەڕامەوە، بە خێرایی ڕۆیی و گەیشتەوە من و، لـە ئامێزی گرتم و فەرموی: چۆنت دیت؟! گوتم: جولەکەی کچـی جولەکـەیە!! -مەبەستی بەندەیەو لە شەڕ گیـراوە-))[٣].

خاتو عائیشە گوتی: ((ئەو شـەوەی نـۆرەی مـن بـو پێغەمبـەر لـەلام بمێنێتەوە، پێغەمبەر گومانی وابرد خەوم لـێکەوتوە، جـا چـوە دەردوە.. منیش بەدوایدا ڕۆیشتم (وام زانی دەچێتە لای یەکێ لە هەوێیەکانم و دوای کـەوتم)، هـەتا هاتـە قەبرسـتانی (بـەقیع).. پاشـان گەڕایـەوەو منـیش

١) ئیمام ئەحمەد لە مسنەد و موسلیم گێڕاویانەتەوە.
٢) بوخاری گێڕاویەتیەوە.
٣) ئیبن ماجەو حافظ الدمشقی لە (المرافعات) گێڕاویەتیانـەوە، هـەروەك طـەبـەریش لـە (مناقب أمهات المؤمنین) هێناویەتی.

گه‌ڕامه‌وه، خێرا ڕۆیشت، منیش خێرام کرد، ڕۆیشتنه‌که‌ی خێراتر کرد، منیش هه‌روه‌هاو پێشی که‌وتمه‌وه.. جا هاته ژوره‌وه‌و فه‌رموی: عائیشه ئه‌وه چیته دڵت زۆر لێ ده‌دا.. منیش پێم ڕاگه‌یاند.. فه‌رموی: گومانت وایه خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی سته‌مت لێ‌ده‌که‌ن))[1].

خاتو عائیشه گوتی: ((غیره‌م ده‌جولا له‌و ئافره‌تانه‌ی خۆیان پێشکه‌شی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌کردو ده‌مگوت: چۆن ده‌بێ ژن خۆی پێشکه‌ش بکات؟! جا ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه: ﴿**تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكَ**﴾(الأحزاب-٥١)، واته: تۆ سه‌رجێیی هه‌رکامیان وه‌دوابخه‌ی‌و کامیان بانگ بکه‌یه لای خۆت، که‌یفی خۆته، ژنی ته‌خسیرکراویش ئاشی که‌یه‌وه، گوناهێکت نایه‌ته سه‌ر.

به پێغه‌مبه‌رم گوت: وا ده‌بینم په‌روه‌ردگارت ئاره‌زوت زو جێبه‌جێ ده‌کات!))[2].

خاتو عائیشه ره‌زای خوای لێبێ گوتویه‌تی: ((گه‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا بۆ شوێنێ ده‌ربچوایه، تیروپشکی له‌نێو خێزانه‌کانی ده‌کرد، جا تیروپشکه‌که بۆ عائیشه‌و حه‌فصه ده‌رچو، هه‌ردوکیان به‌یه‌که‌وه ده‌رچون، پێغه‌مبه‌ر به شه‌و قسه‌ی له‌گه‌ڵ عائیشه ده‌کردو له‌گه‌ڵی ده‌ڕۆیی.

حه‌فصه به عائیشه‌ی گوت: بۆ ئه‌مشه‌و سواری حوشتره‌که‌م نابی‌و منیش سواری حوشتره‌که‌ی تۆ ده‌بم، تا ته‌ماشام بکه‌ی‌و منیش ته‌ماشات بکه‌م!! گوتی باشه! عائیشه سواری حوشتری حه‌فصه بو، حه‌فصه‌ش سواری

---

١) (فه‌رموده‌که به کورتیه) موسلیم گێڕاویه‌تیه‌وه.

٢) بوخاری ومسلیم گێڕاویه‌تیانه‌وه.

حوشتری عائیشە بو. پێغەمبەری خواش ﷺ هاتە لای حوشترەکەی عائیشە، کە حەفصەی لەسەر بو، سڵاوی لێ‌کردو پاشان لەگەڵی رۆیی، هەتا دابەزین‌و لەبەرچاوی عائیشە ون بون. ئەویش غیرەی بزوا! جا کە دابەزین قاچی خستە کونێك‌و دەیگوت: ئەی پەروەردگارم، دوپشکێك، یان مارێکم بەسەردا زاڵ بکە، تا پێوەم بدات، ئەوە پێغەمبەرەکەتە، ناتوانم هیچ شتێکی پێ بڵێم!!))[1].

---

١) موسلیم گێڕاویەتیەوە.

بەر لە ڕودانی کارەسات

لەسەرخۆیی و پەلە نەکردن

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنكُمْ لاَ تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ، لَوْلاَ إِذ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُبِينٌ، لَوْلاَ جَاءُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَإِذ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاءِ فَأُوْلَئِكَ عِندَ اللهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ.. الى قوله تعالى وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ (النور: ١١-١٣،٢١).

هەروەها دەفەرموێ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلاَتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ، يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ، يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ﴾ (النور: ٢٣-٢٥).

ئەم دە ئایەتە گشتیان دەربارەی خاتو عائیشە دایکی بڕواداران دابەزی (ڕەزای خوای لێبێ)، لەوکاتەی چەند کەسێك لە مەدینە قسەیان بۆ هەڵبەست بە تۆمەتی ئەوەی لەگەڵ یەکێ لە هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەر ﷺ، کە ناوی (صەفوان بن المعطل) بو، زینای کردوە. چیرۆکی ئەم ڕوداوە بە درێژی لە کتێبەکانی تەفسیرو ژیاننامەی پێغەمبەر ﷺ باسکراوە، ئەوەی دەیەوێ شارەزایی لەم ڕوداوە پەیدا بکات، با سورەتی (نور) دیراسە بکات، کە پەندو ئامۆژگاری زۆری تیایەو ڕێنمایی زۆری لێ وەردەگیرێ

بۆ ژن‌و مێردو باوکەکان‌و غەیری ئەوانیش، بۆ پاراستنی خێزان لە داب نەریت‌و دەمارگیری (تعصب)ی نەفامی (جاهیلی)و حەسودی، کە خێزان بەرەو هەڵدێرو داڕوخان دەبات. لەوانەیە خوای گەورە ویستبێتی لەم ڕوداوەی خاتو عائیشە ئەوە بە دیار بخات: تا مسوڵمانان سەرسام نەبن‌و بەلایانەوە نامۆ نەبێ، گەر شتێکی ناوایان بۆ هەڵ بەسترا. لە سەریشیان پێویستە کاتێك قسەیەکیان بۆ هەڵ دەبەسترێ، دان بە خۆیان دابگرن‌و هێمن‌و لەسەرخۆو بە ئارام بن‌و، بەوردی لێی بکۆڵنەوە.

ئەوەی لێرەدا بە لامانەوە گرنگە هەڵوێستی بەرزو گەورەی پێغەمبەری خوایە ﷺ، لەو کاتەی ئەم قسە هەڵبەستراوەی بیست، هەرچەندە بەمە ئازاری دەرونی پێ گەیشت، بەڵام وێڕای بڵاوبونەوەی ئەم هەواڵە لە نێو مسوڵماناندا، تا ئەو کاتەی سروش (وحي) دابەزی‌و داوێن پاکی خاتو عائیشەی بەدەر خست، کە بێ تاوان‌و بەری‌یە دانی بەخۆدا گرت‌و لە حوکمدان پەلەی نەکردو هەڵنەچوو توڕە نەبو.

هەروەها هەڵوێستی جوامێری هاوەڵی بەڕێز (ئەبوبەکری صدیق)مان بەلاوە گرنگە، لەگەڵ ئەوەی بەڵاو موسیبەتەکە لەسەر دڵی ئەبوبەکر زۆر توندو کاریگەرو ناخۆش بو، دەربارەی خۆشەویسترین شت لەلای ئەو و عەرەبەکان، کە بریتی بو لە ئابڕوو شەڕەف. بەڵام ئەو وەك نمونەی باوکێکی داناو لێزان‌و کارامە هاتە مەیدان‌و پەلەی نەکردو هەڵ نەچوو توڕە نەبوو، غیرەش پاڵی پێوە نەنا کارێکی خراپ ئەنجام بدات، وەك ئەوەی عەرەبەکان خۆیان پێ بە دیار دەخست‌و شانازی یان پێ‌ی دەکرد.

جا با باوکان لەم هەڵوێستە پڕ لە جوامێری‌و مەردانەیەدا، پەندو ئامۆژگاری وەرگرن‌و، داب‌و نەریتی جاهیلی زاڵ نەبێ بەسەریاندا.

سەهلی کوڕی سەعدی ساعدی گوتی: ((جاء النّبي ﷺ الى بيت فاطمة فلم يجد علياً، فقال: أين إبنُ عمِّك؟! فقالت: كان بيني وبينه شيءٌ، فغاضبني فخرج! فقال النّبي ﷺ: أنظري أين هو؟ فقالت: هو في المسجد راقد. فجاء وهو مضطجع وقد سقط رداؤه عن شقه فأصابه تراب، فجعل النبي ﷺ يقول: قُمْ يا أبا تُراب. قال سهل: وما كان له إسمٌ أحبَّ إليه منه))[1]، واتە: پێغەمبەر هاتە ماڵی فاتیمەی کچی. بینی عەلی لە ماڵەوە نی یە. فەرموی: ئامۆزاکەت لە کوێیە؟!

فاطیمەش گوتی: ناخۆشی یەك کەوتە نێوانمانەوەو تورەی کردمو چوە دەرەوە!

فەرموی: بزانە لە کوێیە!

گوتی: لە مزگەوت خەوتوە.

پێغەمبەر ﷺ چوە مزگەوت، بینی ئەوا عەلی راکشاوەو عەباکەی لەسەر لایەکی کەوتودو لەشی بە خۆڵ بوە. بە گاڵتەوە پێی فەرمو: لەش بە خۆڵ، هەستە[2].

---

١) رواه البخاري ومسلم.

٢) پەلەکردنی پێغەمبەر بۆ چاکردنەوەی پەیوەندی ژنو مێرد، وانەیەکە بۆ دایكو باوکانی کچ، چونکە ئەمڕۆکە زۆربەیان گەر گوێبیستی ڕوداوێکی وەك فاطیمە (ڕەزای خوای لێبێ) بن، کچەکەیان دەبەنەوە ماڵی خۆیانو نایدەنەوە، تا مێردەکە خۆی بچوك دەکاتەوەو ملکەچ دەبێت! یان ئەم کارە پێچەوانە دەبێت، پیاو خێزانەکەی تەڵاق دەداتو! بەردی بناغەی خێزانەکەی دەروخێنێو، بەهۆیەوە منداڵەکانی پەرتەوازە دەبن!

ڕودانی جیاوازیو کێشەی ژنو مێرد، شتێکی چاوەڕوان کراوە، پێویست بە هەراسانو ترس ناکات، بەڵکە ژیانی ژنو مێردێك جیاوازیو کێشەی تێدا ڕو نەدات، پێویستی بە توێژینەوە هەیە، جا کێشەو جیاوازی ژنو مێردایەتی شتێکی سروشتیەو دەبێ ڕو بدات.

لێرەدا گەر ژن و مێرد بۆ خۆیان ڕێگاچارەیان بۆ دانەنابو، پێویستە سەرپەرشتیارانی ژن، یان پیاو بە حیکمەتو ئامۆژگاری باش، بێنە ناو مەسەلەکە بۆ چارەکردنی ئەو کێشەو جیاوازیانە، وەك لە شێوازی پێغەمبەر ﷺ بە ئاشکرا بینیمان، کە پەلەی کرد بۆ چاکبونەوەی پەیوەندیەکانی ژنو مێردو، نەهێشتنی جیاوازیو خیلاف بە شێوازی گاڵتەکردنی لەگەڵ عەلیی زاوای (ڕەزای خوای لێبێ) بە ناونانی لەش بە خۆڵ! گەر عەلی لەماڵەوە دەرنەچوایە، لەوانە بو فاطیمە (ڕەزای خوای لێبێ) پەلەی بکردبا بۆ ڕازی کردنیو نەهێشتنی توڕەییەکەی.. لە ماڵ دەرچون، پێویستە کۆتا چارە بێت، نەك لە سەرەتاوە بێت، پێویستە هەردولا حیکمەتو داناییان هەبێ.

لە پەندێکی عەرەبیدا هاتوە: (إذا عز أخوك فهن) بە واتای گەر براکەت توڕە بو ئەوا نەرمو نیانو خۆگر بە.

ئەو کردەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەنجامیدا بە گەڕاندنەوەی زاواکەی بۆ ماڵەکەی، لە ترسی گەورەبونی کێشەی نێوان عەلی و نێوان خێزانەکەی بو، کە بە هۆی چونە دەرەوەی لە ماڵ ڕویدا..

ئەمڕۆکەش پاش تێپەڕ بونی چوارده سەدە، ئافرەتی زانای گەورە (ایفلین ملیس) بە هاوبەشی لەگەڵ (دۆفا) و غەیری ئەو، لە کتێبی (کیف تبني حیاتك الزوجیة)دا، ڕێنمایی دەدەن لەژێر سەردێری (لا تسرعي بمغادرة المنزل والذهاب الى والدتك) (پەلە مەکە لە ماڵ بەجێ هێشتنو چون بۆ لای دایکت):

یەکەم شت پێویستە بگوترێ ئەوەیە، بۆ چارەسەر کردنی ئەم جۆرە کێشەو ناکۆکیانە، نابێ هیچ کام لە ژنو مێرد ماڵەوە بەجێ بهێڵن، ژن بچێتەوە لای دایکی، یان پیاو بچێتە یانەو چایخانەکان، چونکە بەم هەڵوێستەیان، ناکۆکی یەکانیان چارەسەر ناکرێت، ئەوان بەم کارە چارەسەری کێشەکە دوادەخەن، یا بە ناچاری هەر دەبێ ڕوبەڕوی یەکتری ببنەوەو، کار بۆ چارەسەر کردنی ئەو کێشەی نێوانیان بکەن، جا زو بێ یان درەنگ.

ژن کە ماڵ بەجێ دێڵێو دەچێتەوە بۆ لای دایکی، کۆسپو ئاستەنگێکی تر دروست دەکات، خودی دایك هەست بەوە دەکات، کە بیری کچە بچوکەکەی دەکات، کە دەشگەڕێتەوەی لای هەست بە بەختەوەری یەکی گەورە دەکات، ئەمەش مەترسی یەکی حەقیقی دروست دەکات، کە هەڕەشە لە ژیانی ژنو مێردایەتی کچەکەی دەکات. مێردی دڵ بریندارو بێئارام، کە دەگەڕێتەوە بۆ لای دایکی، مەترسی یەکەی لە هۆی ژنەکەی کەمتر نیە لەسەر تێکدانی ژیانی هاوسەری یەتی، باشترین کردەوە، کە ژنو مێردی

ناكۆك لەگەڵ یەكتری بیكەن، خێرا یەكلاكردنەوەی ناكۆكی یەكانە، كە لە نێوانیاندا دروست دەبێت، جا لە هەر كوێ بێت، ئەو كاتە نابێتە هۆی دەست تێوەردانی دایكو باوك، یان هاورێی دڵسۆز، لەو ناكۆكی یەی نێوان ژنو مێرد، بۆ ئەوەی لایەنگیری لایەك بكەن، یان بە هۆی هەڵوێستەكەیەوە بڵێن تۆ لەسەر حەقی، كە ئەمەش دەبێتە مایەی درێژەدان بە ناكۆكی یەكەو ئاڵۆزكردنی.

بەم بۆنەیەوە، بۆ شارەزا بونو سودوەرگرتن، بە باشم زانی بە درێژی باس لە هۆیە ریشەیی یەكانی زۆربەی جیاوازیو كێشە ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆكانی نێوان ژنو مێرد بكەین:

یەكەم: نەرم نواندنو ورد نەبون لە هەڵبژاردنی هەر یەكێك لە ژنو مێرد بۆ یەكتری، وەك بە درێژی لە سەرەتای كتێبەكە باسمان كردوەو، كار تێكردنی خۆشەویستی عاتیفی یانە، كە مرۆڤ كوێرو كەڕ دەكات، ئەم جۆرە خۆشەویستی یە لەسەر بناغەی ئارەزوبازیو هەڵەشەیی دامەزراوە، پاشان جیاوازی لە سروشتو پەروەردە بە دیار دەكەوێو ئیختیلافو ناكۆكی ڕو دەدات...

ئەمەو ئەگەر كار لەكار ترازاو خێزانیان پێك هێناو جیاوازیو ناكۆكی دروست بو، پێویست بە نائومێدیو جیابونەوە لە یەكتری ناكات، بەڵكە دەبێ حیكمەت بەكاربهێنرێو لە پەروەردەو چاكسازیدا، پلەپلەیی بەكار بهێنرێ، ئەویش بە قسەی خۆشو ڕێزگرتن، چونكە مرۆڤ دیلی چاكەكردنە، وەك لە پەندە گشتی یەكانی نێو خەڵك هاتوە (إنك على ما ربيته، و زوجك على ما دعوته!...).

نمونەی زۆری تریش هەیە، كە تیایدا سەركەوتن و چاكسازی دەستەبەر كراوە، گەر نیازەكان پاك بوبنو مامەڵەكردن بە باشی بوبێ و پشت بە خوای گەورە بەسترابێ، چونكە خوای گەورە دڵ و ڕەوشت وەرگێڕەرە!

هاورێیەكی سادەو ڕەوشت باشم هەبو قوتابخانەی تەواو كرد، كە بە داخەوە ئەو قوتابخانەیە هیچ ئادابێكی ڕەفتارو گوزەرانی، بە تایبەتی لەگەڵ كەسو كاری فێر نەكرد... پاشان هێندەی پێنەچو ژنی هێنا، مامەڵەو هەڵسو كەوتی لەگەڵ هاوسەرەكەی باش نەبو، یان ئادابی ئەو هەڵسو كەوتەی هەر نەدەزانی، جا لەگەڵیدا زۆر دڵڕەقو توندوتیژ بو، بە خراپی ڕەفتاری لەگەڵدا دەكرد، هاوسەرەكەشی لەلای خەسوەكەی سكاڵای لێ كرد.

خەسوەكەش ئامۆژگاری هاوسەری كوڕەكەی كرد و گوتی: ((كچەكەم! ئەو پیاوە

گەنجێکی ناشارەزایە، نیشانەی چاکسازی لێ بەدی دەکرێ، جا بە ئارام‌و خۆگر بە لەسەر کردەوەکانی‌و، پلە بە پلە ڕای بهێنەو ئامۆژگاری بکە، هەر دەبێ چاك ببێ)).
جا ئەو قسەیەی خەسوەکەی گوتی هاتە دی و پیاوەکە چاك بو، بو بە یەکێ لەمێردە باشەکان.

دوەم: خۆویستی (أنانیة)ی هەر یەکێك لە ژن‌ومێرد، یان هەردوکیان -پەنا بە خوا!- و، چاودێری نەکردن‌و دڵ ڕانەگرتنی، دەبێتە هۆی سودمەندی خەڵکی ترو ڕێز نەگرتنی کەسایەتی یەکەی. خۆویستی نەخۆشی یەکی کوشندەیەو زیادەڕۆیی یە لە خۆشویستنی خودو فەرامۆشکردنی مافی خەڵکی تر، ئەمەش پێچەوانەی ئیسلام‌و ئەو هاوسەریەتی یەیە، کە پێویستە لەسەر قوربانی دان‌و بەخشین بەر لە وەرگرتن بنیات بنرێ.

خۆویستی بنەڕەتی گشت کارە ناشیرین و تاوانکارییەکانە، هەر کاتێك خۆویستی گۆڕدرا بە خۆبەخت کردن، ئەوا خاوەنەکەی دەبێتە یەکێك لە گەورە پیاو چاکان، هیچ شتێکیش وەك ترسان لە خواو پەروەردەکردنی ئیسلامی، نمونەی ئامۆژگاری‌و پەروەردەو چاکسازی نیە.

چاکسازیش بە پلەپلەیی و مومارەسەکردن، نەبێ نایەتە دی، لە فەرمودەی (صحیح)دا هاتوە: ((**إنما الحلم بالتحلم، وإنما العلم بالتعلم، ومن يتحر الخير يلقه ومن يتقي الشر يوقه**)).

ئایەت‌و فەرمودەی زۆر هەیە، جاری قوربانی دان‌و خۆبەخت کردن دەدەن، لەوانە ئایەتی: ﴿**وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ**﴾ (الحشر- ٩).

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((**لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه من الخير**)).

کەواتە ئەی ژن‌و مێردی سەنگین! لەخۆگرتنەوە (إیثار) لە بیر مەکەن، چونکە چاکسازی‌و بەختیاری تێدایەو پاداشتەکەی بەهەشتە.

سێیەم: هۆیەکی شاراوەی بوغزو قین‌و جیاوازی‌و کێشەی نێوان ژن و مێرد هەیە، کە سەرکێشی سەرپێچی کردنە، بە ڕاشکاوی دەڵێین: بریتییە لە تێر نەکردنی غەریزەی جنسی، بەتایبەتی لە هاوسەنگ نەبونی‌و بەدەمەوە نەهاتنی نێوان ژن و مێرددا.

بە باشم زانی لەم بابەتەدا ئەو لێکۆڵینەوەیە نەقڵ بکەم، لەبەر خاتری کۆمەڵی ژنە مێردداره‌کان‌و بانگەوازی کردنیان بۆ خۆڕاگرییەکی کەم، ئامۆژگاریش بێ بۆ هاوسەرگرتن، تاکو کارەکانیان لەسەر ڕۆشنایی بێ! جا هەر کەسێك خۆڕاگرو بە ئارام بو، ئەوا سەرفرازو سەرکەوتوە.

لە ڕاستیدا لە سەرەتای ژیانی ژن‌و مێردایەتیدا پەیوەندی یە جنسییەکان، تا ڕادەیەك شاراوەیەو بەباشی نازانرێ چۆنە، زۆر لەو کەسانەی تازە ژنیان هێناوە، خۆیان کەوتونەتە هەڵوێستی ئاواوە، کە تێیدا شڵەژاون، جا چ لەبەرئەوەی شارەزایی یەکی پێشینەیان نەبوە، یان شارەزایی یەکانیان بە جۆرێك بوە بارودۆخەکەی جیاوازی هەبوە لەگەڵ ئەو هەڵوێستەدا، زۆر جاریش لە سەرەتادا توشی دڵەڕاوکێ دەبن، چونکە هەر یەکێك لە ژن‌و مێرد بۆ یەکتری بەپەرۆشن، هەندێ جار هەست کردن بە گوناه و داخ‌و ترس، دەبێتە مایەی زیاترکردنی شڵەژانەکە، بەڵام هێندەی پێ‌ناچێ جێگیری‌و هێمنی‌و ئارامی شوێنی ئەو دڵەڕاوکێ‌یە دەگرێتەوە، هەتا وای لێ‌دێ پەیوەندی یەکەیان زۆر توندو خۆش دەبێ.

لێهاتویی‌و کارامەیی ژن یان مێرد، بە دروست بونی هۆگری‌و ئولفەتی نێوانیان و، هەڵگرتنی داواکارییە زەحمەتەکانی نێوانیان بەرەو پێشەوە دەچێت و، هەر یەکێکیشیان زیاتر بەدەم ئارەزوەکانی ئەوی ترەوە دەچێت.

لە هاوسەرگرتنی سەرکەوتودا پەیوەندی یە جنسی یەکان، بە پێی تێپەڕبونی ساڵ زیاتر تێر دەبن، نابێ لە یەکەم شەوا چاوەڕوانی ئەوپەڕی چێژو تێربونی جنسی بکرێ، تەنانەت لە مانگەکانی یەکەمی ژن و مێردایەتیش دا.

فێربونی بەدەمەوە هاتنی ژن‌و مێرد بۆ یەکتری

لەو کاتەی کچ‌و کوڕ دەبنە هاوسەری یەکتری‌و بەتەواوی هۆگری یەکتر دەبن، لەسەریان پێویستە فێربن، چۆن بەدەم داوای جنسی یەکتری یەوە دێن. بەدەمەوە هاتنی جینسی لە لای هەر یەکێك لە ژن‌و پیاو جیاوازی هەیە، چونکە پیاوان زوتر جنسی یان دەروژێ‌و دەگەنە خۆشی، بەڵام ئافرەتان پێویستیان بە ئەندازەیەکی زۆرتری لاواندنەوەو قسەی خۆش‌و ئامادەیی جوتبون هەیە، ئەم جیاوازی یە شتێکی سروشتی یەو پێویستە لەبەرچاو بگیرێ.

لە گرنگترین ئەو شتانەی ژن‌و مێردی تازە روبەڕوی دەبنەوە، فێربونی زەبت کردنی

کاتی بەدەمەوە هاتنی جنسی هەر یەکێکیانە بۆ ئەوی تر، یان گەیشتن بە پێکهێنانی پەیوەندی یەك، کە هەردوکیان تێر بن، ئەم کردەیەش بەبێ زەحمەت ئەنجام دەدرێ، مادام هەر یەکێك لە ژن و مێرد ئامادەیە بۆ رازی کردنی ئەوی تر.

لە راستیدا ژنو مێرد دەزانن چۆن بەدەم یەکتریەوە دێن، ئەمە کارێکە لەوە گەورەترە، کە کردەیەکی فیسیۆلۆجی بێت، بەڵکو کردەیەکە هەمو کەسایەتی دەگرێتەوە، لە هەمان کاتیشدا ژیانی ژنو مێردایەتی دەگرێتەوە، زۆر جار پەیوەندی یە جنسی یەکان رەنگ دانەوەی دیاردەکانی تری ژیانی هاوسەری یە.

بۆ نمونە گەر ناکۆکی یەك دەربارەی گرفتەکانی دارایی هەبێ، ئەوا ژن یان مێرد توشی سەرقاڵیو دڵەڕاوکێ دەبێتو، قەدەغەی سەرجێی دەکات. بەڵام ئەگەر ژنو مێرد پێکەوە شەوێکی خۆش لە جوتبونەکەیان بەسەر بەرن، بێگومان شوێنەوارەکەی لە بەختیاریانو تێربونی جنسی یان رەنگ دەداتەوە. تەنگو چەڵەمەو حاڵەتەکانی دڵەڕاوکێو ماندوبون، کاریگەری خۆی هەیە لە کز کردنی ئارەزوی جینسی.

لە ڕاستیدا کەنەفتی جنسی (العجز الجنسي) لە لایەنی بایۆلۆجی یەوە، تاڕادەیەکی زۆر، بەدەگمەن ڕودەدات، جا کاتێ کۆسپو ئاستەنگ لەمبارەوە دێتە پێشەوە، پێویستە لە هۆکارە ڕاستەقینەکان بتوێژرێتەوە، نەك هۆیەکە بدرێتە پاڵ کەنەفتی جنسی.

گرفتەکان چینو چۆن بەسەریدا زاڵ دەبیت؟

زۆرجار گرفتە جنسی یەکان لە نیشانەی ئەو دەردەسەری یانەیە، کە لە پەیوەندی ژنو مێردایەتی هەیە، لە چارەسەرکردنی ئەم گرفتانە بە دەگمەن دەرمانی پزیشکی، یان خوێندنەوەی یەکێك لە کتێبە باشەکانی لەمەڕ ئەم بابەتە سود دەگەیەنێ. هەندێ جار بە زویی ژنو مێرد هەست بە مەحاڵی بەردەوامی ژیانی هاوسەریەتیان دەکەن، کە چەند هۆیەك پاڵپشتی یەتی، جەستەیی یان عاتیفی. جا هۆیەکە هەرچی یەك بێت، پێویستە هەنگاوی یەکەمی چارەسەرکردن لەسەر دەستی پزیشکێکی کارامەدا بێت، پزیشکی تایبەت بە نەخۆشی ئافرەتان دەتوانێ بە زویی هۆی ئەندامیی (عضوي) دەردەکە ئاشکرا بکاتو چارەسەری بکات. بۆ چارەسەری ئەو لایەنە عەقڵی یانەی هۆکاری هەرەسن، پێویستی بە کاتێکی درێژخایەن هەیە، بەڵام زو دەست پێ کردن بە چارەسەر لە ژێر سەرپەرشتی رابەرێکی پسپۆڕ، کاریگەریی لە چارەسەری گرفتەکەدا دەبێت.

هەندێ جار پیاو دەستەوەستان دەبێت لە بەجێهێنانی تەواوی کردەی جنسی، کە لەمەشدا پیاو هەست بە زەبونی و زەلیلی دەکات. شتێکی سروشتی یە پیاو هەست بەمە بکات، چونکە هێزە جنسی یەکەیان بەڵگەی پیاوەتی یە. زۆرجاریش هۆیەکانی کزی جنسی (الضعف الجنسي) دەرونی یەو دەتوانرێ لەسەر دەستی شارەزایەکی دەرونی پسپۆڕ چارەسەری بکرێ.

وا دەبێ ژن و مێرد سکاڵای هاوسەنگی نەبون لە ژمارەی ئارەزوە جنسی یەکانیان دەکەن، کە خۆیان هەست بەمە دەکەن.

لە هەندێ حاڵەتدا ژنەکە سکاڵای لە رادەبەدەری جنسی مێردەکەی دەکات، لە چەند حاڵەتی کەمتردا دەبینین شێوازی چالاکی جنسی پیاوەکەو مەدای ئەو چالاکی یە، لە لایەنی جنسی یەوە، خێزانەکەی ڕازی ناکات. جا زیادەڕۆیی کردن لە حاڵەتەکانی ئەو دو جۆرەدا، گرفتێکی ترسناك دروست دەکات، کە پێویستی بە کارامەیی یەکی زۆر دەکات لە توێژینەوەی دا.

بۆ ئەم جۆرە گرفتانە رێنوێنی کارە پسپۆڕەکان، وا دەبینن ژن و مێرد دەتوانن رێگاچارەیەك بۆ ئەمجۆرە گرفتانە بدۆزنەوە، کە هەردولا ڕازی بکات و ببێتە مایەی بەختیاری و ئاسودەیی ژیانی هاوسەرییان گەر بە گیانێکی سۆزو هاوبەش و لە یەکتری گەیشتن، بە یەکەوە ڕوبەڕوی گرفتەکان بونەوە.

گرفتی خەسوەکان

ڕەنگە کێشەو سەرپێچی ژن و مێرد بۆ یەکتری، هۆیەکەی خەسو بێت، هەمو ئەمەش لە ئاکامی توندوتیژی و خراپ هەڵسوڕاندنە، لەوانەیە وتەیەکی خۆشی ژن، یان مێرد، دڵەکان چاك بکاتەوەو گرفتەکان نەهێڵێ، وەك لەوەی رابورد بینیمان، کە زاوایەك نامەیەك بۆ خەسوەکەی، دەنێرێ کە ژیان لە نێوانیاندا ساردو سەلامەت دەکات، جا لەم بابەتەدا لێکۆڵینەوەیەکی باش باس دەکەین، کە لە سەرچاوەی پێشو نەقڵ کراوە.

ئایا بەڕاستی خەسو کارەساتە؟

دەبێ چەند هۆیەك لە دواوەی ئەو بیرۆچکە خراپە هەبێ، کە لە کۆمەڵگەکەمان لە مێشکی خەڵکی دایە، دەبێ چەند ڕەگو ریشاڵێك هەبێ لە دواوەی ئەو گاڵتەو قسە خۆشانەی لەمەڕ خەسوان دەگوترێ، چەند ڕەگێك لە دواوەی دورخستنەوەی هەریەکێك

لە ژن و مێرد بەرامبەر بە خەسو هەبێت.

دایك لە چینی نێوەڕاستدا، کە تەمەنی لە ناوەڕاست دایە، سێ گەنجی هێناوەتە دنیا، دوای ژن هێنانی کوڕەکانی، خۆی بە تەنهایی دەبینێتەوە، ئەو، هەمو ژیانی تەرخان کردوە بۆ پەروەردە کردنی منداڵەکانی، ئەو منداڵانە گەورە بون، یەك لە دوای یەك ماڵەوەیان بەجێهێشتوە، دایکیش ئەو گرنگی پێدانەی هەیەتی لە دوای منداڵەکانی شتێکی سەرەکی نی یەو تێپەڕ دەبێ، زۆر جاریش وا دەبێ مێردەکەی بە کاری تایبەتی خۆی سەرقاڵە. ماڵەکەشی لە کەل و پەل و ڕێك و پێکیدا تێرو تەواوە، جا گەر هیچ کارێکی حەقیقی نەبێ خۆی پێ سەرقاڵ بکات، ئەوا ڕوی بۆ لای ڕۆڵەکانی وەردەگێڕێ. تا کار دەگاتە مەترسی دەست خستنە ناو کاروباریان، ژن و مێردیش دەیانەوێ کاروباری خۆیان بۆ خۆیان چارە بکەن، لە ژیانیاندا حەز بە دەست تێوەردانی دایکیان ناکەن، جا لەبەر ئەم هۆیانە شێوازەکانی بەرگری دژی خەسوی خۆ لە شت هەڵقورتێن پەیدا دەبێ، کە لە شێوەی قسەی نەستەق و نوکتەبازیدا دەبیسترێ.

گرنگی دانی ژمارەیەکی زۆر لە دایکان بە ڕۆڵەکانیان، کە پێگەیشتون، کارێکی سروشتی و دروستە، ڕەنگە بەرژەوەندی خێزانی بچوکی تێدابێ، زۆر لە دایکان لە تەمەنی چل، یان پەنجا، یان تەنانەت لە شەست ساڵیدا، بەو شارەزایی و حیکمەتەی هەیانە، یارمەتی زۆر پێشکەش بە ژن و مێردو خێزانی تازە دەکەن، گەر ڕێگایان پێ بدرێ.

دایك و باوك لە کاتی تەنگ و چەڵەمەدا باشترین پشتیوانن، جا گەر ژن و مێرد پێویستیان بە سستەرێك هەبو نەیان دەدۆزی یەوە، دایك یەکسەر بۆ یاریدەدانیان ئامادە دەبێت. گەر دایك و باوك لێیان نزیك بن، دەتوانن زۆر خزمەتگوزاری یان پێشکەش بکەن، وەك ئەوەی خێزانی بچوك لە بۆنەکانی وەك: منداڵبون، ماڵ گواستنەوە، سازکردنی ئاهەنگێکی گەورە پێویستی پێ دەبێ.

بەڵام مەترسی یەك هەیە، ئەویش پەیوەست بون و هۆگربونی زیاد لە پێویستی مرۆڤە بە دایك و باوکی یەوە، زۆر جار ئەمە دەبێتە هۆی گەڕانەوەی نەریتەکانی منداڵی، چونکە لە منداڵی یەوە هەر لەلای دایك و باوك بون و دور نەکەوتونەتەوە. گەنجانی تەواو پێنەگەیشتو، مەیلیان بە متمانەکردن لەسەر کەس و کاریان هەیە، زۆر جاریش باوکانیان لەو جۆرە کەسانەن لەسەر ئەمە هانیان دەدەن، ئەگینا منداڵ گەشە دەکات و پێ دەگاو، لە تەمەنی ژنهێنان متمانە لەسەر خۆی دەکات.

کردەی پشتگیری کردنی ژیانی هاوسەرێتی، کارێکی ئاسان نی یە، بەڵکە پێویستی بە

گرنگی دانی دو کەسی هۆشدار هەیە، کە دایکو باوکن، ژنو مێرد چەند پێگەیشتو بن، ئەوەندە لە مەترسی دەست تێوەردانی دایکو باوکیان دور دەبن، چونکە ئەو کاتە تواناو ئازایەتییەکی باشیان دەبێت، کە ژیانی تایبەتی یان پێی ببەنە سەر. هەروەها ئەو دایکو باوکانەی گرنگی پێدانی تایبەتی یان هەیە، کە دورن لە ڕۆڵەکانیان، دەتوانن بە هاوڕێیەتی خێزانی ڕۆڵەکانیان بەهرەمەند بن، بەبێ دەست تێوەردان لە کاروباریاندا.

یەکلاکردنەوەی کێشەکان

ئەو کۆمەڵناسانەی بایەخ بە خێزان دەدەن، دەزانن، کە ڕودانی کێشەی نێوان ژنو مێرد، شتێکی چاوەڕوان کراوە، ئەوەتا دکتۆر تیرمان- مامۆستا لە زانکۆی ستانفورد-و ژمارەیەك لە هاوڕێیانی، لیستێکیان داناوە، کە نزیکەی شەست کۆسپو تەگەرەی لەخۆ گرتبو، کە ژنو مێرد دەیاندایە پاڵ یەکتری. بەڵام ئەمە مایەی ترسو هەراسانی نیە. چونکە هەر ژیانێکی ژنو مێردایەتی، هەرگیز کێشەو خیلافی تێدا نەبێت، دەبێ ئێمە لێی بکۆڵینەوەو توێژینەوەی دەربارەی بکەین.

ئێمە گەر لە کاری ئەم جۆرە ژیانە بکۆڵینەوە، دەبینین یەکێك لە ژنو مێرد تێیدا دڵنیاو ڕاستگۆ نەبووە. کێشەی نێوان ژنو مێرد شتێکی سروشتیەو هەر دەبێ ڕوبدات.

لەبەرئەوەی هاوسەرگیریی لە نێوان دوو کەسی جیاواز دروست دەبێ، جاری وایە کێشەکان لە نێوانیاندا فراوانو گەورە دەبێ. گەر ژن یان مێرد بە تەواوی لە دوو خێزانی لە یەکچو بوون، بێگومان شتی زۆر هەیە، کە لەسەر چۆنیەتی ئەنجامدانی جیاواز دەبن. ڕەنگە میزاجو بەهاکان جیاوازی هەبێت، کە هەردەم لەگەڵ نەریتە سادەکانو، ئارەزوەکانی کەسیی یەك نەگرێتەوە، هەوا گەر ژنو مێرد لە ژینگەیەکی زۆر لێك جیاواز گەورە بوبن، ڕەنگە کێشەکان زیاتر قوڵ ببێتەوە.

بەڵام ئەمە مانای وانیە، کە کێشەو ململانێی نێوانیان لە ئەنجامی کێشەی ڕاستەقینە لە شێوازی گوزەرانو مەعیشەت دروست دەبێت، چونکە کاتی وا هەیە کێشە لە نێوان ژنو مێرد لە ئەنجامی هۆی دەرەك بە تەواوی دروست دەبێت، دەربارەی هەڵوێستی ئەو ژیانەی کە لە بنەڕەتدا کێشەیان لەسەر دروست بووە.

بۆ نمونە: بەڕێوەبەری (مصلحه) وەلیدی بانگ کرد، کە فەرمانبەرە لەو (مصلحه)یەو لەسەر هەڵەیەك، کە ئەویش نەیوێرا بوو ڕەخنەی لێ بگرێ، یان هەڵوێستی خۆی بۆ بەڕێوەبەرەکەی ڕون بکاتەوە، بەڵام کە گەڕایەوە ماڵەوە زۆر تورەبوو لە ناخیدا خەفەی

سەهل گوتی: عەلی هیچ ناوێکی وەك ئەم ناوەی پێ خۆش نەبوە.

کردبوو، جا کاتێ لە پێلاوە کۆنەکەی دەگەڕاو نەیدۆزیەوە، کە لە شوێنی خۆی دایناببوو، جا بە ڕوی خێزانەکەی تەقیەوە، بەڵام خێزانە زیرەك و تێگەیشتووەکەی، زانی ئەمڕۆکە مێردەکەی باری دەرونی تەواو نیە، چاوەڕوانی کرد، هەتا نانی ئێوارەیان خوارد، جا وردە وردە مێردەکەی دواند، کە چ شتێك وا پەستی کردووەو تووڕە بووە، ئەویش گرفت و ماندوێتی خۆی بۆ باس کردو بەمەش هەستی بە دڵنیایی کردو زۆر مورتاح بوو، جا کاتی وادەی نوستن هات، ڕوانینی بۆ ڕوداوەکە گۆڕاو، لەناکاو هەستی بە سۆزو حەنانێکی زۆر کرد، بەرامبەر بە خێزانەکەی.

ئەم نمونە سادەیە، دەکرێ بکرێتە نمونەیەك بۆ ئەو شێوازەی پێویستە بیگرینەبەرو بەکاری بێنین، بۆ دابین کردنی جێگری و دڵنیایی لە ژیانی ژن و مێردایەتیمان، لەو کاتەی هەندێ هەست و نەستی خراپمان بەسەردا دێت، جا گەر ژنی ئەم پیاوە سەبارەت بە میزاجی مێردەکەی هەستیار نەبایەوە ڕەچاوی میزاجی نەکردبا، تووڕەبون و هەڵچونەکەی لێ قبوڵ نەدەکرد، ڕەنگە ئەو کاتە بگریاباو لەگەڵی تێك بگیرابایە، بەمەش کارەکە بەوە نەدەوەستاو دەبوە شەڕێکی گەرمی ڕاستەقینە.

یـاخی بونی ژن لـە مێـرد

پێش باسکردنی سەرپێچی ژن بۆ مێردەکەی، پێویستە پیاو زانیاری هەبێ‌و شارەزابێ لەوەی، ئافرەت چەند گۆڕانکاری‌یەکی جەستەیی‌و دەرونی بەسەر دادێ، ئەوەش لە کاتێك دایە، کە توشی حەیز دەبێ. حەیزیش وا لە ئافرەت دەکات گۆڕان بەسەر هەڵس‌و کەوت‌و ڕەفتاریدا بێت، کە وا دەخوازێ تەحەمولی بکرێ. لەبەر ئەوە لە کاتی حەیزدا پیاو نابێ ئەو مامەڵەو هەڵسوکەوت‌و ڕەفتارەی لە کاتی پاکیدا لەگەڵ ژنەکەی دەیکات، بە هەمان شێوە لەکاتی حەیزیش دا هەمان ڕەفتارو شێواز بەکار بێنێ، بەڵکو پێویستە تەحەمولی هەندێك ڕەفتاری ژنەکەی بکات، گەر بە قسەی نەکرد.

جا هەندێك لەو گۆڕانکاری یانە باس دەکەین، کە لە کاتی حەیزدا بەسەر ئافرەتدا دێن، کە لە کتێبی (الحجاب)ی مامۆستا مەودودی لاپەڕە ١٨٥-١٨٦، نەقل کراوە، کە پشتی بە قسەو دیدو بۆچونی‌زانایانی ژیان ناسی‌و توێژکاری (تشریح) بەستوە:

١- بە هۆی حەیزەوە ئافرەت، هێزی نەگۆڕی پلەی گەرمی لە لەش کەم دەبێتەوەو، پلەی گەرمی دێتە خوارەوە.

٢- دڵ بە هێواشی لێ دەدات، خوێنی کەم دەکات، ژمارەی خانەکانی کەم دەبێتەوە.

٣- رژێنی (الصماء)و ڕژێنی لەوزەتێن‌و لیمفاوی دوچاری گۆڕان دەبێ.

٤- وەرگەڕانی هیۆلینی کەم دەکات.

٥- خوێیەکانی فۆسفات و کلۆرید لە لەش کەم دەکات.

٦- هەرسکردنی خواردنی تێکدەچێ و، پێك نوسانی بەزو پارچەکانی هێۆلینی لەگەڵ پارچەکانی لەش، لە خواردن کەم دەبێت.

٧- دەرونی بێ هێز دەبێ، ئامێرەکانی قسەکردن دوچاری گۆڕانێکی تایبەتی دەبێ.

٨- هەستکردنی بە شت، بەرەو سستی دەڕوات و ئەندامەکانی لەش سست دەبێ.

٩- تێگەیشتن و زیرەکی و توانای تەرکیزی ئەفکاری دوادەکەوێ.

دکتۆر (أميل نودك)، کە لێکۆڵەرەوەیەکی گەورەیە لەم جۆرە لقە زانستە، نوسیویەتی:

ئەو نیشانانەی لەکاتی حەیزدا ئافرەت توشی دەبێ بریتین لە: سەر ئێشەو هەستکردن بە ماندویی و ئازاری ئێسقانەکان، لاوازی ئەعساب و میزاج تێکچون، تێکچونی میزڵدان و هەرسکردنی خواردن بە خراپی، هەندێك جار قەبزی، لە هەندێك حاڵەتیشدا دڵ تێك هەڵچون.

جا لەبەر ئەم هۆیانەی باسکران، حیکمەتی پێغەمبەر ﷺ دەردەکەوێ، کە تەڵاق دانی حەرام کردوە لە کاتێك ئافرەتەکە لە ماوەی حەیز دابێ.

هەندێك لە زانایان دەڵێن لە ماوەی حەیزدا تەڵاق ناکەوێ و، هەندێکی تر بە حەرامیان داناوە.

لەبارەی سەرپێچی ژن بۆ مێردەکەی، خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا﴾ (النساء- ٣٤)، واتە: لەو کاتەی دەترسن ژنەکانتان بە قسەتان نەکەن و

سەرپێچیتان بکەن، یان چاویان بۆ غەیری خۆتان دەگێڕن[1]، ئەوا بە گوتەی خۆش و شیرین ئامۆژگاری یان بکەن و بە یادیان بخەنەوە، کە ئەو ژنانەی بە گوێی مێردەکانیان دەکەن پاداشتیان بۆ دەنوسرێ، ئەگینا خوای گەورە سزای بۆ داناون بە ئاگری دۆزەخ[2]. گەر ئامۆژگاری سودی نەبو، با

١) پێویستە مێرد بە نەریتی ئافرەتان ئاگادار بێ، خۆڕاگر بێ لەسەر ئەو کارە ناشیرینانەی دەیکەن، لە شوێنکەوتنی ئارەزوەکانیان نەرم و سادە نەبێ، لە پاش ئەمە سور بێت لەسەر چاوپۆشینیان و چاکسازی یان بکات، مافەکانیان بەجێ بهێنێ و چاوپۆشی لە هەڵە و ڕەتەڵ بردنەکانیان بکات.. گەر گوناهێکی کرد لێی ببورێ، با باسی چاکەکانی خۆی لەسەر خێزانەکەی نەکات. پێویستە وەك ڕێگا چارە هەرگیز بیر لە تەڵاق نەکاتەوە، کە هێشتا هیچ شتێکی چارە نەکردوە.

٢) ئەم ئایەتە ئاماژەی بە ڕیز کردنی تەمبێکردنی ئافرەت دەکات، گەر سەرپێچی مێردەکەی کرد، جا پیاوەکە یەکەم شت دەیکات ئامۆژگاری کردنیەتی و بیرهێنانەوەی فەرمانەکانی خوای گەورەو مژدەدان بە پاداشتی ئافرەتی گوێڕایەڵ و، بیرخستنەوەی بە سزای ئاگری دۆزەخ، جا گەر ئامۆژگاری بێ سود بو، ئەو کاتە مێرد پشتی تێ دەکات لە سەرجێیی کردندا، بەمەرجێ شوێنی خەوتنی جیا نەکاتەوەو نەچێ لە لایەکی تر بخەوێ، ئەمەش بۆ ئەوەیە تاکو ئافرەتی یاخی بو و سەرپێچیکەر بزانێ بە چەکی جوانی یەکەی، پیاو گرنگی پێ نادات گەر گوێڕایەڵ نەبێت، تاکو لە ڕەفتارەکەی بگەڕێتەوەو تەنازول لە فیزو خۆ بەگەورە زانینەکەی بکات، گەر ئەمەش سودی نەبو، ئەوکاتە بە ناچاری و بۆ سوربون لەسەر سەلامەتی خێزان، پەنا دەباتە بەر کەمێك لە لێدان. فەرمودەی پێغەمبەریش شێوەی ئەو لێدانە ڕون دەکاتەوە.

مێرد بۆی جائیز نی یە ئەم سزایانە پێکەوە پیادە بکات، بەڵکە دەبێ پلە بە پلە بێ. ئیبن کثیر گوتویەتی: فەرمایشتی خوای گەورە ﴿إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا﴾ هەڕەشەیە بۆ پیاوان، گەر بەبێ هۆ ستەم لە ئافرەتان بکەن.

هەندێك کەس ڕەخنەی لەسەر نیزامی لێدان هەیە، بەڵام گەر تاقی بکاتەوە، ئەو کاتە دەزانێ لێدان لە چەند حاڵەتێکی دەگمەنی پەروەردەدا چەندە پێویستە، وەك حاڵەتی شاز و گوێڕایەڵی نەکردن. پەروەردەناسان لە ڕۆژئاوا دوبارە گەڕانەوە بۆ داواکردنی پەنا بردنەبەر سیاسەتی سزادانی جەستەیی، لە حاڵەتەکانی شذوذی قوتابی دا، دیارە ئیسلامیش لەو ڕێگا چارەو تەمبێ کردنە، چاکەو گەورەیی خۆی ڕون و ئاشکرایە.

مێردەکە سەرجێیی لەگەڵ ژنەکەی نەکات. گەر بەوەش چاك نەبو، ئەوا لێیان بدەن. جا گەر ئافرەتەکان هاتنەوە بەر فەرمان، ئیتر بیانوی ئازاردانیان مەدۆزنەوە، خودا جێبەرزو زانایە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((ألا واستوصوا بالنساء خيراً، فإنما هُنّ عوانٌ عندكم، ليس تملكون منهن شيئاً غير ذلك، إلا أن يأتين بفاحشة[1] مبينة، فإن فعلن فاهجروهن في المضاجع واضربوهن ضرباً غير مبرح[2]، فإن أطعنكم فلا تبغوا عليهن سبيلاً))[3].

دەفەرموێ: ((لا يجلد أحدكم امرأته جلد العبد، ثم يجامعها في آخر اليوم))!! وفي رواية ((أيعمد أحدكم فيجلد امرأته جلد العبد، فلعله يضاجعها في آخر يومه)) ثم وعظهم في ضحكهم من الضرطة فقال: ((لم يضحك أحدكم مما يفعل؟!))[4].

با هیچ کەسێك لە ئێوە لە خێزانەکەی نەدا وەك لێدانی کۆیلە، پاشان لە شەودا لەگەڵی جوت ببێ[5]. لە ڕیوایەتێکی تردا: هیچ کەسێك لە ئێوە

١) مەبەست لە (الفاحشة) هەندێك کاری خراپە، نەك زینا کردن.

٢) غير مبّرح، مانای کاریگەر نەبێ و زۆر بە ئێش نەبێ.

٣) رواه الترمذي وحسنه.

٤) رواه البخاري ومسلم.

٥) لەوانەیە بە مێشکی هەندێك کەس دابێت، کە دژایەتییەك لە نێوان فەرمودەکانی پێشەوە هەبێ، کە هەندێکیان ڕێگا بەلێدان دەدەن و، هەندێکی تریش بە کەراهەتی دادەنێ. لە ڕاستیدا هیچ دژایەتی یەك نی یە، یاساکانی ئیسلام دژی یەك نین، وەك خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلاَفًا كَثِيرًا﴾(النساء-٨٢). ئەگەر قورئان کاری کەسێکی تر بوایە، غەیرەز خودا، دیارە مەبەستی ناڕێك و دژ بە یەکتریان فرە تێدا پەیدا دەکرد.

دەیەوێ لە خێزانەکەی بدا وەك لێدانی کۆیلە، کە لەوانەیە بە شەو لەگەڵی جوت ببێ؟!..

پاشان پێغەمبەر ﷺ لەمەڕ پێکەنینیان بە دەرچونی بایەك ئامۆژگاری کردن[1] و فەرموی: بۆچی هەر یەکێك لە ئێوە بەمە پێدەکەنێ، کە بۆ خۆیشی ئەم بایەی لێ دەردەچێ؟!

ئیسلام -ئەو دینە هۆشیارکەرەوەیە- گەر ڕێگەی بە پیاو داوە بە لێدانی ژنەکەی، ئەمە بۆ هەندێ حاڵەتی دەگمەنەو، دەبێ لێدانەکەش بە ئێش و ئازار نەبێت و کاریگەر نەبێت، واتە لێدانێکی سوك و ڕەمزی بێت، ئەمەش بۆ ئەو کاتەیە، کە لە دوای ئامۆژگاری و سەرجێیی نەکردن لەگەڵی داو، هیچ چارەیەکی تر نەبێ لەگەڵی بەکاربهێنرێت.

لە کۆنەوە پەندێکی عەرەبی هەیە دەڵێ: (آخر الدواء الكي)، هەروەها ئامرازەکانی سزادان و لێدان لە کۆتاییدا ئەنجام دەدرێ، نەك لەسەرەتاوە، جا چ بۆ ئافرەت بێ یان منداڵ.

فەرمودەکەی تر بە خراپە باسکردنی ئەو پیاوانەیە، کە لە یەکەم کات داو بە هۆی هۆیەکی پوچەوە پەلە دەکەن لە بەکارهێنانی لێدان، پاشانیش ملکەچی خێزانەکانیان دەبن و سۆزیان لەگەڵ دا دەنوێنن..!

١) لەوانەیە هەندێك کەس لەم بابەتە سەرسوڕماو بن، بەڵام گەر زانی عەرەب چەندە ڕقیان لەم کارە دەبێتەوە، ئەو کاتە سەرسوڕمانی نامێنێ، تەنانەت با ئەو کەسەی دەیکات لەدەست خۆی نەبێت. جا پێغەمبەری خوا ﷺ قەدەغەی ئەمەی کرد، بۆ ئەوەی کابرا لەم هەڵوێستەدا دەرباز ببێ.

دەگێڕنەوە دەشتەکی یەك لەبەردەم کۆمەڵێك لە هۆزەکەی بایەکی لێ دەردەچێ، ئەوانیش سوکایەتی پێ دەکەن و گاڵتەی پێ دەکەن، ئەمەش بوە مایەی قسەی خەڵکی، تا وای لێ هات ناچار ببێ گوندەکەی بۆ ماوەی چەندساڵێك بەجێ بهێڵێ... پاشان گەڕایەوە، وای زانی خەڵکەکە بایەکەی ئەویان لە بیر چوّتەوە، جا لە ڕێگا توشی کۆمەڵێك بو قسەیان دەکرد، یەکێکیان گوتی: دەزانی لە کامە ڕۆژدا فلانە کەس بایەکی لێ بەربو، ئەم داماوەش یەکسەر ترساو، بۆ هەتا هەتایە گوندەکەی بەجێ هێشت.

لاســاریو بێگوێـی مـێرد !!

خوای گەورە دەفـەرموێ:﴿وَإِنِ امْـرَأَةٌ خَافَـتْ مِـن بَعْلِهَـا نُـشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلاَ جُنَـاْحَ عَلَيْهِمَـا أَن يُـصْلِحَا بَيْنَهُمَـا صُـلْحًا وَالـصُّلْحُ خَيْـرٌ وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُـونَ خَبِيرًا﴾(النساء- ١٢٨)، واتە: ئەگەر ئافرەتێك ترسـا لـەوەی، مێردەكـەی لاساری بكات، یا پشتی تێ‌بكاتو گـوێی نـەداتێ، ئـەوە هـیچ لــێیان ناگیرێتو كارێكی چاكە، ئەگەر نێوان خۆیان چاك بكەنو ئاشت ببنەوەو بە تەواویی ڕێك بكەون، هەمیشە ڕێكەوتنو تەبایی شتێكی چاكو پەسـەندە، هەرچەندە خەڵكی بە سروشت حەزی بـە ڕەزیلـی یـەو تـەنها بەرژەوەنـدی خۆیان دێتە بەرچاو، ئەگەر چاكەكارو ڕەفتار جـوان بـنو خـاوەنی تـەقواو پارێزكار بن، ئەوە دڵنیـابن، خـوا هەمیـشەو بـەردەوام ئاگایـە بـە كـارو كردەوەتان.

دیارە پێشتر باسی یاخی بونی ژنـان كـردو، چارەســەر ئیـسلامیەكانمان ڕونكردەوە، هەر لە ئامۆژگاری، پاشان سەرجێیی نـەكردن، پاشـان سـزای جەستەیی سوكو ڕەمزیی، وەك لێدان بە بالیفو سەرین لەسەر قەرەوێڵەدا، كە بە شێوەی دەستبازی دێتە بەرچاوو بەچاكبونەوە كۆتایی دێت.

با ئێستاش باسی لاساریو یاخی بونی مێرد دەكەین، كەواتە ژن دەبـێ چ بكات؟

گەر لاساریو یاخی بونەكە لە لایەن مێردەوە بێت، با ژن هەموو فێـڵو

زیرەکی خۆی بەکاربێنێ‌و هۆیەکانی دورکەوتنەوەی مێردەکەی بە نەرم‌ونیانی‌و ژیرانە بتوێژێتەوەو، هەموو هۆیەکانی چاکبونەوەی چارەسەر بکات، هیچی تێدا نیە ژن کەمێك ئازاری دەرونی ببینێ، یان بە سینە فراوانیەوە ماڵ سەرف بکات بۆ چارەسەرکردنی ئەم حاڵەتە، چونکە کە هەوڵ‌و کۆشش دەدات، ئەوا بۆ بەرزترین ئەرك هەوڵ دەدات، کە دوای عیبادەتی خوا، ژن شانازی پێ‌دەکات.

دەکرێ ژن لە هەندێ حاڵەتی لاساری‌و یاخی بوونی مێردەکەی، بە گەڕاندنەوەی کەمێك لە مارەیی‌یەکەی، مێردەکەی ڕازی بکات.

داوەری کــردن

خوای بالاّ دەفەرموێ: ﴿وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا﴾(النساء- ٣٥).

کاتێك ژن‌ومێرد جیاوازیان کەوتە نێوانەوەو سەرپێچی پەیدا بوو، رێگە چارە کە ئیسلام دایناوە بۆ ئەوەی پیاو لەگەڵ ژنەکەی بەکاری بهێنێ، هەر لە ئامۆژگاری‌و سەرجێ‌یی نەکردن‌و لێدان، پاشان گەر نەگەیشتن بەیەك‌و تەفاهوم سودی نەبو، ئەو کاتە، وەك خوای گەورە دەفەرموێ: گەر لەوە ترسان ئەو جیاوازی‌یە بگاتە رادەی لێك جیابونەوە، ئەوا با ناوبژیکارێکی صالح لە خزمی پیاوەکەو، ناوبژیکارێکی صالح لە خزمی ژنەکە بانگ بکرێ، تا لەم جیاوازی‌یە بکۆڵنەوەو هەوڵدەن بیان گەیەنن بە یەك‌و بەرەزامەندی هەردو لا چاکیان بکەنەوە[1]. گەر ئەوان بیانەوێ پەیوەندی

---

١) دەبێ دادوەری کردن بە ئارەزوی هەر یەکێك لە ژن‌و مێردی جیاواز بە یەکتری یەوە بێت‌و، ناوبژیکارێکی چاك (صالح) بێت، جا ئەو دو ناوبژیکارە سەیری کێشەو جیاوازی یەکەیان دەکەن‌و هەوڵی بەیەك گەیشتنیان دەدەن، گەر ئەمە هاتە دی، ئەوا شتێکی زۆر چاکە، ئەگینا لە یەکیان جیا دەکەنەوە، گەر گوناهەکە گوناهی مێردەکە بو، ئەوا حوکمی گەڕانەوەی هەمو مارەیی یەکەی دەدەن، ئەگەر لەگەڵ نەفەقەدا نەیدابو.. ئەگەر گوناهەکە گوناهی ژنەکە بوو داوای جیابونەوەی کرد، ئەوا حوکمی گەڕانەوەی هەمو مارەیی یەکەی دەدەن بۆ مێردەکەی، وەك لە فەرمودەی (صحیح)دا هاتوە، کە کورتەکەی ئەمەیە: ئافرەتێك داوای جیابونەوەی لە مێردەکەی کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کرد مارەیی یەکەی بۆ مێردەکەی بگەڕێنێتەوە.

نێوانیان چاك بێتەوە، خوای گەورە سەرکەوتویان دەکات، خوای گەورە زاناو ئاگادارە بە هەمو شتێك.

گومانی تێدا نی یە ئەم دادوەری کردنە، لە دوای سەرنەکەوتن و سەرنەگرتنی کۆششی ئامۆژگاری و سەرجێیی نەکردن و تەمبێ کردن، بەسەرپەرشتی دادرەس (قاضي) ئەنجام دەدرێ.

کاتـێ ژن و مێـرد بۆ حوکمـی خـوا بـانگ دەکرێن چ دەڵێـن؟

١- دەڵێن سمعنا و أطعنا[1]: واتە: فەرمودەی خوامـان بیسـتو گوێڕایـەڵ

---

١) پێویستە ژن، یان مێرد لە گوتنی ئەم قسەیەدا پەلە بکەن، با لەسـەر دڵانـیش گـران بێت، هەروەها با ژن بە مێردەکەشی بڵێ: (لە خوا بترسە) لە پەروەردگارت بترسـە، یـان (خوای گەورە بکە چاودێریی خۆت)، لە کتێبی (النهر)ی أبی حیان هاتوە، جولەکەیـەك بە هارونە رەشیدی گوتوە: ئەی گەورەی بڕواداران لە خوا بترسە!

هارونە ڕەشیدیش یەکسەر لەسەر ولاغەکەی دادەبەزێو سـوجدەی بـۆ خـوا دەبـاتو پێویستی یەکەی بەجێ دێنێ، جا پێیان گوت بۆ ئەمەت کرد؟ ئەویش گوتی: فەرمایشتی خوای گەورەم هاتەوە یاد ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ﴾ (البقرة-٢٠٦)، واتە: گەر پێی گوترا: لە خوا بترسە ئەوا یەکسەر دەمار دەیگرێو خۆی بە گەورە دەزانێو ئامۆژگاری قبوڵ ناکات، جا ئەو کەسە ئاگری دۆزەخی بەسە ببێتە فەرش بۆی.

بەم بۆنەیەوە سەرنجی ژنو مێرد رادەکێشم، کە تەنها قبولکردنی حوکمی خوای گـەورە چارەسەری کێشەو جیاوازی یەکانە، بۆ راگیرکردنو مانەوەی ژیانی هاوسەریەتیان، کە لە بەرژەوەندی هەموانو بەرژەوەندی منداڵەکانیشە.. وێڕای ئەمەش کاتێ تاوانبار دان بـە تاوانەکەی، یان کەمتەرخەمی یەکەی دێنێو، بە پێی فەرمانەکانی خواو پێغەمبەر، بـە پەلە خۆی چاك دەکات، ئەوا بەبێ مشتو مڕو دەمەقاڵێ ئەو رێگەچارەیە کۆتـایی بـە گرفتەکان دێنێ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً﴾ (النساء:٥٩)، واتە: هەرکاتێك لەسەر شتێ لەنێوخۆیاندا پێك نەهاتن، ئەگەر بڕواتان بە خوداو ڕۆژی قیامـەت هەیـە، کێشەی خۆتان حەواڵەی خواو پێغەمبەری خودا بکەن، ئەم کارە بۆتان باشترەو ئاکـامی چاکتری هەیە.

بە بۆنەی قسەکردن لەسەر سەرپێچی کردن، من ویـژدانی ژنو مێـرد دەهـەژێنم، کـە

خوای گەورە بکەنە چاودێر دەربارەی منداڵەکانیان، با هەر یەکەیان لە پێناو ئەو منداڵە بێگەردانە، لەسەر خۆپەرستی یەکەی دابەزێو قوربانی بە هەندێ لە بەرژەوەندی‌یەکانی بدات، کە بەهۆی ئەو سەرپێچی یە توشی گەورەترین هەژانـدنی رەوشـتیو عـەقڵیو چارەنوس دەبن، چونکە لە ئاکامی ئەم سەرپێچی یە ناکۆکیو دژایەتیو لێك جیابونـەوە دروست دەبێت.

ئێمـە باسـی ئـەوەمان کـردوە، کـە شـەیتان چـەند زیـاتر دڵخـۆش دەبـێ بـە لێـك هەڵوەشانەوەی کۆڵەگەی خێزان، چونکە ئەو هەڵوەشانەوەیە ڕوخـانی ئاییـندەی منـداڵو ئاییندەی هەمو نەتەوەیە، مەگەر ئەوەی، خوا رەحمی پێ بکات!

لە کۆتاییدا با دروشمی هەر یەك لە ژنو مێرد فەرمودەکەی پێغەمبـەر بـێ ﷺ: ((لا يفرك مؤمن مؤمنة إن كره منها خلقاً رضي منهـا آخـر)) (رواه مـسلم)، واتـە: پیـاوی بڕوادار رقی لە ئافرتی بڕوادار نەبێت، گەر رەوشتێکی نابەدڵی لـێ بەدی کـرد، خـۆ لـە رەوشتێکی تری رازی دەبێت.

بە باشی دەزانم باشترین شت، کە کۆتایی باسی سەرپێچیو دادوەری کردنی نێـوان ژنو مێرد بە چەند فەرمودەیەکی پێغەمبەر ﷺ لەمەڕ هێمنیو لەسـەرخۆیی لـە کاروبـارو نەرمی نواندن لە مامەڵەو ڕەوشت باشی، بێنین، کە هەر کەسێك کـردەوەی پـێ بکـات، دەتوانێ گەورەترین گرفت بـە ئاسـانیو دڵپـاکی یـەوە چارەسـەر بکـات و، لـە جـێی ئیختیلافو ناکۆکی، ئاشتیو خۆشەویستی دابنێ.

قال النبي: ((إن فيك الخصلتين يحبهـا الله: الحلـم والأنـاءة))(رواه مـسلم) واتـە: دو خەسـڵەتت تێدایە خوا خۆشی دەوێن، هێمنیو لەسەرخۆییو نەرمو نیانی.

((إن الله رفيق يحب الرفق، ويعطي على الرفق ما لا يعطي على العنف، وما لا يعطي على ما سواه))(رواه مسلم)، واتە: خوا نەرمو نیانەو نەرمو نیانی خۆش دەوێ، ئەو شتەی لەسەر نەرمو نیانی دەیبەخشێ، لەسەر توندوتیژی نایبەخشێ.

لە ڕیوایەتێکی تردا، پێغەمبەر بە خاتو عائیشەی فـەرمو: ((علـيكم بـالرفق وإيـاك والعنف والفحش، إن الرفـق لا يكـون في شـيءٍ إلا زانـه، ولا ينـزع مـن شـيءٍ إلا شأنه))، واتە: پێویستە لەسەرتان نەرمو نیان بن، نەکەی توندوتیژیو کاری خراپ بکەی، چونکە نەرمو نیانی لە هەر شتێکدا هەبێت جوانی دەکات، لە هـەر شـتێکدا نـەمێنێت ناشیرینی دەکات.

((اتق الله حيث ما كنت، واتبع السيئة الحسنة تمحها، وخالق الناس بخلـق حـسن))

بوین و فەرمانبەریمان کرد.

٢- هەروا دەڵێن سمعاً وطاعةً: گوێڕایەڵ و فەرمانبەرین.

بۆیە دەڵێن (سمعنا وأطعنا)، چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾(النور- ٥١)، واتە: بە ڕاستی قسەی بڕواداران ئەوەیە، کاتێك بانگ دەکرێن بۆ حوکمی خواو پێغەمبەر دەڵێن: گوێمان گرت و بەرفەرمانیش دەکەین. ئەوانە سەرفرازو سەرکەوتون.

(رواه أحمد وغيره وسنده صحيح)، واتە: لەهەر شوێنێك بوی لەخوا بترسە، چاکە بەدوای خراپەدا بێنە خراپەکە دەسڕێتەوە، بە ڕەوشتی جوان لەگەڵ خەڵك هەڵسوکەوت بکە.

((من يحرم الرفق يحرم الخير كله))، واتە: هەرکەسێ لە نەرم و نیانی بێبەش بێت، ئەوا لە هەمو چاکەیەك بێبەش بوە.

بۆ هەر پرسیارێکی جنسی وەڵامێکی خۆی هەیە

تۆ دەربارەی جنس پرسیار دەکەی‌و، ئێمەش وەڵام دەدەینەوە[١]:

١/ پرسـیار: چـۆن دەکـرێ هاوسـەنگی جنـسی نێـوان ژن‌و مێـرد دروست ببێت؟

وەڵام: جێی داخە هەندێ پیاو(مێرد) تەنها قەناعەتیان بە چێژ وەرگـرتنی خۆیان هەیە، چاوەڕوانی ئەوە ناکەن ژنەکەشیان چێژو خۆشـی وەرگـرێ، دیارە ئەمەش دەبێتە هۆی تورە بـونی ژنەکـەی بـەهۆی کـارە جنـسی یەکەی‌و خۆویستیەکەی، چونکە ژنیش حەز دەکات وەك مێردەکەی چێژ وەرگرێ، وەك قاعیـدەکی گشتیش، یەکەم جار پیاو زوتر لە ژن دەگاتـە چێژو خۆشی‌و ئاوی دێتەوە، لەبەر ئـەوە پێویـستە لەسـەر پیـاو هـەوڵ بدات ئاوی زو نەیەتەوەو دوای بخـات، گوتراویـشە ژیـانی ژن‌و مێـردی سەرکەوتو لەسەر ئەوە وەستاوە، کە هەردوکیان بەیەکەوە بگەنـە چـێژو خۆشی... جا لەبەر ئەوەی پیاو هۆکـاری موجـەبی کـاری جنـسی‌یـە، پێویستە لەسەری، کۆنترۆڵی خـۆی‌و جوتبونەکـەی بکـات، بـۆ ئـەوەی هەردو لا بگەنە مەبەسـتی ئـەو جوتبونـە، چـێژ وەرگـرتنی یـەکتریش هەردەم بۆ هەردو لا باشترە...

٢/ پرسـیار: ئـەو دەرمانـە پزیـشکی‌یانـە چـین، کـە ئەندامەکـانی زاوزێ بەهێز دەکـەن؟

وەڵام: دەکـرێ بگـوترێ گرتنەبـەری رێگـای ناسروشـتی بـۆ بـەهێزکردنی ئەندامەکانی زاوزێ، بە واتـای بـەکارهێنانی دەرمانـەکانی پزیـشکی‌و دەرمانــە بەهێزکــەرەکان، ســودێکی کــاتی‌یــان هەیــە، هــەر دوای

١) ئەم باسەمان لە زۆر کتێب‌و گۆڤارە زانستیە جیاجیاکانەوە وەرگرتوە.

بەکارهێنانی، کاری خۆی دەکات، پاشان هێندەی پێ ناچێ مرۆڤ هەست بە کاردانەوەی ئەم دەرمانە دەکاتو، وردە وردە هێزە جنسی یەکەی کز دەبێت.. ئێمە ئامۆژگاری گەنجان دەکەین، ئەم دەرمانە پزیشکی یانە بەکار نەهێنن، لەبەر ئەوەی هێزی جنسی بە شێوەیەکی کاتی بەهێز دەکات، پاشان هێندەی پێ ناچێ بەرەو نەمان دەچێت.

هەر کەسێك دەیەوێ هێزە جنسی یەکەی بەهێز بێت، با ڕێسا (قواعد)ە سروشتی یەکان پەیڕەو بکات، وەك وەرزشو پشودانو خۆراك، دورکەوتنەوە لە غەمو دڵەڕاوکێو شتی تر، چونکە پشودانی دەرونی، لە گەورەترین هۆیەکانی چالاك کردنی هێزی جنسی یە، چونکە هەر هەڵەیەك لە بەکارهێنانی دەرمانە بە هێزکەرە دەستکردەکان ڕو بدات، زیانێکی زۆر لە وەرگرەکەی دەدات، کە تەنها زیان بە ئەندامەکانی زاوزێ ناگەیەنێ، بەڵکە کار لە تەندروستی گشتی مرۆڤ دەکات.

٣/ پرسیار: لە دوای میزکردن شلەیەکی مەنی دێتە دەرەوە، ئایا هۆی ئەمە چی یە؟ ئایا کار دەکاتە سەر تەندروستی مرۆڤ.؟ چارەسەرەکەی چی یە؟

وەڵام: گەر ئەو شلە مەنی یە کەم بو، ئەوا هیچ زیانی نی یە، کە هۆیەکەی بۆ فراوانی داقلێشان دەگەڕێتەوەو، لە ئاکامی قەبزی یەوە دروست دەبێت، کە پاڵ بە پێکهاتوەکانی شلەی مەنی کۆکراوە دەنێت، کە لە ئاکامی دەرنەچونی یەوە، لەگەڵ میز دێتە دەرەوە.

بەڵام گەر بۆ ماوەیەکی درێژخایەن بەردەوام بو، ئەو دڵۆپە ئاوە زۆر هاتە دەرەوە، ئەوا ئەو حاڵەتە حاڵەتی نەخۆشی یەو، بەڵگەی کزی دەمارە لە گوشراوەکاندا، یان هەوکردنی پرۆستاتە، کە بە بەکارهێنانی

ڤیتامین (E) و ئۆکۆتین چارەسەر دەکرێت، چونکە بە بەردەوام دەرچونی ئەو دلۆپە مەنی یە کار لە تەندروستی گشتی دەکات.

لەسەر گەنج پێویستە هەردەم لە شتە وروژێنەرەکانی وەك ئەو شوێنە ئارەزوبازانەی، کە دیمەنی روت، یان دەستبازی جنسی، یان خوێندنەوەی چیرۆكو کتێبە جنس بزوێنەکان دور بکەوێتەوە.

پێویستە نەهێڵرێ قەبز بێ، با ئەو شتە نەرم کەرەوانە بخوات، کە یاریدەدەری بەتاڵکردنی ڕیخۆڵە دەدات، هەروا بوار نەدان بە کۆبونەوەو بەسەر یەکدا کەوتنی ماددە پیسەکان لە کۆمدا، باش وایە ئەو ماددانەی ئاماژەمان بۆ کرد بەسەرپەرشتی پزیشك، بەکاربهێنرێت.

٤/ پرسیار: مەنی چی یە؟

وەڵام: بڕی ئەو مەنی یەی، کە پیاو لە یەك جار فڕێی دەدات لە نێوان (پێنج) تا (دە) سانتیمەتر موکەعەبە، یەك سانتیمەتری موکەعەبی ئەو شلەیە، نزیکەی شەست ملیۆن گیانداری تۆواوی (حیوان منوي) پێك دێت، گەر مەنی سروشتی لە ژێر میکرۆسکۆب بپشکنین، ئەوا ژمارەیەکی زۆری (حیوانات منویة)ی چالاکی بەهێزی پێکهاتو لە ماددەی (سبرمن)ی تێدایە.

دکتۆر (فون بوهل) لە زانکۆی لینینغراد بە دیاری خستوە، گەر ماددەی سبرمن بخرێتە جەستەی مرۆڤ، ئەوا سودی پێ دەبەخشێ، ئەمەش شوێنەواری بەهێزکەری جوتبون لە لای ئافرەتانمان بۆ راڤە دەکات، گومانی تێدا نی یە بەشێك لەو مەنی یە، ئەندامی زاوزێی ئافرەت دەیمژێ.

٥/ پرسیار: هۆیەکانی کزی گیانداری تۆواوی چی یە؟

وەڵام: گرنگترین هۆیەکانی کزی گیاندارە تۆواوی یەکان بریتی یە لە:

١- بێهێزی گشتی، کە جەستە دوچاری دەبێ.

٢- سەیلانی توند کە کار دەکاتە سەر جوتە هێلکەی گون.

٣- سەیلانی کەڤنار (مزمن).

٤- زهری.

٥- سیل.

٦- زیادەڕۆیی کردن لە جوتبون.

٧- هەندێ جۆری تەسکی، کە قەنەواتی تۆواوی دوچاری دەبێت.

٨- دەست پەڕ (العادة السرية).

٩- زۆری ترشەڵۆك لە گولێنك (مهبل)دا.

٦/ پرسیار: پەیوەندی نێوان مەمكو كۆئەندامی زاوزێی ئافرەت چی یە؟

وەڵام: پەیوەندییەکانی نێوانیان زۆر توندو تۆڵە، تەنانەت هەر چ شتێك کار لە یەکێکیان بکات، کار لەوی تریش دەکات.. خوێندنەوەی چیرۆكو گێڕانەوە وروژێنەرەکانو تەماشاکردنی ئەو فلیمانەی وەسفی ئەو شتانەی وەك ئەو دەکات، کارێکی خراپ دەکاتە سەر کۆئەندامی زاوزێی ئافرەت، کە مەمکەکانیش دەگرێتەوە.. ئەرکی هەمو کچێکە سور بێ لەسەر پاراستنی مەمکەکانی، ئەویش بە دور کەوتنەوە لە هەر شتێك کە زیان بە کۆئەندامی زاوزێی دەگەیەنێ، هەروەها کۆئەندامی دەمارەکانیش.. فەرامۆش کردنی گرنگی دان بە مەمکەکان، کاریگەری یەکی زیانبەخش دەکاتە سەر هەردوکیانو، سەر ئەو جوانییەی پێویستە

تیایاندا هه‌بێت.. یاری پێ‌کردنی پیاو به مه‌مکی خێزانه‌که‌ی‌و مـژینی سه‌ره‌گۆیه‌که‌ی، کاریگه‌ری‌یه‌کی گه‌وره‌ی هه‌یـه بـۆ وروژانـدنی جنـسی ئافره‌ت.

٧/ پرسـیار: گوتـه‌ی پزیـشکیی له‌مـه‌ڕ کـزی جنـسی (الـضعف الجنسي) چی‌یه، ئایا ده‌کرێ ده‌رمان ببێته چاره‌سـه‌ر؟

وه‌لام: بێگومان ده‌رمان کاریگه‌ری زۆری هه‌یه لـه چاره‌سـه‌ر کردنـی کـزی جنسیدا، ده‌رمانی وا هه‌یه ده‌کرێ بۆ ئـه‌م نه‌خۆشـیه بـه‌کار بهێنرێـت، به‌لام هه‌ندێ ده‌رمان هه‌یـه نابـێ بـه‌کار بهێنرێـت، مه‌گـه‌ر لـه چـه‌ند حاڵه‌تێکی نه‌خۆشی فعلی دا، که بـه‌کار هێنانیـشی پێویـسته لـه ژێـر چاودێری‌و ڕێنمایی پزیشك بێت.

٨/ پرسـیار: هۆیه‌کانی کـزی جنسی چی‌یـه؟

وه‌لام: کزی جنسی ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ چه‌ند هۆیه‌ك، گرنگترینیان بـه‌کارهێنانی ئامێری زاوزێ به زو جوتبون‌و زیاده‌ڕۆیی کردن له جوتبون، یان ده‌ست پـه‌ڕ (العـادة الـسرية) کـردن، یـان دابـه‌زینی ته‌ندروسـتی گـشتی‌و ماندوکردنی جه‌سته‌یی‌و عه‌قڵی‌و هه‌ندێ نه‌خۆشی، هه‌روه‌ها ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ چه‌ند هۆیه‌کی ده‌رونی (نه‌فسی).. سروشتیشه کزی جنسی، جگه لـه هۆیـه‌کانی، ببێتـه مایـه‌ی بـێ‌هێزکردنی ئـامێری زاوزێ، یـان کامـڵ نه‌کردنی هێزی ئامێره‌که، له‌به‌ر ئه‌وه وا ده‌بینین ماندوبون‌و که‌م نوسـتن له نێو ئه‌و هۆیانه‌یـه، کـه ده‌بێتـه هـۆی کـزی جنـسی، بـه گـوزارش (تعبیر)ێکی تر هه‌ر چ شـتێك ببێتـه هـۆی بـێ‌هێزکردنی کۆئه‌نـدامی ده‌مار، ئه‌وا له هۆیه‌کانی کزی جنسی داده‌نرێت.

نه‌خۆشی‌یه‌کانی بڕبڕه‌ی پشت کاریگه‌ری‌یـه‌کی ڕاسـته‌وخۆو خراپـی

لەسەر ئامێری زاوزێ هەیە، بەڵکە دەبێتە مایەی گرفتێکی هەمودکی، نەخۆشی‌یەکانی زاوزێ- وەك زوهری‌و سەیلان- کاریگەریان لە کزی جنسی هەیە.

هەروەها تێك چون‌و شلەژانی کۆئەندامی هەرس بە جۆرە جیاجیاکانی‌یەوە، دەبێتە هۆی کزی جنسی، بە پێچەوانەی ئەوەی لە نێو خەڵکیدا باوە، مادده بێ‌هۆشکەرەکان بە هەمو جۆرەکانی‌یەوە، وەك حەشیشەو کۆکاین‌و تریاك، کار دەکاتە سەر کزی جنسی، چونکە ئەو هێزە جنسی‌یەی مرۆڤ، لە یەکەم کاتی خواردنی ئەو ماددە بێ‌هۆشکەرانە، هەستی پێ دەکات، تەنها هێزێکی لەناو چوە، هێندەی پێ ناچێ بەرەو کزی وەردەگەڕێ‌و پێویست بە چارەسەر دەکات. بە دیاریش کەوتوە جگەرە کێشان کاریگەری لە کزکردنی جنسیدا هەیە، ئەم گوتەیەش بە شێوەیەکی گشتی لەسەر مەی (عرق) پیادە دەبێ.

لە هۆیەکانی کزی جنسی ئەوەیە، هەندێك لە پیاوان لەکاتی جوتبوندا، بە مەبەستی سك پڕ نەبون، تۆیەکەی لە دەردوە دەهێننە دەردوە.

زانراویشە کە زۆر دەستپەڕکردن هۆیەکی سەرەکی‌یە لە هۆیەکانی کزی جنسی.

٩/ پرسیار: پزیشکان دەڵێن (ترسان) هۆیەکە لە هۆیەکانی کزی جنسی! جا مەبەست لەم گوتەیە چی‌یە و مانای چی‌یە؟

وەڵام: ترس لە کزی جنسی، کاریگەری خۆی هەیە، نکوڵی لێ ناکرێ، کە بە چەند دیاردەیەك‌و شێوەی جیا خۆی دەنوێنێ، وەك ترسان لە دوچار بون بە نەخۆشی‌یەکی پیس، ئەوەش لە حاڵەتی جوتبون لەگەڵ ئافرەتێکی گومان لێکراو، یان لەوانەیە ترسەکە لە ئاشکرابونی

کارەکەی بێت، گەر جوتبونەکە ناشەرعی بێت، یان ترسان لە سك پڕبونی ئافرەتەکە، جا بەهەر هۆیەك بێت نەیەوێ سکی پڕ ببێ، یان ترسان لە زیان گەیاندنو ئازاردانی ئافرەتەکە.

جاری وا هەیە بە خەیاڵی پیاودا دێ، کە ناتوانێ جوت ببێ، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ هەست کردنی مرۆڤ بە کەمو کورتی لە بێهێزی پێکهاتەی ئامێری زاوزێیدا، یان بێهێزی لە خودی توانا جنسی یەکەیدا، ئەودی مایەی سەرنجە ئەوەیە، ترسان لە جوتبون، گەر سنورێکی بۆ دانەنرێ، دەبێتە حەقیقەتێکی واقیعی، گەورەترین هۆیەکانی هەستکردن بە ترس، ترسانە لە قەبارەی ئەندامی زاوزێ، کە زۆر جار هەست کردنەکە وەهمی یەو هیچ شوێنەوارێكو مەترسی یەکی نی یە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ نەزانی ئەو کەسە، بە شێوازی ئامێری زاوزێو فیسیۆلۆجیو زانیاری یەکانی تری پەیوەندیدار بەم مەبەستە.

١٠/ پرسیار: شوێنەواری پیشە، یان حاڵەتی دەرونی لە دوچار بون بە کزی جنسی چی یە؟

وەلام: بێگومان ئەو پیشەیەی مرۆڤ کردویەتی یە پیشەی خۆی، هەروەها حاڵەتی دەرونیش لە مومارەسەکردنی کردەی جنسی دا، کاریگەریان هەیەو شوێنەواریان دیارەو نکوڵی ناکرێ لە توش بون بە کزی جنسی.

ئەو پیشانەی سروشتێکی وەستاویان هەیەو پێویستی بە جوڵە نی یەو کەم جوڵەن بۆ چەند سەعاتێکی درێژ خایەن، زیانێکی زۆر بە هێزی جنسی دەگەیەنێ، هەندێ پیشە پێویستی بە دەستاو دەستکردنی کانزاکان یان پێکهاتە ژەهراوی یەکان هەیە، بە هۆی کارتێکردنی لەسەر دەمارەکان، دەبێتە هۆی کزی جنسی.

بەڵام سەبارەت بە حاڵەتی دەرونی یەوە، کزی جنسی بە زۆری، یان لەنکاوە (طارئ) یان کاتی یە، کە هێندەی پێناچێ نامێنێ بە نەمانی، ئەو هۆیانەی دەبنە مایەی ئەو کزی یە.

شوێنەواری حاڵەتی دەرونی لە کزی جنسی دا، تەنها لەسەر بێهێزو لاوازو نەخۆشی کورت هەڵنەهاتوە، بەڵکە تەندروستە باشەکانیش دەگرێتەوە، زۆریش پێویست بە گرنگی پێدان ناکات، چونکە زۆر جار بۆ خۆی نامێنێ.

لەوانەیە هەمو پیاوێکی لەش ساغ بە هۆی چەند هۆیەکی دەرونی، دوچاری کزی یەکی جنسی کاتی ببێت؟ خەمو پەژاردو هەراسان بون بە هۆی گرفتەکانی کارکردن، یان ماڵو سامان یان غەیری ئەمە، لەوانەیە بۆ کاتێك ببێتە لەدەستدانی توانای زاوزێی پیاو. هەروەها گەر پیاو لە ژیانی ڕۆژانەیدا ڕوبەڕوی گرفتێك ببێت، کە بە زەحمەت چارەسەر بکرێتو عەقڵی سەرقاڵ بکات، ئەوا توانای زاوزێکردنی کز دەبێت، چونکە عەقڵ، تا سنورێك بەم گرفتەوە سەرقاڵ دەبێت، کە هەمو شتێك لەگەڵ خۆی فەرامۆش دەکات، بەڵکە زۆر جار مرۆڤ خواردنەکەشی فەرامۆش دەکاتو ئارەزوی خواردنی نامێنێ، گەر هەندێك کەس هەرگیز ئەم حاڵەتە لە ناکاو (طارئ)انەی کزی جنسی تاقی نەکردبێتەوە، مانای ئەوە ناگەیەنێ لە لایەنی جنسی یەوە لەو کەسانە بەهێزترن، کە ئەم حاڵەتانەیان بەسەردا هاتوە، بەڵکە ئەمە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە ئەو کەسانە لە ژیانیاندا توشی تەنگو چەڵەمەی دەرونی توندو ناخۆش نەبون، یان ئەو کەسانە لەو جۆرە کەسانە بن، کە گرنگی بە گرفتو ئاستەنگو زەحمەتەکانی ژیان نادەن.

١١/ پرسیار: زۆر گوێمان لە (وەرزشی جنسی) دەبێت، کە بۆ چارەسەری کزی جنسی بەکار دەهێنرێت، بۆئەوەی فیکرەیەکمان لە ماهی یەتی یەوە هەبێ.. جا ئەو وەرزشە چی یەو چۆن ئەنجام دەدرێ؟

وەڵام: وەرزشی جنسی لە چارەسەرکردنی کزی جنسیو بەهێزکردنی ماوەی رەپ بون (الإنتصاب)، بۆ ماوەیەکی زۆر سودی هەیە، ئەم کردەیەش بەوە ئەنجام دەدرێ، کە پێش ئەنجامدانی کردەی جنسی (جوتبون)، پارچە قوماشێكو قاپێك سەهۆڵاو بێنی، پارچە قوماشەکە بە ئاوەکە تەڕ بکرێو بۆ چەند جارێك چوکی پێ بسڕێتەوە، جا گەر ئەم وەرزشە بۆ چەند جارێك دوبارە کرایەوە، ئەو کزی جنسی یە نامێنێو هێزە جنسی یەکەی پیاو بە کاملی دەگەڕێتەوە.

١٢/ پرسیار: ئایا بە خەیاڵ داهاتن (الإیحاء) کاریگەری لە کزی جنسی دا هەیە؟

وەڵام: بەڵێ! گەر مرۆڤ وا بە خەیاڵی دابێ، یان هاوڕێکانی، یان کەس‌وکاری وای تێ بگەیەنن، کە جنسی کزە، ئەوا گەر ویستو کەسایەتی یەکەی بێهێز بێت، بە ڕاستی دوچاری ئەو کزی یە دەبێت.

بە پێچەوانەشەوە، گەر بە خەیاڵی دابێت جنسی بە هێزەو دەتوانێ جوت ببێو، لە دەرونی خۆیشی دا ئەمە دوبارە بکاتەوەو، گوێ نەداتە قسەی خەڵکی، بە تایبەتی شەوی ژن گواستنەوە گەر بە زاوا نەببو، ئەوا توشی کزی جنسی نابێ.

جا متمانە بە خۆکردن، هۆیەکی گەورەیە لە هۆیەکانی بەتواناییو سەرکەوتن، نەك تەنها لە هاوسەرگرتن (الزواج)، بەڵکە لە هەمو ژیاندا،

لە فەرموودەی (صحیح)دا هاتوە: ((إنما العلم بالتعلم، والحلم بـالتحلم، ومن يبتغ الخير يلقه، ومن يتق الشر يوقه!!)).

ئەمەو نابێ پاڕانەوەو بەردەوامی داواکردنی هێـزو لــێبوردنو لـەش ساغی، لە خوای گەورە لەبیر بکرێ.

١٣/ پرسـیار: هەنـدێ کـەس سـکاڵای زو ئـاو هاتنـەوە دەکـەن، هۆیەکـەی چی یـە؟

وەڵام: ماوەی جوتبون لە تاکێکەوە بـۆ تـاکێکی تـر جیـاوازی هەیـە، بـە گوێرەی جیاوازی ئەو کەسە، هەندێ کەس توانای درێژ خایـەنی مـاوەی جوتبونی دراوەتێ، کە ئارەزوەکانی خێزانەکەی تێر دەکـات، هەنـدێکی تریش سکاڵای خێرا ئاو هاتنەوە دەکەن پێش جوتبون بە چـەند سـاتێك، کە ئەمەش دەبێتە هۆی خەمو پەژارەو دڵ گرانـی بـۆ پیـاوو، تـەنگیو وەڕسی بۆ ئافرەتەکە، جا گەر ئەم کارە چەند جار لـە لای پیـاو دوبـارە بێتەوە، ئەوا لە بنەڕەتدا جۆرێك لـە ترسـانی بـۆ دروسـت دەبێـت، کـە بیەوێ جوت ببێ، هەر لەگەڵ ئەمەشدا شتێکی تر ڕودەدات، کە بریتـی یە لە رەپ نەبون (عدم الإنتصاب)، کە کار دەکاتە حاڵەتی کزی جنسی، کە پێویستی بە چارەسەرێکی تر دەکات.

وا دەبێ خێرا هاتنەوەی مەنی لە پێش جوتبون، هۆیەکەی بگەڕێتـەوە بۆ چەند هۆیەکی جیا جیا، کە پیاو ژیانە جنسی یەکەی بە حاڵەتی خێرا هاتنەوەی مەنی دەست پێ دەکات، چونکە لەو کاتەدا لە دەرونی خۆیـدا بڕیاری داوە، دەبێ کردە جنسی یەکە ئەنجام بدات، کە لـەم مەسـەلەیەدا شارەزایی یەکی پێشینەی نی یە.. جا فەحس کردنـی حاڵەتـەکانی خێـرا هاتنەوەی مەنی، پێویستی یەکی زۆری بە لێکۆڵینـەوە هەیـە، بـەر لـە

گەیشتن بە بڕیاردانی چارەسەرێکی دیاریکراو.

خێرا هاتنەوەی ئاو بە ماندوبونی ئەعساب، دوای یاریو دەست بازی یەکی درێژ خایەن بەستراوەتەوە، یان هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ زۆر هەستیاری بۆڕی میزکردن، ئەم زۆر هەستیاریە، بە تەنها دتوانێ پیاو دوچاری کاردانەوەیەکی خێرا بکات، کە ئاکامەکەشی خێرا هاتنەوەی مەنی دەبێ. ئا بەم شێوەیە جۆراوجۆری هۆیەکانی خێرا هاتنەوەی مەنی، جۆراوجۆری ڕێگاچارە دەخوازێ.

١٤/ پرسیار: چارەسەری ئاو زوو هاتنەوە بەر لە جوتبون چی یە؟

وەڵام: یەکەم هەنگاوی چارەسەرکردن لەسەر دەست نیشان کردنی هۆی نەخۆشی یەکەوە دەوەستێ، جا هەر کاتێك هۆیەکە زانرا، ئەو کاتە چارەسەرکردنەکە ئاسان دەبێت، ئەمەش بە هۆی بەگوێکردنی ڕێنماییەکانی پزیشکەوە دێتە دی.

١٥/ پرسیار: باشترین کاتەکانی جوتبون چ کاتێکە؟

وەڵام: باشترین کاتەکانی جوتبون ئەو کاتەیە، کە مرۆڤ جەستەودەرونی ئاسودە (مرتاح) بێت، ئەم ئاسودەیی یەش بە زۆری دوای نوێژی بەیانیان دەستەبەر دەکرێ، کە ژنو مێرد لەو کاتەدا بە جەستەو دەرونەوە ئاسودەنو، هەلی خەوتنەوەشیان بۆ دەرەخسێ.

١٦/ پرسیار: باشترین بار(وضع)ی جوتبون چ بارێکە؟

وەڵام: هەمو جوتبونێك پێویستی بە فیکر هێمنیو خاوی لەش هەیە، هەر جوتبونێك لە بارودۆخێکی شەکەت، یان لە باری ماندویەتی یەوە ئەنجام بدرێ، ئەوا جەستەو ئەعساب ماندو دەکات.

هەندێ کەس بە ڕاوەستانەوە لەگەڵ خێزانیان جوت دەبن، کە ئەمەش

زۆر زیانو ئازار بە تەندروستی دەگەیەنێ، جوتبون دوای نان خواردنیش هەمان زیان دەگەیەنێ، باشترین شێوازی جوتبون پاڵکەوتنی ئافرەتە، دەشکرێ هەندێ جار بە پێچەوانەوە بکرێت.

١٧/ پرسیار: بۆچی هەندێ ئافرەت بە جوتبون ئازاری پێ دەگات؟

وەڵام: ئەو ئازارەی، یان ئەو تەنگی یەی ژن لە کاتی جوتبون هەستی پێ دەکات، دەلالەت لە هەبونی کۆسپێك، یان هەوکردنی بۆڕی زاوزێ دەکات، ئەگەر ئەو ئازارو تەنگی یە لە ئەنجامی ڕەفتاری توندی مێردەکەی نەبێت لە کاتی جوتبوندا، یان نەزانینی پێ‌ی... وەك قاعیدەیەکی گشتیش هۆی ئازار، یان تەنگی نەزۆکی یە... فەحسی پزیشکی ئەوە دەگەیەنێ" ئەو نەزۆکی یە زۆر جار لەگەڵ جوتبونێکی بە ئازارەوەیە، ئاکامی خودی کردە جنسی یەکە نی یە، بەڵکە لە ئاکامی ئەو هۆکارەیە، کە دەبێتە مایەی هەست کردن بە ئازار لە کاتی جوتبوندا. ئەمەش بۆ تەسکی فەتحەی منداڵدان، یان زۆر هەستیاری یەتی، یان هەوکردنی هەردو شفرە دەگرێتەوە، یان هەبونی کولك (قرحة)ی زهری یان فتق، یان هەبونی نەخۆشی یەك لە میزلڵدان، یان کۆم دا.

١٨/ پرسیار: هۆی بەرەبەرەکانێ یەکانی ژن چی یە؟

وەڵام: هۆیەکانی بەرەبەرەکانێ‌ی ژن چەند شتێکن، گرنگترینیان هەڵنەستانی پیاوە بە ئەرکە جنسی یەکەی لە دەستبازی کردنو یاری و شتی تر، بەم بۆنەیەوە ئەم نوکتە خۆشە باس دەکەین:

پیاوێك هەستی بە بەرەبەرەکانێ‌ی خێزانەکەی و فەرامۆشکردنی کاروباری ماڵەوەی دەکرد، جا پیاوەکە لە پارچە کارتۆنێك ئەم پەندەی

نوسیو لە ژووری چێشتخانەی هەڵواسی: (کارەکەت بە چاکی بکە، هیواکەت دێتە دی)، جا ژنەکە ئەو پارچە کارتۆنەی هێناو لەسەر قەرەوێڵەی نوستنی هەڵواسی.

١٩/ پرسیار: ئامۆژگاریت بۆ پیاوان چی یە، بۆ ئەوەی خۆشەویستی پتەویان و گەنجێتیان لە هێلانەی هاوسەریەتی بپارێزن؟

وەڵام: پێویستە لەسەر پیاو بە پێی توانا ئەم ئامۆژگاری یانە پیادە بکات:

١- گوڵێکی سوری بۆ ئامادە بکە (بۆ تێبینی یەك گوڵ لە کۆمەڵە گوڵێك سەرنج راکێشەر ترو شاعیری ترە).

٢- هەندێ جار لەسەر جێ، نانی بەیانی لەگەڵ بخۆ.

٣- یادگاری یەکانی ڕۆژانی خاڵیو بێکاری، وەك مانگی هەنگوین لە یادت بپارێزە.

٤- لە شوێنی کارەکەت تەلەفۆنی بۆ بکە، پێی بڵێ بیر لە تۆ دەکەمەوەو بیرت دەکەم.

٥- لە ڕۆژانی پشودا لەگەڵ خۆتی ببە بۆ گەشتێکی خاڵی لە خەڵك.

٦- تەسجیلێکی بۆ ئامادە بکە بۆ یادگاری یە بە نرخەکانتان.

٧- هەردەم باسی هیواو ئاواتەکانتی بۆ بکە، بەشداری بکە لە بیرۆکەو هەستەکانت.

٨- سوربە لەسەر کڕینی ئەو بۆنەی، کە خۆی حەزی لێیەتی بە گوتەیەکی شیرین پێی بڵێ تەنها لە ماڵەوە بەکاری بهێنێ نەك بۆ دەرەوە.

٩- هەردەم کەل و پەلەکانت بە ڕێكو پێکی دابنێ، جلەکانت ڕێك بخەو بە شوێنی خۆی هەڵواسە، گۆرەویو پێڵاوەکانت لە خوارەوەی خێزانو لە ژێر کورسی فڕێ مەدە.

١٠- هیچ شتێك لە ماڵەوە فەرامۆش مەکە، کە پێویستی بە چاك کردنەوە، یان گۆڕینەوە هەبێت، هەر چەندە بچوکیش بێت.

١١- هەردەم لەگەڵی بچۆ بۆ کڕینی شتومەکەکانی.

١٢- هەردەم باسی ئەندازەی دڵخۆشیو گەورەییو شانازیتی بۆ بکە.

١٣- گەر هەر چ یاری یەکی شەرعیتان کرد، لێگەڕێ با بۆ چەند جارێك ئەو لێت بباتەوە.

١٤- هەردەم بە ئیعجابەوە تەماشای بکە، پیا هەڵدان بە جلو بەرگیو قژ شانە کردنیو شۆخو شەنگی ئەوت لە بیر نەچێ.

١٥- پێش دەرچونت لە ماڵەوەو، گەڕانەوەت بۆ ماڵەوە بە گەرمی ماچی بکە.

١٦- ئارەزو (هیوایە)تێکی نوێو هاوبەشو خۆشی لەگەڵیدا دەست پێ بکە! باشترینیشی خوێندنەوەی بە سودە.

١٧- هەر چ شتێکت دەزانی دڵخۆشی دەکاو عاتیفەو هەستە شەرعی یەکانی دەوروژێنێ، ئەوەش بخە ناو ئەو لیستەیەوە.

٢٠/ پرسیار: چ ئافرەتێك لە هەمو ئافرەتان جوانترە ؟

وەڵام: جوانی نمونەی وەکو بەزەیی خوای گەورە وایە، کە بەسەر ڕوی زەوی دابەش کراوە، جوانی جوانی گیانو پەروەردەو ڕەوشتە، هەمو ئافرەتێك بەشی لە جوانی هەیە، بە مەرجێ بەدیاری بخاتو چاودێری بکاتو پارێزگاری لەسەر بکات، بەڵام جوانی وێنەو جوانی جەستە، سەرەڕای خێرایی کارتێکردنەکەی، ناگاتە پلەی جوانی گیانی (الروحي) لە بەهاو بەرزیو مانەوەیدا.

٢١/ پرسـیار: چ پیاوێك بە دڵـی ئافرەتـە ؟

وەڵام: نزیکترین پیاو لە دڵی ئافرەت ئەو پیاوەیە، کە هەڵسوکەوتی لەگەڵ باش بێ، بەمەرجێ ئەو مامەڵەیە دروست کراو نەبێت، بەڵکە لە ناخـەوە سەرچاوەی گرتبێ. هەڵسوکـەوت لێـرەدا مانـای ڕێـزو زەوق و بەخـشینو ڕەوشتو موجامەلەی خۆشە، کە هەمو ئەمانە لە پارێزگاری کەسـایەتی پیاوە، چونکە هیچ شتێك لە لای ئافرەت وەك پیـاوی بـێ شەخـسییەت، یان شەخسییەت کز ناشیرین تر نی یە!

٢٢/ پرسیار: چ شتێك پێویستە بۆ ئەوەی ببێتە هۆی دەرنەچونی پیاو لە ماڵەوە بۆ چایخانەکانو شوێنـی تر؟

وەڵام: پیاو لە ماڵەوە پێویستی بە خۆشەویـستیو سـۆزو حـەنانو پـشوو هێمنیو جێگیری یەکی زۆرو جوانیو ڕازاوەیـی نوێکـار هەیـە، جـا گـەر خێزانەکەی هـەمو ئەمانـەی بـۆ فەراهـەم نـەکات، ئـەوا ئەمـە پـاڵ بـە مێردەکەیەوە دەنێت، بۆ ڕاکردن لە ماڵەوەو ڕوکردنە چـایخانەکانو شـوێنی تر، گەر شەخسی یەتی کز بێـتو بـەهرەکانی سـادە بێـت. چـایخانەو هـاو وێنەی لە دوژمنە هەرە سەختەکانی خێزانە..[1]

٢٣/ پرسیار: گرفتـەکانی شـەوی ژن گواستنـــەوە (لیلـة الزفـاف) چی یـە؟

وەڵام: وا دەبێ پیاو لە شەوی گواستنەوەدا دوچـاری خاوبونـەوەی ئـامێری نێرینەی دەبێت، کە پێی دەڵێن خاوبونەوەی شەوی یەکـەم، ئەمـە کـاتی

---

١) چەندساڵێك بەر لە ئێستا وتارێکم بڵاوکردەوە لەژێر ناونیشانی (المقهی نادي الشیطان) (چایخانە یانەی شەیتانە).

یەو بە نەمانی هۆیەکانی لەنێو دەچێ، جا هۆیەکە، یان لە ئاکامی ترسی سەرنەکەوتنە، یان شارەزا نەبونیەتی لەم بارەوە، یان بە هۆی نەبونی متمانە بە خۆیەتی، بەڵام ئەمە بە دەگمەن نەبێ ڕو نادات، بەتایبەتی گەر ژن و مێرد خۆشەویستی یەکتری بن، ئەو کاتە هەرگیز ئەمە ڕو نادات.

خۆشەویستی مسۆگەری بەخشینی متمانە بەخۆبونی پیاوە، هەروەها هاوبەشی ژن بۆ مێردەکەی و یاریدەدانی لەم شەوەدا مسۆگەری ئەم متمانەیە... کە نابێ ماندو بێ.

پاش ئەمە قۆناغی سکاڵا کردن دێتە پێشەوە، کە لە ئاکامی هەندێ نیشانەی لە نکاوەوە دروست دەبێت، وەك بە پەلە فیچقە کردنی مەنی (سرعة القذف)، ئەمەش لە ئاکامی مێشك شڵەژانی پیاوەوەیە، یان هەبونی هەستیاری یەکی زۆری ئامێری نێرینەیی یە. بە تاقیکردنەوەو مومارەسەکردن دەکرێ ئەم دیاردەیە نەهێلرێ.

٢٤/ پرسیار: کاریگەری یەکانی جگەرە لەسەر جوتە هێلکەی گون چی یە؟

وەلام: جگەرە دەبێتە هۆی کزی جنسیو، ئامێری نێرینە بێهێز دەکات، جگەرەکێشانی درێژ خایەن، گون ژەهراوی دەکاتو بەرهەمی تۆو(نطفة) کەم دەکات، بەلکە تۆوی زۆربەی جگەرەکێشەکان مردوە، چونکە توتن لە ترشی (تسیان هیدریك) پێکهاتوە، دەریشکەوتوە ئەم ترشە تۆوی پیاو ژەهراوی دەکات، بەم هۆیەشەوە بینراوە ڕێژەی نەزۆکی لەپیاوە جگەرەکێشەکان زۆرترە لە جگەرە نەکێشەکان.

٢٥/ پرسیار: ئایا جگەرەکێشان کار دەکاتە سەر هێلکە دانی ئافرەت ؟

وەڵام: هێلکەدانی ئافرەت بریتی یە لە گلاندێکی بچوکی تێکەڵ، کە لە خوارەوەی سك دایە لە لای منداڵ دان، هێلکەدان ئەو هێلکانە بەرهەم دەهێنێ، کە لەگەڵ تۆوی پیاو یەك دەگرێ. لە یەکگرتنی ئەو دو توخمە (هێلکەو تۆو)دا، خوای گەورە مرۆڤێك دروست دەکات.

بەم دوایی یە دەرکەوت نیکۆتین دەبێتە هۆی تێك دانێکی فراوان لەم ماوە زۆرەدا، ئەم تێك دانە لە زۆر حاڵەت دا دەبێتە مایەی نەزۆکی.

دکتۆر (هۆفستاتر) شارەزای ئەم کارە گوتویەتی: ئەو ئافرەتانەی لە کارخانەکانی توتن کار دەکەن بە کەمی منداڵیان دەبێ، گەر منداڵیشیان بو، منداڵەکانیان بێهێزو لاواز دەردەچن[١].

٢٦/ پرسیار: دوای لادانی پەردەی کچێنی، ئامۆژگاریت بۆ پیاو (مێرد) چی یە؟

وەڵام: دوای لادانی پەردەی کچێنی، گەر جوتبونەکە ئازارو گرفتی لەگەڵ بو، پێویستە پیاوەکە جوتبون دوا بخات، بۆ ماوەی دو یان سێ ڕۆژ، پێویستە جوتبون لە مانگی یەکەمی هاوسەرگرتن (الزواج)، موتعەو خۆشی بێ بۆ ژنو مێرد پێکەوە، بۆ ئەوەی ژنەکە لە جوتبون وەڕس نەبێ، بەڵکە لە مانگەکانی یەکەمیشدا، لەوانەیە ئەندامی زاوزێی ژنەکە نەگەیشتبێتە ڕادەی وروژاندنی جنسی سروشتی، لەبەر ئەوە لەسەر مێرد پێویستە جوتبون کەم بکاتەوە، مەگەر هەستی بە ئارەزوی

١) (لە -رسالة طرق التدخين وأضراره- بە کورتکراوەیی وەرگیراوە).

هاوسەرەکەی کرد بە بەشداری کردنی، بە مانایەکی تر پێویستە مێرد واز لە خۆویستی خۆی بهێنێ، با هاوسەرەکەی هەست بەوە بکات، کە رێز لە هەستی دەگرێ، تا ئەویش رێزی بگرێ... با مێرد دودڵ نەبێ گەر لە سەرەتاوە ساردی یەکی لە هاوسەرەکەی بینی!

٢٧/ پرسیار: ئایا هیچ کردەیەك هەیە کە نەهێڵێ پیاو ئاوی زو بێتەوە ؟

وەڵام: لە چەند بۆنەیەکدا ئەمەم باسکردوە، دەکرێ ئەمە زیاد بکەین:

یەکەم: هەر کاتێك هەستی بە نزیك بونەوەی هاتنەوەی مەنی کرد، با یەکسەر بیرو هۆشی لای جوتبون لابدات، بەوەی کە لە سەدەوە بژمێرێ بە ئاوەژویی، واتە لە ١٠٠-٩٩-٩٨-٩٧-٩٦-... هتد.، لەسەر ژن پێویستە لەمەدا بە باشی رۆڵی خۆی ببینێو ئاگادار بێت لە ئاراستە نەکردنی گوتەیەکی رەخنەگرانە بۆ مێردەکەی، نەبادا ئەم رەخنەیە ببێتە برینێکی قوڵ لە دڵیدا.

دوەم: مێرد دەتوانێ لە کاتی جوتبون دا شتێك بخاتە سەر ئامێرەکەی، تاوەکو هەستیاریەکەی کەم بکاتەوەو، خێرایی فیچقەکردنی مەنی یەکەی دوا بخات.

هەروا دەکرێ هەندێ هەتوان (مرهم)ی سڕکە بەکاربهێنرێ، کە دەماری چوك (ذکر) سڕ دەکاتو هەستیاریی سەرەگۆی زەکەر کەم دەکات وەك هەتوانی (زایلۆکاین).

زۆر پیاو توانیویانە بە بەکارهێنانی ئەمجۆرە هەتوانانە ئەنجامێکی زۆرباش وەدەست بهێنن، بەڵام هەندێکیش ئەنجامی باشیان وددەست نەهێناوە.

گرنگ لەم شێوازە ئەوەیە، کە بەر لە ماوەیەکی دیاریکراو لە جوتبـون، هەتوانەکە بەکاردەهێنرێ، بۆ ئەوەی دەمارەکان، کاتی پێویست وەرگـرن بۆ سـڕکردنی، هـەروا پێویـستە هەتوانەکـە بـە زویـی لانـەبرێ، نـەبادا کاریگەریەکەی نەمێنێ.

واتـە ماوەیـەك بـەر لـە جوتبـون، هەتوانەکـە بـە سـەرەگۆی زەکـەر بـمێنێتەوە.

٢٨/ پرسـیار: ئایـا ڕاسـتە ئـارەزوی جنـسی لـە لای ژن و پیـاو لـە دوای تەمـەنی چل ساڵی نـامێنـێ ؟

وەلأم: کەسێك بیروباوەڕی وابێ، ئەوە شتێکی هەڵەیە، چونکە ئەو کەسـەی تەندروستی یەکی باشی هەیەو هیچ نەخۆشـی یـەکی ئەنـدامی (عـضوي) نییە، دەتوانێ تا دوای تەمەنی حەفتا ساڵی مومارەسەی جنسی بکـات. زۆربەی حاڵەتەکانی هەسـت کـردن بـە کـزی جنـسی لـە قۆنـاغی ئـەم تەمەنەدا، دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆیەکی دەرونی، یان بۆ هەوڵـدانی پیـاو بۆ دەرخستنی پیاوەتی یەکەی لە ڕێگای جنسەوە، ئاکامیش ئـەوە دەبـێ کە جوتبونەکە بە ڕێگای کـار پێکردنـەوە دەبێـتو، زاتیـەتی خـۆی لـە دەست دەدات، کە ئەساسو زەروری یە بۆ سەرکەوتنی. جا لێرەدا پیاو لـە گەیشتن بە ئامانجەکەی هەرەس دێنێ، ئەوەی بە بیریدا دێ ئەوەیە، کە بـە هۆی تەمەنو پیری یەوە توانا جنسی یەکـەی نـەماوە. ڕاسـتە بەساڵاچـون ئـارەزوی جنـسی کـەم دەکـات، بـەلأم توانـای ڕەپ بـون وەك خـۆی دەمێنێتەوە، بەڵکە توانای تەحەکوم پێکردنەکـەی بـە درێـژایی مـاوەی جوتبونەکە زیاد دەکـات. ژنـیش بـە هـۆی زۆر پێکـەوە ژیـانی لەگـەڵ مێردەکەی، توانای زۆرتر دەبێ، کە خۆی لەگـەڵ مێردەکـەی بگونجێنـێ،

بەمەش دەتوانێ بە ماوەیەکی کەم بگاتە چێژی جنسی.

هەر لەو هەلانە ئەوەیە، کە بیروباوەڕ وابێ تەمەنی نائومێدی (سن الیأس)، مانای کۆتایی چالاکی جنسی ئافرەتە، چونکە زۆربەی ئەو کارتێکردنانەی لەگەڵ وەستانی حەیز دەکەوێ، ئەساسەکەی نەفسی یە.

داو دەرمانی چالاککەری جنسیش، زۆربەی ڕۆڵی خۆی لە ڕێی کارتێکردنی نەفسی یەوە دەبینێ و، هیچ سودێکی حەقیقی نی یە، مەگەر لە چەند حالەتێکی دەگمەندا نەبێ، کە بریتی یە لە حالەتەکانی کەمی ڕژێنی هۆرمۆنی نێرینەیی لە گون دا.

بەلام گەر ژن و مێرد ئارەزوی ئەنجامدانی کاری جنسی یان هەبو، بە واتای ئامادەیی جوتبونیان تێدا هەبێ، ئەوا ئەمە مسۆگەری گونجاندنی جنسی یە، جا تەمەنی ژن و مێرد هەر چەندێك بێت.

٢٩/ پرسیار: ئایا دڵەڕاوکێ، پەیوەندی بە کزی جنسی یەوە هەیە؟

وەلام: بەلێ، زۆر حالەتی کزی جنسی هەیە، بە تایبەتی لای پیاو، هۆیەکەی دڵەڕاوکێ(قلق)یە. ئەمەش مانای ئەوە نی یە ئەو دڵەڕاوکێیە لە ساتێکەوە پەیدا بوە، بەڵکەلە ئاکامی بارودۆخ و تێکەڵ بونی ڕاستی و ناڕاستی نوێ و کۆن دروست دەبێت... هەندێکی دەگەڕێتەوە بۆ سالانی یەکەمی منداڵی، ئەو کاتەی منداڵ یەکەم زانیاری لەبارەی جنسەوە وەردەگرێ... ئەمەش مانای ئەوە نی یە دەرباز بون لە دڵەڕاوکێ زەحمەت و مەحاڵ بێ، بەڵکە بە دەستنیشانکردنی هۆیە حەقیقی یەکەی دەکرێ لێی دەرباز ببی.

٣٠/ پرسیار: ئایا خواردەمەنی پەیوەندی بە توانای جنسی یەوە هەیە؟

وەڵام: پەیوەندی خواردەمەنی بە پێکهاتەی جەستەی مرۆڤ، پەیوەندی یەکی لێك نزیکی تەواویان هەیە، تەنها بە تەماشاکردنی جەستەی هەر پیاوێك، پزیشك دەتوانێ بزانێ توانای جنسی ئەم پیاوە چەندە، بەتایبەتی ئەگەر شێوازی نان خواردنەکەی بزانێ.

جا پیاو دەتوانێ گۆڕانێکی زۆر بەسەر توانا جنسی یەکەی بهێنێ، ئەویش بە گۆڕینی چۆنیەتی شێوازی نان خواردنەکەی، لێرەدا مەبەست ئەوە نی یە، کە کەمێکی تری خواردەمەنی توانای زیاتر دەکات، بەڵکو مەبەست لەمە ئامادەکردنی جۆرە خواردنێکی دیاریکراوەو بە ئارەزویەکی تایبەتی یەوە بیخوات، لەو نان خواردنانەش گەر خۆراکی ڕۆنی و نیشاستەیی لەگەڵ بێ، بێگومان کاریگەری یەکی جەوهەری دەکاتە سەر جەستەی پیاو...

٣١/ پرسیار: ئایا پیاوان لە توانای جنسی یەکسانن؟

وەڵام: پیاوان هەموی لە توانای جنسی دا یەکسان نین، پیاوانی جنسی سەرکەوتو ئەوانەن، کە تەندروستی یەکی باشیان هەیەو، دەتوانن تەحەکوم بە غەریزەکانیان بکەن، دەتوانن بە دەم وەڵام دانەوەی جنسەکەی ترەوە بێن، زۆر تەمبەڵ نین، یان چالاکی یان بە پلەی زیاد لە پێویست نی یە. ئەو پیاوەی لە ئارەزوە جنسی یەکانی خێزانەکەی تێ دەگات، ئەو پیاوەی کە ماوەیەکی درێژ دەدات بۆ گەیشتن بە خۆشی وەرگرتن، ئەو پیاوە لە ژیانی هاوسەرێتی سەرکەوتوە.

بەڵام بە ئارەزوی خودی خۆ جۆرەها خواردن بخورێ، کاریگەری یەکی

گەورەی لە باش کردنی حاڵەتی تەندروستیی و جەستەیی ئەو کەسە هەیە، جا زیانی زۆر، لە زۆر قەڵەوی و زۆر لاوازیدا دەبینرێت.

٣٢/ پرسیار: چۆن پیاو (مێرد) دەتوانێ تا کۆتا تەمەنی توانا جنسی یەکەی بمێنێتەوەو پارێزگاری بکات؟

وەڵام: بۆ ئەوەی مرۆڤ تا کۆتا تەمەنی، پارێزگاری بە هێزە جنسی یەکەیەوە بکات و جنسەکەی بگەڕێتەوە تێکڕای ئاسایی یەکەی، ئامۆژگاری دەکەین بە دەست گرتن و میانەڕەوی کردن لە جوتبوندا، کە لە هەفتەیەکدا، دو جار، یان سێ جار ئەنجام بدرێ و، لە ڕۆژێك دا لە یەك جار زیاتر نەبێت، ئەمەش دوای ئەوەیە، کە پیاو لە ڕوی نەفسی و مەعنەوی جنسی، خێزانەکەی ئامادە دەکات بە دەستبازی و گەمەو یاری کردن، تاکو بگاتە لوتکەی چێژی جنسی، جا بەمە پیاو بە باشترین شێوە بە ئەرکە جنسی یەکەی خۆی هەستاوە، کە دەبێ ئەمە لە مانگی هەنگوین پیادە بکرێ، دوای ئەمە لە هەفتەیەکدا دو جار ئەنجام بدرێ، ئینجا یەك جار لە هەفتەیەکدا گەر کرا، بەتایبەتی دوای تەمەنی چل یان پەنجا ساڵی.

٣٣/ پرسیار: ئایا ڕاستە ئامێری قەبارە گەورەی پیاو ئافرەت تێر تر دەکات؟

وەڵام: لە چیرۆکە جنسی یەکان، کە بە نهێنی دەفرۆشرێ، لەو چیرۆکە دەگمەنانەی، کە کۆمەڵێك خەڵکی سادە باوەڕی پێدەکەن... گوایە ئافرەت حەز بە پیاوی ئامێر گەورە دەکات، چونکە مسۆگەری گەیشتنە ئەوپەڕی چێژ وەرگرتنە لە کاتی جوتبوندا... ئەو ڕاستی یەی کە پشکنینی زانستی دۆزی یەوەو ئاشکرای کرد ئەوەیە، قەبارەی ئەندامی

زاوزێ‌و دەوروبەرەکەی... بەبێ بەکارهێنانی ئامێری نێرینە، بە دەست بازی‌و یاری کردن دەگاتە خۆشی.. زۆر لەو چیرۆکانە بە درێژی باسی درێژی‌و توندی ئامێری نێرینە دەکات، لە ڕاستیدا هیچ وجودی نی یە.

بە زۆری درێژی ئامێری نێرینە لە نێوان ١٣-١٨ سەنتیمەتر دایە، بەڵام ئەو حاڵەتانەی، کە زیاترن، یان کەمترن، ئەوەیان شازەو زۆر دەگمەنە. بە هەمان شێوەش لە گوڵینک (مهبل)ی مێیینەدا. بەڵام دەڵێن گوڵینك جگە لە کونی دەرەوەی، هیچ شوێنێکی تری بەشداری لە کردەی چێژ وەرگرتن ناکات، لەبەر ئەوە لەوکاتەدا درێژی ئامێری نێرینە هیچ نرخێکی نی یە، بۆیە پێویست بە دڵەڕاوکێ‌و ناکۆکی‌و ترسان لە بچوکی یەکەی ناکات!

٣٤/ پرسیار: ئایا هۆی تری ساردی جنسی (البرود الجنسي) هەیە ؟

وەڵام: لە هۆیە گرنگەکانی ساردی جنسی، توندو تیژی‌و هەڵەشەیی پیاوە، کە زۆر جار دەبێتە مایەی ساردی جنسی ئافرەتەکە، چونکە ئافرت پێویستی بە ماوەیەکی درێژخایەن هەیە بۆ وروژاندن، تاکو بە تەواوی جنسی ئامادە دەبێ.

جا گەر پیاو ئەم راستی یەی نەزانی، یان بە هۆی پەلەکردنەکەی‌و گەیشتن بە چێژو خۆشی، خۆی لێ گێل کرد، ئەو کاتە ئاکامەکەی ئەوە دەبێ، کە ئافرەتەکە هەرگیز ئامادە نەبێ بۆ جوتبون، بەڵکە لەمەش زیاتر لەو جوتبونە دەترسێ، بۆیە جنسی وەك سەهۆڵ سارد دەبێ.

٣٥/ پرسیـار: ئـایا هـۆی تری ساردی جنسـی هەیە؟

وەڵام: لەو هۆیە گرنگانەی لەم ڕۆژانەدا بڵاووباوە بۆ ساردی جنسی، ترسان لە سك پڕی یە. چونکە ئازاری سك پڕیو لە دایـك بـون زۆر تونـدە، بـە پلەیەك شـوێنەوارێکی کاریگـەر لـە دەرونـی ژن دروسـت دەکـات، جـا ئاکامـەکەی وازهێنانی دەبێ لە هەمو شتێك، کە پەیوەندی بە پەیوەنـدی یە جنسییەکانەوە هەبێت.

٣٦/ پرسیار: پیاوێك دەناسم خێزانەکـەی لـە چـێژ وەرگرتنەکـەی، بەشداری لەگەڵ ناکات هۆیەکەی چی یـە ؟

وەڵام: ڕەنگە ژنەکە بە هۆی فەرامۆشکردنی مێردەکەی بـۆ ئـەوو، خراپـی هەڵسو کەوتو مامەڵـە لەگەڵیـدا دەرونـی ئاسـودە نـەبێت، جـا لـەم حاڵەتەدا بەشداری لەگەڵ ناکات. پێویستە لەسەر پیاوەکە هەڵسوکەوتی باش بکاتو خێزانەکەی بەختەوەرو ئاسـودە بکـات، چـونکە دڵـشادیو دڵخۆشی دەستەبەر دەکات، کێشەی جنسیش میکانیکی نی یە، وەك زۆر جار لەلای پیاو ئاواهی یە! سۆزو عاتیفە یەکەم جارە، دواتریش جنس!...

٣٧/ پرسـیار: ئەگـەر ژن مێردەکـەی خۆشـدەویـست، مێردەکەشـی چـەند سـیفەتێکی تێـدا بـێ لەگـەڵ میـزاج و ئامانجـی ئـەو لـە ژیاندا یەك نەگرێتەوە، ئەم ئـافرەتە چ بکات ؟

وەڵام: لێرەدا کارامەیی ئەو ژنە لە چارەسەرکردنی هەڵوێستو ئارامگرتنی لەسـەر ئـەو چارەسـەرە بەدەردەکـەوێ، لەمـەدا هـەر دەبـێ سـەرکەوتن بەدەست بێنێ، بە تایبەتی گـەر متمانـەو خۆشەویـستی مێردەکـەی بـە دەست هێنابو، چونکە خۆشەویستی، خۆشەویستی لـێ پەیدا دەبێت، کە

باشترین ریگای چاکسازی یە.

ئافرەت بە خەندە جوانەکەی دەتوانێ کار لە دەرونی مرۆڤ بکات، ئەم خەندەیە شتی زۆر دەکاتو، زۆر شت دەستە بەر دەکات.

بەختیاریی ژنو مێرد تەنها بە دەستی پیاو نییە، بەڵکە بە دەستی پیاوو ژنە. چەندەها ئافرەت دەناسم توانیویانە بە خۆشەویستیو داناییو حیکمەتەوە، چاکسازی مێردەکانیان بکەن.

٣٨/ پرسیار: ئایا راستە کەشکەك (الهریسة) جنس بەهێز دەکات، وەك لەو فەرمودەیە هاتوە: ((شکوت الی أخي جبریل ضعفي في الجماع، فوصف لي الهريسة، فإن فيها قوة أربعين رجلاً))؟ واتە: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: بە جوبرائیلی برام گوت کە لە جوتبوندا کزو بێهێزم، ئەویش پێی گوتم کەشکەك بخۆ، چونکە هێزی چل پیاوی تێدایە.

وەلام: ئەم فەرمودەیە بە درۆ بە زمانی پێغەمبەرﷺ گوتراوە، ئەم بە ناو حەدیسە، کابرایەکی کەشکەك فرۆش هەڵی بەستوە بۆ ڕەواجدان بە هەریسەکەی.

هەروەها ئەوەی ئەم حەدیسە پوچەڵ دەکاتەوە ئەوەیە، پێغەمبەر ﷺ هێزێکی جنسی هەبو، نمونەی نەبوە، لە صحیحدا هاتوە: زۆر جار لە یەك شەودا دەچوە لای هەمو خێزانەکانی!

٣٩/ پرسیار: ئایا ئاوی پیاو سودی بۆ ئافرەت هەیە؟

وەلام: دکتۆر محمد زکی الشافعي لە کتێبەکەی (الأزمات الزوجیة و علاجها) وەلامی ئەم پرسیارەی داوەتەوەو گوتویەتی: ((با پیاو بزانێ

جەستەی ئافرەت ڕژێنەکانی ئەو دەمژێ‌و سودی لێ وەردەگرێ، وای لێ دەکات هەست بە بەختیاری‌و خۆشی بکات‌و، چالاکی زیاد بکات، لەبەر ئەوە پێویستە ئافرەت زۆر حەلەقەی منداڵ نەبون بەکار نەهێنێ)).

٤٠/ پرسیار: ئایا بەکارهێنانی پەردەی بەرگری بۆ منداڵ نەبون زیانی هەیە؟

وەڵام: هەندێ ژن‌و مێرد ئەو پەردەیە بەکاردەهێنن بۆ منداڵ نەبون، کە ناهێڵێ لە کاتی جوتبوندا گیانداری تۆواوی (حيوانات منوية) بگاتە ملی منداڵ دان، ئەم ڕێگایە زیانی هەیە، ئەگەر لە پەردە بەرگری‌یەکەدا کونی بچوك هەبێت، کە بە چاو نابینرێت، ئەوا سك پڕی ڕو دەدات، هەروەها ئەو پەردەیە هەستیاری پێستی سەری ئامێری پیاو کەم دەکاتەوە، کە دەبێتە هۆی کەمێك دوا کەوتن لە فیچقەکردنی تۆو، ئەویش دەبێتە مایەی حاڵەتێکی تێر نەبونی تەواوی جنسی پیاوەکە، هەروەها ژنەکەش، ئەوەش لە زۆر حاڵەت دا کەمێ لە دڵەڕاوکێ‌و شلەژانی دەرونی لێ دروست دەبێت.

٤١/ پرسیار: ئایا لە کاتی جوتبوندا مەنی هاتنەوە لە دەرەوەی گوڵێنك (مهبل)دا، زیانی هەیە ؟

وەڵام: ڕێگایەکی تری منداڵ نەبون هەیە، ئەویش مەنی هاتنەوەیە لە دەرەوەی گوڵێنك، کە چەندەها زیانی بۆ ژن‌و مێرد هەیە، ئەویش ئەوەیە: بە هۆی ئەمەوە پیاو تێربونی جنسی‌یەکەی کامڵ نابێ، گەر هەڵەی کردو نەیتوانی مەنی‌یەکە بێنێتە دەرەوە، یا لەسەر شێوەی دڵۆپی کەم بێت، دەبێتە هۆی منداڵ بون. هەروەها ئەم ڕێگەیە دەبێتە مایەی

تێزانی کۆئەندامی زاوزێی پیاوو نیشانەی دڵەڕاوکێو شڵەژانی دەرونی لێ دەکەوێتەوە، وێڕای تێر نەبونی ئاردزوی ژنەکە، ئەمەش دەبێتە مایەی تێزانی کۆئەندامی زاوزێی مێینەو ئازاری پشتو ئارەزوی جوت نەبونو شڵەژانی دەرونی، کە جیاوازیو ناکۆکی‌یەکانی بەردەوامی ژنو مێرد دەروژێنێو ژیانیان جێگیر ناکات.

٤٢/ پرسیار: جیاوازی نێوان دەست بازی (مداعبة)و لاواندنەوە (مغازلة) چی‌یە؟

وەڵام: جیاوازی‌یەکی زۆر هەیە، نابێ پیاو تەنها دەستبازی بکاتو واز لە موغازەلە کردن بێنێ! دەربڕینی ئەم موغازەلەیەش بە پیاهەڵدانو ئیعجاب بون بە جوانی خێزانەکەیو ڕوخۆشیو ڕازاوەیی یەکەی دێتە دی.

ئەم دەربڕینەش سودی بۆ ئافرەت هەیە، تەنانەت دوای کۆتایی هاتنیش نابێ بخەوێ. کەواتە نەکەن بێ‌دەنگ بن، گەر دانایان گوتویانە: (الصمت حکم و قلیل فاعله)، ئەمە بۆ سەرەتاو کاتی جوتبون نی‌یە.

باڵندەش بۆ ئێمە جێی وانە یان چەند وانەن، کە بەر لە جوتبون لە دەورەی باڵندەکەی دەسوڕێتەوەو گۆرانی زۆری بۆ دەڵێ.

٤٣/ پرسیار: ئایا دەگرێ نمونەیەك لە لاواندنەوەی نێوان ژنو مێردمان بۆ باس بکەی، چونکە زۆر لە پیاوان عاتیفەیان وشکە... ؟

وەڵام:باسکردنی ئەمە زەحمەتە، دەربڕینو پیاهەڵدانو لاواندنەوە نهێنی‌یە، هەر کەسەو جۆرە شێوازو لێهاتوییەکی خۆی هەیە بە گوێرەی خێزانەکەی.

بەم بۆنەیەوە دەڵێم باش وایە ئەو پیاهەڵدانو دەربڕینە لە نێوان ژنو

مێرد دا ببێت، نەك تەنها لە لای یەکێکیان، ئامۆژگاری ژن دەکەم لێهاتو بێتو وا لە مێردەکەی بگەیەنێت کە بەهێزە... پاڵەوانە...
کەواتە ئاگاداربە ئاگادار! نەکەی گەر بە گاڵتەش بێ پێی بڵێی بێهێزو کەنەفتو دەستەوەستان، چونکە لە ڕێی ئاگا لێ نەبونو عەقڵی ناودوە بە خێرایی، بەمە کاری تێ دەکرێ، بە تایبەتی گەر ویستی بێهێز بێتو بە خێرایی کارتێکردنی دەرەکی کاری تێ بکات، ئەمەش زۆرجار لە شەوانی یەکەمی زاوایەتی ڕو دەدات، زۆربەی ئەوانەی لەمبارەوە هەرەس دێننو سەرناکەون، لە ئاکامی ئەو قسەیەی هاوڕێیانی مێرد یان کەس‌وکاری یەوە ڕو دەدات، کە بۆ خۆی وا هەست دەکات.

هەروەها بەم بۆنەیەوە ئاماژە بۆ ئەوە دەکەم، زۆربەی ڕوداوەکانی کەنەفتی جنسی (العجز الجنسي) هۆیەکەی دەرونی یە، کەواتە وریا بن! وریا.

جا ئەی پیاو (مێرد)! خوای گەورە هێزی پێ بەخشیوی، تۆش متمانەکی زۆرت بە خۆ هەبێت، داوای بەردەوام بون لەسەر لەش ساغیو هێزو توانا لەخوا بکە..

٤٤/ پرسیار: پێشەکی یەکانی لابردنی پەردەی کچێنی چی یە؟

وەڵام: بەر لە لابردنی پەردەی کچێنی، دەربڕینو پیاهەڵدانو قسەی خۆشو دەستبازیو یاریکردنی درێژخایەن شتێکی پێویستەو هەر دەبێ ببێ، لەبەر ئەوەی گلاندەکان (الغدد) لە ئاکامی ئەمەدا شلەیەك دەڕژێننو شوێنە هەستیارەکان ڕەپ دەبنو دەوروژێن، ئەوکاتەش ئامێری نێرینە بە ئاسانی دەچێتە گولێنك (مهبل)، دوای ئەوەی کە تەڕ دەبێو نەرم دەبێتەوە.

٤٥/ پرسیار: شێوازەکانی لابردنی پەردەی کچێنی چین ؟

وەڵام: چەند شێوازێك هەیە کە ئەمانەن:

یەکەم: ئافرەتەکە لەسەر پشت پاڵ کەوێ‌و هەردو ڕانی بکاتەوەو کۆی بکاتەوە بەلای شانی‌دا لاری بکاتەوە، جا بەمە هەردو شەفرە بچوکەکە دەکرێنەوەو بە ئاسانی چوك دەچێتە ژورەوە. ئەم شێوازە شێوازی نوێیە.

دوەم: پیاو لەسەر پشت پاڵ بکەوێ‌و، ئافرەتەکەش بێتە سەر چوکی پیاوەکە، بە هێواشی‌و هێمنی، تا دەگاتە ئەو حەرەکاتەی، کە ڕێی پێ‌دەدرێ، جا چوك زۆر بە وردی‌و هێمنی دەچێتە ناوەوە.

ئەم شێوازە یەکەمجار مرۆڤ بەکاریان دەهێنا، وەك لە نوسین‌و وێنەکانی کۆن دەرکەوتوە. ئەم جۆرە سودی بۆ هەندێ پیاوی ماندو هەیە.[1]..[2]

٤٦/ پرسیار: هۆی دورکەوتنەوەی هەندێ پیاو لە خێزانەکانیان‌و نزیك نەبونەوە لێیان چی یە؟ هەرچەندە خێزانەکانیشیان جوانن ؟

وەڵام: ڕەنگە هۆیەکەی لەمەدا (قێز) بێ، کە بە زۆری لە ئاکامی پیسی‌و بۆن ناخۆشی‌یەوە دروست دەبێت، هەندێ ئافرەت عەیبێك لە کۆئەندامی زاوزێی هەیە، پێویستە لەسەر ژن نەهێڵێ مێردەکەی هەمو بەشەکانی کۆئەندامی زاوزێی ببینێ، چونکە هەندێ پیاو تەنها بە تەماشاکردنی

---

١) (لە کتێبی حیاتنا الجنسیة بە دەستکاریەوە وەرگیراوە).

٢) ئەم زانیاری یە گرنگانە کوڕی مسوڵمان‌و کچی مسوڵمان لە کوێ دەستیان دەکەوێ، گەر دایك‌و باوکیان نەوێرن باسی ئەم بابەتەیان بۆ بکەن، کە دەبێتە هۆی سەرنەکەوتن‌و هەرەس، یان سلّ کردنەوە یان دەست درێژی کردنە سەر خەڵکی.... جا ئایا لەسەر ئەم ڕاشکاوی یەمان گازاندە دەکرێین؟!

قێزی دەبێتەوە، بەتایبەتی گەر گرنگی بە پاك‌و خاوێنی نەدات، یان بۆنێکی ناخۆشی لێ بێت.. یەکێك بینی وا مەڕێك گۆشتەکەی دادەماڵن، جا بە بینینی ئەمە بە درێژایی تەمەنی گۆشتی لەبەرچاو کەوت!!

هەندێ ئافرەت لە کاتی جوتبوندا ئاوێکی سپی لێ دێتە دەرەوە، جا پێویستە لەسەریان هەردەم پاکی بکەنەوەو بیسڕنەوە، گەر زۆر بەردەوام بو پێویستە لەسەریان بچنە لای پزیشکی پسپۆڕ، بۆ ئەوەی تەندروستی‌و مێردەکەی لە دەست نەدات.

ئەوەی لەسەر ئافرەت پێویستە - هەروەها لەسەر پیاویش- پارێزگاری سینگ‌و بەرۆکی بکات‌و قژی شانە بکات، خاوێنی رابگرێ‌و بە بەردەوامی بۆنی جیاجیا بەکاربهێنێ، بەتایبەتی لە کاتەکانی جوتبوندا، هیچ کامێکیان شوێنێکی جەستەیان بۆ یەکتری دەرنەخەن، کە حەزی پێ نەکەن!

لەسەر ژن پێویستە -هەروەها پیاویش- لە سروشت شت فێر ببێ، ئێمە دەبینین، کە باڵندە لە کاتی ئارەزو هەستانیدا خۆی بە پەڕی جوان دەڕازێنێتەوە، هەروەها ماسی‌و گیاندارەکان لە وەرزی بەهاردا، کە کاتی بەرهەم هێنانی یەتی، پەڕەکانی بە پەڕی نوێ دەگۆڕێ، تەنانەت ڕوەکیش لە وەرزی موتربەکردندا دەگەشێتەوە، لە بەهاردا دەگوترێ سروشت لە بوکێنی دایە!

نابێ ئافرەت بە زانستەکەی لەخۆبایی ببێ -بە تایبەتی زانستی وشکی قوتابخانەو دور لە ژیان-، هیچ شتێك جێی ڕازاوەیی‌و جوان کردن ناگرێتەوە، بە مەرجێ لە سنوری خۆی دەرنەچێ‌و، زۆر تەکلیف نەکات‌و، دور بێ لە جل‌و بەرگی بێگانە.

پێویستە جوانی ئافرەت، منداڵ‌و کەل‌و پەلی ماڵەوەش بگرێتەوە،

پێویستە ماڵ وەك بوك بێت لە جوانیو ڕێكو پێكی دا، لەگەڵ ئەوەش حەزەر بكرێ لە زیادەڕۆیی، كە هەڕەشەی مایەپوچیو نەگبەتی لە خێزان دەكات.

جا هێنانەوەی چەپكەگوڵو هەندێ لە دیمەنی سروشتی، وەك دەریاو تاڤگەو دارستانو بێستانو غەیری ئەمانە بۆ ماڵ، سیحریو جوانی بەسەر خانودا دێنێ، دەبێتە بەهەشتی پیاو، كە تەندروستیو بەختەوەریو لەسەرخۆیی لە هەمو ئەندامانی خێزان ڕەنگ دەداتەوە. لە سودەكانی ئەمە ئەوەیە، كە پیاو ماڵەكەی خۆی خۆشدەوێت، ڕاناكات بۆ چایخانەكان (یانەكانی شەیتان)، وەك لە وتارێكدا چەند ساڵێك پێش ئێستا بلاوم كردبۆوە.

ئەوەی لەمەڕ ژن گوتم، بە پیاویشی دەڵێم، فەرامۆش كردنی جەستەو لەشی، هەروا خۆ جوان نەكردنی دەبێتە مایەی قێزبونەوەی خێزانەكەی، صەحابی بەڕێز عبداللەی كوڕی عەبباس گوتویەتی: (حەز دەكەم خۆم بۆ خێزانەكەم جوان بكەم، وەك چۆن حەزم لێیە خۆی بۆم جوان بكات).

جا كۆتایی ئەم باسە گرنگە بە چەند فەرمودەیەكی (صحیح)ی پێغەمبەر ﷺ دێنین:

جابر دەڵێ: ((**أتانا رسول الله ﷺ زائراً، فرأى رجلاً شعثاً، قد تغرق شعره، فقال: أو ما كان يجد هذا ما يغسل به ثوبه؟!**))، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ بە میوانی هاتە لامان، پیاوێكی بینی چڵكنو قژ ئاڵۆزو درێژو ناشیرین بو، فەرموی: ئەوە كەسێك نیە جلی بۆ بشوات؟!

(ابو الاحوص) لە باوكیەوە گێڕاویەتیەوە، كە گوتویەتی: ((**أتيت رسول الله ﷺ وعليّ ثياب دون، فقال: ألك مال؟ قلت: نعم، من كل المال،**

قد أعطاني الله من الأبل والبقر والغنم.. قال: فإذا أتاك الله مالاً، فلير أثر نعمة الله عليك وكرامته))، واتە: چومە خزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ و جلێکی شڕم لەبەردابو، فەرموی: ماڵو سامانت هەیە؟ گوتم: بەڵێ، هەمو ماڵێکم هەیە، خوا حوشترو مانگاو مەڕو ماڵاتی پێداوم..

فەرموی: خوای گەورە کە ماڵی پێداوی، با شوێنەواری نیعمەتو ڕێزی خوا بەسەرتەوە ببینرێ.

ئەبوهورەیرە گوتویەتی: قال رسول الله ﷺ: ((الفطرة خمس: الختان والأستحداء، (حلق العانة) وقص الشارب، وتقليم الأظافر ونتف الأبط)).

(أم هانيء) گوتویەتی: ((قدم رسول الله ﷺ علينا بمكة قدمة. وله أربع ضفائر (الضفيدة).))، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ لە مەککە هاتە لامان، چوار کەزی هەبو.

(عطاء کوڕی یسار) گوتویەتی: ((كان رسول الله ﷺ في المسجد، فدخل رجل ثائر الرأس واللحية، فأشار إليه رسول الله ﷺ بيده، كأنه يأمره بإصلاح شعره ولحيته، ففعل، ثم رجع فقال رسول الله ﷺ: أليس هذا خيراً من أن ياتي أحدكم وهو ثائر الرأس كأنه شيطان!))، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ لە مزگەوت بو، پیاوێك هات، قژو ریشی ئاڵۆزاویو ناڕێك بو، پێغەمبەریش بە دەستی خۆی ئاماژەی ئەوەی کرد، کە قژو ریشی چاك بکات، ئەویش قژو ریشی ڕێك وپێك کرد، جا کە گەڕایەوە خزمەت پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی: ئەدی ئەوها باشتر نیە لەوەی یەکێك لەئێوە قژی ئاڵۆزاوی بێ وەك بڵێی شەیتانە!

(ابن المسیب) گوێی لە پێغەمبەری خوا ﷺ بو دەیفەرمو: ((إن الله طیب یحب الطیب، نظیف یحب النظافة، کریم یحب الکرم، جواد یحب الجود، فنظفوا أفنیتکم، ولا تشبهوا بالیهود)) وفي روایة: ((ان الله جمیل یحب الجمال))، واتە: خوا پاکەو پاکی خۆش دەوێ، خاوەن ڕێزەو ڕێزی خۆش دەوێ، سەخیەو سەخی خۆش دەوێ، کەواتە پێش دەمی خۆتان پاك بکەنەوەو، خۆتان بە جولەکە مەچوێنن ..

—لە گێڕانەوەیەکی تردا-: خوا جوانەو جوانی خۆشدەوێ.

٤٧/ پرسیار: بۆچی پیاو دوچاری کەنەفتی جنسی (العجز الجنسي) یان ئامێر نەرمی دەبێ ؟

وەڵام: کەنەفتی جنسی، یان نەرمی ئامێر لە لای پیاو، لە ئاکامی هۆکاری ئەندامی یان نەخۆشی یەکەوە دروست دەبێت، کە کار دەکاتە سەر میکانیکیەکەی ڕەپ بون، وەك هۆکاری دەرونی، کە ترسان لە سەرنەکەوتن و هەرەس (فشل)، یان کەم و کورتی ئارەزوی جنسی، یان نەبونی ئارەزوی جنسی دەگرێتەوە، یان ترسان لە ئاکامی مەترسی یەك، یان هەستکردن بە تاوان، یان شلەژانی لە خۆ ئامادەکردن لە ئامادەبون، وەك هەندێ کەس کە ئارەزوی جنسی یان لەلا دروست نابێت، مەگەر بە تەماشاکردنی چەند دیمەنێك نەبێت، کە کاری وەحشیەت گەری، یان ئازاردانی خەڵکی تری تێدا بێت، یان توندو تیژی، یان لێدانی لایەنێکی تر، لە حاڵەتەکانی سادیزم[1] و

١) سادیزم (سادیة) بریتیە لە چێژ وەرگرتن لە ئەنجامی توندوتیژی و ئازاردانی خەڵك.

ماسۆشیزم[١]، کە ئەمەش بە نەخۆش دادەنرێت.

وا دەبێ ئامێر نەرمی لە یەکەم جوتبونەوە، یان یەکەم شەوی زاوایی دروست دەبێت، یان لە کاتی هەست کردن بە بچوکی ئامێریی یەوە، یان هەبونی هەر چ شێوانێك، یان نەخۆشی یەك لە کۆئەندامی زاوزێدا

وشەی (سادیة) دەگەڕێتەوە بۆ نوسەری فەڕەنسی (المركيز دی ساد)، کە لە نێوان سالآنی (١٧٤٠-١٨١٤) ژیاوە، دەڵێن خۆی دوچاری ئەم جۆرە نەخۆشیە دەرونیە بووە، کە ئافرەتی دەهێنا بەڕوتی لێی دەدا.

سادیزم زۆرجار بە جنسەوە پەیوەستە، دەتوانین بڵێین حاڵەتەکانی دەستدرێژی کردنە سەر ئافرەت، نمونەیەکی سادیەت بێت، چونکە بە زەبرو زۆر جنسەکە ئەنجام دەدرێ.

سادیەت دو جۆری هەیە:

١/ سادیەی ڕواڵەتی درۆ: ئەوەش ئەو پیاوانە دەگرێتەوە، کە وادەزانن بە بەدیارخستنی هێزی ماسولکەییان، ئافرەت زیاتر جنسی دەوروژێ.. جا سادیەتی ئەوانە، تەنها چەند جوڵەیەکی نمایش کردنە بۆ ئەوەی بزانرێ بەهێزن.

٢/ سادیەی ڕاستەقینە: ئەوە کاتێ بەدەردەکەوێ، کاتێ پیاو هێزو توندوتیژی بەرامبەر ئافرەت بەکاردێنێ، تا ئافرەتەکە ئازار بچێژێ، بەمەش چێژی لێ وەردەگرێ.. هەندێ پیاو هەیە لە شەوی زاوایی، کاتێ پەردەی کچێنی ئافرەتەکە ناهێڵێ و ئافرەتەکە توشی بەربونی خوێن دەبێ، چێژی لە ڕادەبەدەر وەردەگرێ و، وا هەست دەکات بە هەمو واتاکانی پیاوەتی، پیاوە.

١) ماسۆشیزم (ماسۆشیەت) دەگەڕێتەوە بۆ نوسەری نەمساوی (لیوبولد دەشیرو ماسۆشی) ١٨٣٦-١٨٩٠، گشت چیرۆکەکانی باس لە بابەتە جنسیە شازەکان دەکات، کەوا پاڵەوانی چیرۆکەکانی، کاتێ ئەو ئافرەتانەی دڵدارو ئەوینیانن لێیان دەدەن، ئەوان هەست بە چێژی زۆر دەکەن.. ئا لێرەدا ماسۆشیەکان ناگەنە چێژو خۆشی، هەتا کاری توندوتیژیو ئازاردانی، لەلایەن ئافرەتەوە بەکارنەهێنرێ. جا دەکرێ بڵێین: ماسۆشیەت، بریتیە لە چێژ وەرگرتن بە ئازاردانی دەرون، بابای ئازاردراو حەز بەوە دەکات زەبونو ملکەچو ژێردەستی کەسانی تر بێت.

(الإنحرافات الجنسية عن الرجل والمرأة- جمال مصطفى مردان) (وەرگێڕ)

دروست دەبێت، یان لە ئاکامی ترسان لە لادانی پەردەی کچێنی، یان قسەی هاورێو خزمان دروست دەبێت.

وا دەبێ ئامێر نەرمی بە هۆی ترسان لە شوێنەواری دەست پەڕ (العادة السرية)، یان ترسان لە ئازاردانی لایەنی تر، یان ترسان لە دروست بونی سك پڕی، یان هەست کردن بەوەی ئەو کەسە تاوانێك ئەنجام دەدات، یان ترسان لە دوچار بون بە نەخۆشیەکانی زاوزێ وەك سەیلانو زوهری، یان ترسان لە نەمانی شلەی تۆواوی، دروست دەبێت.

وا دەبێ نەرمی ئامێر لەوەوە دروست ببێت، گەر مرۆڤ ماوەیەکی درێژ لە جوتبون دورکەوێتەوە، لە ژینگەیەکی دور لە ژیانی جنسیو کارتێکردنەکانییەوە بێت، وەك سەفەری درێژخایەن. یان وادەبێ نەرمی ئامێر، هۆیەکەی درێژەدان بە ماوەی دەست گیرانییەوە بێت، چونکە ئەمە دەبێتە مایەی تێزان (الأحتقان)ی گلاندی پرۆستاتو پێکهاتەکانی تۆواویو زۆر ئیحتیلام بون، لەگەڵ ئازاری جوتە هێلکەی گون.

وا دەبێ نەرمی ئامێر لە زۆر بەردەوامی دەست پەڕ، یان جوتبونی ناسروشتی یەوە دەبێت.

وا دەبێ ئامێر نەرمی هۆیەکەی ژنە، ئەمەش بە هۆی هەڵسوکەوتیو چۆنیەتی ڕەفتاری لەگەڵ مێردەکەی دەبێت، چونکە هەندێك پیاو زۆر هەستیارن.

وا دەبێ ئامێر نەرمی بەهۆی بەهێزی کەسایەتی ژنەوە دەبێت، ئەمەش لە کاتی سەردانی هەندێ نەخۆش بەدی دەکرێت، کە خێزانەکانیان دەبەنە لای پزیشك.

وا دەبێ ئامێر نەرمی هۆیەکەی جنس ساردی هەندێك ئافرەتو،

گرژبـونی گولێنـك (مهبـل)و، ڕێ نـەدان بـە كردنـەوەو خاوبونـەوەی گولێنكه، له كاتی چونه ناوەوەی ئامێری نێرینەدا.

هەندێ جار هۆیەكانی ئامێر نەرمی، یان ڕەپ نـەبون پێكهاتـەیی‌یـە، وەك پێكنەهاتنی ئەندامی زاوزێ، یان له پێكهاتەكەیدا شێواوی تێدایه، یان دوچاری نەخۆشی ئەندامی دەبێت وەك ئاوسـان، یـان فـەوتانێك كـە دەبێتە چەمینەوەی بەلای ڕاست، یان چەپ، یان خوارەوەدا، ئـەوەش بـە زۆری له كاتی دوچار بون به نەخۆشی شەكرەوە دروست دەبێت.

وا دەبێ ئامێر نەرمی له ئاكامی كەمو كورتی ئـەركی، یـان ئەنـدامی جوته هێلكەكانی گون بێت، كەمو كورتی له هۆرمۆناتی نێرینەوە پەیـدا دەبێت، كه به بناغەی كـردەی ڕەپ بـونو پێكهـاتنی ئەنـدامی زاوزێو كۆئەنـدامی زاوزێی ناسـەرەكی(ثـانوي) وەك پرۆسـتاتو پێكهاتـەكانی تۆواوی، هەروەها به هۆی ئەو كەمو كورتی‌یەی، كه له لای بەتەمەنەكان هەیه، ئامێر دوچاری تێزان دەبێ.

وا دەبێ ئامێر نەرمی له ئاكامی چەند نەخۆشیەكی دەمـاری، لـە نـاو نێوەندی ڕەپ بون له مۆخ، یان مەغزی دڕكی، یـان پەتـەدەماری‌یـەكان دروست دەبێ، كه كاردەكاته سـەر ڕەپ بـون، وەك لـە نەخۆشـی‌یـەكانی شـەكرە ڕو دەدات، هـەر چ نەخۆشـی‌یـەكی بڕبـڕەی پـشت هـەبێ، چ پێكهاتەیی بێ، یان نەخۆشی بێ، كار دەكاته سەر ڕەپ بون.

٤٨/ پرسيار: گرنگتـرين هۆيەكـانی ئامێـر نەرمی چی‌یە؟

وەلام: باری تەندروستی گشتی، كار دەكاتـە سـەر ڕەپ بـون، وەك كـەمی خـۆراكو ڤیتـامین، هـەروا نەخۆشـی شـەكرەو پاڵەپەسـتۆی خـوێنو ئەنفلەوەنزاو مەلاریاو نەخۆشی‌یە كـەڤنارەكان (المزمنـة) وەك: نەخۆشـی

دڵو گورچیلەو جەرگ، کە دەبێتە هۆی کزی ئارەزوی جنسی، هەروەها دەبێتە هۆی ئامێر نەرمی، هەر چ نەخۆشی‌و شڵەژانێك لە گلاندەکانی وەك: گلاندی نێرینە لە گون داو، گلاندی نخامی‌و گلاندی سەروی هەردو گورچیلەو، گلاندی دەردقی، هەروەها قەڵەوی، ئارەزوی جنسی کەم دەکاتەوە.

هەروەها وا بەدی دەکرێ جگەرە کێشان لە لای هەندێ نەخۆش دەبێتە مایەی ئامێر نەرمی، هەروەها مادە هۆشکەرەوەکان‌و تریاك‌و حەشیشەکانیش، جا ئارەزوی جنسی کز دەبێت، نێوەندی دەمارەکانی بەرپرس لە ڕەپ بون سڕ دەبێ.

٤٩/ پرسیار: باشترین مێرد کێیە؟

وەڵام: لە گۆڤاری (الحرفیون) وتارێك لە ژێر سەردێری (أفضل الأزواج — باشترین مێرد)دا هاتوە کە پیاوی ئینگلیزی باشترین مێردە لە ئەوروپا، ئەمەو لێکۆڵینەوەیەك بەم دوایی‌یە ئەنجام دراو ئاشکرای کرد کە.. دەرکەوتوە مێردی ئینگلیزی بەشداری خێزانەکەی دەکات لە کاروباری ماڵەوەدا.. بۆ نمونە: لە ٨٥٪ی پیاو(مێرد)ی ئینگلیزی قاپ بۆ خێزانەکانیان دەشۆن.. کەچی ئەم ڕێژەیە لەنێو پیاوانی تری ئەوروپا تەنها ٥٣٪ یە.

ئای لەم ڕوانگە کورتەیە لە ناسینی باشترین مێردا!... لەگەڵ ئەمەشدا، پێغەمبەر ﷺ وێڕای مامەڵە باشی بۆ خێزانەکانی، وەك بە درێژی باسمان کرد، سەرەڕای کارە سیاسی‌و سەربازی‌یەکانی‌و کاری تری، هەرگیز یارمەتی دانی خێزانەکانی فەرامۆش نەکردوە.

لە خاتو عائیشە -ڕەزای خوای لێ بێ- پرسیار کرا، سەبارەت بە

کاری پێغەمبەر کاتێـك دەهاتــە ماڵــەوە، ئــەویش لــە وەڵام دا گــوتی: ((یكون في مهنة أهله))[١]..، واتە: لە خزمەتی خێزانەکەی دەبێت.

هەروەها لە ڕیوایەتێکی تردا لە وەڵامی هەمان پرسیاری پێشو گـوتی: ((كان بـشراً مـن البـشر: يحلـب شـاته، ويخـدم نفـسه))..[٢]، واتــە: مرۆڤێك بو وەك هەمو مرۆڤێکی تر (بە واتای کاری پێغەمبەر تەنها لــە گەیاندنی پەیامی خوا کورت هەڵنەهاتبو)، بۆ خۆی مەڕەکەی دەدۆشـیّ، خۆی خزمەتی خۆی دەکرد.

ئەم پێغەمبەرە گەورەیە ﷺ باسی باشترین پیاو دەکات و دەفـەرموێ: ((خيركم خيركم لأهله!! وأنا خيركم لأهلي!)) [٣]، واتە: باشـترینتان ئەو کەسەیە، کە بۆ ئافرەتان باش کردەوەیە، منیش لــە هــەموانتان بــۆ خێزانەکـــەم باشـــترم. هـــەروەها فەرمویـــەتی: ((خيركـــم خيركـــم للنساء!!))[٤].

ئــەم پێغەمبــەرە گەورەیــە ﷺ ڕێـسایەکی گرنگـی قــاپ شوشـتنی بەخشیوە بە پیاوان (مێرد)و غـەیری ئەوان، ئەمــەش بــە نەهێـشتنەوەی هیچ شتێکی خواردن لە ناو قاپەکـەدا گــەر کــەم بێـت: ((فكـان يلعـق الصفحة، بلـسانه))[٥]، واتــە: پێغەمبــەری خــوا قاپەکــەی بــە زمــانی دەلێـسی یەوە.

---

١) رواه البخاري .

٢) رواه أحمد وغيره بسند جيد.

٣) رواه الترمذي وغيره وسنده حسن .

٤) رواه الحاكم وسنده صحيح.

٥) رواه مسلم .

ئای لەم ڕێسا ئابوری یەی سیستمی خۆراکە! کە خواردەمەنی لە فڕێ دان ڕزگار دەکات. ئای لەم ڕێسا کردەییەی خێرا پاك کردنەوەی قاپو دەفر لە مادە ڕۆنی یەکانو هاو وێنەیان.!

زۆر کەس بە هۆی خۆ بەگەورە زانو نەزانیو زیادەڕۆیی کردنی، سەری لەم کردەوەی پێغەمبەر دەسوڕمێ.

بیرم دێ چەند ساڵێك لەمەو بەر چوم بۆ تورکیا، منو هەندێك لە بانگبەرانی ئیسلام بانگ کراین بۆ وەلیمەی خێزانێکی تورکی، منیش قاپەکەم بە نان سڕی یەوە بۆ سودو فێربون، جا ئەو بانگبەرە بە سەرسوڕمانەوە قێزی لە کارەکەم بۆوە، ئەمە ڕێسایەکی ئابوریو سودێکی ماڵەوەیە.

بێگومان ئەم دو فەرمودەیە پێ ناچێ بە هەندێ خەڵك نامۆ بێ، ئەگەر مێژوی جاهیلی یەتی پێش ئیسلامیان دیراسە بکردایەو ڕادەی بە ناشیرین ڕوانینی ئافرەتو کارەکانی ماڵەوەیانی بزانیایە، کە بەگەورد زانو زەبر بەدەستەوە دەچونەوە ماڵەوەو دانیان بە هیچ مافێکی خێزانەکانیانو خۆشویستنو سۆزی منداڵەکانیان نەدەهێنا.

ئەوەی جێی داخە، ئەوەی دڵ پەژارە دەکات ئەوەیە" لەو دو فەرمودەیەی سیرەی پێغەمبەر ﷺ، کە لە ماڵەوەی باس دەکات، ئێستاکەش نامۆیە یان ونە، نەك تەنها لە ڕۆژهەڵاتی جیاجیادا، بەڵکە لە ڕۆژئاواش دا، کە خەڵکەکەی لافی ڕێزگرتنی ئافرەتو سۆزداریان بەسەردا لێ دەدەن، جا ئەم کردەوەی پێغەمبەر ﷺ بەڵگەیەکە لە بەڵگەکانی بەرزیو گەورەیی، بەڵکە لوتکەی شارستانی یەتە.

کردەوەی پێغەمبەر ﷺ لە یارمەتی دانی خێزانەکەی، ئاماژەی چەند

شتێك‌و چاكە (فـضائل)ی زۆر دەكات، سەرەڕای ئـەوەی پێـشو، لەوانـە: بـەزەیی هاتنـەوەی بـە خێزانەكـەی‌و وانـە بەخـشینی كردەوەیـی بـۆ مسولمانان! پێویستی یاریدەدانی خێزان بە پێی توانا، كە ئەو ئافرەتە بە درێژایی چەند سەعاتێك لە چێشتخانە ڕادەوەستێ، ماڵەوە پاك‌و خـاوێن رادەگـرێ، بـە كاروبـارە جیاجیاكـان هەڵدەسـتێ، لـە پێـشەوەیان پـەروەردەكردنی منـداڵ كـە ئـەركێكی پـیرۆزەو، هـەروەها شـەوخونی لەسەریان.

هەمو ئەمانە پەیوەندی نێـوان ژن‌و مێـرد بـەهێز دەكـات‌و سـۆزداری یەكەی زیاد دەكات، هـەروەها وانەیـەكی كاریگـەرو كردەوەیـی یـە بـۆ منداڵ، لە متمانەكردن لەسەر خۆ و پشتگیری كردنی خەڵكی دا.

٥٠/ پرسـیار: ئێمـە كۆمـەڵە ئـافرەتێكین، تەمـەنمان لـە چـل سـاڵی تێپەڕی كردوە، یان وەك دەڵێن گەیشتوینەتە تەمەنی نائومێدی (سن اليأس)و عادەمان وەستاوە، هیوای سك پڕی‌و منداڵ بونمان نی یە، ئایا ئەمـە مانـای ئەوەیـە كـە ئێمـە گەیـشتوین بـە خـاڵی نەگەڕانـەوە؟.. كـە بتـوانین ژیـانی خـۆش لەگـەڵ مێردەكانمـان ببەینە سەر، وەك لە پێشـان دەمان بردە سـەر، ئایـا ئـەم خۆشـی وەرگرتنە تەنها بە دروست بونی عادەو سك پڕی‌و منداڵ بونەوە بەندە؟ یان دەكرێ ئەمە دەستەبەر بكرێ؟!

وەڵام: نازانین كێ ناوی لەو ماوە ژیانەی ئافرەت ناوە تەمـەنی نائومێـدی، ئەم ناونانە ناونانێكی ستەمانەیە، بەڵكە هەڵەیە، ئافرەت لـە دوای ئـەم تەمەنەش دەتوانێ ژیانێكی شاد بباتە سەرو سنوری بۆ نـی یـە.. بـەڵام بەمەرجێ گەر ئـەو هـەمو خـەیاڵات‌و بیرۆكـە نەخۆشـانە لـە مێـشكی

بهێنێتــه دەرەوەو، تارمــایی ملکــەچ بــون بــۆ نائومێــدی لــه ژیانیــدا دەربکات.

سەرەڕای هەمو ئەو گۆڕانکاری‌یانەی بەسەر ژیانیدا دێ، دەتوانێ خۆشی وەربگرێ بە گەیشتنی بە مێردەکەیەوە.. ئەو ئەم خۆشــی وەرگرتنــه بــه هیچ حاڵێك قەدەغە ناکات، هەرگیز نابێتە بەربەست لــه نێــوان خــۆیو مێردەکەی.. هیچ بەربەستێك لــه نێــوان هەردوکیانــدا نــی‌یــه لــه دورو نزیکەوەدا، ئافرەت بۆ خۆی ئەم بەربەســتە دروســت دەکــات، وا دەزانــێ ئەرکی تەنها بریتی‌یە لە سك پڕیو منداڵ بون!! پاشان هیچ رۆڵێکی نی یە. هەمو شتێك بە لایەوە کۆتایی هاتوە. جا حوکمی لەناوچــون لەســەر خۆی دەدات، چاوەڕوانی چارەنوسی حەتمی دەکــات.. ئەمــە ڕوانینێکــی ڕەشبینانەیە بۆ ژیان، بەڵکە ئەوپەڕی ڕەشبینی‌یە، ئافرەت تا کۆتا ساتی ژیانی دەتوانێ خۆشی لە ژیانی خۆی وەربگرێ. دەتوانێ سەرنج ڕاکێشەر بێت، تاکو تەمەنی ژیانی ویستراو بێت، تەنها لەسەری پێویستە گرنگــی بە تەندروستیو شۆخوشەنگی (رشاقة)ی خۆی بــداتو پارێزگــاری دەرون ساغی‌یەکەی بکات.

گومــان نەبات بــه گەیــشتنی بــەم تەمەنــە، ئــەگینا حــوکمی نــەبونی بەسەردا دراوەو دەبێو زەرورە نائومێد بێو ڕەشبین بێو بــه ڕوانینێکــی ڕەشەوە بڕوانێتە دنیـــا[1].

---

١) جارێك بەرناردشۆ لە خەسوەکەی پرسی -کە تەمەنی هەشتا ساڵ بو-: لــه چ تەمــەنێك ئافرەت خۆشەویستی بۆ پیاو لە دەست دەدات؟

ئەویش بە گوێیدا چرپاندیو گوتی: (کوڕەکەم جۆرج، ئەم پرسیارە لــه ئــافرەتێکی لــه من بەتەمەنتر بکە!).

٥١/ پرسـیار: مەرجـەکانی جوتبـون لەگـەڵ ئـافرەتی دووگیـان (حامل) چیـن؟

وەڵام: پێویسـتە لە جوتبوندا مـام ناوەنـدی بێـت، واتـە لەگـەڵ ئـافرەتی دووگیان، مێردەکەی بۆی هەیە لە هەفتەی یەك جار لەگەڵی جـوت ببـێ هەتا سەرەتای نۆیەمین مانگ، بەڵام بە درێژایی نۆیەمین مـانگی، نابـێ لەگەڵی جوت ببێ، نەبادا جوتبون لە کۆتـا مانگـدا، منداڵەکـە زوو لـە دایك ببێ، لە ئەنجامی پاڵەپەستۆی چوك (ذکر) لەسەر ملـی منداڵـدان، پاشان شتێکی باش نیە لە کاتی بونی منداڵ مەنی هەبێ، بـە تایبـەتی گەر زوخاوی لەگەڵ بێ، ئەو کاتـە دەبێتـە هـۆی هـەوکردن (إلتهـاب)ی چاوی منداڵەکە.

لە کـۆتـایی دا

خوێنەری بەڕێزو عەودالّی راستی: ئەوەی باس کـرا لـە پەیوەنـدی ژنو مێردو نهێنی‌یـەکانیانو چـۆنییەتی هەڵسوکـەوتو ڕەفتـارکردنو بـەڕێز دانانی ژنو نەرمو نیانی لەگەڵی بە پێی قورئانو سوننەتو قسەی زانایان، هەر ئاوا شتێکی سـادە نـی‌یـە بیخوێنیتـەوەو بەسـەریدا تێپـەڕی بـەبێ پەیڕەوی‌و پیادەکردنی.

پەیڕەو کردنی ئەم ئایەتو فەرمودەو راستی‌یە زانستی‌یەکان دەربـارەی ژنو مێرد، دەوری ئەساسی دەبینێ لـە بەختـەوەری‌و کامـەرانی خێـزانو کۆمەڵ. کەواتە وریا بە ئەم تەوجیهاتانەی، کـە بـاس کـراون لـەم کتێبـە فەرامۆشیان نەکەی.

چونکە فەرامۆش کردنیان تـاڵ کردنـی پەیوەندی‌یـەکانی ژنو مێـردە. خوای بەخشندەو میهرەبان هەمو ژنو مێردێکی چاك لێك پـیرۆز بکـاتو خۆش بەختیان بکات لە دنیاو ئاخیرەت. پێشیان دەڵێم: (بـارك الله لـك و بارك عليك و جمع بينكما في خير).

(بارك الله لك وعلى خير طائر).

وەرگێـر

وەرگێڕ لە چەند دێڕێکدا:

- لەساڵی ١٩٦٥ لە شاری کۆیە لەدایك بوە.
- لە ساڵی ١٩٩٠ بۆتە ئەندامی کۆمەڵەی خۆشنووسانی عێراق - بەغداد.
- ئەندامی کۆمەڵەی خۆشنوسانی کوردستانە.
- ئەندامی سەندیکای هونەرمەندانی کوردستانە.
- ئەندامی سەندیکای رۆژنامەنوسانی کوردستانە.
- ئەندامی رۆژنامەنوسانی نێودەوڵەتی (**IFJ**) ە
- لە ساڵی١٩٨٠ بەشداری کردووە لە پیشانگای دواناوەندی کۆیەی کوڕان، کە لە شاری کۆیە لەگەڵ قوتابخانەکانی دی (چالاکی قوتابخانەکان ساز کرد).
- لە ساڵی ١٩٨١ بەشداری کردووە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە هۆڵی قوتابخانەی دواناوەندی کۆیەی کوڕان لە شاری کۆیە ساز کرا.
- لە ساڵی ١٩٨٢ بەشداری کردووە لە پیشانگای تایبەتی قوتابخانەی دواناوەندی کوڕان لە هۆڵی کتێبخانەی گشتی لە شاری کۆیە ساز کرا.
- لە ساڵی ١٩٨٢ بەشداری کردووە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە شاری سلێمانی لەسەر ئاستی حوکمی زاتی سازکراو توانی پلەی یەکەم بەدەست بێنێ‌و خەڵات بکرێ.
- لە ساڵی ١٩٨٣ بەشداری کردووە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە شاری سلێمانی لەسەر ئاستی حوکمی زاتی سازکراو توانی پلەی دووەم بەدەست بێنێ‌و خەڵات بکرێ.
- لە مانگی (١٢)ی ساڵی ١٩٨٧ بەشداری کردووە لە پیشانگای رۆشنبیری‌و جەماوەر (الثقافة والجماهير) کە لە هۆڵی قوتابخانەی (أولى)ی سەرەتایی لە کۆیە سازکراو بە (١٠) تابلۆ بەشداری کرد.

- لــە (١٩٨٨/٢/٨) بــە (٢٠) بیــست تــابلۆ بەشــداری کــردووە لــە پیــشانگای هونەرمەندانی کۆیە کە تیپی باواجی کۆیە پێی هەڵسابوو لە قوتابخانەی (أولی)ی سەرەتایی کۆیە.
- لە (١٩٨٩/٨/٢٠) بە هاوکاری تیپی باواجی کۆیە پیشانگایەکی تایبەتی لە هۆڵی قوتابخانەی (ئاسۆس)ی سەرەتایی لە شاری کۆیە کردۆتەوە کە (٢٠) تابلۆی لەخۆ گرتبوو.
- لە ساڵی ١٩٩٣ بە (٥) تابلۆ بەشداری کردوە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە.
- (٢٠٠٠/١٠/١) بــە (٤) تــابلۆ بەشــداری لــە ڤیــستیڤاڵی دووەمــی هــەولێر بــۆ خۆشــنووسیو نەخشەسازی کردووەو بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێدراوە.
- بە خەتی نەسخو دیوانیو تەعلیق بەشداری کــردووە پێــشبڕکێی دەولی پێنجــەمی خۆشنووسی کە لە شوباتی ٢٠٠١ لە ئەستانبول سازدرا.
- بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی خۆشــنووسی خاچی ســووری نێونەتــەوەیی کــە لــە (٢٠٠١/١٠/١٤) سازکراو بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێدراوە.
- بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی کۆمەڵەی خۆشنووسانی کوردستان لەســەر ئاســتی هەولێر کە لە کۆتایی ســاڵی ٢٠٠٢ ســازدرا، ئــەوەبوو لــە خــەتی نەســخ پلــەی یەکەمی بەدەست هێنا.
- لە ڕۆژنامەی هاوکاریو پاشکۆی عێراقو ئاسۆ، سەبارەت بە هونەری خۆشنووسی چاوپێکەوتنی لەگەڵدا سازدراوە.
- بە خەتی نەسخو دیوانیو تەعلیق بەشداری کــردووە پێــشبڕکێی دەولی شەشــەمی هونەری خۆشنووسی کە لە شوباتی ٢٠٠٤ لە ئەستانبول سازکرا.
- لە ٢٠٠٤/٧/١٨ بەشــداری کــردووە لــە پیــشانگای خۆشنووســانی هــەولێر، کــە بەڕێوەبەرایــەتی ڕۆشــنبیری و هونــەری پارێزگــای هــەولێر بــۆ (٢٠) خۆشنوســی سازکردبوو، لەژێر ناونیشانی ((پیتە ڕەنگینەکان لە سایەی ئازادیدا)).
- لە مانگی ئاداری ٢٠٠٥ بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی خۆشنووسانی کوردستان، کە لە هەولێر ساز درابوو، لە خەتی دیوانی پلەی دووەمی بەدەســت هێنــاو، لــە خەتی (نەسخ)یش پاداشت (مکافأة).

- لە (٢٠٠٦/٢/١٥) بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی قەڵاومنارە بۆ خۆشنووسی کە لەسەر ئاستی کوردستان لە هەولێر سازدرابوو، لە خەتی دیوانی پلەی یەکەمی بەدەست هێناو خەڵاتی پێبەخشرا.
- لە ساڵی (٢٠٠٦) بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی خۆشنووسی (عبدالحمید الکاتب) کە لە سوریا سازدرابوو. بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێبەخشرا.
- لە (٢٠٠٧/٢/٢٦) بەشداری کردووە لە پێشانگای کۆڕبەندی هزری ئیسلامیی بۆ خۆشنووسی، کە لە هەولێر لە هۆڵی خانزاد ساز درابوو.
- لە (٢٠٠٧ /٢/٢٨) بە خەتی دیوانی بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی حەوتەمی جیهانی هونەری خۆشنووسی بە ناوی (هاشم محمد البغدادی) کە لە تورکیا ساز درابوو.
- لە (٢٠٠٧ /٣/٣١) بەشداری کردوە لە پێشانگای فۆتۆکۆپی تابلۆی پێشبڕکێی خۆشنووسانی کوردی بەشدار بوو لە پێشبڕکێی حەوتەمی جیهانی – تورکیا بە ناوی خۆشنووس (هاشم محمد البغدادی) کە لە هەولێر لە بارەگای کۆمەڵەی خۆشنووسان ساز کرابوو.

ئەم کتێب و نامیلکانەی لە زمانی عەرەبی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی:

١- ژن و مێردی ئیسلامی بەختەوەر (شەش جار چاپ کراوەتەوە).

٢- سوپاکەی پێغەمبەرﷺ.

٣- چەند وانەیەك لە پێغەمبەری سەرکردە لە شاراوەی نهێنیدا.

٤- چۆن بونیەو بناغەی ئیسلامیمان لە ڕوخان دەپارێزین.

٥- ٣٠ نیشانەی مونافیقان (دو جار چاپ کراوەتەوە).

٦- مەرجەکانی حیجابی ئافرەتی مسوڵمان لە قورئان و سوننەتدا (دو جار چاپ کراوەتەوە).

٧- باڵاپۆشی ئافرەتی مسوڵمان (دوجار چاپ کراوە).

٨- ئایا دەزانی جۆرەکانی شیرك چین؟

٩- ئایا دەزانی جۆرەکانی کوفر چین؟

١٠- ئایا دەبێ ولاء و براءمان بۆ کێ بێ؟

١١- منداڵی مسوڵمان چی دەڵێ؟ (پێنج جار چاپ کراوەتەوە).

ئەو نامیلکانەی ئامادەی کردوە:

١- لە فیقهـ شارەزا بە بە پرسیارو وەڵام (دوجار چاپ کراوەتەوە).

٢- گوڵبژێرێك لە فەتوای هاوچەرخ سەبارەت بە ئافرەتان (سێجار چاپ کراوەتەوە).

٣- ١٠ ئادابی کۆمەڵایەتی لە قورئانو سوننەتدا.

٤- فردژنی لە نێوان فیقهی ئیسلامو ویستی پیاودا.

٥- خێزانەکەت بە پارە مەزەندە ناکرێت.

٦- کچ لە نێوان واقیعی ئیسلامو دابو نەریتی جاهیلیدا.

٧- وێنەی سەر تابلۆو وێنەی فۆتۆغرافی لە ڕوانگەی ئیسلامدا.

٨- مافەکانی ژنو مێرد لە ئیسلامدا.(دوجار چاپ کراوە).

پێڕست

ئەم کتێبە

- دیارییـەکی گرانبەهایـە بـۆ گـشت ژن و مێردێکـی پابەند بە بەرنامەی خوا و ، پڕ چەك گراو بە بیرو هۆشی ئیسلامی .
- دیاریەکـە وەرگرەکـەی خـۆش بـەخت و ژیـان شـادو ئاسودە دەکات .
- کتێبێکـە چارەسـەری کێـشە و گرفتـەکانی ژن و مێـرد دەکات و ، نەخشە و پلانی راستەقینەیان بۆ دادەنێ .
- کتێبێکی ناوازەیە و تاکە دەوڵەمەند کەری کتێبخانەی کوردییە لەمەڕ پەیوەندیی و مافەکانی ژن و مێـرد و ، چـۆنیەتی هاوســەرگرتن و مامەڵــە و رەفتــاری ئیسلامیانەی هاوسەرایەتی .
- تاکە کتێبێکە وەرگێررابێتـە سەر زمـانی کوردی ، کـە باسی کۆسپ و لەمپەرەکانی بـەردەم بـوك و زاوا بکات و چارەسازی بۆ دابنێت، هەروا پەیوەندیە جنـسیەکان بەند و بەست و رێکبخات .

نوسینگەی تەفسیر

بۆ بڵاوکردنەوە و راگەیاندن

هەولێر - شەقامی دادگا - ژێر تونێلی شیرین پالاس
ت: 2230908 - 2221695- 2518138
موبایل: 07701387291 – 07504605122
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com
altafseer@hotmail.com

